

การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

A STUDY OF EDUCATION ADMINISTRATION OF ISLAMIC WAY IN PRIVATE SCHOOL
SIMULTANEOUSLY TEACHING ISLAMIC AND GENERAL EDUCATION IN BANGKOK

: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH STUDY

ศิริัญญา คนชื้อ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การศึกษาการบริหารการศึกษาวិถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ
ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A STUDY OF EDUCATION ADMINISTRATION OF ISLAMIC WAY IN PRIVATE SCHOOL
SIMULTANEOUSLY TEACHING ISLAMIC AND GENERAL EDUCATION IN BANGKOK
: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH STUDY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF EDUCATION
(Educational Administration)

Faculty of Education, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญาโท
เรื่อง
การศึกษารับบริหารการศึกษาระดับอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ
ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา
ของ
ศิริญา คนชื้อ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์จัตตชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญาโท

..... ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ กุลนภาดล)

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยธิน ศรีโสภา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ศม์ ภูติอริยวัฒน์)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ
ผู้วิจัย	ศิริัญญา คนชื้อ
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ กุลนาคดล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านแนวคิด แนวการปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 57 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากันจำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ จำนวน 21 คน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ด้านแนวคิดของการบริหาร มีการจัดการองค์กรที่นำหลักการของศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมมาเป็นฐานของการบริหาร โดยมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนมุสลิมให้มีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับความรู้สามัญเพื่อการดำรงชีวิตและโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ด้านแนวการปฏิบัติของการบริหาร มีการสอดแทรกหลักการและคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในทุกการดำเนินงาน มีการจัดการองค์กรผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน มีการจัดวางบุคลากรตามความเหมาะสมของคนกับงาน มีการวางแผน การมอบหมายงาน การกำกับ ติดตาม และการรายงานที่ชัดเจน มีการบูรณาการอิสลามทางหลักสูตร การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการมุ่งเน้นงานตริปิยะฮ์เพื่อการขัดเกลาจิตใจวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน บุคลากรมีการนำจริยธรรมอิสลามมาใช้เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน มีการบริหารที่เน้นความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา รวมถึงสัมพันธ์กับชุมชน มีการพัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรมหลักสูตรและการสอนอิสลามศึกษาสู่ชุมชนทั่วประเทศ มีระบบการจัดการหอพักเพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยและประสิทธิภาพในการเรียน ผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุตรหลาน และด้านความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาเล็งเห็นว่าเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งสถาบันมีความหมายต่อการดำรงอยู่เพื่อการเตรียมพร้อมและส่งต่อเยาวชนสู่การเป็นบุคลากรมุสลิมที่มีคุณภาพ ผู้ซึ่งมีคุณธรรมควบคู่ความรู้ในการดำเนินชีวิตให้กับครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนมีมุมมองว่าการได้ทำงานตามเจตนารมณ์แห่งการฟื้นฟูและพัฒนาการศึกษาให้กับเยาวชนมุสลิมนับเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่และเป็นความภาคภูมิใจของชีวิต ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญของดำรงจิตวิญญาณให้ยังคงอยู่กับสิ่งที่ทำด้วยความรัก ความมุ่งมั่น ความผูกพันและศานติสุขในหัวใจ

คำสำคัญ : การบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม, โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ, การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

Title A STUDY OF EDUCATION ADMINISTRATION OF ISLAMIC WAY IN PRIVATE SCHOOL
SIMULTANEOUSLY TEACHING ISLAMIC AND GENERAL EDUCATION IN BANGKOK
: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH STUDY

Author SIRINYA KHONSUE

Degree MASTER OF EDUCATION

Academic Year 2023

Thesis Advisor Assistant Professor Dr. Taweetil Koolnaphadol

The objective of this study is to study education administration in the Islamic way in private school simultaneously teaching Islamic and general education in Bangkok. In terms of concepts, practice guidelines and the importance of Islamic education administration to stakeholders in the education administration in the Islamic way in private school teaching Islamic and general education in Bangkok. This research designed using the qualitative approach of a phenomenological study, using in-depth interviews, non-participant observations, documentary review and analysis. There were 57 key informants, including seven school administrators, 18 teachers, nine staff members, 12 parents of students and 11 students, which were then divided into 36 face-to-face interviewers and 21 online interviewers. The findings revealed that education administration in the Islamic way in private school simultaneously teaching Islamic and general education in Bangkok. In terms of management concepts, organization management used the principles of Islam and the Muslim way of life, as the base of management. It aims to provide education to develop Muslim youth to have Islamic morality along with general knowledge for living and educational opportunities at a higher level. In terms of management practices, Islamic principles and ethics are inserted in every operation. Organization is managed through an administrative structure based on the school context. The staff are arranged according to their suitability for the job. There is planning, assignment, supervision, follow-up and report. There is integration of Islam through the curriculum, learning management and student development activities. There is a focus on Tarbiyah work to refine the spirit and behavior of students. The staff used Islamic ethics as an important principle at work. Management emphasizes cooperation both inside and outside facilities, including relationships with the community, developing and disseminating innovative Islamic studies curricula and teaching to communities throughout the country. There is a dormitory management system to enhance discipline and efficiency. Parents value their participation in their children's education. In terms of the importance of Islamic education administration, administrative stakeholders saw that the provision of education was consistent with the faith and way of life of Muslims, which the institution has the meaning of existence in order to prepare and forward youth to become quality Muslim people, with morality and knowledge of life for family, society, and the nation. The administrators, teachers, and staff working in the school are of the view that working in accordance with the spirit of restoring and developing education for Muslim youth is a great responsibility and a pride in life. This is an important motivation for maintaining the spirit in doing things with love, commitment, connection and peace in the heart.

Keyword : Education administration of Islamic way, Private school simultaneously teaching Islamic and general education, Phenomenological research

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิแห่งพระองค์ ผู้ทรงประทานแสงสว่างแห่งทางนำ ความช่วยเหลือในทุกกิจการของชีวิต และความสำเร็จของปริญญาบัตรนี้

ปริญญาบัตรนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ กุลนภาดล อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาบัตร ผู้ซึ่งให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งต่อการศึกษาวิจัย รวมถึงการกระตุ้นติดตาม การสร้างความเชื่อมั่น และให้กำลังใจตลอดการดำเนินการทำปริญญาบัตรในครั้งนี้ ขอขอบคุณต่อความเป็นครูผู้ให้ ครูผู้สร้างแรงบันดาลใจเสมอ

ขอขอบคุณคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงปริญญาบัตร อาจารย์เรือเอก ดร.อภิสิทธิ์ ทรงบัณฑิตย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ กุลนภาดล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ศมภ์ ภูติอริยวัฒน์ อาจารย์ ดร.สมบุญ บวรศิริรักษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระภาพ เพชรมาลัยกุล ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบปริญญาบัตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยธิน ศรีโสภา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ กุลนภาดล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ศมภ์ ภูติอริยวัฒน์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อเติมเต็มปริญญาบัตรนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง ผู้ให้มุมมองแบบองค์รวมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในอิสลามพร้อมทั้งมอบงานเขียนที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวนี้มาให้ศึกษาเพิ่มเติมด้วย ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานครที่กรุณาให้ข้อมูลด้วยความยินดี ซึ่งข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้ทางการบริหารการศึกษาวิจิอิสลามตามบริบทที่ศึกษาและเป็นข้อค้นพบที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อการดำเนินชีวิตด้วย

ขอขอบคุณมารดา ผู้เป็นแบบอย่างแห่งศรัทธาและนักเรียนผู้ตลอดชีวิต ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนเสมอ ขอขอบคุณญาติพี่น้อง กัลยาณมิตรและผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่มีอาภักดิ์นามได้อย่างครบถ้วน นับเป็นความมั่งคั่ง เป็นพลังใจอย่างยิ่ง ตลอดการสร้างสรรคปริญญาบัตรนี้

ขอพระผู้เป็นเจ้าทรงประทานความศานติสุข ความจำเริญ ความดีงาม และความสำเร็จแห่งชีวิต แต่ทุกท่านสืบไป

ศิริญา คนชื่อ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
คำถามการวิจัย.....	4
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
1. แนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา	13
1.1 การบริหารการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้อง.....	13
1.2 ทฤษฎีทางการบริหารองค์การ	22
1.3 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย.....	41
2.แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม.....	44
2.1 ความเข้าใจพื้นฐานต่อศาสนาอิสลาม	44
2.2 วิถีชีวิตของชาวมุสลิม	50

2.3 การบริหารการศึกษาในอิสลาม	62
3. แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ.....	78
3.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ	78
3.2 แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ..	80
4.แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ	88
4.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ	88
4.2 การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา	89
4.3 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ	92
5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	94
5.1 งานวิจัยในประเทศ.....	94
5.2 งานวิจัยต่างประเทศ.....	97
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	100
3.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	100
3.1.1 ผู้ให้ข้อมูล.....	100
3.1.2 วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล	101
3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	101
3.2.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง	102
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	102
3.3.1 ขั้นตอนก่อนลงภาคสนาม	102
3.3.2 ขั้นตอนการศึกษาภาคสนาม	103
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	103
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	105

ตอนที่ 1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	106
1.1 การบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร....	106
1.2 การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มี ภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้ อย่างสันติสุข	108
1.3 การก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิตของ มุสลิม และการแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม	110
1.4 ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัด การศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของ มุสลิม มีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ มีความเป็นผู้นำ และเป็น แบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน.....	113
1.5 การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลานเป็นความ ปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความ คาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของ โรงเรียนเป็นอย่างดี	117
ตอนที่ 2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	122
2.1 การบริหารจัดการที่สอดคล้องหลักการอิสลามในการดำเนินงาน.....	123
2.2 การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียน ผ่าน โครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน	125
2.2.1 การกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจน	130
2.2.2 การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น.....	133
2.2.3 การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	135
2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายงานดูแลช่วงชั้นและฝ่ายงานดูแลงานวิชาการ ...	138

2.2.5 การวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของครู ก่อนเปิดภาคเรียน.....	140
2.2.6 การจัดตั้งทีมเทรนนิ่งเพื่อพัฒนาครูใหม่เป็นการเฉพาะและครูที่ต้องพัฒนา ด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน	141
2.2.7 การกำหนดงานเทรนเนอร์เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศให้มีมาตรฐาน เดียวกัน	142
2.3 การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม	142
2.3.1 การคัดเลือกครูที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม.....	144
2.3.2 การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรมและ จริยธรรมอิสลามและการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ เป็นไปอย่างมีคุณภาพ	147
2.4 การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงานผ่านการ สื่อสารที่มีประสิทธิภาพ.....	153
2.4.1 การบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน ความเป็นธรรม ...	153
2.4.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม.....	155
2.4.3 การบริหารที่เน้นเป้าหมายแต่ยืดหยุ่นในวิธีการ	156
2.4.4 การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น	157
2.5 การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน.....	157
2.6 การกำกับ ติดตาม การรายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงาน.....	159
2.7 การบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน.....	161
2.7.1 การบูรณาการอิสลามด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้.....	162
2.7.2 การเรียนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน	171

2.7.3 การสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้ม	173
2.7.4 การผลิตสื่อการสอนที่ค้ำประกันหลักศาสนา.....	177
2.7.5 การบูรณาการอิสลามด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	179
2.8 การมุ่งเน้นงานตัมบียะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน	183
2.8.1 กิจวัตรประจำวันที่ช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา	183
2.8.2 การให้งานตัมบียะฮ์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียน และเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้....	185
2.9 คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามในการปฏิบัติงานเป็นหลักสำคัญของการทำงานของบุคลากร.....	190
2.9.1 การมีเจตนาที่มีความอริสาตเป็นความบริสุทธิ์ใจในการทำงานเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา	191
2.9.2 การมีมานะฮ์ มัสคูลียะฮ์ เพื่อความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบในงาน... ..	193
2.9.3 การตออัตเพื่อการยอมรับ การเชื่อฟัง.....	195
2.9.4 การระงับความขัดแย้งด้วยการสื่อสารที่ดี.....	196
2.9.5 การมีระบบชูรอ การมุเซาเวะฮ์ เพื่อการปรึกษาหารือในการดำเนินงาน..	197
2.9.6 การใช้หลักอัลอฮัดล์เพื่อความยุติธรรม	198
2.9.7 การใช้หลักญะมาอะฮ์เพื่อการทำงานเป็นทีม	199
2.9.8 การมีมุญาหะดะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นเพียรพยายามอย่างทุ่มเทและการมี อิตกอนเพื่อการปฏิบัติอย่างเป็นเลิศ	200
2.9.9 การมีความเป็นพี่น้อง การให้อภัยและการตักเตือนกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์	202
2.9.10 การใช้หลักมูรอเกาะบะห์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ ..	203
2.9.11 การมีหลักอิสติกอมาะฮ์ เพื่อความมีวินัย ความสม่ำเสมอในการทำงาน	205

2.9.12 การทำงานด้วยความรัก ความเมตตา และความอดทน.....	206
2.9.13 การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น.....	208
2.10 ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน.....	209
2.10.1 การช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน	210
2.10.2 การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนในเครือและชุมชน	211
2.11 การพัฒนาและเผยแพร่นวัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนา อิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ	213
2.12 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร	219
2.12.1 ลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าต้องดูแลให้ดีตามครรลองของ อิสลาม	220
2.12.2 การสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามภายในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตร ประจำวัน.....	223
2.12.3 ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อการจัดการศึกษา บรรยากาศวิถีอิสลามและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน.....	225
2.13 การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้าง ระเบียบวินัย	228
2.13.1 กิจวัตรประจำวันสร้างระเบียบวินัย และบุคลิกภาพให้นักเรียนหอพัก	228
2.13.2 งานตำรวจ งานปกครอง และความร่วมมือของผู้ปกครองมีความสำคัญต่อ การการสร้างความคุณธรรมและวินัยที่ยั่งยืนให้กับนักเรียนหอพัก	230
2.13.3 การมีครูผู้ดูแลหอพักโดยเฉพาะ	232
2.13.4 การมุ่งสร้างนักเรียนหอพักให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัว และชุมชนได้	233
2.14 วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม	233

ตอนที่ 3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	236
3.1 การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม	236
3.2 การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ	241
3.3 การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความภาคภูมิใจของชีวิต	245
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	247
5.1 สรุปผล	247
5.1.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	247
5.1.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	250
5.1.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	262
5.2 อภิปรายผล	265
5.2.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: ฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร	265
5.2.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: กระบวนการดำเนินงานทางการบริหารศึกษานบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถี	

ชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญใน กรุงเทพมหานคร.....	273
5.2.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: เสี่ยงสะท้อนผ่านการให้ ความหมายที่มีต่อการจัดการศึกษาวิถีอิสลามและความจำเป็นต่อการดำรง อยู่ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคุวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร.....	293
5.3 ข้อเสนอแนะ	297
บรรณานุกรม	298
ภาคผนวก.....	305
ภาคผนวก ก หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	306
ภาคผนวก ข แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	308
ประวัติผู้เขียน.....	315

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นของการวิจัย	11
ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับผู้บริหารและทักษะการบริหาร	17
ภาพประกอบ 3 ลำดับชั้นความต้องการจำเป็นของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์	29
ภาพประกอบ 4 ทฤษฎีความต้องการความสำเร็จของ McClelland	32
ภาพประกอบ 5 ทฤษฎีความคาดหวังของแรงจูงใจ	32
ภาพประกอบ 6 ประสิทธิภาพขององค์การตามแนวคิดและรูปแบบทฤษฎีระบบ	35
ภาพประกอบ 7 แนวคิดเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษาของดูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์	36
ภาพประกอบ 8 รูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน	37
ภาพประกอบ 9 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดนิเลาะ แวกูเซ็ง	38
ภาพประกอบ 10 ภาพการละหมาดของชาวไทยมุสลิม ณ มัสยิดมุลินีเพื่อศุนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย สวณหลวง กรุงเทพมหานคร	48
ภาพประกอบ 11 ภาพการละหมาดของชาวมุสลิม ณ มัสยิดอัลหะรอหม นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีฮัจญ์	48
ภาพประกอบ 12 ระบบการศึกษาในอิสลาม	64
ภาพประกอบ 13 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดของ Hassan Langgulung, 2003	69
ภาพประกอบ 14 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามแนวคิดของศอและห์	73
ภาพประกอบ 15 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดนิเลาะ แวกูเซ็ง	76
ภาพประกอบ 16 สารการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา	85
ภาพประกอบ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรอิสลามศึกษา	86
ภาพประกอบ 18 คุณภาพผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน + อิสลามศึกษา	87

ภาพประกอบ 19 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล 104

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงมีพระบรมราโชบายเพื่อสืบสานพระราชปณิธานแห่งองค์พระบรมชนกนาถและเพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทั้งปวง ในการสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง ด้วยทรงมีพระบรมราโชบายด้านการศึกษาว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานแก่นักเรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม 3) มีงานทำ มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี ในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยคำขยายสำคัญที่เป็นแนวทางของการปฏิบัติ ด้านการมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง เป็นการมีความรู้ความเข้าใจต่อชาติบ้านเมือง ยึดมั่นในศาสนา มั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวและชุมชนของตน ด้านการมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม เป็นการรู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีที่ชอบ สิ่งชั่ว สิ่งที่ไม่ดี ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ปฏิเสธสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่ชอบ และช่วยกันสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง ด้านการมีงานทำมีอาชีพนั้น เป็นการสร้างเด็กให้รักงาน สู้งาน ทำงานจนสำเร็จ มีหลักสูตรอบรมที่ทำให้สามารถทำงานเป็น มีงานทำ เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ และด้านการเป็นพลเมืองดีนั้น เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยครอบครัว สถานศึกษา และสถานประกอบการ ต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่เป็นพลเมืองดี การเป็นพลเมืองดี คือ “เห็นอะไรที่จะทำเพื่อบ้านเมืองได้ก็ต้องทำ” เช่น งานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์งานสาธารณกุศล ให้ทำด้วยความมีน้ำใจและความเอื้ออาทร เป็นต้น (สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย, 2560)

นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณยิ่งสำหรับการชี้แนะแนวทางการจัดการศึกษาให้กับหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาเพื่อสร้างคนดีให้กับสังคม ดังกล่าวนี้นสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กอปรกับวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ที่ได้กำหนดไว้ว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 โดยแนวทางในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ

การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้และ บูรณาการตามความเหมาะสม (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, น. ๑)

เมื่อได้ทบทวนพระบรมราโชบายด้านการศึกษารวมทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กอปร กับความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติแล้ว เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการจัดการศึกษานั้น ประกอบด้วยสองส่วนสำคัญที่แยกออกจากกันไม่ได้ คือการสร้างคนให้มีความรู้ พร้อมกับการ สร้างคนให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตด้วย ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับหลายประเด็น ของแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการผลิตและ คัดกรองครูที่มีคุณภาพและจิตวิญญาณของความเป็นครู การจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนอง การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 พร้อมกับการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม และธรรมาภิบาล ของระบบอุดมศึกษา การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีพฤติกรรมสะท้อนถึงการรู้กติกา มารยาท จริยธรรมเกี่ยวกับการใช้สื่อและการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ต(คณะกรรมการอิสระเพื่อการ ปฏิรูปการศึกษา, 2562) ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนไทย ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมให้มีความ เจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม จริยธรรมได้ ดังนั้นหนึ่งในพันธกิจที่หน่วยงานทางการ ศึกษาหรือสถานศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญคือ การให้ความรู้พร้อมกับการปลูกฝังเยาวชนให้ มีจิตสำนึกเชิงคุณธรรม ค่านิยมอันดีงาม

การบริหารการศึกษาวีถียอิสลามเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ดำเนินงาน บนฐานแห่งคุณธรรมอิสลาม ด้วยฐานคติทางความศรัทธาที่ว่าอิสลามเป็นแนวทางแห่งการดำเนิน ชีวิตของชาวมุสลิม กล่าวคือวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในทุกมิติจะมีความสัมพันธ์กับอิสลาม ในด้าน การศึกษา มีคำสอนที่ว่า “การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน” (Ibn Majah) การบริหาร การศึกษาวีถียอิสลามเป็นการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลามมีรากฐานของแหล่งที่มาคือ อัลกุรอาน อัลหะดีษ แนวคิดและแนวปฏิบัติของบรรพชนรุ่นแรกของอิสลาม ทรรศนะนักวิชาการ สภาพแวดล้อมรอบตัว สังคม และวิถีชีวิตของมนุษย์ ให้ความสำคัญครอบคลุมและสมบูรณ์ตั้งแต่ ระดับบุคคล กลุ่มและองค์กร มีความยืดหยุ่นรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แต่ยังคงไว้ซึ่งระบบคุณธรรมความดี เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในโลกนี้และ โลกหน้าอย่างสมดุล มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ กล่าวได้ว่าการบริหาร การศึกษาวีถียอิสลาม มีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิม เพื่อรักษาความมีวินัยใน หมู่มุสลิมโดยบุคลากรทางการศึกษาจะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรม

อิสลาม (นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 61; ประเสริฐ มัสซารี และ บุชบา แดงวิจิตร, 2555, น. 72; ศอ และห์ อาลี โมห์มัด ญบรอน, 2551, น. 55)

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญเป็นหนึ่งในโรงเรียนที่มีการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลาม มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของชาวมุสลิม มี ลักษณะเฉพาะตามบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นและสอดคล้องกับหลักการของอิสลาม มีจุดมุ่งหมาย ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาและหล่อหลอมเยาวชนมุสลิมให้มีความศรัทธาและปฏิบัติตนได้ ถูกต้องตามหลักการของศาสนา เป็นผู้ที่มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานของชีวิตควบคู่กับการมี ทักษะและความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพ ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ผ่าน การจัดการศึกษาที่มีการบูรณาการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับหลักสูตร อิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน กล่าวได้ว่า เป็นโรงเรียนที่นำคุณธรรมอิสลามเป็นฐานผนวกเข้ากับการดำเนินการบริหารสถานศึกษาในทุกมิติ ผู้การแสดงออกเป็นวัฒนธรรมองค์การผ่านวิถีปฏิบัติของทุกคนในโรงเรียน ภายใต้บรรยากาศวิถี อิสลาม เพื่อผลิตนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531; ประเสริฐ มัสซารี และ บุชบา แดงวิจิตร, 2555; มุฮำมาดอัสมิ อาบูบา กา, 2553)

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาต่อในมิติทางการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลามด้วยมุมมองแบบองค์รวม (Wholistic View) ด้วยคำถามสำคัญคือการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครเป็น อย่างไร ผ่านแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) โดยหวังว่าข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะสร้างความเข้าใจต่อ การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร ผ่านมุมมองแบบองค์รวม ทั้งด้านแนวคิด แนวปฏิบัติ รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึง ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา และหวังว่าข้อค้นพบบางประการจะสามารถเป็นแนวทางต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่อื่น ๆ หรือโรงเรียนที่สนใจได้ ตามบริบทที่ เหมาะสม

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามหลักดังนี้

1.การบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

จากคำถามหลักมีชุดคำถามย่อยดังนี้

1.การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครมีแนวคิดเป็นอย่างไร

2.การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครมีแนวปฏิบัติอย่างไร

3.การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามมีความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายหลักดังนี้

1.เพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

มีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1.เพื่อศึกษาแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

2.เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

3.เพื่อศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

ความสำคัญของการวิจัย

1.ความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจ

1.1) ความเข้าใจต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะทำให้บุคลากรทางการศึกษาหรือผู้สนใจมีความเข้าใจแนวทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครทั้งด้านแนวคิดและ

การปฏิบัติในลักษณะองค์รวม (Wholistic View) รวมถึงเข้าใจถึงความสำคัญของการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอน ศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร

1.2) ความเข้าใจต่อศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของชาวมุสลิม: ข้อค้นพบที่ได้จาก การศึกษานี้จะทำให้บุคลากรทางการศึกษาหรือผู้สนใจมีความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ของหลักการ ศาสนาอิสลามกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิถีอิสลาม

2. ความสำคัญของการนำไปใช้

2.1 ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการนำแนวคิด หรือแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาหรือการบริหาร การศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ โรงเรียนที่มีการจัดการศึกษา อิสลาม โรงเรียนในบริบทพหุวัฒนธรรม และโรงเรียนอื่นๆ ที่สนใจ

2.2 ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางการศึกษาหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยสามารถนำข้อค้นพบจากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการ วางแผนเพื่อส่งเสริมหรือพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษา วิถีอิสลามได้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาแนวคิด แนวปฏิบัติ ของการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลาม รวมถึงศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มี ขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 การศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Document review and analysis) เพื่อ ศึกษาแนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาว มุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอน ศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในประเทศไทย แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

2.1 ผู้ให้ข้อมูล (Key informant) ในการวิจัยนี้ คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหาร การศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร อ้างอิง ข้อมูลโรงเรียนจากสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย (2554) ผู้วิจัยใช้ วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ในการเลือก (inclusion -exclusion criteria) โดยเป็นผู้ที่ยินดีให้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้วิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหาร สถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face) จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online Platform) จำนวน 21 คน โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้ ข้อมูล พิจารณาจากความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) และความพอเพียงของข้อมูล (Data Sufficiency) ที่สามารถยึดหยุ่นในด้านจำนวนตามความเหมาะสมของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ตลอดกระบวนการและระหว่างขั้นตอนการดำเนินวิจัย (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559, น. 41-42)

3. ขอบเขตด้านวิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยเชิง ปรัชญาการณวิทยา (Phenomenological Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

3.1 การศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary review and analysis) เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในประเทศไทย แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อ ศึกษาแนวคิด แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวິถิอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร รวมถึงศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถิอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษารองเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร

3.3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไปของโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม หมายถึง การบริหารการศึกษาที่วางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ บนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นผลสะท้อนจากแนวคิด แนวปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

โดยหลังจากการศึกษาและเก็บข้อมูลแสดงนิยามของแนวคิด แนวปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครได้ดังนี้

1.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม หมายถึง ฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

1.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม หมายถึง การดำเนินงานทางการบริหารการศึกษานบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

1.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม หมายถึง การให้ความหมายที่มีต่อการจัดการศึกษาวิถีอิสลามและความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่บริหารการศึกษาวิถีอิสลามในกรุงเทพมหานครและจดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับการใช้หลักสูตรแกนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย

3. อัลกุรอาน หมายถึง คัมภีร์สำคัญสูงสุดของชาวมุสลิมซึ่งรวบรวมวจนะของอัลลอฮ์ ตะอาลา พระผู้เป็นเจ้าของที่ประทานแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับมนุษย์ ผ่านทางท่านนบี(ศาสนทูต)มุฮัมมัด คือลลิลลฮุอะลยฮิวะซัลลัม ซึ่งอัลกุรอานเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่สำคัญที่สุดใน

อิสลาม โดยในงานวิจัยเล่มนี้อ้างอิงการให้คำแปลอัลกุรอานเป็นภาษาไทยจากพระมหาคัมภีร์ อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย โดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย ปีอิหฺเราะฮ์ศักราช 1431 (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 1431H)

4. อัลหะดีษ/อัซซุนนะฮ์ หมายถึง แบบอย่างการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ทั้งด้านคำพูด การกระทำ การยอมรับ การนิ่งหรือปฏิเสธ รวมถึงบุคลิกภาพ และจริยวัตรของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อล) ที่ได้รับการบันทึกและรวบรวมไว้โดยปราชญ์มุสลิม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับชาวมุสลิม ซึ่งอัลหะดีษ/อัซซุนนะฮ์เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่อันดับที่สองในอิสลาม รองจากคัมภีร์อัลกุรอาน

5. หลักการศรัทธาในอิสลาม (อัรกานุลอีมาน) หมายถึง หลักการศรัทธาของอิสลาม 6 ประการ ซึ่งเป็นความศรัทธาของมุสลิม คือ การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ การศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ การศรัทธาบรรดาคัมภีร์ การศรัทธาต่อบรรดาเราะซูล(ศาสนทูต) การศรัทธาต่อโลกหน้า และการศรัทธาต่อกฎแห่งสภาการณ

6. หลักการปฏิบัติในอิสลาม (อัรกานุลอิสลาม) หมายถึง หลักการอิสลาม 5 ประการ ซึ่งเป็นเสาหลักของอิสลาม เป็นหลักปฏิบัติสำคัญของมุสลิม คือ การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และมุฮัมมัดเป็นเราะซูล(ศาสนทูต)ของอัลลอฮ์ การละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอดในเดือนรอมฎอนและการประกอบพิธีฮัจญ์

7. หลักคุณธรรมความดีในอิสลาม (อัลเอียะห์ซาน) หมายถึง การปฏิบัติความดีต่างๆ ของชาวมุสลิมด้วยความยำเกรงต่อพระเจ้า เสมือนว่าเราเห็นพระองค์อยู่ต่อหน้า ด้วยจิตสำนึกว่าพระองค์ทรงมองเห็นเราในทุก ๆ การปฏิบัติ โดยความดีเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหน้าที่ มารยาทที่ต้องแสดงออกและคุณสมบัติที่ดีของจิตใจ

8. มุสลิม หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้ซึ่งศรัทธาว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ ตะอาลา และมุฮัมมัดเป็นเราะซูล(ศาสนทูต)ของอัลลอฮ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเพื่อการศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ก่อนการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้ศึกษาและทำความเข้าใจในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary review and analysis) และการสนทนากับผู้บริหารและครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างมุมมองและความเข้าใจแบบองค์

รวม เกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามประเภทต่างๆ

เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

1.แนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย

1.1 แนวคิดการบริหารการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้อง จากจันทร์ธานี สงวณนาม (2553); พิมพ์พร จารุจิตร (2559); วิโรจน์ สารรัตนะ (2555); ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญบรอน (2551); ศิริพงษ์ เสาภายน (2556); สุนทร โคตรบรรเทา (2560) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542); พิษญาภา ยืนยาว (2557); สาโรช บัวศรี (2549) จันท์ศรัฎ ภูติ อริยวัฒน์ (2560); พงษ์กฤตย์ นามปพนอังกฤษ (2564); พัชรา วาณิชวสิน (2560); ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (2542); สำนักปฏิรูปการศึกษา (2545); สุเทพ ปาลสาร (2555); หนูไกร มาเชค (2559); องอาจ นัยพัฒน์ (2561)

1.2 แนวคิดทฤษฎีทางการบริหารองค์การ ได้แก่ 1) การบริหารการศึกษามุมมองแบบดั้งเดิม ศึกษาการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ของเทลเลอร์ (1911) การบริหารเชิงการจัดการของฟายโรว์ เช่น POCCC, 14 ประการของทฤษฎีการจัดการ (1916) กูลิคและเออร์วิกในทฤษฎี POSDCoRB (1937) การบริหารเชิงระบบราชการของแมกซ์ เวเบอร์ 2) การบริหารมุมมองแบบมนุษยสัมพันธ์ ศึกษาผลการศึกษาฮอธอร์นของเมโยและคณะ(1938) 3) การบริหารมุมมองแบบพฤติกรรมศาสตร์ ศึกษาทฤษฎีความร่วมมือของบาร์นาร์ด ทฤษฎีการหลอมรวมของเบคค์ ทฤษฎีความขัดแย้งของอาร์กีร์ส ทฤษฎีระบบสังคมของเกทเชลล์และกิวบา ทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎี x และทฤษฎี y ของแมคเกรเกอร์ ทฤษฎีปัจจัยสองประการของเฮิร์ชเบิร์ก ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของลิเคิร์ท ทฤษฎีตาข่ายการจัดการของเบลคและมูตัน ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของฟีเดลอร์ ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของเฮอร์เชย์และบลันชาร์ด 4) การบริหารมุมมองทฤษฎีเชิงระบบ ศึกษาแนวคิดของลูเนนเบิร์ก ออร์นสไตน์ (2000) แนวคิดรูปแบบระบบสังคมของโรงเรียนของฮอยและมิสเกล (2001) และแนวคิดการบริหารการศึกษาอิสลามเชิงระบบของนิเลาะ แวอุซ็ิง (2559) 2.5 แนวคิดของวัฒนธรรมองค์การและบรรยากาศองค์การ ศึกษาแนวคิดของ Edgar H. Schein (2010) จากตำราขององอาจ นัยพัฒน์ (2561) แนวคิดวัฒนธรรมโรงเรียนศึกษาแนวคิดของสไตน์ฮอฟและโอเวนส์ (1986) จากตำราของ ศิริพงษ์ เสาภายน (2556) แนวคิดบรรยากาศองค์การการศึกษาแนวคิดของสแตียร์, บราวน์และมอเบิร์ก (1980) จากตำราของฉวีวรรณ เตียมพญา (2559) 3) แนวคิดการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาชั้น

พื้นฐานของไทย ได้ศึกษาจากกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550

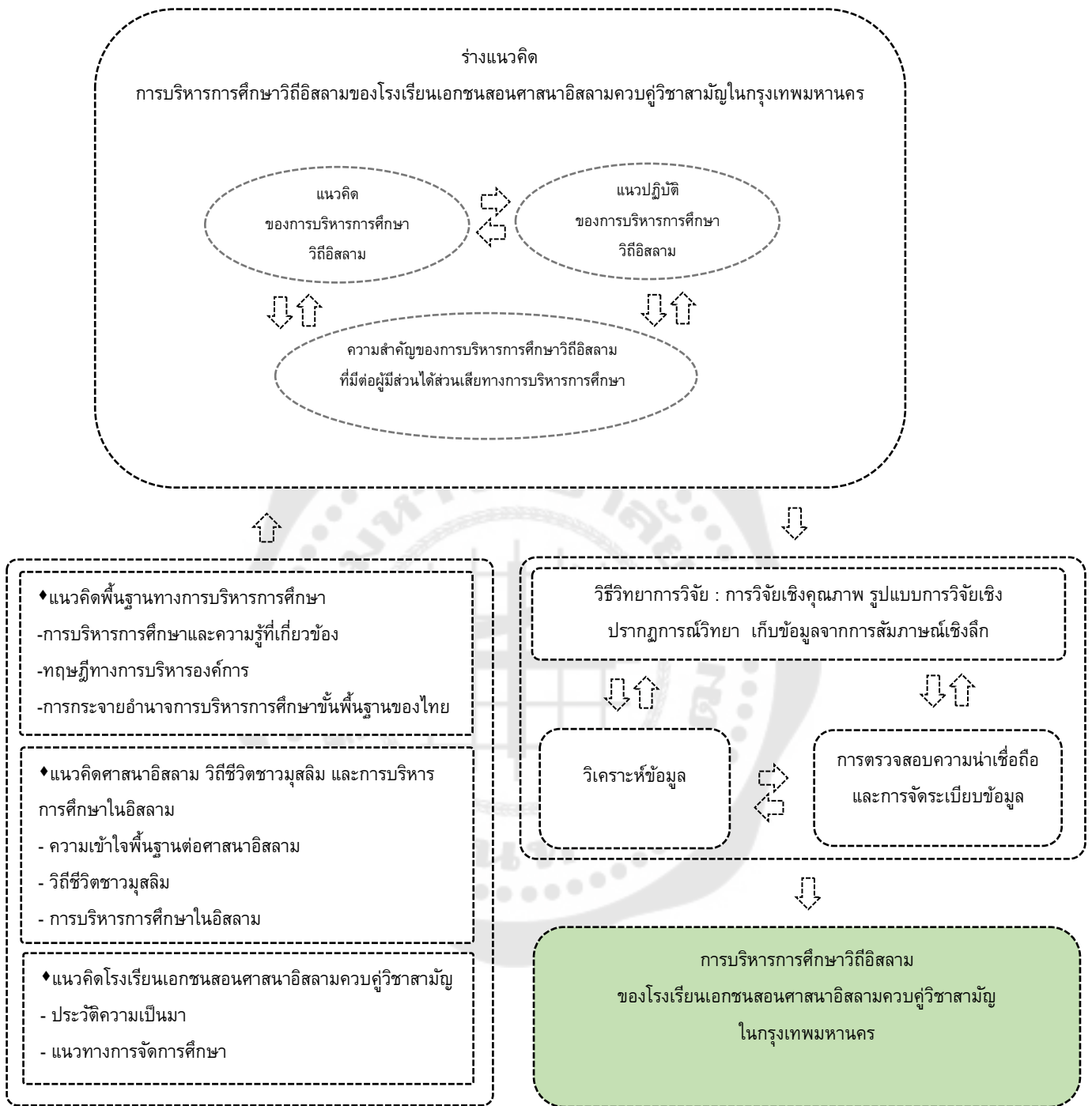
2.แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม ประกอบด้วย 1) ความเข้าใจพื้นฐานต่อศาสนาอิสลาม ศึกษาบทบัญญัติจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ ศึกษาการอธิบายเกี่ยวกับหลักการศรัทธา จากตำราของ มุฮัมมัด บินศอลิห์ อัล-สุซัยมีน (2557) และศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าจากตำราของอะฟีฟ อับดุลฟัตตาห์ ฎ็อบบาเราะฮ์ (2550) 2) วิถีชีวิตของชาวมุสลิมทั้งด้านการดำเนินชีวิตและด้านการปฏิบัติศาสนกิจ ศึกษาบทบัญญัติจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ และจากตำราของนาอีม วงศ์เสงี่ยม (2563) เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535) อะหมัด สมะดี (2564) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทะเลาะ(สิ่งที่อนุมัติ) และเรื่องหะรอม(สิ่งที่ต้องห้าม) ในอิสลามจากตำราของ ยูซุฟ อีร์กีอูรฎอวีย์ (2554) 3) การบริหารการศึกษาในอิสลาม ศึกษาจากตำราของนิเลาะ แวอูเซ็ง (2559) ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน (2551) และอิบรอฮีม ณรงครักษาเซต (2558)

3.แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในประเทศไทย ศึกษาจากเอกสารพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2555 หลักสูตรอิสลาม ศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และงานวิจัยของมุฮัมมัดอัสมี่ อาบูบากา (2553) มนัส บุญชม (2555) ประเสริฐ มัสซารี และ นุซบา แดงวิจิตร (2555)

4.แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาความรู้พื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาจากตำราของ ชาย โพรสิตา (2562) โยธิน แสงวงดีและสุนัฐ วงศ์สายเชื้อ (2546)

5.แนวคิดจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ จากงานวิจัยของมุฮัมมัดอัสมี่ อาบูบากา (2553) มนัส บุญชม (2555) วัฒนชัย เนสะ และ (2561) มูนี่เราะห์ สาและอาแระ (2561) คณิตา ชันธชัย (2561) เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2543) Budi Winasis, Murtadlo and Mudjito (2018) Abdul Malik Karim Amrullah และ Iffatun Najihah (2022) และ Muslim และ Garianto (2022)

จากการทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อการศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร สามารถเขียนเป็นภาพประกอบของกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้ (กรอบแนวคิดเบื้องต้น)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นของการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากาการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่
วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิด
ทฤษฎีและงานวิจัย ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยครอบคลุมประเด็นต่างๆดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา

1.1 การบริหารการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ทฤษฎีทางการบริหารองค์การ

1.2.1 การบริหารมุมมองแบบดั้งเดิม

- การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์
- การบริหารเชิงการจัดการ
- การบริหารเชิงระบบราชการ

1.2.2 การบริหารมุมมองแบบมนุษยสัมพันธ์

- แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์

1.2.3 การบริหารมุมมองแบบพฤติกรรมศาสตร์

- พฤติกรรมคนกับองค์การ
- พฤติกรรมของภาวะผู้นำ

1.2.4 การบริหารมุมมองทฤษฎีเชิงระบบ

1.2.5 วัฒนธรรมองค์การและบรรยากาศองค์การ

1.3 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย

2. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาใน อิสลาม

2.1 ความเข้าใจพื้นฐานต่อศาสนาอิสลาม

2.1.1 ศาสนาอิสลาม

2.1.2 หลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

2.2 วิถีชีวิตของชาวมุสลิม

2.2.1 ด้านชีวิตส่วนตัว

2.2.2 ด้านการแต่งงานและชีวิตครอบครัว

2.2.3 ด้านชีวิตประจำวัน

2.3 การบริหารการศึกษาในอิสลาม

2.3.1 ปรัชญาการศึกษาในอิสลาม

2.3.2 ระบบการศึกษาในอิสลาม

2.3.3 การบริหารการศึกษาในอิสลาม

2.3.4 แนวคิดจริยธรรมงานอิสลาม

3. แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

3.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

3.2 แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชา

สามัญ

ก. ลักษณะเด่นของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

ข. หลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษา

4. แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา

4.3 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา

1.1 การบริหารการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1.1 การบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานทางด้านการศึกษา ภายใต้ฐานคติเป้าหมายและพันธกิจของการจัดการศึกษาขององค์กร มีการให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

การบริหารการศึกษาประกอบด้วยคำว่า การบริหาร และ คำว่า การศึกษา มีการให้ความหมายของการบริหารแตกต่างกันออกไป การบริหาร ตรงกับคำภาษาอังกฤษ คำว่า Administration มีความหมายว่า การกระทำในการจัดการของรัฐบาลหรือกิจการสถาบัน (The act of management of government or institutional affairs) ส่วนคำว่า การจัดการ ตรงกับ

ภาษาอังกฤษว่า Management มีความหมายว่า การกระทำศิลปะ หรือ ท่าทางของการจัดการ การจัดแจง การควบคุม การชี้แนะ ฯลฯ (The act, art, or manner of managing, handling, controlling, directing, etc (Oxford Dictionary) (สุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 16) ซึ่งคำกริยาภาษาอังกฤษ “to administer” มีรากศัพท์จากภาษาละติน “administrare” หมายถึง “to care for” (การเอาใจใส่ต่อ) ดังนั้นการบริหารจึงหมายถึงการดูแลหรือเอาใจใส่ต่อบุคคล และการจัดการงาน (Simpson and Weiner, 1989, pp.162-163, อ้างถึงใน ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน, 2551, น. 9) วิโรจน์ สารรัตน์ (2555, น. 1)ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (effective) โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร (administrative functions) Dejon, 1978, p.4, อ้างถึงใน ศิริพงษ์ เสาภายน (2556, น. 13)ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น กระบวนการดังกล่าวรวมถึงองค์ประกอบของการบริหารอันได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัดองค์การ การกำหนดนโยบาย การบริการ และการควบคุม สุนทร โคตรบรรเทา (2560, น. 17) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการในการปฏิบัติงานกับคนโดยคน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ Mondy & Premeaux, 1993 ; Megginson and associates, 1983, p.9 อ้างถึงใน ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน (2551) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้ มันนี้ ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการทำงานให้สำเร็จโดยใช้ผู้อื่นทำงานแทน ส่วน เม็กกินสันและคณะ ให้ความหมายว่า การบริหารคือ การทำงานร่วมกับผู้อื่นในการกำหนด ความสำเร็จ และดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารบุคคล การนำและการควบคุม อีกหนึ่งการให้ความหมายที่น่าสนใจ ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน (2551, น. 5) ได้ให้ความหมายของการบริหารที่ใช้ในหนังสือของเขาเรื่อง Education Administration : An Islamic Perspectives ไว้ว่า “ การบริหาร คือ กิจกรรมต่างๆที่ เกี่ยวกับการวางแผนและกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงาน ตลอดจนการสั่งการให้บุคคล ปฏิบัติงานที่มีประโยชน์ต่อพวกเขาทั้งโลกนี้และโลกหน้า การบริหารช่วยพัฒนาปัจเจกบุคคลและ สร้างผู้นำเพื่อร่วมกันทำงานสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ”

ในด้านความหมายของคำว่า การศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัด

สภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2549, น. 4) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาคือความเจริญงอกงาม โดยการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนงอกงาม วิชัย ต้นศิริ, 2553, น.46-51, อ้างถึงใน พิษญาภา ยืนยาว (2557) ได้ให้ความหมายคำว่า การศึกษา แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่หนึ่ง คือ กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยการ “ถ่ายทอดความรู้ ส่วนที่สอง การสร้างสรรค์องค์ความรู้ สังคมการเรียนรู้ และสิ่งที่ส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

เมื่อนำคำว่า การบริหาร และ การศึกษา มารวมกันเป็นคำว่า การบริหาร การศึกษา มีหน่วยงานทางการศึกษาให้ความหมายไว้ดังนี้ สำนักปฏิรูปการศึกษา (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต พระครูสังฆรักษ์ไชยรัตน์ ชยรัตน (2558, น. 322) กล่าวถึงการบริหารการศึกษาว่าเป็นการทำงานร่วมกันของคนหลายคน ที่ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรและเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม จันทรัศม์ ภูติฉริยวัฒน์ (2560, น. 106) กล่าวถึงการบริหารการศึกษาว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลหลายฝ่ายร่วมกัน ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเป้าหมายของการศึกษา โดยใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารตามบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสังคม และศอและท์ อาลี โมห์มัด ญบรอน (2551, น. 11) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ชุดของพันธกิจขององค์การที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อสร้างความมั่นใจในเรื่องประสิทธิผลและประสิทธิภาพของบริการทางการศึกษาที่จัดขึ้น ดำเนินการโดยวางแผน การตัดสินใจ การเป็นผู้นำ การจัดสรรทรัพยากรทางการบริหารอย่างคุ้มค่า การส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายในองค์การ ผู้บรรยายภาคองค์การที่พึงประสงค์และการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงหรือสนองความต้องการที่มีอยู่ของนักเรียนและสังคมในอนาคต

จากการให้ความหมายของการบริหารและการศึกษาที่ยกมาดังกล่าว พอจะสรุปการให้ความหมายโดยพื้นฐานของการบริหารการศึกษาได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลหรือหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ขับเคลื่อนไปด้วยบทบาท

หน้าที่ทางการบริหาร และหน้าที่ส่วนบุคคล โดยการบริหารการศึกษาในแต่ละองค์การอาจมีลักษณะเฉพาะตามบริบทของวัฒนธรรมองค์การที่แตกต่างกันออกไป

1.2 ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 ความเป็นศาสตร์ ศิลป์และวิชาชีพของการบริหาร

การบริหารเป็นศาสตร์ (Science) ด้วยองค์ความรู้ของการบริหารเกิดจากการแสวงหา หรือสร้างสรรค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยพัฒนาเป็นหลักการ ทฤษฎีทางการบริหารที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ การบริหารเป็นศิลป์ (Art) ด้วยการบริหารเป็นทักษะที่บุคคลใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นเรื่องของการกระทำ การฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ส่วนหนึ่งมาจากองค์ความรู้ที่เป็นฐานการดำเนินการ ประกอบกับทักษะของการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานและบริบท รวมถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้ร่วมดำเนินงาน เพื่อทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์การ นอกจากนี้การบริหารยังเป็นวิชาชีพ (Professional) ดังที่ จันทรานี สงวนนาม (2553, น. 26) ได้กล่าวถึงการบริหารเป็นวิชาชีพว่า การบริหารเป็นวิชาชีพ เพราะเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยวิชาความรู้ ความชำนาญ เช่นเดียวกับวิชาชีพทางการแพทย์ กฎหมาย วิศวกรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ ผู้ที่จะเป็นนักบริหารการศึกษาต้องมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับศาสตร์ทางการบริหาร เนื่องจากความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านที่เรียกว่าเป็นวิชาชีพทางการบริหาร จึงจะสามารถนำองค์การไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.2 ระดับของผู้บริหารและทักษะทางการบริหารของผู้บริหาร

Massie and Douglas, 1981, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, น. 3) ผู้บริหารโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. ผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้รับผิดชอบต่อองค์การทั้งหมด 2. ผู้บริหารระดับกลางเป็นผู้รับผิดชอบต่อหน่วยงาน และผู้บริหารระดับต้นที่อยู่ใต้สังกัด 3. ผู้บริหารระดับต้นเป็นผู้รับผิดชอบต่อหน่วยงานและปฏิบัติงานในสังกัด

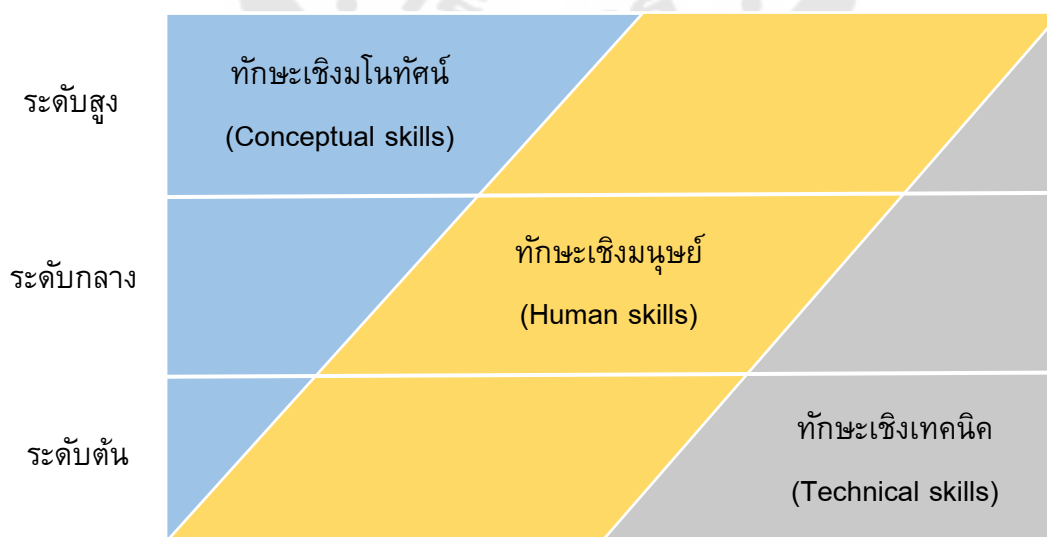
ทักษะทางการบริหารเป็นความสามารถในการประยุกต์นำหลักการบริหารทั้งด้านศาสตร์และศิลป์มาดำเนินงานในองค์กรให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย Katz, 1974, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, น. 3) ทักษะทางการบริหาร หมายถึง ความสามารถที่จะแปลความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามที่พึงประสงค์ จำแนกออกเป็น 3 ทักษะ คือ ทักษะเชิงมโนทัศน์ (Conceptual skills) ทักษะเชิงมนุษย์ (Human skills) และทักษะเชิงเทคนิค (Technical skills) แต่ละทักษะมีลักษณะดังนี้

1. ทักษะเชิงมนทัศน์ (Conceptual skills) หมายถึง ความสามารถในการมององค์กรอย่างเป็นภาพรวม ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆขององค์การและการส่งผลต่อกัน และความรู้ที่สามารถจะวินิจฉัยและประเมินปัญหาต่างๆ ได้

2. ทักษะเชิงมนุษย์ (Human skills) หมายถึง ความสามารถที่จะทำงานกับคนอื่นหรือเข้ากับคนอื่นได้ดี มีความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence)

3. ทักษะเชิงเทคนิค (technical skills) หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือหรือวิธีการเฉพาะ เป็นการทำงานเกี่ยวกับสิ่งของหรือเกี่ยวกับงาน

ความสัมพันธ์ของระดับผู้บริหารกับทักษะการบริหาร อธิบายโดยสรุปได้ดังนี้ ผู้บริหารระดับสูงจะอาศัยทักษะเชิงมนทัศน์ หรือความคิดรวบยอดเป็นหลัก เป็นการวิเคราะห์ภาพรวมเพื่อประเมินและตัดสินใจ หรือกำหนดกลยุทธ์ให้แก่องค์กร ทักษะเชิงมนุษย์เป็นทักษะที่จำเป็นพิเศษสำหรับผู้บริหารระดับกลาง ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพเพราะต้องมีการสื่อสารกับผู้บริหารทั้งระดับสูงและระดับต้น ส่วนทักษะเชิงเทคนิคเป็นทักษะสำคัญของผู้บริหารระดับต้น เป็นการใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ วิธีดำเนินการต่างๆในการปฏิบัติงานในองค์กรซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรต่อไป อย่างไรก็ตามผู้บริหารทุกระดับ สามารถใช้ทักษะการบริหารทั้งสามรูปแบบได้ตามความเหมาะสมที่แตกต่างกันไป แสดงความสัมพันธ์ของระดับผู้บริหารและทักษะการบริหารได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับผู้บริหารและทักษะการบริหาร

1.2.3 ระดับของผู้บริหารและบทบาทของผู้บริหาร

ผลการศึกษาของ Mintzberg, 1998 cited in Schermerhorn, 2008, p.19 อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตน์ (2555, น. 4) ที่พบว่า การแสดงบทบาทของผู้บริหารแบ่งเป็น 3 บทบาทหลักและ 10 บทบาทย่อย ดังนี้ 1) บทบาทเชิงสัมพันธ์บุคคล (interpersonal roles) ผู้บริหารเป็น ศูนย์รวมประสาท (nerve center) ขององค์การ ประกอบด้วย 1.1) บทบาทการเป็นสัญลักษณ์ของ องค์การ (symbolic or figurehead) 1.2) บทบาทการเป็นผู้นำ (leader) 1.3) บทบาทการเป็นผู้สร้างสัมพันธ์ (liaison) 2) บทบาทเชิงสารสนเทศ (informational role) เป็นบทบาทที่ทำให้ ผู้บริหารเป็น ศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสาร ทั้งในฐานะผู้รับและผู้ส่ง ประกอบด้วย 2.1) บทบาทการเป็นผู้ติดตามผล (monitor) 2.2) บทบาทการเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (dissemination) 2.3) บทบาทการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ (spokesperson) 3) บทบาทเชิงตัดสินใจ (decisional role) เป็น บทบาทที่ทำให้ผู้บริหารเป็นนักตัดสินใจ (decision maker) ประกอบด้วย 3.1) บทบาทการเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur) 3.2) บทบาทการเป็นผู้จัดสิ่งก่อกวน (disturbance handler) 3.3) บทบาทการเป็นผู้จัดสรรทรัพยากร (allocator) 3.4) บทบาทการเป็นนักเจรจาต่อรอง (negotiator) โดยผู้บริหารในระดับที่แตกต่างกันจะมีจุดเน้นของการแสดงบทบาทที่ต่างกัน ด้วย เช่น บทบาทของการกำกับติดตาม

1.2.4 ภาวะผู้นำและทฤษฎีของภาวะผู้นำ

ผู้นำที่ดีและมีคุณภาพในการบริหารงาน บริหารคน และบริหารการ เปลี่ยนแปลงจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จดังที่มุ่งหวัง พฤติกรรมของผู้นำจะมีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่น ผู้นำที่มีอำนาจ มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ย่อมทำให้เป็นที่น่ายกย่อง นับถือ และสามารถจูงใจบุคคลอื่นให้คล้อยตามได้ มีผู้ให้ความหมาย ของภาวะผู้นำไว้อย่างน่าสนใจ พัทธา วาณิชวสิน (2560, น. 16) ได้สรุปความหมายร่วมของภาวะ ผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำโน้มน้าวและใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น ด้วยสัมพันธ์แห่งความ ความไว้วางใจและผู้นำจะสนับสนุนการทำงานตามความเหมาะสมของเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ องค์กร Bratton, Grint and Nelson, 2005 ; Mondy & Mondy, 2014, อ้างถึงใน พัทธา วาณิช วสิน (2560, น. 15) อธิบายไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ระหว่าง ผู้นำ ผู้ตามและบริบท โดยผู้นำสามารถกระตุ้นให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ผู้นำต้องการให้ทำได้ โดยการ แสดงพฤติกรรมสนับสนุน การยอมรับค่านิยมและทัศนคติของผู้อื่น

สรุปแนวคิดสำคัญของ ศิริพงษ์ เสาภายน (2556, น. 118-119) เรื่องภาวะ ผู้นำได้ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลและอำนาจเหนือกว่ากัน โดย

การมีอิทธิพลหรืออำนาจเหนือกว่าของผู้นำมีความหมายรวมถึงผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ 2) ผู้นำจะมีอิทธิพลเหนือกว่าผู้ตามและผู้ตามพร้อมปฏิบัติตามผู้นำเสมอ

ส่วนทฤษฎีภาวะผู้นำในแต่ละยุคสมัยนั้นมีการนำเสนอในมุมมองเกี่ยวกับประสิทธิภาพของผู้นำที่แตกต่างกันไป การศึกษาทฤษฎีจะช่วยให้เข้าใจลักษณะผู้นำ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบ่งได้ตามยุคโดยผู้วิจัยสรุปจาก(พัชรา วาณิชชวิน, 2560, น. 17-21) ได้ดังนี้ 1) ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะ (Trait Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าคุณลักษณะของผู้นำมีมาตั้งแต่เกิด มีความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะผู้นำและผู้ตาม เน้นการพิจารณาที่ตัวผู้นำมากกว่าผู้ตามและบริบท มีคุณสมบัติบางอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ได้รับความสำเร็จมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น ความเปิดเผย (openness) การชอบเข้าสังคม (extraversion) ความมีจิตสำนึก (conscientiousness) ความประนีประนอม (agreeable) เป็นต้น 2) ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavior Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมของผู้นำระหว่างการนำมาพิจารณาว่าคุณลักษณะ ด้วยความเชื่อที่ว่า พฤติกรรมของผู้นำส่งผลต่อประสิทธิภาพของการทำงานเสร็จและคนทำงานเสร็จ โดยมีพฤติกรรมการนำแตกต่างกัน มหาวิทยาลัยไอโอไอได้ศึกษาพฤติกรรมผู้นำพบว่า ผู้นำมีสามรูปแบบคือ แบบเผด็จการ แบบประชาธิปไตย และแบบเสรีนิยม โดยผู้ตามพึงพอใจผู้นำแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ในขณะที่มหาวิทยาลัยมิชิแกนพบว่า ผู้นำมีพฤติกรรมแตกต่างอยู่สองด้าน คือผู้นำที่มุ่งเน้นคน กับผู้นำที่มุ่งเน้นงาน ส่วนการศึกษาพฤติกรรมผู้นำของมหาวิทยาลัยไอโอไอพบว่า พฤติกรรมผู้นำมีสองด้านคือ พฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้างให้ความสำคัญกับงาน และพฤติกรรมที่มุ่งความสัมพันธ์ ให้ความสำคัญกับคนทำงาน และการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำ Managerial Grid โดย Blake และ Mouton ที่สร้างตารางสองมิติ ให้แกนนอนแทนผู้นำที่มุ่งผลงานและแกนตั้งแทนผู้นำที่มุ่งคน ซึ่งผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ ผู้นำที่มุ่งทั้งงานและมุ่งเน้นทั้งคน ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม 3) ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานการณ์ (Contingency Theory) มุ่งทฤษฎีนี้เน้นศึกษาพฤติกรรมของผู้นำในแต่ละสถานการณ์ที่มีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์และผู้ตาม ด้วยความเชื่อว่าการนำมีความแตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์ เช่น การศึกษาของ Fiedler ดูที่ความยืดหยุ่นของผู้นำ ซึ่งผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่างๆได้อย่างเหมาะสม มีการศึกษาของ Robert House ในทฤษฎีมุ่งสู่เป้าหมาย (Path-goal) และการศึกษาของ Hersey-Blanchard ที่เน้นว่าระดับความพร้อมของผู้ตามส่งผลต่อการทำงานของผู้นำทำให้เกิดรูปแบบการทำงานของผู้นำสี่รูปแบบ คือ การบอกกล่าว (Telling) การนำเสนอความคิด (Selling) การมีส่วนร่วม (Participation) และการมอบหมายงาน

(Delegation) 4)ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Theory) ทฤษฎีนี้ มุ่งเน้นศึกษาผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงด้วยความเชื่อที่ว่าผู้นำที่ดีจะต้องสามารถสร้างการ เปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อองค์กรได้โดยการผสมผสานกันปัจจัยสำคัญต่างๆทั้งตัวผู้นำที่ต้องเป็นผู้มี คุณลักษณะพิเศษของผู้นำเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้ตาม สถานการณ์และบริบทที่เป็นอยู่เพื่อการ เปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ 5)แนวคิดใหม่ ๆ ด้านภาวะผู้นำ (New Leadership Approaches) ที่มีจุดเน้นแตกต่างกันไป โดยมีความพยายามศึกษาผู้นำในหลายมิติ เช่น ภาวะ ผู้นำแบบทีม (Collective Leadership) หรือ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Shared Leadership) ภาวะผู้นำแบบต่างวัฒนธรรม (Cross Cultural Leadership) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership) ภาวะผู้นำแบบเสมือน (Virtual Leadership) หรืออาจเรียกว่าภาวะผู้นำออนไลน์ (E-Leadership)

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่าทฤษฎีของภาวะผู้นำ มีความหลากหลายและ เฉพาะเจาะจง ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ คือความเป็นผู้นำที่เหมาะสมกับผู้ตามและสถานการณ์ ที่เกิดขึ้น โดยความเหมาะสมเกี่ยวข้องกับ คุณลักษณะ ทักษะและพฤติกรรมการนำของผู้นำ

1.2.5 การจูงใจและทฤษฎีการจูงใจ

ผู้บริหารหรือผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางและการสร้าง ระบบการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานขององค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้ง ในด้านการบริหารงาน การบริหารคน และการบริหารการเปลี่ยนแปลงต่างๆทั้งที่มาจากภายใน และภายนอกองค์กร การทำงานที่ต้องบริหารงาน บริหารคน ไปพร้อมกับการเผชิญการ เปลี่ยนแปลงให้มืออย่างราบรื่นเป็นเรื่องที่ทำทนาย ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะการจูงใจต่อ ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ทำงานด้วยเป้าหมายเดียวกันและมีประสิทธิภาพ โดยการเรียนรู้แนวคิดและ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารทุกระดับ โดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและกระบวนการของแรงจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีความ ต้องการจำเป็นของมนุษย์ห้าประการของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยสองประการของแรงจูงใจของ เฟเดอริค เฮิร์ซเบิร์ก ทฤษฎีอี-อาร์-จี หรือทฤษฎีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ ความสัมพันธ์ และความก้าวหน้าของ เคลย์ตัน พี อัลเดอร์เฟอร์ ทฤษฎี Xและทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ ทฤษฎี ความต้องการของบุคคลสามด้านของแมคคิลเลนด์ ทฤษฎีความคาดหวังของแรงจูงใจของวรูม เป็นต้น (องอาจ นัยพัฒน์, 2561, น. 89-97)

1.2.6 จริยธรรมและธรรมาภิบาลทางการบริหารการศึกษา

จริยธรรมทางการบริหาร หมายถึง มาตรฐานการปฏิบัติงานหรือการประเมิน เชิงคุณธรรมที่ผู้บริหารใช้ในการบริหารองค์กร โดยทั่วไปแล้วมาตรฐานนี้มีพื้นฐานจาก

ปัทสถานและค่านิยมทางสังคม จากภูมิหลังทางครอบครัว จากศาสนา จากสถาบันการศึกษาหรือสถาบันอื่น และจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม Carroll, 1987, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, น. 8) ได้จำแนกจริยธรรมทางการบริหารออกเป็นสามระดับ ได้แก่ ระดับขาดจริยธรรม(immoral/unethical) ระดับละเลยจริยธรรม(amoral)และระดับมีจริยธรรม(moral)

หนูไกร มาเชค (2559, น. 37) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติและปฏิบัติของคนในสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาที่เห็นร่วมกันว่าถูกต้องดีงามทั้งทางกาย วาจาและใจ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมสมควรที่บุคคลจะนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ตนเองและสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบร่มเย็น เป็นสุข นอกจากนี้จริยธรรมยังรวมถึงการทำหน้าที่ของตนเองให้ครบถ้วนสมบูรณ์ เว้นในสิ่งไม่ควรละเว้น โดยหนูไกร มาเชค (2559 : 259) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจากแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนักวิชาการทั้งหมดรวม 36 ท่าน โดยผู้วิจัยได้เลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ในระดับสูง (ตั้งแต่ 50 เปอร์เซ็นต์) และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความไว้วางใจ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง การรักษาสัญญา ความจงรักภักดี 2) ความรับผิดชอบ ประกอบด้วย ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ความพยายามสู่ความเป็นเลิศ การควบคุมตนเอง 3) ความเคารพ ประกอบด้วย ความสุภาพ ความมีเกียรติมีศักดิ์ศรี การยอมรับผู้อื่น 4) ความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย พลเมืองดีเกี่ยวกับตนเอง พลเมืองดีเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง พลเมืองดีเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง 5) ความยุติธรรม ประกอบด้วย การตัดสินอย่างมีกระบวนการ การตัดสินด้วยความเป็นกลาง การตัดสินด้วยความถูกต้อง

ซึ่งสอดคล้องกับโมเดลพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ สุเทพ ปาลสาร (2555) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ความไว้วางใจ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง การรักษาสัญญา ความจงรักภักดี 2) ความรับผิดชอบ ประกอบด้วย ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ ความพยายามสู่ความเป็นเลิศ การควบคุมตนเอง 3) ความเคารพ ประกอบด้วยความสุภาพความมีเกียรติมีศักดิ์ศรีการยอมรับผู้อื่น 4 ความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย พลเมืองดีเกี่ยวกับตนเอง พลเมืองดีเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง พลเมืองดีเกี่ยวกับการเมือง 5) ความยุติธรรม ประกอบด้วย การตัดสินใจอย่างมีกระบวนการ การตัดสินใจด้วยความเป็นกลาง การตัดสินใจด้วยความถูกต้อง

ส่วนธรรมาภิบาล มาจากคำว่า ธรรมะ แปลว่า ความถูกต้องดีงาม อภิบาล แปลว่า การปกครองหรือปกป้องรักษา ธรรมาภิบาลจึงแปลว่า การปกครองที่ยึดถือความถูกต้องดีงามเป็นหลักหรือการปกครองโดยธรรม (อริยรัช แก้วเกาะสะบ้า, 2560, อ้างถึงใน พงษ์กฤตย์ นามปพนอังกูร (2564)

ผู้บริหารสามารถนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานได้ โดยอาศัยแนวคิดของพระราชกฤษฎีกาหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 เพื่อปฏิรูประบบราชการให้มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลและมุ่งเน้นให้สถานศึกษาดำเนินงานตามภาระหน้าที่โดยยึดหลักองค์ประกอบ 6 ประการ ประกอบด้วย (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542, 2542) 1) หลักนิติธรรม (Rule of Laws) 2) หลักคุณธรรม (Ethic) 3) หลักความโปร่งใส (Transparency) 4) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) 5) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) 6) หลักความคุ้มค่า (Value for Money) (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542, 2542)

ธรรมาภิบาลเป็นหลักเกณฑ์ในการปกครองบ้านเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตยและเป็นแนวทางการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรมอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านการศึกษา ผู้บริหารต้องใช้เทคนิค ความรู้ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติงาน ผนวกกับการใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษา เพื่อให้งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารงานทั่วไป มีความเป็นธรรม มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ความเป็นเลิศในผลลัพธ์ด้านบุคลากรยังมีความสัมพันธ์กับการใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารการศึกษาด้วย ซึ่งเป็นผลที่ทำให้บุคคลมีความผูกพัน มีความพึงพอใจต่อองค์กร มีบรรยากาศการทำงานและการพัฒนาของบุคลากร (จันทร์ศมภ์ ภูติอริยวัฒน์, 2560)

1.2 ทฤษฎีทางการบริหารองค์การ

การศึกษาวิวัฒนาการของทฤษฎีทางการบริหารจะช่วยให้เข้าใจสิ่งที่มีมาก่อนหน้าสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน และมีมุมมองที่กว้างลึกต่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างเหมาะสม นักบุกเบิกทฤษฎีการบริหารยุคเริ่มแรกที่สำคัญ คือ Robert Owen (1771-1858) Charles Babbage (1792-1871) และ Henry R. Towne (1844-1924) อ้างถึงใน วิโรจน์ สาร

รัตนะ (2555) ซึ่งเป็นแนวคิดและการปฏิบัติเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีการบริหารในยุคต่อ ๆ มา

1.2.1 การบริหารมุมมองแบบดั้งเดิม

การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ (Science management)

ทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ เกิดขึ้นในช่วงที่โรงงานอุตสาหกรรมโดยส่งเสริมให้คนงานทำงานให้เต็มศักยภาพ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555) โดย Frederick W. Taylor เป็นผู้คิดขึ้นมาและได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ (The Father of Scientific Management) หลักสำคัญของการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ของเทลเลอร์ (Taylor, 1911, as cited in Lunenburg, 2007, p. 5) มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์งานตามหลักวิทยาศาสตร์ (Science Job Analysis) โดยกำหนด “วิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง” ในการปฏิบัติงาน 2) การคัดเลือกบุคลากร (Selection of Personnel) แล้วฝึกอบรม สอน และพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน 3) ความร่วมมือของฝ่ายการจัดการ (Management Cooperation) บรรดาผู้จัดการควรร่วมมือกับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้แน่ใจว่างานที่ทำทั้งหมดเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนามาแล้ว 4) การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน (Functional Supervising) บรรดาผู้จัดการควรรับผิดชอบการวางแผน การจัดการองค์การ และการตัดสินใจ ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานมีหน้าที่ปฏิบัติงานของพวกเขา โดยหลักการจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์สี่องค์ประกอบของเทลเลอร์ถูกออกแบบมาเพื่อให้ผลผลิตของผู้ปฏิบัติงานมากที่สุด ในระหว่างที่เขาเป็นผู้ปฏิบัติงานคนหนึ่งในโรงงานเหล็กอุตสาหกรรมเหล็ก เขาได้สังเกตเห็นว่าผู้ปฏิบัติงานทำงานได้ดีเพียงใดที่ต่ำกว่าความสามารถของพวกเขา ดังนั้นเทลเลอร์จึงกล่าว การจัดการตามหลักวิทยาศาสตร์ในงานต่างๆ เช่น การศึกษาเวลา เพื่อกำหนดมาตรฐาน การแยกหน้าที่การจัดการ หน้าที่ของพนักงาน และระบบแรงจูงใจ จะแก้ไขปัญหาได้ แทนที่จะอาศัยการปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ในอดีต เขาได้ให้คำแนะนำที่ชัดเจนแก่ผู้จัดการสำหรับการปรับปรุง การจัดการภายใต้การวิจัยและการทดลองที่พิสูจน์แล้ว

การบริหารเชิงการจัดการ (Administrative Management)

ทฤษฎีการบริหารเชิงการจัดการมีหลักการให้ผู้บริหารเป็นผู้ประสานงานหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในองค์การ ปฏิบัติหน้าที่วางแผน จัดองค์การ และควบคุม นักทฤษฎีที่สำคัญคือ Henry Fayol, Luther Gulick และ Max Weber

แนวคิดของฟาโยว์ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 68-72) ฟาโยล์เป็นวิศวกรและนักอุตสาหกรรมชาวฝรั่งเศสได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งทฤษฎีองค์การ (Father of organization Theory) เขาเป็นผู้จัดการบริหารเหมืองถ่านหินที่ใหญ่แห่งหนึ่งของฝรั่งเศส ได้ให้หลักการหน้าที่ของผู้จัดการ และหลักการจัดองค์การ จากประสบการณ์ของตนเอง เกี่ยวกับหน้าที่

การจัดการพื้นฐานขององค์การประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชา (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และ การควบคุม (Controlling)(สุนทร โคตรบรรเทา, 2560)และมีหลักการของทฤษฎีการจัดการไว้อีก 14 ประการ ประกอบด้วย 1) การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) 2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) 3) วินัย (Discipline) 4) เอกภาพของการบังคับบัญชา (Unity of Command) 5) เอกภาพของทิศทาง (Unity of Direction) 6) ความสนใจส่วนตัวเป็นรอง (Subordination of individual Interest) 7) การให้ค่าตอบแทน (Remuneration) 8) การรวมอำนาจ (Centralization) 9) สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain of Command) 10) ระเบียบ (Order) 11) ความเป็นธรรม (Equity) 12) การมั่นคงของบุคลากร (Stability of Personnel) 13) การริเริ่ม (Initiative) 14. ความสามัคคี (Esprit de corps)

แนวคิดของ Gulick and Urwick ,1937 (สุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 75-76) โดยขณะที่เขาอยู่ในคณะกรรมการบริหารงานของรัฐบาล สมัยประธานาธิบดีรูสเวลท์ของสหรัฐอเมริกา เขามีความเห็นว่หน้าที่การจัดการ/การบริหารของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งสูงสุดในการบริหารประเทศ ควรมีหน้าที่ 7 ประการ ประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning - P) 2) การจัดองค์การ (Organizing - O) 3) การจัดอัตรากำลัง (Staffing - S) 4) การชี้นำ (Directing - D) 5) การประสานงาน (Coordination - Co) 6) การรายงาน (Reporting - R) 7) การงบประมาณ (Budgeting - B) โดยหน้าที่ทางการบริหารทั้งเจ็ดมีชื่อว่า POSDCoRB ตามที่เขาได้บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตามแนวคิด POSDCoRB มีพื้นฐานได้รวมหน้าที่การจัดการพื้นฐาน 5 ประการของฟายโอยล์

แนวคิดของ Max Weber จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป คือการบริหารเชิงระบบราชการ

การบริหารเชิงระบบราชการ (Bureaucratic management)

แนวคิดการบริหารเชิงระบบราชการมีพื้นฐานจากแมกซ์ เวเบอร์ เขาเป็นนักสังคมชาวเยอรมัน มีชีวิตอยู่ในช่วงปี 1864 -1920 เสนอแนวคิด ระบบราชการเชิงอุดมคติ (ideal type of bureaucracy) เน้นการจัดองค์การอย่างมีเหตุผล ในระยะแรกเขาศึกษาแนวคิดนี้เพื่อทำความเข้าใจองค์การมากกว่าการบริหาร แต่เมื่อปลายทศวรรษ 1940 มีการแปลผลงานของเขาเป็นภาษาอังกฤษ นักวิชาการหลายท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับการบริหารองค์การได้ดี จากหลักการสำคัญ 7 ประการดังนี้ 1) หลักการมีกฎและระเบียบข้อบังคับ (rules and regulation) เพื่อควบคุมการตัดสินใจ 2) หลักความไม่เป็นส่วนตัว (impersonal) ผู้บริหารต้องอยู่ภายใต้กฎและ

ระเบียบข้อบังคับเพื่อให้ปลอดภัยจากการกระทำตามอำเภอใจ 3) หลักการแบ่งงานกันทำ (division of labor) ตามความถนัดและความชำนาญเฉพาะทาง 4) หลักการมีโครงสร้างสายบังคับบัญชา (hierarchical structure) 5) หลักความเป็นอาชีพที่มั่นคง (life – long career) 6) หลักการมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ (authority) 7) หลักความเป็นเหตุผล (rationality) ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อบรรลุจุดหมาย (Hellriegel & Slocum, 1982 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555, น. 17)

หลักการบริหารเชิงระบบราชการมีข้อวิจารณ์ว่าได้ประสิทธิภาพสูงแต่ก็มีผลกระทบในด้านลบด้วย คือ การไม่ยืดหยุ่น ขาดการกระจายอำนาจ เกิดความล่าช้าในการทำงาน ขาดบรรยากาศ ขาดความคิด พฤติกรรมการทำงานเป็นในลักษณะปลอดภัยไว้ก่อน และการมีสายบังคับบัญชาอาจทำให้เกิดการแข่งขันเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเอาใจผู้บริหรมากกว่ากลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ

กล่าวได้ว่าทั้งการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ การบริหารเชิงการจัดการและการบริหารเชิงระบบราชการ ที่เป็นมุมมองการบริหารแบบดั้งเดิม เน้นหลักการ เน้นประสิทธิภาพและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด เน้นภารกิจของงานเป็นสำคัญ

1.2.2 การบริหารมุมมองแบบมนุษยสัมพันธ์

การพัฒนาแนวคิดที่เน้นความเป็นมนุษยสัมพันธ์ในองค์การ เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 จนถึงประมาณปี ค.ศ. 1950 แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านแนวคิดดั้งเดิมของการบริหาร เริ่มจากแมรี ปาร์กเกอร์ ฟอลเลตต์ (Mary Parker Follett:1941) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของความเป็นมนุษย์ โดยเห็นว่าการบริหารงานบุคคลควรมีความยืดหยุ่น (ศิริพงษ์ เสาภายน, 2556, น. 29) โดยผลการศึกษาที่สำคัญต่อแนวคิดทฤษฎีการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ เป็นผลงานของเมโยและคณะ (Mayo and others, 1938) (Lunenburg and Ornstein, 2000 p. 8, อ้างถึงในสุนทร โคตรบรรเทา, 2560) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Theory) งานวิจัยนี้รู้จักในชื่อการศึกษาฮอธอร์น (Hawthorne Studies) เพราะได้ศึกษาที่โรงงานอุตสาหกรรมชื่อ ฮอธอร์นแพลนท์ของบริษัทไฟฟ้าตะวันตก ใกล้เมืองชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี 1927–1933 ซึ่งเป็นผลการศึกษาวิจัยที่มีอิทธิพลต่อทฤษฎีการบริหารเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์อย่างมาก โดยการศึกษาฮอธอร์น (Hawthorne Studies) มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงเครื่องมือและวิธีการทำงานตามทัศนะการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาต่อเนื่องกันถึง 4 ขั้นตอน (ศิริพงษ์ เสาภายน, 2556, น. 32-33) ดังนี้

1. การทดลองเรื่องการใช้แสงสว่างในขณะทำงาน (Illusmination Experiments) ผลการวิจัยสรุปไม่ได้ว่าแสงสว่างขณะทำงานไม่ได้เกี่ยวข้องกับผลผลิต

2. การศึกษาที่ Relay Assembly Test Room ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการปรับเปลี่ยนสภาพสังคมและวิธีการแนะนำ ทำให้ผลผลิตและเจตคติในการทำงานสูงขึ้น

3. โปรแกรม สัมภาษณ์ มวลชน (Massive Interviewing Program) ผลการวิจัยสรุปได้ว่ากลุ่มเพื่อนร่วมงานมีต่อการปฏิบัติงานบุคคล

4. การศึกษาที่ Bank Wiring Observation Room ผลการสังเกตการทำงานและพฤติกรรมกลุ่ม สรุปได้ดังนี้ ด้านผลงานของกลุ่ม (The Group's Output) คนงานส่วนใหญ่จะจำกัดผลผลิตในวงแคบ เน้นทำงานให้ได้ผลผลิตพอ ๆ กับคนอื่น ด้านสถานการณ์การให้คำแนะนำ (The Supervisory Situation) คนงานแสดงต่อผู้นำต่างกัน แต่ส่วนใหญ่ให้ความเคารพต่อหัวหน้างานและต่างมุ่งหวังความพอใจของหัวหน้า ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group Dynamics) โดยความสัมพันธ์ในกลุ่มคนงานมีผลต่อการควบคุมพฤติกรรมของแต่ละคนในองค์การ ในด้านการจัดกลุ่มสังคม (Social Cliques) สิ่งที่มีผลต่อการจัดกลุ่มทางสังคม ได้แก่ แหล่งที่ปฏิบัติงาน คนใกล้กันมักอยู่กลุ่มเดียวกัน บางคนไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีแกร่งกว่าอีกกลุ่ม และมีแนวปฏิบัติที่เฉพาะของกลุ่ม

ผลการศึกษาและการนำไปใช้ของการศึกษาฮอธอร์นได้สร้างพื้นฐานของการบริหารเชิงพฤติกรรมให้เกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม และการเปลี่ยนสถานการณ์ใหม่มีความสำคัญมากกว่าการใช้วิธีการหยุดพักงานเป็นระยะๆ หรือการทำให้คนงานแต่เฉพาะการเพิ่มผลผลิต การจูงใจการทำงานโดยให้รางวัลทางจิตใจช่วยให้งานมีประสิทธิภาพไม่ต่างกับการใช้เงินจูงใจเพราะเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจและความสุขของคนงาน ปริมาณของผลผลิตนอกจากขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพแล้ว วินัยและมาตรฐานของการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของคนงานมีผลด้วย การรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการของคนงานมีอิทธิพลต่อการทำงานและบริหารองค์การเพราะเกิดพลังกลุ่มได้ (Group Effect) ได้ และหัวหน้างานที่ได้รับการยอมรับอย่างไม่เป็นทางการมีความสำคัญพอ ๆ กับหัวหน้าที่เป็นทางการ

การบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ยังมีทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องอีก เช่น ทฤษฎีพลวัตกลุ่มของเลวิน ทฤษฎีคนไข้เป็นศูนย์กลางของโรเจอร์ส ทฤษฎีสังคมมิติของโมเรโน ทฤษฎีกลุ่มย่อยของโฮมันส์ และทฤษฎีกลุ่มทำงานของไวท์ ซึ่งโดยรวมแล้วข้อค้นพบสำคัญของการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ให้ความสนใจในบริบทของความเป็นมนุษย์ จิตวิทยาในการปฏิบัติงาน และพฤติกรรมของบุคลากรเป็นสำคัญ เน้นแรงจูงใจและความพึงพอใจของคนงานเป็นหลัก

1.2.3 การบริหารมุมมองแบบพฤติกรรมศาสตร์

นักพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Scientists) มีความเห็นว่า การบริหารในมุมมองแบบยุคดั้งเดิมและมุมมองแบบมนุษย์สัมพันธ์ยังทำให้มองเห็นภาพรวมของการบริหารงานในองค์การไม่ชัดเจน ประกอบกับตำราหลายเล่มก็แสดงถึงความขัดแย้งในทั้งสองมุมมองดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ ในตำราของสุนทร โคตรบรรเทา (2560) ได้แบ่งทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์เป็นสองส่วน ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ระหว่างคนกับองค์การ และทฤษฎีภาวะผู้นำ สรุปได้ดังนี้

พฤติกรรมศาสตร์ระหว่างคนกับองค์การ

ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ระหว่างคนกับองค์การมีแนวคิดที่ว่าจากคำถามที่ว่า บุคคลมีความสัมพันธ์กับองค์การอย่างไร โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวกับบุคคลกับองค์การ ได้แก่

1. ทฤษฎีความร่วมมือของบาร์นาร์ด : เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I. Barnard) เป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีพฤติกรรมเป็นคนแรก บาร์นาร์ดเป็นผู้บริหารระดับสูงที่มาจากการทำงานทั่วไปสู่การเป็นประธานบริษัทโทรศัพท์ชื่อ นิวเจอร์ซีย์ เบลล์ เทลเลโฟน เขาเชื่อว่าองค์การอยู่ได้ด้วยความร่วมมือ ในปี 1938 เขาได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับพฤติกรรมความร่วมมือ (theory of cooperative behavior) ที่ได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการ (formal organizations) หนังสือชื่อว่า หน้าที่ของผู้บริหาร (The functions of Executive) ซึ่งสรุปได้ว่าหน้าที่ของผู้บริหารมี 3 ประการ (พงษ์เทพ จันทสุวรรณ, 2558, น. 173-176) ประกอบด้วย 1) การพัฒนาและรักษาระบบการสื่อสาร (the maintenance of organization) เกี่ยวข้องกับภาพรวมขององค์การ เช่น การสร้างผังองค์การ การกำหนดลักษณะงานในตำแหน่ง การกำหนดสายบังคับบัญชา สายรายงาน รวมถึงการบริหารจัดการบุคลากร โดยสมาชิกทุกคนจะร่วมกันรับรู้การทำงานขององค์การ ผ่านการสื่อสารที่ชัดเจนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2) การสนับสนุนที่ทำให้บุคคลมั่นใจว่าบุคคลจะเป็นบุคลากรที่สำคัญขององค์การ (the securing of essential service from individuals) ด้วยการนำเอาบุคลากรเข้าระบบความร่วมมือ และพยายามให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายให้มากที่สุด 3) การกำหนดทิศทางขององค์การอย่างชัดเจน ในเรื่องเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ผลลัพธ์ (the formulation of purposes and objectives) สำคัญสำคัญของทฤษฎีความร่วมมือคือ องค์การสามารถบริหารได้ดีขึ้นอยู่กับความสมดุลระหว่างเป้าหมายขององค์การกับเป้าหมายของการปฏิบัติงานของบุคคล ผู้บริหารจะต้องมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และทักษะด้านเทคนิควิชาการ บาร์นาร์ดได้กล่าวถึงมโนทัศน์ของการบริหารงานในหน้าที่ของผู้บริหารไว้ว่ามี 2 ประการ คือ มโนทัศน์ของการบริหารตามโครงสร้าง (Structural Concepts) ที่นับว่าเป็นศาสตร์ (Science) ของการบริหาร และมโนทัศน์เกี่ยวกับงานบริหารงานที่เป็นพลวัต (Dynamic Concepts) ที่นับเป็นศิลปะ

ของการบริหารที่มุ่งเน้นถึงความพอใจในงานความร่วมมือ การติดต่อสื่อสาร อำนาจ และการตัดสินใจ บาร์นาร์ดมีความเห็นว่าประสิทธิภาพของผู้นำหรือผู้บริหาร สามารถวัดได้จากความพึงพอใจของผู้ร่วมงาน Barnard, 1972, อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม (2553)

2.ทฤษฎีกระบวนการหลอมรวมของเบคค์ (Bakke) : เป็นนักพฤติกรรมศาสตร์ เคยปฏิบัติงานอยู่ในศูนย์แรงงานและการจัดการของมหาวิทยาลัย เยล แนวคิดของทฤษฎีคือ เบคค์ เชื่อว่าองค์การมีกระบวนการหลอมรวม (Fusion Process) ฝังแน่นอยู่ในนั้น โดยบุคคลอาศัยองค์การไปสู่เป้าหมายของตนเอง และองค์การก็อาศัยบุคคลไปสู่เป้าหมายขององค์การ การหลอมรวมกันนี้เกิดขึ้นได้โดยพันธะขององค์การ (Bonds of Organization) ได้แก่ องค์การรูปนัย (Formal Organization) องค์การอรูปนัย (Informal Organization) การเลื่อนไหลขององค์การ (Workflow) ภารกิจ (Tasks) และ ระบบรางวัลและการลงโทษ จะต้องมีการเชื่อมโยงกัน Lunenburg and Ornstein, 2000, อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา (2560)

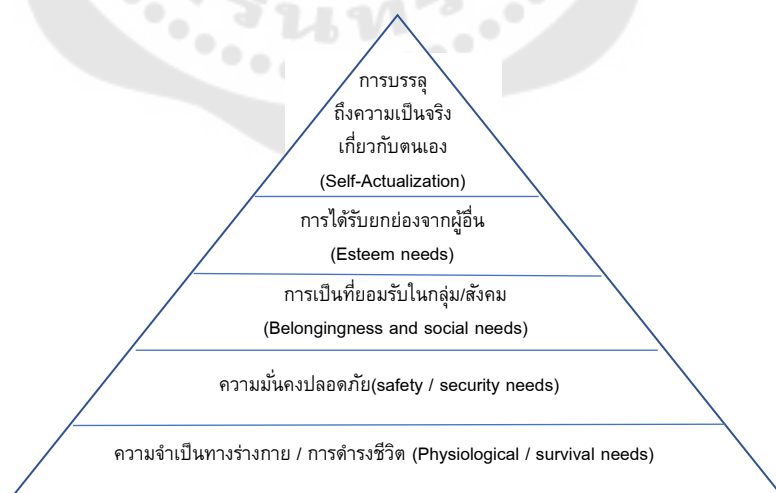
3.ทฤษฎีความขัดแย้งของอาร์กีส (Argyris) : มีแนวคิดที่ว่าความขัดแย้งภายในองค์การมาจากความเข้ากันไม่ได้ระหว่างรูปแบบองค์การกับบุคลิกภาพที่แตกต่างของคนงานแต่ละคน ทำให้บุคคลเกิดการปรับตัว โดยใช้กลวิธีการป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) หรืออาจใช้วิธีการเมินเฉยต่อการแนะนำการปฏิบัติงานที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย เห็นได้ว่าความเข้ากันไม่ได้หรือความขัดแย้งทำให้บุคคลทำงานได้ไม่เต็มศักยภาพ แนวคิดนี้เชื่อว่าหลักการบริหารขั้นพื้นฐานไม่ควรกำหนดตายตัวกับผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทางบุคลิกภาพเต็มที่แล้ว (ศิริพงษ์ เสาภายน, 2556, น. 37)

4.ทฤษฎีระบบสังคมของเกทเซลส์ และกิวบา (Jacob Getzels and Egon Guba) : แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมในสังคมเป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและความต้องการขององค์การ โดยประสิทธิภาพของการทำงานของแต่ละคนอยู่ที่การปรับตัวให้กันได้กับบทบาทและความคาดหวังขององค์การ กล่าวได้ว่าระบบสังคมเกี่ยวข้องกับความเป็นสถาบันมิติ (Nomothetic Dimension) ที่ประกอบด้วยบทบาทและความคาดหวังขององค์การ มีความอิสระแต่สัมพันธ์กันกับความเป็นบุคคลมิติ (Idiographic Dimension) ที่ประกอบด้วยบุคลิกภาพ ความปรารถนาของบุคคล แนวคิดเกทเซลส์ และกิวบา คล้ายกันกับของบาร์นาร์ด เบคค์ และอาร์กีส (สุนทร โคตรบรรเทา, 2560)

5.ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ (Douglas McGregor) : เขาเป็นนักบริหารอุตสาหกรรม และได้พัฒนาทฤษฎี Xและทฤษฎี Y ขึ้น (Theory X and Theory Y) เกี่ยวกับทัศนะของผู้บริหารที่มีต่อผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้มีผลต่อพฤติกรรมการบริหาร

ด้วย โดยทฤษฎี X มีสมมติฐานว่า คนโดยทั่วไปไม่ชอบทำงาน พยายามหลีกเลี่ยงงาน ไม่มีความกระตือรือร้น ความคิดสร้างสรรค์ต่ำ คนประเภททฤษฎี X จึงต้องบริหารแบบใช้อำนาจบังคับควบคุม เพื่อให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ส่วนทฤษฎี Y คนโดยทั่วไปมีความพยายาม ขยันทำงาน มีความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจ มีความคิดสร้างสรรค์สูง ควบคุมตนเองได้ คนประเภท Y จะบริหารในลักษณะการสนับสนุน และเสริมแรงเพื่อให้บุคคลได้ใช้ความสามารถเต็มศักยภาพ

6.ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Abraham Maslow) : เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงความต้องการมนุษย์มีลำดับขั้นและเมื่อขั้นหนึ่งได้รับความพอใจต่อความต้องการแล้วมนุษย์จะมีความต้องการในระดับขั้นที่สูงขึ้นไปต่อ มาสโลว์แบ่งความต้องการจำเป็นของมนุษย์เป็น 5 ขั้นดังนี้ 1)ด้านร่างกาย/การดำรงชีวิต เป็นขั้นแรกที่มนุษย์ต้องการ เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัย สุขภาพที่แข็งแรง 2) ความมั่นคงปลอดภัยเช่น ความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงความมั่นคงทางการเงินด้วย 3) การเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม/สังคม เช่น การเป็นที่รักและยอมรับของบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน สังคม 4) ความเคารพนับถือ เช่น ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือ หรือเห็นคุณค่าโดยคนอื่น จนนำมาสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของบุคคล 5) การบรรลุถึงความเป็นจริงของตนเองเช่น ความปรารถนาต่อการเข้าใจเป้าหมายของชีวิต ใช้ชีวิตอย่างสงบสุข (องอาจ นัยพัฒน์, 2561, น. 89-90) แม้จะมีคำวิจารณ์ว่ามนุษย์อาจไม่ได้ต้องการตามลำดับขั้นเสมอไป แต่นับได้ว่าทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจในเวลาต่อมา

ภาพประกอบ 3 ลำดับขั้นความต้องการจำเป็นของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์

ที่มา งามอาจ นัยพัฒน์ (2561, น. 90)

7.ทฤษฎีปัจจัยสองประการของเฮิร์ซเบิร์ก (Gerhard Herzberg) หรือ สองโครงสร้างของแรงจูงใจ” (A two - factor or dual – structure theory of motivation) แบ่งเป็น ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ทำให้บุคคลรู้สึกไม่พอใจต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) ปัจจัยเชิงอนามัย (Hygiene factors) เป็นพื้นฐานเกี่ยวกับกลไกเชิงระบบของการดำเนินงานและสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานในองค์การใกล้เคียงกับความต้องการจำเป็นระดับต่ำของมาสโลว์ 2) ปัจจัยเชิงแรงจูงใจ (Motivation factors) เป็นปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง บุคคลจะรู้สึกมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติงานให้หน่วยงานด้วยความพึงพอใจด้วยบุคคลที่รู้งานนั้นมีคุณค่า มีความหมายสำหรับตน ปัจจัยเชิงแรงจูงใจมีสาระใกล้เคียงกับความต้องการจำเป็นในระดับสูงของมาสโลว์ ดังนั้นการบริหารจัดการของผู้บริหารที่มุ่งเน้นไปที่แรงจูงใจจึงเป็นพลังผลักดันให้บุคคลปฏิบัติงานเพื่อบรรลุความสำเร็จตามความจริงที่ตนให้คุณค่า

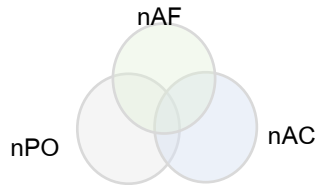
8.ทฤษฎีกลุ่มการมีส่วนร่วมของลิเคิร์ต (Rensis Likert) : ศึกษาวิธีการทำให้เป้าหมายของบุคคลและองค์การไปด้วยกันได้ โดยเขาทำวิจัยเชิงประจักษ์ที่สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมิชิแกน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบบริหารที่มีต่อเจตคติและพฤติกรรมของคนงาน ลิเคิร์ตแบ่งระดับการบริหารออกเป็น 4 ระดับ เรียงลำดับจากองค์การระบบ 1 (System 1 Organization) เป็นองค์การแบบเอาเปรียบและเผด็จการ องค์การระบบ 2 (System 2 Organization) มีคุณลักษณะแบบดั้งเดิม มีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุนจำกัด แรงจูงใจขึ้นอยู่กับความกลัวและสถานภาพของผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารลงล่างทางเดียว การตัดสินใจเป็นแบบรวมอำนาจ การควบคุมเข้มงวด ทีมงานแบบร่วมมือไม่มี และผู้บริหารมีเป้าหมายการปฏิบัติงานต่ำแต่มีความเป็นดั้งเดิมน้อยกว่าระบบหนึ่ง องค์การระบบ 3 (System 3 Organization) เป็นแบบเกื้อหนุนมากกว่าแบบหนึ่งและแบบสอง องค์การระบบ 4 (System 4 Organization) เรียกว่า องค์การกลุ่มมีส่วนร่วม (Participative Groups Organization) เน้นทีมงานมากขึ้น มีความไว้วางใจกันและความเชื่อมั่นในผู้บังคับบัญชาสูง การสื่อสารเป็นไปอย่างอิสระทุกทิศทาง คือ บนลงล่าง ล่างขึ้นบน และเคียงข้าง การตัดสินใจเกิดขึ้นทั่วทั้งองค์การ มีการส่งเสริมกำลังใจทีมงานแบบร่วมมือ และผู้บริหารมีเป้าหมายการปฏิบัติงานสูง เห็นได้ว่าในแต่ละระบบได้แสดงคุณลักษณะและบรรยากาศขององค์การที่แสดงถึงประสิทธิภาพในหลายๆด้าน เป็นต้นว่า ภาวะผู้นำ แรงจูงใจ การติดต่อสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์หรือการมีอิทธิพล การตัดสินใจ การกำหนดเป้าหมาย การควบคุม และเป้าหมายการปฏิบัติ โดยระบบที่สี่ใกล้เคียงกับอุดมการณ์การบริหารมากที่สุด จะสำเร็จได้ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ความสัมพันธ์แบบเกื้อหนุน (Supportive Relationships) การตัดสินใจกลุ่มในกลุ่มคาบเกี่ยวกัน (Group Decision Making in

an Overlapping Groups) ด้านนี้ลิเคิร์ทเรียกว่า หมุดเชื่อมโยง (Linking Pin) และเป้าหมายการปฏิบัติงานระดับสูงของผู้นำ (High Performance Goals of the Leader)(สุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 105,208-209) ลิเคิร์ทเชื่อว่าการทำงานต้องทำเป็นกลุ่มจึงจะมีประสิทธิภาพ สมาชิกแต่ละคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดี การปฏิบัติของกลุ่มจะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับหมุดเชื่อมโยง ถ้าสมาชิกมีความจงรักภักดีต่อกกลุ่ม การทำงานก็จะมีประสิทธิภาพ หมุดเชื่อมโยงจะเป็นได้ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

9.ทฤษฎีทฤษฎี อี-อาร์-จี (ERG theory) ของ Clayton P. Alderfer, 1972 เกี่ยวข้องกับความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ ความสัมพันธ์ และความก้าวหน้า (Existence Relatedness Growth theory) มีชื่อย่อว่า ทฤษฎี อี-อาร์-จี (ERG theory) ประกอบด้วย E-Existence need คือความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่, R-Relatedness needs คือความต้องการจำเป็นในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ G - Growth needs คือการมีความเจริญก้าวหน้า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความต้องการจำเป็นของบุคคลไม่จำเป็นต้องเรียงเป็นลำดับชั้นเหมือนกับของมาสโลว์ เพราะบุคคลจะให้ความสำคัญกับความต้องการจำเป็นก่อนหน้าแทนความต้องการจำเป็นในชั้นที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ภายใต้หลักการความคับข้องใจ-การถดถอย (Frustration-regression principle) แต่ถ้าบุคคลได้รับความต้องการจำเป็นชั้นต่ำแล้ว ก็จะพยายามให้ได้รับความพึงพอใจในความจำเป็นในชั้นก้าวหน้าต่อไป ตามหลักการความพึงพอใจ-ความก้าวหน้า (Satisfaction-progression principle) เช่น การที่บุคคลต้องทนทำงานที่ไม่ได้พึงพอใจอยู่ได้เพราะเป็นงานที่มีรายได้ดีและมีความมั่นคงทางอาชีพ

10.ทฤษฎีความต้องการความสำเร็จของ David C. McClelland ศึกษาความต้องการของบุคคล 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ของงาน (Need for achievement or n Ach) เป็นบุคคลที่มุ่งมั่นทำงานให้ได้ผลสัมฤทธิ์สูง (High need achievers) อุทิศตนและรับผิดชอบต่องานสูง มีเป้าหมายและมาตรฐานการปฏิบัติงานชัดเจนและระดับสูง มักเป็นบุคคลที่มีความสามารถเฉพาะทางและประสบความสำเร็จในงานนั้นมากกว่าเป็นผู้บริหารในระดับสูง 2) ความผูกพันกับผู้อื่น (Need for affiliation or n Aff) เป็นบุคคลที่รับรู้ความรู้สึกของบุคคลอื่นได้ถูกต้องและรวดเร็ว พยายามที่จะเกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคม เช่น การประชาสัมพันธ์ การสังคมสงเคราะห์ การทูต และการสอน 3) การมีอำนาจ (Need for power or n Pow) มักเป็นบุคคลที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือสิ่งแวดล้อมและบุคคลอื่น มีแนวคิดเชิงปฏิรูปเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ชอบความท้าทายและการแข่งขัน มักผู้บริหารระดับสูง ซึ่งจะเป็นผู้นำที่ดีเลิศได้จากการใช้อำนาจ

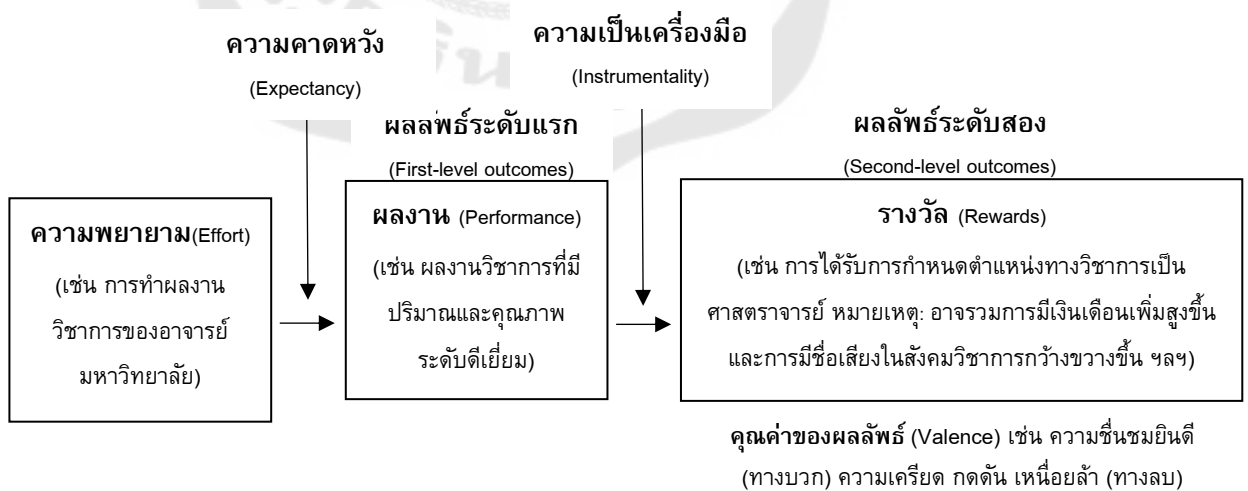
เชิงสถาบันมากกว่าอำนาจส่วนตัว ด้วยวิธีถูกต้องดีงามตามหลักธรรมาภิบาล (Good governance)

ภาพประกอบ 4 ทฤษฎีความต้องการความสำเร็จของ McClelland

ที่มา วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, น. 86)

11. ทฤษฎีความคาดหวังของแรงจูงใจ ของ Victor H. Vroom (1972) มุ่งเน้นกระบวนการสร้างและยุติพฤติกรรมของบุคคลด้วยปัจจัยเชิงแรงจูงใจด้วยเชื่อว่าบุคคลปฏิบัติงานด้วยความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมาย โดยผลลัพธ์จากพฤติกรรมการทำงานแบ่งได้สองระดับ คือ 1) ระดับแรก เป็นส่วนหนึ่งของผลงานจากความพยายามทำงานด้วยความชอบเพื่อวัตถุประสงค์ตามคาดหวังว่าจะนำไปสู่ 2) ระดับที่สอง ได้แก่ รางวัลหรือผลตอบแทนที่มีคุณค่าทางจิตใจ ที่เป็นผลลัพธ์สุดท้ายติดตามมาจากผลลัพธ์ระดับแรกจนทำให้เป้าหมายในการปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ

ภาพประกอบ 5 ทฤษฎีความคาดหวังของแรงจูงใจ

ที่มา องอาจ นัยพัฒน์ (2561, น. 96)

พฤติกรรมศาสตร์ของภาวะผู้นำ

ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์เกี่ยวกับภาวะผู้นำ สรุปได้ดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555, น. 99-101; สุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 107-109)

1. ทฤษฎีตาข่ายการจัดการของเบลคและมูตัน (Blake and Mouton, 1994) เป็นทฤษฎีที่ทำให้ผู้บริหารรู้จักแบบภาวะผู้นำของตนเองเพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้ตาม ซึ่งแบ่งพฤติกรรมการจัดการหรือการบริหารเป็นสองด้าน คือ ด้านมุ่งงานหรือสนใจการผลิต (Concern for Production) และด้านมุ่งคน หรือให้ความสนใจเกี่ยวกับคน (Concern for People) แต่ละด้านมีระดับคะแนน 1 ถึง 9 เมื่อนำมาเขียนกราฟโดยให้มุ่งคนเป็นแกนตั้งและมุ่งงานเป็นแกนนอนจะได้ตาข่ายการจัดการหรือการบริหาร (Managerial Grid) ของพฤติกรรมการบริหารของผู้นำได้ 81 แบบ แต่จำแนกได้ 5 แบบ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน (Task – oriented/authority compliance) หรือแบบ 9,1 ผู้บริหารจะมุ่งงานเป็นหลัก เน้นผลผลิต สนใจสัมพันธภาพของผู้ปฏิบัติงานน้อย 2) ภาวะผู้นำแบบมุ่งคนสูง (Country Club Management Style) หรือแบบ 1,9 ผู้บริหารจะเน้นการใช้มนุษยสัมพันธ์และความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานเป็นหลัก ส่งเสริมให้ทุกคนมีความสุข คล้ายการทำงานในครอบครัว ไม่คำนึงถึงผลผลิตขององค์กร 3) ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนต่ำ (Impoverished) หรือแบบ 1,1 ผู้บริหารสนใจงานและคนน้อย ใช้ความพยายามเล็กน้อยเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ประสานงานกับผู้ปฏิบัติงานน้อย มอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติงานทำเป็นส่วนใหญ่ 4) ภาวะผู้นำแบบทางสายกลาง (middle of the road management) หรือ แบบ 5,5 ผู้บริหารหวังผลงานเท่ากับความขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ใช้ระบบราชการที่มีกฎระเบียบแบบแผน ผลงานได้จากการปฏิบัติตามระเบียบ ผู้บริหารหลีกเลี่ยงการใช้กำลังและอำนาจ ประนีประนอมเพื่อลดความขัดแย้ง 5) ภาวะผู้นำแบบทำงานเป็นทีม (Team Management) หรือ แบบ 9,9 ผู้บริหารจะให้ความสนใจงานและผู้ปฏิบัติงานมากพอๆกัน เน้นการทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ พร้อมกับการมีขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน บรรยากาศทำงานสนุก ผู้บริหารเชื่อว่าตนเป็นผู้เสนอแนะ ผู้ให้คำปรึกษา ส่วนการตัดสินใจเป็นของผู้ร่วมปฏิบัติงาน ผู้บริหารยอมรับและให้ความเคารพในความสามารถที่แตกต่างของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคน

2. ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของฟีดเลอร์ (Fiedler) : แนวคิดมีอยู่ว่าผู้นำสามารถใช้ภาวะผู้นำได้หลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ กล่าวคือ ไม่มีแบบภาวะผู้นำที่ดีที่สุดสำหรับทุกสถานการณ์ บางสถานการณ์เป็นภาวะผู้นำแบบสัมพันธ์ใจ (Relationship-motivated Leaders) และบางสถานการณ์เป็นภารกิจใจ (Task – motivation Leaders) โดยมี

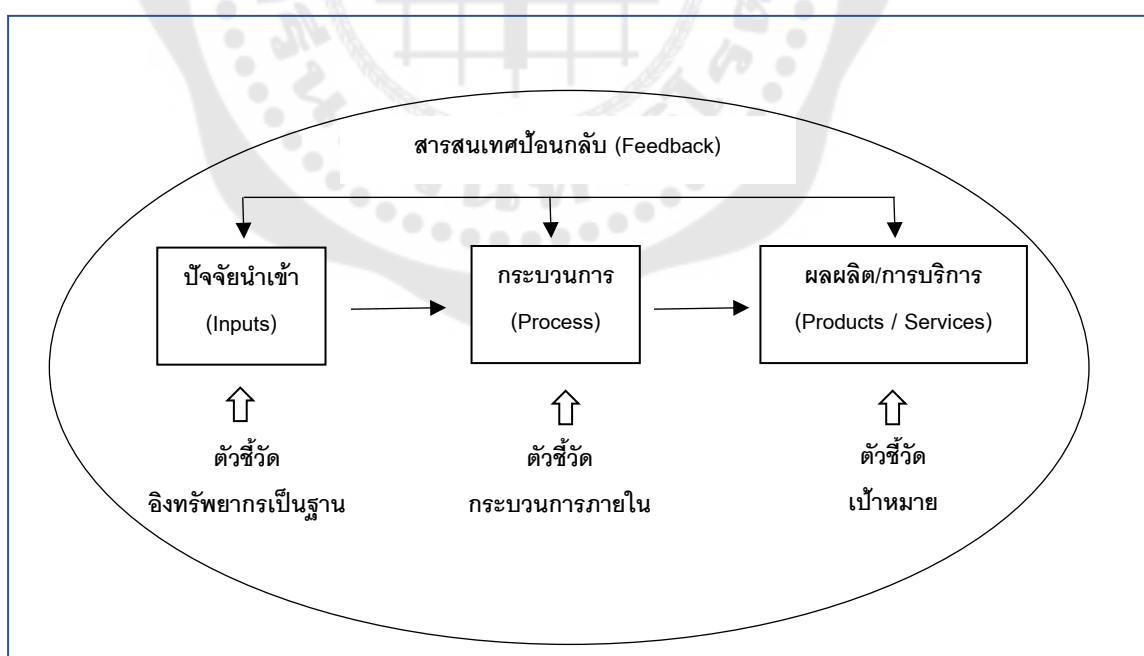
องค์ประกอบอยู่ 3 อย่างที่สัมพันธ์กันและมีผลต่อประสิทธิภาพของภาวะผู้นำ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก (Leadership – member Relationship) โครงสร้างภารกิจ (Task Structure) และ อำนาจตามตำแหน่ง (Position Power)

3.ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของเฮอร์เชย์และบลันชาร์ด (Hersey and Blanchard) โดยความสัมพันธ์ระหว่างสามองค์ประกอบ ได้แก่ วุฒิภาวะของผู้ตาม (Follower Maturity) พฤติกรรมมุ่งภารกิจของผู้นำ (Leader Task Behavior) พฤติกรรมมุ่งสัมพันธ์ของผู้นำ (Leader Relationship Behavior) โดยวุฒิภาวะของผู้ตามมีความสำคัญสองด้านคือ วุฒิภาวะการทำงาน (Job Maturity) เป็นวุฒิภาวะในการปฏิบัติงาน และวุฒิภาวะทางจิตวิทยา (Psychological Maturity) เป็นระดับของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเห็นได้จากความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Needs) และความเต็มใจรับเอาความรับผิดชอบ (Willingness to accept Responsibility) ดังนั้นภาวะผู้นำตามสถานการณ์เฮอร์เชย์และบลันชาร์ดมีความสัมพันธ์กับวุฒิภาวะของผู้ตาม ได้แบบภาวะผู้นำ 4 แบบด้วยกัน 1) ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (Directing Style) 2) ภาวะผู้นำแบบครูฝึก (Coaching Style) 3) ภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน (Supporting Style) 4) ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (Delegating Style)

4.ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation leadership) : Bass and Avolio, 1994, อ้างถึงใน อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล และ ชีรวัดน์ จันทร์ทิพย์ (2559) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานและผู้ตามโดยเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานและผู้ตามให้สูงขึ้นกว่าพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของทีมและขององค์การ จูงใจให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองให้ไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่มองค์กรหรือสังคมซึ่งกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตามนี้จะกระทำโดยผ่านองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ เรียกว่า 4I's (Four I 's) ประกอบด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence หรือ Charisma Leadership : II หรือ CL) 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation : IM) 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation : IS) 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration : IC)

1.2.4 การบริหารมุมมองทฤษฎีเชิงระบบ (System theory approach)

เป็นแนวคิดทฤษฎีที่พิจารณาองค์ประกอบขององค์การรอบด้านเพื่อทำความเข้าใจประสิทธิภาพขององค์การได้อย่างสมบูรณ์บนฐานความคิดว่าองค์การเป็นระบบอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยชุดประสานสัมพันธ์และพึ่งพิงซึ่งกันและกัน โดยรวมกันอย่างมีเอกภาพ (Unified whole) ลักษณะที่เด่นชัดของแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบอยู่ที่ส่วนที่ประสานเกี่ยวพันกัน แบ่งเป็นสามส่วนหลัก คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ได้แก่ ทรัพยากรที่จับต้องได้ (เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเงินงบประมาณ) และจับต้องไม่ได้ (เช่น องค์ความรู้และวัฒนธรรมขององค์การ) 2) กระบวนการ (Process) เป็นการดำเนินงานภายในองค์การที่เปลี่ยนสภาพปัจจัยนำเข้าออกจากระบบ เช่น กลไกเชิงโครงสร้าง ระบบการบริหารจัดการต่างๆ เช่น การสื่อสาร ความขัดแย้ง การตัดสินใจ กระประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจและให้พลังอำนาจ 3) ผลผลิต หรือ การบริการ (Product or services) เป็นสิ่งที่มาจากกระบวนการนำส่งออกมาจากระบบ เช่น ความเจริญงอกงามทางเศรษฐกิจ ปัญญาด้านการรู้คิด (Cognitive intellectual -IQ) อารมณ์ (Emotional intellectual – EQ) และศีลธรรม (Moral intellectual – MQ) ความเป็นเลิศทางผลงานวิชาการและการวิจัยของคณาจารย์ และความพึงพอใจของสถานประกอบการ (องอาจ นัยพัฒน์, 2561, น. 68) แสดงภาพประกอบได้ดังนี้

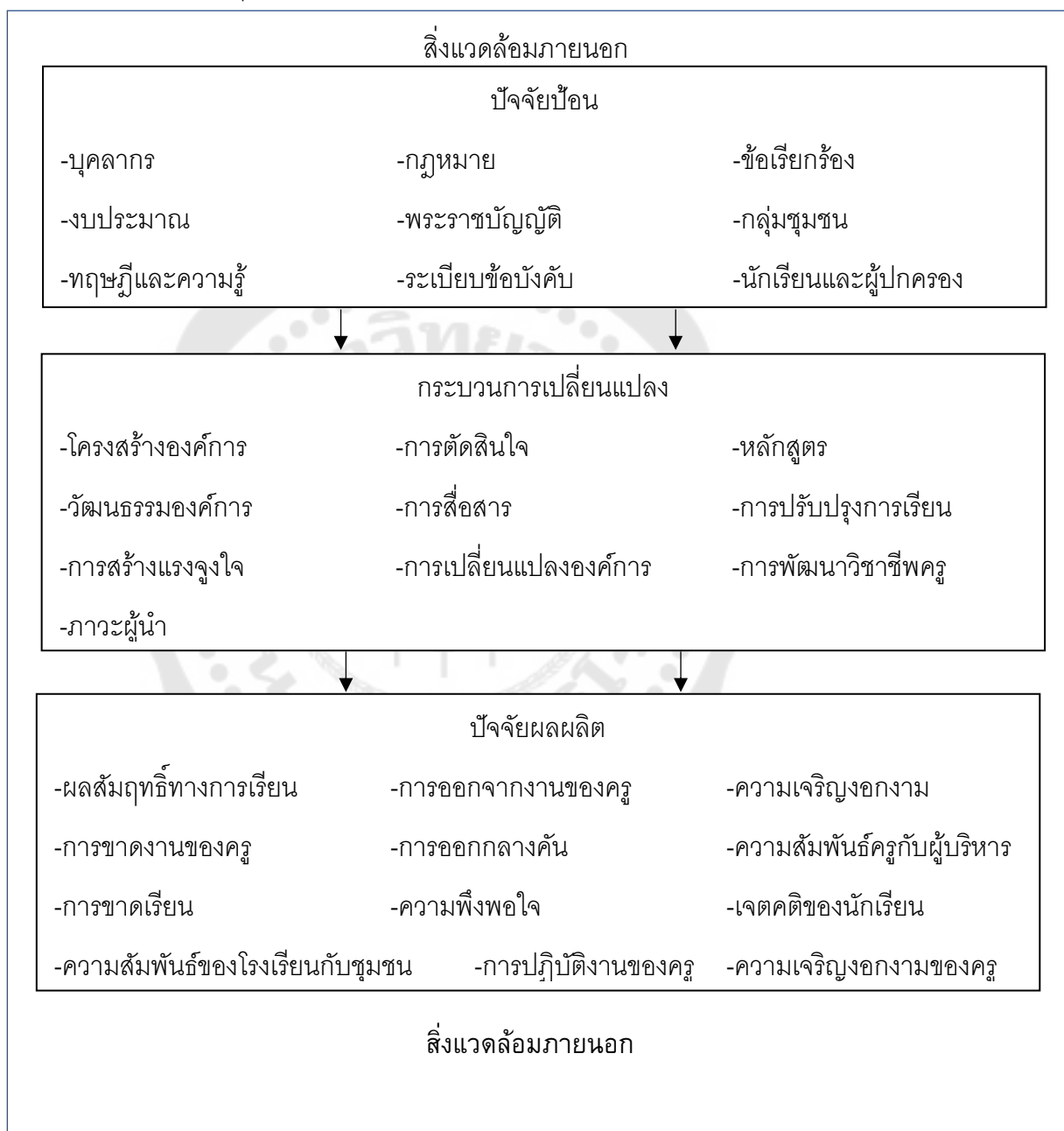

ภาพประกอบ 6 ประสิทธิภาพขององค์การตามแนวคิดและรูปแบบทฤษฎีระบบ

ที่มา: องอาจ นัยพัฒน์ (2561:69)

แนวคิดเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษาของลูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์

แนวคิดเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษาของ Lunenburg and Ornstein, 2000, p.19, อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา (2560, น. 184)แสดงภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 7 แนวคิดเชิงระบบในการบริหารสถานศึกษาของลูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์

ที่มา:สุนทร โคตรบรรเทา(2560:184) ดัดแปลงจาก Lunenburg and Ornstein,2000:19

แนวคิดรูปแบบระบบสังคมของโรงเรียนของฮอย และมิสเกล

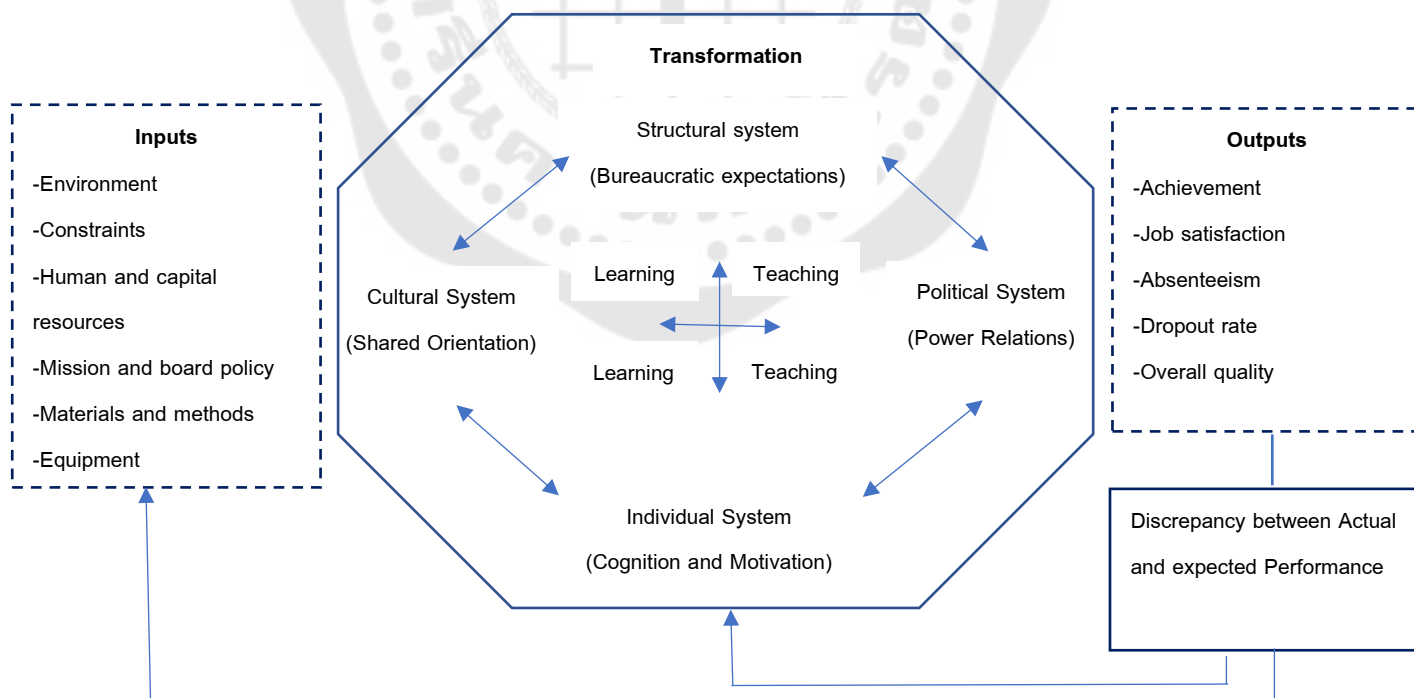
ฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel. 2001, p.14) อ้างถึงใน ฟาฏีนา วงศ์ไธษา (2560, น. 53-55) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาเป็นระบบสังคมและเป็นองค์กรที่เป็นทางการ (Formal organization) มีองค์ประกอบของระบบย่อยที่มีความสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกันและกัน โดยประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1.ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วย แรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรมนุษย์ และเงินทุน ภารกิจและนโยบายของคณะกรรมการสถานศึกษา วัสดุและวิธีการ และอุปกรณ์

2.กระบวนการแปรสภาพ (Transformation process) ประกอบด้วย ระบบโครงสร้าง ระบบวัฒนธรรม ระบบการเมือง และระบบปัจเจกบุคคล

3.ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจในการทำงาน การขาดเรียน การออกกลางคัน และคุณภาพโดยรวม

4.สิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย สิ่งที่อยู่นอกองค์กร มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมองค์กรหรือการดำเนินงานของสถานศึกษา เช่น ทรัพยากรต่างๆ ค่านิยม เทคโนโลยี ความต้องการ และประวัติศาสตร์

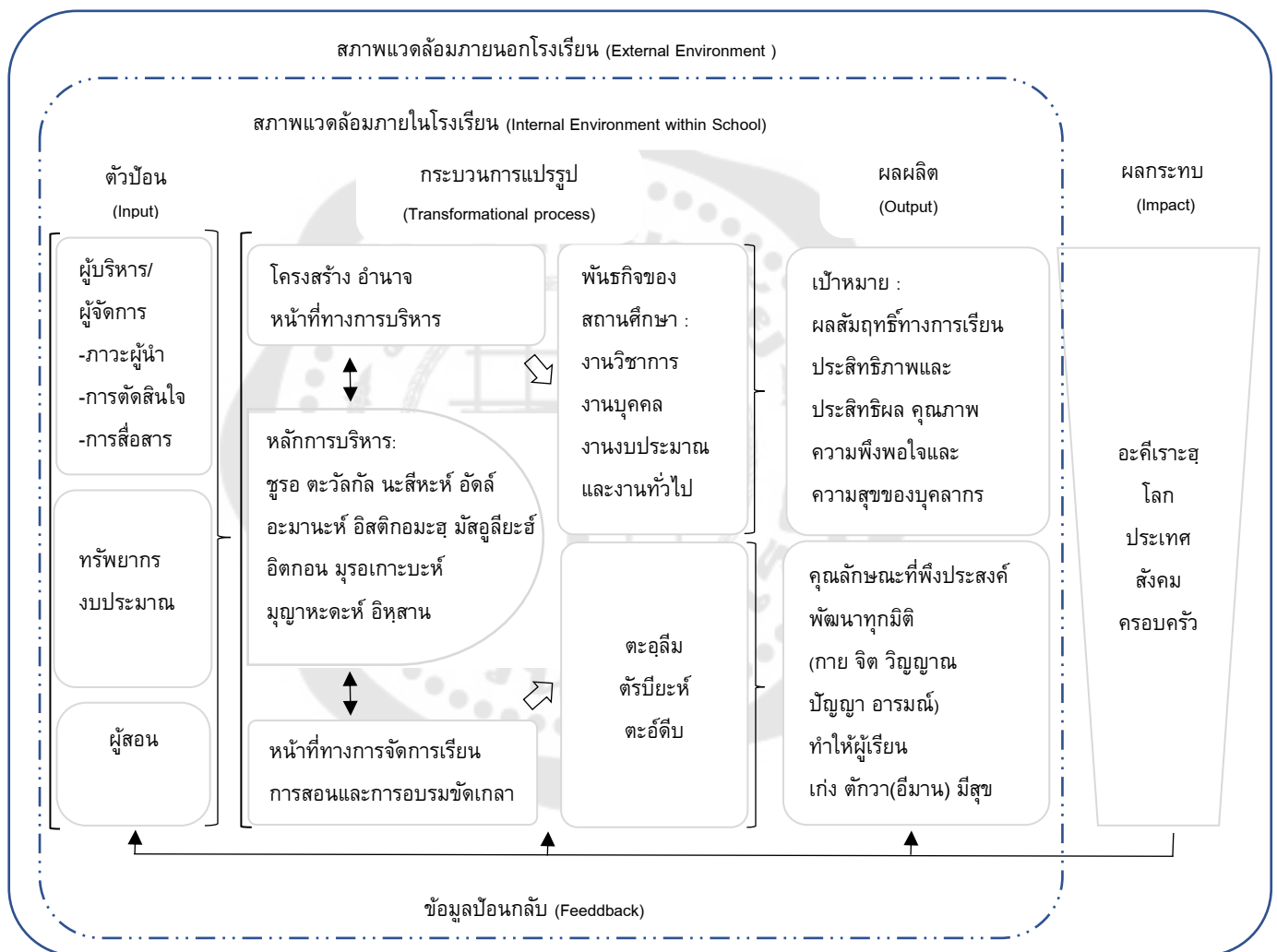

ภาพประกอบ 8 รูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน

ที่มา: Hoy and Miskel, 2001, p.31, อ้างถึงใน ฟาฏีนา วงศ์ไธษา (2560, น. 54)

แนวคิดการบริหารการศึกษาอิสลามเชิงระบบของนิเลาะ แวกูเซ็ง (2559)

นิเลาะ แวกูเซ็ง (2559) ได้เสนอแนวคิดการบริหารการศึกษาอิสลามเชิงระบบ (Islamic Educational Management System Framework) จากฐานคิดที่ว่ามุมมองในลักษณะองค์รวม (Wholistic View) จะช่วยให้เราเห็นและเข้าใจการทำงานของกลไกหรือองค์ประกอบของการบริหารองค์การอย่างเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์ต่อกัน แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 9 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดนิเลาะ แวกูเซ็ง

ทีมา นิเลาะ แวกูเซ็ง (2559, น. 205)

1.2.5 วัฒนธรรมองค์การและบรรยากาศองค์การ

วัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture)

ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานของวัฒนธรรมและบทบาทของวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาเพื่อจะได้บริหารจัดการสถานการณ์หรือบริบทแวดล้อมให้เอื้อให้วัฒนธรรมธรรมดำเนินไปในทิศทางบวกต่อการพัฒนาสถาบันการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ วัฒนธรรม คือ ฐานคติความเชื่อ ค่านิยมหรืออุดมการณ์ที่บุคคลยึดถือร่วมกันในสถาบัน โดยวัฒนธรรมเป็นได้ทั้งกระบวนการและผลผลิต โดย Edgar H. Schein (2010) นักจิตวิทยาองค์การและผู้เชี่ยวชาญชั้นนำในสาขาการพัฒนาองค์การแห่ง Massachusetts Institute of Technology หรือ MIT ได้แบ่งลักษณะของวัฒนธรรมในสถาบัน (Characteristics of institutional culture) เป็นสามระดับ ได้แก่ 1) ประติษฐกรรรมทางกายภาพ (Artifacts) เป็นระดับวัฒนธรรมผิวเผิน ปรากฏเห็นได้เป็นอัตลักษณ์ ประกอบด้วย (ก) ผลผลิตทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น (ข) ภาษา ตำนาน และเรื่องราว ค่านิยม พิธีกรรมและงานพิธี (ค) พฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึกที่กลุ่มบุคคลแสดงออก โครงสร้างและกระบวนการทำงานตามสภาพปกติของสถาบันที่สามารถมองเห็นได้ เช่น ความตรงต่อเวลาการมาและเลิกงาน และการทำงานเป็นทีม 2) ค่านิยม (Values) เป็นวัฒนธรรมที่มาจากความเชื่อ หลักการ บรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติของบุคลากรในสถาบัน 3) ฐานคติ (Assumptions) เป็นวัฒนธรรมระดับลึก เป็นสิ่งที่บุคคลเชื่อถือและนำมาปฏิบัติอย่างเป็นไปโดยธรรมชาติ (องอาจ นัยพัฒน์, 2561, น. 189-190)

วัฒนธรรมโรงเรียนสามารถอธิบายด้วย 6 มิติ ประกอบด้วย ประวัติขององค์การ ค่านิยมและความเชื่อขององค์การ ตำนานและเรื่องราวที่ช่วยอธิบายองค์การ บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมองค์การ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และลักษณะพิธีการขององค์การ รวมถึง วีรบุรุษและวีรสตรีในองค์การ จากการจำแนกทั้งหมดนี้ สไตน์ฮอฟและโอเวนส์ 1986 ได้สร้างแบบสำรวจการวัดวัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture Assessment Inventory หรือ OCAI) โดยสำรวจกับครู ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้าฝ่ายธุรการ ในโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา 47 แห่ง ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของวัฒนธรรมโรงเรียนดังนี้ 1) วัฒนธรรมแบบครอบครัว (Family Culture) ผู้บริหารเปรียบเสมือนผู้ปกครอง ทุกคนรู้สึกตนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว บรรยากาศเป็นมิตร 2) วัฒนธรรมแบบเครื่องจักร เน้นการทำงานให้ได้ตามเป้าหมาย ตามโครงสร้างและภารกิจขององค์การ บรรยากาศมีความตึงเครียด 3) วัฒนธรรมแบบคาบาเรต์ (Cabaret Culture) โรงเรียนมีลักษณะเหมือนโรงละครสัตว์ ดำเนินงานตามความต้องการของสังคม เน้นความภาคภูมิใจในศิลปะและคุณค่าทางวิชาการจากการสอน 4) วัฒนธรรมแบบร้านค้าที่น่ากลัว (Little Shop of Horrors Culture) เป็นวัฒนธรรมที่ผู้ปฏิบัติงานคาดไม่ถึงในสถานการณ์

และมีความเครียด ปฏิบัติตามตามผู้บริหารโรงเรียน ต่างคนต่างอยู่ มีกิจกรรมทางสังคมเล็กน้อย (ศิริพงษ์ เศษภายน, 2556, น. 85)

วัฒนธรรมองค์การเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ดำรงรักษา และเปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างองค์การได้ชัดเจน ทำให้รู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ สร้างความผูกพันและมั่นคงในระบบสังคมโรงเรียน เป็นสิ่งที่เสริมสร้างและกำหนดแบบของเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การได้ วัฒนธรรมขององค์การหนึ่งมีผลกระทบต่อการจัดโครงสร้างการทำงาน กระบวนการบริหาร รวมถึงการปฏิบัติของบุคลากรในองค์การและประสิทธิภาพขององค์การด้วย

บรรยากาศองค์การ (Organizational Climate)

บรรยากาศองค์การมีผลกระทบต่อทัศนคติพฤติกรรมการทำงานและมีบทบาทต่อประสิทธิภาพขององค์การ สเตียร์ (Steers) อ้างถึงใน จวีวรรณ เขี่ยมพญา (2559, น. 18) กล่าวคือ องค์การที่มีบรรยากาศองค์การสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การและเป้าหมายส่วนตัวของผู้ปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของการทำงานก็จะเป็นในทางบวก เกิดความร่วมมือ บรรยากาศทำให้เกิดความแตกต่างของบุคคลในองค์การสองประเด็น คือ ความพึงพอใจในงาน (job satisfaction) และผลการปฏิบัติงาน (job performance) นอกจากนี้บรรยากาศองค์การมีความสำคัญต่อผู้บริหารและบุคคลอื่นในองค์การด้วยเหตุผล 3 ข้อ 1) บรรยากาศบางแบบทำให้ผลการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งดีกว่าบรรยากาศแบบอื่น ๆ 2) ผู้บริหารมีอิทธิพลต่อบรรยากาศของตน 3) ความเหมาะสมระหว่างบุคลากรและองค์การ โดยมีมิติของบรรยากาศองค์การ (Dimension of Organizational Climate) ด้านพฤติกรรมของผู้ร่วมงาน (subordinate's behavior) แบ่งเป็น 4 มิติ ได้แก่ การไม่ให้ความร่วมมือ ภาวะที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ขวัญและกำลังใจ และความสนิทสนม และด้านพฤติกรรมของผู้บริหาร (administrator's behavior) แบ่งเป็น 4 มิติเช่นกัน ได้แก่ ความห่างเหิน การเน้นที่งาน การให้ความช่วยเหลือ และการให้ความเอาใจใส่ (จวีวรรณ เขี่ยมพญา, 2559, น. 21)

รูปแบบของบรรยากาศองค์การ เป็นผลจากลักษณะการบริหารงานของแต่ละองค์การ Brown and Moberg (1980) แบ่งรูปแบบบรรยากาศองค์การไว้ 4 ลักษณะ คือ 1) แบบเน้นการใช้อำนาจ 2) แบบเน้นการทำงานตามบทบาท 3) เน้นการทำงาน และ 4) เน้นความสำคัญของคน ส่วนฮาลปิน และครอฟท์ (Halpin and Croft) (1966) กำหนดรูปแบบของบรรยากาศองค์การ 6 แบบ ได้แก่ 1) บรรยากาศแบบเปิด (Open Climate) เป็นบรรยากาศที่สมาชิกมีความพึงพอใจ มีความร่วมมือกัน มีกฎเกณฑ์แต่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ผลของงานมี

ประสิทธิภาพ 2) บรรยากาศแบบอิสระ (Autonomous Climate) เป็นบรรยากาศที่เน้นมนุษยสัมพันธ์มากกว่าความสำเร็จของงาน 3) บรรยากาศแบบควบคุม (Controlled Climate) เป็นบรรยากาศที่เน้นความสำเร็จของงาน เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการทำงาน ไม่เน้นด้านมนุษยสัมพันธ์ สมาชิกมีความภาคภูมิใจกับผลงานที่สำเร็จ 4) บรรยากาศแบบเป็นกันเอง (Familiar Climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหารสนใจผลงานน้อย พนักงานไม่ค่อยสนใจทำงาน บรรยากาศด้านมนุษยสัมพันธ์ดี 5) บรรยากาศแบบรวบอำนาจ (Paternal Climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บังคับบัญชาบริหาร ออกคำสั่ง ตรวจสอบ หนึ่เทศการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด พยายามสร้างความสัมพันธ์กับพนักงาน แต่พนักงานไม่นับถือความสามารถของผู้บริหาร ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจต่ำ 6)บรรยากาศแบบปิด (Close Climate) เป็นบรรยากาศที่ไม่พึงประสงค์ บริหารงานโดยขาดความรู้ บริหารงานบุคคลไม่มีประสิทธิภาพ สมาชิกขาดกำลังใจในการทำงานและต้องรีบแก้ไข (ฉวีวรรณ เอี่ยมพญา, 2559, น. 22-24)

1.3 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย

ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550 อาศัยอำนาจความตามมาตรา 5 และ 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้ (กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550, 2550)

ข้อที่ 1 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณี ในเรื่องดังต่อไปนี้

ด้านวิชาการ ประกอบด้วย (ก) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น (ข) การวางแผนงานด้านวิชาการ (ค) การจัดการเรียน การสอนในสถานศึกษา (ง) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (จ) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (ฉ) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน (ช) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในสถานศึกษา (ซ) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ (ฌ) การนิเทศการศึกษา (ญ) การแนะแนว (ฎ) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา (ฏ) การ

ส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ (ฐ) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ กับสถานศึกษาและองค์กรอื่น (ช) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา (ฌ) การจัดทำระเบียบและ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา (ณ) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ใน สถานศึกษา (ด) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ด้านงบประมาณ ประกอบด้วย (ก) การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้ง งบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน แล้วแต่กรณี (ข) การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้เงิน ตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรง (ค) การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ ได้รับจัดสรร (ง) การขอโอนและการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ (จ) การรายงานผลการเบิกจ่าย งบประมาณ (ฉ) การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ (ช) การตรวจสอบติดตาม และรายงานการใช้จ่ายผลผลิตจากงบประมาณ (ฌ) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา (ณ) การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา (ญ) การบริหาร ทรัพยากรเพื่อการศึกษา (ฎ) การวางแผนพัสดุ (ฏ) การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะ เฉพาะของครุภัณฑ์ หรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี (ฐ) การพัฒนาระบบข้อมูลและ สารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ (ช) การจัดหาพัสดุ (ฌ) การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและ จำหน่ายพัสดุ (ณ) การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน (ด) การเบิกเงินจากคลัง (ต) การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงิน (ถ) การนำเงินส่งคลัง การจัดทำบัญชีการเงิน (ท) การจัดทำ รายงานทางการเงินและงบการเงิน (ธ) การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

ด้านการบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย (ก) การวางแผนอัตรากำลัง (ข) การ จัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ค) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง (ง) การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (จ) การดำเนินการ เกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (ฉ) การลาทุกประเภท (ช) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (ฌ) การ ดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ (ณ) การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน (ญ) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ (ฎ) การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ (ฏ) การ ออกจากราชการ (ฐ) การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ (ช) การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (ฌ) การส่งเสริมการประเมิน วิจัยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ณ) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ (ด)

การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ (ต) การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ถ) การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต (ท) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ด้านการบริหารทั่วไป ประกอบด้วย (ก) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ (ข) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา (ค) การวางแผนการบริหารงานการศึกษา (ง) งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน (จ) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร (ฉ) การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน (ช) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (ซ) การดำเนินงานธุรการ (ฌ) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (ญ) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน (ฎ) การรับนักเรียน (ฏ) การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา (ฐ) การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย (ฑ) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (ฒ) การทัศนศึกษา (ณ) งานกิจการนักเรียน (น) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา(ด) การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา (ถ) งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น (ท) การรายงานผลการปฏิบัติงาน (ธ) การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน (ณ) แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

ข้อ 2 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาตามข้อ 1 ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ (1) ความพร้อมและความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ที่จะสามารถรับผิดชอบดำเนินการตามขีดความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ความสอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศหรือมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะกระจายอำนาจ (3) ความเป็นเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบายด้านการศึกษา (4) ความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษา (5) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (6) มุ่งให้เกิดผลสำเร็จแก่สถานศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษาให้มากที่สุด เพื่อให้สถานศึกษานั้นมีความเข้มแข็งและความคล่องตัว (7) เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้แก่สถานศึกษา (8) เพื่อให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

การทบทวนแนวคิดทางการบริหารการศึกษา ที่ประกอบด้วย แนวคิดการบริหารการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎีทางการบริหารองค์กร และแนวคิดการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างมุมมองของผู้วิจัยที่มี

ต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ใน กรุงเทพมหานคร ก่อนการดำเนินการลงสนามได้ดียิ่งขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม

2.1 ความเข้าใจพื้นฐานต่อศาสนาอิสลาม

2.1.1 ศาสนาอิสลามและมุสลิม

อิสลาม เป็นศาสนาที่ให้การศรัทธาต่อพระเจ้าผู้ทรงสร้างและผู้ทรงอภิบาลเพียงองค์เดียว คือ อัลลอฮ์ ตะอาลา และการศรัทธาว่าท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม เป็นศาสนทูตท่านสุดท้ายของพระองค์ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม จะได้รับการเรียกว่า มุสลิม โดยชาวมุสลิมจะปฏิบัติตามบัญญัติที่พระองค์อัลลอฮ์ ตะอาลา ประทานให้จากคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นคำสั่งของพระองค์ที่ประทานผ่านมลาอิกะฮ์ญิบรีล (เทวทูตของพระองค์) มายังศาสนทูตเพื่อเป็นทางนำไปแก่มนุษยชาติ ซึ่งได้ถูกรวบรวมไว้เป็นคัมภีร์อัลกุรอาน บทบัญญัติจากอัลกุรอานครอบคลุมในทุกรายละเอียดของการดำเนินชีวิต โดยชาวมุสลิมจะปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ผ่านการศึกษาจากอัลหะดีษหรืออัสซุนนะฮ์ที่ได้รับการบันทึกจรรยาวัตรของท่านทั้งคำพูด การปฏิบัติ การแสดงออกใด ๆ รวมถึงการยอมรับโดยพฤตินัย บุคลิกภาพ และประวัติของท่าน ซึ่งถูกบันทึกโดยปราชญ์ชาวมุสลิมในสมัยของท่าน เราจึงเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นชาวมุสลิมเชื้อชาติใด เมื่อพิจารณารูปแบบแห่งพฤติกรรมของชีวิตแล้วก็จะมียุทธลักษณะเฉพาะ ที่เหมือนกัน เป็นสากล สูการเป็นวัฒนธรรมอิสลามที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงผ่านการถ่ายทอดตลอดมา กล่าวได้ว่านอกจากในมิติของความเป็นศาสนาแล้ว อิสลาม คือ แนวทางแห่งการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมด้วย

2.1.2 หลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรม

หลักศรัทธา (อัครานุลอีมาน) หรือหลักความเชื่อในศาสนาอิสลาม เป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตมุสลิม เพราะหลักความศรัทธาเป็นสิ่งที่กำหนดทุก ๆ พฤติกรรมของการดำเนินชีวิตมุสลิมจำเป็นต้องมีหลักศรัทธาที่ถูกต้องที่กำหนดโดยอัลลอฮ์ ตะอาลา ผ่านการเผยแผ่และอธิบายโดยท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม เมื่อมุสลิมมีความศรัทธาที่ถูกต้องจะทำให้รูปแบบการปฏิบัติ ทั้งด้านการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ พฤติกรรมการดำเนินชีวิต บุคลิกภาพ คุณลักษณะนิสัย มารยาทต่าง ๆ มีความถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลามด้วย ในด้านหลักการปฏิบัติในอิสลาม (อัครานุลอิสลาม) เป็นการแสดงออกที่ยืนยันความศรัทธาต่อพระเจ้าผ่านการปฏิบัติตามหลักปฏิบัติของอิสลาม นอกจากนี้มุสลิมจำเป็นต้องมีหลักคุณธรรม (อัลเอียะหฺซาน) ที่

ตระหนักรู้อยู่เสมอว่าพระเจ้าทรงมองเห็นและรับรู้ในทุกความคิด การปฏิบัติของเราในทุกขณะ เราจึงเห็นได้ว่าความศรัทธา การปฏิบัติ และคุณธรรมของมุสลิมจะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

หลักการการศรัทธา มี 6 ประการ

1. การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงต่อการมีอยู่ของอัลลอฮ์ ตะอาลา, การยอมรับในการเป็นพระเจ้าของพระองค์, การตระหนักว่าจำเป็นจะต้องอิบาดะฮ์ต่อพระองค์เพียงผู้เดียว และการศรัทธาต่อพระนามอันสวยงามและคุณลักษณะอันสูงส่งของพระองค์ มุสลิมศรัทธาต่อความเอเกะของพระองค์อย่างไม่มีภาคีใดๆ

2. การศรัทธาต่อบรรดามลาอิกะฮ์ เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงว่าอัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงสร้างมลาอิกะฮ์ จากแสงรัศมี มลาอิกะฮ์จะนอนน้อม ปฏิบัติและเชื่อฟังตามคำบัญชาของพระองค์เท่านั้น มีคุณลักษณะและหน้าที่โดยเฉพาะ เช่น ท่านญิบรีล ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับวะหฺยูหรือการส่งวิวรณ์แก่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ โดยท่านจะนำสารแห่งวิวรณ์นั้นมาให้กับบรรดานบีและเราะซูล(ศาสนทูต)ของพระองค์ ท่านมะละกุลเมาตี มีหน้าที่ปลิดวิญญาณสิ่งมีชีวิตเมื่อถึงกำหนดเวลาตาย ท่านอิสรอฟีล มีหน้าที่เป่าแตรเมื่อถึงเวลาปลิดชีวิตทุกสรรพสิ่ง และเป่าอีกครั้งเพื่อการฟื้นคืนชีพในวันกิยามะฮ์ (วันสิ้นโลก, วันแห่งการตัดสิน)

3. การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงว่าอัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงประทานบรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ มายังศาสนทูตของพระองค์เพื่อเป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ เช่น คัมภีร์เตวารอต ประทานมายังนบีมูซา (โมเสส) คัมภีร์ชะบूर ประทานมายังนบีดาวูด (เดวิด) คัมภีร์อินญีลประทานมายังนบีอีซา (เยซู) ศุภุฟของนบีอิบรอฮีม (อับราฮัม) และมุซา และอัลกุรอาน คัมภีร์สุดท้ายที่ยิ่งใหญ่ ประทานมายังท่านนบีมุฮัมมัด คือลิลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งเป็นศาสนทูตท่านสุดท้ายแห่งมนุษยชาติ โดยทุกคัมภีร์จะประทานลงมาในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับประชาชาติแต่ละยุค และอัลกุรอานเป็นคัมภีร์สุดท้ายสำหรับประชาชาติในยุคสุดท้ายนี้ ดังนั้นมุสลิมจะให้อัลกุรอานเป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิต

4. การศรัทธาต่อบรรดาเราะซูล(ศาสนทูต) เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงว่าอัลลอฮ์ ตะอาลา ได้ส่งเราะซูลมายังทุกประชาชาติโดยพวกเขาเป็นคนจากประชาชาตินั้น เพื่อเรียกร้องพวกเขาสู่การสักการะอัลลอฮ์เพียงผู้เดียว ไม่ตั้งภาคีต่อพระองค์พร้อมเชื่อมั่นว่าเราะซูลทุกคนเป็นผู้สัตย์จริงและน่าเคารพนับถือ เป็นผู้ยำเกรงและไว้วางใจได้ เป็นผู้ชี้แนะและได้รับทางนำอันเที่ยงตรงโดยบรรดาศาสนทูตล้วนเป็นมนุษย์ ปราศจากคุณลักษณะแห่งพระเจ้า พระองค์ทรงให้เกียรติด้วยการประทานสารแห่งบทบัญญัติแก่พระองค์มายังพวกเขา เพื่อเผยแผ่ต่อมวลมนุษย

5. การศรัทธาต่อวันสุดท้าย (วันกียามะฮ์ หรือ วันอาคิเราะฮ์) เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงต่อการฟื้นคืนชีพอีกครั้ง หลังจากที่ได้ตายไปแล้ว วันกียามะฮ์เป็นวันแห่งการพิพากษา กล่าวคือเป็นวันที่มนุษย์จะได้รับมอบสมุดบันทึกการทำงานทั้งดีและชั่วที่ตนเองได้กระทำในโลกนี้ เพื่อรับการตัดสินอย่างยุติธรรม และได้รับการตอบแทนอย่างครบถ้วนจากอัลลอฮ์ ผู้ที่ได้รับบันทึกด้วยมือขวาจะได้เป็นชาวสวรรค์ และผู้ที่ได้รับบันทึกด้วยมือซ้ายจะเป็นชาวนรก มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกหน้าอย่างเป็นนิรันดร์ถาวร ซึ่งสภาพและบรรยากาศของสวรรค์และนรก รวมถึงสภาพของผู้คนในนั้น ถูกระบุในคัมภีร์อัลกุรอานและการอธิบายในหะดีษอย่างชัดเจน

6. การศรัทธาต่อกฎสภาพการณ์ (อัลเกาะดร์) เป็นการศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแท้จริงว่าสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งดีและร้ายนั้น พระองค์อัลลอฮ์ทรงกำหนดให้เกิดด้วยอนุมัติของพระองค์ ด้วยความปรีชาญาณ ความเมตตาของพระองค์ มุสลิมจะศรัทธาว่าอัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงรอบรู้ทุกสิ่งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต และศรัทธาว่าทุกสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งวันกียามะฮ์นั้น อัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงบันทึกในกระดาน อัล-เลาะห์ อัล-มะห์ฟูซ ไว้แล้วและจะเกิดขึ้นตามนั้น มุสลิมจะศรัทธาว่าทุกสิ่งจะเกิดขึ้นตามพระประสงค์ของพระองค์ และไม่เกิดขึ้นเมื่อพระองค์ไม่ทรงประสงค์ รวมทั้งศรัทธาว่าพระองค์บันดาลให้เกิดขึ้นและควบคุมดูแลในทุกกิจการ แต่ในขณะที่เดียวกันมุสลิมต้องศรัทธาว่าพระองค์ทรงมอบสิทธิในการเลือกและการมีความสามารถในการปฏิบัติให้เราด้วย กล่าวคือทุกการกระทำที่ปรากฏขึ้น เกิดขึ้นจากการเลือกของมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้เลือกขวนขวายในความดีหรือความชั่วด้วยตนเองและจะได้รับการตอบแทนอย่างละเอียดถี่ถ้วนตามสิ่งที่ได้ขวนขวายไว้ ซึ่งทั้งหมดนี้ถูกบันทึกไว้แล้วทั้งสิ้น

ในเรื่องหลักความเชื่อของมุสลิม อ่านเพิ่มเติม ได้จากหนังสือ หลักความเชื่อของมุสลิม เรียบเรียงโดย เซค มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-อุซัยมีน แปลโดย ซุฟอัม อุซมาน (มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-อุซัยมีน, 2553) หนังสือ อธิบายพื้นฐานหลักการศรัทธา ธีร์ฮุ อูซูลุอ์หะมาน เขียนโดย เซค มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-อุซัยมีน แปลและเรียบเรียงโดย อนุยุซรอ อิศมาอิล อะหมัด (มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-อุซัยมีน, 2557) และหนังสือคู่มือมุสลิมเบื้องต้นฉบับสามัญประจำบ้าน เรียบเรียงโดยนาอิม วงศ์เสงี่ยม (นาอิม วงศ์เสงี่ยม, 2565)

หลักการการอิสลาม (หลักปฏิบัติ) มี 5 ประการ

1. การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ตะอาลา และมุฮัมมัดเป็นเราะซูล (ศาสนทูต) ของพระองค์ สารสำคัญของกรกล่าวคือการยืนยันความศรัทธาผ่านการแสดงออกด้วยวาจา คำปฏิญาณที่กล่าวด้วยความศรัทธานี้จะเป็นรากฐานสำคัญของกรดำเนินชีวิตตามครรลองแห่งอิสลามที่มีอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต

2. การดำรงละหมาด เป็นการแสดงออกซึ่งความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ตามเวลาที่ถูกกำหนดไว้ มุสลิมจะปฏิบัติละหมาดวันละ 5 เวลา ด้วยกิริยาท่าทางในการละหมาดอย่างนอบน้อมและสมบูรณ์ ตามแบบอย่างจากท่านเราะซูล คืออิลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ในการละหมาดมุสลิมจะต้องหันหน้าไปทางกิบละฮ์ ซึ่งกิบละฮ์คือที่ตั้งของอาคารกะอ์บะฮ์ในมัสยิดอัลหะ-รอม นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย สำหรับประเทศไทยกิบละฮ์จะตรงกับทิศตะวันตก

3. การจ่ายซะกาต เป็นการบริจาคภาคบังคับตามอัตราที่ถูกกำหนดไว้ภายในในรอบ 1 ปี หรือตามเวลาที่กำหนด เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมที่มีทรัพย์สินเงินทองครบตามจำนวนที่ถูกกำหนดไว้ โดยอิสลามกำหนดให้จ่ายแก่ผู้ที่มีสิทธิ์รับซะกาต

4. การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน เป็นการงดเว้นจากการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การมีความสัมพันธ์ทางเพศ การละเว้นจากความชั่วทั้งความคิด คำพูดและการกระทำ ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งหมดแสงลง ตลอดเดือนเราะมะฎอน

5. การประกอบพิธีฮัจญ์ที่บัยตุลลอฮ์ เป็นการประกอบศาสนกิจที่มีขั้นตอนการปฏิบัติ เวลาและสถานที่ตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ คือที่บัยตุลลอฮ์ หรืออัล-กะอ์บะฮ์ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยมุสลิมที่มีความสามารถในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และเส้นทางการเดินทางมีความปลอดภัย จะเดินทางมุ่งหน้าสู่การประกอบพิธีฮัจญ์

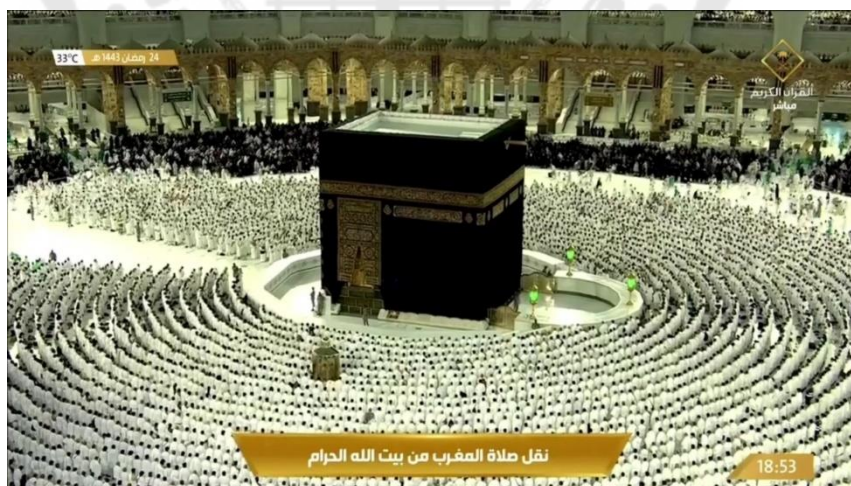
หลักคุณธรรม หรือหลักเอ็ยะห์ซาน

เป็นการปฏิบัติการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์และกิจการงานทุกอย่าง เสมือนว่าเราเห็นพระองค์อยู่ต่อหน้า ด้วยจิตสำนึกว่าแท้จริงพระองค์ทรงเห็นเราเสมอ เป็นการทำความดีต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติอยู่เสมอ รวมถึง หน้าที่และมารยาทที่ต้องแสดงออก และคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ เช่น หน้าที่ของบุคคลต่อพระเจ้า หน้าที่ของผู้รู้ หน้าที่ของผู้ไม่รู้ หน้าที่ของลูก หน้าที่ของพ่อแม่ หน้าที่ของเพื่อน หน้าที่ของสามี หน้าที่ของภรรยา หน้าที่ของผู้นำ หน้าที่ของประชาชน เป็นต้น

ภาพประกอบ 10 ภาพการละหมาดของชาวไทยมุสลิม ณ มัสยิดมุลนิอิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย สวนหลวง กรุงเทพมหานคร

ที่มา: เว็บไซต์มุสลิมไทยโพสต์ สืบค้นจาก <https://news.muslimthai.com/news/26469>

ภาพประกอบ 11 ภาพการละหมาดของชาวมุสลิม ณ มัสยิดอัลหะรออม นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีฮัจญ์

ที่มา: เพจเฟซบุ๊กชื่อ Haramain สืบค้นจาก

<https://www.facebook.com/haramain.info/photos/10160696739053094>

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

ชีวิตของมุสลิมจะมีความผูกพันกับพระเจ้าในทุกช่วงเวลา การศรัทธาต่อพระเจ้าคืออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต เป็นความสงบทางใจและความสุขทุกด้าน การศรัทธาต่อพระองค์จะมีผลสะท้อนในด้านความคิด คำพูด และการปฏิบัติทุกกิจกรรมของชีวิต อัลกุรอานได้วางจุดมุ่งหมายไว้สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผู้สร้างไว้ 3 ประการ คือ เพื่ออบรมจิตใจมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสุขทางใจ และเพื่อรักษาโรคทางจิตใจ (อะฟีฟ อับดุลฟัตตาฮู ฎ็อบบาเราะฮฺ, 2550, น. 6) อิสลามเน้นการให้ความสำคัญกับการทำให้หัวใจบริสุทธิ์ เพราะหัวใจที่ดีย่อมส่งผลการปฏิบัติกิจการงานทุกอย่างดีไปด้วย พระองค์ได้ตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “พึงทราบเถิด ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์เท่านั้นที่หัวใจทั้งหลายจะสงบ” (ซูเราะฮ์อัลอะฮฺซะบฺ อายะฮ์ที่ 28) และท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ได้กล่าวว่า “ในร่างกายนั้นมีก้อนเนื้อก้อนหนึ่ง ถ้าส่วนดังกล่าวดี ร่างกายทุกส่วนก็จะดีตามไปด้วย แต่ถ้าส่วนดังกล่าวไม่ดี ร่างกายส่วนอื่นๆ ก็จะไม่ดี ก้อนเนื้อที่ว่านั้น คือ หัวใจ” (บันทึกโดย อัลบุคอรีห์ และมุสลิม)

ผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา จะแสดงออกถึงความรักที่มีต่อพระองค์ตั้งแต่การคิดใคร่ครวญ การพูด และการกระทำ พวกเขาจะพยายามแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ด้วยปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม เหยียดความดีงาม ละเว้นสิ่งที่ชั่วร้าย และห้ามปราม ตักเตือนกันให้ห่างไกลจากความชั่วร้าย การศรัทธาที่มั่นคงจะช่วยให้มนุษย์ไม่ทำความชั่ว และเป็นแสงสว่างนำทางออกจากความมืด ในวันที่ทุกข์และยากลำบาก ผู้ศรัทธาจะระลึกเสมอว่าพระเจ้ามีความสามารถช่วยเหลือเขาได้ เขาจะมีความมั่นใจ เมื่อเขาปฏิบัติสิ่งที่ดีพระองค์จะทรงพอพระทัยและอยู่เคียงข้าง จากคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาและประกอบความดีทั้งหลายนั้น ชนเหล่านี้แหละ คือมนุษย์ที่ดีเยี่ยม” (ซูเราะฮ์ อัลบะยีนะฮ์ อายะฮ์ที่ 7) และ “อัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงคัมภีร์ของบรรดาผู้มีอีมาน ทรงนำเขาออกจากความมืดไปสู่แสงสว่าง” (ซูเราะฮ์อัลบะกอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 257)

อิสลามถือว่าชีวิตเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้มนุษย์ถูกส่งมาให้ใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้เป็นเพียงชั่วคราว มนุษย์มีชีวิตที่แตกต่างกันในด้านความรู้ ความสามารถ ฐานะและโอกาส ทั้งนี้เพื่อมนุษย์จะได้มีความสัมพันธ์กัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยสร้างสังคมให้เกิดความเจริญอกงาม แต่สิ่งที่มนุษย์ทุกคนได้รับเหมือนกันคือ บททดสอบจากอัลลอฮ์ ตะอาลา โดยแต่ละคนจะได้แบบทดสอบแตกต่างกันไป อาจเป็นความกลัว ความหิว การสูญเสียทรัพย์สิน ชีวิต พิษผลและอื่นๆ ในขณะที่บางคนจะถูกทดสอบด้วยความมั่งคั่ง ร่ำรวย อำนาจ วาสนา บารมี จนถึงวาระสุดท้ายทุกชีวิตก็จะกลับคืนสู่พระองค์ (บรฺรจ บินกาซัน, 2555, น. 67) ในช่วงเวลาแห่งการสูญเสีย มุสลิม

จะตระหนักได้ดีว่านี่คือสัจธรรมของชีวิต สัจธรรมที่ว่า ทุกสรรพสิ่งนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์ มุสลิมจะกล่าวว่า “อินนาลิลลาฮี วะอินนาอิลัยฮิรโรญูอน” ความหมายคือ แท้จริงเราเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ และแท้จริงเราต้องกลับไปคืนสู่พระองค์

ชีวิตของผู้ศรัทธาจะผูกพันกับการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ตลอดจนการดำเนินชีวิต ความยำเกรงต่อพระองค์ที่มีอยู่ในจิตใจ จะถูกส่งผ่านการปฏิบัติสิ่งทีพระองค์ทรงใช้และละเว้นทีพระองค์ทรงห้าม จะรักในสิ่งทีพระองค์ทรงรัก และออกห่างจากสิ่งทีพระองค์ทรงรังเกียจ เพราะผู้ศรัทธาตระหนักดีว่า พระองค์ทรงรักและเมตตาต่อมนุษย์เสมอ การปฏิบัติตามแนวทางทีพระองค์ได้ประทานไว้ย่อมเป็นสิ่งทีดีสำหรับเราทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2.2 วิถีชีวิตของชาวมุสลิม

อิสลามเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ชาวมุสลิมจะนำอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การมีความศรัทธาในอิสลามนอกจากการยืนยันด้วยวาจาโดยการกล่าวปฏิญาณตนแล้ว ยังต้องแสดงออกผ่านการปฏิบัติทีสอดคล้องกับหลักการทางศาสนาด้วย ผ่านการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม อิสลามอยู่ในทุกกิจกรรมของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน การนำเสนอข้อมูลวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในบทนี้ จะนำเสนอในบางประเด็นพอสังเขป

2.2.1 ด้านชีวิตส่วนตัว

อาหารและเครื่องดื่ม จะเกี่ยวข้องกับอาหารทีอนุมัติให้รับประทานได้ และการห้ามรับประทาน ลักษณะวิธีการฆ่าสัตว์แบบอิสลามเพื่อบริโภค กล่าวคือ การรับประทานอาหารของชาวมุสลิมจะอยู่ในขอบเขตของการรับประทานอาหารทีอนุมัติตามบัญญัติของศาสนาเท่านั้น อาหารทีอนุมัติให้รับประทานได้ตามหลักการศาสนา เรียกว่า อาหารหะلال อาหารทีศาสนาบัญญัติห้ามรับประทาน ได้แก่ สัตว์ทีถูกฆ่าโดยมิได้กล่าวพระนามของอัลลอฮ์ ตะอาลา สัตว์ทีตายเอง เช่น ถูกรัดคอตาย ถูกตีจนตาย ตกมาตาย ถูกขวิดตาย ถูกสัตว์ป่ากิน, ห้ามรับประทานเลือด, เนื้อสุกร, สัตว์ทีถูกพลีอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ตะอาลา, สัตว์ป่าทีมีเขี้ยว เช่น เสือ สิงโต หมาป่า และอื่น ๆ นกทีมีกรงเล็บ เช่น นกอินทรี และอื่น ๆ ทีจับสัตว์ด้วยกรงเล็บของมัน และทุกสิ่งทีทำให้มีเนเมา มุสลิมจะรับประทานเนื้อสัตว์ทีผ่านการฆ่าสัตว์แบบอิสลาม คือ ก่อนลงมือเชือดต้องเอ่ยนามของพระเจ้า (กล่าวว่ บิสมิลลาฮี อัลลอฮุอักบัร) เป็นการประกาศขออนุญาตจากพระเจ้า ด้วยการตระหนักว่มาได้เป็นการละเมิดต่อสัตว์ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์ โดยให้สัตว์อยู่ในท่าทางทีสบาย ใช้มีดทีคมเชือดคอของสัตว์หรือแทงเข้าในช่องคอซึ่งจะทำให้มันตาย ทางทีดีทีสุดคือ การตัดเส้นเลือดใหญ่ หลอดอาหาร และหลอดเลือดข้างลำคอทั้งสอง (ยูซุฟ กือรฎอวี, 2554, น. 82) ดำเนินการอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สัตว์เจ็บปวดน้อยทีที่สุด โดยมารยาทในการรับประทานมุสลิมจะ

กล่าวพระนามของพระเจ้าก่อนรับประทาน รับประทานด้วยมือขวา หยิบอาหารที่ใกล้มือ ไม่เป่าหรือหายใจบนอาหาร รับประทานแบบพอดี โดยแบ่งเพราะอาหารเป็นส่วนสามคือ สำหรับอาหาร สำหรับน้ำ และสำหรับอากาศ หากอาหารที่รับประทานมีรสชาติที่ไม่พอใจก็ให้เลี้ยงรับประทานหรือรับประทานให้น้อยโดยไม่ตำหนิอาหารหรือผู้ทำอาหาร และเมื่อรับประทานเสร็จก็กล่าวสรรเสริญขอบคุณพระเจ้า

เสื้อผ้าและเครื่องประดับ จะเกี่ยวข้องกับ การแต่งกายที่เหมาะสมของผู้ชายและผู้หญิง การไม่เลียนแบบเพศตรงข้าม การไม่โอ้อวด การรักษาความสะอาด การห้ามทองคำและผ้าไหมสำหรับผู้ชาย กล่าวคือ การแต่งกายของมุสลิมถูกบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษอย่างมากมาย เป็นการแต่งกายที่แสดงออกถึงความเป็นมุสลิม พอจะสรุปดังนี้ การแต่งกายของมุสลิมโดยพื้นฐานแล้วจะต้องสวมเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับเพศ สะอาดและดูเรียบร้อย สามารถปกปิดสิ่งพึงสงวน ไม่บางและรัดรูป สำหรับผู้ชายต้องสวมเสื้อผ้าที่สามารถปกปิดตั้งแต่สะดือจนถึงหัวเข่า การเปิดเผยแม้เพียงบางส่วนของสิ่งพึงสงวนเป็นสิ่งต้องห้าม เช่น การนุ่งกางเกงขาสั้นที่ทำให้เปิดเผยขาอ่อน นอกจากนี้ไม่อนุญาตให้ชายมุสลิมสวมใส่ทองคำและเสื้อที่ทำจากผ้าไหมบริสุทธิ์ ผู้ชายสามารถใส่เครื่องหอมได้แต่ห้ามทาตัวด้วยหญ้าฝรั่น สำหรับเพศหญิง จำเป็นต้องปกปิดทุกส่วน ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ การคลุมปกปิดทั้งหมดก็เป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาตเช่นกัน เราจึงเห็นได้ว่าผู้หญิงมุสลิมจะใช้ผ้าคลุมศีรษะยาวลงมาถึงหน้าอก หรือเรียกว่าการคลุมผ้าฮิญาบ ไม่ใส่เสื้อผ้าที่รัดรูปหรือบางจนเห็นสัดส่วนรูปร่าง ในส่วนเครื่องประดับผู้หญิงมุสลิมสวมใส่ได้แต่ต้องไม่โอ้อวดหรือเพื่อทำให้เป็นที่ดึงดูดน่าสนใจ ทั้งจากตัวเครื่องประดับเองและการทำให้เกิดเสียงสำหรับการใส่เครื่องหอมของผู้หญิงมุสลิมไม่อนุญาตให้เครื่องหอมเมื่อออกจากบ้านจนทำให้ได้กลิ่นหอมออกมา กล่าวคือ เมื่อจำเป็นต้องออกนอกบ้านไม่ควรมีกลิ่น ๆ ไต ที่ทำให้เป็นที่ดึงดูดสนใจ สำหรับบุคลิกภาพภายนอกผู้ชายมุสลิมจะไว้เคราและขลิบหนวด อาจยอมเส้นผมจากต้นเทียนที่ทำให้ผมเป็นสีแดงหรือย้อมด้วยกะตัมซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่งจากเยเมนทำให้ผมมีสีดำแกมแดง ไม่อนุญาตให้สักรบร่างกาย ปากและฟันต้องสะอาด จัดผมให้เรียบร้อย สำหรับเพศหญิงไม่อนุญาตให้เกล้าผมในลักษณะเดียวกับโหนดกุหลาบ ไม่สักรบร่างกาย ตัดฟันและศัลยกรรมตกแต่งเพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ด้วยเหตุแห่งความไม่พอใจ ไม่ถอนขนคิ้วเพื่อให้ดูบาง ไม่ใช้ผมปลอม สีที่ทอานบีมุฮัมมัด คือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลัมแต่งกายเป็นประจำคือสีขาว ซึ่งเป็นสีที่ทอานแนะนำให้มุสลิมใช้แต่งกายและห่อศพคนตาย นอกจากนี้สีที่ทอานบีมุฮัมมัดคือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลัมใช้สำหรับการแต่งกาย ได้แก่ ดำ เทา เขียว ฯลฯ กล่าวได้ว่าการแต่งกายของชาวมุสลิมไม่ว่าจะเชื้อ

ชาติได้ก็ตามวางอยู่บนหลักการตามบัญญัติทางศาสนา ที่เหมาะสมกับเพศ ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่ใ้อวด

ความสะอาดของร่างกาย อิสลามให้ความสำคัญกับเรื่องความสะอาด ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานในซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 222 ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงชอบบรรดาผู้ที่สำนึกผิด กลับเนื้อกลับตัว และทรงชอบบรรดาผู้ที่ทำตนให้สะอาด” ซูเราะฮ์อันนิชาฮ์ อายะฮ์ที่ 43 ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลายจงอย่าเข้าใกล้การละหมาด ขณะที่พวกเจ้ากำลังมีเมมาอยู่จนกว่าพวกเจ้าจะรู้สิ่งที่พวกเจ้าพูด และก็จงอย่าเข้าใกล้การละหมาด ขณะเป็นผู้มีญะนาบะฮ์ นอกจากผู้ที่ผ่านไปทางนั้นจนกว่าพวกเจ้าจะอาบน้ำ(ญะนาบะฮ์) และหากพวกเจ้าป่วยหรืออยู่ในการเดินทางหรือคนหนึ่ง คนใดในพวกเจ้ามาจากที่ถ่ายทุกข์ หรือพวกเจ้าสัมผัสผู้หญิง แล้วไม่พบน้ำก็จงมุ่งสู่น้ำที่ดี แล้วจงลูบใบหน้าของพวกเจ้าและมือของพวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัยผู้ทรงยกโทษเสมอ” และที่ปรากฏในอัลหะดีษ ความว่า “แท้จริงผู้ศรัทธาจะไม่สกปรกทั้งขณะมีชีวิตและเสียชีวิตแล้ว” (บันทึกโดยบุคอรีห์และมุสลิม) “ถ้ามีเนื้อด้วยเกรงว่าจะเป็นการให้ความลำบากแก่ประชาชนของฉันหรือถ้ามีให้ความลำบากแก่มนุษย์แล้วไซ้ ฉันจะสั่งให้เขาแปรงฟันทุก ๆ เวลาละหมาด” (บันทึกโดยบุคอรีห์และมุสลิม) การปฏิบัติศาสนกิจใด ๆ ทางศาสนา สิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมก่อนการปฏิบัติคือการมีร่างกายที่สะอาด ดังที่ระบุในหะดีษ ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม กล่าวความว่า “ “กุญแจที่จะไปสู่สวนสวรรค์คือการละหมาด และกุญแจสู่การละหมาดที่สมบูรณ์คือความสะอาด” (บันทึกโดยมุสลิม) ในอิสลามความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา นอกจากนี้ห้าประการที่เป็นธรรมชาติขจัดออกตามที่ระบุในหะดีษ ได้แก่ การขลิบหนวด การตัดหรือถอนขนรักแร้ การตัดเล็บ การโกนขนลับ และการคิดาน โดยการขจัดแต่ละครั้งต้องไม่มากกว่าสี่สิบวัน

ในบ้าน จะเกี่ยวข้อง การสร้างบรรยากาศความเป็นอิสลามในบ้าน การดำรงชีวิตที่เหมาะสมไม่ฟุ่มเฟือย ข้อกำหนดของการใช้ภาชนะและเครื่องใช้ในบ้าน เช่น ไม่นุญาตให้เครื่องใช้ที่ทำจากทองและเงิน ข้อกำหนดสำหรับการวาด การติดรูปภาพและรูปปั้น ข้อกำหนดของการเลี้ยงสุนัข รูปแบบของการทำความสะอาดภาชนะที่ถูกล้างน้ำลายของสุนัข

การทำงานและการหาเลี้ยงชีพ จะเกี่ยวข้องกับ งานที่อนุมุติและงานที่ต้องห้าม รูปแบบการค้าขายที่อนุมุติและที่ต้องห้าม ความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน

2.2.2 ด้านการแต่งงานและชีวิตครอบครัว

ด้านร่างกายและวางตน จะเกี่ยวข้องกับ การห้ามผิดประเวณี การห้ามอยู่ในที่ลับ ตาระหว่างชายและหญิง การห้ามมองเพศตรงข้ามด้วยความปรารถนา การวางตัวที่เหมาะสม ระหว่างชายและหญิง การไม่เปิดเผยหรือโอ้อวดเครื่องประดับของสตรีแก่บุคคลอื่นยกเว้นบุคคล บางประเภท สิ่งที่ยังสงวนต้องปกปิดของชายและหญิง

การแต่งงาน จะเกี่ยวข้องกับ การไม่มีระบบนักบวช ข้อกำหนดเกี่ยวกับการ แต่งงาน แนวทางการเลือกการเลือกคู่ครอง ผู้หญิงที่ต้องห้ามสำหรับการแต่งงานของผู้ชาย ผู้ชาย ที่ต้องห้ามสำหรับการแต่งงานของผู้หญิง และบุคคลต้องห้าม การแต่งงานที่อนุญาติและการ แต่งงานที่ต้องห้าม ความยุติธรรมต่อภรรยา ความสัมพันธ์ทางกฎหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา จะเกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์ทางเพศ เพศสัมพันธ์ต้องห้าม การปกป้องความลับระหว่างสามีและภรรยา หน้าที่ของสามีและภรรยา

การคุมกำเนิด จะเกี่ยวข้องกับ ข้อกำหนดการคุมกำเนิด ข้อกำหนดการทำแท้ง การหย่า จะเกี่ยวข้องกับ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการหย่า(การหย่าที่อนุญาติ, การหย่า ที่ต้องห้าม) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานใหม่ และเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง การอดทนระหว่างสามีกับ ภรรยา

พ่อแม่และลูก จะเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติต่อพ่อแม่ การปฏิบัติต่อลูก ข้อกำหนด ของการรับลูกบุญธรรม การจัดการมรดกรวมถึงบุคคลและอัตราส่วนที่ผู้มีสิทธิจะได้รับมรดกจะ

2.2.3 ด้านชีวิตประจำวัน

จะมีความเกี่ยวข้องความเชื่อและประเพณี เช่น การไม่มีเครื่องรางของขลัง หรือ การไม่เชื่อโชคลาง หลักการดำเนินธุรกิจ เช่น การซื้อสัตย์สุจริต การห้ามดอกเบี้ย การกำหนด ราคา ข้อกำหนดและรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ การพักผ่อนและการเล่น ความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การทักทายของชาวมุสลิม คือ การกล่าวสลามและสัมผัสมือกันด้วย มือขวาในเพศเดียวกัน โดยผู้ให้สลาม จะกล่าวว่า “อัสสลามูอะลัยกุม วะเราะห์มะตุลลอฮ์ วะบะ เราะกะตุยฺ” มีความหมายว่า ขอความสันติและความเมตตาปรานีและความจำเริญจากอัลลอฮ์จง ประสบแต่ท่าน ผู้รับสลาม จะกล่าวตอบว่า “วะอะลัยกุมุสลาม วะเราะห์มะตุลลอฮ์วะบะเราะกะ ตูยฺ” มีความหมายว่า ขอความสันติและความเมตตาปรานีและความจำเริญจากอัลลอฮ์จงประสบแต่ ท่านเช่นกัน ซึ่งมารยาทในการกล่าวสลาม เช่น การเป็นผู้ให้สลามก่อน การสลามแก่สตรีและเด็ก การให้สลามขณะเข้าบ้าน เด็กควรเริ่มให้สลามผู้ใหญ่ คนที่อยู่บนพาหนะให้สลามผู้ที่กำลังเดินทำ คนที่เดินควรให้สลามแก่คนที่นั่ง การให้สลามกับกลุ่มที่มาก่อนหน้า ไม่ควรกล่าวให้สลามหรือรับ สลามขณะกำลังถ่ายทุกข์ การทักทายโดยการให้สลามถูกระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ

นอกจากจะสร้างความสัมพันธ์ที่ต่อกันแล้วผู้กระทำจะรับผลบุญหรือความดีจากการให้และรับสละด้วย นอกจากนี้ยังสามารถฝากสละได้ เช่น หลังเลิกเรียนครูฝากสละไปถึงผู้ปกครองที่บ้านผ่านนักเรียน

ในส่วนของเกี่ยวกับการเกิดของมนุษย์ มุสลิมทั่วโลกมีความศรัทธาและความเชื่อว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนเป็นไปตามประสงค์ของพระองค์อัลลอฮ์ ตะอาลา การที่บุคคลใดจะมีบุตรได้ก็ด้วยพระประสงค์ของพระองค์เช่นกัน ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลมูมินูน อายะฮ์ที่ 12-14 ความว่า “ และขอสาบานว่า แน่อนเราได้สร้างมนุษย์มาจากธาตุแท้ของดิน แล้วเราทำให้เขาเป็นเชื้ออสุจิ อยู่ในที่พักอันมั่นคง (มดลูก) แล้วเราได้ทำให้เชื้ออสุจิลายเป็นก้อนเลือด แล้วเราได้ทำให้ก้อนเลือดกลายเป็นก้อนเนื้อ แล้วเราได้ทำให้ก้อนเนื้อกลายเป็นกระดูก แล้วเราหุ้มกระดูกนั้นด้วยเนื้อ แล้วเราได้เป่าวิญญาณให้เขากลายเป็นอีกรูปร่างหนึ่ง ดังนั้นอัลลอฮ์ทรงจำเจิญยี้ง ผู้ทรงเลิศแห่งปวงผู้สร้าง” ในซูเราะฮ์อัลฮุรอ อายะฮ์ที่ 49-50 ความว่า “ อำนาจเด็ดขาดแห่งชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินนั้นเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ พระองค์ทรงสร้างสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ พระองค์ทรงประทานลูกหญิงแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์และทรงประทานลูกชายแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ หรือพระองค์ทรงประทานรวมให้แก่พวกเขาทั้งลูกชายและลูกหญิง และพระองค์ทรงทำให้ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์เป็นหมัน แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงอนุภาพ” อิสลามถือว่าเด็กทารกทุกคนที่เกิดมาเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังที่ระบุในอัลหะดีษ ที่ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ได้กล่าวความว่า “เด็กทุกคนเกิดมาบนพื้นฐานแห่งความบริสุทธิ์ พ่อแม่ของเขาจะทำให้เขา เป็นยะฮูดีย์ (ยิว), นัศรอเนีย (คริสเตียน) หรือพวกมะญูซีย์ (พวกบูชาไฟ) (บันทึกโดยบุคอรี) ดังนั้นทุกคนที่เกิดมาไม่มีบาป หรือกรรมใด ๆ มีเพียงกฏสภาวะการณที่อัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงกำหนดตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เช่น ช่วงเวลาของการมีชีวิต ปัจจัยยังชีพที่จะได้รับตลอดช่วงชีวิต เด็กทุกคนที่เกิดมาเป็นของขวัญจากพระเจ้าที่มอบให้กับพ่อแม่ได้ดูแล นับเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ ด้วยความรับผิดชอบนี้พ่อแม่ทุกคนจะได้รับการสอบสวนในสิ่งที่ได้ปฏิบัติต่อบุตรในวันแห่งการพิพากษา จึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะสอดส่อง ดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นผู้มีความคิดและพฤติกรรมที่เหมาะสมตามครรลองของอิสลามเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม ดังที่ระบุในอัลหะดีษ ว่าท่านนบีกล่าว ความว่า “ท่านทั้งหลายจงให้เกียรติบรรดาลูกของพวกท่าน และอบรมบ่มนิสัยพวกเขาให้มีมารยาทที่ดีงาม เพราะแท้จริง บรรดาลูกของพวกท่านเป็นของขวัญแก่พวกท่าน” (บันทึกโดยอิบนุมาญะฮ์)

สิ่งที่ควรปฏิบัติเมื่อทารกอายุครบเจ็ดวัน ระบุในหะดีษ ท่านศาสนทูตกล่าวว่า “ทารกทุกคนถูกประกันด้วยอะกีเกาะฮ์ของเขาโดย (สัตว์อะกีเกาะฮ์) ถูกเชือดในวันที่เจ็ด, (ทารก)

ถูกโกนศีรษะและถูกตั้งชื่อ (ในวันที่เจ็ดเช่นกัน) (บันทึกโดยอบูดาอูด นอกจากการทำอะกีเกาะฮ์ การโกนผม และการตั้งชื่อที่ดีให้กับบุตร สำหรับบุตรชายให้ทำคิตาน (การขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย) โดยสามารถกระทำได้ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งก่อนวัยบรรลุนิติภาวะ การบรรลุนิติภาวะ หมายถึง การที่บุคคลเข้าสู่ช่วงวัยที่จะได้รับการบันทึกการกระทำผิดเมื่อเขากระทำผิดตามหลักการศาสนา ซึ่งเป็นความผิดที่ได้รับการบันทึกเป็นสิ่งที่ถูกคิดคำนวณในวันแห่งการพิพากษา ดังนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองจะต้องดูแลบุตรหลานให้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักการศาสนาตั้งแต่วัยเด็กเพราะเมื่อเข้าสู่วัยบรรลุนิติภาวะแล้ว บุตรหลานจะได้เคยชินกับการปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนา เช่น การสร้างบรรยากาศในบ้านให้เป็นวิถีอิสลาม มีการละหมาดร่วมกัน การอ่านและเรียนรู้อัลกุรอาน อัลหะดีษ การถือศีลอด การบริจาคทานแก่ผู้อื่น การมีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ การมีมารยาทตามแบบท่านศาสนทูต ฯลฯ เหล่านี้จะช่วยให้เด็ก ๆ ซึมซับเป็นวิถีชีวิตที่คุ้นชิน ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลหิรม อายะฮ์ที่ 6 ความว่า “ โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก”

ในส่วนมารยาทและการใช้ถ้อยคำในกิจกรรมต่าง ๆ ของวิถีชีวิตมุสลิมจะผูกพันอยู่กับการรำลึกถึงพระเจ้า ด้วยการสรรเสริญ การขอบคุณ การขอความเมตตา การขออภัยโทษจากพระองค์อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเริ่มต้นทำสิ่งใด หรือกระทำอยู่ หรือสิ้นสุดลง ความผูกพันกับความศรัทธาในพระเจ้าอยู่ทั้งในรูปแบบการรำลึกหรือการกล่าววาจาออกมา ถ้อยคำต่าง ๆ นั้นมีที่มาจากในคัมภีร์อัลกุรอาน และจากที่ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิมได้กล่าวเพื่อวิงวอนขอต่อพระองค์อัลลอฮ์ ตะอาลา การกล่าวถ้อยคำนี้ เรียกว่า ดุอาอ์ (การขอพรต่อพระเจ้า) และการดุอาอ์นั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในการแสดงความเคารพภักดีต่อพระเจ้า พระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในซูเราะฮ์อัลอะห์ซาบ อายะฮ์ที่ 41-42 ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย! จงรำลึกถึงอัลลอฮ์โดยการรำลึกอย่างมากมาย และแช่ซ่องสดุดีพระองค์ทั้งในยามเช้าและยามเย็น” เช่น มารยาทในการเริ่มทำกิจการใด ๆ หรืออิริยาบถใด ๆ มุสลิมเริ่มต้นด้วยการสรรเสริญอัลลอฮ์ ตะอาลา ด้วยคำกล่าวพื้นฐานคือ “บิสมิลลาฮิรเราะห์มานิรเราะฮีม” มีความหมายว่า ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ หรือบทรำลึกในยามเช้า ที่มีความหมายว่า “โอ้อัลลอฮ์ เรามีชีวิตยามเช้าด้วยกับพระองค์, เรามีชีวิตยามเย็นด้วยกับพระองค์, เรามีชีวิตด้วยกับพระองค์, เราเสียชีวิตด้วยกับพระองค์ และยังพระองค์เท่านั้นคือการฟื้นคืนชีพกลับไป” (นาอิม วงศ์เสงี่ยม, 2564, น. 19) อาจกล่าวได้ว่ามุสลิมจะพยายามให้หัวใจมีความนอบน้อมและพฤติกรรมที่

สอดคล้องผูกพันกับอิสลามในทุกย่างก้าวของชีวิตด้วยความเชื่อมั่นว่าการรำลึกถึงพระองค์เท่านั้นที่ทำให้หัวใจของพวกเขาสงบสุข

2.2.4 ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ

การละหมาด

การละหมาดเป็นศาสนกิจที่ถูกบัญญัติขึ้นให้มุสลิมได้ปฏิบัติ ดังที่ระบุไว้ใน คัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อันนิซาฮ์ อายะฮ์ที่ 103 ความว่า “แท้จริงการละหมาดเป็นบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลาไว้สำหรับบรรดาผู้ศรัทธา” การละหมาดนั้นเป็นเสาหลักที่สำคัญที่สุดในศาสนาอิสลามและเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดว่าผู้ละหมาดนั้นเป็นมุสลิมอย่างแท้จริง การละหมาดเป็นกิจวัตรสำคัญของผู้ศรัทธา และในขณะที่ละหมาดอัลลอฮ์ ตะอาลา ได้เน้นให้ผู้ละหมาดมีความตั้งใจจดจ่อ (คุซว้อ) ดังที่ระบุในคัมภีร์ อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลมูมินูน อายะฮ์ที่ 1-2 ความว่า “แน่นอนบรรดาผู้ศรัทธาได้ประสบความสำเร็จแล้ว คือบรรดาผู้ที่มีความคุซว้อในขณะที่ละหมาด” ในการละหมาดนั้นมีขั้นตอนและอิริยาบถที่เฉพาะ ประกอบไปด้วยหลักการของ “รุกน” (สิ่งที่เป็นแก่นของการละหมาด) หลักการของ “วาญิบ” (สิ่งที่จำเป็นในการละหมาด) และหลักการของ “ซุนนะฮ์” (สิ่งที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติในละหมาด) การได้เรียนรู้หลักการแต่ละประเภทจะทำให้มุสลิมเข้าใจระดับความสำคัญของแต่ละอิริยาบถ และด้วยการละหมาดที่สมบูรณ์นั้นย่อมส่งผลต่อกระบวนการใช้ชีวิตของมุสลิมในแต่ละวันไปตลอดชีวิต ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประชาชาติโดยรวม (นาอีม วงศ์เสงี่ยม, 2563; อะหมัด สมะดี, 2564)

การละหมาดมีสองประเภท คือ หนึ่งการละหมาดฟัรฎู เป็นการละหมาดภาคบังคับวันละห้าเวลา หากมุสลิมไม่ปฏิบัตินับว่ามีความผิดหรือได้รับบาปตามหลักการศาสนา สองการละหมาดซุนนะฮ์ เป็นการละหมาดที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติ มีหลายช่วงเวลาและหลายโอกาส ผู้ที่ปฏิบัติจะได้รับผลบุญ ก่อนการละหมาดฟัรฎูจะมีการอาซานจากมัศยิดหรือชุมชนมุสลิม เพื่อประกาศให้รู้ว่าเข้าสู่เวลาละหมาดแล้ว รวมถึงการเชิญชวนให้ร่วมละหมาดพร้อมกัน และเมื่อจะเริ่มละหมาดจะมีการอิกอมะห์ เป็นการประกาศให้รู้ว่าจะเริ่มละหมาดแล้ว ซึ่งคำกล่าวของบทการอะซานและบทการอิกอมะห์จะเป็นไปตามบัญญัติทางศาสนา

เงื่อนไขของการละหมาด ประกอบด้วย

1. การตั้งเจตนา (เหนียต) คือการตั้งใจภายในจิตใจว่าจะทำอะไรโดยไม่ต้องกล่าวด้วยวาจา(ลิ้น)
2. การปกปิดเอาเราะฮ์หรือการแต่งกายให้เรียบร้อย มิติดชิด เอาเราะฮ์ หมายถึง สิ่งพึงสงวนต้องปกปิดไว้ โดยเฉพาะเวลาละหมาด เอาเราะฮ์ของผู้ชาย คือ ขอบเขตที่อยู่

ระหว่างสะดือจนถึงหัวเข่า และสมควรที่ผู้ละหมาดจะปกปิดไหล่ทั้งสองของตน ส่วนเอวเราะฮ์ของผู้หญิง คือ ผมนและเรือนร่างทั้งหมด ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ

3. การหันหน้าสู่กิบลัต กิบลัต คือ ทิศที่อยู่ของอาคารกะอับะฮ์ หรือมัสยิด หะรอหม ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยแต่ละประเทศจะมีทิศกิบลัตของตนเองขึ้นอยู่กับที่ตั้งของแต่ละแห่ง เช่น ประเทศไทยกิบลัตจะอยู่ทางทิศตะวันตก มุสลิมจึงละหมาดโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก การละหมาดโดยหันหน้าไปทางอื่นโดยเจตนาถือว่าใช้ไม่ได้ ยกเว้นการละหมาดของผู้ที่อยู่บนยานพาหนะ การละหมาดของผู้ป่วย การละหมาดขณะเผชิญหน้ากับข้าศึก

4. การรู้ว่าเข้าเวลาละหมาด มุสลิมจะต้องละหมาดตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ หากละหมาดก่อนเข้าเวลาถือว่าใช้ไม่ได้ ก่อนเข้าเวลาละหมาดจะมีการอาซานจากมัสยิดเพื่อบอกเวลาละหมาด การละหมาดที่ดีที่สุดคือการละหมาดตอนต้นของเวลา การละหมาดฟัรฎูมี 5 เวลาดังนี้

4.1 ละหมาดซุบฮิ เป็นการละหมาดในเวลาเช้า เริ่มตั้งแต่แสงอรุณปรากฏที่ขอบฟ้า (ฟัจร์) ทิศตะวันออกเรื่อยๆไป จนกระทั่งขอบแดงของดวงอาทิตย์ปรากฏ การละหมาดซุบฮิมี 2 ร็อกอะฮ์

4.2 ละหมาดซุฮริ เป็นการละหมาดในช่วงบ่าย เริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์คล้อย (หลังเที่ยง) เรื่อยๆไปจนกระทั่งเงาของวัตถุเท่าตัวเอง การละหมาดซุฮริมี 4 ร็อกอะฮ์

4.3 ละหมาดอัศริ เป็นการละหมาดช่วงเย็น เริ่มตั้งแต่เงาของวัตถุเกินหนึ่งเท่าตัวเรื่อยๆไปจนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า การละหมาดอัศริมี 4 ร็อกอะฮ์

4.4 ละหมาดมัฆริบ เป็นการละหมาดในช่วงพลบค่ำ เริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าเรื่อยๆไปจนกระทั่งสิ้นแสงแดงที่ขอบฟ้าทิศตะวันตก การละหมาดมัฆริบมี 3 ร็อกอะฮ์

4.5 ละหมาดอิชาฮ์ เป็นการละหมาดในเวลากลางคืน เริ่มตั้งแต่สิ้นแสงแดงที่ขอบฟ้าทิศตะวันตกเรื่อยๆไปจนกระทั่งถึงครึ่งคืน การละหมาดอิชาฮ์มี 4 ร็อกอะฮ์

เวลาที่ห้ามละหมาด ได้แก่ ขณะดวงอาทิตย์กำลังขึ้น ขณะที่ดวงอาทิตย์กำลังตก และขณะที่ดวงอาทิตย์อยู่ตรงศีรษะ

5. ร่างกาย เสื้อผ้า และสถานที่ที่ละหมาดต้องปราศจากนะญิส (สิ่งสกปรกตามบัญญัติศาสนา)(อะหมัด สมะดี, 2564, น. 46-47) ส่วนสถานที่ห้ามละหมาด ได้แก่ ที่ฝังศพ ห้องน้ำ และคอกอูฐ

6. ร่างกายสะอาดปราศจากหะดัษ ผู้มีหะดัษเล็กจะมีสภาพต้องห้าม ละหมาดจนกว่าจะอาบน้ำละหมาด (อัลวุฎูอ์) ผู้ที่มีหะดัษใหญ่ จะมีสภาพห้ามละหมาดและปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ จนกว่าจะอาบน้ำญะนาบะฮ์ (อัลฆุสลุส) หรือการตะยัมมุม (การใช้ฝุ่นดินแทน การใช้น้ำ ดูรายละเอียดในเรื่องการตะยัมมุม)(อะหมัด สมะดี, 2564, น. 74)

การอาบน้ำละหมาด

เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการละหมาด เป็นการชำระสิ่งที่สกปรกที่ร่างกาย เป็นการเตรียมจิตใจก่อนเข้าสู่การละหมาด ขั้นตอนดังนี้ 1) การกล่าวบิสมิลลาฮ์ 2) การล้างมือทั้งสองข้างสามครั้ง 3) การบ้วนปากพร้อมสูดน้ำเข้าเข้าจมูกและสั่งออกสามครั้ง 4) การล้างใบหน้าสามครั้ง 5) การล้างมือข้างขวาจนถึงข้อศอกสามครั้งตามด้วยการล้างมือซ้ายจนถึงข้อศอกสามครั้ง 6) การเช็ดศีรษะพร้อมใบหูทั้งสองข้าง 7) การล้างเท้าขวาจนถึงตาตุ่มสามครั้งตามด้วยล้างเท้าซ้ายจนถึงตาตุ่มสามครั้ง 8) การกล่าวดุอาอ์หลังอาบน้ำละหมาด

น้ำที่ใช้ชำระนะญิส (สิ่งสกปรกตามบัญญัติศาสนา) หรือใช้อาบน้ำละหมาดนั้น ต้องเป็นน้ำที่สะอาด คือน้ำทั่วไปที่ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่เปลี่ยนรส ซึ่งอาจมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ น้ำฝน น้ำพุ น้ำลำธาร น้ำบาดาล/น้ำประปา น้ำบ่อ น้ำจากแม่น้ำ/ลำคลอง น้ำทะเล น้ำแข็ง น้ำซั่มซั่ม น้ำลูกเห็บ หิมะ และน้ำค้าง เป็นต้น

การตะยัมมุม

คือ การใช้ฝุ่นดินแทนการใช้น้ำในการอาบน้ำละหมาดหรือการอาบน้ำญะนาบะฮ์ ด้วยเหตุที่ว่าในบางกรณีไม่มีน้ำหรือขาดแคลนน้ำ ไม่ว่าจะในขณะเดินทางหรืออยู่บ้าน หรือการป่วยที่ไม่ควรโดนน้ำ หรือสภาพอากาศที่หนาวจัด วิธีการตะยัมมุมมีดังนี้ 1) ใช้ฝ่ามือทั้งสองทาบบนฝุ่นหรือพื้นดิน 2) เป่าฝุ่นบางส่วนออกจากมือ 3) ใช้ฝ่ามือทั้งสองลูบใบหน้าแล้วลูบมือทั้งสอง โดยไม่ต้องแตะฝุ่นใหม่ คือแตะฝุ่นดินครั้งเดียวใช้ได้ตลอด สิ่งที่ทำให้เสียตะยัมมุมก็เช่นเดียวกับสิ่งที่ทำให้เสียน้ำละหมาด

สิ่งที่ทำให้เสียละหมาด (ต้องละหมาดใหม่) ได้แก่ 1) การกินหรือดื่มโดยเจตนา 2) การพูด การหัวเราะเสียงดังหรือแม้แต่การให้หรือการรับสลาม 3) การเคลื่อนไหวบ่อย ๆ การเหยียดข้อมือ แลขวา 4) การเจตนาละทิ้งข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์บางประการ เช่น ละหมาดโดยปราศจากน้ำละหมาด, การละหมาดอย่างลวกๆ ลุกๆ, การปราศจากความสงบนิ่งแม้เพียงขณะหนึ่ง,

โดยวิธีการละหมาด มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องละหมาดตามอย่างจากท่านนบี มุฮัมมัด คือลัลลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม วิธีการละหมาดโดยละเอียดศึกษาได้จากหนังสือคู่มือการ

ละหมาดฉบับโคร์ครวญ เรียบเรียงโดย นาอีม วงศ์เสงี่ยม (2563) และหนังสือท่านนบีละหมาด
อย่างไร เรียบเรียงโดย อะหมัด สมะดี (2564)

การถือศีลอด

การถือศีลอด เป็นบัญญัติทางศาสนาที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ ดังที่ระบุไว้ใน
คัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 183 ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย การ
ถือศีลอดนั้นถูกกำหนดแก่พวกเจ้าแล้ว เช่นเดียวกับที่ได้กำหนดแก่บรรดาผู้คนที่มาก่อนหน้าพวก
เจ้ามาแล้ว เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ยำเกรง” การถือศีลอดแบ่งออกเป็น การถือศีลอดภาคบังคับ (ฟัรฎู)
และการถือศีลอดที่ส่งเสริมให้กระทำ (สุนนะฮ์) การถือศีลอดภาคบังคับให้ปฏิบัติตลอดเดือนเราะ
มะฎอน ประมาณ 29-30 วัน เดือนเราะมะฎอนเป็นเดือนที่ 9 ของฮิจเราะฮ์ศักราช ตามปฏิทิน
อิสลามการนับเดือนจะนับแบบจันทร์คติ จึงเห็นได้ว่าเดือนเราะมะฎอนจะหมุนเวียนไปตรง ๆ กับ
ฤดูกาลต่าง ๆ ได้ ทำให้มุสลิมได้ฝึกฝนความอดทนนี้ในทุกสภาพการณ์

การถือศีลอดเป็นการงดเว้นจากสิ่งที่ทำให้เสียศีลอดตั้งแต่รุ่งอรุณจริงขึ้น
(การเข้าเวลาซุบฮิ) จนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า (การเข้าเวลามัฆริบ) ซึ่งเป็นการงดเว้นจาก
การกิน การดื่ม การมีความสัมพันธ์ทางเพศของสามีภรรยา การอดทนอดกลั้นต่อการแสดงออก
ของอารมณ์ใฝ่ต่ำ การออกห่างจากสิ่งที่ชั่วร้ายทั้งความคิด การพูดและการกระทำตั้งแต่รุ่งอรุณจริง
ขึ้นจนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า

ก่อนที่จะเริ่มถือศีลอดในแต่ละวัน มุสลิมจะตื่นขึ้นมาเพื่อประกอบอาหาร
เพื่อรับประทานก่อนเข้าเวลาถือศีลอด อาหารที่รับประทานในช่วงนี้เรียกว่าอาหารสะฮูร์ ในช่วง
เดือนเราะมะฎอน ชาวมุสลิมจะปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนา การดุอาอ์ (การขอพรจากพระเจ้า) การ
ทำความดี มากเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการละหมาด การบริจาค การเลี้ยงอาหาร กล่าวคือ มุสลิม
ต้องปฏิบัติตามหลักการของการถือศีลอด หลีกเลียงจากสิ่งที่ทำให้เสียศีลอด การรักษาamarahat
ต่าง ๆ ในการถือศีลอด เช่น การรับประทานอาหารสะฮูร์ การละศีลอดทันทีเมื่อถึงเวลาโดยการละ
ศีลอดด้วยอินทผลัมและน้ำก่อนแล้วจึงละหมาดมัฆริบเมื่อละหมาดมัฆริบเสร็จแล้วจึงมา
รับประทานอาหารต่อก็จะไม่ทำให้จุกแน่นเกินไปและเป็นการรักษาสุขภาพ การระวังคำพูด การละ
ทิ้งการโกหกและการกระทำสิ่งที่ไร้สาระ การอ่านอัลกุรอานและการบริจาคอย่างมากมาย การ
รำลึกถึงอัลลอฮ์ ตะอาลา และการดุอาอ์ การรักษาการละหมาดตะรอเวียฮ์ ซึ่งเป็นการละหมาด
สุนนะฮ์ในยามค่ำคืนเฉพาะในช่วงเราะมะฎอนเท่านั้น การเยาะฮ์ติกาฟ และการจ่ายชะกาตฟิฏรแก่
คนยากจนซึ่งเป็นการจ่ายชะกาตด้วยอาหารหลักของท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นข้าว สาร

ข้าวสาลี ข้าวโพด ข้าวบาเลย์ อินทผลัม หรือลูกเกด จำนวน 1 ศอก ประมาณ 2 กิโลกรัมครึ่ง ตามมาตรฐานปัจจุบัน

บุคคลที่ศาสนาอนุญาตให้ละศีลอดได้ ได้แก่ คนป่วย คนเดินทาง หญิงตั้งครรภ์หรือมารดาให้นมบุตร คนชรา หญิงมีประจำเดือนและหญิงที่มีเลือดหลังคลอดบุตร โดยให้ถือศีลอดชดใช้ตามจำนวนวันที่ขาดในภายหลังเดือนรอมฎอนหรือการจ่ายฟิตยะห์แทนการถือศีลอดในบางกรณี

ดังนั้นในบรรยากาศของช่วงเดือนรอมฎอนเราจะเห็นวิถีชีวิตของมุสลิมเป็นในลักษณะข้างต้น

การจ่ายชะกาต

การจ่ายชะกาตเป็นบัญญัติทางศาสนาสำหรับมุสลิมที่มีทรัพย์สินครบตามจำนวนที่ถูกกำหนดไว้ ดังที่ระบุในคัมภีร์อัลกุรอานซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะห์ อายะฮ์ที่ 110 ความว่า “และพวกเจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจงจ่ายชะกาต” การจ่ายชะกาตเป็นข้อแตกต่างที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่มีทรัพย์สิน เป็นข้อปฏิบัติตามหลักเศรษฐศาสตร์อิสลามที่ต้องการลดช่องว่างความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจและสร้างความสัมพันธ์ สำหรับผู้ที่มีความสามารถจ่ายชะกาตแต่ไม่มีการจ่ายชะกาตตามหลักศาสนาถือว่ามีความผิด มุสลิมจะตระหนักดีว่าชะกาตเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ตะอาลา ที่กำหนดไว้เพื่อให้บุคคลที่มีสิทธิรับชะกาต 8 ประเภท ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มุสลิมจะต้องเรียนรู้ข้อกำหนดของชะกาตด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

บุคคลที่มีสิทธิรับชะกาต มี 8 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้ที่ยากจน 2) ผู้ที่ขัดสน 3) คนจัดการเรื่องชะกาต 4) คนที่เข้ารับอิสลามใหม่ 5) ทาสและเชลย 6) คนมีหนี้สินส่วนตัว 7) คนที่ดำเนินการในหนทางของอัลลอฮ์ 8) คนเดินทางและอยู่ในภาวะต้องการความช่วยเหลือ

สิ่งที่ต้องบริจาคชะกาตมาล (ชะกาตทรัพย์สิน) ได้แก่ 1) ทองคำ เงินแท่งและเงินตรา 2) ปศุสัตว์ 3) ธัญญาหาร 4) ธุรกิจการค้า 5) ชุมทรัพย์

สิ่งที่ต้องบริจาคชะกาตฟิฏเราะฮ์ (ชะกาตอาหาร) ได้แก่ อาหารหลักของท้องถิ่น เช่น ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ อินทผลัม หรือลูกเกด จำนวน 1 ศอก ประมาณ 2 กิโลกรัมครึ่ง ตามมาตรฐานปัจจุบัน ซึ่งจะบริจาคช่วงเดือนรอมฎอน โดยเฉพาะในวันอีดิฟิตร สำหรับชะกาตฟิฏเราะฮ์เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคน

โดยผู้ที่ต้องจ่ายชะกาตทรัพย์สิน คือผู้ที่มีทรัพย์สินดังกล่าวตามพิกัดครบรอบปีหรือระยะเวลาที่กำหนด แต่ละประเภทนั้นมีอัตราการบริจาคที่ชัดเจนถูกกำหนดไว้ โดย

เงินที่กำหนดต้องออกชะกาดไม่ตายตัว อยู่ที่ราคาทองคำในปีนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจโลกปัจจุบันที่ราคาทองคำเป็นตัวบ่งชี้ภาวะเศรษฐกิจ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535, น. 74)

ในสมัยท่านนบีมุฮัมมัดมีคลังเก็บรวบรวมชะกาดที่ท่านสั่งให้เก็บจากบุคคลที่สามารถจ่ายชะกาดเพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้ยากจน คลังนี้ถูกเรียกว่า บัยตุลมาล ในส่วนประเทศไทย มีกลุ่มที่ทำหน้าที่จัดการชะกาดในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น กองทุนชะกาดและการกุศล มูลนิธิศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย (มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2565) กองทุนชะกาด-บัยตุลมาล ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด (Zakat กองทุนชะกาดบัยตุลมาล จ.เชียงใหม่, 2565)

การประกอบพิธีฮัจญ์

การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจที่ยิ่งใหญ่อีกประเภทหนึ่งของบทบัญญัติในอิสลาม ความหมายทางด้านศาสนาฮัจญ์ หมายถึง การมุ่งสู่บัยตุลลอฮ์อัลหะรออมเพื่อทำอัลฎอวาฟ อัลชะฮ์ยู(สะเอา) วุกูฟที่อะรอฟะฮ์ และการปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ ตามแบบฉบับของท่านนบี ในเวลาและสถานที่ที่ได้กำหนดไว้

การได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย สักครั้งหนึ่งในชีวิตเป็นเป้าหมายของชาวมุสลิม มุสลิมที่มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่จะวางแผนการใช้เงินส่วนหนึ่งสำหรับการออมเพื่อการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ จนเมื่อมีความพร้อมที่สอดคล้องกับข้อกำหนดของการไปฮัจญ์ตามหลักการศาสนา ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย และทรัพย์สิน โดยจะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนในการประกอบพิธีฮัจญ์จากผู้รู้ให้เข้าใจอย่างชัดเจน เขาจะทำการจัดการเกี่ยวกับหนี้สินไม่ว่าจะในฐานะเจ้าหนี้หรือลูกหนี้โดยมีพยานรู้เห็นที่ชัดเจนและคืนทรัพย์สินต่าง ๆ แก่เจ้าของ โดยมีความหวังว่าจะได้การตอบรับการประกอบพิธีฮัจญ์ที่สมบูรณ์จากอัลลอฮ์ ตะอาลา

ในการประกอบพิธีฮัจญ์นั้นมีขั้นตอน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ มุสลิมต้องรู้และเข้าใจรายละเอียดก่อนการปฏิบัติเพื่อให้เป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ โดยการตระหนักถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการประกอบพิธีฮัจญ์ คือการอดทนและปฏิบัติตาม การได้ทบทวนและการศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามในเรื่องราวของฮัจญ์เกี่ยวข้องกับประวัติของท่านนบีอิบรอฮีมและบุตรของท่านคืออนบีอิสมาอีล อะลัยฮิสสลาม จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดความศรัทธามั่นและปฏิบัติทุกขั้นตอนอย่างมีความหมาย และพยายามรักษาการดำเนินชีวิตหลังการประกอบพิธีฮัจญ์ให้อยู่บนแนวทางที่เที่ยงตรงตลอดไป ศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือการทำฮัจญ์และฮุมเราะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม เรียบเรียงโดยอะหมัด สมะดี (อะหมัด สมะดี, 2552)

ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นวิถีชีวิตของชาวมุสลิมได้จากหนังสือเรื่อง ทะลาลและหะรอมในอิสลาม เขียนโดย ดร.ยูซุฟ กือรฎอวี แปลโดย บรรจง บินกาซัน (ยูซุฟ กือรฎอวี, 2554) ที่จะให้รายละเอียดประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นได้อย่างชัดเจน มีหลักฐานสำคัญทางศาสนา หนังสือเรื่อง วัฒนธรรมอิสลาม เขียนโดย ผศ.เสาวนีย์ จิตต์หมวด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535) ที่จะให้รายละเอียดในเรื่องวัฒนธรรมในช่วงชีวิต ได้แก่ การเกิด การศึกษา การกล่าวถ้อยคำหรือการขอพรในโอกาสต่างๆ การทักทาย การแต่งกาย อาหาร ความสะอาด การอะซานและอิกอมะฮ์ การละหมาดและสถานที่ การถือศีลอด การบริจาคซะกาต การประกอบพิธีฮัจญ์ วันสำคัญในอิสลาม การแต่งงาน การเจ็บป่วยและการตาย แม่หม้ายและลูกกำพร้า มรดกและพินัยกรรม พิธีกรรมอื่นๆ บรรทัดฐานอิสลาม และหนังสือคู่มือมุสลิมเบื้องต้นฉบับสามัญประจำบ้าน ที่เรียบเรียงโดย นาอีม วงศ์เสงี่ยม (นาอีม วงศ์เสงี่ยม, 2565) ที่จะให้รายละเอียดความศรัทธาของมุสลิม การปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม และวิถีชีวิตของมุสลิมได้อย่างครอบคลุม เป็นต้น

2.3 การบริหารการศึกษาในอิสลาม

อิสลามให้ความสำคัญกับการให้การศึกษา การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่บังคับของมุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิง เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาคือการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า โดยการเป็นผู้ศรัทธาอย่างสมบูรณ์ในทุกมิติ มีบุคลิกภาพ จรรยา มารยาทที่ดีงาม ใช้ทักษะ ความรู้ บนแนวทางแห่งคุณธรรมเพื่อสร้างประโยชน์และความสันติสุขให้กับสังคมโลกนี้

2.3.1 ปรัชญาการศึกษาในอิสลาม

Ahmad, 2002, p.16, อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น. 131) ได้ให้ทัศนะของปรัชญาการศึกษาอิสลามไว้ว่า เป็นปรัชญาที่มาจากจิตวิญญาณอิสลามมีเป้าหมายเพื่อเตรียมมนุษย์ด้วยมวลประสบการณ์และความรู้ที่เพียงพอที่จะทำให้เขาได้รู้จักตนเองและหน้าที่รับผิดชอบ และเข้าใจในวิธีการที่จะนำไปใช้เพื่อปฏิบัติหน้าที่ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ครอบคลุมในเรื่องอะกีดะฮ์(การยึดมั่นศรัทธา) อิบาเดฮ์ (การปฏิบัติทางศาสนา) จริยธรรม สติปัญญา ร่างกาย จิตวิญญาณ ทักษะ สังคม และภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินพันธกิจที่ได้รับมอบจากอัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลา ได้อย่างสมบูรณ์

ปรัชญาการศึกษาอิสลามนั้นมีที่มาจากหลักจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ดังนั้น หลักฐานที่เกี่ยวกับชีวิตทางการศึกษาของมุสลิมจึงต้องวางอยู่บนรากฐานทั้งสองนี้ (al-Shaubani, 1991, อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 131) แหล่งที่มาของปรัชญาการศึกษาอิสลามสามารถแบ่งได้สองแหล่ง คือ 1) แหล่งที่มาจากพระเจ้า และแหล่งที่มาจากมนุษย์ ในยุคแรกของ

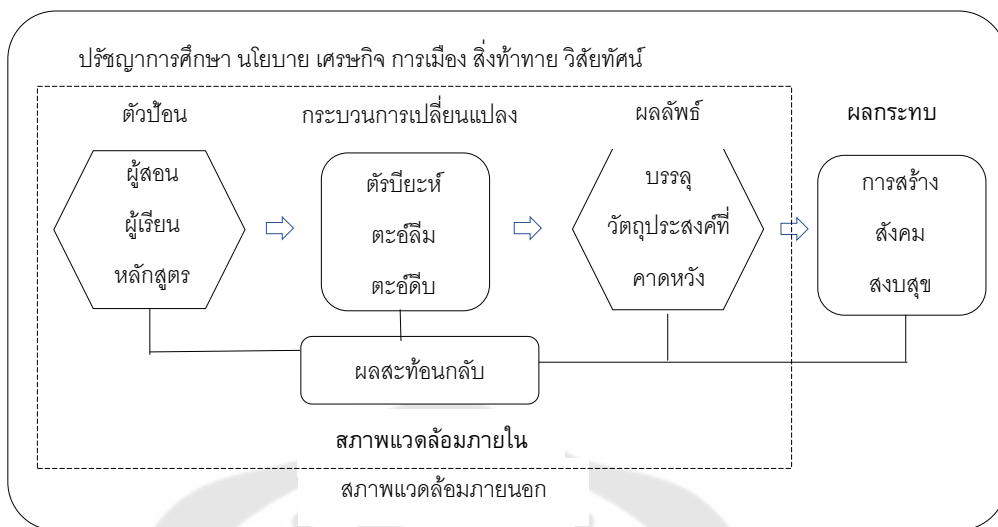
อิสลามอัลกุรอานและซุนนะฮ์คือแหล่งปรัชญาการศึกษา แต่ต่อมาเกียส และอิญ์มาอู ได้กลายเป็นหนึ่งในแหล่งปรัชญาของปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศึกษาอิสลามมีลักษณะดังนี้

- 1) สามารถที่จะนำหลักการอิสลาม มาใช้เป็นฐานคิดการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะทำให้เราห่างไกลจากแนวคิดเซคคิวลาร์ (Secular) ที่แยกระหว่างกิจกรรมทางธรรมกับกิจกรรมทางโลก
- 2) มุสลิมจะใช้คำสอนอิสลามมาเป็นแหล่งที่สำคัญในการสร้างกรอบของปรัชญาการศึกษา
- 3) ระบบการศึกษาอิสลามจะทำให้มุสลิมเพิ่มความเชื่อมั่นในศาสนาภูมิใจในความเป็นมุสลิมอันจะนำไปสู่ความรุ่งเรืองอีกครั้งดังที่เคยปรากฏในอดีตที่ผ่านมา

หลักพื้นฐานในการสร้างปรัชญาการศึกษาอิสลาม มีดังนี้ 1) หลักการแนวคิดอิสลามที่มีต่อโลก 2) หลักการแนวคิดอิสลามที่มีต่อมนุษย์ 3) หลักการแนวคิดอิสลามที่มีต่อสังคม 4) หลักการแนวคิดที่อิสลามมีต่อคุณค่าความรู้ของมนุษย์ 5) หลักการแนวคิดอิสลามต่อจริยธรรม (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2558, น. 137)

2.3.2 ระบบการศึกษาในอิสลาม

นิเลาะ แวอูเซ็ง (2559, น. 136-173) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาอิสลามว่ามีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมองของนักวิชาการแต่ละคน โดยทั่วไประบบจะมีองค์ประกอบ หน้าที่องค์ประกอบ มีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ มีกฎระเบียบที่สร้างความมั่นคงให้ระบบ และมีกลไกการปรับระบบให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างในระบบอย่างต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จ นิเลาะได้นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญและควรเน้นสำหรับการออกแบบระบบการศึกษาภายใต้แนวคิดและปรัชญาการศึกษาอิสลามที่มีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณลักษณะของบุคคลสองโลก คือ บุคคลที่ปรารถนาความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ผ่านการจัดการศึกษาที่บูรณาการทั้งทางธรรมและทางโลกอย่างสมดุล ประกอบด้วยตัวบ่อน กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูป ผลผลิตหรือผลลัพธ์ ผลกระทบ การสะท้อนกลับ รวมถึงสภาพแวดล้อมทั้งส่วนภายในระบบ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม บรรยากาศภายในสถานศึกษา และสภาพแวดล้อมภายนอก ที่เกี่ยวกับ ปรัชญา นโยบาย เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งทำทนาย และวิสัยทัศน์ เป็นต้น แสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 12 ระบบการศึกษาในอิสลาม

ที่มา: นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น. 138)

จากแผนภาพมีรายละเอียดดังนี้

ตัวป้อนในระบบการศึกษาอิสลาม ประกอบด้วย ผู้สอน ผู้เรียน และหลักสูตร ผู้สอนที่เป็นต้นแบบในอิสลาม คือ ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ท่านเป็นแบบอย่างของการเป็นครูที่ดีเลิศ เป็นที่ประจักษ์ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ครูหรือผู้สอนในระบบการศึกษาอิสลามนับเป็นบุคคลที่สำคัญสูงสุดในการพัฒนาจิตวิญญาณ สติปัญญา และร่างกาย ให้มีการเจริญพัฒนาอย่างสมดุลกับวุฒิภาวะของนักเรียน ผู้สอนที่ดีจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่สมบูรณ์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านศรัทธา คุณธรรมจริยธรรม จิตใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ และความเป็นวิชาชีพ นักวิชาการบางท่าน (al-Shamriy, 2003, p.176-180 ; Alam, 2003, p.78-79 ; Sulaiman, 1990, p.43-51, อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 139) กล่าวถึง คุณลักษณะของครูที่ดีใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศรัทธา (การตั้งกัวหรือการยำเกรงต่อพระเจ้า) 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม เกี่ยวกับหลักการมีสำัจจะ หลักความอดทน หลักความยุติธรรม หลักความเมตตา หลักความไว้วางใจ หลักความอ่อนน้อมถ่อมตน 3) ด้านจิตใจ เกี่ยวกับ หลักความหนักแน่นมั่นคง หลักความเชื่อมั่นในตนเอง หลักการทำจิตให้เบิกบาน 4) ด้านสติปัญญา เกี่ยวกับ แนวคิดความเฉลียวฉลาดทางปัญญา แนวคิดการริเริ่มสร้างสรรค์ 5) ด้านบุคลิกภาพ เกี่ยวกับ แนวคิดการเป็นแบบอย่างที่ดี แนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 6) ด้านวิชาชีพทางการสอน เกี่ยวกับ แนวคิดการรักและศรัทธาในวิชาชีพ แนวคิดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ดังกล่าวนี้ผู้สอนต้องตระหนักอยู่เสมอว่า

ตนกำลังทำหน้าที่อันมีเกียรติยิ่ง **ผู้เรียน** ผู้เรียนต้องมีบุคลิกภาพการแสดงออกที่ดี เช่น การแต่งกาย ความสะอาด มารยาทต่อบุคคลอื่น และคุณลักษณะภายในที่ดี เช่น เจตนาที่บริสุทธิ์ต่อการเรียนรู้ ความทุ่มเทพยายาม ความอดทน ดังกล่าวนี้อันผู้เรียนควรตระหนักรู้และยอมรับว่าด้วยความเมตตาของอัลลอฮ์ ตะอาลา เราจึงได้รับความรู้ และนำความรู้ที่ได้รับสร้างคุณประโยชน์ต่อไป **หลักสูตร** คุณลักษณะ เป้าหมายและการพัฒนาหลักสูตรจะมีความเชื่อมโยงกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ มีความครอบคลุม ยืดหยุ่น เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ ลักษณะสำคัญของหลักสูตร เช่น การปลูกฝังความศรัทธา คุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม การสร้างความตระหนักรู้ต่อความรับผิดชอบ

กระบวนการจัดการศึกษาในระบบการศึกษาอิสลาม เน้นเฉพาะการนำหลักสูตรไปใช้ที่เกิดขึ้นได้ทั้งในครอบครัว โรงเรียน และสังคมมีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 3 กระบวนการสำคัญ ได้แก่ 1) การต้อบิยะฮ์ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการดูแล การอบรม การฟื้นฟู การพัฒนา เพื่อสร้างผู้เรียนที่สมบูรณ์ในทุกมิติ 2) การตะอ์ลิม เป็นวิธีการที่จะทำให้การต้อบิยะฮ์บรรลุผล มีเป้าหมายทางการสอนเป็นหลัก โดยมีวิธีการและกลยุทธ์ทางการสอนต่างๆ 3) การตะอ์ดีบ เป็นการปลูกฝังสิ่งที่ดีงามเพื่อสร้างบุคลิกภาพที่ดีที่มาจาก การได้รับความรู้ (อิลม์) และการฝึกฝนปฏิบัติ (อะมัล) (นิเลาะ แวกูเซ็ง, 2559, น. 157)

ผลลัพธ์และผลกระทบในระบบการศึกษาอิสลาม จะเป็นผลจากการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่มีทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม สำหรับองค์ประกอบตัวชี้วัดผลสำเร็จของผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาอิสลามในระดับบุคคล ได้แก่ 1) ความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต 3) จริยธรรมที่ดีงาม 4) วินัยแห่งตน และ 5) บุคลิกภาพอิสลาม ซึ่งตัวชี้วัดผลความสำเร็จดังกล่าวจะผ่านกระบวนการเรียนการสอน การอบรมขัดเกลา ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และเป็นผลที่เชื่อมโยงกับความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับวัตถุประสงค์ของการศึกษาอิสลามในระดับสังคม เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะของ 1) การมีสำนึกรับผิดชอบต่อการเชิญชวนบุคคลอื่นให้ทำดี และห้ามการทำสิ่งที่ไม่ดี 2) การมีความเข้าใจในศาสนาเพื่อเข้าใจชีวิตและสังคม 3) สร้างสังคมประชาธรรมที่อยู่บนหลักการให้เอกภาพต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 4) การดำเนินชีวิตในหลักคุณธรรม และ 5) การสร้างความเจริญและความสงบสุขให้สังคมโลก

ผลย้อนกลับในระบบการศึกษาอิสลาม เป็นกระบวนการมหาสะบะฮ์ (การตรวจสอบ) มุรอเกาะบะฮ์ (การควบคุม) และตักยีม (การประเมิน) ที่เกิดทั้งในส่วนตัวบ่อนกระบวนการ และผลลัพธ์ของระบบการศึกษาอิสลาม

สภาพแวดล้อมในระบบการศึกษาอิสลาม เป็นสิ่งที่มีผลต่อระบบการจัดการศึกษาในอิสลามแบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร ภายใต้จริยธรรมการทำงานอิสลาม (Islamic Work Ethics) บรรยากาศองค์กร และสุขภาพขององค์กร ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายแผนพัฒนาการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์

2.3.3 การบริหารการศึกษาในอิสลาม

การบริหารและการจัดการเป็นงานที่ต้องบูรณาการกันอย่างสมดุลระหว่างศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงาน การบริหารการศึกษาในอิสลามมีความเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการบริหารในบริบทที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอิสลาม กล่าวคือ เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาอิสลาม โดยเฉพาะในมิติที่สัมพันธ์กับหลักศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าที่สะท้อนออกมาเป็นแนวทางการปฏิบัติตามวิถีของอิสลาม

การศึกษาในอิสลามมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้การอบรม สั่งสอน และขัดเกลาให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม สามารถดำรงตนอยู่ในครรลองของอิสลามโดยการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนั้นการศึกษาในอิสลามจึงเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตร ไม่จำกัดรูปแบบ เวลาและเทศะ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ การบรรลุความสำเร็จในโลกนี้ โดยการเป็นผู้ศรัทธาอย่างสมบูรณ์ มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และความสำเร็จในโลกหน้า โดยได้รับการตอบแทนด้วยสวรรค์ (นิเลาะแวนูเซ็ง, 2559, น. 127)

การบริหารตามมโนทัศน์อิสลาม คือ การดำเนินกิจกรรมทางการบริหารที่บูรณาการระหว่างการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม กับกระบวนการตัดสินใจ และการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ ข้อมูลสารสนเทศ และปัจจัยเกื้อหนุน เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์แห่งมะกอสิดอัชชะรีอะฮ์ (กล่าวคือ เพื่อปกป้องชีวิตศาสนา สายตระกูล สติปัญญา ทรัพยากรและความมั่นคง) โดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ นิยามดังกล่าวนี้มีคุณลักษณะที่พิเศษจากนิยามการบริหารทั่วไป คือ มีการเพิ่มเติมหน้าที่ทางการบริหารที่มีความสำคัญคือ การคิดวิเคราะห์โดยอิงบทบัญญัติอิสลาม โดยการบริหาร

จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ พันธกิจ หน้าที่ทางการบริหาร และควมมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (Shaya'a, n.d., อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 178)

(ก) รากฐานและลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาในอิสลาม

รากฐานของการบริหารการศึกษาในอิสลามอาศัยแนวคิดการบริหารเชิงอิสลามทั่วไป กล่าวคือมีรากฐานสำคัญจากอัลกุรอาน อี้ซซุนนะฮ์ และแนวปฏิบัติของบรรดาเคาะลีฟะห์ในแต่ละยุคสมัย รวมถึงงานนิพนธ์ของมุสลิมในยุคแรกซึ่งเป็นผู้บุกเบิกด้านแนวคิดและหลักการบริหารเชิงอิสลาม (Abu Sin, 1976 ; Al-Buraey, 1990, p.232, อ้างถึงใน นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 189-190) โดยแนวคิดการบริหารเชิงอิสลามให้คุณค่าต่อความเป็นมนุษย์ ความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคมที่ขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเจริญในทุกมิติ

การบริหารการศึกษาในอิสลามมีลักษณะเฉพาะดังนี้ (Saleh, 2002, pp.65-66, pp.122-123, อ้างถึงในนิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 187-188)

1. การบริหารการศึกษาในอิสลามจะถูกกำหนดโดยโลกทัศน์อิสลาม การบริหารการศึกษาอิสลามมีรากฐานจากความศรัทธาในพระเจ้า โดยนำเอาหลักการที่มีอยู่ในอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ในกิจกรรมทางการบริหารการศึกษา
2. การบริหารการศึกษาในอิสลามเป็นการปฏิบัติที่เป็นอิบาดะฮ์ ระเบียบแนวปฏิบัติต่างๆไปใช้ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการศึกษาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ตะอาลาเป็นหลัก
3. หลักการพื้นฐานของการบริหารการศึกษาในอิสลามมีความสมบูรณ์ โดยจะมีครอบคลุมถึงความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านร่างกาย สังคม จิตวิญญาณ และวัตถุ
4. การบริหารการศึกษาอิสลามจะวางอยู่บนหลักคุณธรรมและมาตรฐานแห่งจรรยาบรรณที่มาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์ สอดคล้องกับหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐานของคุณธรรมแห่งอิสลาม
5. การนำหลักพื้นฐานของการบริหารการศึกษาอิสลามไปใช้ต้องคำนึงถึงบริบท สถานการณ์ของสังคม ความสมดุลระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจ ธรรมชาติของมนุษย์ พฤติกรรมและอำนาจหน้าที่ เพื่อการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. การบริหารการศึกษาอิสลามให้ความสำคัญต่อการควบคุมตน (มูรอ กอบะฮ์) และความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (มุฮาซาบะฮ์) โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อปัญหาที่

เกิดขึ้นและทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวตามความสามารถที่มีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องรอคำแนะนำหรือคำสั่งจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า

7.การบริหารการศึกษาในอิสลามให้ความสำคัญต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม (ชูรอ) โดยใช้วิธีการปรึกษาหารือร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการที่อิสลามสนับสนุน เพราะได้พิสูจน์ให้เห็นถึงผลของมันแล้วในเชิงปฏิบัติ

8.การบริหารการศึกษาในอิสลามให้ความสำคัญต่อหลักคุณธรรม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางสังคม

9.การบริหารการศึกษาในอิสลามมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับได้ตามสภาวการณ์

(ข) แนวคิดหลักการบริหารการศึกษาในอิสลาม

1. แนวคิดของ Hasan Launggulung, 2003, อ้างถึงใน นิเลาะ แวกูเซ็ง (2559, น. 192-196) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารการศึกษาอิสลามวางอยู่บนหลักสำคัญประกอบด้วย 1) หลักการสร้างความตระหนักในศรัทธา (อีมาน) และ จริยธรรมในงานบริหาร 2) หลักความเสมอภาคและยุติธรรม 3) หลักการปรึกษาหารือ 4) หลักการแบ่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบ 5) หลักการวางแผน การจัดองค์การ การนิเทศ การควบคุม และการติดตาม 6) หลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 7) หลักกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1.1) ความสามารถในทางปัญญาและความรู้ ได้แก่ การมองการณ์ไกล การมีไหวพริบ การแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้เชิงตรรกะ การมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน การมีความรู้ทั่วไปที่กว้างขวาง การมีความตระหนักและประสบการณ์การบริหารที่ดี 1.2) ความสามารถทางศาสนาและจริยธรรม ได้แก่ การมีอะกีดะฮ์ที่บริสุทธิ์ ความมั่นคงต่อคำสอนของศาสนา การมีความเที่ยงตรง การประพฤติดี ความซื่อสัตย์ การมีอะมานะฮ์ ความบริสุทธิ์ใจ และอื่นๆ 3) ความสามารถทางจิตวิทยา ได้แก่ ความมั่นคงทางจิต การมีบุคลิกภาพที่เข้มแข็ง และการมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง และอื่นๆแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 13 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดของ Hassan Langgulung, 2003

ที่มา: (นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559, น. 193)

2. แนวคิดหลักการบริหารการศึกษาอิสลามของ ศอและห์ อาลี โมหัมมัด ญบรอน (2551, น. 57-108) เขาได้นำเสนอหลักการสำคัญของการบริหารการศึกษาที่มีฐานที่มาจากอิสลาม คือ อัลกุรอานและฮัจซุนนะฮ์ โดยใช้กรอบหลักการบริหารการศึกษาของโคเวย์ (Covey, 1999 : 31) ซึ่งแบ่งหลักการออกเป็น 4 ระดับ คือ บุคคล กลุ่ม การบริหาร และการจัดการ มีรายละเอียดดังนี้

ระดับที่ 1 ความไว้วางใจส่วนบุคคล (Personal trustworthiness) มีหลักปฏิบัติ 8 ประการ ได้แก่

1. การเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ ชูบฮานะฮฺฮะตะอาลา (Ta'ah) และความรู้สึกแห่งความเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ชูบฮานะฮฺฮะตะอาลา (Ubudiyyah) โดยผู้บริหารการศึกษามุสลิมควรรู้ความสำคัญต่อหน้าที่การบริหารของเขาในฐานะเป็นเครื่องมือที่จะได้มาซึ่งความโปรดปรานจากพระองค์

2. การมอบความไว้วางใจต่ออัลลอฮ์ (Tawakkal / Trust in Allah) เป็นการเชื่อมั่นว่าผลลัพธ์ของทุกการดำเนินการขึ้นอยู่กับพระประสงค์ของอัลลอฮ์ โดยผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ทางการบริหารอย่างดีที่สุด ก่อนการระงับการ ด้วยระงับการเป็นวิธีการเฉพาะที่ใช้สำหรับการหลอมรวมระหว่างจิตวิญญาณกับการปฏิบัติโดยการเชื่อมโยงกับอัลลอฮ์ ตะอาลา

3. การนิเทศตรวจตรา (Muraqabah / Supervision) เป็นการตระหนักและระลึกถึงอัลลอฮ์ในทุกงานที่ปฏิบัติและทำมันอย่างสมบูรณ์ที่สุด ภายใต้จิตสำนึกจากความศรัทธาที่ว่าอัลลอฮ์ทรงเห็นและเฝ้ามองตลอดเวลา เป็นความรับผิดชอบต่อพระองค์ในการปฏิบัติสิ่งที่ดีและละเว้น ห้ามปรามสิ่งที่ไม่ดี

4. ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Muhasabah / Accountability) เป็นการกระตุ้นให้บุคคลมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานอย่างดีเลิศ เพราะทุกคนจะต้องถูกตรวจสอบทุกงานที่ได้ปฏิบัติในโลกนี้

5. คุณธรรมและจริยธรรม (Akhlaq / Moral and Ethical Behavior) เป็นหลักการที่ดำเนินไปพร้อมกับการบริหารโดยไม่แยกออกจากกัน โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สำคัญคือการสนับสนุนจริยธรรมที่เป็นเลิศผู้บริหารจะต้องมีพฤติกรรมเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่ดี เช่น การเป็นผู้ที่มีความเมตตา เอื้อเฟื้อ รักใคร่ผู้อื่น มีความยุติธรรม เป็นต้น

6. ความสามารถในการทำงาน (Job Competency) เป็นระดับของทักษะและความรู้ต่อการทำงานที่ปฏิบัติมีในระดับสูง รวมไปถึงความขยันในการทำงาน กล่าวคือ การใช้ความพยายามอย่างคงที่และทำงานอย่างทุ่มเทในหน้าที่ที่รับผิดชอบเพื่อที่จะทำให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบความสำเร็จ

7. ความรับผิดชอบ (Amanah / Responsibility) คือการที่ผู้บริหารจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ความรับผิดชอบของเขาในโลกนี้เกี่ยวข้องกับการได้รับการตรวจสอบในโลกหน้าซึ่งเป็นโลกแห่งการตอบแทน

8. ความยุติธรรม ('Adl / Justice) คือ การให้ความสำคัญกับต่อบุคคลต่างๆที่มีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ตำแหน่ง สถานทางการเงินอย่างไม่แบ่งแยก โดยยึดหลักความเป็นธรรมในการบริหารงาน

ระดับที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ภราดรภาพและมนุษยสัมพันธ์ (Brotherhood and Human Relation) การมีภราดรภาพจะนำไปสู่การปฏิบัติดีและช่วยเหลือต่อกัน เกิดความเมตตา ช่วยเหลือระหว่างกัน

2. ความเสมอภาค (Equality) เป็นความเท่าเทียมของบุคคลภายใต้ตามสถานภาพแห่งชะรีอะฮ์ (Shari'ah) กล่าวคือบุคคลในฐานะกฎหมายแล้วมีความเท่าเทียมกัน

3. การสั่งใช้ให้ทำสิ่งที่ดีและห้ามสิ่งที่ชั่วร้าย (Commanding Good and Forbidding Evil) นับเป็นเป้าหมายหนึ่งจากหน้าที่ของผู้บริหารที่จะกำชับ สั่งใช้ให้บุคลากร และนักเรียนปฏิบัติสิ่งที่ดีงามและละเว้นจากสิ่งที่ชั่วร้าย

ระดับที่ 3 การบริหาร (Managerial) มีหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. การเสริมพลัง (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบให้บุคคลที่มีความสามารถในการปฏิบัติและการตัดสินใจ

2. การจูงใจและการกระตุ้น (Motivation and Encouragement) เป็นการกระตุ้นให้บุคคลทำงานอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

3. ความเป็นอิสระ (Autonomy) เป็นการที่บุคคลปฏิบัติงานในลักษณะที่รู้สึกผ่อนคลาย สามารถแสดงความคิด และสร้างสรรค์ พัฒนางานได้อย่างอิสระ トラบใดที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนา

ระดับที่ 4 องค์การ (Organizational) มีหลักสำคัญ 14 ประการ ได้แก่

1. ความชัดเจนและเอกภาพแห่งวัตถุประสงค์ (Clarity and Unity of Objectives) เป็นความชัดเจนของวัตถุประสงค์ทั่วไปในการดำเนินชีวิตของมุสลิมและวัตถุประสงค์เฉพาะขององค์การ

2. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการหาวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในบริบทและเวลาที่เหมาะสม อิสลามเน้นย้ำให้เราให้ความสำคัญกับการวางแผนอย่างดีที่สุด

3. การตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการตัดสินใจที่เป็นไปตามหลักชะรีอะฮ์ หลังจากได้ปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญแล้ว โดยคำนึงถึงความเหมาะสม เป็นธรรม เป็นที่ยอมรับจากสภาบริหารไม่ใช่มาจากบุคคล

4. การปรึกษาหารือ (Shura / Mutual Consultation) เป็นการค้นหาข้อแนะนำและความคิดเห็นที่เหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้นจึงเอาข้อแนะนำหรือข้อคิดเห็นนั้นๆ มาพิจารณาเพื่อที่จะให้ได้ข้อสรุปที่ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด การปรึกษาหารือเป็นคุณลักษณะของผู้ศรัทธา

5. วิธีการเลือกที่ปรึกษา (Method of Choosing Advisors) เป็นการเลือกบุคคลเพื่อเป็นที่ปรึกษาอย่างรอบคอบ เนื่องจากมีผลต่อการปฏิบัติงาน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ดำรงตนอยู่ในของศาสนา เป็นผู้ที่มีความรักและความเมตตา มีจิตใจที่ดีและยุติธรรม

6. การแต่งตั้งและการคัดเลือกลูกจ้าง (Nomination and Selection of Employees) เป็นการคัดเลือกและตั้งด้วยความรอบคอบ ยุติธรรม โดยให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะของความเข้มแข็งและความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ ความเข้มแข็งดังกล่าวรวมไปถึงความสามารถทางความรู้ การปฏิบัติ ความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ หมายถึงความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ และตระหนักถึงความมีอยู่ของพระองค์

7. อำนาจหน้าที่ (Authority) เป็นอำนาจที่บุคคลมีสิทธิ์ที่จะใช้ในการปฏิบัติ กำหนดโครงสร้างหน้าที่ของสมาชิกในองค์กร และบริหารจัดการผลผลิตและการบริการที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรนั้นๆ

8. ความจงรักภักดีต่อผู้นำและองค์กร (Loyalty to the Leader and Organization) เป็นการเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและไม่ขัดกับหลักการของชะรีอะฮ์ ผู้บริหารมีหน้าที่สำคัญ คือการชี้นำสมาชิกในองค์กรและออกคำสั่งและกฎเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

9. ความเชี่ยวชาญเฉพาะและการแบ่งงาน (Specialization and Division of Labor) เป็นการกระจายงานให้เหมาะสมกับคน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดจากความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน

10. การกระจายงานในหมู่บุคลากรที่เป็นชายและหญิง (Distribution of Job's among Male Female Workers) ให้ความเหมาะสมกับธรรมชาติและความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน

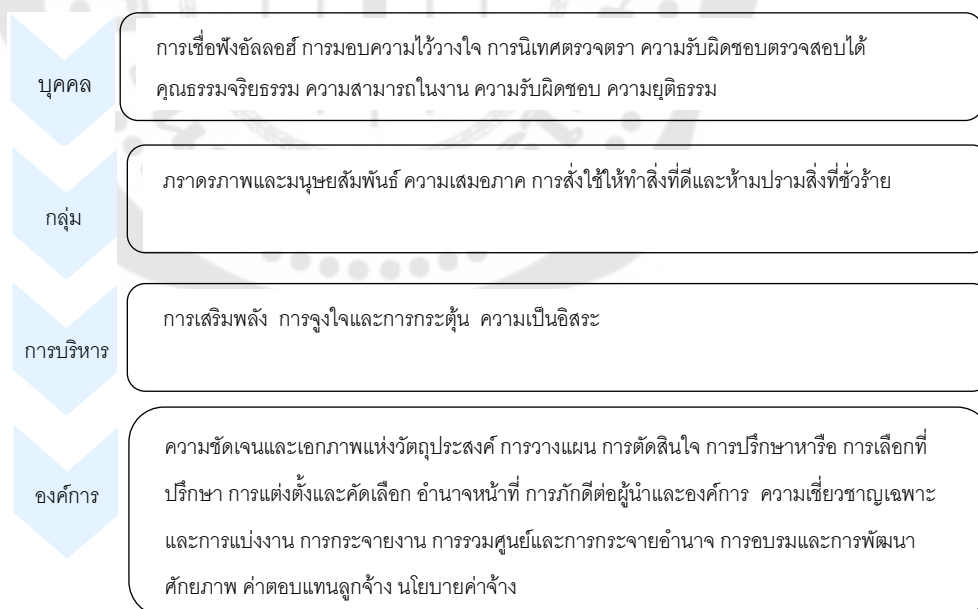
11. การรวมศูนย์และการกระจายอำนาจ (Centralization and Decentralization) ตามความเหมาะสมของงาน

12. การอบรมและการพัฒนาศักยภาพ (Training and Enhancement of Potential) เพื่อพัฒนาความสามารถและศักยภาพของบุคลากรอยู่เสมอ

13. ค่าตอบแทนลูกจ้าง (Remuneration of Employees) การให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงานที่ดีเป็นหลักการของอิสลาม เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงาน

14. นโยบายค่าจ้าง (Policy of Remuneration) ควรมีลักษณะ การกำหนดค่าจ้างไว้ล่วงหน้า การคำนึงถึงความเหมาะสมกับงานที่ทำหรือเพียงพอต่อความจำเป็น และการจ่ายค่าจ้างอย่างทันทีเมื่องานเสร็จ

แนวคิดหลักการบริหารการศึกษาอิสลามของ ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน (2551) แสดงได้ดังนี้

ภาพประกอบ 14 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามแนวคิดของศอและห์

ที่มา: นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น. 197)

3. แนวคิดหลักการบริหารการศึกษาของนิเลาะ แวอุเซ็ง (2559) ได้นำเสนอ หลักการบริหารการศึกษาที่พัฒนาได้จากกระบวนทัศน์อิสลามเป็นหลัก บนความเชื่อที่ว่า หลักการอิสลามมีความเป็นสากลและมีปฏิกิริยาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการบริหารจัดการที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทที่เป็นปัจจุบันได้ โดยเสนอกรอบแนวคิดการบริหารการศึกษาอิสลามเชิงระบบ (Islamic Educational Management System Framework) จากฐานคติที่ว่า มุมมองในลักษณะองค์รวม (Wholistic View) จะช่วยให้เรามองเห็นการทำงานของกลไกหรือ องค์ประกอบของการบริหารในลักษณะที่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์ต่อกัน ประมวลรายละเอียดได้ดังนี้

1. ตัวป้อน (Input) เป็นองค์ประกอบหลักของระบบการบริหารการศึกษาอิสลาม มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่เป็นบุคคลและไม่ใช่บุคคล ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร โดยการบริหารโรงเรียนอย่างมีคุณภาพมีความสัมพันธ์กับผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารคือ ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การสื่อสาร การจูงใจ คุณลักษณะผู้นำที่ในอิสลามต้องเป็นผู้มีความรัก ความเมตตา ความอ่อนโยน ความอดทน ความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาศ) การมีความซื่อสัตย์ สุจริต 2) ผู้สอน ผู้บริหารต้องมีกระบวนการคัดเลือกหรือสรรหาครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการทำหน้าที่อบรมขัดเกลาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ 3) ทรัพยากรและงบประมาณ ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากที่สุด

2. กระบวนการแปรรูป (Transformational Process) ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) โครงสร้าง อำนาจ และหน้าที่ทางการบริหาร โดยโครงสร้างทางการบริหารมีความเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร การจัดระเบียบหรือแบ่งหน้าที่ในแต่ละฝ่ายงาน การประสานความร่วมมือ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้าง เพื่อให้พันธกิจงานบริหารด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และการบริหารงานทั่วไปบรรลุตามเป้าหมาย ในด้านอำนาจทางการบริหาร ผู้บริหารมุสลิมต้องระลึกว่าการใช้อำนาจถูกจำกัดภายใต้กรอบพันธกิจและผลประโยชน์ของมุสลิม วัฒนธรรมของการปรึกษาหารือเพื่อการตัดสินใจร่วมกันและจะต้องได้รับการควบคุมโดย กระบวนการตักเตือนในสิ่งที่ดีงามและห้ามปรามสิ่งที่ชั่วร้าย ในส่วนหน้าที่ทางการบริหาร เป็นเสมือนกลไกในการขับเคลื่อนในกระบวนการแปรรูป ซึ่งเกิดเป็นวัฏจักร มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่กระบวนการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลการปฏิบัติ และการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนา 2) หลักการบริหาร เป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินงานตามพันธกิจหลักทั้งสี่ของสถานศึกษา ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป รวมไปถึง ทักษะ กลยุทธ์ วิธีการหรือเครื่องมือ ประกอบด้วย 1. ชูรอ (การปรึกษาหารือ) 2. ตะวัก্কัล (การมอบหมาย) 3. นะซีฮะฮ์ (การตักเตือน) 4. อัลล์ (ยุติธรรม) 5. อะ

มานะส์ (ความรับผิดชอบ) 6.อิสติกอมะส์ (การยืนหยัด) 7.มัศลูลียะส์ (ความรับผิดชอบ) 8.อิตกอน (ความเป็นเลิศ) 9.มูรอเกาะบะส์ (การตรวจสอบ) 10.มูญาฮาดะส์ (ความพยายาม) 11.เอียะห์ซาน (คุณธรรมของการที่บุคคลปฏิบัติการทำงานต่างๆเสมือนว่าเขาได้เห็นอัลลอฮ์ ชูบฮานะฮฺวะตะอะลา เพราะเขารู้ว่าพระองค์ทรงเห็นเขา ซึ่งจะช่วยให้เขาควบคุมตนให้อยู่บนความดีงามทั้งกาย วาจา และใจ) 3) หน้าที่ทางการจัดการเรียนการสอนและการอบรมขัดเกลา เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สอน ซึ่งเป็นบุคลากรสำคัญต่อระบบการจัดการศึกษาอิสลาม ประกอบด้วยแนวคิดดังนี้ 1. ด้านการทะอะลีม เป็นเรื่องของการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาในส่วนของสติปัญญา หรือความสามารถทางการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินของผู้เรียน 2. ด้านการดะรบียะฮ์ เป็นการพัฒนาพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนโดยผ่านการอบรม สั่งสอน ขัดเกลา หรือ ฝึกปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดทักษะหรือพฤติกรรมอันพึงประสงค์สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษาอิสลาม 3. การทะอะดีบ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ โดยมีตัวชี้วัด คือ จิตวิญญาณและคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนาอันสูงส่งและดีงาม

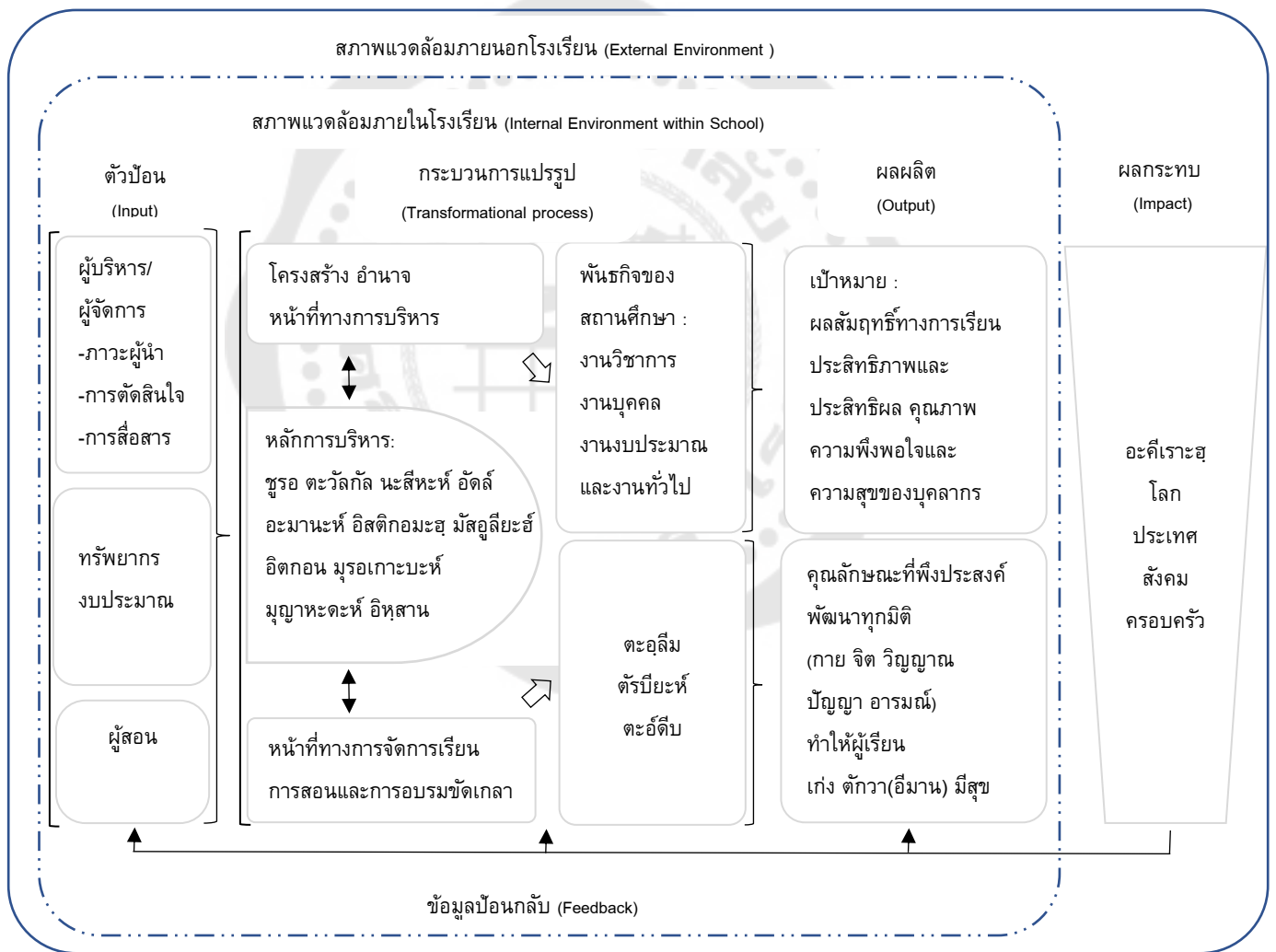
3. ผลผลิต (Product) เป็นส่วนที่ได้จากกระบวนการแปรรูปจากตัวบ่อนสู่กระบวนการและผลผลิต มีความเกี่ยวข้องเชิงเป้าหมายและเชิงคุณลักษณะ 1) เชิงเป้าหมาย เป็นสิ่งที่คาดหวังจากผลการดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการ วัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประสิทธิภาพและประสิทธิผล คุณภาพ ความพึงพอใจและความสุขของบุคลากร 2) เชิงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นสิ่งที่คาดหวังจากผลการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน วัดจากพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นด้านกาย จิตวิญญาณ ปัญญา อารมณ์ ที่ส่งผลทำให้ผู้เรียน เป็นคนเก่ง ดีกว่า(ยำเกรง) และมีสุขในการดำเนินชีวิตในสังคม

4. สภาพแวดล้อม (Environment) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน 1) สภาพแวดล้อมภายนอก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลหรือการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อองค์การโดยทั่วไป อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย ความเป็นสากล และวัฒนธรรม สังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับค่านิยมสังคม แนวโน้มประชากร และลักษณะทางภูมิศาสตร์ 2) สภาพแวดล้อมภายใน เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพจริงที่มีอยู่ในหน่วยงานหนึ่งๆ เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่สมาชิกในหน่วยงานนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติ อาจเรียกรวมว่า วัฒนธรรมองค์การที่หน่วยงานทางการศึกษา

5. ผลกระทบ (Outcome)

เป็นการส่งผ่านผลลัพธ์จากภายในสู่ภายนอกองค์กร เกิดขึ้นในหลายระดับ ได้แก่ ครอบครัว สังคม ประเทศ และโลก และในด้านมิติเวลาที่ต่างกัน ได้แก่ เวลาในโลกนี้ และเวลาแห่งการตอบแทนในโลกหน้า ซึ่งผลกระทบจากภายนอกองค์กรย่อมส่งผลกลับมาสู่องค์กรอีกเช่นกัน

แสดงแนวคิดการบริหารการศึกษาอิสลามเชิงระบบ (Islamic Educational Management System Framework) ของนิเลาะ แวอุเซ็ง ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 15 หลักการบริหารการศึกษาอิสลามตามแนวคิดนิเลาะ แวอุเซ็ง

ที่มา: นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น. 205)

2.3.4 แนวคิดจริยธรรมการทำงานแบบอิสลาม

อิสลามให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ คุณภาพการปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตามของมุสลิมมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณธรรม จริยธรรมที่มีรากฐานมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด คือลุลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม และงานในอิสลาม ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของอิบาดะฮ์ (การภักดี) ต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา

จากการศึกษาบทความเรื่อง จริยธรรมงานอิสลาม : การปฏิทัศน์วรรณกรรมเชิงระบบของนิเลาะ แวอุเซ็ง (2560) ที่ศึกษาแนวคิดจริยธรรมงานอิสลาม องค์ประกอบของจริยธรรมงานอิสลาม และการนำไปใช้ ด้วยวิธีการปฏิทัศน์วรรณกรรมเชิงระบบ (Systematic literature review (SLR) ผลการศึกษาพบว่า จริยธรรมงานอิสลามมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานที่เชื่อมโยงกับหลักจริยธรรมที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และเพื่อยังประโยชน์แก่ตนเองและสังคม มีรากฐานมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด คือลุลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม มีความเกี่ยวข้องกับการตั้งเจตนา ดังท่านศาสนทูตมุฮัมมัดได้กล่าวว่า “ แท้จริงทุกการงานนั้นจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งเจตนา ” (บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม) ผลของความพยายามต่อการปฏิบัติงานจะเห็นเป็นประจักษ์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ขึ้นอยู่กับความพยายามและเจตนาของพวกเขา ดังปรากฏในอัลกุรอาน ความว่า “ และสำหรับแต่ละคนนั้นมีหลายระดับชั้น เนื่องจากสิ่งที่พวกเขาได้ประกอบไว้...” (ซูเราะฮ์อัลอันอาม อายะฮ์ที่ 132) จากการปฏิทัศน์วรรณกรรมของนิเลาะ แวอุเซ็ง ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมงานอิสลามจำนวน 15 บทความจริยธรรมงานอิสลาม ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ครอบคลุมในด้านต่อไปนี้

1) ความพยายาม (Effort) เป็นการทำงานอย่างเป็นเลิศ (อิตกอน) โดยใช้ความรู้ ความสามารถผนวกกับความอดทน (ซ็อบร์) ยืนหยัด (อิสติกอมาฮ์) และการตรวจสอบตนเอง (มุฮาสะซะฮ์) เพื่อการปรับปรุงพัฒนางาน และมอบหมายผลของงาน (ตะวักัล) ที่เกิดจากความพยายามต่ออัลลอฮ์

2) การแข่งขัน (Competition) เป็นการแข่งขันกันอย่างเป็นธรรมและสุจริต สนับสนุนให้ความร่วมมือกันบนความเป็นพี่น้อง (อุคูวะฮ์) มีความยุติธรรม (อัลดัล) ใช้การปรึกษาหารือกัน (ชูรอ) ในการสร้างสมรรถนะทางการแข่งขัน

3) ความโปร่งใส (Transparent) เป็นการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ต่อคำพูดและการกระทำ

4) ความรับผิดชอบไว้ใจได้ (Morally responsible) เป็นการทำงานด้วยความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงานอย่างเคร่งครัด ใช้ความพยายามอย่างเต็มความ

สามารถทำงานเสร็จทันเวลาอย่างมีคุณภาพ รักษาสัญญา ระลึกถึงว่าเป็นการได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อหวังในความโปรดปรานจากอัลลอฮ์

5) ยุติธรรม (Justice) เป็นการทำงานที่คำนึงถึงความเหมาะสม มีความเที่ยงตรงและความพึงพอใจ

6) เอื้อยหฺซาน (Ihsan) เป็นการทำงานด้วยความประณีตและหวังผลที่เป็นเลิศ ใช้หลักการควบคุมตนเองโดยระลึกอยู่เสมอว่าทุกการงานที่ทำจะได้รับการสอดส่องและตรวจตราจากอัลลอฮ์

7) ความเมตตา (Benevolence) เป็นคุณลักษณะของบุคคลในการปฏิบัติงานที่มีความรัก ความเข้าใจ ห่วงใยผู้อื่น ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความอ่อนโยนและคำนึงถึงความ เป็นพี่น้อง

การได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิมและการบริหารการศึกษาในอิสลาม ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวัดอิสลามซึ่งมีรูปแบบเฉพาะได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3. แนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

3.1 ความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มีพัฒนาการการศึกษามายาวนาน โดยเดิมที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในชุมชนมุสลิมที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาศาสนาอิสลาม รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นแบบ “ปอเนาะ” วินิจ สังขรัตน์, 2544, น. 44-45, อ้างถึงใน มนัส บุญชม (2555, น. 19)กล่าวไว้ว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนในปอเนาะมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดคำสอนของศาสนาเป็นหลัก ซึ่งเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษา ในปอเนาะในช่วงนั้นไม่มีหลักสูตรตารางเรียนและกำหนดเวลาสอนที่แน่นอน ผู้สอนหรือโต๊ะครูมีเป้าหมายให้ผู้เรียนที่สำเร็จ จะต้องเป็นเลิศในทางวิชาการศาสนา เพื่อสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ด้วย เนื้อหาวิชาที่สอนประกอบด้วย การอ่านและท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน เตาฮีดหรือวิชาที่ว่าด้วยการให้เอกภาพของพระเจ้า คุณลักษณะของพระเจ้าและนบี ฟิกฮ์ วิชาที่ว่าด้วยข้อควรปฏิบัติ หรือข้อห้ามทางศาสนา รวมถึง การศึกษาวิธีการปฏิบัติศาสนกิจ ไวยากรณ์อาหรับและภาษาอาหรับ เพื่อศึกษาความหมายของคัมภีร์อัลกุรอานและวิชาอื่น ๆ เช่น จริยธรรมทางอิสลาม วิชาว่าด้วยครอบครัวและมรดก วิชาการแปลคัมภีร์อัลกุรอาน และการแปลและเข้าใจวัจนะของท่านนบี เป็นต้น (มุฮัมมัดอัสมีย์ อาบูบาคา, 2553, น. 25)

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของปอเนาะ เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2504 เนื่องจากทางราชการพิจารณาว่า การสอนของโต๊ะครูแต่ละปอเนาะ ควรมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ชัดเจน เป็นระบบ จัดให้สอนศาสนาที่ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้ถูกต้องและมีความรู้ไปประกอบอาชีพได้ กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศใช้ “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา พ.ศ. 2504 สาระสำคัญมี 3 ประการคือ 1.ให้ปอเนาะที่สนใจจะปรับปรุงกิจการของตนเองให้ดีขึ้น จดทะเบียนต่อราชการ 2.ให้การอุดหนุนแก่ปอเนาะที่จัดได้ดี และ 3.ให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทั้งวิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพ (มุฮัมมัดอัสมีย์ อาบูบากา, 2553, น. 29)

ปี พ.ศ.2508 โรงเรียนปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วแปรสภาพเป็น “โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม” จัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน มีห้องเรียน มีอาคาร มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เป็นกิจจะลักษณะ และที่สำคัญคือจัดให้มีการสอนวิชาสามัญหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลายควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลาม นี่คือนจุดเริ่มต้นที่ทำให้การเรียนการสอนสามัญเข้าสู่สถาบันการศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หลังจากนั้นก็มีพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตลอดมา

ปี พ.ศ.2525 รัฐบาลได้ออก “พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525” ให้โรงเรียนราษฎร์ประเภทต่างๆ ที่จัดตั้งตามกฎหมายเดิม คือพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2497 เป็นโรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัติใหม่ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจึงเปลี่ยนเป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” ผลของความพยายามของรัฐบาลที่ดำเนินการเพื่อแปรสภาพปอเนาะจากที่จัดการเรียนการสอนตามวิถีชีวิตในชุมชน เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาคารสถานที่ ด้านหลักสูตรการสอนที่เรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการควบคู่กับการเรียนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรอิสลามศึกษา เมื่อจบหลักสูตรแล้วสามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ และด้านการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่แปรสภาพจากปอเนาะในอดีตแยกประเภทตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2550 ดังนี้ (มุฮัมมัดอัสมีย์ อาบูบากา, 2553, น. 32)

1.โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในระบบ หมายถึง โรงเรียนที่แปรสภาพมาจากปอเนาะและเปิดสอนหลักสูตรสามัญของกระทรวงศึกษาธิการควบคู่กับอิสลามศึกษา

2.โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนอกระบบ หมายถึง โรงเรียนที่แปรสภาพมาจากปอเนาะ จดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชน แต่เปิดสอนเฉพาะศาสนาอิสลามตามหลักสูตรอิสลามศึกษาหรือหลักสูตรที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเชิงลึก พบว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามดังกล่าวพัฒนามาจากปอเนาะแนวมัคฺรหะฮ์ ซึ่งต่างจากปอเนาะดั้งเดิม โดยปอเนาะแนวมัคฺรหะฮ์มีความเป็นระบบโรงเรียนและมีความพร้อมที่จะแปรสภาพเป็นโรงเรียนอยู่แล้ว (อิบรอฮีม ฌรงค์ รักษาเขต และ นูมาน ะฮะยีมะแซ, 2553)

3.2 แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ เกิดขึ้นมาโดยพื้นฐานทางศาสนาอิสลามเป็นสำคัญมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมที่นำคำสอนของศาสนามาสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลามมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดผลผลิตสำคัญ 5 ด้าน (ประเสริฐ มัสซารี และ นุชบา แดงวิจิตร, 2555, น. 73) สรุปได้ดังนี้ ด้านผู้เรียนจะคำนึงถึงความต้องการ ความสามารถ อายุและบุคลิกภาพของผู้เรียน เพื่อสร้างคุณลักษณะแห่งความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านหลักสูตร ให้เป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์แบบ ด้านครู พัฒนาครูให้มีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสอนและดูแลผู้เรียน มีศีลธรรมที่ดีงาม ด้านผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นบุคคลที่นำบทบัญญัติและแนวทางการจัดการศึกษาตามหลักหลักการศาสนาอิสลามมาสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า มีมารยาทที่ดี มีสมรรถนะในการทำงาน มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ และมีความยุติธรรม ด้านสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในพัฒนาโรงเรียน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พอจะสรุปลักษณะเด่น หรือลักษณะเฉพาะของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญได้ดังนี้

1. ลักษณะเด่นของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

1.1 ด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณธรรมควบคู่วิชาการและทักษะชีวิต เป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตาอาลา มีบุคลิกภาพตามหลักการอิสลาม ยึดมั่นในศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น สามารถศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

1.2 ด้านการสอนศาสนาอิสลามควบคู่กับวิชาสามัญ โดยมีจุดเด่นดังนี้ มีการจัดการเรียนการสอนวิชาการศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ โดยการบูรณาการเวลา บูรณาการวิชา ศาสนากับวิชาศาสนา บูรณาการเนื้อหาวิชาศาสนากับวิชาสามัญ บูรณาการสื่อการสอน นักเรียน ได้ปฏิบัติศาสนกิจที่โรงเรียน เครื่องแบบนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่สอดคล้องกับหลักคำสอน ของศาสนา จัดโครงการและกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งด้านสามัญและศาสนา การจัดอบรมพัฒนาศักยภาพครูทุกภาคเรียน

ข.หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาศาสนาอิสลามเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมุสลิมทุกคน หลักสูตรอิสลามศึกษาที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญใช้ ได้แก่ และหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2555) และหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรแบบเข้ม จากข้อมูลและผู้วิจัยได้รับโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่จะใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรแบบเข้ม

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลัง ของชาติให้เป็นมนุษย์ที่สมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง ไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและ การศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม มีความสมดุล ทางด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุ และสังคมก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551จะยึดและบูรณาการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีการกำหนดเนื้อหาเพิ่มเติมเป็นจุดเน้นของหลักสูตร มีรายละเอียดสำคัญพอสังเขปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

1.หลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลามเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2.จุดมุ่งหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 คือ ผู้เรียนมีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา และปฏิบัติตนตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิต

3.สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 นอกจากมุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในด้านความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตแล้ว สมรรถนะที่สำคัญ คือ ความสามารถในการอ่านอัล-กุรอานตามหลักการ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เพื่อการพัฒนาตนเอง ด้านการยึดมั่นศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ การมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสันติสุข

4.คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองไทยและพลโลก ได้แก่ การรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ได้เพิ่มเติมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือการมุ่งให้ผู้เรียนรักการอ่านอัล-กุรอาน รักการละหมาด รักความสะอาด มีมารยาทตามแบบอิสลาม และมีความรับผิดชอบ ซึ่งสถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของสถานศึกษาแต่ละแห่งได้

5.มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรอิสลาม พุทธศักราช 2551 กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระดังนี้ 1.อัล-กุรอาน 2.อัล-หะดีษ 3.อัล-อะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา) 4.อัลฟิถ์ (ศาสนบัญญัติ) 5.อัล-ตารีค (ศาสนประวัติ) 6.อัล-อัคลาก (จริยธรรม) 7.ภาษาอาหรับ และ 8. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม ซึ่งในแต่ละสาระได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

6. การกำหนดตัวชี้วัดสำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษา ได้กำหนดตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎุอะฮ์) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชะนะวียะฮ์) เพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนด้านต่าง ๆ ไว้ในแต่ละสาระ

7. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนารอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ได้เพิ่มเติมให้สถานศึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนวและพัฒนาจริยธรรมอิสลาม กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

8. หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 จัดระดับการศึกษา เป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจะอยู่ในระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎุอะฮ์) เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจะอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และอิสลามตอนปลาย (ชะนะวียะฮ์) เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจะอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

9. การจัดเวลาเรียนตามกรอบโครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีเวลาเรียนที่สามารถจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้ง 2 หลักสูตรและเวลาเรียนที่สถานศึกษาจะต้องจัดเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยระดับอิสลามศึกษาตอนต้น กำหนดเวลาเรียน 360 ชั่วโมง/ปี ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง กำหนดเวลาเรียน 480 ชั่วโมง/ปี และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย กำหนดเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 1,440 /3ปี

10. การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาในแต่ละระดับมีจุดเน้นดังนี้ ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถอ่าน วิเคราะห์ และเขียน

ภาษามลายู/ภาษาอาหรับ อ่านและท่องจำอัล-กุรอาน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสสิฎะฮฺ) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเองและพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน พัฒนาความสามารถ ทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นสู่การศึกษาเฉพาะสาขามากขึ้น เน้นความสามารถ ความถนัด สามารถคิดพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณในระดับสูง

11. การจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหา มีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม ใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

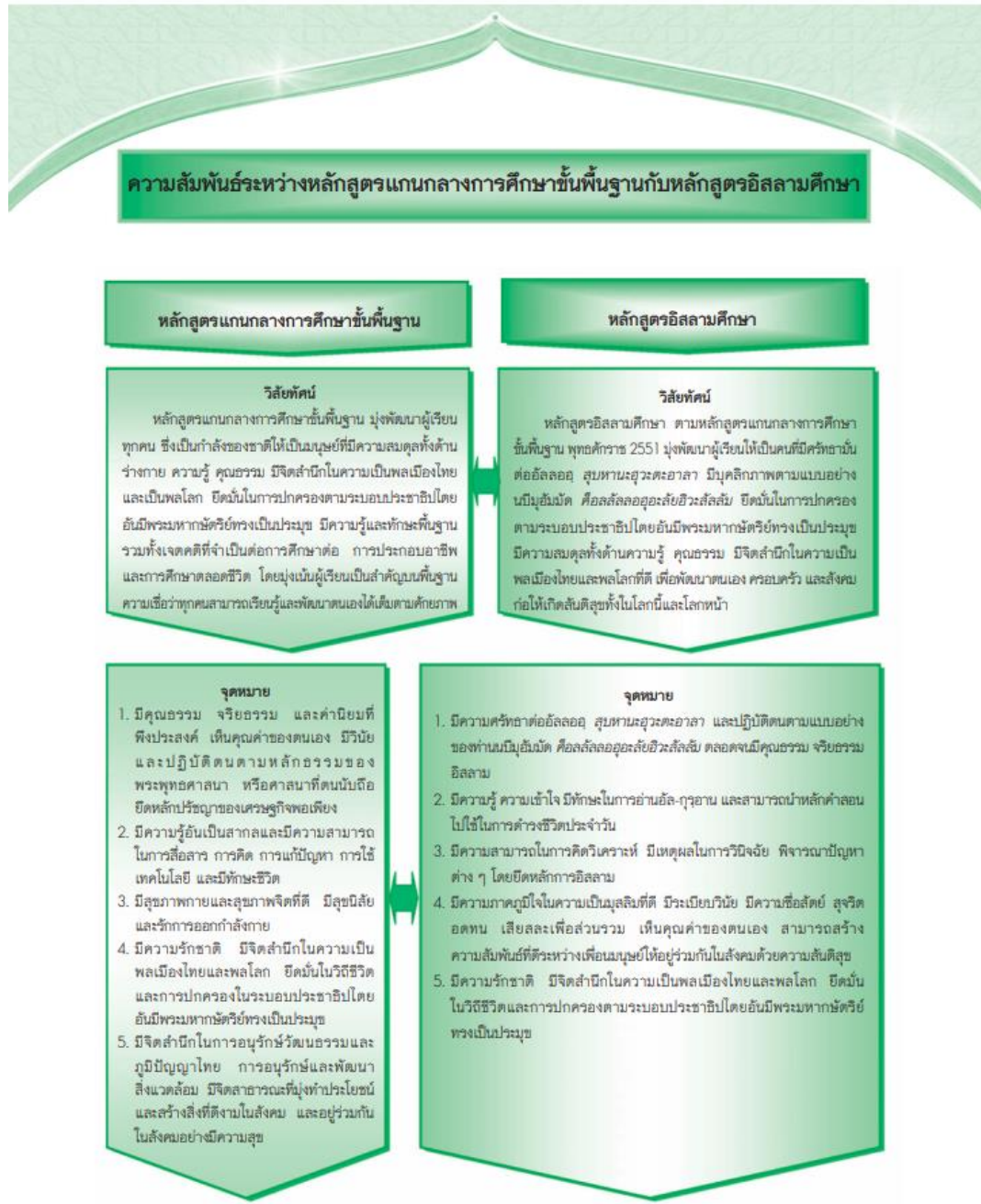
12. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้อยู่บนหลักการพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งการประเมินในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ

13. เกณฑ์การจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรอิสลามศึกษาแต่ละระดับมีดังนี้ ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ผู้เรียนเรียนรายวิชาและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามโครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา มีผลการเรียนในวิชา และผลประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสสิฎะฮฺ) ผู้เรียนเรียน และได้หน่วยกิตรายวิชาพื้นฐานไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิตและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามโครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา มีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) ผู้เรียนเรียน และได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต มีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

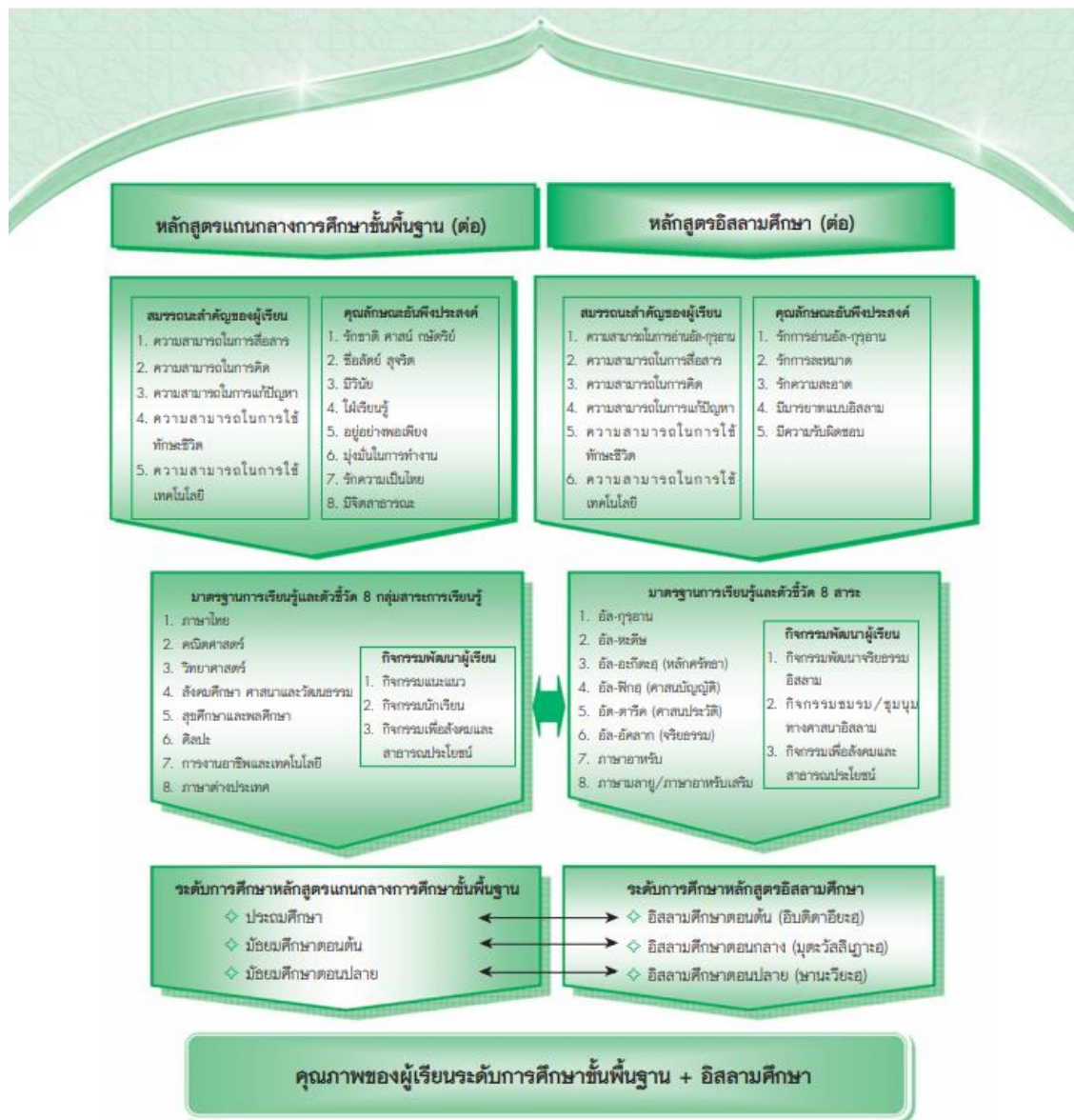
ภาพประกอบ 16 สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 13)

ภาพประกอบ 17 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรอิสลามศึกษา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 14)

ภาพประกอบ 18 คุณภาพผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน + อิสลามศึกษา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2553, น. 15)

การทบทวนแนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ประกอบด้วย ความเป็นมาของโรงเรียนและแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควมีความรู้ความเข้าใจ เป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจเบื้องต้นถึงความสัมพันธ์ของแนวคิด

พื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิธีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลามกับการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครได้ดียิ่งขึ้น

4.แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีทางสังคมศาสตร์ที่อธิบายพฤติกรรมความสัมพันธ์ของคนที่สังคม มีวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นขั้นตอนแบบปฐมภูมิ ลักษณะข้อมูลที่ได้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามความคิด ตามเหตุและผลของผู้ให้ข้อมูลและที่ได้จากการพบเห็นของนักวิจัย (โยธิน แสงวดี และ สุณัฐ วงศ์สายเชื้อ, 2546)

ชาย โฟธิลิตา (2562, น. 28-35) ได้กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาโลกแห่งความเป็นจริงภายใต้สถานการณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ ดำเนินการโดยใช้หลักอุปนัย เน้นความสำคัญของการทำความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวม ภายในบริบทของสิ่งที่ศึกษา ทั้งหมดนี้เป็นไปได้ เพราะมีการออกแบบที่ยืดหยุ่น และมีตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะสำคัญ คือเป็นการศึกษาในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ เน้นการดำเนินการด้วยวิธีอุปนัย เน้นการทำความเข้าใจเป็นองค์รวม ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก นักวิจัยติดต่อโดยตรงกับผู้ร่วมในการวิจัย การให้ความสำคัญกับบริบทของสิ่งที่ศึกษา การออกแบบการวิจัยที่ยืดหยุ่นได้และนักวิจัยเป็นเครื่องมือ

การออกแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ สิ่งที่ต้องวางแผนอย่างรอบคอบ คือ 1) คำถามการวิจัย 2) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) กรอบแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย 4) วิธีที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล และ 5) ประเด็นเกี่ยวกับความถูกต้อง อย่างไรก็ตามการออกแบบสามารถยืดหยุ่นได้ โดยยึดหลักความมีเหตุผล ในการปฏิบัติ

การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถใช้ข้อมูลได้ทุกชนิดแต่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เนื่องจากมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือเรื่องเล่าที่มีรายละเอียดลงลึก และเป็นองค์รวม การเก็บข้อมูลมีหลายวิธี โดยเฉพาะ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการอภิปรายกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยเชิงคุณภาพมีขนาดเล็ก และเลือกตัวอย่างด้วยวิธีที่เจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลที่ดีและเหมาะกับประเด็นที่ทำการวิจัย สิ่งที่การวิจัยเชิงคุณภาพเน้นคือการได้ข้อมูลเชิงลึกให้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาแบบองค์รวม จากตัวอย่างที่เลือก มากกว่าการให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทั่วไปคือการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการกลั่นเอาสาระหรือเนื้อสำคัญ จากข้อมูลดิบที่อยู่ในรูปของการพรรณนาหรือเรื่องเล่า โดยการตีความที่อยู่บนพื้นฐานความมีเหตุผลเชิงตรรกะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ สามารถใช้ได้ทั่วไปแต่ไม่ได้มุ่งแสวงหาความรู้ที่เป็นสากล ความรู้ที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาภายในบริบทอันใดอันหนึ่ง

การตัดสินใจว่าเมื่อใดควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีดังนี้ เมื่อต้องการค้นหาประเด็นใหม่หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อต้องการเข้าใจความหมายหรือกระบวนการของการกระทำหรือปรากฏการณ์ เมื่อต้องการหาความรู้เบื้องต้นเพื่อสร้างสมมติฐาน หรือสร้างแบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณที่จะตามมาในภายหลัง เมื่อต้องการตรวจสอบ หรือหาคำอธิบายสำหรับข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณ เมื่อสถานการณ์หรือประชากรเป้าหมายในการศึกษาไม่เหมาะที่จะให้ทำการวิจัยด้วยวิธีเชิงปริมาณ

4.2 การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งทำความเข้าใจประเด็นหลัก ๆ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ในชีวิตของมนุษย์ ต่อไปนี้ (Langdrige, 2007 ; Grbich, 2007, อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2562, น. 107)

อะไรคือธรรมชาติและแก่นแท้ของปรากฏการณ์ต่างๆที่บุคคลประสบ

อะไรคือความหมายของปรากฏการณ์ สำหรับบุคคลที่ได้ประสบมัน

นักวิจัยจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ ผ่านทางประสบการณ์ของบุคคลผู้ประสบมันได้อย่างไร

ในทางการวิจัยปรากฏการณ์วิทยามีด้วยกัน 2 ความหมาย ความหมายแรก ปรากฏการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ หรือภาวะทั่วไป ที่คนเราได้ประสบในชีวิต เป็นเหตุการณ์อะไรก็ได้ที่เกิดขึ้นในชีวิต นักวิจัยปรากฏการณ์วิทยาสงใจปรากฏการณ์ประเภทนี้ เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติ และค้นหาโครงสร้าง หรือแก่นแท้ของมัน ความหมายที่สอง ปรากฏการณ์ หมายถึง ประสบการณ์ อันเกิดจากการที่บุคคลได้ประสบกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างที่กล่าวในความหมายแรก มีความหมายเดียวกับประสบการณ์ชีวิต ที่บุคคลอาจให้ความหมายที่แตกต่างกัน นักวิจัยปรากฏการณ์วิทยาสงใจศึกษาว่า ประสบการณ์ต่าง ๆ มีความหมายต่อผู้ที่ได้ประสบมันอย่างไร บุคคลให้ความหมายประสบการณ์ของตนอย่างไร อะไรทำให้ประสบการณ์นั้น ๆ มีความหมายสำหรับเขาอย่างนั้น

Cohen, Kahn and Steves, 2000; Cohen and Oery, 1994, อ้างถึงใน ชาย โพธิสिता (2562, น. 110) กล่าวว่า ปรัชญาการณวิทยาในฐานะการวิจัยมี 2 แนวทาง โดยแต่ละแนวทางมีมุมมองเกี่ยวกับปรัชญาการณวิทยาและนัยต่อวิธีการทำวิจัยที่ต่างกัน ดังนี้ 1) ปรัชญาการณวิทยาแนวการบรรยาย (descriptive phenomenology) หลักสำคัญคือนักวิจัยต้องทำความเข้าใจปรัชญาการณวิทยาที่ศึกษาด้วยใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ โดยไม่เอาการตีความหมายของใครมาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ประสพกับปรัชญาการณวิทยาหรือผู้วิจัย เป็นการค้นหาและทำความเข้าใจว่าอะไรคือส่วนประกอบสำคัญของปรัชญาการณวิทยา เน้นการเข้าถึงโครงสร้างและแก่นแท้ของการรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาการณวิทยาที่บุคคลประสพพร้อมด้วยความหมายที่แท้จริงของปรัชญาการณวิทยานั้นในฐานะเป็นปรัชญาการณวิทยาหนึ่ง ไม่ใช่ความหมายที่บุคคลมีต่อปรัชญาการณวิทยานั้น ๆ ซึ่งเป็นการมองปรัชญาการณวิทยาแบบปฏิฐานนิยม บทบาทของนักวิจัย คือต้องสำรวจตนเองและตระหนักอยู่เสมอว่าในทุกขั้นตอนการวิจัยจะต้องแยกความคิดเห็นที่มีอยู่ของตนออกไป (Bracketing) เพื่อไม่ให้มารวมกับธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งที่ศึกษา และ 2) ปรัชญาการณวิทยาแนวการตีความ (interpretive phenomenology) มีจุดเน้นคือ การทำความเข้าใจปรัชญาการณวิทยา หรือประสพการณวิทยาที่ศึกษา ในทัศนะของผู้ได้ประสพกับมันภายในบริบทที่บุคคลได้ประสพกับปรัชญาการณวิทยานั้น โดยมีมุมมองว่ามนุษย์จะให้ความหมายกับปรัชญาการณวิทยาต่างกันไปบนฐานความรู้ที่เขามีอยู่เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น และบนฐานของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เขาดำรงอยู่ บทบาทของนักวิจัย คือ ต้องเป็นผู้คิดค้นเพื่อหาคำตอบ ในคำถามวิจัย โดยนักวิจัยมีส่วนสำคัญต่อการสร้างและตีความปรัชญาการณวิทยาหรือประสพการณวิทยาที่ศึกษาไปพร้อมกับผู้ร่วมในการวิจัย (ชาย โพธิสिता, 2562, น. 109-116)

วิธีการดำเนินการวิจัยของการวิจัยเชิงปรัชญาการณวิทยา สรุปได้ดังนี้

การเลือกตัวอย่าง นักวิจัยควรกำหนดเกณฑ์การเลือก (inclusion – exclusion criteria) เป็นแนวทางในการพิจารณา เลือกคนที่เหมาะสมและดีที่สุด โดยคำนึงถึงเรื่องที่จะศึกษา Steeves, 2000, อ้างถึงใน ชาย โพธิสिता (2562, น. 118) กล่าวถึงการเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยแบบปรัชญาการณวิทยาว่า มีมิติที่ควรพิจารณา 3 ประการ คือ สถานที่ เวลา และแบบแผนการแสดงออก กล่าวคือ ในเรื่องสถานที่และเวลามีนัยสำคัญต่อการให้ความหมายหรือตีความประสพการณวิทยาอย่างมาก เมื่อสถานที่ต่างกัน เวลาต่างกัน อาจให้ความหมายต่อปรัชญาการณวิทยาที่ต่างกัน ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลควรดูที่ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติการเก็บข้อมูลด้วยเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องแบบแผนการแสดงออก เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเล่าเรื่องของผู้ให้สัมภาษณ์และความสามารถในการสัมภาษณ์ของนักวิจัยด้วยว่าจะกระตุ้นให้ผู้สัมภาษณ์เล่าเรื่องได้ดีเพียงใด ซึ่ง

การเป็นผู้สัมภาษณ์ที่ตีรวมถึงการสังเกตถ้อยคำ น้ำเสียงและกิริยาท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะเล่าเรื่องด้วย

วิธีการเก็บข้อมูล สามารถใช้วิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพได้ทุกแบบ จะใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีร่วมกันก็ได้ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (เป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะข้อมูลที่ต้องการเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่นักวิจัยให้ความสำคัญกับความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของผู้ให้ข้อมูล) การสังเกต การขอให้ผู้ร่วมในการวิจัยเขียนบันทึกประจำเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองควบคู่กันไป เพื่อตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จุดเน้นของผู้สัมภาษณ์อยู่ที่การรับฟังสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์เล่า มากกว่าการมุ่งแต่จะควบคุมการสนทนาให้เป็นไปตามแนวคำถามที่เตรียมเอาไว้ โดยผู้วิจัยต้องพยายามค้นหาถึงความหมายของประสบการณ์จากการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับจากคำบอกเล่า การกระทำ ท่าที หรือทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล เพราะในบางครั้งผู้ให้ข้อมูลอาจไม่สามารถบอกความหมายต่อปรากฏการณ์ที่มีต่อเขาได้ แต่ในทางปรากฏการณ์วิทยาถือว่า ทุกครั้งที่บุคคลได้ประสบกับปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งบุคคลจะรับรู้และตีความปรากฏการณ์นั้นเสมอ และสิ่งที่บุคคลตีความก็คือความหมายของปรากฏการณ์ที่มีต่อเขา Kahn, 2000, อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา (2562, น. 121)เสนอว่า การสัมภาษณ์แบบปรากฏการณ์วิทยานั้น คำถามที่เป็นประโยชน์ มี 3 ประเภท ดังนี้ 1) คำถามเพื่อทราบรายละเอียดของเหตุการณ์ 2) คำถามถึงความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล และ 3) คำถามที่มุ่งผลกระทบของปรากฏการณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ ไม่ต่างกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยทั่วไป ทั้งในด้านการเตรียมข้อมูลและการวิเคราะห์เนื้อหา แต่ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาทั้งสองแบบ (แบบบรรยายและแบบตีความ) จะมีข้อแตกต่างสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์และวิธีดำเนินการวิเคราะห์ ในด้านจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์จะขึ้นอยู่กับเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์แบบใด ถ้าเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์แบบบรรยาย จะให้การวิเคราะห์ที่เข้าถึงโครงสร้างและแก่นแท้ของปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ ตามที่ปรากฏในการรับรู้ของบุคคลที่ได้ประสบ อย่างที่มันเป็นจริง โดยไม่มีการตีความ นักวิจัยต้องทำความเข้าใจปรากฏการณ์ด้วยใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ ปล่อยวางแนวคิด ทฤษฎี ความรู้ ความเชื่อ หรือความคาดหวัง เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่มีอยู่ของตนออกให้หมด (bracketing) ถ้าเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ จะให้การวิเคราะห์ที่ทำความเข้าใจความหมายที่บุคคลให้กับปรากฏการณ์ หรือ ประสบการณ์ที่เขาได้รับ นักวิจัยจะเปิดกว้างสำหรับการตีความ โดยใช้แนวคิดที่หลากหลาย รวมถึงใช้ทฤษฎี ความรู้ ความเชื่อ หรือความคาดหวัง สนับสนุนการตีความได้ ในด้านวิธีดำเนินการวิเคราะห์หรือขั้นตอนในการวิเคราะห์ ก็

เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั่วไปที่เริ่มจากการจัดการข้อมูล ไปสู่การแสดงผลข้อมูล / ข้อค้นพบ และการอธิบายข้อมูล โดยแนวทางการวิเคราะห์หลัก ๆ มีดังนี้ 1) การอ่านข้อมูลหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยเข้าใจข้อมูลอย่างลึกซึ้ง เสมือนว่าตนได้ประสบกับปรากฏการณ์นั้นด้วยตนเอง 2) ค้นหาข้อความที่สำคัญจากข้อมูลและให้ความหมายทุกข้อความที่น่าสนใจ โดยได้จากคำพูดจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรงหรือการตีความของนักวิจัย แล้วกำหนดเป็นคำหรือวลีสั้น ๆ เป็นรหัสที่สื่อถึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ การกระทำของผู้ให้ข้อมูล 3) กำหนดประเด็นสำคัญ (themes) จากบันทึกความคิดเห็น โดยนำบันทึกหรือที่ทำการห้ไว้ มาพินิจพิเคราะห์ เพื่อมองหว่า มีประเด็นสำคัญอะไร “โผล่ขึ้นมา” (emerging themes) ให้เห็นบ้าง 4) หาความเชื่อมโยงกันของประเด็นสำคัญทั้งหมด โดยให้ดูประเด็นสำคัญหลัก ประเด็นสำคัญรอง ความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นอย่างเป็นเหตุผล การทดลองจัดลำดับความเชื่อมโยงของประเด็นสำคัญแบบต่าง ๆ หลาย ๆ แบบ เพื่อดูว่าการเชื่อมโยงแบบไหนให้ความหมายดีที่สุด 5) เขียนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ เป็นการเขียนรายละเอียดของข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ ควรนำข้อความของผู้ให้ข้อมูลมาสนับสนุนด้วย (ถ้าเป็นไปได้) เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความสมเหตุสมผลในการตีความของนักวิจัย (ชาย โพธิ์สิตา, 2562, น. 123-124)

4.3 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือสำหรับผลิตและเผยแพร่สารสนเทศที่สำคัญ การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมีกระบวนการที่ค้นว่าความจริงในการวิจัยทางสังคม ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่อย่างอิสระโดยสิ้นเชิง แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางสังคม ที่ว่าความจริงอาจมีได้หลายแบบ ขึ้นอยู่กับบริบท คนที่เป็นผู้สร้างและมุมมองที่เขาใช้ในการสร้างความจริง

ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ เป็นการร่วมกันสร้างข้อมูลให้เป็นเรื่องราวที่มีความหมายระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ เน้นความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการกระทำทางสังคมที่ผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์มีการแลกเปลี่ยนกัน โดยฝ่ายหนึ่งมีประสบการณ์หรือความคิดเห็น อีกฝ่ายมีประเด็นหรือคำถามสำหรับการสนทนาด้วยความอยากรู้ การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเปรียบเสมือนการเดินทาง ผู้สัมภาษณ์เป็นเหมือนนักเดินทางที่ไปในที่ที่ไม่คุ้นเคย ค้นหาสิ่งที่ใคร่รู้ด้วยการถามคำถามและเจาะลึกในแง่มุมต่าง ๆ โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้นำทาง โดยการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนาที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน

Steinar Kvale (1996:29-37) อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา (2562, น. 167-170) กล่าวถึง การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมีแนวทาง 12 ประการ ประกอบด้วย การมุ่งทำความเข้าใจโลก

ในชีวิตจริงของผู้ตอบ การเน้นความหมายของผู้ตอบ การให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงคุณภาพ การเน้นข้อมูลเชิงพรรณนา การเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะที่เป็นความคิดเห็นของผู้ตอบ การเปิดกว้างสำหรับข้อมูลต้องมีศิลปะในการถามคำถาม การดำเนินไปอย่างมีจุดเน้น ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่จำเป็น การทำสิ่งที่ไม่ชัดให้กระจ่างโดยเร็วโดยผู้สัมภาษณ์ต้องไวต่อคำตอบ การจับตามองความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ การทำการบ้านให้ดีโดยผู้สัมภาษณ์ต้องหาความรู้ในเรื่องที่จะทำการสัมภาษณ์อย่างเพียงพอ การใส่ใจในความสัมพันธ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ การทำให้การสัมภาษณ์ให้เป็นที่ประทับใจเพราะความประทับใจจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์อยากเล่าเรื่องให้ฟังและจะได้รับข้อมูลที่ดีที่พรั่งพรั่งออกมา

การสร้างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วกำหนดมโนทัศน์เพื่อเป็นหัวข้อเรื่องสำหรับข้อมูลที่ต้องการ หลังจากนั้นแปลมโนทัศน์ออกเป็นชุดคำถามปลายเปิด โดยประเภทของคำถามที่สำคัญในการสัมภาษณ์แบ่งเป็นคำถาม 3 ชนิด คือ 1) คำถามหลัก (main questions) เป็นคำถามที่ทำหน้าที่เปิดประเด็น 2) คำถามเพื่อเก็บประเด็น/ความชัดเจน (probes) เป็นคำถามที่เกิดหลังจากคำถามหลักแล้วได้รับคำตอบไม่ชัดเจน คำถามประเภทนี้จะช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ได้รายละเอียดและลงลึกในเรื่องนั้น ๆ มากขึ้น 3) คำถามเพื่อตามประเด็น (follow-up questions) เป็นคำถามที่มุ่งให้ได้ข้อมูลทั้งทางกว้างและทางลึกต้องอาศัยการเป็นผู้ฟังที่ดีสามารถจับประเด็นที่ฟังได้เร็ว โดยหยิบประเด็นใหม่ที่เพิ่งเคยได้ยินมาเป็นประเด็นถามต่อ อย่างไรก็ตามผู้สัมภาษณ์ควรกำหนดในใจเสมอว่ากลยุทธ์ในการถามคำถามในการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพที่ดีที่สุดคือ การถามคำถามสั้น ๆ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบยาว ๆ และการสัมภาษณ์ประสบความสำเร็จคือการสัมภาษณ์ที่ได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการและไม่ทำให้เสียความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์ต้องมีกลยุทธ์ของการตั้งคำถาม คือการรู้จักจังหวะเวลา ว่าเมื่อไรควรถามเชิงรุก หรือเมื่อไรควรถามด้วยการเงี่ย

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือเก็บข้อมูลที่ดีคือตัวนักวิจัย ผู้สัมภาษณ์ที่ดีควรมีคุณสมบัติหลัก ๆ 3 ประการ คือ 1) มีความรู้ คือผู้สัมภาษณ์ต้องมีความรู้ทั้งในสาขาวิชาที่ทำการวิจัยและความรู้ที่เกี่ยวกับหัวข้อที่ทำการวิจัยซึ่งจะช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ประเมินข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้เร็วว่ามีความถูกต้อง ละเอียดย และลึกเพียงใดแต่ในขณะเดียวกันต้องเปิดกว้างในคำตอบ 2) ฉลาดถาม-ฉลาดฟัง คือ การเป็นผู้ถามและเป็นผู้ฟังที่ดี การถามคำถามในการสัมภาษณ์ควรคำนึงถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้นกระชับ ให้ความเวลาผู้ตอบ ไม่ถามแทรกหรือขัดจังหวะ การพูดน้อยเพื่อให้ผู้ตอบได้พูดมาก ๆ การฟังที่ดี คือการฟังด้วยความตั้งใจ แสดงให้

ผู้ตอบเห็นว่าเรากำลังสนใจสิ่งที่เขาเล่า ขณะฟังต้องทำความเข้าใจและจับประเด็นหรือจับความหมายจากสิ่งที่ผู้ตอบพูดให้ได้เร็ว 3) มนุษยสัมพันธ์ดี คือ การที่ผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งจะช่วยให้ได้รับความร่วมมือที่ดีจากผู้ให้สัมภาษณ์และเอื้อต่อการสร้างและถ่ายทอดข้อมูล (ชาย โภธิสิตา, 2562, น. 177-180)

การได้พบทวนแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ช่วยทำให้ผู้วิจัยเข้าใจวิธีวิทยาการวิจัยของการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาและแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดียิ่งขึ้น เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยได้เหมาะสม สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารการศึกษาวีถียอิสลาม ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

มุฮัมมาดอัสมิ อาบูบาคา (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ไตรวิถีแห่งการเรียนรู้ : การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยมีดังนี้ (1) การจัดการศึกษาที่มีมาตามหลักการของศาสนาอิสลามครอบคลุมทั้งชีวิต เพราะอิสลามคือวิถีชีวิตที่ครอบคลุมการศึกษาเพื่อชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งในหลักการอิสลามนั้นได้บัญญัติให้มีการเรียนศาสนา การเรียนวิชาสามัญและวิชาชีพทั้งหมดเอาไว้แล้ว (2) รูปแบบการจัดการศึกษาแบบไตรวิถีเป็นรูปแบบที่บูรณาการระหว่างวิชาศาสนา วิชาสามัญและวิชาชีพ (3) รัฐควรสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบไตรวิถี เพราะการศึกษาในรูปแบบนี้สามารถเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาชาติต่อไป

มนัส บุญชม (2555) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพปัจจุบันของระบบบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญตามเกณฑ์เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศด้านการศึกษาของ Malcom Baldrige ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการนำองค์กร สภาพที่พึงประสงค์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการนำองค์กรเช่นกัน ค่าดัชนี $PNI_{modified}$ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย = 0.18 โรงเรียนกลุ่มภาคใต้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) สูงสุด คือ ด้านการวัดผล การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่าเฉลี่ย = 0.25 ด้าน

ที่มีค่าเฉลี่ยของความถี่การจำเป็น (PNI_{modified}) เป็นลำดับที่ 2 คือ ด้านการมุ่งเน้นการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ย = 0.22 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความถี่การจำเป็นน้อยที่สุด คือ ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า มีค่าเฉลี่ย = 0.19 โรงเรียนกลุ่มภาคกลางด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความถี่การจำเป็น (PNI_{modified}) สูงที่สุดคือ ด้านการมุ่งเน้นผู้ปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ย = 0.25 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยความถี่การจำเป็น (PNI_{modified}) เป็นลำดับที่สอง คือ ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ มีค่าเฉลี่ย = 0.24 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความถี่การจำเป็น (PNI_{modified}) น้อยที่สุด คือ ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ = 0.16 (2) ระบบบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญที่พัฒนาขึ้นมี 2 ระบบคือ 1) ระบบบริหารโรงเรียนในภาคใต้ คือระบบบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมุ่งเน้นการวัดผล การวิเคราะห์ การจัดการความรู้และการปฏิบัติงาน 2) ระบบบริหารโรงเรียนในภาคกลาง คือ ระบบบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญมุ่งเน้นผู้ปฏิบัติงาน และการวัดผล การวิเคราะห์ การจัดการความรู้

วิวัฒน์ชัย เนสะและ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำตามหลักการอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะผู้นำตามหลักการอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบพร้อมด้วยผลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำตามหลักการอิสลามที่สำคัญมีดังนี้ 1) ด้านความรู้และทักษะการบริหาร 1.1) ผู้บริหารสมควรแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เทคนิค วิธีการบริหารงานใหม่ ๆ ต่อกัน 1.2) ส่งเสริมให้ผู้บริหารเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับแนวโน้ม ทิศทางการพัฒนา และความท้าทายในอนาคต 1.3) สมควรศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนด้วยตนเองในแขนงความรู้ และทักษะที่หลากหลาย 2) ด้านศรัทธาที่ถูกต้องและบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ 2.1) สมควรยึดมั่นปฏิบัติตามหลักศรัทธา ตามแนวทางอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลยามาอะฮ์ 2.2) ผู้บริหารสมควรพูดคุยในวาระการประชุมเกี่ยวกับการทำงานเพื่อให้บรรลุผลเชิงอุดมการณ์อิสลาม 2.3) สมควรจัดกิจกรรมวิชาการและศึกษาคุณธรรมอิสลามแบบกลุ่ม (Halaqoh) 3) ด้านความซัจจริงและน่าเชื่อถือ 3.1) สมควรศึกษาเกี่ยวกับผลบุญ และบาปของผู้ไม่รักษาความซัจจริงและน่าเชื่อถือ 3.2) สมควรฟังการบรรยายธรรมศาสนาเกี่ยวกับผลบุญ และบาปของผู้ไม่รักษาความซัจจริงและน่าเชื่อถือ 3.3) สมควรให้ผู้ร่วมงานมีการประเมินการปฏิบัติงานของผู้บริหารได้ 4) ด้านมารยาททางสังคม 4.1) สมควรทำการพัฒนาจิต โดยการสำนึกผิดขออภัยโทษต่ออัลลอฮ์ ในข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ 4.2) สมควรเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์

4.3) สมควรฝึกฝนเกี่ยวกับมารยาทร่วมสมัยเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม 5) ด้านการเผยแพร่และสื่อสารคำสอนอิสลาม 5.1) สมควรระมัดระวังจุดพร้อมด้วยขอพรเพื่อให้ตนเองและทุกคนอยู่ในคำสอนของพระองค์ 5.2) สมควรสื่อสารสอดแทรกคำสอนอิสลามในการแก้ปัญหา 5.3) สมควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทุกคน 6) ด้านกายภาพและสุขภาพ 6.1) สมควรสร้างความเคยชินต่อการตามแบบอย่างของท่านมุฮัมมัด เกี่ยวกับความสะอาด และการดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงอยู่เสมอ 6.2) โรงเรียนสมควรให้สวัสดิการตรวจสุขภาพประจำปีแบบมีคุณภาพ 7) ด้านการประชุมปรึกษาหารือ 7.1) สมควรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการประชุมแบบ ชูรอ 7.2) สมควรให้ความสำคัญต่อเนื้อหาข้อคิดเห็นของผู้ร่วมงานมากกว่าพิจารณาที่ตัวบุคคล

มูนีเราะห์ สาและอาแร (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 23 ตัวชี้วัด ได้แก่ หลักอัครลาภ (หลักคุณธรรม) มี 11 ตัวชี้วัด หลักอิบาดะฮ์ (หลักการจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์) มี 6 ตัวชี้วัด และหลักชูรอ (หลักการมีส่วนร่วม) มี 6 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ได้ถือถือว่าเป็นองค์ประกอบที่น่าเชื่อถือได้ มีความสอดคล้องภายในอยู่ในระดับดีมาก ส่วนสภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ทั้ง 3 ด้าน โดยรวมและรายตัวชี้วัดอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ไม่ต่างกัน ส่วนจำแนกตามขนาดของโรงเรียน มีความแตกต่างกันระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดใหญ่

ศณิตา ชันธชัย (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีอิสลาม ผลการวิจัยพบว่า 1) ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยจัดหลักสูตรบูรณาการวิชาอิสลามศึกษาสามัญและวิชาชีพ จัดตารางเรียนโดยคำนึงการปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา จัดการสอนเน้นภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ 2) ฝ่ายบริหารทรัพยากร วิทยาลัยมีการบริหารจัดการเพิ่มกลุ่มการบริหารงานฝ่ายอิสลามศึกษา มีครูและผู้บริหารที่เป็นมุสลิม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของมุสลิมที่ดี ครุภัณฑ์นักศึกษาไปปฏิบัติศาสนกิจตามเวลาละหมาดที่มัสยิด หรือมีห้องละหมาดสำหรับนักศึกษา มีโรงอาหารทะเลาล 3) ฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษา วิทยาลัยมีการจัดการศึกษา

หลักสูตรบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาชีพ และหลักสูตรนานาชาติวิถีอิสลาม มีการกำหนด เครื่องแบบนักศึกษาสำหรับมุสลิม จัดการศึกษาโดยสอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมในทุกรายวิชา และจัดโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จัดการสอนโดยผู้เรียนได้ใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี มีการจัดให้ทุนการศึกษาประเภทเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ (4) ฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ จัดการศึกษาตามความถนัดและสนใจ สนองความต้องการของชุมชน ท้องถิ่นและสังคม มีการใช้ และสนับสนุนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดวัฒนธรรมอิสลาม ของครอบครัวชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ครอบครัวชาวไทยมุสลิม ในกรุงเทพฯ ถ่ายทอดวัฒนธรรมอิสลามด้านสาระประกอบด้วย 1) องค์คติหรือคตินิยม คือ อี้มาน และอิห์ซาน ซึ่งหมายถึงหลักความศรัทธาและความยำเกรง 2) องค์พิธีกรรมหรือเนติธรรม คือ หลักปฏิบัติอิสลามเรื่องความสะอาด การแต่งกาย 3) องค์กรหรือกระทำในด้านศาสนา คือ มารยาท และความสัมพันธ์ในครอบครัว 4) เศรษฐกิจระบบอิสลาม 5) ข้อห้ามข้อใช้ต่างๆ ส่วนวิธีการ ถ่ายทอด คือ การพูดและปฏิบัติและผู้ถ่ายทอดหลัก คือ พ่อแม่ บิดาซึ่งเป็นความแตกต่างในการ ถ่ายทอด คือความรู้ ความเข้าใจ ในวัฒนธรรมอิสลามจากความต่างของช่วงเวลา ดังนั้นจำนวน ของข้อปฏิบัติและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในอดีตจึงน้อยกว่าในปัจจุบัน แม้จะเป็นกลุ่ม ตัวอย่างเดียวกันก็ตาม ทั้งนี้พบว่าครอบครัวมุสลิมได้ทำหน้าที่ทั้งการธำรงรักษาการถ่ายทอด วัฒนธรรมไปพร้อมกับการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนในการปฏิบัติวัฒนธรรมอันเป็น ข้อบัญญัติให้ได้มากขึ้นและถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น ขณะเดียวกันการปฏิบัติบางอย่างก็หายไปด้วยการ เรียนรู้ภายหลังว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่ข้อบัญญัติในอิสลามเป็นเพียงประเพณีจากบรรพบุรุษ แต่ ประเพณีปฏิบัติบางประการของบางกลุ่มตัวอย่างก็ยังคงอยู่ด้วยต้องการอนุรักษ์ให้เป็น ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์โดยให้เปลี่ยนเพียงเจตนาในการปฏิบัติ ส่วนในด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างยังคงยึดมั่นอยู่ในเศรษฐกิจอิสลามเป็นสำคัญและทำหน้าที่ถ่ายทอดต่อ ทำให้ ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สินและไม่ยุ่งเกี่ยวกับดอกเบี้ย สามารถดำรงตนอยู่ในความพอดี พอเหมาะและพอเพียงและเห็นสิ่งที่ต้องการทางด้านเศรษฐกิจคือ ธนาคารที่ปราศจากดอกเบี้ย

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Budi Winasis, Murtadlo, และ Mudjito (2018). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Religious-based on education management process at junior high school "YIMI" Gresik and Muhammadiyah 12 Gresik, Indonesia เป็น บทความวารสาร International Journal of Scientific & Engineering Research Volume 9, Issue 8, August-2018 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) การวางแผนการจัดคุณภาพการศึกษาตามหลักการศาสนาผ่านการจัดตั้งที่มพัฒนาโรงเรียน 2) การจัดองค์การ (Organization) เป็นการจัดตั้งระบบการจัดการคุณภาพการศึกษาโดยจัดกลุ่มจากครูกลุ่มวิชาเดียวกัน เพื่อพัฒนาโปรแกรม สื่อการเรียน การสอน การเลือกวิธีการที่เหมาะสม และการวิเคราะห์ความต้องการทรัพยากรการเรียนรู้ 3) การกำกับดูแล (Direction) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามหลักการศาสนาทำได้โดยครูใหญ่และมูลนิธิหรือสมาคม 4) การดำเนินการ (Complementation) การจัดการคุณภาพการศึกษา ดำเนินการตามหลักศาสนา ตามข้อกำหนดและตารางเวลาที่เตรียมใช้ในโรงเรียนแบบเรียนเต็มวัน ทั้ง 5 วัน 5) การควบคุม (Controlling) การจัดการคุณภาพการศึกษาโดยครูใหญ่มูลนิธิ คณะกรรมการและหัวหน้างาน ในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ระหว่างการดำเนินกิจกรรม และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรม เพื่อประเมินความยั่งยืนของกิจกรรมในอนาคต

Muslim และ Gariato (2022) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Spectrum of Islamic education management เป็นบทความในวารสาร RJEM:ROQOBA Journal of Islamic education management Vol.2 No.1 2022 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ การจัดการศึกษาในอิสลามมีลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและหะดีษ ตลอดจนการคิดอย่างมีเหตุผลที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้อง มีขอบเขตของการจัดการคือการบริหารจัดการที่มีอิสลามอยู่ในทุกกระบวนการจัดการ ทั้งในด้านการจัดการในด้านบุคลากร การจัดการด้านนักเรียน การจัดการด้านหลักสูตร การจัดการด้านเงิน การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการด้านประชาสัมพันธ์ การจัดการด้านการให้บริการกับชุมชน การจัดการศึกษาอิสลามอย่างมีคุณภาพ การจัดการทางการเปลี่ยนแปลง การจัดการด้านโครงสร้างทางการศึกษาอิสลาม การจัดการด้านความขัดแย้ง การจัดการศึกษาและการสื่อสาร

Abdul Malik Karim Amrullah และ Iffatun Najihah (2022) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Islamic education administration and the art of administration เป็นบทความในวารสาร JURNAL IDAARAH, VOL.VI, NO.1, JUNI 2022 ผลการการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ความสำคัญของการบริหารการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์สูงสุดขององค์กร โดยผู้นำที่มีบุคลิกที่เข้มแข็ง มีการศึกษาสูง และมีประสบการณ์มากจะส่งผลดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจ การบริหารการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการผลิต ความพึงพอใจในงาน และความสามารถในการปรับตัว หน้าที่ทางการบริหารประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การดำเนินการ การควบคุม การกำกับ การประสานงาน การรายงาน และการจัดทำงบประมาณ ขอบเขตของการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย การ

บริหารการศึกษาของโรงเรียน การบริหารหลักสูตร การบริหารสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารบุคคลากรทางการศึกษา การบริหารกิจการนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรับผิดชอบด้านจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน คือตนเอง องค์กร และสังคม โดยต้องมีจริยธรรมดังต่อไปนี้ 1) การคำนึงถึงค่านิยมหลัก 2) มีความรับผิดชอบ ความเป็นมืออาชีพ ความซื่อสัตย์ และไว้วางใจได้ 3) ให้ความคุ้มครองทุกคน สิทธิมนุษยชน และหลักการสนับสนุนตามสิทธิ 4) การปฏิบัติตามกฎหมาย 5) การตัดสินใจและออกกฎระเบียบด้านการบริหาร 6) ผู้บริหารต้องปฏิบัติตามกฎหมาย นโยบาย และระเบียบข้อบังคับที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา 7) หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและสังคม 8) ผู้บริหารต้องได้รับการรับรองด้านวิชาชีพ และวุฒิการศึกษาจากสถาบัน 9) ผู้บริหารจะต้องรักษามาตรฐานโดยการทำวิจัยเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและพัฒนาประสิทธิผลทางวิชาชีพ 10) การปฏิบัติตามข้อตกลงขององค์กร โดยผู้บริหารการศึกษาอิสลามที่ดีต้องมีความรู้และศิลปะในการบริหารที่ยึดวัฒนธรรมและจริยธรรมทางศาสนาอิสลามเป็นรากฐานในการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีอัลกุรอานและสุนนะฮ์แนวทาง โดยแบบอย่างของผู้ทรงคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่คือท่านนบีมุฮัมมัด คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศในบริบทการบริหาร การศึกษาวิถีอิสลาม การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ และวัฒนธรรมอิสลาม ช่วยให้ผู้วิจัยมีมุมมองต่อการออกแบบการแสวงหาความรู้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ย่อย เพื่อศึกษาแนวคิด แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) รูปแบบวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (A Phenomenological Research Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เพื่อดำเนินการศึกษาตามความมุ่งหมายของการวิจัย มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1.1 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล (Key informant) ในการวิจัยนี้ คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร อ้างอิงข้อมูลโรงเรียนจากสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย (2554) ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ในการเลือก (inclusion -exclusion criteria) โดยเป็นผู้ที่ยินดีให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้วิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน รวมทั้งหมด 57 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face) จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online Platform) จำนวน 21 คน โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล พิจารณาจากความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) และความพอเพียงของข้อมูล (Data Sufficiency) ที่สามารถยืดหยุ่นในด้านจำนวนตามความเหมาะสมของ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดกระบวนการและระหว่างขั้นตอนการดำเนินวิจัย (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559, น. 41-42)

3.1.2 วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยมีเกณฑ์พื้นฐานคือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในมิติทั้งด้านสถานที่ เวลา และแบบการแสดงออกด้วยมีนัยสำคัญต่อการให้ความหมาย หรือการตีความประสบการณ์อย่างมาก (Steeves,2000 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา,2562 :118)

เกณฑ์ในการเลือก (inclusion-exclusion criteria) ผู้ให้ข้อมูลมีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือ รองผู้อำนวยการสถานศึกษา นับถือศาสนาอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. ครู เป็นครูผู้ปฏิบัติงานในระดับหัวหน้างาน นับถือศาสนาอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามหรือการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้างานเป็นอย่างดี และมีประสบการณ์ในการทำงานในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ไม่น้อยกว่า 5 ปี

3. เจ้าหน้าที่ เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ แม่บ้าน นักการภารโดยมีประสบการณ์ปฏิบัติงาน ไม่น้อยกว่า 5 ปี นับถือศาสนาอิสลาม และมีความสามารถในพูดเพื่อการสื่อสารได้ดี

4. ผู้ปกครอง เป็นผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ไม่น้อยกว่า 5 ปี นับถือศาสนาอิสลาม และมีความสามารถในพูดเพื่อการสื่อสารได้ดี

5. นักเรียน เป็นนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม อยู่ในระหว่างการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มีระยะเวลาตลอดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ไม่น้อยกว่า 5 ปี และศึกษาอยู่ในช่วงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถในพูดเพื่อการสื่อสารได้ดี

3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลัก แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure in-depth interview) สมุดจดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

3.2.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure in-depth interview) ดังนี้

1) การศึกษาแนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตชาวมุสลิมและการบริหารการศึกษาในอิสลาม รวมถึงแนวคิดด้านโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสร้างข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

2) การสร้างประเด็นคำถาม กำหนดคำถามหลักในการสัมภาษณ์ ตามแนวคำถามและจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 5 ชุด ตามประเภทของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน

3) การนำเสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

4) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยดำเนินการฝึกปฏิบัติการใช้เครื่องมือ นำผลที่ได้จากการฝึกมาร่วมกันวิพากษ์กับอาจารย์ที่ปรึกษาถึงข้อที่ควรปรับปรุงทั้งด้านข้อคำถาม และบุคลิกภาพของการเป็นผู้สัมภาษณ์ที่ดี พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข ให้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่พร้อมสำหรับการเก็บข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง การบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 ขั้นตอนก่อนลงภาคสนาม

1) การศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Document review and analysis) เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตของชาวมุสลิม และการบริหารการศึกษาในอิสลาม รวมถึงแนวคิดโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตเนื้อหาของ การดำเนินการวิจัย

2) การสนทนากับผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างมุมมองและความเข้าใจเบื้องต้นแบบองค์รวม เกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามประเภทต่างๆ

3.3.2 ขั้นตอนการศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

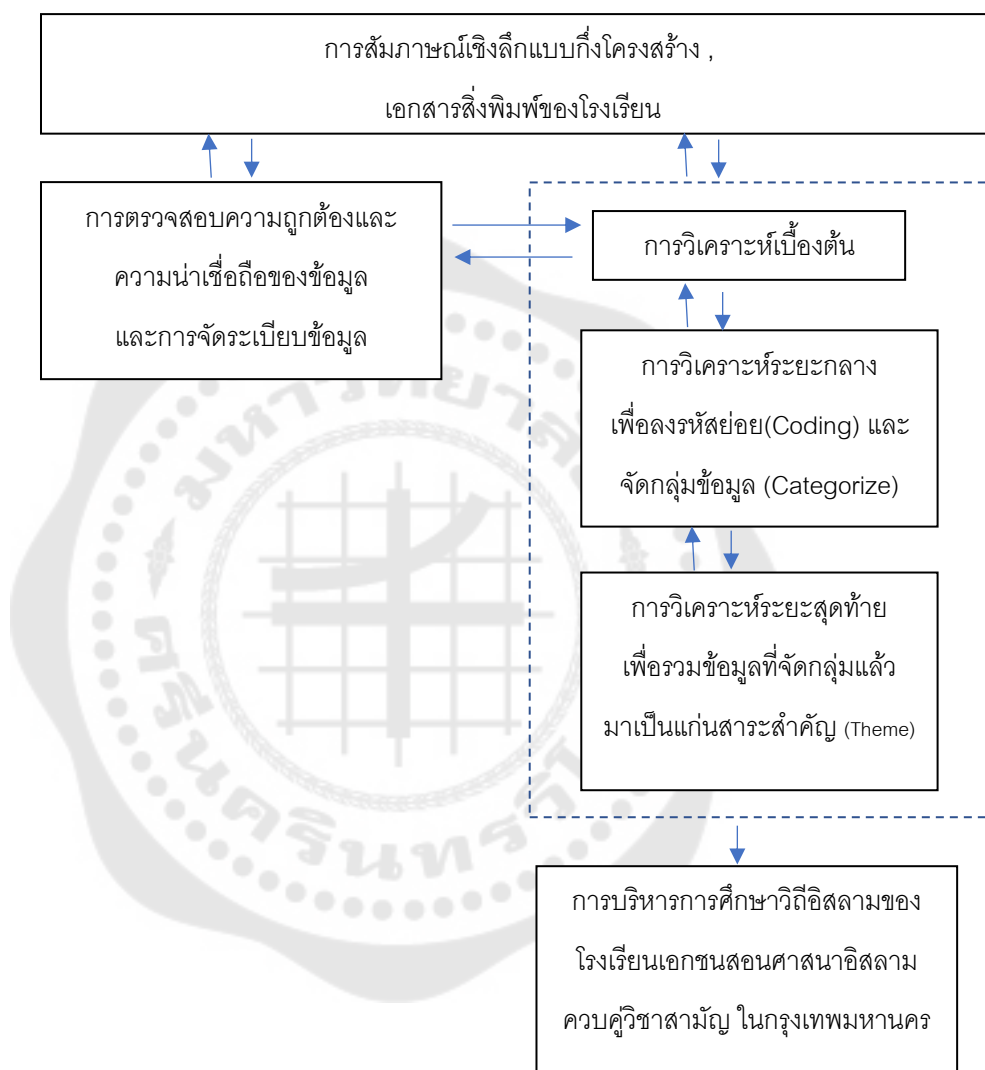
- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้
 - 1.1) ผู้วิจัยแนะนำตนเอง แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงรายละเอียดต่าง ๆ ตามจริยธรรมของการวิจัย และขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนา
 - 1.2) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบการจดบันทึก ตามวัน เวลา และรูปแบบการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนาทุกครั้งและทำการบันทึกเมื่อได้รับอนุญาตเท่านั้น
 - 1.3) ผู้วิจัยทำการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นข้อความและจัดระเบียบข้อมูลให้สะดวกต่อการนำมาใช้วิเคราะห์ต่อไป
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ของโรงเรียน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ เช่น หนังสือทำเนียบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั่วประเทศ รายงานการวิจัยทางการศึกษา รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา และคู่มือต่าง ๆ
- 3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อศึกษาบรรยากาศทั่วไปของโรงเรียน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทปเสียงโดยพิมพ์ข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลให้สะดวกต่อการนำมาใช้
- 2) อ่าน ทบทวนข้อมูลหลายครั้งเพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) แบบอุปนัย โดยกำหนดรหัสย่อย (Code) ตามความหมายเฉพาะของข้อมูลแต่ละหน่วย แล้วจัดกลุ่มข้อมูล (Categorize) ตามความหมายของปรากฏการณ์ แล้วนำข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้ว มาแปลความหมาย (Interpreting) รวมกันอีกครั้งเพื่อให้ได้แก่นสาระสำคัญของเรื่อง (Themes)
- 3) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาโดยนำมาเขียนเรียบเรียงจากการแปลความหมายและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่ออธิบายผลการศึกษการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคูวิซาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ย่อยของการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิด แนวปฏิบัติและความสำคัญของการ

บริหารการศึกษาวិถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชน
สอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาชีพในกรุงเทพมหานคร แสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 19 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารการศึกษาวិถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านแนวคิด แนวการปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research รูปแบบการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary review and analysis) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 57 คน จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ 7 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน รวมทั้งหมด 57 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face) จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online Platform) จำนวน 21 คน โดยบทนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญ ในกรุงเทพมหานครมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมควบคู่กับวิชาการความรู้ โดยการจัดการศึกษาทั้งด้านศาสนาอิสลามและด้านวิชาสามัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานชีวิต มีทักษะการใช้ภาษา เทคโนโลยี มีความสามารถในการทำงาน การประกอบอาชีพ สร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข โดยการแสวงหาความรู้เพื่อการปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนา นับเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของมุสลิมทุกคนที่มีต่อพระเจ้า การจัดการศึกษาของโรงเรียนจึงวางอยู่บนรากฐานของหลักการศาสนาอิสลาม กล่าวคือ นำอิสลามเป็นแนวคิดหลักในการกำกับขอบเขตความถูกต้องเหมาะสมของการบริหารจัดการผ่านการกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ของการจัดการศึกษา ที่หลอมรวมเป็นบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรวิถีอิสลาม ปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม โดยแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร พบว่ามีแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ซึ่งความเป็นมาของสถาบันได้ก่อตั้งบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิมพร้อมกับการแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม มีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน ในด้านแนวคิดของผู้ปกครองมีความปรารถนาให้บุตรหลานมีการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าจึงมีความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญรวมถึงให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

1.1 การบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร

แนวคิดด้านการบริหารจัดการองค์กรในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร จะนำหลักการอิสลามและจริยธรรมการปฏิบัติงานในอิสลามเป็นพื้นฐานผนวกกับการบริหารทั่วไป กล่าวคือ แนวคิดการบริหารจัดการงาน การใช้นโยบาย รวมถึงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมเพื่อรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบและความมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม เช่น การใช้

หลักชารีอะฮ์อิสลามเป็นสิ่งกำกับความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน การใช้หลักการชูรอในการปรึกษาหารือ การใช้หลักอัลอัคลีในการให้ความยุติธรรม การใช้หลักการตอฮัตในการเคารพมติการประชุมการตัดสินใจของผู้นำ การใช้หลักอมาอะฮ์ในความซื่อสัตย์ต่อความรับผิดชอบในงาน การใช้หลักมัศลูฮียะฮ์ในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การใช้หลักการญะมาอะฮ์ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การใช้หลักมูรอกอบะฮ์ในการตรวจสอบ การกำกับ การติดตามงาน การใช้หลักความเป็นพี่น้องในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน โดยผู้บริหารจะต้องมีมโนทัศน์ของการบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามครรลองของศาสนาเพื่อความพึงพอใจจากอัลลอฮ์ ตะอาลา อันจะทำให้ได้รับความบระอภัตหรือความจำเริญในงานจากพระองค์ ส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความดีงาม มีความเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงและได้รับความเมตตาจากกรุณา การช่วยเหลือจากพระองค์เสมอ

ดังคำกล่าวของผู้บริหารที่กล่าวถึงหลักในการบริหาร

“หนึ่งก็คือเครื่องครัดในหลักการของศาสนาแล้วก็สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีศาสนาเป็นฐาน การดำเนินงานบนฐานนี้” (ผู้อำนวยการ F101,9:20)

“เราใช้หลักการอิสลามเป็นพื้นฐานในการบริหารไม่ว่าจะด้านคุณธรรมและระบบระเบียบอะไรต่าง ๆ มีการชูรอ มีการประชุมกัน โดยที่ประชุมก็ต้องเห็นพร้อมต้องกันผู้บริหารจะประชุมร่วมกันทุก ๆ วันจันทร์ของสัปดาห์ โรงเรียนนี้เหมือนกับแยกเป็น 3 โรงเรียน โรงเรียนหนึ่ง 500 โรงเรียนนั้นมี 800 โรงเรียนนั้นมีอีก 600 คน ผู้บริหารก็จะมาคุยกันแล้วก็นำเสนองานต่าง ๆ ปัญหาที่เจอในแต่ละสัปดาห์เพื่อให้ทีมได้ทราบและช่วยกัน แก้ปัญหาในงานความคืบหน้าในแต่ละงานต่อไป อันนี้คือในส่วนของผู้บริหาร ในส่วนของครูจะมีการประชุมอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง แต่ในส่วนงานกลุ่มสาระงานวิชาการ จะประชุมกันตามกำหนดการอย่างชัดเจน เพื่อติดตามงานและโครงสร้างการบริหารก็จะแบ่งฝ่ายกันชัดเจนมีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายวิจัยและแผน มีการบริหารงานทั่วไปแต่ละส่วนจะมีขอบเขตกันไป หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน บรรยาการการทำงานเหมือนพี่น้องกัน อย่างที่เคื่อบอกว่ามุสลิมคือพี่น้องกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เหมือนคนในครอบครัว” (ผู้อำนวยการ A101,13)

ในด้านการนำนโยบายทางหลักการศาสนาไปใช้ ผู้บริหารท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“เราจะมีโปรแกรมชารีอะฮ์ พอลิซี ชารีอะฮ์ก็คือหลักการอิสลาม นโยบายทางด้านหลักการอิสลาม อะไรที่ทำได้ทำไม่ได้ เราก็อ้างอิง ตั้งแต่ต้นปีเลย” (ผู้อำนวยการ E101,8:44)

“คณะกรรมการโรงเรียนการทำงานเป็นญะมาอะฮ์ (ทีม) เป็นทีมเวิร์ค ระบบตอฮัต(เชื้อฟัง) เข้าใจไหมครับ ระบบญะมาอะฮ์(ทีม) ระบบตอฮัต(เชื้อฟัง) เชื้อฟังผู้นำ ระบบการมุเซาวัต (ปรึกษาหารือ) การปรึกษาหารือกัน เพราะว่าทุกเรื่องเลย โรงเรียน E. จะย้อนมาสู่การประชุมหมดเลย อยากให้มีบระอภัตก็ต้องมุเซาเราะฮ์(ปรึกษาหารือ)กัน เพราะนั่นตัวหลักที่ผมคิดว่าทำให้

โรงเรียน E.เข้มแข็ง คือตรงนี้ คณะกรรมการบริหาร ระบบมุชเวเราะฮ์ ระบบต่ออัตราการเชื้อฟังผู้นำ และกระบวนกรนำเอาศาสนา นำ พอเราเอาศาสนานำความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ตะอาลา ก็มีมายัง พวกเรา” (ผู้อำนวยการ E101,8:113,8:115 ,8:120)

ในด้านการให้ความเป็นธรรมกับผู้ปฏิบัติงาน ในกรณีเกิดความคับข้องใจกันระหว่าง หัวหน้างานกับผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารมีหน้าที่รับฟังและพยายามเชื่อมประสานความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นโดยเร็ว โดยนำอุดมการณ์อันดีงามของศาสนาที่ว่า มุสลิมเป็นพี่น้องกันมาใช้เพื่อปรับความเข้าใจกัน ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวว่า

“เพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเดือนต่อหน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างาน สุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้ต่างร้องไห้แล้ว ขออภัยกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

ในด้านการทำความเข้าใจบุคลิกภาพที่แตกต่างของบุคคล ผู้บริหารพยายามเรียนรู้และเข้าใจผู้ปฏิบัติงานทุกคน โดยไม่นำความรู้สึกอารมณ์ตนเองเป็นที่ตั้งเมื่อต้องตัดสินเกี่ยวกับบุคคล

“พยายามไม่เอาอารมณ์ของตนเองมาคิดว่าคนนั้นไม่ค่อยมาปรึกษา แล้วเราจะมองเค้าในเชิงลบ อันนี้ก็ต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกคน” (ผู้อำนวยการ E101,8:138)

1.2 การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการ ความรู้ มีภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข

แนวคิดด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญใน กรุงเทพมหานคร มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ มีทักษะการใช้ภาษาและ เทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของการศึกษาที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมาย มีหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิชาศาสนากับวิชาสามัญ รวมถึงมีหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และบรรยากาศภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมทางศาสนา มีการกำหนดฝ่ายงานตริบียะฮ์ในการอบรม ชัดเจนบุคลิกภาพผู้เรียนผ่านกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดีงามในแบบอิสลาม โดยผู้บริหารจะต้องใช้ทักษะการบริหารจัดการศึกษา มีความเข้าใจต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษา และความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามความมุ่งหมายของโรงเรียน

ผู้บริหารหลายท่านได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์และความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

“เราตั้งวิสัยทัศน์ไว้ว่าโรงเรียน A จัดการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรมควบคู่วิชาการ มีความศรัทธามั่นในศาสนาอิสลาม มีทักษะในการใช้ภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นผู้ที่สามารถทำงาน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และล่าสุดก็มีการประชุมพูดคุยกัน ในการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ที่จะเพิ่มทักษะบางอย่างให้มันสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาปัจจุบัน แต่สิ่งที่ยังเน้นซ้ำ อยู่เสมอก็คือการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมเรื่องราวของศาสนากับการดำเนินชีวิต เรื่องของเทคโนโลยีต้องไปคู่กันจะไม่แยกส่วน” (ผู้อำนวยการ A101,5:7)

“ทางโรงเรียนมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมตามวิถีอิสลาม รับผิดชอบต่อสังคม แล้วก็เท่าทันเทคโนโลยี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” (ผู้อำนวยการ E101,8:195)

“วิชาสามัญจำเป็นต่อการดำรงชีวิต วิชาศาสนาก็จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในแง่ของศีลธรรม” (ผู้อำนวยการ C101, 6:35)

“การบริหารโรงเรียน C มุ่งเน้น สอนให้นักเรียนมีความรู้ศาสนา” (ผู้อำนวยการ C101,6:95)

“โรงเรียน F จุดเริ่มต้นมาจากศาสนา ต้องการให้เด็กมีความรู้เรื่องศาสนา เรื่องของเทคโนโลยี คือ เด็กสามารถนำการปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อยู่กับสังคมอย่างมีความสุข โดยใช้หลักศาสนาเป็นฐาน ในการครองตน อธิบายนิดหนึ่งไม่ใช่ว่าเรียนศาสนาและทำอะไรไม่ได้เลย เราจะทำยังไงให้เราอยู่ในสังคมได้ พร้อมกับมีศาสนา ก็คือว่าพุดง่าย ๆ คือเราจะทำอะไรก็ไม่หลุดกรอบของศาสนาก็คือไม่ลืมตัวเอง” (ผู้อำนวยการ F101,9:14)

“เมื่อเขาจบไปแล้วเข้าร่วมมหาวิทยาลัยเค้าต้องใช้ชีวิตความเป็นมุสลิมได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้ากับทุกคนได้ เป็นตัวตนของตนเอง อยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข มีความรู้ความสามารถ ไม่ด้อยกว่าเด็กคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะมุสลิมหรือไม่ใช่มุสลิมก็ตาม” (ผู้อำนวยการ A101,5:41)

“เราสร้างเค้าต้องทำมาหากิน ใช้ชีวิตอยู่ได้ ขณะเดียวกัน เค้าก็ต้องพาครอบครัวเค้าให้ไปสู่ อาคิเราะฮ์รอดพ้นการลงโทษได้ อันนี้คือเป้าหมายที่โรงเรียนพวกนี้มี แล้วมันก็มีมากกว่าโรงเรียนที่สร้างเด็กเพื่อให้ประสบความสำเร็จในدنยา ครูต้องทำมากกว่าเพราะการสร้างจิตสำนึกไม่ใช่เรื่องง่าย” (ผู้อำนวยการ A101,5:58)

จากผลการศึกษาพบว่า ทุกโรงเรียนให้ความสำคัญต่อกระบวนการของงานตรียะฮ์ ซึ่งเป็นกระบวนการการขัดเกลาและเสริมสร้างบุคลิกภาพในแบบอิสลามแก่นักเรียน เพื่อให้เป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานการมีคุณธรรมควบคู่กับวิชาความรู้ มีบุคลิกภาพและมารยาทที่ในแบบอิสลาม ดังคำกล่าวผู้บริหารท่านท่านหนึ่ง

“ตรียะฮ์คือหัวใจหลักของโรงเรียนนะครับ เพราะว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่องานตรียะฮ์เป็นลำดับแรก” (ผู้อำนวยการ E101,8:94)

“เป้าหมายสูงสุดเลยคือเราต้องการสร้างผู้นำออกสู่สังคม เด็กโรงเรียน C จะต้องมีพื้นฐานในการเป็นผู้นำ นั่นคือความคาดหวังสูงสุดจะเป็นผู้นำด้านอะไรอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือเป็นผู้นำจะเป็นผู้นำด้านศาสนา ผู้นำด้านวิชาการ ผู้นำด้านเศรษฐกิจการค้าอะไรก็แล้วแต่ เพราะภาวะความเป็นผู้นำ มันคือภาวะที่จะต้องถูกสร้างโดยการ تربียะฮ์ไม่ใช่การสร้างโดยใช้องค์ความรู้ การ تربียะฮ์คือการปฏิบัติลงมือทำเลย ส่วนความรู้ถ้าเขามีวินัยถ้าเขามี Soft skill ที่ดี มีความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ อิหม่ามมันเป็นเครื่องมือ ในการบอกให้คนทำความดี ดีกว่าจะเป็นเครื่องมือทำให้คนยับยั้งไม่ทำความชั่ว เพราะฉะนั้นถ้าเขามีสิ่งเหล่านี้อยู่นี้ เขาสามารถใช้ชีวิตได้ แม้ว่าไม่มีความรู้ เขาสามารถใช้ชีวิตได้ แต่การมีความรู้มันเป็นสิ่งที่ดีสละสลวย เพราะฉะนั้นถ้าเขาจะเป็นผู้นำทางวิชาการเขาก็ต้องมีความรู้ทางวิชาการ ถ้าเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจเขาก็ต้องไปเรียนด้านเศรษฐกิจ ถ้ามีความพร้อม ด้าน تربียะฮ์ถูกหล่อหลอมมาอย่างดี การศึกษาหาความรู้มันเป็นเรื่องเล็ก สำหรับเขาและมันไปเอง เด็กจะไปโดยอัตโนมัติเพราะด้วยกับตัวเขาเองอยู่ในกรอบที่มีวินัยไปได้เองอัตโนมัติ เจอความลำบากเขาก็จะอดทนได้” (ผู้อำนวยการ C101,6:282)

1.3 การก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิม และการแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของการก่อตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครไว้ว่าเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษ มีความปรารถนาที่จะให้ลูกหลานได้รับการศึกษาอิสลาม มีความศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา พระเจ้าองค์เดียวอย่างบริสุทธิ์ใจและมั่นคง มีความรู้ทางศาสนา ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามแนวทาง มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น อยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างสันติสุข โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครหลายแห่งจึงมีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียนสอนศาสนาและภาษาอาหรับทั้งแบบหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา ที่เรียกว่าโรงเรียนพักรูอื่น ซึ่งเป็นการเรียนศาสนาในช่วงเวลาเย็นหลังกลับจากเรียนในโรงเรียนสอนสามัญ และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่เรียนเต็มเวลาโดยรับนักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้น ป.6 เข้ามาศึกษา เมื่อจบการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนจะได้รับวุฒิการศึกษาทางศาสนาระดับชานาวิยี ทำให้มีโอกาสศึกษาด้านศาสนาระดับที่สูงขึ้นไปในต่างประเทศได้ อย่างไรก็ตามหลังจากโรงเรียนสอนศาสนาจัดการศึกษาไปช่วงระยะเวลาหนึ่งประกอบกับการปรับปรุงพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 ที่เด็กไทยทุกคนจะต้องเรียนภาคบังคับเป็น ม.3 จากเดิมแค่ ป.6 โรงเรียนสอนศาสนาต่าง ๆ จึงมีการปรับตัวโดยการเพิ่มหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานผนวกเข้ากับการจัดการศึกษาเดิม ทำให้โรงเรียนดังกล่าวมีสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ และมีการเพิ่มหรือขยายหลักสูตร ขยายชั้นเรียนในเวลาต่อมา

ตามความต้องการของผู้ปกครองในการส่งบุตรเข้าศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญที่มีมากขึ้นในเวลานั้น โดยการเพิ่มหรือขยายหลักสูตรเป็นไปตามบริบทความพร้อมของแต่ละโรงเรียน ผู้บริหารบางท่านได้แสดงความคิดเห็นต่อผลของการขยายการศึกษาภาคบังคับนี้ว่า มีส่วนช่วยให้เยาวชนมุสลิมมีทักษะการใช้ภาษาได้ดียิ่งขึ้น เพราะได้เรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครบางแห่งมีจุดเริ่มต้นจากศูนย์การเรียนขนาดเล็ก ที่จัดการศึกษาในบรรยากาศวิถีสลามให้กับเด็ก ๆ ในครอบครัว และในขณะเดียวกันโรงเรียน ๆ บางแห่งก็เริ่มต้นด้วยการจัดตั้งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญตั้งแต่แรกเริ่ม

ดังคำกล่าวของผู้บริหาร

“โรงเรียนเปิดตั้งแต่ปี 2541 ตอนนั้นมูลนิธิทำงานเกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนาอิสลามแล้วก็มีดำริว่าจะเปิดโรงเรียน แต่ว่าเรายังไม่มีประสบการณ์เราจะทำไม่ได้ เราก็ขอเปิดเป็นโรงเรียนพหุอื่น ก็คือโรงเรียนสอนศาสนาช่วงเย็น ๆ ก่อน ในใบอนุญาตตอนแรก 2541 ตอนนั้นทำค่ายเยาวชนต่าง ๆ มูลนิธินี้เกิดมา 30 กว่าปีที่แล้ว แต่ว่าทำงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย สอนคนผู้ใหญ่สอนคนที่สนใจอิสลามมาก่อน หลังจากนั้นคณะกรรมการบริหารก็มีดำริว่า เราน่าจะทำเรื่องของการจัดการศึกษา ในปี 2541 เนี่ยก็จะมีโรงเรียนที่สอนพหุอื่น เราก็เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียน แล้วพอปี 2542 ก็ขอเปลี่ยนจากสอนศาสนา มาเป็นโรงเรียนสอนศาสนาควบคู่สามัญ ก็เป็นจุดเริ่มต้นปี 2542 ตอนนั้นมีเด็กนักเรียนอยู่ประมาณ 120 คน ก็มีครูอยู่ 6 คนในยุคนุกเบิกเริ่มต้น แล้วก็เชิญผู้บริหารที่มีประสบการณ์ทางด้านการบริหารเข้ามาเป็นทีม ใช้คนรุ่นใหม่ หรือคนที่จบการศึกษาใหม่ ๆ ซึ่งตอนนั้นหลายคนก็มีประสบการณ์สอนหนังสือมาก่อนอยู่แล้ว” (ผู้อำนวยการ A101,5:4)

“โรงเรียน F ก่อตั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2525 สอนตามใบอนุญาตโดยใช้หลักสูตรคุรุสัมพันธ์ ใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่ เออ รวบรวมมาจากหลาย ๆ ที่ แล้วหลังจากนั้นเปิดสอนมาได้ 20 ปีเศษ ๆ ก็เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง พบ.การศึกษาแห่งชาติ ทำให้การศึกษาภาคบังคับเปลี่ยน เปลี่ยนจากเดิม คนไทยเด็กไทยต้องเรียนถึง ป.6 ขยายเป็น ม.3 ปี ก็เลยทำให้สถานศึกษาของมุสลิมหลาย ๆ โรงเรียนปรับตัวการเปลี่ยนแปลงตรงนั้น และโรงเรียน F ก็เป็นหนึ่งในโรงเรียนที่มีการปรับตัว ก็เลยเปิดระดับมัธยมศึกษาเพื่อตอบสนองการเรียนภาคบังคับถึง ม.3 โดยเปิด ม.1 ถึง ม.3 ก่อนเป็นโรงเรียนนำร่องของสังกัด สช. ด้วย ในกลุ่มโรงเรียนนำร่องนะที่ใช้หลักสูตรบูรณาการศาสนาควบคู่สามัญ ถ้าผมจำไม่ผิดเราเปิดสอนเราได้รับใบอนุญาตประมาณปี 2545 หรือ 2546 ประมาณนั้นะครับ..หลังจากนั้นเปิดไปได้ประมาณสัก 6-7 ปี ก็ขออนุญาตเปิดมัธยมปลายต่อ ปี 2563 เราได้รับอนุญาตให้เปิดอนุบาลและประถม แต่ยังไม่ได้เปิดการเรียนการสอนพอดีจะช่วงโควิดพอดี” (ผู้อำนวยการ C101,6:63)

“ผู้มีใจบุญเขาบริจาคที่ดินเอาไว้ คือเขาเป็นผู้มีการศึกษาความรู้ด้านศาสนา ตั้งเดิมเขามีความรู้ด้านศาสนา เขาก็อยากให้ เขาซื้อที่ดินจากคนอื่นมาแล้ว เขาก็ตั้งใจว่าจะให้ที่ดินตรงนี้ เป็นโรงเรียนสอนศาสนา แต่ว่ายังไม่ได้เปิดเป็นเรื่องเป็นราว จนกระทั่งสมาคมกอรีเขามาขอใช้ที่ดินเพื่อจะ

สร้างเป็นสมาคมกอรี แต่ว่ากิจการไม่สำเร็จก็ยังคงค้างอยู่ ที่นี้ทางญาติของผู้มีจิตศรัทธาเนี่ยก็เห็นว่า คุณพ่อคุณแม่ได้บริจาคที่ดิน เขาก็เลยเริ่มคิดกันว่าจะตั้งโรงเรียนซึ่งจะตั้งโรงเรียน เขาก็รับดำเนินการ ให้ถูกต้องเลยขอใบอนุญาตแล้วก็จดทะเบียนเป็นสอนศาสนา ตั้งเดิมเขาอยากจะให้สอนศาสนาแต่ว่า ทายาทเขาบอกว่าสมัยนี้มันจะต้องเรียนควบคู่เป็นมุสลิมจะต้องรู้ 2 อย่างเขาก็เลยจัดตั้งเป็น 2 หลักสูตรตั้งแต่ปี 2550” (ผู้อำนวยการ D101,7:7)

“เริ่มต้นโรงเรียน G ถือกำเนิดมาจากโรงเรียนสอนกุรอานในปี 2480 โดยตระกูลฤทธิงาม เขาก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมาแล้วก็หาครูมาสอน คนที่เขาทำโรงเรียนเขาก็เสียชีวิตแล้วลูกหลานครูผู้สอน ก็ไม่มีทายาทที่จะสืบต่อกันเลยมอบที่ดินแปลงนี้ให้กับมัศยิดารุสลามคลองตัน แต่ก่อนเราสอน อัลกุรอาน สอนพรัฏฐ์อย่างเดียว เมื่อก่อนถูกยกให้มัศยิดแล้วน่าจะทำประโยชน์ได้มากกว่าการ สอนอัลกุรอาน พรัฏฐ์ ก็เลยดำริสร้างโรงเรียนขึ้นมา จากโรงเรียน G หลังเดิมที่เป็นบ้านหลังเล็กๆ ก็ มาทำให้เป็นโรงเรียนใหญ่และทำหลักสูตรบูรณาการสามัญเข้าไปในอิสลามศึกษาตรงนั้น แต่ก่อน เหมือนปอเนาะแหละ อย่างปอเนาะตอนนี้เค้าก็สามารถทำบูรณาการได้ เพียงแต่ต้องนำหลักสูตร สามัญเข้าไปในนั้นด้วย ต้องมีบุคลากร อาคารสถานที่ ตามที่ระเบียบกระทรวงกำหนด ไม่ว่าจะป็น ขนาดห้องเรียน ขนาดชั้นเรียน มันเป็นมาตรฐานตามระเบียบของกระทรวง” (ผู้อำนวยการ G101,10:10)

“จากโรงเรียนวงเล็บสามให้เป็นโรงเรียนวงเล็บหนึ่งได้ คือ 15(3) คือโรงเรียนสอนศาสนา อย่างเดียวก็เปลี่ยนแปลงสภาพจากวงเล็บสาม ให้เป็นวงเล็บหนึ่งได้” (ผู้อำนวยการ G101,10:12)

ผู้บริหารบางท่านได้เล่าว่าโรงเรียนในเครือข่ายหรือในบริบทของการเป็นโรงเรียนที่สอน ศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญมีความร่วมมือ ช่วยเหลือกันเสมอ โดยบางโรงเรียนที่มีการนำ หลักสูตรแกนกลางมาปรับใช้ก่อนก็มาเป็นผู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำเป็นอย่างดีแก่โรงเรียนที่มีการ ปรับในส่วนนี้ ในส่วนของการขยายหลักสูตรเพื่อรองรับความต้องการของผู้ปกครองในการส่งบุตร เข้าศึกษาต่อ พบว่าโรงเรียนมีการขยายหลักสูตรการศึกษาตามลำดับแต่รูปแบบการขยายหลักสูตร แตกต่างกันไปตามบริบทของโรงเรียน บางโรงเรียนสามารถขยายหลักสูตรได้ต่อเนื่องปีต่อปีโดยขยาย ทั้งหลักสูตรมัธยมศึกษาและประถมศึกษาไปพร้อม ๆ กันทำให้จำนวนนักเรียนและบุคลากรเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว ในขณะที่บางโรงเรียนมีการขยายหลักสูตรที่เน้นนำเด็กเก่าเลื่อนชั้นไป หรือบาง หลักสูตรก็เน้นที่ความพร้อมของโรงเรียนเป็นสำคัญ

“หลักเกณฑ์พื้นฐานเราจะเน้นให้เด็กที่ผ่านการตรียะฮ์จากเราหรือเด็กเก่าที่เราสร้างขึ้น จะ เห็นได้ว่าโรงเรียน E จะไม่ก้าวกระโดดว่าพอเปิด ป.6 แล้วจะไปเปิด ม.1 คู่กับ ม.4 เลย แต่จะเปิดเป็น ม.1 ม.2 ม.3 ไปจะไม่ก้าวกระโดด พยายามนำเด็กตัวเองเลื่อนชั้นไป...” (ผู้อำนวยการ E101,8:127)

ผู้บริหารบางท่านได้กล่าวเกี่ยวกับผลดีของการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 ที่มีต่อการแปรสภาพของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญไว้ว่า

“การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นเนี่ย อีกมุมหนึ่งก็เป็นการยกระดับทางการศึกษาให้เด็กมุสลิมที่ส่วนใหญ่เนี่ยมักจะเรียนจบวิชาสามัญแค่ ป.6 ภาคบังคับแล้วก็ย้ายเข้าไปเรียนแบบปอเนาะแบบโรงเรียนศาสนา” (ผู้อำนวยการ C101,6:30)

“ทำให้เด็กเหล่านี้มีความจำเป็นต้องเรียนภาษาไทยเพิ่มเพราะต้องเรียนอีก 3 ปี ม.1 ม.2 ม.3 ทำให้ทักษะทางภาษาดี” (ผู้อำนวยการ C101,6:31)

“ขอบคุณนักการศึกษาในยุคนี้ที่ทำให้ทำให้เกิดความหลากหลายในการเรียนรู้และทำให้หลักสูตรอิสลามศึกษาเนี่ยถูกกำหนดว่าเป็นหลักสูตรแกนกลางของโรงเรียนเอกชนของระบบในสังกัด สช.” (ผู้อำนวยการ C101,6:31)

1.4 ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม มีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ มีความเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน

แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในกรุงเทพมหานครในด้านบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงานคือ ผู้บริหารและครูต้องมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ในการทำงาน ดังหะดีษ ความว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลาย (ขึ้นอยู่กับ) การเจตนา และแท้จริง สำหรับทุกคนนั้น (คือ) สิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้” บันทึกโดยบุคอรีย์ และมุสลิม ผู้บริหารและครูต้องมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ มีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ กล่าวได้ว่า ผู้บริหารต้องมีความรู้และความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญ มีความเป็นผู้นำทางความคิด ให้ความสำคัญกับบริหารแบบมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกันอย่างเป็นมิตร ในขณะเดียวกันครูต้องมีความรู้ในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน ออกแบบการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม มีการบริหารชั้นเรียนได้ดี เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

เป้าหมายและความบริสุทธิ์ใจในการทำงาน

ผู้บริหารให้ความสำคัญกับเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นสิ่งแรกก่อนการทำงานใด ๆ และมุ่งมั่นตั้งใจทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

“คนที่ทำงานในส่วนพัฒนาเยาวชนหรือการทำงานศาสนาเนี่ย เรื่องแรกเลยคือความอึดลาค หรือความบริสุทธิ์ใจ ในเรื่องของการทำงานและเจตนารมณ์ที่ชัดเจน” (ผู้อำนวยการ A101,5:50)

“สองคือเรื่องความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ” (ผู้อำนวยการ A101,5:74)

“แน่นอนการทำงานกับเด็กและเยาวชน การศึกษาเนี่ยมันใช้เวลานานถึงจะเห็นผล มันเป็นงานที่น่าเบื่อ จำเจ ถ้าคนที่ใจไม่นิ่ง ไม่มีความบริสุทธิ์ใจที่จะทำเพื่อเยาวชนการศึกษาจริง ๆ จะอยู่ลำบาก” (ผู้อำนวยการ A101,5:75)

“เป้าหมายจริง ๆ คือเด็กโตมามีความมั่นคงในชีวิต เป็นคนดี เค้าจะไปเป็นคนเก่งที่ไหน แต่เค้าต้องเป็นมุสลิมที่ดี คือเป้าหมายที่คนทำงานด้านนี้ต้องมีเหมือน ๆ กัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:76)

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้เล่าถึงความสำคัญของการตั้งเจตนาให้บริสุทธิ์ต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เสมอ โดยมีมุมมองว่าแรกเริ่มในการทำงานทุกคนอาจมีเจตนาที่ดีอยู่แล้วแต่ระหว่างการทำงาน อาจมีเรื่องราวต่าง ๆ เข้ามากระทบจิตใจ ความรู้สึก ตรงนี้มีผลต่อการดำรงเจตนาเดิมไว้ โดยการพยายามรักษาเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลาอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความพยายาม ทบทวน ชัดเกล้าเจตนารมณ์ของตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การงานต่าง ๆ เป็นที่พึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา

“พยายามชัดเจนเหี้ยม(ความตั้งใจ)ของตนเองเพื่อความพึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา” (ผู้อำนวยการ E101,8:137)

การมีความรู้ในศาสตร์ทางศาสนา สามัญ และการบริหารการศึกษา

ในด้านคุณลักษณะสำคัญทางวิชาการของผู้บริหารบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบควิวชาสามัญ ผู้บริหารให้ข้อมูลว่า ผู้บริหารในบริบทนี้ควรมีความรู้ ความเข้าใจ ต่อหลักการศาสนาเป็นอย่างดีและเข้าใจต่อหลักการการจัดการศึกษาของประเทศไทยด้วย นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะของบทบาทการบริหารในมิติการจัดการองค์กร และมิติเชิงมนุษยสัมพันธ์ จากข้อมูลพบว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาตนเองเสมอ โดยเป็นผู้จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งในด้านศาสนาและสามัญ มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น หลายคนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านศาสนาจากต่างประเทศ และกลับมาศึกษาต่อระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษา และบางท่านก็จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในด้านการบริหารการศึกษาเช่นเดียวกัน บางท่านเป็นมีประสบการณ์การเป็นครูในสังกัดอื่น ๆ ยาวนานหลายสิบปีและเคยทำงานด้านการศึกษากับองค์กรนานาชาติ ทำให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้กับการบริหารการศึกษาวีธีอิสลามได้กว้างยิ่งขึ้น

“เราต้องเข้าใจในหลักการของศาสนา และเข้าใจการการจัดการศึกษาของประเทศไทยเราด้วย ในส่วนของงานวิชาการ ในส่วนของหลักสูตร เข้าใจว่าเราควรจะจัดการกับมันอย่างไร คำก็จะเห็นภาพองค์รวมได้ รู้จักใช้คนให้เหมาะสมให้บทบาทกับเค้า ให้เกียรติและต้องใช้เทคโนโลยีให้เป็นสามารถบอกครูหรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดได้ชัดเจน” (ผู้อำนวยการ E101,8:151)

“ต้องเข้าใจศาสนา ไม่หลุดในวิทยาการสมัยใหม่ ไม่ใช่ว่าเข้าใจแต่ศาสนาอย่างเดียวแต่หลักสูตรก็ไม่ต้องประเมินผลยังไง คือไม่ต้องลึกหรือถ้าเข้าใจการบริหารแต่ไม่เข้าใจหลักศานามันก็ขาดไป หรือว่าบางทีเข้าใจศาสนาแต่ไม่เข้าใจเป้าหมายของหลักสูตรสามัญ อาจไม่รู้ตัวชีวิต แต่คุณต้องรู้เรื่องราวมันเป็นมาอย่างไร ผมคิดว่าต้องเข้าใจสองด้านแต่อาจไม่ต้องลงรายละเอียด เพราะรายละเอียดมีซ้ายขวาของเราอธิบายได้” (ผู้อำนวยการ E101,8:148)

“ที่เราต้องได้สองทาง เพราะเราเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญ” (ผู้อำนวยการ E101,8:149)

ผู้บริหารส่วนใหญ่กล่าวถึงความตั้งใจต่อการนำความรู้และประสบการณ์ชีวิตมาใช้ให้เกิดประโยชน์และหวังว่าจะเป็นแรงบันดาลใจใฝ่รู้ให้เยาวชนมุสลิม ท่านได้ให้ข้อคิดอยู่เสมอว่าการศึกษาที่ผ่านไม่เคยสูญเปล่า ทุกศาสตร์ที่ได้เรียนรู้มาทำให้มีมุมมองที่กว้างต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดและมีโอกาสได้ถ่ายทอดให้นักเรียนและครูอยู่เสมอ

การบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร

ในด้านทักษะการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพูดคุยโดยตรงเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยสามารถปรึกษาหารือกับผู้บริหารได้เสมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน

“สำหรับตัวผมเอง หนึ่งบริหารแบบมีส่วนร่วม สองบริหารแบบกัลยาณมิตร คือครูทุกคนมีส่วนร่วม เราอยู่กันแบบว่าช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว เราก็ไม่ได้ใช้อำนาจ ช่มชู้ สิ่งใดที่เป็นกฎหมายเราก็อ้างกฎหมายแต่เราไม่ได้กดขี่” (ผู้อำนวยการ D101,7:71,7:73)

“เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นครูทุกคนเข้ามาหาผู้บริหารโดยตรงได้ทันทีคือไม่ต้องไปรอ เช่น ปัญหาเร็ว ๆ นี้ เช่น ภารโรงกับครูมีปัญหากัน ครูก็สามารถที่จะมาคุยกับผมได้ตลอดเกิดปัญหาอะไรกับครูเข้ามาได้ตลอด ไม่ได้ว่าคุณเอาไว้อก่อน ครูก็จะมาคุยกับเราคือเขาไม่กลัวเรา เขาคิดว่าเราเป็นมิตรมากกว่า” (ผู้อำนวยการ D101,7:72)

การเป็นผู้นำทางความคิดของผู้บริหาร

การเป็นผู้นำทางความคิดของผู้บริหาร พบได้อย่างชัดเจนในผู้บริหารที่มุ่งมั่นต่อการพัฒนา เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในลักษณะพาคูคิด พาคูทำ

“ผมอาจจะมีไอเดีย ผมอาจจะมีแนวคิด ผมอาจจะมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นไม่มอง ผมพยายามจะมองทุกอย่างให้เป็นปัญหา ก่อน แล้วเอามานั่งคุยกันว่าอย่างไรใช้ปัญหาใหม่ ถ้าใช้ก็ต้องแก้ ถ้าไม่ใช้ก็ปล่อยผ่าน ถ้าแก้จะแก้ยังไง อาจารย์ช่วยเสนอหน่อยอะไรแบบนี้ เราจะเป็นคนหลิด (คนนำ-ผู้วิจัย) ในเรื่องของกระบวนการคิดนำ แล้วก็ให้ทุกคนมาช่วยกันแชร์ ช่วยกันตกผลึก ช่วยกัน แลกเปลี่ยน เพราะว่าถ้ามันไม่มีคนหลิดเนี่ย ปัญหาของทุกปัญหาเท่าที่สังเกตมันไม่มีคนนำ (คนนำ-ผู้วิจัย)” (ผู้อำนวยการ C101,6:235)

“ผู้บริหารสำคัญที่สุดเลยคือถ้าผู้บริหารหนึ่งผู้บริหารไม่มอง หรือมองปัญหาไม่ออก มองทุกอย่างเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหา อันนี้เป็นปัญหา” (ผู้อำนวยการ C101,6:237)

การมีความรู้ในหลักการศาสนา วิชาชีพ และวิชาที่สอน มีความรับผิดชอบต่อนักเรียน การแบบอย่างที่ดีคือคุณลักษณะสำคัญของครู

ผู้บริหารได้กล่าวถึงครูเกี่ยวกับความจำเป็นที่ครูต้องมีความรู้พื้นฐานทางศาสนาเพื่อเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติศาสนกิจได้ ครูต้องมีความรู้ในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบสูง และสามารถบริหารจัดการชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ในด้านผู้ปกครองมีความคาดหวังว่าครูจะเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการปฏิบัติตนให้กับนักเรียนได้ โดยเฉพาะการมีมารยาทในแบบอิสลาม โดยผู้ปกครองเชื่อว่าครูมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

“ครูต้องมีความรู้พื้นฐานสามารถที่จะถึงเวลานำเด็กละหมาดได้ สอนอัลกุรอานเด็กได้ เพราะบางที่โรงเรียนขาดครู ก็สอนแทนได้ทุกคนต้องสามารถทำตรงนี้ได้แทนกันได้ในเรื่องของศาสนาพื้นฐาน” (ผู้อำนวยการ G101,10:64)

“เขาต้องมีความรู้ในเรื่องที่เขาจะสอน” (ผู้อำนวยการ G101,10:198)

“ต้องมีความรับผิดชอบสูงมาก อมานะฮ์” (ผู้อำนวยการ G101,10:199)

“ต้องมีทักษะจำเป็นต่าง ๆ เช่น การบริหารชั้นเรียน classroom management เป็นเรื่องใหญ่มาก เจอเด็กหลับทำยังไง เจอเด็กไม่สนใจทำยังไง ถ้าเกิดว่าเด็กในห้องมีระดับการเรียนรู้ที่แตกต่างกันถึง 3 ระดับจะทำยังไง” (ผู้อำนวยการ G101,10:200)

ในด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ในทุกอิริยาบถ โดยเฉพาะในด้านการใช้คำพูด มารยาทการแสดงออกต่าง ๆ ผู้ปกครองกล่าวว่า

“คุณครูเนี่ยก็จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กซะใหม่คะ ไม่ว่าจะคำพูด จะเป็นมารยาท หรือไม่ว่าจะเป็นจะเป็นการแสดงสีหน้า เพราะว่าเด็ก ๆ เขาก็จะมองมาจากทางคุณครู” (ผู้ปกครอง E401,47:12)

“อันดับแรกเลยอะคะ ต้องเป็นครูที่เป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนได้จริงๆ แบบอย่างในที่นี้คือ ไม่ใช่แค่ในเรื่องของการสอนและการถ่ายทอดความรู้จะเป็นแบบอย่างการปฏิบัติตัวทั้งหมด อ้อล้าค หมายถึงมารยาททั้งหมดเลย วันนี้เรามีครูที่แบบอย่างจากท่านนบีคือลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ซึ่งตรงนี้ คือโรงเรียนที่ครูจะต้องเป็นแบบนั้น นั่นก็คือความคาดหวังคะ คาดหวังว่าจะเป็นคนที่แบบอย่างที่ดี ให้กับนักเรียนได้จากภายนอก” (ผู้ปกครอง E402,48:1)

“คุณครูเหมือนเป็นผลกระทบกับเขามาก ๆ ว่าเขาจะเชื่อคุณครูของเขามากกว่าพ่อแม่ของเขา เสมอ ดังนั้นเขาก็เชื่อครูของเขาตลอดเวลา ว่าครูเขาทำแบบนี้ ครูพูดกับเขาแบบนี้ ครูบอกกับเขา แบบนี้ เขาก็จะฟังและมีอิทธิพลกับเขามาก ๆ เลยคิดว่าครูน่าจะเป็นบุคคลที่นักเรียน มองเห็นแล้ว สามารถที่จะปฏิบัติตามได้” (ผู้ปกครอง E402,48:3)

1.5 การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลาน เป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุม วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ในด้านความคาดหวังของผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะให้บุตรหลานได้รับความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้าตามแนวทางของศาสนา ผู้ปกครองส่วนใหญ่คาดหวังว่ากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยขัดเกลาจิตวิญญาณของเยาวชนให้เป็นผู้มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตน ได้ถูกต้องตามครรลองของศาสนา มีระเบียบวินัยในชีวิต ในขณะเดียวกันก็มีความรู้ทางด้านวิชาสามัญด้วย ด้วยความเชื่อมั่นว่าการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของคุณธรรมอิสลามจะส่งผลให้ได้รับความพึงพอใจพระทัย และความเมตตาจากอัลลอฮ์ ตะอาลา ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เมื่อผู้ปกครอง เห็นว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีเป้าหมายเดียวกันกับการดำเนินชีวิตของครอบครัว จึงเป็น เหตุผลสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจเลือกส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนในบริบทนี้ ทั้งยังให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

ผู้ปกครองได้กล่าวถึงความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียนไว้ว่า

“โรงเรียนก็จะเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ช่วยอบรมและช่วยขัดเกลาให้เยาวชนคนนี้ได้เติบโตออกไปได้คะ ก็เลยคาดหวัง อินชาอัลลอฮ์ (หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์) เขาน่าจะดีขึ้นไปเรื่อย ๆ คะ อินชาอัลลอฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:17)

“คาดหวังนะคะ น่าจะต้องเป็นโรงเรียนต้นแบบให้กับมุสลิม หมายถึงเป็นโรงเรียนต้นแบบที่พร้อมไปด้วยการปลูกฝังวิถีอิสลามจริงๆ ที่มาพร้อมกับความรู้ เพราะว่าวันนี้เนี่ย เราต้องการคนดีใช่ไหมคะ เราต้องการเด็กรุ่นใหม่ที่จะเก่งแล้วก็เป็นคนดีด้วย วันนี้เรา เราไม่ได้ขาดคนเก่ง สังคมเราไม่ได้ขาดคนเก่ง เวลาเป็นมุสลิมเราจะต้องเป็นคนเก่งที่เป็นคนดี ที่เอาศาสนาสามารถบอกได้กับคนทุกอาชีพ ไม่ใช่เฉพาะคนที่เขานักพูดศาสนา หรือว่าเป็นอาจารย์หรือว่าเป็นแค้โต๊ะอิหม่าม ไม่ใช่ วันนี้เนี่ยให้ทุกอาชีพสามารถที่จะเป็นต้นแบบเป็นผู้ที่เผยแพร่ศาสนาได้ นี่คือนี่ที่คาดหวัง จากโรงเรียนมุสลิมที่สอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ วันนี้คือคาดหวังมากที่วันหนึ่งมันจะต้องเป็นแบบนี้สามารถที่จะผลิตมุสลิมที่ดีไปได้ในทุกสายอาชีพและก็เป็นตัวอย่างให้กับคนอื่น ๆ ด้วยสำหรับประชาชาตินี้ละคะ ไม่ใช่แค่เฉพาะกับคนมุสลิมอย่างเดียว” (ผู้ปกครอง E402,48:4)

“โรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเด็กและเหมือนเป็นแหล่งที่พุ่มพักให้เขาเป็นคนดีอย่างนี้มันอยู่ที่ตรงนี้” (ผู้ปกครอง C401,44:30)

การจัดการศึกษาวิถีอิสลามเป็นเหตุผลสำคัญของการเลือกสถานศึกษาให้กับบุตรหลาน

เหตุผลสำคัญในการเลือกโรงเรียนให้บุตรหลาน ผู้ปกครองได้เลือกการจัดการศึกษาที่เป็นวิถีอิสลามของโรงเรียนเป็นเหตุผลหลักในการตัดสินใจ ด้วยความตระหนักถึงความจำเป็นที่บุตรจะต้องมีความศรัทธาที่มั่นคง มีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ผ่านการรับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องศาสนา ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามครรลองของศาสนาพร้อมทั้งมีความรู้ในด้านวิชาการสามัญ ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เป็นโรงเรียนที่ไม่ไกลจากบ้านมาก ใกล้ที่ทำงานของผู้ปกครอง โดยผู้ปกครองได้พยายามศึกษาข้อมูลโรงเรียนทั้งด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน รวมถึงบรรยากาศภายในโรงเรียนก่อนการตัดสินใจ ผู้ปกครองได้กล่าวว่า

“เหตุผลหลักอันดับแรกเลยก็คือคำนึงถึงเรื่องสภาพแวดล้อมที่เป็นเกี่ยวกับอิสลามอะคะ เพราะว่าบุตรหลานของเราต้องอยู่ในโรงเรียนนี้ ในเวลาที่มากใช่ไหมคะ อย่างน้อยวันละ 6 - 8 ชั่วโมง ลำดับแรกเลยก็คือสภาพแวดล้อมอะคะ ต้องการที่จะให้ลูก ๆ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีศาสนา และแวดล้อมที่มีการพูดถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์และก๊ะหะดีษของท่านนบี ค็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัมอะคะ นี่คือนี่เหตุผลหลักเลย” (ผู้ปกครอง E401,47:1)

“...ตามวิถีแห่งอิสลามเนี่ยก็คือปลูกฝังความศรัทธานะคะ ปลูกฝังอีมานให้กับลูก ๆ ของเราใช่ไหมคะ เวลาที่เขาจะออกไปต่อสู้กับสังคมอย่างเช่น ลูกบางคนที่จะต้องไปในรั้วมหาวิทยาลัยเนี่ยคะ เขาก็จะสามารถที่จะคลุมฮิญาบ ในลูกผู้หญิงสามารถที่จะคลุมฮิญาบได้ อย่างโดยที่เขาไม่ต้องรู้สึกอายต่ออากะที่เขาจะเข้าสังคมที่ไม่ใช่สังคมมุสลิม เหมือนกับที่โรงเรียนแห่งนี้ละคะ ปลูกฝังให้เขามีความเกรงกลัวกับอัลลอฮ์ ชูบฮานะฮฺวะตาอาลาใช่ไหมคะและก๊ะรักในการที่เขาเนี่ยจะเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ ในการที่เขาเนี่ยจะเผยแพร่สิ่งที่เขาได้เรียนรู้มาให้กับเพื่อนที่อยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยได้คะ นี่คือนี่สิ่งที่ได้มาจากโรงเรียนด้วยอะคะ อัลฮัมดุลิลลาฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:3)

“เราต้องการหาสถานศึกษาที่สอนศาสนาอิสลามแล้วก็สายสามัญด้วยควบคู่กันไป ซึ่งเปรียบเทียบกับสมัยรุ่นเราแล้วหายากมาก สองก็คือสถานที่โรงเรียนต้องไม่ไกลจากบ้านของเรามากนัก เพราะว่าจากโรงเรียนที่เราเรียนอยู่เราจะเห็นว่ามันจะมีอยู่แถวฝั่งธน อิสลามวิทยาลัย อวท. ซึ่งอยู่ไกล หรือไม่ก็ไปนอนเลยอยุธยาและก็ดูที่ใกล้บ้านไม่พอก็ดูด้วยว่าโรงเรียนศาสนาควบคู่สามัญจะต้องเป็นลักษณะของโรงเรียนที่เรียกว่าเด็กสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ มันต้องไม่ตึงจนเกินไปแล้วก็ไม่หย่อนจนเกินไป” (ผู้ปกครอง A402,42:1)

“อันดับแรกเลยจะเลือกโรงเรียนที่สอดคล้องกับการเลี้ยงดูของทางครอบครัว เป็นไปในทิศทางเดียวกันฝึกเหมือนกันให้ความคิดแนวเดียวกันนะคะก็เลยเลือกเป็นที่โรงเรียน E เพราะว่าจะเป็นการเรียน หรือการเตรียมะฮ์ก็เหมือนที่ที่บ้านที่เราได้อบรมลูกๆ ปลูกฝังลูกก็คือไม่ใช่แค่การสอนเด็กอย่างเดียวแต่เป็นการฝึกให้เด็กได้ลงมือทำจริง ๆ ผ่านการฟัง การเขียน ในกิจกรรมทั้งหมด และก็มีความคิด ในการที่จะปลูกฝัง ลูกให้รู้จักอัลลอฮ์ก่อนเป็นอันดับแรกอันนี้คือแนวทางของโรงเรียนที่มันสอดคล้องกับที่บ้าน” (ผู้ปกครอง E402,48:6)

“อีกอย่างหนึ่งก็คือภาษาอังกฤษของที่นี่ด้วยค่ะ เขาจะไม่ใช่มิเหมือนโรงเรียนเอกชนธรรมดา มันคล้าย ๆ กับ EP แต่ว่าลูกได้ศาสนา ลูกได้ภาษาอย่างนี้ละค่ะ เราก็เลยคิดว่าเรารู้สึกคุ้มค่าที่ว่าเราส่งลูกมาที่นี่ เราไม่ได้แค่วิชาทางสามัญอย่างเดียว” (ผู้ปกครอง E402,48:8)

“คนโตก็เรียนที่นี่เหมือนกันแต่เขาเรียนบูบเขาได้ทุนไปต่อประเทศคูเวตทุกวันนี้นักกลับมาแล้วก็มาสอน คนที่สองก็เรียนที่นี่เหมือนกันค่ะ แล้วก็จบประเทศคูเวตเหมือนกันแล้วก็สอนอยู่ค่ะ” (ผู้ปกครอง F402,50:2)

“ซึ่งแต่ก่อน 3 คนแรก เรียนสามัญไม่มีศาสนาควบคู่ การละหมาด ดูอาอะอะไรเนี่ย คือแบบว่าเขาก็จะไม่ค่อยจะรู้ แต่ 3 คนหลังมาเรียนโรงเรียนที่มีศาสนา เราจะรู้สึกว่าเขาได้ตรงนี้เยอะก็ดีใจ” (ผู้ปกครอง G401,51:1)

“อันดับแรกเลยก็คือที่ทราบคือเป็นโรงเรียนศาสนาควบคู่สามัญนะคะ ก็คือความฝันของผู้ปกครองความตั้งใจของผู้ปกครองอยากให้น้องได้เกี่ยวกับ ภาษาอาหรับแล้วก็กุราน ภาษาอาหรับอยากให้มาเป็นต้น ๆ แล้วก็เกี่ยวกับวิชาทางด้านศาสนาต่าง ๆ ตรงนี้ ซึ่งที่ได้ไปดูรอบ ๆ มา ที่นี้ก็คือเขาสามารถ จะแยกต่าง ๆ ออกมาเป็นหมวดหมู่ได้เลย อย่างเช่น วิชาหลัก ๆ ของวิชาศาสนา เช่น ฟิสิกส์นะ เตาฮีด แล้วก็วิชาอื่นๆ คือเขาแยกออกมาเลย...” (ผู้ปกครอง C402,45:1)

การย้ายบ้านมาใกล้โรงเรียนเพื่อความสะดวกในการเดินทาง

ด้านการพิจารณาเรื่องโรงเรียนใกล้บ้าน หลายครอบครัวตัดสินใจตัดสินใจมาเช่าหรือย้ายบ้านเพื่อให้อยู่ใกล้โรงเรียนเพื่อให้มีเวลาสำหรับครอบครัวมากยิ่งขึ้นและสะดวกในการเดินทาง นับเป็นการปรับตัวของครอบครัวเพื่อการศึกษาของบุตรเป็นสำคัญ

“เราย้ายบ้านมาอยู่ใกล้โรงเรียนใช่ไหมคะเพื่อความสะดวกในการเดินทาง” (E401,47:27)
 “เพราะก่อนหน้านี้คือเราอยู่ไกลใช่ไหมคะการเดินทางก็เป็นอุปสรรคเหมือนกันด้วยกับ อ่า รถค่อนข้างติด การเดินทางก็ยากใช่ไหมคะ พอเราได้ย้ายมาอยู่ตรงนี้นั้นก็จะทำให้สะดวกในการที่เราได้เลือกโรงเรียนให้ลูกด้วยอะคะ” (ผู้ปกครอง E401,47:22)

“ใกล้บ้านแล้วก็ใกล้กับที่ทำงาน” (ผู้ปกครอง F402,50:1)

“ย้อนไปก่อนหน้านี้ก่อนที่จะได้เข้าโรงเรียนนะคะ ก็ดูโรงเรียนอยู่ค่อนข้างหลายที่อะ จริง ๆ แล้วเราไม่ใช่คนดั้งเดิมของเขตสะพานสูงแต่เราย้ายมาจากเขตทุ่งครุเพื่อมาเรียนโรงเรียน E นี้แหละคะ หลังจากนั้นเราก็มาตั้งรกรากที่นี่ บ้านที่นี่แหละคะ ตอนแรกคือมาเช่าบ้านอยู่ เพราะเหมือนกับว่าเรารู้แนวทางการเรียนการสอนของโรงเรียน E นานมากแล้ว เหมือนกับโรงเรียนที่เราเคยเรียนก็อยู่ในเครือเดียวกับโรงเรียน E เราก็เลยรู้ในหลักสูตรของเขา เออ แล้วก็การปลูกฝังแนวคิดแบบนี้อะคะ รู้ในเชิงลึกเราก็เลยค่อนข้างที่จะมั่นใจว่าของเขาดีกว่าที่อื่น ก็เหมือนย้ายครอบครัวกันมาหมดเลย ...” (ผู้ปกครอง E402,48:7)

การสร้างบรรยากาศในบ้านให้เป็นรูปแบบวิถีอิสลามด้วยความเสียสละ ความพยายาม และความสม่ำเสมอของผู้ปกครอง

เมื่อเป้าหมายของการจัดการศึกษาของบ้านและโรงเรียนสอดคล้องกัน ผู้ปกครองจึงไว้วางใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ในลักษณะการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงาน และมีความพยายามสร้างบรรยากาศในบ้านหรือครอบครัวในแบบวิถีอิสลาม มีความสม่ำเสมอในการดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้นักเรียนได้รับการศึกษาและการปฏิบัติตนแนวทางคำสอนของศาสนา

“ในส่วนตัวก็คือการที่เราให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในทุก ๆ เรื่องอะ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมผู้ปกครองในแต่ละครั้งหรือว่าการขอความร่วมมือให้ทางบ้าน ช่วยตรวจสอบหรือว่ามีโครงการอะไรก็แล้วแต่ นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนใช่ไหมคะ เพื่อส่งเสริมและก็พัฒนาเด็กคนหนึ่งให้เขานั้นเจริญเติบโตให้เขาไปสู่สังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ วันนี้ผู้ปกครองต้องเสียสละเวลาอะคะ บางทีเรามีนงานนะคะ แล้วก็บางทีเราก็คงจะมีคิดว่ามันไม่จำเป็นแต่จริง ๆ มันเป็นเรื่องที่จำเป็นในการที่เราจะเสียสละเวลาของเราให้ ให้กับชีวิตนั้น ๆ ที่กำลังจะเติบโต โดยการที่เราเน้นให้เวลากับลูกเสียสละเวลาในการที่จะอ่านสมุดจดการบ้านแม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ พยายามให้เวลาให้มากที่สุดจนกระทั่งวันหนึ่งเขาเติบโตออกไปด้วยความสมบูรณ์ อินชาอัลลอฮ์ เขาก็จะอยู่ในสังคมที่เป็นแบบนี้ได้คะอินชาอัลลอฮ์ (หากอัลลอฮ์ประสงค์)” (ผู้ปกครอง E401,47:16)

“เราก็ทำมาตั้งแต่ลูกคนโตยังเล็ก ๆ ใช่ไหมคะ คือการที่เราเน้นได้อ่านคุณค่าอามัลต่าง ๆ แล้วก็ประวัติของบรรดาซอฮาบะฮ์ (บรรพชนในในสมัยท่านนบีได้พบเห็นการปฏิบัติของท่านนบี) ของบรรดานบีเพื่อให้ปลูกฝังให้ลูก ๆ อะ มีความรักต่อท่าน นบี คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัมและปลูกฝังให้

เขานั่นรู้จักถึงกฎของอัลลอร์ตะอาลา ที่วันนี้อัลลอร์ ตะอาลา ส่งเราให้เกิดมา ไม่ใช่แค่เป้าหมายที่เรา จะมาใช้ชีวิตในดุนยา (โลกนี้) อย่างเดียว เป้าหมายของเราคือโลกหน้าใช้ใหม่คะเพราะฉะนั้นเรา พยายามสร้างให้มีบรรยากาศ เราพยายามที่จะพูดให้เขาฟังถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอร์ ตะอาลา พูด ถึงสุนนะฮ์ของท่านนบีแล้วก็พยายามที่จะใช้ชีวิตเหมือนกับที่บรรดาซอฮาบะฮ์ได้ปฏิบัติมานะคะ ก็ พยายามที่จะอ่าน มันจะมีหนังสือต่าง ๆ มากมายเลยคะให้อ่านถึงประวัติต่าง ๆ หรือคุณค่าต่าง ๆ ให้ ลูก ๆ ของเราได้รับรู้ใช้ใหม่คะ เหมือนโครงการอีกอย่างหนึ่งของโรงเรียนก็คือในเดือนเราะมะฎอนใช้ ใหม่คะ เด็ก ๆ เขาก็จะมีความเหมือนกระตือรือร้นในการที่เขาอ่านจะถือศีลอดหรือว่าแม้กระทั่งอ่านอัลกุ รานเพราะว่าหนึ่งก็คือทางโรงเรียนได้พูด ได้พูดกับเขาจนกระทั่ง เขามีความอยากที่จะทำตั้งแต่เล็ก ๆ ยังอ่านกุรอ่านไม่ได้เขาก็ยังมีความอยาก นั่นก็คือมันเชื่อมโยงกันนะคะ พอโรงเรียนสอนที่บ้านรับ มาแล้วก็เหมือนมันเชื่อมโยงกันมันก็เลยทำให้ของเราอะคะง่ายในการที่เขาจะปฏิบัติคะ อัลฮัมดุลิล ละฮ์ มันก็เป็นผลดีพอมันตรงกันใช้ใหม่คะพอเวลาโรงเรียนวางโครงการต่าง ๆ ตรงกับที่บ้าน มัน ก็อัลฮัมดุลิลละฮ์ ทุกอย่างมันก็เลยดูสมูฐ (เรียบง่าย) แต่นั่นมันก็มาจากความช่วยเหลือของอัลลอร์ ตะ อาลา ด้วยคะ มันทำให้ทุกอย่างง่ายดายคะอัลฮัมดุลิลละฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:11)

“เราพยายามปลูกฝังความรับผิดชอบให้เด็ก ๆ” (ผู้ปกครอง A402,42:8) “เราต้องเป็น แบบอย่าง” (ผู้ปกครอง A402,42:9) “วิถีอิสลามของเรา มันก็คือตั้งแต่ พ่อแม่ปู่ย่าตายาย เราอยู่กัน เป็นครอบครัวใหญ่ ที่เดียวกัน คนละหลัง มันขึ้นอยู่กับว่า ต่อให้เราสอนอย่างไรก็ตาม ถ้าพ่อแม่ไม่ทำก็ สอนเค้าไม่ได้เพราะนั่น ถึงเวลาละหมาด ถึงเวลาถือศีลอด สิ่งที่เราเห็นก็อยู่ในกรอบของศาสนาตาม วิถีของเราอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูมา ไม่มีการแตกแยกว่าห้ามสูบบุหรี่นะแต่พ่อสูบบุหรี่ เหล้าไม่ได้นะแต่ พ่อดื่ม เอ๊ยไม่ได้นะต้องละหมาดแต่ถึงเวลาพ่อไม่ละหมาด ไม่มีประโยชน์ หรือแม้กระทั่งการเรียน ศาสนาอย่าไปคาดหวังว่าเด็กจะได้ทั้งหมด เด็กในห้องตั้งเท่าไร พอถึงบ้านเค้าก็จะรู้ว่าต้องเรียนศาสนา ต่อ จริง ๆ เด็กอยู่ที่พ่อแม่ทั้งหมดในการจัดสรรหาให้เค้า จะหวังโยนโคมไปที่โรงเรียนนั่นคือไม่มีความ รับผิดชอบของพ่อแม่” (ผู้ปกครอง A402,42:10)

“ความสม่ำเสมอ ตรงนี้ความสม่ำเสมอของคนเป็นแม่ บางทีมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวบางทีมี หลายงานนะคะ ถ้าเราอยากจะสนับสนุนและก็ปลูกฝังลูกจริง ๆ ความสม่ำเสมอ... เหมือนกับที่ บอกอะคะ การตรึงบียะฮ์มันก็ใช้ความสม่ำเสมอเหมือนกันนะคะ ไม่ว่าจะทำอะไรเราก็จะสำเร็จได้ ด้วยความสม่ำเสมอ วันนี้เราทำ พรุ่งนี้ไม่ทำอีกวันทำ คือเด็กเขาก็ไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ ไม่สามารถ ที่จะรับเข้าไปในตัวของเขาได้ ไม่สามารถที่จะรับรู้อะไรได้แบบที่มันเปลี่ยนไป เปลี่ยนมา แต่ถ้าเมื่อไหร่ เวลาที่เราสม่ำเสมอกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็แล้วแต่เราจะเห็นผลของมัน ยิ่งเราสม่ำเสมอกับสิ่งนั้นมาก ๆ เรา ก็เห็นผลสำเร็จเร็ว และก็เห็นผลสำเร็จที่มันยั่งยืนมัน ก็เลยคิดว่าหัวใจของความความสำเร็จไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการให้การศึกษากับลูกหรือว่าการทำงานด้านไหนก็แล้วแต่ ความสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่สำคัญ” (ผู้ปกครอง E402,48:5)

“เราพยายามที่จะละหมาดร่วมกันทั้งบ้านคะเพราะว่าลูกก็เรียนรู้ว่าหนึ่ง (ละหมาดคนเดียว) เท่านั้นนะ แต่ถ้าละหมาดกันเยอะ ๆ หลาย ๆ คนมันจะดีกว่า ก็พยายามที่จะเรียกละหมาดพร้อมกันทั้ง

บ้าน ที่บ้านอยู่กัน 4 คนนะค่ะ ก็จะพยายามละหมาดด้วยกันพ่อเขาจะฝึก น้องเป็นผู้ชายพยายามเป็นผู้นำ ฝึกน้องให้อาซานที่บ้าน ให้อีกอมะฮ์ ก็พ่อเขาจะฝึกให้น้องชายเป็นอิหม่ามให้พี่ พี่ม.1 แล้วก็ตัวพี่เอง บางทีเขาอ่านกุรอานได้เยอะกว่าน้อง บางทีน้องเป็นอิหม่ามนำอะ แล้วน้องอ่านผิดบางคำพอละหมาดเสร็จ พี่เขาจะบอกอันนี้อ่านผิดนะ ต้องอ่านใหม่ อันนี้ที่เขาได้มาจากที่นี่ แล้วไปบอกน้อง ก็มีละหมาดซุบฮิละหมาดพร้อมกันตอนเช้า ในวันหยุดเสาร์อาทิตย์อะไรอย่างนี้ พ่อเขาก็จะเอากุรอานมาเปิดให้ลูกฟัง บางทีก็สอนศาสนาเล็ก ๆ ที่เป็นการดำเนินชีวิตเล็ก ๆ น้อย ๆ พ่อกับแม่เป็นครูก็จริง แต่ไม่ได้เรียนศาสนาเล็กซึ่งความรู้ก็จะได้ไม่มากมาเหมือนกับการดำเนินชีวิตนะคะสอนลูกเรา” (ผู้ปกครอง F401,49:1)

‘ตอนที่ 2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

แนวปฏิบัติของการบริหารงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร มีการบริหารจัดการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กฎกระทรวงที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 โดยมีหลักการของศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานของการบริหารและจัดการศึกษามวนอกกับหลักการบริหารทั่วไป แนวปฏิบัติมีการบริหารจัดการที่สอดคล้องหลักการอิสลามในการดำเนินงาน มีการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียนผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน มีการกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจน มีการจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น มีการจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวการปฏิบัติตน และการปฏิบัติงานของครูก่อนเปิดภาคเรียน มีการจัดตั้งทีมเทรนนิ่งเพื่อพัฒนาครูใหม่โดยเฉพาะและครูที่ต้องได้รับการพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน มีการกำหนดงานเทรนเนอร์เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีการบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกการทำงาน ความรู้ ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลามผ่านการคัดเลือกครูที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม รวมถึงการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ มีการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยการบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารให้เกียรติกัน ให้ความสำคัญเป็นธรรม มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการบริหารที่เน้นเป้าหมายแต่ยืดหยุ่นในวิธีการ มีการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้

ตรงประเด็น มีการบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน มีการกำกับ ติดตาม การ รายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงาน มีการบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การนิเทศการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผ่านการประชุมและวางแผนร่วมกันของ ครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีกระบวนการจัดการศึกษาแบบ 3 ตาห์ (อักษรตาห์เป็นพยัญชนะตัว หนึ่งในภาษาอาหรับ)ประกอบด้วย ตาห์ตวรรษิยะฮ์ ตาห์ตะอ์ลีมี และตาห์ตัมกิน มีการจัดการเรียน การสอนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน มีการสอนใน หลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้มเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มี การผลิตสื่อการสอนที่คำนึงถึงหลักการศาสนา มีการมุ่งเน้นงานตวรรษิยะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิต วิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียนผ่านกิจกรรมประจำวันที่ช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตาม หลักศาสนาและการให้งานตวรรษิยะฮ์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรม ของผู้เรียนและเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้ บุคลากรมีการให้คุณธรรม และจริยธรรมอิสลามเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน เช่น การมีเจตนาที่มีความบริสุทธิ์ใจ ปฏิบัติงานเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา การมีมานะฮ์ต่องานที่ได้รับมอบหมาย การมุเซาเราะฮ์เพื่อการ ปรีกษาหารือกัน การตออัตเพื่อการเชื่อฟังและยอมรับ โรงเรียนมีการบริหารที่ทำให้เกิดความ ร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บาง โรงเรียนมีการพัฒนาและเผยแพร่นวัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนา อิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ มีการบริหารจัดการหอพักอย่างมี ประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย สร้างประโยชน์ต่อครอบครัว และชุมชนได้ผ่านการกำหนดกิจวัตรประจำวัน ความร่วมมือระหว่างงานตวรรษิยะฮ์กับงานปกครอง การทำงานของครูหอพัก รวมถึงการมีวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรในแบบวิถีอิสลาม ข้อค้นพบแนวทางการปฏิบัติดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การบริหารจัดการที่สอดแทรกหลักการอิสลามในการดำเนินงาน

จากการศึกษาแนวปฏิบัติของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคูวิชาสามัญ ใน กรุงเทพมหานคร พบว่า แนวการปฏิบัติหรือการดำเนินงานต่าง ๆ อยู่ภายใต้วิถีศรัทธาและ เป้าหมายที่ชัดเจนของการจัดการศึกษา โดยมีนโยบายทางหลักการศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งกำกับ ระเบียบ นโยบายต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีเอกภาพตามอัต ลักษณ์การจัดการศึกษาวิถีอิสลามอย่างมีคุณภาพ มีคณะครูขอเป็นที่ปรึกษาและใช้ระบบการชูรอ (การปรึกษาหารือ) เป็นหลักสำคัญของการบริหาร โรงเรียนมีการดำเนินการวางแผนงาน การจัด

องค์กร การจัดบุคลากร การใช้อำนาจตามบทบาท การกำกับติดตาม การประสานงาน รวมถึงการจัดตารางประมาณตามบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ

“เราใช้หลักการอิสลามเป็นพื้นฐานในการบริหารไม่ว่าจะด้านคุณธรรมและระบบระเบียบอะไรต่าง มีการชูรอ มีการประชุมกัน โดยที่ประชุมก็ต้องเห็นพร้อมต้องกัน ผู้บริหารจะประชุมร่วมกันทุก ๆ วันจันทร์ของสัปดาห์โรงเรียนนี้เหมือนกับแยกเป็น 3 โรงเรียน โรงเรียนหนึ่ง 500 โรงเรียนนั้นมี 800 โรงเรียนนั้นมีอีก 600 คน ผู้บริหารก็จะมาคุยกันแล้วก็นำเสนองานต่าง ๆ ปัญหาที่เจอในแต่ละสัปดาห์เพื่อให้ทีมได้ทราบและช่วยกัน แก้ปัญหาในงาน ความคืบหน้าในแต่ละงานต่อไป อันนี้คือในส่วนของผู้บริหารฝ่าย ในส่วนของครูจะมีการประชุมอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง แต่ในส่วนงานกลุ่มสาระ งานวิชาการ จะประชุมกันกำหนดการอย่างชัดเจน เพื่อติดตามงานและโครงสร้างการบริหารก็จะแบ่งฝ่ายกันชัดเจน มีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายวิจัยและแผน มีการบริหารงานทั่วไปแต่ละส่วนจะมีขอบเขตกันไป หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน บรรยากาศการทำงานเหมือนพี่น้องกัน อย่างที่เค้าบอกว่ามุสลิมคือพี่น้องกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เหมือนคนในครอบครัว” (ผู้อำนวยการ A101,5:149)

“โครงสร้างการบริหารเนี่ย จะใช้ระบบชูรอขึ้นมาก่อน เขาเรียกว่า บ้านเราเรียกว่ากรรมการสถานศึกษา ทางศาสนาเราเรียกว่าคณะชูรอ อันนี้ถือว่าเป็นแนวคิดอิสลามเลย เพราะว่ากูรอ่านก็บอกไว้ “วะอัมรุลมุชอรับัยนะฮุม” และภารกิจ หรือว่างานต่างๆของมุสลิมก็คือ การชูรอ การมีคณะชูรอหรือว่าการปรึกษาหารือในระหว่างพวกเขาเพราะฉะนั้น ถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน E เลย ก็คือระบบชูรอ...” (ผู้อำนวยการ E101,8:197)

“เราจะมีโปรแกรม Shariah Policy ก็คือ Shariah ก็คือหลักการอิสลาม นโยบายทางด้านหลักการอิสลามอะไร ที่ทำได้ ทำไม่ได้แล้วก็ชี้แจง ตั้งแต่ต้นปีเลย เช่น การแยกหญิงชาย ประชุม ต้องกันมันอะไรแบบนี้ ก็จะมีรูปภาพที่ใช้ได้ในโรงเรียน รูปภาพที่จะมาเป็นสื่อการสอนใช้ได้ ใช้ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องศาสนาการปฏิบัติตัวของครูที่ไม่ใช่มุสลิมที่เป็นคริสเตียน เพราะเรามีประมาณ 10 ท่าน เราก็อธิบาย อะไรที่เขาจะอยู่กับเราได้และเราก็ให้สิทธิ์เขาได้ในขอบเขตที่เขาได้รับได้ อะไรแบบนี้ เช่น ะระมะฎอน ถ้าเขาจะทานอาหารที่เป็นคริสเตียนหรือครูต่างศาสนาเนี่ย เขาก็จะต้องไปทานในที่ที่มิดชิดเขารู้ตัว แต่ว่าเราชี้แจงก่อนเป็นการทวนกันทุกต้นปีอะไรแบบนี้ ก็จะเป็นการปฐมนิเทศ แล้วก็การเขียนแผนการสอน การทำ Weekly planner การเขียนบันทึกหลังการสอน เราก็จะทวนทุกต้นปีนะครับ” (ผู้อำนวยการ E101,8:44)

ในส่วนของการสอน การผลิตสื่อ ต่าง ๆ มีการนำหลักศาสนาสอดแทรกในกระบวนการทำงาน ครูบางท่านได้เล่าว่า

“แล้วก็ทุก ๆ สื่อที่ครูผลิตถ้าเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใช้ผ่านโปรเจคเตอร์อะไรอย่างนี้ก็ต้องผ่านตา HOD (ฝ่ายงานด้านวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ของโรงเรียน) เพื่อที่จะดูว่าถูกต้องตามหลัก

Shariah Policy ของโรงเรียนใหม่แล้วก็สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้หรือเปล่า” (ครู E201,24:5)

สำหรับครูผู้สอนต่างศาสนิกก็จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนด้วย ครูบางท่านเล่าว่า

“รูปแบบการสอนอย่างเช่น การกล่าวดูอาห์ มารยาทต่าง ๆ ที่เป็นมารยาทของมุสลิม การดูแลนักเรียนก็ต้องสอดคล้องกับสิ่งที่เป็นนโยบายของโรงเรียนที่ครูมุสลิมได้ทำด้วยค่ะ” (ครู E203,25:3)

“ในแต่ละปีเค้าจะมีการพูดถึง Shariah Policy ก็คือหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับอิสลามก็จะมี การทบทวนทุก ๆ ปี สิ่งไหนที่เราจะปฏิบัติได้ ปฏิบัติไม่ได้ในโรงเรียน กฎระเบียบข้อห้าม ข้อตกลงต่าง ๆ ในโรงเรียนก็จะมี การพูดคุยกันก่อนเพื่อให้ครูได้ทำความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของ ศาสนา” (ครู E203,26:1)

2.2 การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียน ผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน

การบริหารของโรงเรียนฯ เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 จากการศึกษาพบว่าการบริหารของโรงเรียนมีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ โดยผู้อำนวยการจะดูแลการบริหารวิชาการเป็นหลัก รวมถึงการบริหารงานบุคคลในด้านการแต่งตั้ง การถอดถอน การควบคุม ครู บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ และนักเรียนของโรงเรียนตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารกำหนด ส่วนผู้จัดการมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลงานบริหารด้านงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป โดยการจัดโครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการบริหารของแต่ละโรงเรียนมีความยืดหยุ่นตามบริบทที่แตกต่างกันไป

โดยการจัดโครงสร้างการบริหารจะแบ่งงานเป็นฝ่ายงานและขอบข่ายงาน พบว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ได้จัดโครงสร้างตามความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนโดยพิจารณาทั้งด้านกายภาพ เช่น การใช้อาคาร สถานที่ จำนวนบุคลากร รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ และพิจารณาถึงกระบวนการขับเคลื่อนภายในที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ เช่น รายละเอียดเฉพาะของงาน บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงาน ความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน เช่น การสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาดูแลงานบริหารแต่ละฝ่ายเพื่อให้การบริหารการดำรงอยู่ของโรงเรียนที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารท่านหนึ่งเล่าว่า

“ผอ.ก็จะดูแลงานที่โรงเรียน E นะครับ 2 ด้านหลัก ๆ 1.ก็คืองานทางด้านวิชาการ เขามองดูว่า ผอ.ควรที่จะดูแลงานวิชาการ ผอ.ก็จะจับงานวิชาการเป็นหลักแล้วก็มีผู้ช่วยอยู่ 14 คน หัวหน้ากลุ่มสาระ รองหัวหน้ากลุ่มสาระ ทั้งศาสนาและสามัญประมาณ 14 ท่านด้วยกัน เป็นทีมงานทางด้านวิชาการให้ควมทางด้านวิชาการไปด้วย ส่วนอีกด้านหนึ่งก็จะเป็น เรื่องของบางส่วนของการบริหารจัดการ เรียกว่าประมาณ 1 ส่วน 3 ที่ว่าผอ. มารับงานบริหารทางด้าน management อีก 2 ส่วนจะไปอยู่ฝ่ายสถานที่กับฝ่ายบุคคล และก็อาเมียร์ หรือว่ากรรมการสถานศึกษาบางท่านที่เขารับผิดชอบไป มันก็เลยแบ่งเบาภาระตรงนี้ได้พอสมควร มุ่งมาทางด้านวิชาการ”(ผู้อำนวยการ E101,8:197,18) โดยบางโรงเรียนที่มุ่งเน้นงานตรีบียะฮ์ จะมีคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทต่อการบริหารงานด้านนี้โดยตรง ดังคำกล่าวของผู้บริหาร “มีอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายตรีบียะฮ์ จะขึ้นกับกรรมการโรงเรียนเลย แต่ว่าถ้าเกี่ยวกับงานตรีบียะฮ์ผมคล้ายกับว่าเป็นเลขากกรรมการโรงเรียนผมจะต้องพ่วงก่อน” (ผู้อำนวยการ E101,8:93)

ครูในโรงเรียนเดียวกันได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจการบริหารผ่านการโครงสร้างการบริหารที่กำหนดบทบาทหัวหน้าช่วงชั้นและสมาชิกในฝ่าย ที่มีชื่อ VP (Vice Principle) ทำหน้าที่ดูแลงานทั่วไปของช่วงชั้นและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และสมาชิกในฝ่ายที่มีชื่อย่อว่า HOD (Head Of Department) ทำหน้าที่ดูแลงานวิชาการทั้งด้านศาสนาและสามัญ โดยทั้งสองฝ่ายนี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหัวหน้างานจะเข้าร่วมประชุมกับคณะผู้บริหารในทุกสัปดาห์ เพื่อติดตาม รายงานผล สรุปผลการดำเนินการที่ผ่านมา มีการปรึกษาหารือ พูดคุย แลกเปลี่ยน การแก้ปัญหาาร่วมกัน หรือเป็นการรับนโยบายต่าง ๆ หัวหน้าฝ่ายก็จะนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกให้สมาชิกในฝ่ายรับรู้ร่วมกันและปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน (การกำหนดหัวหน้าช่วงชั้น และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียนนี้มีประเด็นที่น่าเสนอโดยละเอียดอีกครั้งในหัวข้อย่อยถัดไป)

“...ในแต่ละอาคารก็จะมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการเรียกว่า VP ดูแลโดยภาพรวม แต่ว่า HOD อย่างหมวดภาษาไทยเลย หัวหน้าหมวดของทุก ๆ หมวดเราเรียกว่า HOD (Head Of Department) ก็แบ่งงานเป็นหมวดจัดการตั้งแต่วระดับชั้นประถม ป. 3 ไปจนถึงชั้นมัธยม 6 นะคะ ก็แบ่งเป็นรายวิชาไปทุก ๆ วิชาที่จะก็จะมี head หรือ HOD ของตัวเองนะคะทุก ๆ นโยบายในเรื่องของการศึกษาเรื่องวิชาการต่าง ๆ นะคะ เราก็จะรับมาจากผู้บริหารนะคะ ก็จะมีคณะผู้บริหารรวมถึงมาจากการประชุมต่าง ๆ ที่เป็นข้อตกลงหรือมติในการประชุมนะคะและทุก ๆ อาทิตย์เราก็จะมีการประชุมฝ่ายวิชาการนะคะ ช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดีทุกวัน รับนโยบายแนวทางหรือว่าร่วมกันแก้ปัญหาวิชาการอะไรก็แล้วแต่เราก็จะนำไปสู่กระจายคุณครูแต่ละหมวดวิชาโดย head หรือว่า HOD ตรงนี้จะอะคะ แล้วก็ในส่วนงานนอกจากรับนโยบายจากผู้บริหารมาแล้วนะคะ เราก็จะดูในส่วนในเรื่องการพัฒนาครูในทุก ๆ เดือนแล้วก็ต้องวางแผนการเข้าในเทศคุณครูนะคะเพื่อพัฒนาคุณภาพหรือคุณภาพ

ทางการสอนของคุณครูให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนะคะ นอกจากนั้นก็มีส่วนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านคุณภาพของเด็กมันก็จะมีการเชื่อมโยงกันเวลาเราเข้าไปนิเทศคุณภาพการสอนของคุณครูแล้วก็ต้องเข้าไปเช็คความสามารถเชิงวิชาการของนักเรียนด้วยแล้วก็ทุก ๆ ภาคเรียน ทุก ๆ การสอบอย่างนี้คะ ก็จะมีการนำคะแนนของเด็กมาวิเคราะห์ห้คะจะเป็นรายวิชาเป็นรายห้องแยกกันไปก่อนตามหมวดจริง ๆ เราต้องมีการสรุปเด็กอ่อนมีกี่คนอ่อนเรื่องอะไรมีการสรุปเป็น pattern ที่ชัดเจน เอาคะแนนของเด็กมานั่งวิเคราะห์แล้วก็จัดว่าเป็นกลุ่ม กลุ่มนี้เป็นเด็กอ่อนนะกลุ่มนี้เป็นเด็กที่เฝ้าระวังอย่างนี้นะคะ หลังจากวิเคราะห์ภายในหมวดแล้วก็จะนำไปประชุมในด้านวิชาการนะคะกับคณะที่เป็น HODของแต่ละหมวดแล้วก็ผู้บริหารนะคะเพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาที่พูดคุยกับผู้ปกครองที่จะให้ความร่วมมือด้วย” (ครู E201,24:30)

“หัวหน้าหมวดก็จะรับนโยบายจากผู้บริหารมาคุยแล้วมาชี้แจงกับเพื่อนครูคะ ซึ่งนโยบายที่ผู้บริหารให้มานะคะ ซึ่งก็จะเป็นนโยบายที่ซึ่งส่งผลประโยชน์ให้กับนักเรียน แล้วก็ก็เน้นให้นักเรียนในรูปแบบของอิสลามคะ” (ครู E202,25:5)

การจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจตามบริบทของพื้นที่

จากการศึกษาพบว่าบางโรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจการบริหารตามบริบทพื้นที่การใช้อาคาร เนื่องจากมีข้อจำกัดในการปลูกสร้างอาคารให้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยผู้บริหารจะดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารไปตามผู้รับผิดชอบแต่ละอาคารตามกายภาพ และระดับชั้นของนักเรียนที่แตกต่างกัน โดยการดำเนินการบริหารยังคงยึดนโยบายจากส่วนกลางเป็นที่ตั้ง ในส่วนกระบวนการบริหารจัดการแต่ละอาคารให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ด้วยข้อจำกัดที่นำสู่การกระจายอำนาจในการบริหารในลักษณะดังกล่าว โรงเรียนได้มองเห็นโอกาสของการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามช่วงวัย กล่าวคือ มีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใด ๆ โดยคำนึงถึงธรรมชาติของการเรียนรู้ของนักเรียนในช่วงวัยนั้นเสมอ ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งเล่าว่า

“เรามีข้อจำกัดในด้านสถานที่ ถูกอนุญาตเป็นพิเศษซึ่งพื้นที่ 4 ไร่ตรงนี้ มันมีถนนกันกลางไม่ได้ต่อเป็นผืนเดียว บริเวณสองอาคาร ที่พยายามขอซื้อ แต่ยังไม่ได้ ทำให้โรงเรียนเราถูกแยกออกเป็นสามส่วนตามกายภาพ และระดับของเด็กก็ต่างกัน สำหรับอนุบาลถึง ป.6 เป็นเด็กเล็ก ม.1-ม.3 เป็นเด็กโตวัยรุ่น และ ม.4 - 6 ก็โตไปอีก ด้วยระดับที่ต่างกันและสถานที่ที่แยกกันแบบนี้ เราจึงได้โอกาสในการบริหารตามช่วงวัยเด็กที่แตกต่างกัน (ผู้อำนวยการ A101,5:16)

“ดังนั้นในแต่ละอาคารก็จะมีหัวหน้าช่วงชั้นที่เปรียบเสมือนครูใหญ่ มีสามอาคาร สามเสาธง เข้าแถวพร้อมกัน เจ็ดโมงครึ่งเลิกพร้อมกันตามเวลา แต่การบริหารจัดการในแต่ละตึกอันนี้ตามบริบทแต่โพสิซี นโยบายไปจากส่วนกลางเหมือนกัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:17)

อย่างไรก็ตามแม้โรงเรียนนี้จะแยกกันบริหารจัดการตามบริบทของพื้นที่แต่ก็มีบางกิจกรรมที่อาจต้องใช้อาคารร่วมกัน เช่น กิจกรรมวันวิชาการ ก็จะมีการประสานร่วมกันดูแลงานให้เกิดความเรียบร้อยและโรงเรียนยังคงมีโครงสร้างการบริหารตามภารกิจงานของโรงเรียนเป็นหลัก โดยมีรองผู้อำนวยการดูแลงานตามฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายวิจัยและแผน ฝ่ายบุคคล ฝ่ายบริหารทั่วไป

“โครงสร้างการบริหารก็จะแบ่งฝ่ายกันชัดเจนมีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายวิจัยและแผน มีการบริหารงานทั่วไปแต่ละส่วนจะมีขอบเขตกันไป หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:18)

“ผู้อำนวยการจะมีรองสี่คน รองฝ่ายวิชาการ รองฝ่ายกิจการนักเรียน รองฝ่ายวิจัยและแผน รองฝ่ายบุคคล รองฝ่ายบริหารทั่วไป ทั้งสี่คนจะดูงานในแต่ละฟิลที่ตัวเองรับผิดชอบ ขณะเดียวกันก็จะมีแยกเป็นช่วงชั้นด้วย ม.ต้น ม.ปลาย ประถม อนุบาล สมมุติเราจะจัดวันเด็กวันครู วันเด็กของหนู วันครูของฉัน เราจะจัดเหมือนกันแต่ด้วยวัยที่ต่างกัน เราก็สร้างกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัยของเค้า กิจกรรมประสบการณ์ทางค่ายแต่ละวัยก็ต่างกัน ม.ปลายค่ายอย่างหนึ่ง ม.ต้นค่ายอย่างหนึ่ง บางอย่างถ้ามีความจำเป็นต้องใช้สองอาคารร่วมกันก็มาคุยกัน เช่น งานวันวิชาการ ให้ทุกระดับจัดกิจกรรม ให้พื้นที่กิจกรรมให้น้องเล็ก ๆ จัดสรร เวลา พื้นที่ และจำนวนคน เช่น วันฮีดตี๊กใครตี๊กมัน วันสำคัญทางศาสนาขอมอ์ฟกัน(ชออภัยต่อกัน) คือรูปแบบการบริหารจัดการมาจากส่วนกลาง ด้วยข้อจำกัดทางสถานที่จึงจัดกิจกรรมแยกตี๊กกัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:20,21,123)

การจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจโดยเน้นความเชี่ยวชาญในงาน

จากการศึกษาพบว่าบางโรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจการบริหารโดยเน้นการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานแต่ละฝ่าย เพื่อให้การบริหารงานของโรงเรียน การดำรงอยู่ของโรงเรียน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดในสภาวะวิกฤติบางประการที่กระทบต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งการบริหารจัดการในลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงถึงภาวะผู้นำที่มุ่งมั่น สร้างการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำพาสถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องก้าวผ่านวิกฤติที่ประสบไปให้ได้อย่างมั่นคง ผู้บริหารท่านนี้เล่าว่า

“เรามีบอร์ดบริหารโรงเรียนเป็นคนคอยกำกับดูแลขับเคลื่อนโรงเรียนและในบอร์ดบริหารโรงเรียน ก็จะมีบอร์ดที่ดูแลตำแหน่งต่าง ๆ ฝ่ายต่าง ๆ เป็นบอร์ดที่ดูแลด้านการบริหารองค์การ กรรมการบอร์ดบริหารที่เป็นตัวแทนของศิษย์เก่า แล้วก็กรรมการบอร์ดบริหารโรงเรียนที่เป็นตัวแทนฝ่ายดูแลด้านวิชาการสามัญและวิชาการศาสนา มีกรรมการบอร์ดบริหารโรงเรียนดูแลเรื่องกฎหมาย แล้วก็เรื่องของบัญชีการเงิน แต่ละท่านที่ดูแลแต่ละตำแหน่งก็จะเป็นวิชาชีพด้านนั้นเลย คนที่ดูแลเรื่องการเงินเรื่องบัญชีก็จะเป็นตำแหน่ง เอ่อ อาชีพหลักเขาก็เป็นเจ้าหน้าที่ของสรรพากรเป็นอาจารย์สอน

เกี่ยวกับบัญชีที่มหาวิทยาลัยด้วย ก็มาดูแลระบบบัญชีต่างๆ ส่วนกฎหมายก็เป็นทนายความ ส่วนบริหารก็เป็นนักบริหารที่มีบริษัทอยู่ ส่วนวิชาการก็เป็นนักการศึกษาที่มีโรงเรียนอะไรต่าง ๆ ทำอยู่” (ผู้อำนวยการ C101,6:10)

“ที่อื่นเขาอาจจะมีที่ปรึกษา ซึ่งที่ปรึกษาเนี่ยคล้าย ๆ กับว่าเขาจะปรึกษาเฉพาะคราวเป็นครั้ง ๆ ไป แต่ไม่มั่นใจว่าที่ปรึกษาโรงเรียนอื่นเนี่ย จะแยกในส่วนของวิชาชีพที่ตัวเองถนัดที่จำเป็นต้องใช้ในโรงเรียนหรือเปล่า แต่เนี่ยของเรามองเห็นว่ามีความจำเป็นเพราะว่าตอนนั้นเนี่ยโรงเรียนอยู่ในสภาวะวิกฤต วิกฤตในหลาย ๆ เรื่อง” (ผู้อำนวยการ C101,6:60)

การบริหารจัดการที่เน้นดำเนินงานตามระเบียบส่วนกลางของรัฐอย่างเคร่งครัด

จากการศึกษาพบว่า บางโรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานทางการบริหาร ให้มีความสอดคล้องของกับระเบียบนโยบายต่าง ๆ จากส่วนกลาง โดยติดตามการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของโรงเรียน ดังคำกล่าวของผู้บริหาร

“เราใช้โครงสร้างการบริหารแบบ PDCA มีการวางแผน เราก็จะแบ่งเป็นฝ่ายวิชาการ บริหารงานบุคคล บริหารงานงบประมาณ ฝ่ายบริหารกิจการนักเรียน เราจะติดตามว่าใน สพฐ. เรามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารอย่างไร เราก็จะนำมาเป็นแนวทาง ซึ่งเราก็จะไม่ได้ยึดว่าเราจะไปเอกเทศไปตลอดเพราะฉะนั้นแล้วทุกอย่างที่เราจะทำเราดูกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายกระทรวงศึกษาธิการว่าอย่างไรและก็นำมาปรับ” (ผู้อำนวยการ D101,7:19-20)

“เราต้องทำตามพระราชกฤษฎีกาก็มีฝ่ายต่างๆ ที่เขากำหนดมาว่าโรงเรียนจะต้องทำให้เขา ก็จะมีในเรื่องของฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบริหารงานบุคคล ฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป” (ผู้อำนวยการ F101,9:24)

การจัดโครงสร้างและกระจายอำนาจการบริหารตามบริบทด้านบุคลากร

จากการศึกษาพบว่า บางโรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและการกระจายอำนาจการบริหารตามข้อจำกัดด้านจำนวนของบุคลากร โดยมีการปรับโครงสร้างและบทบาทความรับผิดชอบของบุคลากรเพื่อให้ได้ปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยครอบคลุมกับงานทั้งหมดของโรงเรียน ดังคำกล่าวของผู้บริหาร

“ด้วยกับข้อจำกัดของบุคลากรอัตรามันไม่เพียงพอ ต้องปรับโครงสร้างให้มันกระชับขึ้น เราจับรวมงานในฝ่าย ตามบุคลากรที่มีอยู่ คืองานมันครอบคลุม แต่การแบ่งงานให้คน เราดูตามความเหมาะสมกับบริบทโรงเรียน (ผู้อำนวยการ G101,10:9)

2.2.1 การกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจน

จากการศึกษาพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วโรงเรียนมีการกำหนดฝ่ายงานด้านต่าง ๆ จัดตามบริบทของโรงเรียน โดยตำแหน่งหัวหน้างานที่พบมีดังนี้ หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานช่วงชั้นหรือหัวหน้าตึก หัวหน้าครูประจำชั้น หัวหน้ากลุ่มสายงาน หัวหน้าฝ่ายหอพัก หัวหน้างานตอร์ปิยะหรือฝ่ายส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน หัวหน้างานปกครองหรือฝ่ายส่งเสริมวินัยของนักเรียน

งานวิชาการ

จากการศึกษาพบว่าฝ่ายวิชาการจะดูแลงานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การนิเทศ การวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยแบ่งการบริหารตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั่วไปเป็นหลักแต่ในบริบทงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญจะมีกลุ่มสาระการเรียนรู้ทางด้านศาสนาเข้ามาด้วย เช่น อิสลามศึกษา อัลกุรอาน และภาษาอาหรับขึ้นมาด้วย บางโรงเรียนมีการแยกหมวดดูแลงานวิชาการด้วยรูปแบบที่แตกต่างกัน จากการศึกษาค้นพบได้ 3 รูปแบบ 1) แบ่งหัวหน้างานได้ครบตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ พบได้ในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีบุคลากรพอเพียง 2) แบ่งการดูแลเป็นสองหมวดใหญ่คือหัวหน้าวิชาการฝ่ายศาสนาและหัวหน้าวิชาการฝ่ายสามัญ 3) ควบรวมกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามธรรมชาติเข้าด้วยกันแล้วแต่งตั้งหัวหน้าดูแลงานวิชาการแบบแบ่งตามสายงาน

“เรื่องของวิชาการเราจะแยกฝ่ายวิชาการที่เป็นสามัญและทางด้านศาสนา”(ผู้อำนวยการ F101,9:25)

“เรามีหัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายวิชาการจะเป็นคนรับนโยบายจากฝ่ายบริหารอีกทีหนึ่งแล้วเอาไปปฏิบัติร่วมกันกับครูในโรงเรียน โดยในส่วนของครูที่สอนวิชาเนี้ย เราก็จะแยกเป็นกลุ่มวิชาในกลุ่มวิชา ก็จะมีหัวหน้ากลุ่ม เขาเรียกหัวหน้ากลุ่มสายงานเราจะไม่แยกเป็น 8 กลุ่มสาระเพราะโรงเรียนเราไม่ใช่โรงเรียนใหญ่” (ผู้อำนวยการ C101,6:122)

“เราก็ถือว่าเป็นโรงเรียนขนาดกลาง กลางไปทางเล็กด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นเราจะมีครู 3 คนที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสายงาน กลุ่มสายงานคณิตวิทย์ 1 คน กลุ่มสายงานวิชาทางสังคมก็จะมี 1 คน และก็ทางด้านภาษาอีก 1 คน แต่ของเรามีเพิ่มอีกหนึ่งคนคือวิชาด้านชานาวิทย์ ที่เป็นภาษาอาหรับทั้งหมด...” (ผู้อำนวยการ C101,6:123)

“ฝ่ายวิชาการดูแล หลักสูตรให้ครบตามหลักสูตรถึงจะจบได้ นักเรียนจะต้องไม่ติด ร.ม.ม. ถึงจะผ่านได้ แล้วจะส่งให้ฝ่ายทะเบียนทำใบ ปพ ผลการเรียน ซึ่งถ้าเราเอาทุกวิชาไปยังไม่เดี๋ยวนี้อะไร

ทางออกของเราก็คือเราจะได้ 2 ใบ ใบที่ 1 เป็นใบที่นักเรียนไปใช้ในการศึกษาต่อทั้งสามัญ ส่วนอีกใบหนึ่งก็เป็นทางด้านศาสนา ซึ่งถ้านักเรียนจะไปเรียนศาสนา ก็มีนักเรียนที่ไปเรียนที่อื่นใด ใคร อะไร ประมาณนี้เราก็จะมีฝ่ายที่เกี่ยวกับต่างประเทศออกใบรับรองว่านักเรียนสามารถจบหลักสูตรนานาชาติ เขาก็มีหลักสูตรระดับต้น ระดับกลาง ระดับปลาย หลักสูตรอิสลามศึกษา เราจะแบ่งเป็นระดับต้น ระดับกลาง ระดับปลาย พอเขาจบระดับปลายใบเราก็ออกใบรับรอง” (ผู้อำนวยการ D101,7:30-31)

“เราแบ่งไปตามกลุ่มสาระทั่วไปก็จะเป็น 8 กลุ่มสาระใช้ปะครบ ของเราก็คืออันดับแรกให้ก็ให้ความสำคัญกับอัลกุรอาน ดังนั้นอัลกุรอานจะมีหัวหน้ากลุ่มสาระหรือว่า HOD Head of Department จะมีอยู่ด้วยกัน 2 คนนะครั้น จะมี 2 คนและนะครั้นที่เป็น HOD หรือว่าหัวหน้ากลุ่มสาระ ในส่วนของภาษาอาหรับก็จะมีอีก 1 คนก็จะเป็น 3 แล้ว ก็จะมีศิลป์อาหรับแยกไปอีกนะ ก็จะมีดุแลม. 4 ถึงม. 6 เพราะเราเน้นทางด้านภาษาอาหรับด้วยแต่ว่าเน้น ม.4 ถึง ม.6 ก็จะเป็นอีกท่านหนึ่งก็จะเป็น 4 ละ วิทยาศาสตร์เรามองว่ามันเป็นอะไรที่เราจะต้องพัฒนา เราเลยใช้ 3 คนเลย เป็น 7 คนละ วิทยาศาสตร์ก็จะดูแลระดับประถม 1 คนแล้วก็ดูแลฝั่งชายมัธยม แล้วก็ฝั่งหญิงมัธยมเพราะเราแยกหญิงชาย อย่างละหนึ่ง แล้วก็ภาษาอังกฤษ 1 ท่านเป็นคนฟิลิปปินส์แล้วก็ส่งคมาคิดปะ สุข การงานอาชีพ อะไรพวกนี้ก็จะรวมกันเป็นหมวดเดียวกันไปเลยเพราะว่ามันจะเป็นวิชาที่เนื้อหาไม่ได้ว่าเข้มข้นอะไรใช้ปะครบ ก็จะเป็นอีกหนึ่งท่านนะครั้นภาษาไทย 1 ท่าน แล้วก็อิสลามศึกษาเราใช้ 2 คนเราใช้ฝั่งหญิง 1 คนและฝั่งชาย 1 คน มีใครอีกที่ยังไม่ได้พูดถึงตอนนี้ถึง 14 หรือยัง อนุบาลอีก 1 คนแล้วก็ป.1 ป.2 1 คน” (ผู้อำนวยการ E101,8:24-26)

งานฝ่ายปกครองหรือฝ่ายส่งเสริมระเบียบวินัยของนักเรียน

ในด้านการกำหนดครูหัวหน้าฝ่ายปกครอง ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อบุคลิกการทำงานของคุณ โดยเป็นครูที่มีความศักยภาพในการสื่อสารกับผู้ปกครองได้เหมาะสม และเข้าถึงชุมชนได้เป็นอย่างดี

“การติดต่อประสานงานผู้ปกครองให้ความร่วมมือเพราะเรามีฝ่ายปกครองที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพในการสื่อสารกับผู้ปกครองโดยตรง” (ผู้อำนวยการ D101,7:67)

งานดูแลนักเรียนและการปฏิบัติงานของคุณ

จากการศึกษาพบว่า บางโรงเรียนมีการตั้งฝ่ายงานสำหรับการดูแลนักเรียนด้านพฤติกรรมรวมถึงการปฏิบัติงานของคุณ ในบทบาทของหัวหน้าช่วงชั้นซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการในด้านการบริหารจัดการ หรือที่เรียกว่า ตำแหน่ง VP (Vice Principle) (รายละเอียดของงาน VP จะกล่าวถึงในหัวข้อ การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น)

“ผู้ช่วย ผอ. VP ผมเนี่ย ตำแหน่ง VP Vice Principle ก็ดูแลทางด้านมารยาทของนักเรียน พฤติกรรมของนักเรียน หรือว่าการมีปัญหาการเรียนหรือว่าปัญหาทางด้านมารยาทของนักเรียนอะไรแบบนี้ เขาก็จะดูแล แล้วก็เขาก็จะดูแลทางด้านของครูการปฏิบัติหน้าที่ของคุณ การเข้าทำงาน

ของครู ตรงเวลาไม่ตรงเวลา ครูมีปัญหาอะไรนะครับ แล้วก็ดูแลอาคารสถานที่ อันนี้ก็คือ VP จะทำหน้าที่แต่ที่บริหารอะไรก็แล้ว ก็จะมาขึ้นตรงกับทาง ผอ.” (ผู้อำนวยการ E101,8:21)

งานฝ่ายตริบิยะฮ์หรือฝ่ายส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับงานตริบิยะฮ์ หรืองานที่เป็นกระบวนการขัดเกลา จิตวิญญาณ และหัวใจของผู้เรียนให้สอดคล้องตามครรลองของศาสนา ผ่านการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยในบางโรงเรียนได้จัดให้มีฝ่ายงานตริบิยะฮ์โดยเฉพาะ มีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการกับงานวิชาการ และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ยั่งยืน

“พูดถึงเรื่องฝ่ายตริบิยะฮ์ ตริบิยะฮ์คือหัวใจหลักของโรงเรียนนะครับ เพราะว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่องานตริบิยะฮ์เป็นลำดับแรก การตริบิยะฮ์เนี่ยก็จะมีครูผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบหัวหน้าฝ่ายหนึ่งคนฝั่งชาย แล้วก็ฝั่งหญิงอีกสองท่านนะครับ คอยดูแลฝั่งหญิง และฝ่ายตริบิยะฮ์จะขึ้นตรงกับกรรมการสถานศึกษาเมอลานา (ผู้รู้ด้านศาสนา-ผู้วิจัย) นะครับ แต่ว่าพรูฟหรือว่าตรวจทานก็จะมาทางผมก่อน จะมาตรวจทานงาน แต่ว่าอนุมัติจะไปทางกรรมการโรงเรียน ในกรณีที่มีการรับผิดชอบตรงนี้ไม่อยู่เดินทางไปต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ ผมก็จะรับมาช่วยดูแลให้ งานตริบิยะฮ์จะวางแผนกันตลอดทั้งปี ช่วงนี้ช่วงปลาย ก็จะเริ่มวางแผนกันแล้วว่าจะมีทิศทางการเป้าหมาย หรือว่าจะสรุปงานอะไรกัน แล้วก็จะมีเป้าหมายจะวางในปีการศึกษาอย่างไร จะมีโครงการหรือกิจกรรมอะไร ที่จะมาสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายของทางด้านงานตริบิยะฮ์ จะเป็นช่วงของปลายปีแบบนี้ประมาณสัปดาห์สองสัปดาห์จะคุยกันแล้ว ปฏิทินการศึกษาปีหน้าเริ่มออกแล้วจะมีแผนงานของฝ่ายตริบิยะฮ์อะไรบ้าง ก็จะเริ่มคุยกัน แล้วก็พอเปิดปีการศึกษามาหน้าครับ ครูจะมาปฏิบัติหน้าที่ก่อนนักเรียน ประมาณ 2 สัปดาห์กว่าๆ ตรงนั้นก็มาพูดคุยเพิ่มเติมว่าจะมีอะไร” (ผู้อำนวยการ E101,8:95)

งานตริบิยะฮ์จะเข้ามาส่วนคัดกรองแบบเรียน และสื่อการสอนต่าง ๆ ก่อนนำมาใช้กับนักเรียนเพื่อให้มีความเหมาะสมตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน ผู้บริหารกล่าวว่า

“การจัดการเรียนการสอนจะเป็นฝ่ายวิชาการมากกว่า แต่ว่าฝ่ายตริบิยะฮ์ก็จะมาคอยดูว่าแบบเรียน หรือว่าสื่อการสอนอะไรที่มาจากจริยธรรมอิสลามอย่าง นอกจากฝ่ายวิชาการจะดูแลแล้ว ฝ่ายตริบิยะฮ์ก็ต้องดูด้วย ภาพประกอบที่ไม่เหมาะสม ในตำราหรือในสื่อเหล่านี้ฝ่ายตริบิยะฮ์ก็จะเข้ามาดูแล ในส่วนสื่อการสอนเพราะโรงเรียนก็ติดสมาร์ททีวี หรือว่าโปรเจคเตอร์ ฝ่ายตริบิยะฮ์ก็จะมาช่วยสแกนความเหมาะสม ในเรื่องของสื่อที่มันจะไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา เช่น ในเรื่องการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม อันนี้ก็จะช่วยดูแต่ในการจัดการเรียนการสอนก็จะเป็นฝ่ายวิชาการ” (ผู้อำนวยการ E101,8:97)

ในด้านฝ่ายงานดัตร์ปียะฮ์นอกจากจะเป็นการจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นในโรงเรียนแล้วยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในดัตร์ปียะฮ์บุตรหลานที่บ้านซึ่งไม่เพียงแต่ตัวนักเรียนที่ได้รับการขัดเกลาแต่คนในครอบครัวยังได้ทบทวนรู้ไปพร้อม ๆ กับนักเรียนด้วย

“โรงเรียนมีการประชุมฝ่ายงาน เราต้องทำการบ้าน โดยเฉพาะโครงการดัตร์ปียะฮ์ โดยโครงการดัตร์ปียะฮ์ที่ได้ไปสู่ครอบครัวด้วย” (ครู E204,27:11)

“เพราะเด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า วันนี้อะคะคือเด็กเขาบริสุทธิ์ในสิ่งที่เขาเข้ามา ในสิ่งที่เขาเรียนรู้มาคือเขาพร้อมจะปฏิบัติด้วยกับความบริสุทธิ์ของเขา วันนี้นี่สิ่งที่เขาเรียนรู้มาจากที่ โรงเรียนเขาเอากลับไปบอกคุณพ่อคุณแม่เขา วันนี้เขาบอกคุณพ่อคุณแม่ให้ช่วยเช็คคะแนนทำให้เขาหน่อย คุณพ่อคุณแม่ก็เริ่มตระหนักแล้ว เราละหมาดหรือยัง วันลูกให้เขาเช็คคะแนนสำคัญและมีผลมาก ๆ เลยค่ะกับการที่เขาถูกมาอยู่ในบรรยากาศของอิสลาม ลูกเอากลับไปบอกคนที่บ้านเอากลับไปบอกคุณตาคุณยาย ดีไม่ดีนะแบบนี้จะดี มันคือการฝึกให้เขาเนี่ยกล้าที่จะบอกความดี กล้าที่จะและชักชวนสู่ความดี ถ้าเขาไม่ได้รับการฝึกมาหรือว่าถ้าเขาไม่ได้รับบรรยากาศนั้นมา เขาก็ไม่ได้มีความคิดแบบนี้ ก็ไม่ได้มีความรู้สึกเหมือนเขาอยากบอกที่บ้าน ที่บ้านละหมาดหรือยังอย่างนี้จะดี หรือว่าเมื่อไหร่ที่เขาได้รับสิ่งนี้จากโรงเรียน เขาพร้อมที่จะไปบอกคนที่บ้านเขาตลอดเวลา เด็กคือความบริสุทธิ์จริง ๆ และเราก็เห็นแบบนี้ในเวลาที่เราทำอะไรผิดพลาด ลูกเราจะเตือนเราทันทีทำไมแม่ถึงไม่นั่งดื่มน้ำอะ เนี่ยสิ่งเล็ก ๆ แต่เรามองว่ามันมีผลกระทบที่ยิ่งใหญ่มากบางทีผู้ปกครองไม่ทันได้คิด คิดว่าไม่เป็นไรซิน่าได้ไม่เป็นไร แต่พอลูกบอกแม่ทำไมแม่ไม่นั่งดื่มน้ำ เราได้คิดได้ เปลี่ยนแปลงเราก็นั่งดื่มแบบนี้จะดี เพราะฉะนั้นในจุดเล็ก ๆ สำหรับครอบครัวคือสิ่งสำคัญ ๆ เริ่มต้นที่บ้าน ฉะนั้นคิดว่าถ้าตรงนี้มีผลไปกับรอบ ๆ ชุมชนสังคมระดับประเทศมันมีผลมากการที่เขาได้ไปเรียนในโรงเรียนที่มีระบบการเรียนการสอนแบบนี้” (ผู้ปกครอง E402,48:21)

2.2.2 การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น

จากการศึกษาพบว่า บางโรงเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานโดยแบ่งการบริหารงานเป็นช่วงชั้น ผ่านการแต่งตั้งหัวหน้างานและการจัดตั้งทีม ตัวอย่างที่น่าสนใจ ได้แก่ การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น ในชื่อเรียก VP ซึ่งย่อมาจาก Vice Principle ทำหน้าที่ดูแลงานช่วงชั้น โดยหัวหน้าช่วงชั้น หรือหัวหน้าตึกที่แบ่งตามช่วงชั้น จะดูแลนักเรียนด้านการมาเรียน พฤติกรรมของนักเรียน ดูแลครูด้านการปฏิบัติหน้าที่ การสื่อสารกับผู้ปกครอง ดูแลความพร้อมด้านอาคารสถานที่ โดยประสานงานตรงกับผู้อำนวยการโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านการบริหารจัดการ โดยโรงเรียนดังกล่าวนี้มีการจัดรูปแบบการจัดห้องเรียนแบบแยกชายและหญิง ดังนั้นการกำหนดหัวหน้า VP ก็จะต้องคล้องกับรูปแบบการจัดห้องเรียนด้วย กล่าวคือ มี VP ทางฝั่งครูชาย และ VP ทางฝั่งครูหญิง ครูผู้ชายดูแลนักเรียนชาย ครูผู้หญิงดูแลนักเรียนหญิง

จากการศึกษาในบริบทของโรงเรียนดังกล่าวที่มีนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทีม VP ของโรงเรียน ประกอบด้วยครูจำนวน 7 คน ดังนี้

- 1) VP ของระดับชั้นอนุบาล จำนวน 1 คน
- 2) VP ของระดับชั้น ป.1-ป.2 จำนวน 2 คน
- 3) VP ของระดับชั้น ป.3 - ป.5 ของนักเรียนชาย จำนวน 1 คน
- 4) VP ของระดับชั้น ป.3 - ป.5 ของนักเรียนหญิง จำนวน 1 คน
- 5) VP ของระดับชั้น ป.6 - ม.3 ของนักเรียนหญิง จำนวน 1 คน
- 6) VP ของระดับชั้น ม.4 - ม.6 ของนักเรียนหญิง จำนวน 1 คน
- 7) VP ของระดับชั้น ป.6 - ม.6 ของนักเรียนชาย จำนวน 1 คน

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า เหตุใดนักเรียนระดับชั้น ป.6 จึงได้รับการดูแลจัดรวมกับระดับชั้นมัธยมต้น ผู้อำนวยการได้ให้ข้อมูลว่า นักเรียน ป.6 ส่วนใหญ่เป็นช่วงวัยที่บรรลุนิติภาวะแล้ว กล่าวคือเป็นหนุ่ม เป็นสาว ตามบัญญัติทางศาสนาแล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมต่าง ๆ จะถูกจัดให้เหมาะสมกับช่วงวัย มีข้อปฏิบัติทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนโดยเฉพาะเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในบริบทนี้ ครูต้องระมัดระวัง เรื่องการวางตน การแต่งกาย ขอบเขตระหว่างชายหญิงตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ดังนั้นนักเรียน ป.6 ที่เป็นช่วงวัยคาบเกี่ยวกันนี้จะได้ซึมซับเรียนรู้การปฏิบัติตน และการวางตนให้เหมาะสมถูกต้องด้วย ดังที่ผู้บริหารได้กล่าวว่า

“ผู้ช่วย ผอ. VP ผมเนี่ย ตำแหน่ง VP Vice Principle ก็ดูแลทางด้านการศึกษาของนักเรียน พฤติกรรมของนักเรียน หรือว่าการมีปัญหาการเรียนหรือว่าปัญหาทางด้านมารยาทของนักเรียนอะไรแบบนี้ เขาก็จะดู แล้วเขาก็จะดูทางด้านของครูการปฏิบัติหน้าที่ของครู การเข้าทำงานของครู ตรงเวลาไม่ตรงเวลา ครูมีปัญหาอะไรนะครับ แล้วก็ดูแลอาคารสถานที่ อันนี้ก็คือ VP จะทำหน้าที่แต่ที่บริหารอะไรก็แล้ว ก็จะมาขึ้นตรงกับทาง ผอ.” (ผู้อำนวยการ E101,8:21)

“VP จะมี 7 คน 1) VP อนุบาลก็จะพาร์ทกับทางผู้บริหารเรื่องเครื่องเล่นยังไม่ได้ สถานที่เป็นอย่างไร 2) VP ป. 1 ป 2 นักเรียนโรงเรียนเรายังเรียนรวมกัน ระหว่างผู้หญิง ผู้ชาย อนุบาลก็รวมกัน อยู่ในพื้นที่เดียวกันแล้วก็ VP ป 3 ถึง 5 ผู้ชายก็จะเป็นอีกหนึ่งท่านแล้วก็ ป.3 ถึง ป.5 ผู้หญิงอีกหนึ่งท่าน” (ผู้อำนวยการ E101,8:60)

“แล้วก็ VP ท่านหนึ่งก็จะดู ป.6 ถึง ม.3 ผู้หญิงและอีกท่านหนึ่งก็จะเป็น ม.4 ถึงม.6 ผู้หญิง ส่วนที่เป็นด้านหน้าของโรงเรียนหรือรถเข้ามาจะเจอก็จะเป็น VP ผู้ชายป.6 ถึง ม.6 ผู้ชาย ครบใหม่ครบ 7 คน” (ผู้อำนวยการ E101,8:60)

ในด้านความหมายของการแบ่งนักเรียนตามช่วงชั้น ป.6 ถึง ระดับชั้นมัธยมตามข้อสังเกต ผู้อำนวยการกล่าวว่า "...ทางเราก็ผ่านการประชุมมาแล้วว่าเขาโตแล้ว ก็มาอยู่กับเด็กโต เราไม่ได้เอาตามช่วงชั้นที่กระทรวงแบ่ง แล้วก็บางที่การทำกิจกรรมอะไรจะได้อยู่กับกลุ่มของเด็กโต เด็กเริ่มมีเลือดประจำเดือน แล้วก็เขาได้เรียนรู้อะไรอย่างที่ได้เด็กโตเขาได้เรียนรู้ เวลาการไปทำกิจกรรมข้างนอกก็จะไปพร้อมกับพี่ด้วยไปพร้อมกับพี่ ม.1..." (ผู้อำนวยการ E101,8:63)

"เขาก็จะดำเนินการแนะนำว่าควรมีระยะห่าง เวลาครูจะเขียนกระดานครูควรมีปลอกแขน เพราะเวลาแขนเสื้อหล่นลงมาจะเห็น" (ผู้อำนวยการ E101,8:192)

จากคำกล่าวข้างต้น หมายถึง กรณีครูผู้หญิงเข้ามาสอนนักเรียนชายควรมีปลอกแขนเพื่อคลุมส่วนที่เป็นข้อมือขึ้นมาเพื่อป้องกันการเปิดเผยช่วงข้อมือขึ้นมาทางแขน ขณะยกมือเขียนกระดาน

2.2.3 การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่า บางโรงเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานในฝ่ายวิชาการในด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่ามีการจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานใช้ชื่อว่า HOD ชื่อเต็มคือ Head Of Department ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ดูแลงานวิชาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดูแลครูใหม่ร่วมกับทีมเทรนนิ่ง ดูแลการนิเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การประเมินการทดลองสอนของผู้มาสมัครเป็นครู ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับผู้อำนวยการโรงเรียน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านการบริหารงานวิชาการ จากการศึกษาในบริบทของโรงเรียนดังกล่าวทีม HOD ประกอบด้วยครูจำนวน 14 คน ดังนี้

- 1) HOD วิชาอัลกุรอาน จำนวน 2 คน
- 2) HOD วิชาภาษาอาหรับ จำนวน 1 คน
- 3) HOD ของสายการเรียนศิลป์-อาหรับ ดูแล ม.4 - ม.6 จำนวน 1 คน
- 4) HOD วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ จำนวน 1 คน
- 5) HOD วิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 1 คน
- 6) HOD สังคมศึกษา ศิลปะ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพ จำนวน 1 คน
- 7) HOD ของช่วงชั้น ป.1-ป.2 จำนวน 1 คน
- 8) HOD ของชั้นอนุบาล จำนวน 1 คน

ผู้บริหารได้เล่าว่า

“เราแบ่งไปตามกลุ่มสาระทั่วไปก็จะเป็น 8 กลุ่มสาระใช้ปะครับ ของเราก็คืออันดับแรกให้ก็ให้ ความสำคัญกับอัครุอราน ดังนั้นอัครุอรานจะมีหัวหน้ากลุ่มสาระหรือว่า HOD Head of Department จะมีอยู่ด้วยกัน 2 คนนะครับ จะมี 2 คนและนะครับที่เป็น HOD หรือว่าหัวหน้ากลุ่มสาระ ในส่วนของ ภาษาอาหรับก็จะมีอีก 1 คนก็จะเป็น 3 แล้ว ก็จะมีศิลป์อาหรับแยกไปอีกนะ ก็จะมี 4 ถึงม. 6 เพราะเราเน้นทางด้านภาษาอาหรับด้วยแต่ว่าเน้น ม.4 ถึง ม.6 ก็จะเป็นอีกท่านหนึ่งก็จะเป็น 4 ละ วิทยาศาสตร์เรามองว่ามันเป็นอะไรที่เราจะต้องพัฒนา เราเลยใช้ 3 คนเลย เป็น 7 คนละ วิทยาศาสตร์ ก็จะมีดูแลระดับประถม 1 คนแล้วก็ดูแลฝั่งชายมัธยม แล้วก็ฝั่งหญิงมัธยมเพราะเราแยกหญิงชาย อย่าง ละหนึ่ง แล้วก็ภาษาอังกฤษ 1 ท่านเป็นคนฟิลิปปินส์แล้วก็สังคมศิลปะ สุข การงานอาชีพ อะไรพวกนี้ ก็จะมาด้วยกันเป็นหมวดเดียวกันไปเลยเพราะว่ามันจะเป็นวิชาที่เนื้อหาไม่ได้ว่าเข้มขันอะไรใช้ปะครับ ก็ จะเป็นอีกหนึ่งท่านนะครับภาษาไทย 1 ท่าน แล้วก็อิสลามศึกษาเราใช้ 2 คนเราใช้ฝั่งหญิง 1 คนและ ฝั่งชาย 1 คน มีใครอีกที่ยังไม่ได้พูดถึงตอนนี้ถึง 14 หรือยัง อนุบาลอีก 1 คนแล้วก็ป.2 1 คน” (ผู้อำนวยการ E101,8:24-26)

การทำงานของ HOD หรือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ในด้านการรับสมัครเพื่อ คัดเลือกครู ผู้สมัครจะได้รับการประเมินโดยต้องเขียนแผนการสอน ทดลองสอน และการ สัมภาษณ์ โดยกระบวนการดังกล่าวจะมี HOD ร่วมพิจารณาด้วยผู้บริหารกล่าวเกี่ยวกับการรับ สมัครคัดเลือกครูว่า

“ให้เขียนแผนการสอนให้ดู สัมภาษณ์ก่อน เขียนใบสมัครแล้วสัมภาษณ์ สัมภาษณ์แล้วให้ เตรียมตัว ถ้าบางท่านพร้อมวันนั้นแล้ว ก็ให้วันนั้นเลยถ้าบางท่านยังไม่พร้อมกันวัน มาทดลองสอน ถ้าเป็นไปได้ก็อยากจะให้มีนักเรียนจริงๆ ถ้าไม่มีก็ให้สอนลม สอนลมให้เราดู ดูท่าทาง ดูแววของเขา และดูน้ำเสียงของเขา หลังจากนั้นเราจึงจะนำมาเข้าที่ประชุม แล้วเวลาครุมาสอนเนี่ย เวลาสัมภาษณ์ ผมคุยกับ HOD เราจะเข้ากัน 2 คน ผมกับ HOD จะสัมภาษณ์กัน 2 คน ผมก็จะมีบันทึกของผม HOD ก็จะมีบันทึกของเขา” (ผู้อำนวยการ E101,8:76)

โดย HOD ที่มีส่วนร่วมในการรับสมัคร คัดเลือกครู ดูการสอนและสัมภาษณ์จะเป็นเฉพาะตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามที่ได้รับสมัคร

“เฉพาะหมวดที่ตัวเองรับผิดชอบ ถ้าเป็นครุคณิตศาสตร์ก็จะมี HOD คณิตศาสตร์ ถ้า เป็นสังคมก็จะมี HOD สังคม แล้วก็เวลาไปดูสอนก็เช่นเดียวกัน แล้วก็มาประเมินกัน แล้วก็หลังจากนั้นก็มาปรึกษาหารือกับ ทางคณะกรรมการ แล้วก็ทดลองงาน 3 เดือน (ผู้อำนวยการ E101,8:79)

ครูผู้เป็น HOD ภาษาไทยได้เล่าว่า

“จะมีรองผู้อำนวยการในแต่ละอาคาร ก็จะมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการเรียกว่า VP ดูแลโดย ภาพรวมแต่ว่า HOD อย่างหมวดภาษาไทยเลย หัวหน้าหมวดของทุก ๆ หมวดเราเรียกว่า HOD head of department ก็จะแบ่งงานเป็นหมวดจัดการตั้งแต่ระดับชั้นประถม ป. 3 ไปจนถึงชั้นมัธยม 6 นะคะ

ก็แบ่งเป็นรายวิชาไป ทุก ๆ วิชาที่จะมี Head หรือ HOD ของตัวเองนะคะ ทุกๆ นโยบายในเรื่องของการศึกษา เรื่องวิชาการต่าง ๆ นะคะเราก็จะรับมาจากผู้บริหารนะคะ ก็จะมีคณะผู้บริหารรวมถึงมาจากการประชุมต่าง ๆ ที่เป็นข้อตกลงหรือมติในการประชุมนะคะ และทุก ๆ อาทิตย์ เราก็จะมีการประชุมฝ่ายวิชาการนะคะ ช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดีทุกวัน รับนโยบายแนวทางหรือว่าร่วมกันแก้ปัญหาวิชาการอะไรก็แล้วแต่ เราก็จะนำไปสู่กระจายคุณครูแต่ละหมวดวิชา แล้วก็ในส่วนงานนอกจากรับนโยบายจากผู้บริหารมาแล้วนะคะเราก็จะดูในส่วนในเรื่องของการพัฒนาครูในทุก ๆ เดือนแล้วก็ต้องวางแผนการเข้านิเทศคุณครูนะคะเพื่อพัฒนากายภาพหรือคุณภาพทางการสอนของคุณครูให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนะคะนอกจากนั้นก็มีส่วนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านคุณภาพของเด็กมันก็จะมีการเชื่อมโยงกันเวลาเราเข้าไปนิเทศคุณภาพการสอนของคุณครูแล้วก็ต้องเข้าไปเช็คความสามารถเชิงวิชาการของนักเรียนด้วยแล้วก็ทุก ๆ ภาคเรียนทุก ๆ การสอบอย่างนี้คะ ก็จะมีการนำคะแนนของเด็กมาวิเคราะห์นะคะเป็นรายวิชาเป็นรายห้องแยกกันไปก่อนตามหมวดจริง ๆ เราต้องมีการสรุปเด็กอ่อนมีกี่คนอ่อนเรื่องอะไรมีการสรุปเป็น pattern ที่ชัดเจนเอาคะแนนของเด็กมานั่งวิเคราะห์แล้วก็จัดว่าเป็นกลุ่ม กลุ่มนี้เป็นเด็กอ่อนนะกลุ่มนี้เป็นเด็กที่เฝ้าระวังอย่างนั้นนะคะ หลังจากวิเคราะห์ภายในหมวดแล้วก็จะไปประชุมในด้านวิชาการนะคะกับคณะที่เป็น HOD ของแต่ละหมวด แล้วก็ผู้บริหารนะคะ เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาที่พูดคุยกับผู้ปกครองที่จะให้ความร่วมมือด้วย” (ครู E201,24:30)

“จะรับนโยบายจากผู้บริหารมาคุยแล้วมาชี้แจงกับเพื่อนครูคะ ซึ่งก็จะเป็นนโยบายที่ส่งผลประโยชน์ให้กับนักเรียน แล้วก็เน้นให้นักเรียนในรูปแบบของอิสลามคะ คือเราจะเข้าไปดูการสอนของคุณครูอย่างน้อยนะคะ เดือนละ 2 ครั้งนะคะต่อคนคะ ที่ชัดเจนในหัวข้อต่างๆ เช่น เออ คุณครูสอนตามโครงการสอนใหม่ ตามแผนการสอนหรือเปล่า คุณครูสอนตามเวลาใหม่ มีตัวบิยะฮ์ใหม่ การใช้สื่อของครูมีหรือเปล่านะคะ แล้วก็การควบคุมของชั้นเรียน การบูรณาการอิสลามคาบนั้น ๆ สนใจต่อนักเรียน ทั้งนักเรียนทั่วไปในห้องหรือนักเรียนอ่อนคะ การให้ความสำคัญต่อสมุด การตรวจงานนะคะ การถามคำถามนักเรียนในห้องหรือการกระตุ้นให้นักเรียนตอบคำถามแบบนี้ ก็จะมีการประเมินในรูปแบบนี้ แต่ละครึ่งกับคุณครูที่ไปนิเทศนะคะ ส่วนคุณครูนะคะจะต้องเตรียมการสอนก่อนที่จะทำการสอนตั้งแต่เริ่มทำแผนการสอน ซึ่งทางโรงเรียนก็พยายามให้คุณครูสอนและนำวิชาอิสลามศึกษาเข้าไปสอนควบคู่ด้วยคะ แล้วคุณครูก็ต้องเข้าสอนตรงเวลานะคะ ที่นี้คุณครูก็เป็นแบบอย่างที่ดีคะ คุณครูก็ต้องทราบล่วงหน้าอยู่แล้วว่าในช่วงเวลาที่สอนเนี่ยควรจะมีรูปแบบใด ที่เราจะไปทำการประเมินบ้างถึงแม้เราจะไม่ได้เข้าไปทำการประเมินแต่คุณครูก็ทำรูปแบบแบบนี้อย่างสม่ำเสมอคะ หลังจากที่เราทำกรณีนิเทศแล้วเนี่ยเราก็จะมาคุยกับคุณครูคะว่าคุณครูคิดว่าคุณครูมีจุดเด่นอะไรบ้างหรือว่าสิ่งที่ทำแล้วคิดว่าโอเคที่สุดเลยนะคะ แล้วเราก็จะมาคุยกันว่า ถ้าหากว่าคุณครูมีการกระตุ้นให้นักเรียนถามอีกนิดนึงก็จะ มาซาอัลลอฮ์มากเลย (มาซาอัลลอฮ์ หมายถึง เป็นพระสงฆ์ของอัลลอฮ์ หรือ มาซาอัลลอฮ์ ตะบาเราะกัลลอฮ์ หมายถึง พระประสงฆ์ของอัลลอฮ์ ขออัลลอฮ์ของทรงประทานความจำเริญ) ก็จะเป็นแนวเสนอแนะให้กับคุณครู แล้วก็ติดตามแล้วก็ประเมินในการนิเทศครั้งต่อไปคะ” (ครู E202,25:4)

ครูผู้สอนในหมวดอัลกุรอานกล่าวถึงการบริหารจัดการดูแลงานวิชาการของหมวดอัลกุรอาน ดังนี้

1) HOD วิชาอัลกุรอาน ดูแลระดับชั้นอนุบาล - ป.3

2) HOD วิชาอัลกุรอาน ดูแลระดับชั้น ป.4 - ม.6

“หัวหน้าหมวดหรือ HOD มี 2 ท่าน โดยเป็นเป็นช่วงชั้น คนที่หนึ่งดูแลอนุบาลถึง ป.3 คนที่สองดูแล ป.4 ถึง ม.6 โดยทั้งสองคนภายใต้ฝ่ายวิชาการ” (ครู E204,27:1)

สำหรับการดูแลงานวิชาการในระดับชั้น ป.1-ป.2 จะแบ่งได้ดังนี้

1)HOD ของระดับชั้น ป.1-ป.2 ที่ดูวิชาสามัญ จำนวน 1คน ประกอบด้วย

2)HOD วิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 1 คน

3)HOD วิชาอิสลามศึกษา อัลกุรอาน จำนวน 1 คน

ครูที่เป็น HOD ของระดับชั้น ป.1 - ป.2 กล่าวว่า

“ครูนั้นจะเป็นหัวหน้าหมวดของ ป.1 ป.2 ในวิชาสามัญ ก็จะดูแลการทำงานหน้าที่ในการเรียนการสอน การเข้าดูแลการสอนของครู การทำงานด้านเอกสาร รวมถึงการเข้าไปดูแลนักเรียนเรื่องการเรียน นักเรียนมีการเรียนอยู่ในระดับใดบ้าง นักเรียนคนใดจะต้องดูแลอย่างไรใกล้ชิดนะคะ ครูก็จะดูแลในส่วนของวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา ก็ศิลปะคอมพิวเตอร์ อะคะ” (ครู E202,25:7) “ครูจะเป็น HOD ในส่วนของสามัญ การดูแลของ HOD ในส่วนของอิสลามศึกษา อัลกุรอานหรือในส่วนของภาษาอังกฤษก็จะมาดูแลในส่วนนี้” (ครู E202,25:8)

2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายงานดูแลช่วงชั้นและฝ่ายงานดูแลงานวิชาการ

จากการศึกษาในบางโรงเรียน พบว่าสองฝ่ายงานนี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาในด้านพัฒนาคุณภาพครูผู้สอนและนักเรียน โดยฝ่าย HOD จะทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการทั้งหมด หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การนิเทศการสอนของครู การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ฝ่าย VP จะทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับงานช่วงชั้นการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน การปฏิบัติงานของครู การสนับสนุนให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ ดูแลความพร้อมด้านอาคารสถานที่อุปกรณ์ โดย VP 1 คน อาจมี HOD ที่ต้องดูแล 2 - 4 คน ตามบริบท โดยทุก ๆ ภาคเรียนฝ่ายงาน HOD และ VP จะนำผลการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และพัฒนางาน โดยโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร นำครูในทีมที่มีผลการปฏิบัติงานที่ดี เหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างมาแบ่งปันวิธีการทำงานให้กับเพื่อนครูและมีการมอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจให้กับครูที่ได้มาแบ่งปัน ผู้บริหารเล่าให้ฟังว่า

“VP บางท่านจึงมี HOD 3-4 คนอยู่ในตึกของตัวเอง อย่าง VP ผู้ชายจะมี HOD อยู่ 4 ท่าน VP นั้นอาจจะมี HOD 3 ท่าน VP นี้ อาจจะมี HOD อยู่ 2 ท่านตามบริบท ที่เขาอยู่ในตึกตามชั้นเรียน ตารางสอน” (ผู้อำนวยการ E101,8:65)

“ถ้าสายงานนิเทศจะต้องเป็นของ HOD แต่ถ้าเป็น Short observe 15 นาที 10 นาที VP ก็มีสิทธิ์เข้าไปสังเกตแบบสั้น ๆ เช่น VP เข้าไปดูครูสอน แต่ไม่ดูว่าครูสอนตรงตามเนื้อหา แต่จะดูว่าครูสอนเฝ้าเอาเด็กอยู่หรือเปล่า ดู Control ชั้นเรียนได้ไหม ไม่ใช่ว่าครูก็สอน เด็กก็เจียวจิว ส่วน HOD จะไปดูแบบเต็มคาบเรียนเลย ถ้า VP สังเกตว่าครูสอนเพี้ยน VP จะไม่เข้าไปเตือน VP จะไปแจ้ง HOD ที่เป็นเจ้าของสายงาน จากข้อสังเกต เช่นว่าไม่น่าจะสอนแบบนี้ แนะนำเพราะเป้าหมายที่ VP เข้าไปดู ไม่ได้ดูว่าสอนตามตัวชี้วัดใหม่แต่ดูแค่ควบคุมชั้นเรียนได้ไหม กิจกรรมลื่นไหลไหม” (ผู้อำนวยการ E101,8:66)

“...เราปล่อยให้ครูแหละมาทำ workshop การสอนแบบ creative มีประกวดแผนการสอน แบบ creative แล้วก็ให้รางวัล แล้วก็จัดครูในส่วนของงาน VP ก็จะมีครูประจำชั้นดีเด่น เพราะ VP ดูเกี่ยวกับงาน management ก็จะมีครูประจำชั้นดีเด่น ก็จะมีประกวดกัน แล้วก็ถ้าเป็น HOD ก็จะมีโปรแกรมเรื่องที่ว่าครูดีเด่นสอนดีหรือครูที่มีพัฒนาการดีเด่น ก็จะมีส่วนให้เขาออกมาวิวว่าทำไมเขาถึงทำแบบนี้ได้ ให้เขามาเล่า” (ผู้อำนวยการ E101,8:90)

“ครูที่ดูแลเรื่องเอกสารของงานประจำชั้น งานประจำชั้นเป็นของ VP ให้เขามาเล่าว่า ทำยังไง เขาถึงทำงานเอกสารได้ดี อะไรแบบนี้ครับ บางคนดีเด่นในด้านการใกล้ชิดกับนักเรียน เวลานั้นนักเรียนไม่สบาย เค้านั้นทางด้านนี้ VP เสนอชื่อมา ให้เขามาเล่าว่าเค้าทำอย่างไร อะไรแบบนี้ ก็มีแบบนี้ครับ แล้วก็ให้รางวัล ส่วนใหญ่แต่ก่อนเราให้รางวัลปลายปี ตอนนี้อยากจะให้หมดเทอมหนึ่ง เพราะให้ปลายปีแล้ว พอปิดเทอมก็จะลืมนะ” (ผู้อำนวยการ E101,8:91)

“สำหรับการเป็นครูที่โรงเรียน E ต้องบอกว่าจริง ๆ มีความเข้มงวดนะคะ ในทุกด้านเลยไม่ว่าจะเรื่องระเบียบวินัยหมายความว่ากฎระเบียบของครูของนักเรียนก็มีความเข้มงวด ในเรื่องของวิชาการนะคะก็เข้มงวดมากนะคะ มีระบบของการตรวจสอบระบบการทำงานของคนทุกระดับ อย่างชัดเจนนะคะ มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนนะคะ ทั้งคุณภาพการสอนของครูเอง รวมถึงคุณภาพของเด็กเองนะคะ แล้วก็ที่นี้มุ่งเน้นการเรียนการสอนโดยใช้แนวทางของอิสลามเข้ามาแทรกซึมในทุกกระบวนการสอนไม่ว่าจะเป็นวิชาไหนก็แล้วแต่นะคะแล้วก็ยึดตามแนวทางการสอนของท่านนี่คะ ที่โรงเรียนมักจะมี workshop ทุก ๆ ต้นปี นะคะว่าปีนี้ได้ดำเนินการสอนยังไงบ้างนะคะเพื่อที่ว่าให้ครูนำมาปรับใช้ในการสอนของตัวเอง” (ครู E201,24:32)

2.2.5 การวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของครูก่อนเปิดภาคเรียน

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนให้ความสำคัญกับการวางแผน การเตรียมความพร้อมของครูก่อนเปิดภาคเรียนเป็นอย่างมาก เพื่อให้ดำเนินงานเป็นไปตามแนวการปฏิบัติของโรงเรียน โดยชี้แจงนโยบาย ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน การทบทวนงานให้กับครู รวมทั้งเป็นการปฐมนิเทศสำหรับครูใหม่ ในด้านการผนวกหลักการทางศาสนากับการปฏิบัติงาน บางโรงเรียนมีนโยบายที่เรียกว่า Shariah Policy เป็นนโยบายด้านหลักการศาสนาที่ใช้ในโรงเรียนเพื่อให้บุคลากรรับรู้ร่วมกันและปฏิบัติตน ปฏิบัติงานตามคุณธรรมจริยธรรมอิสลามให้เป็นระเบียบมาตรฐานเดียวกันอย่างมีเอกภาพ

“ในระบบงานวิชาการจะมีการประชุม 2 สัปดาห์ก่อนอย่างเช่นจะเปิดวันที่ 15 หรือ 16 พฤษภาคม สมมติว่าโรงเรียนเปิดวันที่ 16 หรือ 15 พฤษภาคม ตั้งแต่เมษายนปลาย ๆ เราก็จะทำงานประมาณ 2 สัปดาห์ ใน 2 สัปดาห์เนี่ยจะมีโปรแกรมในเรื่องการอบรมการทวงงานหมดเลย การทวงงานเก่า การปฏิบัติหน้าที่ของการตอบบัตร สิทธิในการลา สิทธิในการลาป่วย ในการลากิจ ทั้ง ๆ ที่บางคนอยู่มาเป็น 10 ปีแล้ว ก็ต้องทวงให้ฟัง ครูใหม่ที่เข้ามา ก็จะมาเข้าคอร์สนี้ ก็จะได้รับไปด้วย ก็คือถ้าเป็นครูใหม่ก็จะเป็นการปฐมนิเทศ ถ้าเป็นครูเก่าก็ถือว่าเป็นการทวงงาน แล้วก็เราจะมีโปรแกรม Shariah Policy ก็คือ Shariah ก็คือหลักการอิสลาม นโยบายทางด้านหลักการอิสลามอะไร ที่ทำได้ ทำไม่ได้ แล้วก็ชี้แจง ตั้งแต่ต้นปีเลย เช่น การแยกหญิงชาย ประชุม ต้องกันมานะอะไรแบบนี้ ก็จะมีรูปภาพที่ใช้ได้ในโรงเรียนรูปภาพที่จะมาเป็นสื่อการสอน ใช้ได้ ใช้ไม่ได้ เกี่ยวกับ เรื่องศาสนา การปฏิบัติตัวของครูที่ไม่ใช่มุสลิมที่เป็นคริสเตียน เพราะเรามีประมาณ 10 ท่าน เราก็อธิบาย อะไรที่เขาจะอยู่กับเราได้ และเราก็ให้สิทธิเขาได้ในขอบเขตที่เขาที่รับได้ อะไรแบบนี้ เช่น เดือนเราะมะฎอน ถ้าเขาจะทานอาหาร ที่เป็นคริสเตียนหรือครูต่างศาสนาเนี่ยเขาก็จะต้องไปทานในที่ที่มีมิดชิดเขาก็รู้ตัว แต่ว่าเราชี้แจงก่อนเป็นการทวงกันทุกต้นปีอะไรแบบนี้ก็จะเป็นการปฐมนิเทศ แล้วก็การเขียนแผนการสอน การทำ Weekly planner การเขียนบันทึกหลังการสอน เราก็จะทวงทุกต้นปีนะครับ” (ผู้อำนวยการ E101,8:38-40)

“ถ้าเป็น Shariah Policy เมอลานา(ผู้รู้ด้านศาสนา) เป็นอามิร เป็นกรรมการสถานศึกษาที่เราให้เกียรติท่านมาก จะมาเป็นคนพูดทบทวนกับครู หลังจากทบทวนเสร็จ ครูทุกคนจะเขียนด้วยลายมือ ส่งเมอลานาด้วย...” (ผู้อำนวยการ E101,8:59)

สอดคล้องกับที่ครูได้กล่าวถึง Shariah Policy ครูกล่าวว่า

“ในแต่ละปีเค้าจะมีการพูดถึงชะรีอัตโพลีซี (นโยบายทางศาสนา) ก็คือหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับอิสลามก็จะมีทบทวนทุก ๆ ปี สิ่งไหนที่เราจะปฏิบัติได้ปฏิบัติไม่ได้ในโรงเรียน กฎระเบียบ ข้อห้าม ข้อตกลงต่าง ๆ ในโรงเรียนก็จะมีทบทวนคุยกันก่อนเพื่อให้ครูได้ทำความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของศาสนา” (ครู E203,26:1)

ครูผู้สอนภาษาไทยได้กล่าวถึงแนวทางในการสอนว่าจะเป็นในลักษณะเดียวกันตามนโยบายหลักด้านศาสนาของโรงเรียน โดยมีการวางแผนร่วมกัน ในช่วงต้นปีการศึกษาเพื่อสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามแม้จะมีการวางแผน การดำเนินการไว้ ก็สามารถปรับกระบวนการระหว่างดำเนินงานได้ตามสถานการณ์ แต่หลักการพื้นฐานในการสอนที่ต้องบูรณาการศาสนายังคงเดิม

“รูปแบบการสอน สติปัญญาการสอนบูรณาการอิสลามก็เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดทั้งโรงเรียนในเรื่องการสอนที่ผิดต่อหลักการหรือหมิ่นเหม่เราก็จะไม่สอนเลย ในเรื่องของรูปภาพไม่มีตา ไม่มีรูปสิ่งมีชีวิต ถ้ามีก็แสดงให้ดู ไม่ได้มีการปะเอาไว้ อันนี้ก็เป็นที่รับทราบโดยทั่วกันในเรื่องของการปฏิบัติ ส่วนในเรื่องของการสอนมีการอบรมการสอนทุก ๆ ปีในเรื่องที่อบรมจะแตกต่างกันไป มีเรื่องใหม่ที่เข้ามา มีเรื่องเก่าที่ทบทวน” (ครู E203,26:2)

“ในแต่ละปีก่อนจะเริ่มปีการศึกษาโรงเรียนจะมีการประชุมในแต่ละหมวด แล้วจะมีการอบรมแบบรวมอบรม แบบแยกหมวด จะมีการเอาหนังสือออกมาทางร่วมกัน เพื่อวางแผนร่วมกันแล้วคุยกันว่าเราจะเน้นอะไร เช่น เรามองว่า ป. 1 สิ่งที่สำคัญจะได้ก็คืออ่านออกเขียนได้แม่นสระทุกตัวพยัญชนะทุกตัว สะกดบ้างเล็กน้อย แต่สิ่งที่เราต้องการคือแม่นสระและพยัญชนะ ถือเป็นแนวทางแต่ว่าเราก็ต้องออกแบบการเรียนรู้ตามความเหมาะสม” (ครู E203,26:5)

“บางครั้งก็อาจจะมีปัญหาบ้างแม้ว่าเราวางแผนไว้แล้วแต่ก็มีการปรับเหมือนกัน” (ครู E203,26:6)

2.2.6 การจัดตั้งทีมเทรนนิ่งเพื่อพัฒนาครูใหม่เป็นการเฉพาะและครูที่ต้องพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน

โรงเรียนส่วนใหญ่มีการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนทั้งครูใหม่และครูเก่า โดยบางโรงเรียนจะเริ่มขึ้นก่อนเปิดภาคเรียนสองสัปดาห์ ในสองสัปดาห์นี้ โรงเรียนจะจัดอบรมทบทวนงานและนโยบายด้านหลักการอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในโรงเรียน อาจเรียกได้ว่าเป็นการปฐมนิเทศครูใหม่ไปในตัว แต่กรณีระหว่างภาคเรียนมีครูใหม่เข้ามายังไม่ผ่านการปฐมนิเทศข้างต้น ทางโรงเรียนจะมี การจัดตั้ง“ทีมเทรนนิ่ง” ทำหน้าที่ดูแลครูใหม่ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน โดยทีมเทรนนิ่ง จะเป็นครูที่ชำนาญการในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละด้าน นอกจากนี้ทีมเทรนนิ่งจะดูแลครูเก่าที่เห็นควรต้องพัฒนางานด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังที่ผู้บริหารกล่าวว่า

“จะมีอยู่ ครูที่เข้ามา หลังจากที่โปรแกรมจบไปแล้ว บางทีเพิ่งได้ครูมาหรือว่าบางทีครูไปบรรจุได้ก็ลา สัญญาว่าจะอยู่กับเราครบเทอมแต่ก็ไปก่อน หรือว่าครูมีเหตุที่จะต้องลาออก จนจำเป็นต้องรับครูเพิ่มเราก็จำเป็นต้องตั้ง “ทีมเทรนนิ่ง” ทีมเทรนนิ่งเนี่ย จะประกอบไปด้วยกับจะไม่พยายามเอา HOD เข้ามาแต่ที่ว่าแต่ท้ายที่สุดก็ต้องเอา HOD เข้ามาด้วยหัวหน้ากลุ่มสาระเข้ามา

ด้วย แต่จะเป็นครูที่ชำนาญการแต่เขาไม่ได้มาเป็น HOD เขาจะมาอยู่ในทีมนี้ เช่น ในหมวดภาษาไทย เขามีคนที่เก่งการทำสื่อ หัวหน้าหมวดไม่ต้องมาเทรน ก็จะส่งชื่อของคนเก่งมาอยู่ในทีมนี้ ใครที่มีคนเก่งในหมวดของตนเองในทีมของตัวเองในกลุ่มสาระของตัวเองก็จะส่งชื่อเข้ามา ใครเก่งทางด้านเขียนแผนการสอนแบบ creative ใครเก่งทั้งด้านการเขียนกระดาน การใช้กระดานการแบ่งสัดส่วนของกระดาน เพื่อจะส่งคนเก่งของตนเองเสนอชื่อเข้ามา ผมก็จะดูแล้วก็จะให้ ครูหัวหน้าหมวดช่วยดูด้วย คนนั้นคนนี้ แล้วครูที่มาแบบกลางปีมา แบบไม่ทันได้รับการอบรมในคอร์สช่วงต้นปีก็จะส่งเข้ามาฝึกตรงนี้ ส่งเข้ามาอบรมตรงนี้หรือว่าแม้กระทั่งครูที่อยู่ประมาณ 5 ปี 6 ปีแล้ว แต่พอไปนี่นี้เทศอยู่แล้วเขาแกวก็ส่งชื่อเขามารับการเทรน สัปดาห์ 2 สัปดาห์ตามคาบว่างมาเทรน ก็จะมีกลุ่มนี้ด้วยครับ” (ผู้อำนวยการ E101,8:52-58)

2.2.7 การกำหนดงานเทรนเนอร์เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่าหนึ่งงานที่สำคัญและน่าสนใจเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของบางโรงเรียนคือการจัดให้มี หน้าที่เทรนเนอร์ ซึ่งมีบทบาทในดูแลงานนิเทศการสอนเป็นการเฉพาะ ผู้วิจัยพบว่าบางโรงเรียนนอกจากมีการกำหนดงานหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อดูแลงานวิชาการในแต่ละวิชาแล้ว ยังจัดให้มีครูผู้ทำหน้าที่เทรนเนอร์เพื่อรักษามาตรฐานการทำงานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตลอดปีการศึกษาอีกด้วย โดยทีมเทรนเนอร์เป็นหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาอัลกุรอาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา กระตุ้น ทบทวนงาน กำกับ ติดตาม งานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามที่ได้รับมอบหมายจาก ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้บริหารกล่าวว่า

“จะมีอีกตำแหน่งหนึ่งเทรนเนอร์ แต่เราไม่ได้ระบุตำแหน่ง แต่เรารู้กันว่าคนนี้ คือเทรนเนอร์ (ผู้อำนวยการ E101,8:31)

“...งานนิเทศเราต้องการให้มีมาตรฐานเดียวกัน ทุกคนมีประสบการณ์ในการนิเทศแล้ว แล้วก็หัวหน้ากลุ่มสาระแต่ละคนก็จะมีประสบการณ์แล้ว แต่ว่าถ้าอยู่นาน ๆ ไปไม่มีการกระตุ้น ไม่มีการทวนงาน บางทีเดี๋ยวมันจะแผ่ว...” (ผู้อำนวยการ E101,8:34)

2.3 การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม

ด้านการจัดบุคลากร ผู้บริหารเน้นความเหมาะสมระหว่างคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม ด้วยมุมมองที่ว่าคนทุกคนมีบุคลิกการทำงานที่แตกต่าง มีศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ในแบบของตนเอง โดยให้ใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงาน และต้องคำนึงถึงเป้าหมายงานเป็นสำคัญ

“หลักการคือ เราคัดสรรคนให้ตรงกับงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:22) “เราต้องเข้าใจว่า เนเจอร์ของคนไม่เหมือนกัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:46) “สไตลโครสไทม์มันแต่เวลาทำงานร่วมกันจะต้องไปกันให้ได้” (ผู้อำนวยการ A101,5:47)

“จำนวนครูก็ค่อย ๆ ขยายตามจำนวนนักเรียน แต่ว่าที่นี่จะใช้ครูเยอะเพราะว่าเราสอนศาสนาควบคู่สามัญ คุณครูที่เป็นฝ่ายศาสนาจะมีจำนวนมากกว่า พอสมควรแต่คุณครูที่สอนสายสามัญเนี่ย เนื่องจากกลุ่มรายวิชามันเยอะกว่า แล้วก็แยกสายการเรียนด้วยก็ยิ่งทำให้จำนวนครูเพิ่มขึ้นตามจำนวน แต่ว่าคุณครูทุกคนจะต้องจบตรงสาขาและมีใบประกอบวิชาชีพครูอันนี้ก็เป็นที่สนใจโดยหลัก ๆ ที่เรารับครูเข้ามา” (ผู้อำนวยการ A101,5:52)

โดยประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นครูของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารมีความเข้าใจต่องานและความรู้สึกของบุคคลได้เป็นอย่างดี

“ต้องเข้าใจว่าผมมาจากครู เป็นมาหมดแล้วในโรงเรียน เป็นครูประจำชั้น เป็น HOD หัวหน้างานเค้าด้วย งานต้อบียะห์ คนที่เข้ามาจะอยู่ฝ่ายวิชาการทั้งหมด และการพูดคุยกับเค้าด้วย เป็น VP เลยค่อนข้างจะรู้ว่าใครเหมาะสมกับอะไร” (ผู้อำนวยการ E101,8:146) “อย่างคนนี่เค้าถนัดงานอีเว้นท์เวลาแขกมา คนนี้ต้องดูแลอาหาร บางคนถนัดดูแลพฤติกรรม” (ผู้อำนวยการ E101,8:140)

ครูในระดับหัวหน้าหลายท่านได้เล่าถึงการบริหารจัดการบุคคลเข้าฝ้ายงานตามความเหมาะสมของบุคคล

“โรงเรียน B จะแบ่งออกเป็นสี่ฝ่ายการทำงาน ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายบุคลากร ฝ่ายบริหาร ผู้บริหารจะจัดครูเข้าฝ้ายตามที่ถนัด” (ครู B201,16:12)

ครูหัวหน้าหมวดสุขศึกษาและพลศึกษากล่าวว่า

“จะมีหัวหน้างาน แต่ละฝั่ง เช่น ฝั่งประถม การแบ่งงาน ก็จะแบ่งตามความสามารถของครูแต่ละคน เช่น งานแบบนี้ เช่นครู A เป็นครูที่เด็ก ๆ รักเด็ก ๆ ชอบ ถึงแม้ภายนอกจะดูขึงขังจริงจังตัวใหญ่แต่ แบบว่าจิตใจแฉะใจมาก เด็ก ๆ ชอบมาก ก็เลยให้ครูเนี่ยอยู่ฝั่งประถมแหละดีแล้ว เป็นอย่างผมเนี่ยเด็ก ๆ จะกลัว ด้วยลักษณะของเสียงแล้วก็หน้าตา ถ้าเราไม่ยิ้มเนี่ยเด็ก ๆ จะใจสั้นแล้ว” (ครู A201,13:8)

ผู้บริหารบางท่าน ได้ให้ข้อมูลว่า ในช่วงแรกของการบริหารในสภาพวิกฤตบางประการ มีความจำเป็นต้องปรับโครงสร้างการทำงานและการจัดการในหลาย ๆ ด้านใหม่ โรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้คนที่มีความถนัดหรือเชี่ยวชาญในแต่ละส่วนงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงที่สุด ท่านได้กล่าวว่า

“การบริหารโรงเรียนต้องใช้บุคคลที่มีความถนัดในแต่ละสาขา แต่ละเรื่องด้วย ไม่ใช่ใครก็ได้เข้ามา จะต้องมีความถนัดในแต่ละภาคส่วน แต่ละสาขา เช่น อย่างที่บอกเมื่อกี้ ในด้านการบริหาร

องค์กรก็ต้องมีอาชีพตรงนั้น ในด้านงานวิชาการสามัญ ศาสนา ก็ต้องมีคนที่เป็มืออาชีพ แล้วก็ มีเงินที่ต้องเกี่ยวข้องกับการเงินก็ต้องเป็มืออาชีพด้านการเงิน การบัญชีเข้ามา รวมไปถึงเรื่องของกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง” (ผู้อำนวยการ C101,6:68)

นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีการพัฒนางานในระดับหัวหน้างาน โดยให้หัวหน้างานสังเกตการณ์การเป็นแบบอย่างการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ จากผู้บริหารในช่วงแรก เพื่อนำมาปรับใช้กับงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

“ผมต้องการจะฝึกหัวหน้าฝ่าย ผมก็จะเอาหัวหน้าฝ่ายแต่ละฝ่ายมาร่วมด้วยช่วงแรก ๆ ให้นั่งดูสังเกตการณ์ เวลาผมถาม ผมถามอย่างไร ตอนนี้อยู่ให้เขาถามเองแล้ว เรายิ่งดู ต่อไปแล้วเค้าจะต้องพึดแบ็กกลับมาว่าครุคนี่เนี่ย ถ้าจะมอบหมายงานในโรงเรียนทำอะไรได้บ้าง นอกจากบทบาทการสอนเนี่ย มีอะไรอย่างอื่นอีกไหมที่ จะสามารถมอบหมายให้กับครุคนี่ได้ จากสิ่งที่เขารายงานประเมินตนเองมา แต่ว่าการประเมินตนเองของเขาเนี่ย มันไม่สามารถจะนำมาเป็นข้อสรุป 100% นะ เอามาเป็นส่วนเป็นส่วนประกอบในการสรุปซึ่งการนิเทศเอะไรต่าง ๆ เนี่ยมันจะเป็นหลายด้านแต่ว่าเป็นส่วนประกอบในการสรุปซึ่งการนิเทศเอะไรต่าง ๆ เนี่ยมันจะเป็นหลาย ๆ ส่วนที่มาดูพร้อมกัน...” (ผู้อำนวยการ C101,6:165-166)

“เราทำด้วยความยุติธรรม เปิดเผยโปร่งใส ไม่ได้ว่ามีไบแอส หรือว่ามีทัศนคติทางลบกับครุคนใดคนหนึ่ง” (ผู้อำนวยการ C101,6:165-167)

มีการวิเคราะห์ภาระงานของบุคคลเพื่อกระจายให้ตามความเหมาะสม

“การคำนวณภาระงาน ซึ่งการคำนวณภาระงานเนี่ยเราจะทำกันทุกปี เป็นการเก็บข้อมูลว่าครุหนึ่งคนทำอะไรบ้าง เดลิเวอรี่คืออะไร ระบุมา Weekly มีอะไร monthly มีอะไร yearly มีอะไรบ้าง และแอดห็อค งานที่ทำเฉพาะที่เกิดขึ้นบ่อยๆ มันเกิดเฉพาะไม่ได้อยู่ใน List ที่ต้องทำแต่เป็นงาน Routine ที่เกิด ถ้ามันเกิดขึ้นมาแล้วมันจะเหมือนกันนะมีอะไรบ้าง มีการประชุมบ่อยไหม มีการคำนวณว่า work load เกินไปหรือเปล่านั้นจะเอามาดูถ้า work load มากเพิ่มคนแต่ถ้า work load น้อยเนี่ยอาจจะลดคน” (ผู้อำนวยการ C101,6:171)

2.3.1 การคัดเลือกครุที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตามวิถีอิสลาม

กระบวนการรับครุ โรงเรียนส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการสำรวจการคงอยู่ของครุในช่วงปลายปี เพื่อเตรียมความพร้อมให้มีครุผู้สอนมีเพียงพอในปีการศึกษาถัดไป เมื่อมีความจำเป็นต้องเปิดรับสมัครจะประกาศให้บุคคลทั่วไปรับทราบ ผู้สมัครจะผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยการสัมภาษณ์ และการทดลองสอน เมื่อคณะกรรมการประเมินความเหมาะสม ครุจะได้รับเข้าปฏิบัติงานระยะเวลาหนึ่งก่อนการบรรจุเป็นครุของโรงเรียนในสังกัด โดยหลักเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือก คือ ครุทุกคนจะต้องมีใบประกอบวิชาชีพครุ มีความรู้ ความสามารถจัดการเรียนการสอน

ในวิชาที่สอน และอยู่ร่วมกันในบรรยากาศโรงเรียนวิถีอิสลามได้ กรณียังไม่มีการประกอบวิชาชีพครู แต่มีความสามารถในการสอน โรงเรียนจะรับเข้ามาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ ขณะเดียวกันครูใหม่ จะต้องปฏิบัติงานตามระเบียบ และดำเนินการให้มีใบประกอบวิชาชีพระยะเวลาตามที่กำหนด

ผู้บริหารส่วนใหญ่เล่าถึงกระบวนการรับสมัครคัดเลือกครูไว้ว่ามีการสำรวจ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการขององค์กร จากนั้นก็เปิดรับสมัครโดยเงื่อนไขสมัคร คือ การมีใบประกอบวิชาชีพครู อย่างไรก็ตามถ้ามีความสามารถในการสอนที่ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการแล้ว ก็สามารถเข้าปฏิบัติงานได้และดำเนินการเรื่องใบประกอบวิชาชีพให้เรียบร้อย ในเวลาต่อมา

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวว่า

“ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ สรรวจ ตำแหน่งงาน อย่างเช่นปีหน้า จะมีการปรับแก้ทางการศึกษาในระดับมัธยมปลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการเข้ามหาวิทยาลัยได้ง่ายขึ้น จากสอนแนว ระบาย พอปรับก็จะมีผลต่อเรื่องอัตรากำลัง หลังจากนั้นจะวิเคราะห์ ดูจากคนข้างในก่อนมีใครจะแจ้ง ย้ายงาน หรือลาออก แต่งงาน ใหม่ พอรู้ว่าไม่มีตำแหน่งที่จะรับก็จะประกาศรับ ต้องมีใบประกอบวิชาชีพ ถ้าไม่มีก็มีระยะเวลาอยู่ ปกติแล้วเค้าอนุญาตให้ครูใหม่เค้าสอนหนึ่งถึงสองปี” (ผู้อำนวยการ A101,5:124) “เมื่อประกาศรับแล้วสมัครแล้ว ทุกคนจะได้รับโจทย์ไปเหมือนกันคือการทำแผนสำหรับหนึ่ง คาบเรียน ตามความถนัดของเรา แล้วมาสอนจริงกับเด็กที่เตรียมไว้ และจะมีกรรมการอยู่ร่วมกับคลาส นั้นด้วย กรรมการก็จะประเมินแล้วส่งคะแนนให้บุคคล บุคคลก็จะสรุปคนที่เหมาะสม เราจ้างตามรัฐ กำหนด” (ผู้อำนวยการ A101,5:126) “คุณครูทุกคนจะต้องจบตรงสาขาและมีใบประกอบวิชาชีพครูอันนี้ก็เป็นเงื่อนไขโดยหลักๆ ที่เรารับครูเข้ามา...” (ผู้อำนวยการ A101,5:126)

เช่นเดียวกับที่ผู้บริหารอีกท่านได้กล่าวว่า

“...ก็จะวางอัตรากำลังในช่วงท้ายปีแล้วก็จะนำเสนอเข้ามา ก็จะต้องมาพูดคุยกับผมก่อน ว่า เขามีความจำเป็นอะไรว่าจะต้องเอา แล้วก็เอาตารางสอนมาดูว่าจำนวนคาบมาดูว่าพอหรือไม่พอ บาง ที่เขาบอกว่าพอแหละ คาบพอ แต่ว่าคนที่พออยู่เนี่ย มีภาระนอกเสริม เช่น สอนภาษาไทยแต่ทำงาน ทะเบียนด้วย อีก 2 คนทำให้คนไม่พอ เขาก็จะมาคุยเหตุผลกัน ผมรับในหลักการผมก็จะไปคุยกับ กรรมการสถานศึกษาด้วยกับเป็นแบบนี้แบบนี้ บางทีผมก็จะชวนหัวหน้ากลุ่มสาระบางท่านไปด้วย เพราะเป็นแบบนี้แล้วท่านก็จะผ่านที่ประชุมแล้วคุยกับกรรมการสถานศึกษา” (ผู้อำนวยการ E101,8:74)

โดยผู้บริหารได้เล่าถึงการรับสมัครผ่านการประชาสัมพันธ์ช่องทางต่าง ๆ

“จะประกาศใน LINE OA official ของโรงเรียนแล้วก็ประกาศในสื่อต่างๆ แล้วก็เรียกมา สัมภาษณ์เขียนใบสมัครแล้วก็ทดลองสอน สัมภาษณ์และทดลองสอนให้ดู (ผู้อำนวยการ E101,8:75) “ให้เขียนแผนการสอนให้ดู สัมภาษณ์ก่อน เขียนใบสมัครแล้วสัมภาษณ์ สัมภาษณ์แล้วให้เตรียมตัว

ถ้าบางท่านพร้อมวันนั้นแล้วก็ให้วันนั้นเลย ถ้าบางท่านยังไม่พร้อมก็นัดวัน มาทดลองสอน ถ้าเป็นไปได้ ก็อยากจะทำให้มีนักเรียนจริง ๆ ถ้าไม่มีก็ให้สอนลม สอนลมให้เราดู ดูท่าทาง ดูแววของเขาและดูน้ำเสียง ของเขาหลังจากนั้นเราจึงจะนำมาเข้าที่ประชุมแล้วเวลาครูมาสอนเนี่ย เวลาสัมภาษณ์ผมคุยกับ HOD (หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้) เราจะเข้ากัน 2 คนผมกับ HOD จะสัมภาษณ์กัน 2 คน ผมก็จะมโนบันทึก ของ HOD ก็จะมีบันทึกของเขา” (ผู้อำนวยการ E101,8:76)

โดย HOD หรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จะมีส่วนร่วมในกระบวนการรับสมัครครู ซึ่งจะทำการสังเกตการสอนและสัมภาษณ์ร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนด้วย

“เฉพาะหมวดที่ตัวเองรับผิดชอบ ถ้าเป็นครุคณิตศาสตร์ก็จะมี HOD คณิตศาสตร์ ถ้าเป็น สังคมก็จะมี HOD สังคมแล้วก็เวลาไปดูสอน ก็เช่นเดียวกัน แล้วก็มาประเมินกัน แล้วก็หลังจากนั้นก็ มาปรึกษาหารือกับ ทางคณะกรรมการแล้วก็ทดลองงาน 3 เดือน (ผู้อำนวยการ E101,8:76)

“บางที่เราต้องเข้าใจว่าคนที่จบมาโดยตรงในโรงเรียนเอกชนมันก็ไม่ค่อยใช้ปะครับ แต่เราก็ พร้อมที่จะเทรนในเรื่องของการฝึกหัดครู หรือบางคนไม่มีใบประกอบวิชาชีพครู เราดูแล้วมีแววพอไป ได้แล้วก็รับนะ (ผู้อำนวยการ E101,8:80)

“ต้องมีความมั่นใจกล้านำเสนอถึงแม้จะมีสั้นอยู่บ้างแต่ยังสู้ แล้วเขาก็ไปชวนขวามาจาก เพื่อนของเขาที่เป็นครูอยู่ข้างในหรือใครก็แล้วแต่พยายามที่จะนำเสนอในมุมมองที่เรา เห็นว่ามันเป็น จุดของเราเพราะว่าการสอนที่โรงเรียน E จะมีเบสิคพื้นฐานที่เราวางเป็นมาตรฐานว่าครูทุกคนจะต้องมี ถ้าครูคนไหนที่ใหม่แล้วมี แสดงว่าเขาชวนขวมาแล้ว แต่อาจจะไม่ครบร้อย เรารู้ว่าพอไปได้และ พร้อมที่จะเทรนให้กับเขา ผู้บริหารชอบนะครับ ทางผู้ใหญ่ถ้าเป็นครูที่ไม่มีประสบการณ์เขาก็พิจารณา ให้ แต่บางฝ่ายงานเราต้องการแบบชำนาญการเลย อย่างคอมพิวเตอร์หรือวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เราต้องชำนาญการ แต่ถ้าเป็นครูศาสนาที่มีความสามารถมีความตั้งใจแล้วก็รับมาฝึก” (ผู้อำนวยการ E101,8:81)

ผู้บริหารบางท่านเล่าว่าครูจะต้องมีทักษะความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และ โปรแกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการทำงานได้ เนื่องด้วยระบบการจัดการสารสนเทศที่ใช้ในโรงเรียน จำเป็นที่ครูทุกคนต้องใช้งานคอมพิวเตอร์และโปรแกรมพื้นฐานดังกล่าวได้เพื่อทำให้การทำงานมี ประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นนอกจากการทดสอบการสอนแล้ว โรงเรียนมีทดสอบด้านการใช้งาน คอมพิวเตอร์ของครูด้วย

“ มีการทดสอบอาจจะให้ไปนั่งทดสอบคอมพิวเตอร์ใช้คอมพิวเตอร์เป็นไหม เพราะว่าใน โรงเรียนนี้ครูทุกคนจะต้องมีแล็ปท็อปเป็นของตัวเอง ครูทุกคนจะต้องใช้โปรแกรมชีซ่าเป็น ครูทุกคน จะต้องใช้โปรแกรม Microsoft Office เป็น ครูจะต้องทำแผนโครงการ ผ่านระบบ Microsoft เรามี อีเมลชื่อครูแอท โรงเรียนเราให้ ให้ทุกอย่างส่งมาทางอีเมลได้เลย เพราะว่าเราเจอปัญหาหลายอย่าง

สมัยก่อนเวลาส่งทางไลน์บ้าง ส่งทางอะไรก็ไม่รู้แหละ สุดท้ายข้อมูลมันหาย” (ผู้อำนวยการ C101,6:89-93)

2.3.2 การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรม และจริยธรรมอิสลามและการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ

การพัฒนาครูให้มีคุณภาพด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงด้านคุณธรรมและจริยธรรม จากข้อมูลโรงเรียนมีการจัดการพัฒนาครู แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นการจัดภายในองค์กร ผ่านการจัดอบรม การนิเทศ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคนิคการสอน การควบคุมชั้นเรียน โดยโรงเรียนพิจารณาความจำเป็นในด้านที่ต้องพัฒนา หรือการนำกรณีศึกษาตามบริบทของโรงเรียนเป็นที่ตั้ง แล้วครูร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขสถานการณ์ การพัฒนาบุคลากรภายนอกจะเป็นด้านทักษะการทำงานและงานวิชาการแล้ว ยังมีการจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาบุคลากรด้านการขัดเกลาตนเองในเรื่องศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้อง และการอ่านอัลกุรอานด้วย ส่วนต่อมาคือการศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ การได้รับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก โดยทั้งสองส่วนนี้ผู้บริหารพิจารณาความเหมาะสมเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยผู้บริหารมีมุมมองว่าเมื่อครูมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีเยี่ยมส่งผลทางบวกให้กับการเรียนรู้และพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของนักเรียนได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้นอกจากโปรแกรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้จัดให้ครูแล้ว ครูส่วนใหญ่มีการแสวงหาพัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเองเพิ่มเติมอยู่เสมอ

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้เล่าถึงประสบการณ์ในการพัฒนางานโดยการไปศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนมุสลิมในต่างประเทศ โดยกล่าวว่า

“ผู้บริหารที่เคยส่งคณะไปดู ผมเองก็เป็นหนึ่งในคณะนั้น ผมก็ไปอยู่มา 2 สัปดาห์นะครับ ชุดผมจะอยู่มา 2 สัปดาห์ที่ South Africa นะครับ แล้วก็มีอีกชุดหนึ่งตามผมกลับมา อีกปีหนึ่งไปอีกชุดหนึ่งไปอยู่อีกสัปดาห์หนึ่งอะไรแบบนี้ แล้วก็ทางผู้บริหารได้ให้เราไปดูงาน ที่ทางโรงเรียนมุสลิม ที่อยู่ในเมมเบิ้ลออกสเตอร์เลีย ผมก็ไปอยู่มาประมาณ 10 วันจะอยู่อีกชุดหนึ่ง ไปกินนอนอยู่ที่นั่นเลยนะครับ แล้วก็บางชุดเนี่ยไปดูที่ปากีสถาน บางชุดไปดูที่อินเดียไปอยู่กันเป็น 10 วัน 2 สัปดาห์อะไรแบบนี้ อันนี้ก็คือในเรื่องของการไปเรียนรู้ส่งคนไปเรียนรู้” (ผู้อำนวยการ E101,8:85)

การพัฒนาบุคลากรผ่านศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ภายในประเทศ

“ส่วน ในเรื่องของการดูงานในประเทศไทย เราก็ดูที่เซ็นต์คาเบรียลก็ไป เมื่อต้นปีเราก็ไปดู สุจิตติ ที่เขาใช้เซเว่น habit เขาใช้ 7 อย่าง 7 คุณลักษณะนิสัย ถัดจากนั้นเราก็เอาหัวหน้างานอีก 23 คน ไปที่โรงเรียนรุ่งอรุณ อัลลอสี่ ตะออลาให้ละ เค้าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธวิถี เราเป็นวิถีอิสลาม เขาเข้าใจ ทางอาจารย์ก็ให้คำแนะนำได้มากเป็นประโยชน์กับเรามากเลยเพราะทางโรงเรียนรุ่งอรุณก็เป็นแกนนำ ในเรื่องของหลักสูตรฐานสมรรถนะ เราก็เข้าอยู่กับทางรุ่งอรุณด้วย” (ผู้อำนวยการ E101,8:86)

“ผมจัดอบรมครูของผมนี่จะชวนครูที่อยู่ในเครือข่ายด้วย จะสอบถามโรงเรียนในเครือข่ายว่า ต้องการอบรมเรื่องอะไร อันนี้เป็นไฟล์ทบังคับ ผู้บริหารก็ต้องเรียนรู้เรื่องนี้ด้วย ส่วนการอบรมบางคน หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการจะพิจารณาว่าควรพัฒนาในเรื่องใด อาจมีการอบรมมา บุคคลส่งมา หน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการก็จะพิจารณาว่าใครเหมาะสม โรงเรียนก็จะศัพท์พอร์ทในเรื่องค่าใช้จ่าย หรือความสะดวกในด้านเวลาการทำงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:32)

การพัฒนาบุคลากรผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การดูแลนักเรียน แบบภายในโรงเรียน ผู้บริหารมีมุมมองว่าการได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายจาก เพื่อนครูในบริบทโรงเรียนเดียวกัน จะช่วยให้ครูมีแนวทางในการปรับปรุง พัฒนางานการจัดการเรียนการสอนและการดูแลนักเรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้การอบรมภายในสถานโรงเรียนเป็น ผลดีต่อการกำหนดเนื้อหาเพื่อการพัฒนาได้ตรงประเด็น และช่วยลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย

“การพัฒนาครู เรามีการประชุม เรามีการถาม เรามีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้บริหารกับครู ครูที่เป็นหัวหน้าฝ่ายและครูที่เป็นครูทั่วไปทั้งโรงเรียน เราประชุมกันทั้งโรงเรียน เดือนละ 2 ครั้งและใน วาระก็จะระบุในวาระมีอะไรบ้างแลกเปลี่ยนอะไรต่างๆ คือก่อนประชุมเนี่ยครูจะต้องพูดมานำเสนอ รูปแบบการสอน Active Learning ของแต่ละคนต้องสลับกันไป อันที่ 2 ครูจะต้องมานำเสนอทักษะ การควบคุมชั้นเรียนโดยใช้โมเดลแซมปี แซมปี ก็เป็นตัวย่อ C ย่อมาจาก Conversation H ย่อมาจาก Health A ย่อมาจาก activity M ย่อมาจาก Movement P ย่อมาจาก Participation และมีตัว S เล็กๆคือ Success เพราะฉะนั้นอันนี้ผมเป็นคนอบรมครูในคลาสครูเมเนจเม้นท์ผมจะใช้โมเดลแซมปีเนี่ย ซึ่งเป็นโมเดลของนักการศึกษาในอดีต มีประโยชน์มาก” (ผู้อำนวยการ C101,6:134)

“ส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมภายในมันก็ 1. เราสามารถจะกำหนดเนื้อหาตามที่เราต้องการได้ง่ายกว่า 2. เซฟคอร์ดด้วยลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ การบริหารจัดการภายในเองได้ทั้งหมด” (ผู้อำนวยการ C101,6:168)

“ที่สำคัญที่สุดของการอบรมเองเนี่ยคือ คือการที่ครูอบรมและทำ workshop แล้วครูแต่ละคน ที่มา Sharing ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเจอในโรงเรียนเนี่ย มันจะทำให้ครูอีกคนหนึ่งที่เขาไปดูเด็กคนเดียวกันในกลุ่มเดียวกันแต่เขาไม่ได้ทำ มันคล้ายๆ PLC เพราะเขาจะเห็น อ้อ เขาทำแบบนี้มันดี แบบนี้ละ เขาจะได้ทำบ้างมันง่ายกว่า เราใช้ case study จากโรงเรียนของเราเอง” (ผู้อำนวยการ C101,6:169)

“...เราปล่อยให้ครูแหละมาทำ workshop การสอนแบบ creative มีประกวดแผนการสอนแบบ creative แล้วก็ให้รางวัล แล้วก็จัดครูในส่วนของงาน VP ก็จะมีครูประจำชั้นดีเด่น เพราะ VP ดูเกี่ยวกับงาน management ก็จะมีครูประจำชั้นดีเด่น ก็จะมีประกวดกัน แล้วก็ถ้าเป็น HOD ก็จะมีโปรแกรมเรื่องที่ว่าครูดีเด่นสอนดีหรือครูที่มีพัฒนาการดีเด่น ก็จะมีส่วนให้เขาออกมาวิวว่าทำไมเขาถึงทำแบบนี้ได้ ให้เขามาเล่า” (ผู้อำนวยการ E101,8:90)

“ครูที่ดูแลเรื่องเอกสารของงานประจำชั้น งานประจำชั้นเป็นของ VP (หัวหน้างานช่วงชั้น) ให้เขามาเล่าว่า ทำยังไงเขาถึงทำงานเอกสารได้ดี อะไรแบบนี้ครับ บางคนดีเด่นในด้านการใกล้ชิดกับนักเรียน เวล่านักเรียนไม่สบาย ค่าเดินทางด้านนี้ VP เสนอชื่อมา ให้เขามาเล่าว่าเค้าทำอย่างไร อะไรแบบนี้ ก็มีแบบนี้ครับ แล้วก็ให้รางวัล ส่วนใหญ่แต่ก่อนเราให้รางวัลปลายปี ตอนนี้อยากจะให้หมดเทอมหนึ่ง เพราะให้ปลายปีแล้ว พอปิดเทอมก็จะลืม” (ผู้อำนวยการ E101,8:91)

“หัวหน้าก็จะดูแลพัฒนา ฝึกอบรม ก็จะมีทั้งอบรมภายใน และการไปศึกษาดูงานตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มงาน เป็นการอบรมภายใน ภายนอก บางคนมีปัญหาเรื่องเอกสาร เรื่องเทคโนโลยี เรื่องการปรับตัวกับเวลา การเข้างาน” (ผู้อำนวยการ E101,5:24)

นอกจากการพัฒนาทักษะการทำงาน การพัฒนาความรู้ในส่วนวิชาการแล้วของบุคลากรแล้ว โรงเรียนยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถทางด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของบุคลากรด้วย เช่น การอ่านอัลกุรอานให้ถูกต้อง การอาบน้ำละหมาดให้ถูกต้อง การละหมาดให้ถูกต้อง รวมถึงการปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ ให้ถูกต้องด้วย โดยการจัดให้มีกิจกรรมเพื่อดูแลกันในเรื่องนี้ด้วย

“มันไม่ใช่แค่ทักษะการทำงานอย่างเดียว ครูบางคนของเราต้องเข้าใจว่าครูมุฮัลล์ฟ (ผู้เข้ารับอิสลามใหม่) เรามีพอสมควร บางทีเค้าเข้ารับอิสลามโดยที่ไม่ใช่เพราะเค้าแต่งงานกับมุสลิม แต่เค้าเป็นครูวิทยาศาสตร์ แล้วเค้าได้เรียนรู้ แล้วเค้าได้ อัลลอฮ์ให้กับเค้า เรามีพอสมควร ครูเหล่านี้บางคนอ่านตัจวีดชัดเจนเลย เพราะเรามีจัดให้มีการเรียนการสอนอัลกุรอานสำหรับครูด้วย แล้วก็ก็มีเรื่องของการทบทวนการอาบน้ำละหมาด ผลัดกันมาอาบน้ำละหมาดให้ดู สาธิตให้ดู น้ำหนึ่งลิตรทำอย่างไรถึงจะอาบน้ำละหมาดได้แบบประหยัด เราก็มีกิจกรรมแบบนี้ด้วย แล้วก็มุฮัลล์ฟก็เค้าพัฒนาไปอย่างไร เค้าได้ประโยชน์อะไรจากโรงเรียน E ให้เค้าออกมาเล่า ให้เค้ามาอ่านกุรอานให้ฟัง” (ผู้อำนวยการ E101,8:92)

“การอบรมครู 1. ด้านศาสนา 2. การอ่านกุรอาน” (ผู้อำนวยการ C101,6:158)

“เรามีครูคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ เขาจะมีวิธีในการประเมินว่าครูในโรงเรียนนี้มีความรู้พื้นฐานอันมัย อ่านกุรอาน ได้มัย อ่านไม่ได้ ก็จะนำเข้ามาสู่กระบวนการสอนให้ได้ เพราะเราอยู่ในบริบทบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เป็นสอนศาสนา เขาเข้ามา เขาควรจะได้อย่างอื่นออกไป” (ผู้อำนวยการ C101,6:159)

ครูได้เล่าถึงการได้รับการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติในรูปแบบต่าง เช่น การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนบางรายวิชาจากต่างประเทศ

การพัฒนาครูรูปแบบการศึกษาหลักสูตรเพื่อการสอนวิชาอาชีพชัลกรอาน (การท่องเที่ยว) โดยให้ไปศึกษาจากต่างประเทศ

“ไปอบรมเกี่ยวกับอาชีพชัลกรอานที่ประเทศโอมาน ของสมาคมอาชีพชัลกรอานประเทศไทย ของ ดร.อับดุลฮามิด ดาราขาย ผมวิเคราะห์แนวทางหลายๆ นำมาเป็นโมเดลของโรงเรียน เราได้เป็นแกนนำในอบรมคุณครู” (ครู A203,15:11)

การพัฒนาครูตามความต้องการจำเป็นของโรงเรียน โดยให้ครูที่มีความรับผิดชอบในส่วนงานนั้นเข้าร่วมอบรม เช่น งานระบบอินเตอร์เน็ตในโรงเรียน งานด้านการสอนและการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาโรงเรียน โดยให้ไปศึกษาจากหน่วยงานนอกสถานศึกษา

“อย่างส่วนตัวของผมเนี่ยก็จะมีในเรื่องของการจัดคอร์สเรียนเพิ่มเติม อย่างเช่น ผมต้องรู้ในเรื่องของระบบอินเตอร์เน็ต โรงเรียนก็จะไปหาสถาบัน แล้วก็ให้ผมไปเรียนเป็นคอร์สสั้น ๆ ประมาณ 2 เดือน ก็จะมีที่ส่งเสริมอะไรบางอย่างที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กร ทางโรงเรียนก็จะให้ครูแต่ละคน แม้ว่าจะเป็นการอบรมบ้าง เป็นคอร์สบ้าง ทางผู้บริหารก็จะมีตลอด แนะนำครู ที่ตรงนี้มีอบรมเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับอะไร เช่น เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ก็จะมีตลอด เหนืออื่นก็มีเยอะอยู่ ก็จะต้องดู ถ้ามันไม่มี ครูก็จะสามารถไปหา แล้วมาเสนอที่โรงเรียนก็จะอยู่ในขั้นพิจารณาถ้าโรงเรียนอนุมัติก็สามารถไปได้ แล้วก็เอาความรู้ตรงนั้น มาปรับใช้ซึ่งผมก็ได้รับโอกาสอยู่ จากที่โรงเรียนนี้ ได้ไปเรียน 2-3 คอร์ส แล้วก็โปรแกรมที่ได้คุยกันเมื่อสักครู่นี้เนี่ยก็ ก็ได้ไปเสนอผู้บริหาร เขาก็จัดหาออนไลน์ไปในสถาบันตัวต่อตัวบ้าง ไปเรียนเป็นกลุ่มบ้าง ก็มาปรับใช้กับโรงเรียนผมก็จะได้ความรู้เพิ่มด้วยได้ประสบการณ์แล้วก็ได้มอบให้กับโรงเรียนด้วย” (ครู B202,17:18)

“เวลามีหนังสือเชิญมาอบรม ก็จะส่งคุณครูไปแต่ละหมวด วิชาของผมเนี่ย ใ้รับรองหรือประกาศนียบัตรเนี่ย อัลฮัมดุลิลลาฮ์ เยอะเลย อย่างเมื่อวานนี้ เราได้ไปอบรมออนไลน์ การคัดกรองเด็กบกพร่องทางการศึกษา ทางกฎหมายเรียกว่าเด็กพิการ ในเรื่องของการแนะแนว ในเรื่องของเทคนิคในการพูด ในเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างไร ก็ได้อบรมการต่อสู้ในสถานที่คับขันทั่วไปอบรมมาแล้ว ซึ่งทาง สช.ทางโรงเรียนไม่พลาดในเรื่องนี้ เลยจะส่งครูไป ตามที่คุณครูถนัดในส่วนนั้น ๆ และมีความรับผิดชอบในส่วนนั้น ๆ” (ครู D202,23:13)

การพัฒนาครูผ่านการประชุม อบรม นิเทศ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในสถานศึกษา จัดโดยบุคลากรภายในโรงเรียน

“มีการตั้งสัปดาห์ละทุก ๆ วันอังคารค่ะ หลังเลิกเรียนค่ะ หลังเลิกงาน” (ครู E202,25:17)

“ทุก ๆ ต้นปี ปีการศึกษา ก็จะมีการจัดอบรมคุณครูในด้าน หลาย ๆ ด้านอะคะ ด้านวิชาการ ด้านระเบียบวินัยทุก ๆ ปีมีอยู่แล้ว แล้วก็ทุก ๆ เดือน เราจะมาประชุมอะคะ เป็นข้อกำหนดของโรงเรียนว่าจะต้องมาประชุม เดือนละ 1 เสาร์คือสมมติเดือนหนึ่งมี 4 เสาร์ก็จะมี 1 เสาร์ที่เราต้องมาทำงาน ทำงานเนี่ยมาทำอะไรมาอบรมในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของครูอะคะ อาจจะ เป็นเชิงวิชาการบ้างอย่างนี้ เชิงระเบียบวินัยบ้าง...” (ครู E201,24:11)

“เรื่องการพัฒนาครูในทุก ๆ เดือน แล้วก็ต้องวางแผนการเข้านิเทศคุณครูอะคะ เพื่อพัฒนา กายภาพหรือคุณภาพ ทางด้านการสอนของคุณครูให้มีประสิทธิภาพสูงสุดอะคะ นอกจากนั้นก็มีส่วน เกี่ยวกับการพัฒนาด้านคุณภาพของเด็ก มันก็จะมีการเชื่อมโยงกัน เวลาเราเข้าไปนิเทศคุณภาพการ สอนของครู แล้วก็ต้องเข้าไปเช็คความสามารถเชิงวิชาการของนักเรียนด้วย แล้วก็ทุก ๆ ภาคเรียนทุก ๆ การสอบอย่างนี้ก็จะมีการนำคะแนนของเด็กมาวิเคราะห์อะคะเป็นรายวิชา เป็นรายห้องแยกกันไป ก่อนตามหมวดจริง ๆ เราต้องมีการสรุปเด็กอ่อนมีกี่คน อ่อนเรื่องอะไร มีการสรุปเป็น pattern ที่ชัดเจน เอาคะแนนของเด็กมานั่งวิเคราะห์แล้วก็จัดว่าเป็นกลุ่ม กลุ่มนี้เป็นเด็กอ่อนนะ กลุ่มนี้เป็นเด็กที่เฝ้าระวัง อย่างนี้อะคะ หลังจากวิเคราะห์ภายในหมวดแล้วก็จะนำไปประชุมในด้านวิชาการอะคะกับคณะที่เป็น HOD ของแต่ละหมวดแล้วก็ผู้บริหารอะคะเพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาที่พูดคุยกับผู้ปกครองที่จะ ให้ความร่วมมือด้วย” (ครู E201,24:31)

“ในช่วงโควิดครูแต่ละท่านจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งใหม่ ๆ ในเรื่องของแพลตฟอร์ม ออนไลน์ต่าง ๆ ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนก็จะ เป็นแกนนำในเรื่องการให้ความรู้กับบุคลากรผ่านกิจกรรมของ ฝ่ายบุคลากรที่เขาจัดขึ้น โดยปกติฝ่ายบุคลากรก็จะจัดทุกปีให้กับครูที่ออกมา ก็จะจัดให้บุคลากรไป อบรมข้างนอกด้วยตามภาระงานที่เขาได้รับมอบหมาย แล้วก็ในส่วนของเราที่ดูแลก็จะมีตลอด เพราะว่าโปรแกรม ณ ปัจจุบันมีการพัฒนา แล้วก็ก็มีอะไรใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นและเหมาะสมที่จะให้ครูไปทำ สื่อในการจัดการเรียนการสอนในวิชาของเขาหรือครูบางท่านที่เขาสนใจเขาก็จะให้ข้อมูลเราว่าอยากจะ อบรมเรื่องนั้นเรื่องนี้เราก็จะมีการอบรมย่อยแล้วก็อบรมรวมต่าง ๆ” (ครู B202,17:17)

“ผมอยู่ในสายการสอนอิสลามศึกษาก็จะมีการนิเทศตั้งตัวชี้วัดมาว่าเราจะนิเทศอะไรครูบ้าง ตั้งแต่เดินเข้าห้อง การที่นักเรียนให้ความเคารพ การตัวบิยะฮ์เด็ก 1 นาทีก่อนการนำเสนอ เสร็จแล้วครู ทำการสอนเข้าสู่บทเรียนมีความน่าสนใจมากน้อยแค่ไหนและครูสอนด้วยการใช้กิจกรรมมากกว่าการ บรรยายและที่สำคัญครูมีการวัดและประเมินอย่างไร รู้ได้อย่างไรว่าเด็กคนนั้นได้ในสิ่งที่เขาสอนและ หลังจากนั้นแล้วเราก็จะมีการ PLC มานั่งวางแผนว่าสิ่งที่เขาทำมามันตอบโจทย์ไหม แล้วก็จะได้เอา ของคุณครูมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันว่าเขาเจอปัญหาแบบนี้จะต้องแก้ไขปัญหายังไง บางที เราไม่ได้เจอเขาทุกวิชา บางทีเขาเจอเด็กหลับแล้วครูอีกคนนึงเขามีวิธีการจัดการ เช่น ใครหลับ 1 คน ให้ทั้งแถวยืนหมดเพื่อที่จะได้รู้ว่าตัวเองจะไม่ใช่ภาระของคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเขา เขาจะต้องมีความ รับผิดชอบมากขึ้น หรือการให้เด็กออกไปล้างหน้าออกมาทำคือการถือป้ายสื่อการเรียนรู้อะคะ คือมีการแก้ไข ปัญหาที่หลากหลายเราก็จะได้เรียนรู้จากการ PLC หลัก ๆ การแก้ปัญหาที่ยากคือ การอ่านอัลกุรอาน เพราะพื้นฐานเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน” (ครู C202,19:13)

การพัฒนาครูเพื่อโดยการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญภายนอกเข้าให้ความรู้

“คุณครูที่สอนอัลกุรอาน โรงเรียนจะให้คุณครูพัฒนาอยู่ตลอดแม้จะมีการอ่านที่ด้อยอยู่แล้ว ไม่มีการหยุดพัฒนาเลย โรงเรียนได้เชิญวิทยากรจากต่างประเทศที่นำหลักสูตรนูรอนี กออีตะฮ์มาเลย อยู่กับเราหนึ่งเดือน หลังจากนั้นเราจะมี การอ่านกับเค้าทุกวันกับวิทยากร ถ้ามีการขาดเรียนอาจไม่ได้สอนวิชานี้” (ครู E204,27:13)

“โรงเรียนมีการประชุมฝ่ายงาน เราต้องทำการบ้าน โดยเฉพาะโครงการตรีปิยะห์ โดยโครงการตรีปิยะห์ที่ได้ไปสู่อบรมด้วย ในส่วนของการอบรมหมวดชานาเวีย ก็จะมีการเชิญวิทยากรจากต่างประเทศเข้ามา ในหัวข้อที่เค้าได้กำหนด เมื่ออบรมแล้วเค้าก็จะมีประกาศนียบัตรด้วย รอบที่แล้วจะมีการเชิญโรงเรียนในเครือมาอบรมด้วยเหมือนกัน” (ครู E204,27:10)

“ในช่วงปิดเทอมผู้บริหารก็จะเชิญวิทยากรมาอบรมเกี่ยวกับในเรื่องการจัดการห้องเรียน การจัดการชั้นเรียน การจัดการเรียนการสอน การทำแผนการสอนการใช้ I Message กับเด็กและผู้ปกครองประมาณนี้ครับ I Message ก็ประมาณว่าพูดอย่างไรให้เด็กไม่รู้สึกในแง่ลบ เช่น เด็กพูดจาไม่ดี I Message ใจตัวนี้มาจากคำว่าฉัน เช่น เด็กนักเรียนเสียงดังในห้องครูจะไม่พูดว่า เออทำไมเสียงดังแบบนี้ แต่จะใช้ในรูปแบบว่า ครูคิดว่าเพื่อนของเราต้องการใช้สมาธินะ เสียงเสียงนี้มันจะถูกลง ก็จะมีวิธีการต่าง ๆ แล้วก็มีการพัฒนาครูด้วยการประเมินตนเองทุกเทอม คุณครูทุกคนจะต้องส่งการประเมินตนเองให้กับผู้บริหาร จุดแข็งของเราคืออะไร จุดอ่อนของเราคือ อะไรและจุดที่เราต้องพัฒนา คืออะไร” (ครู C202,19:14)

“เราก็มีการจัดอบรมครูในแต่ละปีการศึกษาในเรื่องของงานวิชาการ แต่จะเน้นในเชิงปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ตัวชี้วัด อย่างล่าสุดก็จะมีอบรม I Message แล้วก็ CHAMPS ว่าเราจะทำยังไงจะพูดกับเด็กยังไงให้เด็กทำงานส่งเรา ปัญหาของเราตอนนี้คือนักเรียนไม่ได้ทำชิ้นงานส่ง เราจะมีวิธีการพูดอย่างไรจะอบรมครูในเรื่องนี้และจะทำยังไงให้ประสบความสำเร็จ โดยการนำ CHAMP มาใช้” (ครู C203,20:16)

ครูมีการพัฒนาความรู้ โดยการศึกษเพิ่มเติมอยู่เสมอ

“พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โรงเรียนเขาสนับสนุนเต็มที่อยู่แล้ว แต่ผมอะจะพัฒนาในสิ่งที่คิดว่ามันสามารถมาเป็นองค์ความรู้ของเราในการการสอนเด็กได้ เช่น ภาษาบาลีผมเพิ่งมาเรียนในปี 2 ปี ซึ่งผมเรียนที่ราม ผมก็เข้าไปชมรมที่เขาสอนภาษาบาลีสันสกฤต ผมก็มาศึกษาเองซื้อตำรับตำราอ่านเองแล้วก็แปลหนังสือ ทำหนังสือภาษาอาหรับอัมมียะฮ์ เราก็เขียนเอง 2 เดือน พิกฮ์อิบาดัต ผมก็แปลมา และภาครุกรรมผมก็แปลไปล่าสุด ก็เข้าห้องสมุด เผยแพร่ และที่ศูนย์กลางด้วย ก็พัฒนาตนเองมาตลอด” (ครู D201,22:11)

“อันดับแรกเลยคือการพัฒนาความรู้ Knowledge ผมก็ศึกษา บางเรื่องในวิชาสังคมอาจเป็นเรื่องล้าสมัย ก็จะศึกษาทางอินเตอร์เน็ตบ้าง จากตำรับตำราต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นอินเตอร์เน็ต

มากกว่า เช่น เรื่อง APEC ไว้ใช้หนังสือเป็นเพียงแค่แกนกลางเท่านั้น แล้ววิธีการสอนเราจะอยู่กับปัจจุบัน เช่น หน้าที่พักเมือง ม.4 เมื่อมีการกราดยิงเกิดขึ้นเนี่ย เกิดจากปัญหาอะไรของสังคม ปัญหา ยาเสพติดใหม่ ปัญหาการคอร์รัปชันใหม่ ปัญหาสุขภาพจิตใหม่ เราก็จะเอา case study เนี่ยมา ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ผมจะมาโรงเรียน 6 วัน บางครั้งก็ 7 วัน ผมจะนำเด็กที่ต้องการการเป็นจิตอาสามาร่วมกันพัฒนาโรงเรียนปลูกต้นไม้ ซ่อมแซม ทาสี ซึ่งผมจะนำเด็ก ๆ ได้สัมผัส เราก็จะทำเป็นต้นแบบให้เด็ก ๆ ครูเด็ก ๆ ก็จะทำให้การเสียสละ การเป็นจิตอาสา เด็กจะสัมผัสเองเมื่อเห็นครูทำ เด็ก ๆ ก็จะภูมิใจในสิ่งที่เขาได้ทำ เราก็ชมเชยเขา” ” (ครู D202,23:14)

ครูท่านหนึ่งได้สะท้อนถึงการที่โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของครูที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนานักเรียน ทั้งนักเรียนยังสามารถนำไปใช้และขยายความรู้ไปยังครอบครัวได้ด้วยโดยเฉพาะในเรื่องการปฏิบัติตามหลักศาสนา

“คุณครูอยู่แล้วได้พัฒนาตัวเองตลอดเวลา เขาเลือกที่จะพัฒนาครูก่อน แล้วครูก็พัฒนาเด็ก เมื่อเด็กได้รับการพัฒนาแล้ว เด็กก็นำสิ่งที่ได้รับพัฒนาไปยังบ้านของเขา เรามีเด็ก 1,000 คน เด็ก 1,000 คนนี้ไปบอก เรื่องศาสนากับพ่อแม่ของเขา เราก็จะได้ไปทั้งหมด 3,000 อันนี้คิดแบบคร่าว ๆ แต่ว่าถ้าในเด็ก 1 คนได้อยู่ร่วมกันกับคนในบ้านอีกคนอื่นก็ได้เชื่อมั่นเป็นการต่อยอดพัฒนาไปเรื่อย ๆ สิ่งที่โรงเรียน E มองคือ มารยาทเหนือความรู้ ไม่ได้หมายความว่าเราจะทิ้งความรู้นะ” (ครู E203,26:16)

2.4 การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงาน ผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารใช้ทักษะการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความสุขในการทำงานและทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการบริหารที่มีกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติต่อกัน มีความเป็นธรรม ให้โอกาสบุคลากรได้มีส่วนร่วมต่อการบริหาร มีเป้าหมายของงานเป็นที่ตั้ง มีความยืดหยุ่นในวิธีการ และการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือแก้ปัญหาได้ตรงจุด

2.4.1 การบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม

ผู้บริหารจะให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในองค์กร สร้างค่านิยมที่ให้ความเคารพซึ่งกัน ให้โอกาสครูได้พัฒนาความเป็นผู้นำ และพยายามให้ความเป็นธรรมต่อทุกคน ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขไปทางที่ดี โดยผู้บริหารมีมุมมองว่าการบริหารว่าจำเป็นต้องใช้หลักการศาสนาอิสลาม รวมถึงศาสตร์และศิลป์ต่าง ๆ ในการบริหาร

“เราจะใช้กฎหมายอย่างเดียวยังไม่ได้เราต้องใช้ความอะลุ่มอล่วย ความเห็นอกเห็นใจกันบ้าง การเก็บข้อมูลสำคัญแล้วมาวิเคราะห์และช่วยกันหาทางแก้ไขในลักษณะที่ผ่าน ๆ มาก็อย่างที่ว่ามันแหละ” (ผู้อำนวยการ D101,7:61)

“เป็นเรื่องปกติในทุกองค์กรที่มีความขัดแย้ง หนึ่งต้องให้เขาเข้าใจว่าการทำงานมันมีความเห็นต่าง เราต้องสื่อสารกันอย่างดี สื่อสารกันอย่างให้เกียรติ ซึ่งกันและกันเพราะบางทีเรื่องของคำพูดและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ก็ทำให้เกิดความเห็นต่างและความขัดแย้งกันในบางส่วน” (ผู้อำนวยการ A101,5:34)

เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกันในองค์กร ผู้บริหารมีความยินดีรับฟัง ให้คำปรึกษา และพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้บุคลากรทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข หรือ หากผู้บริหารพบข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจะพูดคุยเป็นการส่วนตัว หรือหารือกับส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข ผู้บริหารจะหลีกเลี่ยงการการบอกล่าวถึงข้อบกพร่องของบุคลากรต่าง ๆ หรือหลีกเลี่ยงการตักเตือนต่อหน้าที่รุนแรงในที่สาธารณะ กล่าวคือปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยการให้เกียรติอยู่เสมอ

“เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นครูทุกคนเข้ามาหาผู้บริหารโดยตรงได้ทันที คือไม่ต้องไปรอ เช่น ปัญหาเร็ว ๆ นี้ เช่น ภารโรงกับครูมีปัญหากัน ครูก็สามารถที่จะมาคุยกับผมได้ตลอดเกิดปัญหาอะไรกับครูเข้ามาได้ตลอด ไม่ได้ว่าคุณเอาไว้อ่อน ครูก็จะมาคุยกับเราคือเขาไม่กลัวเรา เขาคิดว่าเราเป็นมิตรมากกว่า” (ผู้อำนวยการ D101,7:72)

“อย่างถ้าจะเตือนอะไร จะไม่เล่นงานในที่ประชุม ถ้ารู้ว่าคนนี้เขาผิด เราก็จะเปลี่ยนเรื่องไปเลย หรือถ้าจะเตือนอะไร ก็จะมาเตือนในห้องส่วนตัว แล้วถ้ามีอะไรก็จะตั้งคณะกรรมการสอบสวน จะไม่เตือนที่ทำให้เขาต้องเสียหน้า นอกจากจะเจอสถานการณ์ซึ่งหน้า เช่น สอนผิดก็จะเข้าไปแทรกแซงเพื่อเปลี่ยนสถานการณ์ตรงนั้น” (ผู้อำนวยการ E101,8:143)

“ให้เกียรติเพื่อนร่วมงานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนสายที่ร้องไปจากผม บรรดา HOD จะไม่ควงไม้ค้อยู่คนเดียว จะให้โอกาสความเป็นผู้นำ การแสดงออกของเค้า” (ผู้อำนวยการ E101,8:142)

“เพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเตือนต่อหน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างานสุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้าต่างร้องไห้แล้วขอมอ์ฟกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ทำให้ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

“เป็นไปไม่ได้จะไม่เตือนครูโดยตรงแต่จะแจ้งหัวหน้าของเค้า เช่น ถ้าเจอครูประจำชั้นบกพร่องในหน้าที่อะไร ถ้าไม่เหลือบ่าฝ่าแรงอะไรก็จะจดไว้แล้วบอกตีๆ เช่น การใช้กระดาน หรือครูเข้าห้องเรียนช้า ไม่มีครูอยู่ในห้องเรียน จะมีคุยกับ VP หากเจอครูสอนที่ผิดพลาดเพราะผมต้องสุ่มเดินดู เช่น วิชาคณิต จะดูเทคนิค การ

ปฏิบัติกับนักเรียน การคอนโทรลชั้นเรียนก็จะคุยกับ HOD” (ผู้อำนวยการ E101,8:144) “และอะไรบางอย่างที่ข้ามขั้นตอนแล้วมาที่ผมเลย ผมก็จะปฏิเสธก่อน เช่น ครูประจำชั้นต้องผ่านการปรึกษา VP ก่อน เพราะเป็นการไม่เห็นหัวของหัวหน้างาน หรือไร้ความหมายหมาย หัวหน้างานพามาคุย หรือมีลายเซ็นหัวหน้างาน เพราะต่อไปจะบริหารยาก” (ผู้อำนวยการ E101,8:145) “หากมีความคับข้องใจกับหัวหน้า ก็มาได้เลยเพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเตือนต่อหน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างาน สุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้ต่างร้องไห้แล้วขออมอ่พกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ทำให้ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

2.4.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาหนึ่งในหลักการบริหารที่สำคัญที่ผู้บริหารกล่าวถึงและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาทั้งจากบุคลากรในโรงเรียนและจากชุมชน ผ่านการประชุมร่วมกันภายในของฝ่ายบริหาร ครูแต่ละหมวด มีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

“ครูทุกคนมีส่วนร่วม เราอยู่กันแบบว่าช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แล้วเราก็ไม่ได้ใช้อำนาจ ช่มชู้สิ่งใดที่เป็นกฎหมายเราก็อ้างกฎหมาย แต่เราไม่ได้กดขี่เพราะฉะนั้นส่วนนี้เนี่ยครูก็รู้สึกว่ามีความสุข” (ผู้อำนวยการ D101,7:73)

ในด้านครูจะมีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การจัดการชั้นเรียน การดูแลนักเรียน

“ทุกๆ วันจันทร์หัวหน้าช่วงชั้นของตึกจะมานั่งรวมกัน ในขณะเดียวกันรองผู้อำนวยการในฝ่ายต่าง ก็จะต้องมาประชุมร่วมกันด้วย ติดตามงานบริหารและงานช่วงชั้นไปพร้อมๆ กัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:19)

“เราทำงานกันเป็นทีมประชุมกันทุก ๆ 1 เดือนเทอมหนึ่งก็อยู่ประมาณ 4 ครั้งในทุก ๆ ต้นเดือนเราจะมีการประชุมในแต่ละสาขาวิชาเพื่อที่จะวางแผนเดินทางไปในกรอบเดียวกันไปในทิศทางเดียวกันในทุก ๆ หมวดวิชาซึ่ง อาจารย์หัวหน้าวิชาการฝ่ายสามัญเป็นหัวหน้าในการเป็นหัวโตะแล้วก็ให้บรรดาคุณครูได้ประเมินในสิ่งที่ได้สอนมาตลอดระยะเวลา 1 เดือนก็ดี เรียนเทอมก็ดี เพื่อที่ทำการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นไปอีก” (ครู D202,23:7)

“ในแต่ละปีก่อนจะเริ่มปีการศึกษาโรงเรียนจะมีการประชุมในแต่ละหมวด แล้วจะมีการอบรมแบบรวมอบรม แบบแยกหมวด จะมีการเอาหนังสือออกมาทางร่วมกัน เพื่อวางแผนร่วมกันแล้วคุยกันว่าเราจะเน้นอะไร เช่น เรามองว่า ป. 1 สิ่งที่สำคัญจะได้ก็คืออ่านออกเขียนได้แม่นสระทุกตัวพยัญชนะทุกตัว สะกดบ้างเล็กน้อย แต่สิ่งที่เราต้องการคือแม่นสระและพยัญชนะ ถือเป็นแนวทางแต่ว่าเราก็ต้องออกแบบการเรียนรู้ตามความเหมาะสม” (ครู E203,26:5)

ในด้านผู้ปกครองจะมีการสอบถาม ความคิดเห็นรวมถึงข้อเสนอแนะจาก ผู้ปกครอง โดยกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับนักเรียนหลายอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียนก็เป็นผลของการ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ปกครอง

“การร่วมมือกันทุกฝ่าย บรม.ต้องไปด้วยกัน คือบ้าน โรงเรียน มัสยิด ต้องไปด้วยกันทั้งหมด ประชุมทุกครั้งผมก็เน้นย้ำผู้ปกครองว่าให้มีส่วนร่วมกับโรงเรียนนะ พยายามสร้างเครือข่าย มีปัญหา อะไร ก็ขอให้ติดต่อมาทางที่โรงเรียนและเราก็มาช่วยวางหลักสูตรด้วยกัน อะไรที่คิดว่าควรที่จะให้ โรงเรียนปรับ ก็ขอให้ทำข้อเสนอแนะมา” (ผู้อำนวยการ G101,10:47)

ผู้ปกครองได้เล่าว่า “ที่ประชุมผู้ปกครองทางผู้บริหารจะให้ผู้ปกครองช่วยออกแบบการเรียนรู้ ของนักเรียน เช่น เวลาเรียนควรที่จะอยู่ที่เท่าไร หรือวิธีการจัดการในการสอนในรูปแบบที่ ผู้ปกครองคิดว่าไม่หนักกับนักเรียนเองหรือว่าใครกับนักเรียนประมาณนั้นนะคะ ผู้ปกครอง ก็จะมีส่วน ช่วยตรงนี้ได้เยอะเลยอะคะ ตรงนี้มา ก็การ feedback หรือการตอบรับของผู้ปกครองหลายคน ก็คือ ทางผู้บริหารเขาจะนำเข้ามาแล้วก็น่าจะเป็นการประชุมแล้วนำมาตรงนี้ก็คือสรุปออกมา เช่น วิชา อาชีพเมื่อก่อนไม่เคยมี จากทางที่ผู้ปกครองเสนอ เสนอกันเข้ามาผู้บริหารเขาก็สังเกตเห็น เขาก็เลยจัด วิชาชีพขึ้นมา ก็เลยจะเรียนกันในวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันที่นักเรียนไม่มีการเรียนการสอน ก็จะเป็นการเรียน การสอนแบบง่าย ๆ กับสิ่งที่ชอบสิ่งที่เขาเลือกชุมนุมไหนอะไรไหนเป็นวิชาชีพ เป็นทางเลือกให้กับ นักเรียนอีกคะ” (ผู้ปกครอง C402,45:8)

“เวลามาประชุมอะไรอย่างนี้คะครูก็จะให้กรอกข้อมูลความคิดเห็นว่าจะต้องอยาก จะ เสนอแนะอะไรบ้างอะไรอย่างนี้คะ ผู้ปกครองก็ได้เขียนข้อเสนอแนะไปอะคะ” (ผู้ปกครอง G402,52:11)

“เค้าก็จะมีการประชุมชี้แจง ไม่ว่าจะเป็นอย่างที่ได้จากกระทรวง การเปลี่ยนแปลงการจัดการ เรียนการสอน การมีครูภาษาอังกฤษมาสอน ถือว่าโอเค โรงเรียนเค้าก็บอกเรา ให้เราเข้ามามีส่วนร่วม” (ผู้ปกครอง G401,64:7)

2.4.3 การบริหารที่เน้นเป้าหมายแต่ยืดหยุ่นในวิธีการ

การดำเนินงานของโรงเรียนมีการวางแผนร่วมกัน การมอบหมายงาน และการ ติดตามงานเพื่อประเมินงานสู่การพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดย ผู้บริหารให้ความสำคัญกับวิธีการดำเนินงานที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับกระบวนการแบบเดิม ให้อิสระในด้านวิธีการโดยดำเนินงานตามความเหมาะสมการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึง บุคลิกภาพและความถนัดของแต่ละคน ผู้บริหารกล่าวว่า

“ผมต้องการสะท้อนจะบอกว่าการศึกษานี้ไม่จำเป็นต้องทำทางเดียวแล้ว ทำหลาย ๆ ทาง ก็ได้ เช่น เราทำร่วมกับคนต่างศาสนิกได้ เป็นการบอกให้รู้ถึงพหุวัฒนธรรม พหุสังคม มันไม่ใช่อยู่ที่การ

พูดการบอก แต่มันอยู่ที่การทำให้เห็นเลย ความรู้เนี่ยไม่มีใครเป็นเจ้าของ ความรู้เป็นของทุกคน ในเมื่อความรู้นั้นเป็นเรื่องดี ที่จะเปลี่ยนแปลงคน มันควรจะส่งต่อจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง” (ผู้อำนวยการ F101,6:277)

“เราต้องเข้าใจว่า เนเจอร์ของคนไม่เหมือนกัน ดังนั้นเป้าหมายของการทำงานขอให้คุณไปถึงเป้าหมายให้ได้แต่กระบวนการวิธีการ คุณอาจจะสไลด์ใครสไลด์มัน แต่เวลาทำงานร่วมกันจะต้องไปกันให้ได้ อย่าไปโกรธกันจนทำงานไปไม่ถึงเป้าหมาย” (ผู้อำนวยการ A101,5:131)

2.4.4 การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหนึ่งทักษะการบริหารที่สำคัญ จากการศึกษาพบว่าผู้บริหารจะมองเห็นปัญหา มุ่งมั่นแก้ไข และจะสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ปัญหาหลาย ๆ เรื่อง ได้รับการแก้ไขตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวถึงในช่วงแรกของการเป็นผู้บริหารโรงเรียน ภายใต้สถานการณ์ที่กดดันและมีวิกฤตบางอย่างที่ส่งผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน จำเป็นต้องบริหารอย่างตื่นตัว ทำงานหนัก เป็นแบบอย่างของการนำ ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายาม เพื่อสร้างระบบการบริหารใหม่ เพื่อให้โรงเรียนดำเนินงานไปได้ ท่านกล่าวว่า

“ในช่วงแรกถ้าถามว่าในปี 59 60 ช่วงนั้นเนี่ยครูทุกคนที่เป็นหัวหน้าฝ่ายจะรู้ว่า แต่ละวันเขาจะต้องนั่งระแวงว่าผมจะเรียกประชุมหรือเปล่าเพราะผมเรียกประชุมโดยที่ไม่แจ้งล่วงหน้าเลย ผมเห็นอะไรปุ๊บผมเรียกประชุมเลยในช่วงนั้นนะ แล้วผมก็บอกครูว่าผมจะไม่ทำแล้วแบบนี้ มันพินแล้ว เราพ้นระยะวิกฤตแล้วทุกอย่างเราจะวางแผนไว้ทั้งหมดแต่ในช่วงปี 60 เนี่ยประชุมหนักมาก” (ผู้อำนวยการ C101,6:284)

“สิ่งหนึ่งที่ผมจำเขามากก็คือว่าเขาบอกปัญหาตรงเลย คือ เราจะเคยเจอมา ในบางระบบก็คือว่าถ้าเกิดปัญหาปุ๊บไม่มีโอกาสได้ไปคุยกับ ผอ. หรือ นอกจากว่าเราจะกล้าพอ จะเป็นการฝากบอกต่อ เช่น บอกหัวหน้ากลุ่มสาระมาสมัยนั้นนะ พอเวลามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็จะบอกต่อ ๆ กันมาก็จะเป็นเหมือนการรำลือ แต่เมื่อผมไปทำงานกับ AFS ผู้อำนวยการใหญ่ผมเป็นเหมือนกับผู้ผู้อำนวยการฝ่ายเขาจะเรียกเราไปคุยโดยตรงปัญหาอะไรเกิดขึ้นยังไง จะแก้ไขอย่างไร สืบหาเหตุผลแล้วอนาคตจะทำอย่างไร อย่างนี้ผมก็ได้แนวคิดมาเยอะก็คือว่าอัลฮัมดุลิลลาฮ์ ใน 5 ปีที่ไปทำงานกับฝรั่งคนออสเตรเลีย บ้างคนไทยบ้าง เพราะฉะนั้นสิ่งหนึ่งก็คือการพูดตรงบอกประเด็นปัญหาโดยตรง” (ผู้อำนวยการ D101,7:93)

2.5 การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน

จากการศึกษาพบว่าการบริหารด้านงบประมาณ การเงินและการทำบัญชีจะเป็นหน้าที่หลักของงานผู้จัดการ การบริหารการเงินเน้นให้โรงเรียนอยู่ได้ ผู้ปกครองอยู่ได้ ไม่มุ่งเน้น

ด้านกำไรมาก มีการจัดสรรเงินบางส่วนเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่กำพร้า นักเรียนที่ยากจน และให้ความยืดหยุ่นในการจ่ายค่าเทอมแบบผ่อนชำระได้ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงินและบัญชี ต้องมีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความรอบคอบ เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจและในด้านกระบวนการทำงานที่ต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ ผู้บริหารกล่าวว่า

“เรามาจัดการองค์กรแบบนี้ก็ชัดเจนตรวจสอบได้ เมื่อเรารับเงินอุดหนุนจากรัฐระบบการทำบัญชี ก็ต้องสอดคล้องกับระเบียบราชการ” (ผู้อำนวยการ A101,5:107)

“จากโรงเรียนสอนอัลกุรอาน มาเป็นโรงเรียนบูรณาการตรงนี้ ทุกอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ในเรื่องของเงินอุดหนุนต่าง ๆ ก็คือทุกอย่างลงกับเด็กทั้งหมด ในส่วนของงบประมาณที่ได้มาจากภาครัฐเนี่ย เงินอุดหนุน ไม่ว่าจะเป็นส่วนไหนของหนังสือเรียน อะไรพวกนี้ก็คือจ่ายจริง” (ผู้อำนวยการ G101,10:62)

ในด้านคุณสมบัติสำคัญของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานด้านงบประมาณ คือ การมีความซื่อสัตย์ รอบคอบ และตรงต่อเวลา เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกล่าวว่า

“เป็นในเรื่องของความซื่อสัตย์นะคะ แล้วก็ตรงต่อเวลา” (เจ้าหน้าที่ A301,32:5)

“ผู้บริหาร เอ่อ ต้องไว้ใจเราส่วนหนึ่งด้วยด้วยอะคะ ว่าเราเป็นคนยังไงอย่างนี้คะ เพราะว่าเพราะว่าดูแลเรื่องเงิน ของโรงเรียนคะไม่ใช่เงินส่วนตัวของเราเอง” (เจ้าหน้าที่ F301,38:4)

การให้ความยืดหยุ่นในการผ่อนชำระค่าเทอม การมอบทุนให้ในกรณีต่าง ๆ นับเป็นการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เพื่อสร้างโอกาสทางการการศึกษาให้แก่เยาวชนมุสลิม ซึ่งค่าธรรมเนียมทางการศึกษาของแต่ละโรงเรียนเป็นองค์ประกอบอีกประการในการเลือกโรงเรียนของผู้ปกครอง ผู้ปกครองกล่าวว่า

“ประเด็นเรื่องของค่าเทอมนะคะ ก็อาจจะเป็น ก็อาจจะ มีทุน เรื่องทุนถ้าเกิดเราไม่สามารถที่จะให้ได้แล้ว ก็จะมีการผ่อนผันได้ หรือว่าจะขอทุนได้ ก็จะมีทุนของแต่ละระดับ” (ผู้ปกครอง C402,45:3)

“คนมุสลิมเราสมัยก่อนก็ส่งไปตรงนั้นแหละเพราะว่าตรงนี้มีค่าใช้จ่าย เราก็เลยบอกว่าถ้ามีค่าใช้จ่ายก็ผ่อนได้นะ ซึ่งค่าใช้จ่ายก็ไม่ได้แพงอะไร เราก็เลยคุยตรงนี้ว่าแกมยังมีทุนการศึกษาให้กับคนยากจนอีก ก็มีหมดทุกอย่าง ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีทุนให้อยู่ก็ทุนจากการจัดงานประจำปีของโรงเรียน” (ผู้อำนวยการ G101,10:50)

“มีผู้ปกครองบางส่วนเขาก็ให้ชะกาตมา ก็จัดสรรทุนให้กับเด็กกำพร้าแล้วก็ยากจนก็คือจะเอาชะกาตส่วนนั้นให้เป็นค่าเทอม ทุนการศึกษา” (ผู้อำนวยการ G101,10:51)

อย่างไรก็ตามมีข้อค้นพบที่น่าสนใจบางประการเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณของโรงเรียน กล่าวคือ นอกจากการจัดสรรงบประมาณแบบโรงเรียนและผู้ปกครองอยู่ได้แล้ว บางโรงเรียนยังสามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการแข่งขัน ในส่วนการดำเนินการนำนวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างเป็นระบบไปใช้ยังโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำมัสยิดหรือในชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศได้อีกด้วย

“ตรงนี้ใช้หลักสูตรของเรา แล้วเวลาจัดอบรมต่างๆ เราจะมีจัดอบรม ไม่ใช่ว่าเขาใช้หลักสูตรเรา แล้วปล่อยเลย เราจะมีการจัดอบรมทุกปีแล้วก็ปีนวาระต่างๆด้วย ถ้าเป็นรายละเอียดก็จะเป็นที่เมลาเนา(ผู้รู้ด้านศาสนา) ที่ดูแล เราจัดอบรม บางทีจัดอบรมเป็นร้อยคน บางทีจะมี 5 วัน ค่าอาหารกลางวันเราไม่ได้เก็บเลย ค่าวิทยากรไม่ได้เก็บเลยนะครับ แล้วก็เรามีอาคารมัคดับชั้น 3 M302 สำหรับผู้ชายที่เดินทางมาเราก็มีห้องให้พักแต่ก็อาจจะนอนรวมกันแล้วก็ผู้ซั๊กผ้าให้สำหรับคนที่มาอบรม 5 วัน 3 วัน อันนี้ค่าใช้จ่ายตรงนี้ก็ถือว่าเป็นการแข่งขัน ก็บางทีมีการไปจัดที่สงขลา ไปจัดอบรมในส่วนภูมิภาค เราก็จะมีค่าใช้จ่ายนะครับ ก็จะมีอบรมที่นราธิวาส ตามต่างจังหวัด จังหวัดตรังอะไรพวกนี้เราก็จะจัดเป็นวาระ เป็นการอบรมค่าใช้จ่ายเหล่านี้เราก็ใช้ค่าใช้จ่ายของเราเองไม่ได้เรียกเก็บจากผู้คนเลยนะครับ แล้วก็เรามีคนที่ดูแลการดำเนินงานต่าง ๆนี้” (ผู้อำนวยการ E101,8:101)

2.6 การกำกับ ติดตาม การรายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงาน

ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการกำกับ ติดตาม การรายงานโดยตรงของผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งทั่วไปและตำแหน่งของหัวหน้างาน ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของผู้ปฏิบัติงานอยู่บนความรับผิดชอบ และเป็นจริง มีการแก้ปัญหาได้ทันเวลาเพื่อให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุดซึ่งการกำกับ ติดตาม การรายงานนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการปฏิบัติงานและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วย

การติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนจากคณะครู (ที่ปรึกษา) ของโรงเรียน

“โรงเรียนเราเป็นมูลนิธิ มูลนิธินี้จะใหญ่กว่าเพื่อนเลย มีผู้รับใบอนุญาต มีท่านผู้สนับสนุนโรงเรียน มีตัวแทนผู้ปกครองที่อยู่ในแนวคิดเดียวกับเรา คนที่สนับสนุนทางโรงเรียนมา แต่ครูที่จะเข้ามาโรงเรียนประจำมีอยู่ 3 ท่านเรียกว่า มาทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วันถึง 4 วัน 2 ท่านจะมาบ่อยมากก็จะเรียกผมเข้าไปพบรายงาน อีก 1 จะดูเรื่องอาคารสถานที่” (ผู้อำนวยการ E101,8:71)

การติดตามการดำเนินงานตามฝ่ายจากหัวหน้างาน

“จะมีหัวหน้าช่วงชั้น และหัวหน้ากลุ่มสาระจะคอยกำกับ ติดตาม การสอน แล้วมาวิเคราะห์จุดบกพร่อง แจ้งเพื่อพัฒนาแก้ไข ถ้าสี่เดือนผ่านก็จะบรรจุให้เลย แต่ถ้าไม่ผ่านเราก็จะแจ้งก่อน คนที่

จบครุมาก็ไม่ใช่ว่าจะเป๊ะทุกคนเช่นกัน บุคลิกบางอย่างต้องกำกับดูแล” (ผู้อำนวยการ A101,5:128-129)

“จะประชุมกันกำหนดการอย่างชัดเจน เพื่อติดตามงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:58)

“ฝ่ายหัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้ากลุ่มสายงาน และก็ติดตามการทำงานของเขา” (ผู้อำนวยการ C101,6:127)

การติดตามการดำเนินงานจากผู้อำนวยการโรงเรียน

“ผมเดินไปแล้วผมไปเจอกลอนหลุดประตุมกก็จะบันทึกในไดอารี่ของผม การเปิดแอร์ทิ้งไว้ หรือว่ารองเท้าวางไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ผมก็จะจดไว้แล้วก็ถ้ามีโอกาสก็จะเชิญ VP (หัวหน้างานตามช่วงชั้น) มาว่ามีแบบนี้แบบนี้ ให้ VP แก้ไขปัญหาที่บกพร่องในตึกแล้วก็วันสองวันก็มารายงานผล” (ผู้อำนวยการ E101,8:70)

“ส่วนการอบรมบางคน หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการจะพิจารณาว่าควรพัฒนาในเรื่องใด อาจมีการอบรมมาบุคคลส่งมา หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการก็จะพิจารณาว่าใครเหมาะสม โรงเรียนก็จะซัพพอร์ตในเรื่องค่าใช้จ่าย หรือความสะดวกในด้านเวลาการทำงาน” (ผู้อำนวยการ A1010,5:67)

“ผู้บริหารจะประชุมร่วมกันทุก ๆ วันจันทร์ของสัปดาห์โรงเรียนนี้เหมือนกับแยกเป็น 3 โรงเรียน โรงเรียนหนึ่ง 500 โรงเรียนนั้นมี 800 โรงเรียนนั้นมีอีก 600 คน ผู้บริหารก็จะมาคุยกันแล้วก็นำเสนองานต่าง ๆ ปัญหาที่เจอในแต่ละสัปดาห์เพื่อให้ทีมได้ทราบและช่วยกัน แก้ปัญหาในงานความคืบหน้าในแต่ละงานต่อไป” (ผู้อำนวยการ A101,5:118)

“การทำงานร่วมกันที่โรงเรียน C. คืออะไร คือการทำงานนั้นจะต้องไม่มีการคุกคาม ไม่มีการพิตนะจะจะต้องมีหนึ่งเรื่องมาเล่ามาบอก เช่น เรื่องอะไรบางอย่างที่เป็นการคุกคามเช่น การหยอกล้อกันมากเกินไป จนกระทั่งครูอีกคนนึงรับไม่ได้ อย่างนี้ไม่ควรเกิดในระบบโรงเรียน การใส่ร้าย บูลลี่ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามต้องเอามายกตัวอย่างว่าเรื่องนี้ไม่ควรเกิด (ผู้อำนวยการ C101,6:156)

“เรื่องของผู้บริหารต้องดูแลดูแลและก็ต้องดูแลตั้งแต่การรับสมัครครู คุณสมบัติครู มีใบประกอบวิชาชีพไหม ถ้าครูสอนไม่ตรงจบมาไม่ตรงสาย ครูก็ต้องไปเรียนแล้วเราก็ต้องมีการนิเทศติดตามว่า ครูที่สอนสามัญ อาจจะได้จบสามัญโดยตรง” (ผู้อำนวยการ D101,7:26)

การรายงานผลการปฏิบัติงานของครู

“ใน 1 ปีการศึกษา คือ การทำแบบประเมินตนเองเทอมละ 1 ครั้งเทอมละ 1 ครั้งเป็นแบบประเมินที่มีเป้าหมายมุ่งเน้นที่จะให้ครูสะท้อนหรือสรุปว่าสิ่งที่ตัวเองทำสำเร็จใน 1 เทอมมีอะไรบ้าง สิ่งที่เขาทำสำเร็จสิ่งที่เขาทำสำเร็จไม่ได้หมายความว่าความว่างงานรูทีนที่ได้รับมอบหมายให้ไปทำ แต่สิ่งที่ทำสำเร็จ เช่น มันจะต้องจับต้องได้เช่น เช่น เขาสอนคณิตศาสตร์ ม.1 มีนักเรียน 25 คน Before and

After นักเรียน ผลการเรียนนักเรียนเป็นยังไง นักเรียนเข้าใจตัวชีวิตใหม่ มีการประเมินทดสอบก่อนเรียน โอเค นักเรียนรู้ 95% หลังจากสอนและนักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น 80% ต้องรายงานออกมาเป็นแบบประเมินตัวเอง เสร็จแล้ว ในด้านอื่น ๆ แล้วแต่ว่าเขาดูแลเรื่องอะไรงานเขาก็จะถูก ระบุตรงนี้ มันคือผลสัมฤทธิ์สิ่งที่เขาทำสำเร็จ” (ผู้อำนวยการ C101,6:160)

“สิ่งที่ครูถ้าได้รับการพัฒนาแล้วจะทำให้การทำงานในองค์กรดีขึ้นมีอะไร” (ผู้อำนวยการ C101,6:162)

“ครูจะต้องไปกรอก สิ่งที่เป็นจุดอ่อนของตนเองคืออะไรจุดแข็งของตนเองคืออะไร” (ผู้อำนวยการC101,6:163)

“การสอน ต้องนำเสนอว่าการสอนเนี่ยต้องนำเสนอตัวอย่างการสอนของคุณครูในช่วง 2 สัปดาห์ที่ผ่านมาดูซิเป็น Active Learning ใหม่ การคุมชั้นเรียนคุณใช้แชมป์ใหม่” (ผู้อำนวยการ C101,6:155)

“เราต้องมีการประเมินอยู่เป็นระยะ ๆ ไม่ได้ประเมินตัวเราเองอย่างเดียวเราต้องประเมินเด็ก ประเมินผู้ปกครอง” (ผู้อำนวยการ C101,6:238)

“สำหรับการเป็นครูที่โรงเรียน E ต้องบอกว่าจริง ๆ มีความเข้มงวดนะคะ ในทุกด้านเลยไม่ว่าจะเรื่องระเบียบวินัยหมายความว่ากฎระเบียบของครูของนักเรียนก็มีความเข้มงวด ในเรื่องของวิชาการนะคะก็เข้มงวดมากนะคะ มีระบบของการตรวจสอบระบบการทำงานของทุกคนทุกระดับ อย่างชัดเจนนะคะ มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนนะคะ ทั้งคุณภาพการสอนของครูเอง รวมถึงคุณภาพของเด็กเองนะคะ แล้วก็ที่นี้มุ่งเน้นการเรียนการสอนโดยใช้แนวทางของอิสลามเข้ามาแทรกซึมในทุกกระบวนการสอนไม่ว่าจะเป็นวิชาไหนก็แล้วแต่นะคะแล้วก็ยึดตามแนวทางการสอนของท่านปีคะ ที่โรงเรียนมักจะมีการ workshop ทุก ๆ ต้นปี นะคะว่าปีนี้ได้ดำเนินการสอนยังไงบ้างนะคะเพื่อที่ว่าให้ครูนำมาปรับใช้ในการสอนของตัวเอง” (ครู E201,24:32)

2.7 การบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่กับการมีความรู้ ความสามารถทางวิชาการเพื่อการประกอบอาชีพ อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุข โดยมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวคือมีหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

รวมถึงมีการบูรณาการอิสลามเข้ากับการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ ด้วย โดยเมื่อผู้เรียนเรียนครบตามหลักสูตรทางโรงเรียนจะได้รับวุฒิการศึกษาสองใบสำหรับการศึกษาต่อทางด้านสามัญและการศึกษาต่อทางด้านศาสนา

2.7.1 การบูรณาการอิสลามด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญ ในกรุงเทพมหานคร พบว่าโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยรายวิชาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และรายวิชาตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมถึงมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและรายวิชาหรือกิจกรรมอื่นที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น ประกอบด้วยหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเวลาเรียนตลอดปีการศึกษาของทุกหลักสูตรจะไม่น้อยกว่าโครงสร้างเวลาเรียนทั้งจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรอิสลามศึกษา

จากการศึกษารายวิชาและกิจกรรมตามโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาพื้นฐานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ และรายวิชาตามสาระในหลักสูตรอิสลามศึกษา ประกอบด้วย อัลกุรอาน อัลหะดีษ อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา) อัลฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) อัตตารีค (ศาสนประวัติ) อัลอัคลาภ (จริยธรรม) ภาษาอาหรับ มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ชุมนุมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในส่วนของระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชาเพิ่มเติมจะจัดในรูปแบบเฉพาะตามแผนการเรียน เช่น แผนการเรียนวิทย์-คณิต มีการเรียนวิชา ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา คณิตศาสตร์เพิ่มเติม สนทนาภาษาอังกฤษ วิชาเพิ่มเติมต่างๆ แผนการเรียนศิลป์-อังกฤษ มีการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษฟัง-พูด ภาษาอังกฤษอ่าน-เขียน ภาษาอาหรับไวยากรณ์ ภาษาอาหรับสนทนา ภาษาอาหรับอ่าน-เขียน ภาษาไทย (เพิ่มเติม) แผนการเรียนศิลป์-อาหรับ มีการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษฟัง-พูด ภาษาอาหรับไวยากรณ์ ภาษาอาหรับอ่าน-เขียน ภาษาอาหรับสนทนา และวิชาเพิ่มเติมตามความสนใจ

ในด้านการนำหลักสูตรไปใช้มีความพยายามบูรณาการระหว่างหลักสูตรและระหว่างรายวิชา ผู้บริหารกล่าวว่า

“การสอนบูรณาการในสายวิชากับการสอนบูรณาการข้ามสายวิชา ในสายข้ามสาย ในสายทำยังไง เช่น ในอิสลามศึกษามี 8 กลุ่มสาระ ก็มีบูรณา ดัฟซีร์ ฟิกห์ หะดีษ อะไรแบบนี้ ไล่ลงไป เราก็ดูว่าวิชาไหนที่สามารถนำมาสอนด้วยกันได้เลยแทนที่จะมีครู 4-5 คนไม่ต้องก็เอาครู 1 คนสอน 2 วิชา แต่เอาเนื้อหาที่สมมุติว่าในนี้มีเนื้อหาซ้ำกันอยู่ 8 เนื้อหาที่เอามารวมกันลดลงไปแล้ว 8” (ผู้อำนวยการ C101,6:172)

ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความเข้าใจต่อหลักสูตรและเนื้อหาเป็นอย่างดีเพื่อให้สามารถออกแบบบูรณาการการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม

“ครูต้องไปดู ต้องเก่ง แล้วเข้าใจเรื่องโครงการสอน ครูต้องรู้ว่าตัวเนื้อหาและหลักสูตรมีอะไรคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำมีความหมายหมด แล้วก็มันควรจะต้องเชื่อมโยงกัน” (ผู้อำนวยการ C101,6:175)

“...สมมุติว่าวันนี้เข้าอาจจะเรียนคณิตศาสตร์ พอคาบต่อไปก็เรียนศาสนา พออีกคาบต่อไปอาจจะเรียนวิทยาศาสตร์หรืออะไรอย่างนี้สลับคาบไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นของเราลักษณะบูรณาการอย่างแท้จริง” (ผู้อำนวยการ D101,7:10)

“ครูเราจะเป็นอิสลามอยู่แล้วเพราะฉะนั้นเวลาสอนสามัญ เขาจะโยงเกี่ยวกับเรื่องของศาสนา เข้าไปด้วยซึ่งในแต่ละอันเนี่ยเราเน้นในจุดว่าในหลักสูตรเราควรจะต้องการเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับสามัญ” (ผู้อำนวยการ D101,7:15)

“อย่างแรกคุณครูต้องรู้เลยว่า โดยเฉพาะที่คุณครูจะต้องสอนมีอะไรบ้าง แล้วมันสอดคล้องกับวิชาไหนใน ตัวไหนเราก็เอามาเมิร์จกันเพื่อที่จะได้ไม่สอนให้มันซ้ำซ้อนคือสอนให้มันเป็นเรื่องเดียวกันเพื่อลดเวลาเรียนด้วยแล้วก็ให้เด็กได้ทำกิจกรรมมากขึ้น” (ครู B203,20:10)

ก) การประชุมและวางแผนการทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของครู

โรงเรียนมีการประชุม การวางแผน ในการจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของครู เพื่อให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะในส่วนการเชื่อมโยงกับหลักคำสอนของศาสนา

“หลักสูตรที่นี้ใช้หลักสูตรแกนกลาง 2551 แต่เพียงเราจะสอดแทรกในคุณธรรมจริยธรรมลงไปในคำอธิบายรายวิชาตอนทำหลักสูตร ซึ่งกระทรวง จะวางแค่ตัวชี้วัดเพียงอย่างเดียวในแต่ละกลุ่มสาระวิชา และเราก็ให้หัวหน้ากลุ่มสาระเนี่ยเอาตัวชี้วัดไปและก็เป็นคำอธิบายรายวิชาออกมาว่า ถ้ามี 20 ตัวชี้วัดก็ทำเป็นความเรียงออกมาว่า ในสิ่งที่จะสอนในแต่ละชั้นเนี่ย จะสอนในเรื่องอะไร เด็กต้องรู้อะไรขอบเขตแค่ไหน แล้วเราจะเอาศาสนาสอดแทรกเข้าไปในเรื่องตรงไหนได้บ้าง” (ผู้อำนวยการ G101,10:20)

“ในแต่ละปีก่อนจะเริ่มปีการศึกษาโรงเรียนจะมีการประชุมในแต่ละหมวด แล้วจะมีการอบรมแบบรวมอบรม แบบแยกหมวด จะมีการเอาหนังสือออกมาทางร่วมกัน เพื่อวางแผนร่วมกันแล้วคุยกันว่าเราจะเน้นอะไร เช่น เรามองว่า ป. 1 สิ่งที่สำคัญจะได้ก็คืออ่านออกเขียนได้แม่นสระทุกตัวพยัญชนะทุกตัว สะกดบ้างเล็กน้อย แต่สิ่งที่เราต้องการคือแม่นสระและพยัญชนะ ถือเป็นแนวทางแต่เราก็ต้องออกแบบการเรียนรู้ตามความเหมาะสม” (ครู E203,26:5)

“มีการอบรมในเรื่องนี้ อะไรบ้างที่เราสามารถนำมาสอนหรือว่าเผยแพร่ให้กับนักเรียนในแต่ละวิชาได้ไม่ได้ อันนี้ก็มี การพูดคุยตั้งแต่ต้นปีการศึกษาก่อนที่จะเปิดเรียนอะคะ นอกเหนือจากวรรณคดีแล้วในหนังสือเรียนเอง ถ้ามีเรื่องทีล่อแหลมต่อความคิดที่เป็นความเชื่อ ต่อความคิด ที่อาจจะนอกศาสนา รวมถึงเรื่องเพศ แล้วก็จะไม่ลงไปแตะในเรื่องนั้น แต่ว่าคือแต่ที่เป็นหลัก ในเรื่องของ การอ่านที่จะนำนักเรียนไปสู่ในสิ่งที่ไม่ดี ไปสู่สิ่งที่เราเรียกว่าหะรอม (ต้องห้าม) นะคะตามศาสนาเราเนี่ย ก็จะไม่ไปแตะคือดเว้น” (ครู E201,24:3)

บางโรงเรียนมีการกำหนดมาตรฐานการใช้สื่อประกอบการสอนไว้อย่างชัดเจนทั้งใน ด้านเรื่องที่จะสอน และรูปภาพที่จะใช้ประกอบ

“รูปแบบการสอน สเต็มการสอนบูรณาการอิสลามก็เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดทั้งโรงเรียนในเรื่องการสอนที่ผิดต่อหลักการหรือหมิ่นเหม่เราก็จะไม่สอนเลย ในเรื่องของรูปภาพไม่มีตา ไม่มีรูปสิ่งมีชีวิต ถ้ามีก็แสดงให้ดูไม่ได้มีการเบะเอาไว้อันนี้ก็เป็นที่รับทราบโดยทั่วกัน ในเรื่องของการปฏิบัติ ส่วนในเรื่องของการสอนมีการอบรมการสอนทุก ๆ ปี ในเรื่องทีอบรมจะแตกต่างกันไป มีเรื่องใหม่ที่เข้ามา มีเรื่องเก่าที่ทบทวน” (ครู E203,26:2)

ข) การบูรณาการอิสลามในการจัดการเรียนรู้และการนิเทศการสอน

ลักษณะเฉพาะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ค้นพบจากการศึกษาคือโรงเรียนจะให้ความสำคัญกับการบูรณาการอิสลามผนวกเข้ากับทุกสาระการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการวิชาภายในหลักสูตรสามัญ หรือจะเป็นภายในหลักสูตรอิสลามศึกษา ครูจะต้องออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ในด้านเนื้อหา กระบวนการสอน และการบูรณาการอิสลาม โดย การนิเทศการสอนของโรงเรียนส่วนใหญ่จะกำหนดให้การบูรณาการการสอนเชื่อมโยงกับอิสลามเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของเกณฑ์การประเมินการนิเทศการสอนด้วย ตัวอย่างการบูรณาการอิสลามในการจัดการเรียนรู้ตามวิชาต่าง ๆ มีดังนี้

การบูรณาการอิสลามในวิชาภาษาไทย

ครูหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยของโรงเรียนแห่งหนึ่งได้อธิบายถึงการบูรณาการอิสลามเข้ากับวิชาภาษาไทย ท่านได้ยกตัวอย่างการสอนเรื่อง คำตายในหลักภาษาไทย เชื่อมโยงกับคำว่าละหมาดซึ่งเป็นคำที่มีตัวสะกดสอดคล้องกับคำตาย รวมกล่าวถึงคุณค่าของการละหมาด

ว่าเป็นการงานที่อัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงรักและเป็นการทำงานแรกที่จะได้รับการสอบสวนในวันแห่งการตอบแทน หรือ โลกหน้า ดังกล่าวนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญตระหนักความสำคัญของการละหมาดซึ่งเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ 5 ประการของอิสลาม และการให้ความสำคัญตระหนักถึงความศรัทธาต่อโลกหน้า(โลกอาคิเราะฮ์) เป็นโลกแห่งการตอบแทนซึ่งเป็นหนึ่งในหลักศรัทธา 6 ประการของอิสลาม นอกจากนี้ครูยังได้กล่าวถึงเกณฑ์การนิเทศการสอนที่ครูต้องเชื่อมโยงการสอนเข้ากับอิสลามด้วย รวมถึงครูจะต้องหลีกเลี่ยงการสอนที่จะนำนักเรียนไปสู่สิ่งที่ไม่ดี ครูเล่าว่า

“มีความชัดเจนคือต้องระบุไปในแผนการสอนให้ชัดเจนนะคะ ยกตัวอย่าง สมมุติชั้น ป. 3 ป.4 สอนเรื่องคำตาย คำตายก็คือ คำที่สะกดโดยมาตรา แม่กบ กก กตอะไรอย่างนี้แล้วก็คำที่คุณครูยกมาบูรณาการ อ่า อย่างเช่น ครูเลือกคำว่า ละหมาด มาอันนี้อยู่ในคำตายแล้วก็อาจจะมีการเสริมเรื่องอะไรคือสิ่งที่อัลลอฮ์รัก อะไรคือสิ่งที่ถูกสอบสวนอย่างแรกในวันสิ้นโลกก็คือเรื่องของการละหมาดแบบนี้จะต้องมีการระบุชัดเจนลงในแผนรวมถึงโครงสร้างของการนิเทศ ไปนิเทศส่วนหนึ่งหัวข้อของการนิเทศก็คือเวลาคุณครูสอนเนี่ยมีการบูรณาการอิสลามด้วยคะเน้นการประเมินเลยคะ ในแต่ละคาบเรียนที่โดนนิเทศ” (ครู E201,24:7)

“ก็จริง ๆ ก็เนั้น ก็ยึดหลักสูตรแกนกลางปี 51 นะคะ แต่ว่าตอนนี้ทางโรงเรียนเราก็เริ่มจะปรับเป็นรูปแบบเหมือนกับเป็น active learning ก็เป็นการจัดการเรียนการสอน การประเมินในรูปแบบของหลักสูตรสมรรถนะนะคะ เริ่มเฉย ๆ นะคะ ก็มีการวางแผนการจัดการ แต่ว่าเริ่มที่จะปรับการเรียนการสอนให้ประเมินด้านทักษะอะไรต่าง ๆ อย่างนี้มากขึ้น ในด้านภาษาไทยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้มาก ในการประเมินการมีส่วนร่วมของนักเรียนเป็นหัวข้อหลัก ๆ ที่ครูผู้สอนต้องทำนะคะ (ครู E201,24:2)

“ถ้าสมมุติให้เด็กเขียนย่อความอย่างนี้คะ เรื่องที่เด็กจะต้องอ่านจะต้องเจอในการย่อความก็ต้องเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์ เราจะไม่นำเรื่องที่ทำให้เด็กพาเด็กไปสู่สิ่งที่ไม่ดี อันนี้เราก็ต้องกรอง ไม่อนุญาตเอามาใช้ได้ อาจจะเป็นสมมุติเรื่องการฆาตกรรมอะไรอย่างนี้ ที่มันไม่ดีเรื่องยาเสพติดอะไรอย่างนี้คะ ก็ไม่สนับสนุนให้เอามาใช้คือเรามองว่าพอเด็กอ่านแล้วเหมือนจะนำไปสู่อะไรที่ไม่ดี ไปทำสิ่งที่ไม่ดีก็ให้ดเว้นหรือให้เปลี่ยนเรื่องคะ” (ครู E201,24:6)

การบูรณาการอิสลามในวิชาคณิตศาสตร์ , วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ครูผู้สอนคณิตศาสตร์และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนแห่งหนึ่งได้กล่าวถึงการบูรณาการอิสลามเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ เช่น การเชื่อมโยงโจทย์ปัญหาในการแบ่งมรดกตามหลักการอิสลาม เวลา ทิศกับการละหมาด วิชาสังคม ในเรื่องเศรษฐศาสตร์ เช่น เรื่อง

ดอกเบ็ญ (ดอกเบ็ญเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักการอิสลาม) การทำธุรกิจ การจ่ายชะกาต (การจ่ายชะกาต เป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ 5 ประการของอิสลาม) รวมถึงในวิชา หน้าที่พลเมืองที่มุ่งสอนให้นักเรียนเป็นมุสลิมที่ดี อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นพลเมืองที่ดีของโลกท่ามกลางพหุวัฒนธรรม ครูเล่าว่า

“ในการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์บางครั้งเราจะมีโจทย์ปัญหาในการแบ่งมรดก ในเรื่องของระยะเวลา ในเรื่องของทิศ เราจะดูอย่างไร เวลาเราไปละหมาดเราสังเกตได้อย่างไร ถ้าเราไม่มีเข็มทิศ และในเรื่องสังคมเราจะบูรณาการอย่างเช่น ชั้น ม.5 เราจะบูรณาการในเรื่องของเศรษฐศาสตร์ ดอกเบ็ญ ในเรื่องของการทำธุรกิจ ในระบบอิสลามการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากว่าต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ การชะกาต จ่ายเท่าไร ลดหย่อนเท่าไร เมื่อครบปี ในส่วนของ ม. 4 จะเป็นหน้าที่พลเมือง เราจะเน้นเด็กว่าเราเป็นมุสลิมที่อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม เราไม่มีการแบ่งแยกในเรื่องของศาสนา เราคือเชื้อชาติและสัญชาติเดียวกัน ต่างกันเพียงแค่ศาสนาแต่เราอยู่ร่วมกันได้นี่คือสิ่งที่เป็นหน้าที่พลเมือง” (ครู D202,23:11)

การบูรณาการอิสลามในวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา

ครูผู้สอนสุขศึกษาและพลศึกษากล่าวถึงการสอนเรื่อง อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ผนวกกับการเลือกอาหารทะเลตามหลักการอิสลาม การออกกำลังกาย กิจกรรมกีฬา โดยเฉพาะเพศหญิงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการแต่งกายและสถานที่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาในเรื่องการแต่งกายและการแสดงออกของสตรีมุสลิม ครูเล่าว่า

“ใช้หลักสุตรปกติ แต่เราจะเสริมสุขภาพอนามัยตามวิถีอิสลาม เช่น เวลาทานอาหารเด็ก ๆ ออกไปทานข้างนอก เช่น เขาอยากจะทำขนมก็สำเร็จรูป บางคนเขาไม่ทันนึกคิด เขาก็หยิบเลยรูดัมย่ากั๊ง นักเรียนครับ อย่างแรกเลยเราต้องดูก่อนมีทะเลหรือไม่ แล้วนักเรียนทานขนมอย่างเดียวนักเรียนได้สารอาหารไหมครับ การออกกำลังกายที่เหมาะสมของเพศหญิงให้เหมาะสมกับกีฬาแล้วก็ให้เหมาะกับสถานที่ที่เรามี” (ครู A201,13:10)

การบูรณาการภายในวิชาในหลักสูตรอิสลามศึกษา

ครูผู้สอนวิชาศาสนาได้กล่าวถึงการบูรณาการในสายวิชาภาษา มีการนำหลักสูตรจากสถานศึกษาอื่นนำมาประยุกต์ใช้ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ การสอนภาษาอาหรับเชื่อมโยงกับอัลกุรอาน การเชื่อมโยงกับอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ ปัญหาร่วมสมัยต่าง ๆ โดยการสอนศาสนาจะเน้นให้ได้ก็สามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ขณะเดียวกันนักเรียนก็ได้กล่าวถึงการบูรณาการการสอนของครูที่สอนเรื่องเวลาละหมาด โดยมีลูกโลกจำลองประกอบการสอนด้วย ท่านเล่าว่า

“เนื่องจากโรงเรียนเรามีวิชาหลักและวิชาเพิ่ม วิชาหลักก็คือ 8 วิชาที่ตรงกันทั่วประเทศ ตามหลักสูตรแกนกลาง ส่วนสาระเพิ่มของเราก็จะเป็นสาระศาสนา โดยเราใช้ช่องว่างระหว่าง วิชาสังคม ศาสนา และวัฒนธรรมตั้งแต่นั้นมาเป็นวิชาเพิ่ม เพราะว่าหลักสูตรกลางเปิดโอกาสให้เราเรียนศาสนาที่ตนเองนับถือ ซึ่งในการจัดครั้งนี้ เราก็จัดวิชาศาสนาแยกออกมาเลยเป็นวิชาเพิ่มนะครับ ไม่ว่าจะ เป็นวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอาน วิชาฟิกฮ์ วิชาภาษาหรับ วิชาอัลคาลาค วิชา หะดีษ หรือว่าประวัติศาสตร์อิสลาม อันนี้เราแยกออกมาเลย ดังนั้นเนี่ยเวลาเราสอนเราสามารถ สอนได้ตรงตามเนื้อหาโดยมีการบูรณาการเฉพาะสาย เช่น สายวิชาภาษา เราก็เอาแนวการสอน ภาษาอังกฤษกับอาหรับมาคู่กัน เช่น วิชาภาษา เด็กที่เรียนเค้าจะได้สองภาษาพร้อมๆกัน ส่วน ประวัติศาสตร์ ม.ปลาย จะเป็นประวัติฯ หลังยุคท่านนบี อนาคตอิสลามเปลี่ยนเป็นระบอบ กษัตริย์ เป็นการเรียนเชิงวิเคราะห์ ทำไมถึงเหตุเกิดเหตุการณ์นี้ ผู้นำเป็นอย่างไร ทำไมผู้นำเป็น แบบนี้ เป็นการเรียนประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์” (ครู B201,16:5)

“อันดับที่ 1 เราจะดูเนื้อหาหลักสูตร ดูในตัวชี้วัด ว่ามีอะไรขัดแย้งกับหลักศาสนาใหม่ เช่น วิชาศิลปะ จะสาระที่เป็นพวกดนตรี หรือ การแสดง เราเคยถามกระทรวง เค้านอกว่าเป็น ร้องอนาซีตทดแทนได้ การตีเครื่องดนตรี อิสลามให้ใช้กลองได้ ให้เขาได้เรียนไปตามปกติ ในด้าน ศาสนา โดยเฉพาะวิชาปฏิบัติ เราได้ขออนุญาตจากโรงเรียนมุสลิมวิทยาการ คลอง 19 ขอบาง หลักสูตรมาใช้ที่นี่ และจะมีที่เราคัดลอกมาจากมหาวิทยาลัยอัลมะดีนะฮ์อัลอิสลามียะฮ์ เค้านเปิด ให้อาจารย์โหดในรายวิชาที่ศาสนาการสอน” (ครู B201,16:9)

“ปกติมันจะเป็นเหมือนรถไฟ ตามโบกี้ โบกี้แรกเป็นวิชาภาษาไทย โบกี้ที่สองเป็นวิชา วิทยาศาสตร์ โบกี้ที่สามเป็นวิชาฟิกฮ์ โบกี้ที่สี่เป็นวิชาคณิตศาสตร์ เราอยากให้ทุกคนมานั่งใน โบกี้เดียวกัน แล้วให้รู้ว่าเราเรียนสังคมมันเชื่อมกับอิสลามอย่างไร ประมาณนี้ครับ ส่วนอื่นก็เรียน ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ และมักดับปกติ” (ครู C202,19:10)

“แต่จะเป็นความรู้ที่เราไม่ได้ลงลึก ถ้าจะลงลึกจะต้องเป็นวิชาของอาจารย์แต่ละคนเอง ยกตัวอย่างเช่น วิชาวิทยาศาสตร์ เราจะเชื่อมโยงอายะห์อัลกุรอานทำไมอัลลอฮ์ถึงต้องสาบาน ต่อดวงอาทิตย์ “อิซซัซซิมสุกุวีรอด” เมื่อดวงอาทิตย์ถูกม้วนดับแสง เนี่ยเป็นสัญญาณวันกิยามะฮ์ “วะอิซซันญุมูนกะดะร็อด” เมื่อดวงดาวร่วงหล่นมากระจัดกระจาย ก็จะเป็นสัญญาณวันกิยามะฮ์ สอนในวิชาหลักคร่ำคร่าที่เชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์ อย่างนี้ครับ” (ครู C202,19:11)

“ผมจะนำศาสนาตั้ง แล้วเอาสามัญมาจูนว่าแต่ละข้อแต่ละประการ มันมีจุดไหนที่ เชื่อมโยงกัน อย่างการขายออนไลน์ การขายออนไลน์ตรงกับหลักการอิสลามข้อไหน เพื่อเราจะ ได้มาสอนเด็ก เวลาเราสอนเด็กเราก็จะได้บอกว่ามันได้อะไรยังไง ตอนนี้นั้นจะเป็นลักษณะ ปัญหาร่วมสมัย ก็จะมีเรื่องการทำโคลนนิ่ง การอุมมูญญ การทำกิฟต์ การทำ GMO กับผลไม้ การ คัดลอกกรรม การตัดฟัน การใส่วิก การตัดขนตา คือใหม่มันจะเข้ามา ธนาคารอสุจี เวลาเราสอนเรา พยายามพูดให้เด็กฟัง ผมเนี่ยสอนภาษาอาหรับนะฮะ เศาะร็อฟนะ ไวยากรณ์ นำตัวอย่างจากอัล

กรุณาบูรณาการเข้าไปเลย สอนตอนนั้นเลย อย่างตอนสอนพีระมิดนี่มีอะโหลม ภาษาไทยเรียกว่า กตวาจก ภาษาอังกฤษเรียกว่า ActiveVoice พยายามจะบูรณาการแบบนี้ แต่ว่ายากนะ คือเรา ต้องเก่งภาษาอังกฤษ คนที่จะบูรณาการแบบเราได้เค้าต้องเก่ง” (ครู D201,22:18)

“เราเน้นอย่างนึงว่าเรื่องศาสนาต้องปฏิบัติ ถึงจะสร้างสมรรถนะให้เขาได้ เรื่อง การ อ่านอัลกุรอานก็เช่นกัน มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติได้” (รองผู้อำนวยการ A102,14:16)

“อาจารย์ก็จะนำลูกโลกมา มาสอนว่าในแต่ละเส้นเนี่ยเราจะเริ่มหาคำนวนเวลาละหมาด จากเส้นโลกตรงไหนอะไรตรงไหนอะไรประมาณนี้ครับ” (นักเรียน A501,53:10)

การบูรณาการอิสลามในวิชาการคำนวณ

ครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร การจัด ห้องเรียนให้เหมาะสมตามขอบเขตชายหญิงตามหลักการศาสนา และการบูรณาการ การเรียนรู้ ในเรื่องการสอนออกแบบภาพประชาสัมพันธ์โดยนำความรู้ในวิชาศาสนาบางวิชา มา สอดแทรกเพื่อให้นักเรียนได้ทบทวนไปด้วย และสามารถประเมินหนึ่งชิ้นงานของนักเรียนได้หลาย วิชาเนื่องจากเป็นการบูรณาการ ทำให้นักเรียนทำงานน้อยขึ้นแต่ได้คะแนนจากหลายวิชา ครูเล่าว่า

“เนื้อหาหลักสูตรก็จะเหมือนกันกับทุกที่ แต่พวกโปรเจกต์นักเรียนจะสอดแทรกวิถี อิสลามเข้าไปด้วย การจัดที่นั่งใช้คอมพิวเตอร์บางห้องที่นักเรียนมากกว่าคอมพิวเตอร์ก็จะให้ ผู้หญิงคู่ผู้หญิง ชายคู่ชาย พยายามจะไม่ให้ปะปนกัน” (ครู B202,17:7)

“โรงเรียนจะแบ่งการเรียนคอมพิวเตอร์ออกเป็น 2 ประเภท หนึ่งประเภทสายตรง สำหรับนักเรียนที่เลือกสายอังกฤษคอมฯ อันนี้จะมีคอมพิวเตอร์หนึ่งที่เพิ่มการออกแบบ ที่คอมหลักที่ เรียนตั้งแต่ ม.1-ม.6 ก็เรียนวิทยาการคำนวณไป ส่วนเนื้อหาที่เราจะนำเสนอจากวิชาศาสนาที่ เขาเรียนมา เช่น ม.1 เขาเรียนหะดีษ ในเรื่องอะไร เราก็จะใช้เนื้อหาในวิชาคอมพิวเตอร์จัดเนื้อหา ทางศาสนาอีกทีนึง เข้าใจไหมครับ เช่น การออกแบบ เราสอนทำโปรเตอร์ หลักการใช้สี การ ออกแบบ การใช้ตัววัตถุ เราก็จะเอาวิชาศาสนาเข้ามาอยู่ในผลงานของนักเรียน การนำเสนอบท หะดีษ ก็จะทำให้เห็นว่านักเรียนได้ความรู้ในศาสตร์ที่เรียนคอมพิวเตอร์และได้นำวิชาทางศาสนา มา ทบทวนด้วย ผมก็พยายามวางงานไว้ประมาณนี้ แล้วตัวงานนักเรียนจะไม่เยอะเพราะบูรณาการ งาน ให้ได้หลายวิชา” (ครู B202,17:8)

“อย่างเช่น ม. 5 เรียนเว็บไซต์ ก็หาวิชาศาสนามาใส่” (ครู B202,17:9)

การบูรณาการอิสลามในวิชาวิทยาศาสตร์

ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่าจะนำ เนื้อหาการสอนตามหลักสูตรเป็นตัวตั้งและเชื่อมโยงไปหลักคำสอนของศาสนา เช่น การสอนเรื่อง ความร้อนในวิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกับอัลกุรอาน แล้วการสอนอ่านดุอาห์ต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เมื่อ

รู้ลึกกว้าง โดยการพัฒนาการอิสลามให้ครูพิจารณาตามความเหมาะสมว่าจะสอดแทรกในช่วงใดของการสอนไม่ว่าจะเป็นช่วงการนำเข้าบทเรียน หรือช่วงการสอน หรือช่วงสรุปก็ได้

“สอนตามหลักสูตรแล้วก็จะมีเน้นทางด้านคณิตวิทย์ บูรณาการศาสนาอิสลามไปด้วย เช่น เราสอนเรื่องความร้อน เราก็จะเอาความร้อนที่อัลลลฮ์พูดถึงในอัลกุรอานและหะดีษมาสอนเด็กให้รู้ด้วย การให้เด็กอ่านดุอาอ์เมื่อรู้ลึกกว้าง” (ครู C201,18:6)

“สอนแบบบูรณาการสอดแทรกเรื่องศาสนาเรา ศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าเราจะสอนวิชาอะไรก็ตาม เราจะนำศาสนามาแทรกมาบูรณาการ ไม่ว่าจะ เป็นสังคม คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์มาสอดแทรกเรื่องศาสนา ก็จะมีฟอร์มของโรงเรียนเลยเวลาเข้าไปนิเทศจะมีการบูรณาการอิสระแต่ละรายวิชา” (ครู C201,18:8)

“สอนแบบบูรณาการเป็นหลัก เช่น เราสอนเรื่องลม เราก็จะเอาเรื่องศาสนามาแทรก การเกริ่นนำหรือการสรุปก็ได้ โดยแผนการสอนจะต้องส่งวิชาการให้สกรีนตรวจสอบก่อนการนำไปใช้ค่ะ พอครูหัวหน้าหมวดไปนิเทศ ก็จะมีเทศตามแผน” (ครู C201,18:11)

การบูรณาการอิสลามในวิชาภาษาอังกฤษ

ครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ ได้กล่าวถึงการบูรณาการอิสลามเข้ากับวิชาภาษาอังกฤษ โดยยกตัวอย่างการสอนเรื่องการใช้ประโยคในภาษาอังกฤษ เช่น ประโยค Present Simple Tense ซึ่งเป็นประโยคที่แสดงถึงเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน โดยครูได้เชื่อมโยงกับกิจกรรมประจำวันของนักเรียนในด้านการปฏิบัติศาสนกิจการละหมาด การอ่านอัลกุรอานในทุกวัน ดังนั้นประโยคที่นักเรียนได้ฝึกแต่งขึ้นจะบูรณาการกับหลักการการอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ครูยังให้ความสำคัญต่อการมีความรับผิดชอบ (อمانةฮ์) การตรงเวลา โดยการเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนด้วย

“อย่างเวลาครูสอนเรื่อง Present Simple Tense จะเป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนทำเป็นประจำทุกวัน วันหนึ่งตั้งแต่นักเรียนตื่นนอนมาจนกระทั่งปัจจุบันนักเรียนทำอะไรบ้าง เพราะนั้นการสอดแทรกในศาสนา ต้องมีการละหมาด มาโรงเรียนก็ต้องมีการอ่านอัลกุรอาน เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ อยู่โรงเรียนเราก็ได้ 2 เวลา เพราะนั้นเวลาเด็กแต่งประโยคจะมีหลักการอิสลามเข้าไปด้วย” (ครู F202,29:7)

“ก็จะเป็นในเรื่องของระเบียบ เช่น การส่งงาน จะสอนเรื่องการมีอمانةฮ์ ถ้าครูให้ส่งวันนี้ นักเรียนก็ต้องส่งวันนี้ เพราะอمانةฮ์เป็นสิ่งสำคัญ การเป็นครูที่นี้ต้องเป็นตัวอย่าง เป็นคนนำ แล้วก็เดินไปละหมาดพร้อม ๆ กัน หรือจะเป็นในช่วงการถือศีลอด ครูจะแนะนำชักชวน ทั้งการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน และการถือศีลอดชุนนะห์สำคัญต่างๆ” (ครู F202,29:3)

การบูรณาการในกิจกรรมเสริมสมรรถนะบูรณาการอิสลาม

ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าการบูรณาการอิสลามเข้ากับการจัดการเรียนรู้เป็นความปกติของการจัดการศึกษาในบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ แต่นอกจากการบูรณาการอิสลามเข้ากับวิชาสามัญแล้ว ในวิชาสามัญก็มีการบูรณาการเรียนรู้ถึงกันด้วย เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสัมพันธ์ การเชื่อมโยงของความรู้ อันจะทำให้นักเรียนมีทักษะการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองได้ดียิ่งขึ้น ท่านเล่าว่า

“มีวิชาใหม่ ๆ เกิดขึ้น ที่จะพัฒนาทักษะผู้เรียนโดยเฉพาะไปใส่ในคาบเรียนแทน แทนที่จะเป็นกิจกรรมรวม เช่นมี วิชาไอสตีมก็มีหลายวิชามารวมกัน ที่อื่นมีไอสตีมใช้ใหม่คะ ที่นี้มี I-STEAM ก็คือมีอิสลามิกเข้ามาด้วย เป็นต้น มีวิชา SD มันจะเป็นวิชาเฉพาะขึ้นมา...” (ครู E201,24:10)

ครูหัวหน้าช่วงชั้น ป.1-ป.2 ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโมเดล I-STEAM ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบกิจกรรม ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 2 โดย I – STEAM มีความหมายดังนี้ I มาจากคำว่า Islam, S มาจากคำว่า Science, T มาจากคำว่า Technology, E มาจากคำว่า Engineering, A มาจากคำว่า Art และ M มาจากคำว่า Math ซึ่งเป็นการบูรณาการหลายศาสตร์วิชาเข้าด้วยกันพร้อมกับอิสลามด้วย โดยผู้เรียนได้วางแผน ออกแบบ ลงมือปฏิบัติและนำเสนอชิ้นงานได้ เช่น การประดิษฐ์เครื่องดูดฝุ่นขนาดเล็ก การทดลองทำเครื่องกรองน้ำและวัดระดับคุณภาพน้ำ การทดลองทำน้ำหอมปรับอากาศ

ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนอีกท่านหนึ่งที่ได้รับมอบหมายให้สอนในวิชาพิเศษ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน ท่านได้เล่าว่า

“การใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตอนนีสอนของ ม.1 เนี่ย ผมก็จะสอนเกี่ยวกับการทำลูกบิดประตูบ้านเนี่ย เพราะว่าทุกบ้านต้องมีประตูห้อง ซ่อมประตูหมด สอนเกี่ยวกับพัดลมตั้งโต๊ะ อากาศเป็นอย่างนี้ เราก็ซ่อมเองได้ครับ แล้วก็สอนเกี่ยวกับจานดาวเทียม เพราะว่าทุกบ้านดูจานดาวเทียมซะมาก มีการค้นหาถังไฟ แล้วก็สอนเกี่ยวกับการเข้าแก้ไขในอินเทอร์เน็ตมันก็จะบอกลีของสายงาน เข้าจะต้องต่อถังไฟ เพราะว่าเพราะว่าในโลกนี้พัฒนาไปเยอะต้องใช้ อินเทอร์เน็ต แต่ที่นี้ว่าในบ้านมีเน็ตแล้วเนี่ยนักเรียนอยากจะทำต่อเราที่เตอร์ตรงหน้าบ้านนักเรียนจะทำลากไปต่อให้นักเรียนทำถังไฟ แบบไหนอะไรยังไงก็เลยสอนในเรื่องเกี่ยวกับการทำสายแลนอะไรอย่างนี้ นักเรียนสามารถทำได้ครับ” (เจ้าหน้าที่ A302,33:3)

ค) กระบวนการจัดการศึกษาแบบ 3 ตา (ตา) (𐄂) เป็นพยัญชนะตัวหนึ่งในภาษาอาหรับ)

ในด้านกระบวนการจัดการศึกษา พบรูปแบบที่น่าสนใจ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครแห่งหนึ่ง ให้ข้อมูลว่ากระบวนการทัศน์

ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนมุ่งเน้นไปที่ศาสตร์อัลอิสลาม เพื่อผลิตบุคคลคุณภาพออกสู่สังคม โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 ตาฮ์ (ت) โดยตาฮ์หมายถึงพยัญชนะหนึ่งในภาษาอาหรับ ตาฮ์ในที่นี้เป็นพยัญชนะต้นของคำสำคัญที่เป็นกระบวนการที่ศรัทธาของกระบวนการจัดการศึกษาของที่นี่ ประกอบด้วย ตาฮ์ ตัรบียะฮ์ (تربيه) เพื่อการขัดเกลาจิตวิญญาณให้มีคุณธรรมและปฏิบัติดี ตาฮ์ ตะอ์ลิม (تعلم) เพื่อให้การศึกษา ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และ ตาฮ์ ตัมกิน (تمكين) เพื่อการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของผู้เรียนให้สามารถ สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน สังคม ประเทศชาติได้ต่อไป

ดังที่ผู้บริหารได้กล่าวว่า

“เราใช้ โมเดลการบริหารจัดการแบบ 3 ตาฮ์ ตาฮ์ที่ 1 คือ ตาฮ์ ตัรบียะฮ์ ขัดเกลาอบรม บ่มเพาะ เรื่องของ Soft Skill ทั้งหลาย เรื่องของวินัย เรื่องของการปฏิบัติตามกฎระเบียบ เรื่องของกิจวัตรประจำวัน อยู่ในหัวข้อตัรบียะฮ์ ในระบบหอพักจะเน้นว่าเด็ก เด็กที่บ้านอยู่ไกลกว่า 10 กิโลเมตร เราออกกฎเลยว่าจะต้องมาอยู่หอพักเท่านั้น แล้วก็ตาฮ์ที่ 2 คือ ตาฮ์ ตะอ์ลิม แปลว่าความรู้ เมื่อเด็กมีความพร้อมภายในแล้วเรามั่นใจว่า เรื่องตะอ์ลิม เรื่องการศึกษาเนี่ย มันเป็นเรื่องไม่ยากและสำหรับเด็ก เค้าก็จะชวนขยายของเค้าเอง ส่วนตาฮ์ สุดท้ายก็คือ ตาฮ์ ตัมกิน หมายถึงการนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กคนนั้น เอาไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในบ้าน และในสังคมทั่วไป” (ผู้อำนวยการ C101,6:104)

สอดคล้องกับที่ครูในโรงเรียนดังกล่าวได้กล่าวถึง โมเดล 3 ตาฮ์ ไว้ดังนี้

“ที่โรงเรียนจะส่งเสริมระบบหลัก 3 ตาฮ์ 1.ตาฮ์ตัรบียะฮ์ จะเกี่ยวกับการอบรมด้านศาสนา 2.ตาฮ์ตะอ์ลิมด้านการจัดการเรียนรู้ บูรณาการสอดแทรกวิชาชีพ วิชาชีพเนี่ยนักเรียนจะเรียนทุกเช้าวันเสาร์ เก้าโมงถึงเที่ยง 3.ตาฮ์ตัมกินเป็นการส่งเสริมความสามารถ ศักยภาพของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ครู C201,18:14)

2.7.2 การเรียนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน

ในด้านหลักสูตรอิสลามศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ สิ่งที่โรงเรียนให้ความสำคัญกับการเรียนวิชาศาสนาคือการนำความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น การละหมาด การถือศีลอด การอ่านอัลกุรอาน การท่องจำอัลกุรอาน การอ่านดุอาอ์ มารยาทต่างๆ ตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม โดยมีการจัดกิจกรรมที่นำความรู้มาใช้ได้จริง เช่น การพานักเรียนไปเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชน มีการกล่าวบทดุอาอ์ต่าง ๆ การพานักเรียนไปละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดคนตาย) การขอดุอาอ์ให้คนตาย

โรงเรียนมีความพยายามในการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงธรรมชาติวิชาและธรรมชาติของผู้เรียน พยายามพัฒนาบุคลากรครูผู้สอนด้านศาสนาให้มีความรู้และเทคนิคการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

ก) การเรียนวิชาฮาฟิซ (การท่องจำอัลกุรอาน)

ครูหัวหน้าวิชาฮาฟิซอัลกุรอาน ได้การกล่าวถึงการนำนวัตกรรมการสอนฮาฟิซ (การท่องจำอัลกุรอาน) จากสถาบันในประเทศอินโดนีเซีย โดยครูได้เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรดังกล่าว โดยตรงแล้วมาปรับใช้สร้างโมเดลที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียน โดยเป็นการจัดการเรียนที่ใช้สมองเป็นฐานของการเรียนรู้ และมีเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้สูงสุด ครูเล่าว่า

“การเรียนรู้อาฟิซมันไม่สามารถตีกรอบ เหมือนวิชาอื่น ๆ ได้ ในฐานะของครูเราได้มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนหลักสูตรต่อไป ในส่วนของการจัดการเรียนการสอน เราเน้นการปฏิบัติจริง จะเห็นได้ชัดเจน เช่น จากวิชาฟิสิกส์ วิชาภาษาอังกฤษ การละหมาด เรื่องภาวะชะฮีด (ละหมาดคนตาย) เราจำลองมายยิด (ผู้ตาย) โดยใช้เพื่อนนักเรียนด้วยกันและจัดภาวะชะฮีดในรูปแบบต่าง ๆ ก็เป็นไปตามวิถีอิสลามอย่างแท้จริง ต่อมาด้านนวัตกรรมฮาฟิซที่ผมรับผิดชอบมันเป็นรูปแบบการท่องจำแบบ Brain Base learning คือ นักเรียนเขาจะต้องรู้การแปลคำสัญลักษณ์อักษร เลขเป็นอักษรและเป็นสัญลักษณ์ อันนี้เป็นกระบวนการของ Brain Base Learning กระบวนการจัดการเรียนรู้ใช้ Edutainment ใช้กิจกรรมที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีความสุข เช่น การประเมินของฮาฟิซอย่างของเดิม แบบ Classic memorize คือ take read การเข้าไปเข้ามา ที่นี้โรงเรียนส่งผมไปอบรมฮาฟิซอัลกุรอานที่ โรงเรียนลา รอยบาฮานีฟิดา ที่ประเทศอินโดนีเซีย แต่ละครึ่งไปหนึ่งเดือน หนึ่งเดือนครึ่ง สองเดือนบ้าง รวมแล้วใช้เวลา 6 ครั้ง ใช้เวลา ปีครึ่งได้ ก็นำเทคนิคมาใช้ ผู้เรียนต้องต่ออายะห์ได้ เช่น ถ้าบอกอายะห์ 60 ซูเราะห์ฮัจเราะห์มาน นักเรียนต้องต่ออายะห์ได้ ฮัลญะฮฺอาลฺญะฮฺฮานิลิลลิลญะฮฺฮาน ถ้ามความหมายตอบอายะห์ กระบวนการเหล่านี้เป็น Brain Base learning นักเรียน ม.ต้น โปรแกรมฮาฟิซจะต้องตอบได้หมด เราเป็นตัวแทนของโรงเรียนลา รอยบาฮานีฟิดา ได้อบรมให้ครูและผู้บริหารในประเทศ” (ครู A203,15:2)

ข) การนำความรู้สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันและสร้างประโยชน์ให้กับ

ชุมชน

โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันและนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เช่น การนำนักเรียนออกเยี่ยมเยียนคนในชุมชนฝึกอ่านดุอาอ์ให้กับผู้ป่วยในชุมชน การเป็นครูผู้สอนอัลกุรอานให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน การเป็นผู้นำละหมาดในมัสยิดของชุมชน การจัดค่ายพัฒนาคุณธรรมเยาวชนในชุมชน ซึ่งเป็นการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตเยาวชนมุสลิมที่มีคุณภาพต่อไป

“ถ้าบูรณาการได้ก็วิชาสังคม อย่างเช่น บทที่เกี่ยวกับการเยี่ยมผู้ป่วย หะดีษที่เกี่ยวกับการเยี่ยมผู้ป่วย ในวิชาสังคมก็จะเกี่ยวข้องกับการเข้าสังคม คำพูดของเราต้องเป็นอย่างไรบ้าง บางทีเราก็พานักเรียนไปเยี่ยมคนในชุมชนที่ป่วยจริง ๆ ด้วย ก็เป็นการกระตุ้น ให้ความสำคัญกับเขาตรงนั้น มีคู่ออให้ผู้ป่วย คำก็ท่องจริง ๆ เพื่อคู่ออให้ผู้ป่วยจริง ๆ” (ครู C204,21:3,4)

“ในชุมชนนี้บางบ้านลูกเขาอ่านกูรอ่านไม่ได้ เขาก็มาถามครูช่วยหาเด็กไปสอนกูรอ่านตามบ้าน เด็กโรงเรียนเราที่แหละไปสอน หรือเดือนบวช (เดือนเราะมะฎอน) บางบ้านเขามีการจัดละหมาด ตะรอเวียห์ ก็เอาเด็กของเราไป เป็นสิ่งที่โรงเรียนสนับสนุนให้เด็กนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชุมชนและอีกอย่างหนึ่งเขาสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ เรียนมาไปใช้กับชุมชนที่บ้านของเขา เช่น ตอนปิดเทอมเขาเป็นแกนหลักในการจัดค่ายในชุมชนของเขาที่บ้าน หรือไม่ก็ตามมัสยิดที่เขาจัดค่าย เขาก็จะขอเด็กโรงเรียนเรา เช่นปีนี้ขอเด็กโรงเรียนเรา 5 คน แต่เป็นพี่เลี้ยง ก็คือนำวิชาที่เรียนมาไปสอนน้อง ๆ เยาวชน” (ผู้อำนวยการ F101,9:50)

“เราเน้นอย่างหนึ่งว่าเรื่องศาสนาต้องปฏิบัติ ถึงจะสร้างสมรรถนะให้เขาได้ เรื่อง การอ่าน อัลกุรอ่านก็เช่นกัน มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติได้” (รองผู้อำนวยการ A102,14:16)

“ส่วนจุดเด่นของที่นี่อีกอันหนึ่งก็คือ เด็กที่นี่ ที่เรียนสายศิลป์ ชานาวิทย์ ม.4 ม.5 ม.6 นอกจากเกณฑ์ผ่านวัดจากเรื่องสอบผ่านอะไรต่าง ๆ แล้ว จะต้องปฏิบัติกิจกรรมอีก 5 กิจกรรม” (ผู้อำนวยการ C101,6:115) “1) ต้องเรียนการเป็นครูสอนวิชาอัลกุรอ่านและวิชาอิสลามศึกษา” (ผู้อำนวยการ C101,6:116) “วิธีการสอนอัลกุรอ่านจะสอนให้เด็กอ่านกูรอ่านสอนยังไง วิธีการยังไง สอนวิชาอิสลามศึกษาสอนยังไง เราจะมีกำหนดเป็นรายชั่วโมงให้เขาเรียน แต่ส่วนใหญ่จะสอนที่เดียวเลย 1 สัปดาห์ สอนที่โรงเรียนแล้วก็มีครูมาประเมินผ่านไม่ผ่าน หลังจากนั้นอันที่ 2) ต้องไปสอนนักเรียนน้องๆ ในโรงเรียนอย่างน้อย 3 คน หรือสอนเด็กในชุมชน นี่ถือว่าโรงเรียนกับชุมชนก็ต้องมีความร่วมมือกัน โรงเรียนก็ให้ชุมชน ชุมชนก็ให้โรงเรียนความร่วมมือที่เราให้ก็คือส่วนนี้ ส่วนว่าเขาจะเอาหรือไม่เอาอีกเรื่องหนึ่ง อันที่ 3) ก็คือเด็กชั้นนี้จะต้องไปออกค่ายค่ายฤดูร้อนในฐานะของผู้จัดนะหรือไม่ก็เป็นวิทยากรไม่ใช่พี่เลี้ยง เอาความรู้ที่ได้เรียนมาของการเป็นครูอัลกุรอ่าน สอนอิสลามศึกษา เอาไปใช้ แต่ถ้าจัดไม่ได้ก็ต้องไปเข้าค่ายพัฒนาภาวะผู้นำ อันที่ 4) คือต้องแปลตำรา หนังสือประวัติศาสตร์นี้เป็นภาษาอาหรับ ในช่วงแรกคนละ 1 บท หลัง ๆ มาจัดเป็นกลุ่ม 3 คนต่อ 1 บทแล้วก็มาดูว่าใครทำตรงไหน ตรงไหนมา อันสุดท้าย 5) ก็คือออกจัดโปรแกรมเยี่ยมเยียนคนในชุมชนที่เป็นคนอนาถา คนยากจนคนป่วยอะไรอย่างนี้ ไปกันกลุ่มละไม่เกิน 3 คน อันนี้คือตัววัดเกณฑ์ผ่านไม่ผ่านด้วย” (ผู้อำนวยการ C101,6:286)

2.7.3 การสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้ม

ในส่วนของการสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษา พบว่าโรงเรียนมีการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 และความ

พิเศษในการเรียนหลักสูตรอิสลามในระดับมัธยมปลาย บางแห่งก็คือ การเรียนวิชาทางด้านศาสนา และภาษาหรับเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านนี้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ โดยการส่งไปอบรม เรียนรู้ จากสถาบันอื่น ๆ เพื่อมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาและภาษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การออกแบบสายการเรียนศิลป์ - ภาษาวีรย์ ของโรงเรียนบางแห่งจะสอนเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในภาษาอาหรับตั้งแต่ในโรงเรียนเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้เรียน ผู้บริหารกล่าวว่า

“การมีพื้นฐานของภาษาอาหรับที่ดีเขาจะมีโอกาส ในการเรียนที่สูงขึ้น ฟังเข้าใจ แยกเป็น เรื่องของภาษา ไฟกส์ในเรื่องของอัตลักษณ์ก็คือ เออ เด็กจะมีความเชี่ยวชาญภาษาอาหรับได้ตั้งแต่ใน โรงเรียน อันนี้คือเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ครับ” (ผู้อำนวยการ C101,6:100)

โดยผู้บริหารและครูได้ให้ข้อมูลว่ามีการพัฒนาหลักสูตรการสอนศาสนา พัฒนารูปแบบ การจัดการเรียนรู้ พัฒนาครูผู้สอน รวมถึงพัฒนากิจกรรมของการนำหลักสูตรนำมาใช้ด้วย ในด้าน หลักสูตรการสอนอัลกุรอาน ครูผู้สอนอัลกุรอานได้เล่าถึงรูปแบบการสอนต่าง ๆ เช่น การเรียนแบบ กลุ่ม การเรียนแบบรายคน นอกจากนี้ยังมีการนำนวัตกรรมการสอนฮาฟิซจากต่างประเทศมาใช้ในการเรียนวิชาฮาฟิซ (วิชาการท่องจำอัลกุรอาน) ของโรงเรียนด้วย

“โรงเรียน E จะพัฒนาหลักสูตรมาเรื่อยๆ จนกระทั่งมาถึงหลักสูตรสุดท้ายนี้เรียกว่า หลักสูตรนูรอนี กออีดะฮ์ คือการอ่านแบบนูรอนี กออีดะฮ์ คือเป็นการเริ่มสอนตั้งแต่จุดของตัวอักษร ภาษาอาหรับ มีแบบเรียนเฉพาะเลย วิธีการอ่าน การสอน มีลักษณะเฉพาะ จะเป็นการเรียนแบบอิจติ มาอี หมายถึงการเรียนแบบพร้อมกันทั้งห้อง หลังจากเรียนแบบพร้อมกันแล้วก็เรียนแบบ อินฟิรอดี คือ การเข้าฟังอ่านกับครูรายคนด้วย คือทั้งผสมผสานกันทั้งสองแบบ คุณครูที่สนใจสามารถเรียนรู้วิธีการ สอนแบบนี้ได้ แต่ต้องมีโรงเรียนของตนเอง มาในนามโรงเรียน คือ การสอนศาสนาจะมีแบบระบบพิธีฎ อื่น ส่วนทางโรงเรียน E เรียนระบบมักัดบ เพื่อหลังเลิกเรียน มีสาขามากมาย ที่นับรรดาครูที่อยู่ใน ระบบมักัดบของโรงเรียน E ก็จะต้องมีการเข้ามาฝึกอบรมที่โรงเรียน E (ครู E204,27:6)

“พอยท์หลักเลยคือ จำอายะฮ์พร้อมความหมาย และสู่มลำดับอายะฮ์ ซึ่งเป็นนวัตกรรม ที่ โลกอาหรับเพิ่งจะเริ่ม ที่อยู่ในวิถีชีวิตของมุสลิม เมื่อเด็กถูกฝึกแบบนี้จะได้กระบวนการตาม Brain base learning เด็กจะมีกระบวนการคิด การแปลข้ามภาษา อย่างมีกระบวนการ ทำให้เด็กมี พัฒนาการด้านการเรียนรู้สูงขึ้น มาซาอัลลอฮ์ ในส่วนนี้รายวิชาฮาฟิซ หลักสูตรฮานีฟีดา มีส่วน ขับเคลื่อนงานวิชาการของโรงเรียน A” (ครู A203,15:3)

ก) การมุ่งเน้นการสอนศาสนา ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ เพื่อการศึกษาต่อในระดับสูง ในต่างประเทศ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครที่เปิดสอนถึงระดับชั้น ม.ปลาย ส่วนใหญ่แล้วจะเปิดสอนสายการเรียนศาสนาและภาษาอาหรับแบบเข้ม กล่าวคือ หนังสือ ตำรา สื่อการสอนต่าง ๆ จะใช้เป็นภาษาอาหรับทั้งหมด นักเรียนที่เลือกสายการเรียนนี้จะได้รับการพัฒนาอย่างเข้มทั้งด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านการใช้ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ เพื่อให้พร้อมต่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาต่อในต่างประเทศ ผู้บริหารได้ให้ข้อมูลว่าตำราวิชาการศาสนาอิสลามส่วนใหญ่เป็นภาษาอาหรับทั้งหมด จึงจำเป็นต้องเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อมในด้านนี้

“การบริหารโรงเรียน C มุ่งเน้น สอนให้นักเรียนมีความรู้ศาสนาตามชื่อโรงเรียน โรงเรียน C สอนให้มีความรู้ศาสนาเป็นพื้นฐาน โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนที่มีความรู้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มที่มีความรู้พื้นฐานภาคบังคับที่จำเป็นต้องรู้ กับ มีความรู้เยอะเพื่อเตรียมที่จะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นักวิชาการ เป็นอะไรต่าง ๆ ในอนาคตต่อไป อันที่ 2 โรงเรียนมองเห็นว่าเด็กที่จะไปเรียนสำหรับเด็กที่ต้องเรียนภาคบังคับทั่ว ๆ ไปเราจะเน้นในเรื่องของกิจกรรม การปรับตัวเข้ากับสังคม การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนในสังคมที่มีความหลากหลาย ในขณะที่เรียนแบบเข้มขั้นก็ได้แบบที่ 1 ไปด้วย แต่สิ่งที่เขาจะได้มากกว่าคือ พื้นฐานภาษาอาหรับ เพราะว่าตำราตำราในวิชาการศาสนาอิสลามส่วนใหญ่เป็นภาษาอาหรับหมดเลย ถ้าเค้ามีพื้นฐานภาษาอาหรับที่ดีเค้าจะมีโอกาสในการเรียนที่สูงขึ้น” (ผู้อำนวยการ C101,6:285)

“ศิลป์-ชานาเวียของโรงเรียน C จะไม่เหมือนกับที่อื่น ของเราเป็นเนื้อหาจากชานาเวียเดิม ย้ายเข้ามาเลย ในวิชาอิสลามศึกษานะ แล้วเราสอนเป็นภาษาอาหรับเลย อิสลามศึกษาเนี่ยเราสอนเป็นภาษาอาหรับเลยในห้องนั้น” (ผู้อำนวยการ C101,6:82) “แล้วเนื้อหาของศาสนาก็จะเข้มข้นเลย” (ผู้อำนวยการ C101,6:86)

อย่างไรก็ตามเมื่อเปิดการเรียนการสอนแบบเข้มข้น ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ผู้บริหารพบว่าการเปิดสอนศาสนาภาษาอาหรับแบบเข้มในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อเตรียมนักเรียนให้มีพื้นฐานสู่หลักสูตร ศิลป์-ชานาเวีย ในช่วง ม.ปลาย จะเป็นผลดีต่อการปรับตัวในการเรียนรู้

“เราเปิดศิลป์ ชานาเวียอย่างที่มันเป็นระบบแบบเต็มตัวเลยปี 2561 พอ 2562 เป็นรุ่นที่ 2 พ.ศ 2563 เราไปเปิดศิลป์-ชานาเวียแบบเดียวกันแต่เราไปเปิดในชั้น ม.1 เรียกว่าชั้นมุตะวัตซิด เราให้น้ำหนักของเด็กที่เรียน ม.1 ม.2 ม.3 เนี่ยให้น้ำหนักในการเรียนภาษาอาหรับมากกว่าห้องอื่น” (ผู้อำนวยการ C101,6:89)

“เด็กที่เรียน ม.4 ในชั้นศิลป์นานาชาติ ที่เราเปิดเมื่อ 2561 เนี่ย เป็นเด็กที่ต้องเรียนวิชาอิสลามศึกษาเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด ซึ่งเราพบว่า ถ้าเด็กมีพื้นฐานภาษาอาหรับน้อยเด็กจะเรียนไม่ไหวก็จะเกิดความท้อแท้ก็เลยคิดว่าควรจะต้องปูพื้นฐาน ให้นักเรียนตั้งแต่ ม.1” (ผู้อำนวยการ C101,6:90)

ผู้บริหารโรงเรียนแห่งหนึ่งกล่าวถึงการใช้ตำราและหนังสือต่าง ๆ เป็นภาษาอาหรับพร้อมคำบรรยายเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด และครูผู้สอนผ่านหลักสูตรภาษาอาหรับอย่างเข้มจากต่างประเทศ รวมเน้นการสอนภาษาอังกฤษด้วย ด้วยเป็นจุดเน้นของโรงเรียนที่ต้องการผลิตให้นักเรียนสามารถศึกษาต่อในต่างประเทศได้

“เราใช้ตำราเป็นภาษาอาหรับ เช่น เราเรียนเรื่องหะดีษ ต้องอ่านหะดีษให้ได้ คำแปลที่เป็นบรรยายภาษาอาหรับด้วย ตำราเราทำเองเราไม่ได้ซื้อ เราไม่ได้ทำแบบบทหะดีษแล้วแปลไทย แต่เราใช้คำบรรยายเป็นภาษาอาหรับด้วยในลักษณะเจ้าของภาษาใช้ หลักสูตรของเราก็จะโดดเด่นทางนี้” (ผู้อำนวยการ D101,7:44)

“ส่วนใหญ่ครูที่สอนศาสนา โรงเรียนนี้จะต้องผ่านหลักสูตรภาษาอาหรับอย่างเข้มมาจากใครก็ตามเลย เพราะฉะนั้นจุดเด่นของเราคือตรงนี้นักเรียนเรียนแล้วใช้ภาษาอาหรับได้” (ผู้อำนวยการ D101,7:45)

“เอกลักษณ์ก็คือต้องอัลกุรอานดี เพราะฉะนั้นเข้ามาแรกต้องอ่านกุรอานให้ได้ เพราะอัลกุรอานเป็นแนวทางในเรื่องการสอนศาสนาทุกวิชา” (ผู้อำนวยการ D101,7:43)

“เรามุ่งว่าเมื่อเด็กจบแล้วจะมีโอกาสเรียนต่อเพราะมุ่งเรียนจบแล้วต่อต่างประเทศได้ ฉะนั้นเราต้องเอาเรื่องภาษาอาหรับเข้ามาเยอะหน่อย” (ผู้อำนวยการ D101,7:33) “ดังนั้นเราจึงต้องจัดสายศิลป์-ภาษา เราคิดว่าเค้าจะต้องใช้ภาษาอาหรับในการเรียนต่อ ภาษาอังกฤษ” (ผู้อำนวยการ D101,7:34)

“ของเราจุดเน้นคือนักเรียนเรียนต่อต่างประเทศได้” (ผู้อำนวยการ D101,7:37)

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมเพิ่มเติมของการเรียนสายศิลป์-ชานาวิทย์ ว่านอกจากผู้เรียนจะเรียนตามวิชาด้านศาสนาปกติแล้ว ทางโรงเรียนจะมีกิจกรรมเพิ่มเติมให้เฉพาะนักเรียนสายการเรียนนี้ คือจะต้องปฏิบัติกิจกรรม 5 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมเรียนเป็นครูสอนวิชาอัลกุรอานและวิชาอิสลามศึกษา 2) กิจกรรมสอนน้อง ๆ หรือเด็กในชุมชนอย่างน้อยสามคน 3) กิจกรรมการจ่ายค่าอุดหนุนในฐานะผู้จัดหรือวิทยากรเพื่อนำความรู้ที่เรียนเป็นครูสอนอัลกุรอานและวิชาอิสลามศึกษาไปให้ หากจัดไม่ได้ต้องไปเข้าค่ายพัฒนาภาวะผู้นำ 4) กิจกรรมแปลตำราสามคนต่อหนึ่งบท และ 5) กิจกรรมเยี่ยมเยียนคนอนาถา คนยากจน คนป่วยในชุมชน โดยไปกันเป็นกลุ่มไม่เกินสามคน ผู้บริหารได้เล่าว่า

“ส่วนจุดเด่นของที่นี่อีกอันหนึ่งก็คือ เด็กที่นี่ ที่เรียนสายศิลป์ ชานาวิทย์ ม.4 ม.5 ม.6 นอกจากเกณฑ์ผ่านวัดจากเรื่องสอบผ่านอะไรต่าง ๆ แล้ว จะต้องปฏิบัติกิจกรรมอีก 5 กิจกรรม” (ผู้อำนวยการ C101,6:115) 1) ต้องเรียนการเป็นครูสอนวิชาอัลกุรอานและวิชาอิสลามศึกษา (ผู้อำนวยการ C101,6:116) “วิธีการสอนอัลกุรอานจะสอนให้เด็กอ่านกุรอานสอนอย่างไร วิธีการยังงัย สอนวิชาอิสลามศึกษาสอนอย่างไร เราจะมีกำหนดเป็นรายชั่วโมงให้เขาเรียน แต่ส่วนใหญ่จะสอนที่เดียวเลย 1 สัปดาห์ สอนที่โรงเรียนแล้วก็มีครูมาประเมินผ่านไม่ผ่าน หลังจากนั้นอันที่ 2) ต้องไปสอนนักเรียนห้องๆ ในโรงเรียนอย่างน้อย 3 คน หรือสอนเด็กในชุมชน นี่ถือว่าโรงเรียนกับชุมชนก็ต้องมีความร่วมมือกัน โรงเรียนก็ให้ชุมชน ชุมชนก็ให้โรงเรียนความร่วมมือที่เราให้ก็คือส่วนนี้ ส่วนว่าเขาจะเอาหรือไม่เอาอีกเรื่องหนึ่ง อันที่ 3) ก็คือเด็กชั้นนี้จะต้องไปออกค่ายค่ายฤดูร้อนในฐานะของผู้จัดนะหรือไม่ก็เป็นวิทยากรไม่ใช่ที่เลี้ยง เอาความรู้ที่ได้เรียนมาของการเป็นครูอัลกุรอาน สอนอิสลามศึกษา เอาไปใช้ แต่ถ้าจัดไม่ได้ก็ต้องไปเข้าค่ายพัฒนาภาวะผู้นำ อันที่ 4) คือต้องแปลตำรา หนังสือประวัติศาสตร์นบีเป็นภาษาอาหรับ ในช่วงแรกคนละ 1 บท หลัง ๆ มาจัดเป็นกลุ่ม 3 คนต่อ 1 บทแล้วก็มีมาดูว่าใครทำตรงไหน ตรงไหนมา อันสุดท้าย 5) ก็คือออกจัดโปรแกรมเยี่ยมเยียนคนในชุมชนที่เป็นคนอนาถา คนยากจนคนป่วยอะไรอย่างนี้ ไปกันกลุ่มละไม่เกิน 3 คน อันนี้คือตัววัดเกณฑ์ผ่านไม่ผ่านด้วย” (ผู้อำนวยการ C101,6:286)

2.7.4 การผลิตสื่อการสอนที่คำนึงหลักการศาสนา

แนวทางการใช้สื่อหรือการผลิตสื่อการสอน มีหลายรูปแบบทั้งแบบสื่อสิ่งประดิษฐ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่นำเสนอผ่านสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนสนับสนุน โรงเรียนให้ความสำคัญกับคุณภาพของสื่อที่จะการนำเสนอต่อนักเรียนโดยคำนึงถึงหลักการศาสนาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องเป็นสื่อการสอนที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ทั้งด้านองค์ประกอบของสื่อการสอน เนื้อหาที่จะใช้สื่อประกอบการสอน และรูปแบบการนำเสนอสื่อการสอนด้วย โดยบางโรงเรียนมีหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำหน้าที่ ตรวจสอบ คัดกรองสื่อการสอนทุกประเภทก่อนนำไปใช้สอนจริง

ครูบางโรงเรียนได้กล่าวถึงการคัดกรองสื่อการสอนก่อนการนำไปใช้สอนนักเรียนว่า โรงเรียนมีนโยบายทางด้านศาสนาเกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอน โดยต้องเป็นสื่อการสอนที่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา ครูเล่าว่า

“มันมีความจำเป็นที่จะต้องใช้รูปภาพคนก็ใช้ แต่ว่าใช้แล้วต้องเก็บคือจะไม่ใช้แบบปะให้อยู่นาน คือถ้าจะมาใช้ในการเรียนการสอนแบบนี้อนุญาต แต่ถ้าจะใช้รูปคนที่มีตา สัตว์ต่าง ๆ ที่มีตามีอะไรชัดเจน ในการติดบอร์ดทำป้ายนิเทศอะไรต่าง ๆ แบบนี้โรงเรียนไม่อนุญาตนะะะะ รวมถึงถ้านักเรียนวาดรูปมา สมมุติเป็นรูปเช่น เขียนโครงสร้างสัตว์แล้วก็วาดภาพประกอบ เราก็จะพยายามที่บอกนักเรียนว่า ไม่ใส่ตาหรืออะไรที่มันผิดกับหลักการศาสนาของเรา อันนี้ก็เน้นมากคะที่นี่” (ครู E201,24:4)

“แล้วก็ทุก ๆ สื่อที่ครูลิต ถ้าเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ใช้ผ่านโปรแกรมอะไรอย่างนี้ ก็ต้องผ่านตา HOD (หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้) เพื่อที่จะดูว่าถูกต้องตามหลัก Shariah Policy ของโรงเรียนไหม แล้วก็สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้หรือเปล่า” (ครู E201,24:5)

“ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สนับสนุนเงิน เช่น ครูจะทำบอร์ด บัตรคำ ที่จะเป็นการสอนให้นักเรียน ปัจจุบันให้ครูทำเป็นพาวเวอร์พอยต์ ดิจิตอล ยูทูป เราส่งเสริมโดยให้ครูไปอบรมที่มหาวิทยาลัยเกษม ที่ไปทางลาดกระบัง เราเตรียมอุปกรณ์ทีวี โปรแกรมเตอร์ เรามีทีวีเคลื่อนที่ได้วางให้ครูมาเบิกไปสอน ไปใช้ตามที่ที่ครูนำนักเรียนไปสอน” (ครู B201,16:8)

“ทางโรงเรียนกับหมวดอิสลามก็เป็นที่ปรึกษาณะคะ หรือคอยดูแลเรื่องนี้อยู่คะ ถ้าหากว่าเราสงสัยว่าสื่อใดใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ อย่างเช่น รูปสัตว์อย่างนี้ถ้าจำเป็นต่อการสอนสมมุติว่านักเรียน ป.1 เรียนเกี่ยวกับชีวิตสัตว์ใหม่คะ ก็นำเสนอกับผู้บริหารหรือหมวดอิสลามศึกษาณะคะว่านักเรียนสามารถที่จะเห็นรูปสัตว์อันนี้ได้ไหม ซึ่งจริง ๆ แล้วถ้าหากว่าเป็นนักเรียนโต ถ้ารู้ว่าอันเนี่ยเป็นรูปม้า รูปนกอะไรนะเนี่ยก็อาจจะติดบางส่วนให้ให้รู้ว่าเป็นเป็นตัวของสัตว์นั้นเฉย ๆ ค่ะ แล้วก็ชื่อต่าง ๆ เช่น การใส่กางเกง ขาสั้น เสื้อแขนสั้น ไม่ปกปิดเอวเราะฮ์ เราก็จะไม่เอามาสอนให้กับนักเรียนคะแล้วก็เสี่ยงที่เป็นเสี่ยงดนตรีด้วยคะ” (E202,25:10)

“มีโปสเตอร์ชูเราะฮ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการท่อง โรงเรียนมีห้องสมุดธรรม มีโปรแกรมเตอร์ ไมค์ ครูขอใช้ได้ แล้วเห็นว่าปีหน้าจะมีการติดจอให้กับทุกห้องเลย” (ครู E204,27:7)

นอกจากการผลิตสื่อการสอนเพื่อใช้สำหรับการสอนในโรงเรียนแล้ว จากการศึกษาพบว่าการผลิตสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนสู่สาธารณะก็มีหลักเกณฑ์ทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ การนำเสนอจะเน้นความเหมาะสมของภาพตามหลักศาสนาทั้งในด้านการใช้ข้อความ ภาพประกอบ องค์ประกอบศิลป์โดยรวม เลี่ยงการใช้ภาพที่เน้นตัวบุคคล โดยเฉพาะการเลี่ยงการใช้ภาพผู้หญิงในการนำเสนอเพื่อสร้างจุดเด่น

“ในส่วนของงานประชาสัมพันธ์ ถ้าพูดถึงการประชาสัมพันธ์มันจะมีในเรื่องของการใช้สื่อมาประกอบในการสื่อสาร พอพูดถึงสื่อมันจะมีข้อจำกัดอาจจะกว้าง ในส่วนของโรงเรียน เราพยายามที่จะให้กระบวนการทำงานเป็นไปตามซุนนะฮ์ให้ได้มากที่สุดเพราะฉะนั้นงานประชาสัมพันธ์ที่ผมดูแลผมจะพยายามทุกอย่างที่จะออกมาจะต้องถึงกับฝ่ายศาสนาเพื่อมาสอบถามความเหมาะสมในเรื่องของการเอาสื่อออกสู่สังคมไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการให้นักเรียนมาเป็นส่วนหนึ่งให้อยู่บนสื่อ นั้น ๆ ด้วย ที่นี้ในส่วนหนึ่งของโรงเรียน ก็พยายามที่จะปกป้องในส่วนของมุสลิมะฮ์ (ผู้หญิงมุสลิม) เวลาอยู่บนหน้าสื่อเพื่อไม่ให้เกิดพิณนะฮ์เกิดขึ้น หรือนักเรียนชายด้วย ทุกอย่างที่จะออกก็จะส่งให้ฝ่ายศาสนาตรวจสอบก่อนว่าเหมาะสมไหม ออกมามันได้ไหม ถือว่าเป็นจุดเด่นของโรงเรียนนะ ที่เป็นโรงเรียนวิถีอิสลาม ที่ได้นำมาใช้ที่โรงเรียนเพราะว่าเราจะเน้นตัวคำตัวสื่อออกไปอันไหนที่มันต้องใช้ รูปประกอบที่เป็นนักเรียนแล้วมันไม่ผ่านในการพิจารณาของฝ่ายศาสนา เราก็จะเปลี่ยนจากนักเรียนเป็นตัวการ์ตูนหรือเป็น

ดอกไม้ผู้นั้นนั้นให้มันเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เราจะสื่อออกไป โดยเป็นโปรสเตอร์ไว้นิโอะไรก็แล้วแต่ อันนี้คือที่ผมรับผิดชอบอยู่” (ครู B202,17:14)

“เรามองดูแล้วบางทีมันเหมือนยุ่งยากแต่จริงๆแล้วการทำงานมันไม่ได้ยาก อยู่ที่ว่าเราต้องการสื่ออะไร มันเป็นส่วนที่เสริมให้กับโปรสเตอร์ หรือสื่อที่เราจะนำเสนอเท่านั้นเอง มันสามารถจัดให้มันอยู่ในความเหมาะสมได้ อย่างเช่น ภาพกิจกรรมรวม ๆ มันก็จะดีกว่าเอานักเรียนคนเดียวที่คัดมาแล้ว มาอยู่ในนั้น เพื่อที่จะให้มันเป็นจุดเด่น เพราะว่าถ้าพูดถึงในสื่อเนี่ยมันก็จะพูดถึงในการแย่งความเด่นของสิ่งที่เรานำเสนออันนี้มันก็สามารถเอาวิดีโอสไลด์ มาใช้ได้ การที่เราเอาคน ผู้นั้นนั้นมา มันทำให้คนสนใจคนมากกว่าสิ่งที่เราจะนำเสนอ ถ้าเราจะนำเสนอเรื่องการรับสมัครนักเรียนเราก็ใช้ภาพห้องวิทย์ ห้องคอมก็ได้ให้มันดูเด่น ไม่ใช่ว่าดูเรื่องการแต่งกายเสื้อแต่งตัวสวยใหม่ ถึงจะมาเรียนที่นี่ ซึ่งเราก็ต้องยอมรับว่าความจริงมันก็มีบางสถาบันที่เน้นเรื่องเครื่องแต่งกายหรือดาวเด่น แต่ของเราพยายามดูในเรื่องของสิ่งที่เราจะนำเสนอและให้กับคนที่จะมาเรียนที่นี่มันก็สามารถทำได้” (ครู B202,17:16)

ในส่วนที่เกี่ยวข้องในด้านสื่อประชาสัมพันธ์ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมร่วมกับ การจัดบันทึกลงในสมุดบันทึกภาคสนามของผู้วิจัยในโรงเรียนแห่งหนึ่ง พบว่า

“บรรยากาศภายในอาคารสงบเย็น หน้าห้องเรียนทุกห้องมีบอร์ดนำเสนอความรู้ต่าง ๆ ทั้ง ภาษาไทย ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษ โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับ โครงการหรือกิจกรรมที่โรงเรียนกำลังจัดอยู่ในช่วงนั้น มีคำสอนจากอัลกุรอาน และหะดีษ มีผลงานของ นักเรียนประกอบด้วย มีปฏิทินการศึกษาประจำภาคเรียน พบการตกแต่งบอร์ดรูปแบบต่าง ๆ สวยงาม และสร้างสรรค์ เน้นนำวัสดุรอบตัวในชีวิตประจำวันมาตกแต่ง ออกแบบการตกแต่งบอร์ดแนวฐาน ธรรมชาติ ต้นไม้ ดอกไม้ ใบหญ้า พืชผักผลไม้ ท้องฟ้า ก้อนเมฆ ภูเขา แบบลายเส้นกราฟิก รูปทรง เรขาคณิต ภาพวัตถุ เช่น หนังสือ สมุด ดินสอ เสื้อผ้า แก้วน้ำ รถยนต์ ฯลฯ ไม่พบการติดประดับบอร์ด ด้วยภาพสัตว์หรือภาพคน ทั้งในแบบการ์ตูนหรือภาพจริง ทางเข้าห้องน้ำมีโปรสเตอร์มารยาทในการเข้า และออกจากห้องน้ำ มีคู่มือก่อนเข้าห้องน้ำ และคู่มือออกจากห้องน้ำ คู่มือหลังอาบน้ำจะหมาด” (บันทึกของผู้วิจัย วันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2566 เวลา 8.30 น.)

2.7.5 การบูรณาการอิสลามด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม มีกิจกรรมชมรมหรือชุมนุมทางศาสนาอิสลาม และกิจกรรมเพื่อสังคม สาธารณประโยชน์ โดยทุกกิจกรรมจะมีความเชื่อมโยงกับหลักการของศาสนาเพื่อสร้าง ประสบการณ์เรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ ตามรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทของ โรงเรียน

ผู้บริหารให้ข้อมูลว่าทางโรงเรียนจะให้ความสำคัญต่อกระบวนการตรึงปีเยสันนักเรียน เพราะเป็นกระบวนการสำคัญต่อการขัดเกลาจิตวิญญาณแห่งความเป็นมุสลิมและบุคลิกภาพที่ดีงามตามแบบอิสลาม เป็นการเรียนรู้ควบคู่การได้ปฏิบัติในกิจวัตรของชีวิตจริง

“ทุกๆกิจกรรมพัฒนาที่พัฒนาผู้เรียนจะมีตรึงปีเยสันไปบูรณาการด้วย” (ผู้อำนวยการ C101,6:205)

“เราเน้นอย่างหนึ่งว่าเรื่องศาสนาต้องปฏิบัติ ถึงจะสร้างสมรรถนะให้เขาได้ เรื่อง การอ่านอัลกุรอานก็เช่นกัน มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติได้” (รองผู้อำนวยการ A102,14:16)

“เราจะมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันพ่อ เราก็จะจัดกิจกรรมนี้เอาหะดีษ เข้ามาเกี่ยวข้อง” (ผู้อำนวยการ D101,7:48)

“กิจกรรมวันแม่และวันแม่สำคัญอย่างไร กิจกรรมวันนั้นนักเรียนก็จะมาอ่าน หะดีษที่เกี่ยวข้องกับแม่ หะดีษไหนบ้างที่สนับสนุนให้ความเคารพแม่ เพราะฉะนั้นทุกกิจกรรมที่เราจัดจะโยงศาสนา มาเกี่ยวข้องทั้งหมดด้วยเสมอ” (ผู้อำนวยการ D101,7:49)

“กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของที่นี่ ก็จะมีคือแบ่งไปของแต่ละวัน แต่ละช่วงชั้น ก็จะไม่เหมือนกัน สลับวันกันไป เพราะว่าเราก็อาจจะมีความจำกัดในเรื่องพื้นที่ อะไรแบบนี้ประมาณนี้ อย่างเช่น ทุก ๆ วันศุกร์ระดับชั้นมัธยมก็มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมศาสนานะคะ โรงเรียนก็มีโครงการโครงการเยอะมากในแต่ละเทอมเนี่ย โครงการก็ใช้เวลา 3 สัปดาห์ อย่างเช่น โครงการในช่วงนี้พัฒนาผู้เรียนด้านศาสนาถือเป็นโครงการที่ทันสมัยสื่อความหมายว่าก็ให้นักเรียนลดการใช้สื่อต่าง ๆ ที่อาจจะแบบกินเวลาเราไป แล้วก็ทำให้ศาสนาของเราต้องลงนะคะ อาจจะเป็นเรื่องของการทำงานมาล(การปฏิบัติ) ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การใช้ social การใช้ facebook ดู Instagram ดูTikTok อะไรอย่างนี้ ในช่วงนี้ก็คืออรณรงค์ให้ออกห่างจากสื่อโซเชียลพวกนี้ เป็นกิจกรรมศาสนานะคะ แล้วก็จะมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็น กิจกรรมชมรมในทุกๆระดับก็จะมีกิจกรรมชมรมอยู่แล้วสัปดาห์ละ 2 คาบนะคะ รวมถึงในช่วงเช้า ๆ กิจกรรมยามเช้าของแต่ละวันก็จะมีกิจกรรมหน้าแถวที่นักเรียนได้ทำกันด้วย” (ครู E201,24:8)

“เป็นตามการสนใจของผู้เรียนเรามีหลายอย่างเป็นชมรมที่เป็นสปอร์ตก็มี ถ้าเด็กสนใจกีฬา ก็จะไปเข้า sport ถ้าเด็กสนใจทางด้านอาหารก็จะไปเข้าชมรมอาหารอะไรประมาณนี้อะคะ มันมีตัวเลือกหลายอันสนใจประดิษฐ์ก็ไปประดิษฐ์พัฒนาทักษะ” (ครู E201,24:9)

“สมมุติว่าจัดกีฬาสิ คนที่จัดเขาก็จะนำจริยธรรมอิสลามเข้ามาเกี่ยวกับกิจกรรมด้วยเสมอ” (ผู้อำนวยการ D101,7:50)

โรงเรียนมีการนำหลักปฏิบัติของอิสลาม 5 ประการ เป็นฐานหรือสิ่งขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน มีการฝึกให้นักเรียนบรรยายศาสนธรรม ฝึกเป็นผู้นำละหมาด มีผลให้นักเรียนสามารถนำความรู้ และการปฏิบัติไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้

“ใช้หลักอิสลาม 5 ประการที่มันจะต้องสอดคล้องกัน 1) การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เราสอนให้เด็กรู้จักพระเจ้า เมื่อเขารู้จักพระเจ้าแล้วเนี่ยเวลาที่เขาเจอสิ่งที่ไม่ใช่หลักการศาสนา แล้วเนี่ย เขาก็จะไม่ทำ รู้ด้วยกับมีหลักฐาน ก็มีการเรียนการสอน 2) เรามีเรื่องการส่งเสริมการละหมาด เราจะเห็นว่ามาที่โรงเรียน F เด็กจะได้ละหมาดซุฮริ กับ อัคริไป คิดว่าเด็ก 90% ถ้าไม่ได้ละหมาดอัคริที่โรงเรียนกลับไปบ้านก็ไม่ได้ละหมาดอัคริ เรามีกิจกรรมส่งเสริมการถือศีลอด ในเดือนเราะมะฎอน ร้านค้าเราจะไม่ขายเลย คือเราจะฝึกให้เด็กถือศีลอด เป็นการปฏิบัติตามสิ่งที่พระเจ้าได้สั่งใช้ ส่งเสริมเรื่องชะกาดมให้คนที่กำลังความสามารถเรื่องทรัพย์สิน ปีหนึ่งที่บ้านเค้ามีเงินเก็บเอาไว้ที่สามารถจ่ายชะกาดได้ เราก็สอนให้รู้ว่าชะกาดเป็นเงินที่เราต้องออกให้ใครบ้าง คือให้เขามีจิตใจที่เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น แล้วก็มีกิจกรรมอื่น ๆ ในเราะมะฎอนจะมีสมุดบันทึกการทำความคิด การอ่านอัลกุรอานซูเราะฮ์อะไรบ้าง” (ผู้อำนวยการ F101,9:16)

“เราจัดให้มีโครงการวิถีอิสลาม คือ เราจะจัดให้ความรู้ด้านศาสนาในตอนเช้าหลังเข้าแถว การปฏิบัติตนที่ถูกต้อง วันลอยกระทง วันปีใหม่ วันคริสต์มาส บอกว่าอิสลามควรปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสม มีการจัดบอร์ด มีกิจกรรมผู้นำ เช่น ให้สภาได้กำหนดนักเรียนเป็นอิมามนำละหมาด ในตอนเช้า พานักเรียนไปละหมาดนอกสถานที่ เพื่อละหมาดญะมาอะฮ์(ละหมาดคนตาย) ตามที่เราได้รับข่าว” (ครู B201,16:10)

“เด็กแต่ละห้องออกมาบรรยายเรื่องศาสนา อาทิตย์นี้ของใคร ครูที่มานั่งฟังก็ได้ไปด้วย ก็เป็นการบูรณาการพัฒนาคบคู่กันไป” (ผู้อำนวยการ F101,9:31)

“ในชุมชนนี้บางบ้านลูกเขาอ่านกุรอานไม่ได้ เขาก็มาถามครูช่วยหาเด็กไปสอนกุรอานตามบ้าน เด็กโรงเรียนเราเนี่ยแหละไปสอน หรือเดือนบวช(เดือนเราะมะฎอน)บางบ้านเขามีการจัดละหมาดตะรอเวียห์ ก็เอาเด็กของเราไป เป็นสิ่งที่โรงเรียนสนับสนุนให้เด็กนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชุมชนและอีกอย่างหนึ่งเขาสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ เรียนมาไปใช้กับชุมชนที่บ้านของเขา เช่น ตอนเปิดเทอมเขาเป็นแกนหลักในการจัดค่ายในชุมชนของเขาที่บ้าน หรือไม่ก็ตามมัสยิดที่เขาจัดค่าย เขาก็จะขอเด็กโรงเรียนเรา เช่นปีนี้ขอเด็กโรงเรียนเรา 5 คน แต่เป็นพี่เลี้ยง ก็คือนำวิชาที่เรียนมาไปสอนน้อง ๆ เยาวชน” (ผู้อำนวยการ F101,9:50)

“เนื้อหาที่สอดแทรกในกิจกรรม เช่น กิจกรรมรักการอ่าน บทความที่เราให้เด็กอ่านก็จะมีสมบทความที่เกี่ยวกับคำสอนของศาสนาเข้ามา” (ครู F201,28:3)

โรงเรียนมีการจัดโครงการและกิจกรรมวิชาการบูรณาการอิสลามเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้และคุณธรรมจริยธรรมกับนักเรียน เช่น การจัดกิจกรรมภาษาอาหารร่วมกับวิชาการในกลุ่ม

สาระการเรียนรู้อื่น ๆ ซึ่งทุก ๆ การดำเนินที่เกิดขึ้นจะผ่านการประชุมปรึกษาหารือกัน (มุฮะวะเราะฮ์) เสมอ

“จะทำวันกันทุกปีเลยก็คือ 1) การจัดการศพซึ่งญาติใครเสียก็สามารถจัดการได้ 2) ก็จะมีเกี่ยวกับการจำลองเหตุการณ์พิธีฮัจญ์ 3) ก็คือค่ายภาษาอาหรับก็คือจะให้หมวดอิสลามจัดเป็นฐานแล้วก็จะให้ครูวิทยาศาสตร์เข้ามาแต่จะใช้ภาษาอาหรับเป็นฐานในการสื่อสารหรือพวกอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็จะมีแปลภาษาอาหรับ อย่างเช่น ผมจับคู่ได้กับวิทยาศาสตร์อาจจะทำกิจกรรมในแนววิทยาศาสตร์แต่นำภาษาอาหรับไปแทรกด้วยหรือฐานบางคนเป็นพลจะเอาภาษาอาหรับเข้าไปแทรกด้วยเหมือนกับแผนภาษาอังกฤษ” (ครู G201,30:15)

“เราจะมีวันวิชาการ โครงการตรียะฮ์ เช่น โครงการฉันรักอัลลอฮ์ อัลลอฮ์ของฉัน โครงการรู้ทันภัยสื่อ ในแต่ละโครงการจะมีกิจกรรมมากมาย เมื่อกี้ครูได้บอกว่ามีกรมอบหมายมัลให้ครูปฏิบัติ ในส่วนของนักเรียนก็เช่นกัน เช่น ช่วงนี้โครงการรู้ทันภัยสื่อ ก็ให้นักเรียนศึกษาประวัติเศาะฮะบะฮ์ โครงการฮะยาฮ์หรือโครงการความสะอาดต่อเพศตรงข้าม มีการเข้าค่ายไม่ได้ออกนอกสถานที่ มีการทำกิจกรรม ส่วนใหญ่กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจะอยู่ภายใต้โครงการตรียะฮ์ ซึ่งก็จะมีกรมตรียะฮ์ ตรียะฮ์ให้ความรู้ คำตักเตือนประจำสัปดาห์ กิจกรรมชมรม เช่น อิสลามมีคาร์ท ชมรมกีฬา ชมรมหุ่นน้อยศรีเรือนให้เข้าได้ฝึกงานบ้าน ชมรมดีใจวาย ซึ่งก็เป็นสิ่งที่คุณครูได้มุฮะวะเราะฮ์ปรึกษาหารือกันมาว่าจะเอาชมรมอะไรและพัฒนาให้นักเรียนในส่วนไหนบ้าง ในส่วนเรื่องระเบียบวินัยก็จะมีฝ่ายปกครองดูแล มีการไปทัศนศึกษา มีเล่นกีฬา” (ครู E204,27:8)

บางโรงเรียนมีการจัดโครงการฮะยาฮ์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมให้นักเรียนชายและหญิงรู้จักขอบเขตของการปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามหลักศาสนา โดยเฉพาะในนักเรียนที่เข้าสู่ช่วงวัยที่บรรลุนิติภาวะ (วัยหนุ่มสาวตามบัญญัติของศาสนา) แล้ว มีกิจกรรมพิเศษจัดให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 ครูเล่าว่า

“จัดในช่วงชั้น ป.6 ถึง ม.6 ค่ะ จะเป็นแบบไปกลับ เพราะมุสลิมะฮ์ (ผู้หญิงมุสลิม) จะไม่อนุญาตให้ค้าง แต่สำหรับมุสลิมิน (ผู้ชายมุสลิม) จะมีนอกสถานที่ ค้างหนึ่งคืน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องจะเกี่ยวกับละอายหมดเลย เช่น การแต่งกาย มะหฺรอม ” (ครู E204,27:9)

หรือการจัดกิจกรรมสัปดาห์วันวิทยาศาสตร์ ครูเล่าว่า

“อย่างเป็นสัปดาห์วิทยาศาสตร์จะมีเลยเราจะนำนักวิทยาศาสตร์มุสลิม มาให้เด็กได้เรียนรู้ เพราะเวลาสัปดาห์วิทยาศาสตร์มันจะมีคณิตศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เราก็จะให้เด็ก ๆ ได้รู้ว่า นักคณิตศาสตร์ของมุสลิมเราเนี่ยมีใครบ้างให้เด็กได้รู้ อย่างลิมว่ามุสลิมเราเป็นต้นตำรับในเรื่องนี้ อีกหลาย ๆ เรื่อง ถ้าเราสอนเรื่องดาว การเกิดสุริยุปราคา เราก็จะอธิบายให้เขาฟังแล้วก็เอาเรื่องศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเซลล์ของสิ่งมีชีวิต การตั้งครรรค์ก็จะเอาศาสนาเข้ามาให้เด็กรับรู้วิทยาศาสตร์เราสอนอย่างไรด้วย หลาย ๆ อย่างจะผสมให้มีศาสนาเข้าไป” (ครู G202,3:19)

นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดกิจกรรมเฉพาะกิจ เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น การละหมาดสุริยุปราคา ซึ่งเป็นการละหมาดสุนนะฮ์ ส่งเสริมให้ปฏิบัติ

“ละหมาดสุริยุปราคาผมก็เพิ่งละหมาดเป็นครั้งแรก” (นักเรียน C502,58:7)

2.8 การมุ่งเน้นงานตัมบะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน

2.8.1 กิจวัตรประจำวันที่ช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ออกแบบกิจวัตรประจำวันให้กับนักเรียน เริ่มต้นที่กิจกรรมยามเช้าก่อนเข้าห้องเรียน นักเรียนทุกคนจะเข้าแถว ร้องเพลงชาติ กล่าวดุอาอ์ยามเช้า ดุอาอ์เพิ่มพูนความรู้ อ่านอัลกุรอาน โดยเฉพาะวันศุกร์จะมีการอ่านซูเราะฮ์กะหิฟิ ทบทวนพระนามของอัลลอฮ์ ตะอาลา การให้คำแนะนำ การตักเตือนที่เป็นประโยชน์ต่อจิตวิญญาณแห่งความเป็นมุสลิมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพแห่งคุณธรรมจริยธรรม มีการทบทวนระเบียบวินัย แจ่งกำหนดการตามปฏิทินการศึกษา นำเสนอบทะดีษประจำวัน การติดตามอัมล์หรือการปฏิบัติตนบางประการที่ครูได้มอบหมายไว้ การนำเสนอความรู้ตามหัวข้อกิจกรรมตัมบะฮ์ กิจกรรมต่าง ๆ การนำเสนอข่าวสารในปัจจุบันผ่านมุมมองอิสลาม กิจกรรมยามเช้านี้ทางโรงเรียนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกิจกรรมโดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมยามเช้านักเรียนทุกคนจะเข้าห้องเรียนเพื่อเรียนตามตารางเรียน มีการพักเบรกระหว่างคาบเรียนและพักรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดเตรียมไว้ให้หรือบางคนอาจจะเตรียมมาเอง โดยอาหารที่จัดไว้จะเป็นอาหารทะเลตามหลักการของศาสนา หลังจากนั้นจะละหมาดซุฮ์รพร้อมกัน อ่านดุอาอ์ร่วมกัน มีการทบทวนข้อปฏิบัติต่าง ๆ หลังจากนั้นนักเรียนจะเข้าห้องเรียนตามปกติในช่วงบ่าย ก่อนกลับบ้านนักเรียนจะได้ละหมาดอัศริพร้อมกัน ก่อนกลับบ้าน บางโรงเรียนจะจัดการเรียนอัลกุรอานช่วงเวลาหนึ่ง หลังเลิกเรียนเพื่อเสริมให้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ในส่วนของวันศุกร์โรงเรียนจะจัดให้การละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด (ละหมาดญุมอะฮ์) โดยจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนชายตั้งแต่ระดับชั้น ป.6 ขึ้นไป โดยละหมาดวันศุกร์ (ละหมาดญุมอะฮ์) ที่มัสยิดในโรงเรียน หรือมัสยิดในชุมชนแล้วแต่บริบทของโรงเรียน ในการละหมาดแต่ละวันโรงเรียนได้ฝึกให้นักเรียนชายเป็นผู้นำละหมาด นำอ่านดุอาอ์ การนำเสนอความรู้ทางศาสนา โดยเฉพาะการละหมาดวันศุกร์มีการฝึกให้นักเรียนเป็นอิมามนำละหมาด เป็นคอเต็บบรรยายศาสนธรรมด้วย ในส่วนของนักเรียนหอพักจะเริ่มกิจวัตรประจำวันตามตารางกำหนดการตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอนอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารและครูได้กล่าวไว้ดังนี้

“เด็กท่องอัลมาอูลุสสุนาตั้งแต่เช้า หะดีษนบีบอกว่าใครที่ท่องจำอัลมาอูลุสสุนาได้ เค้าจะได้กลิ่นอาย ของสวนสวรรค์” (ผู้อำนวยการ A101,5:142)

“ทุกวันศุกร์ก็จะมี การอ่านซูเราะฮ์กะหฟิตอนเช้า ซึ่งหะดีษนบีบอกว่านี่คือสิ่งที่นบีทำแล้วมันได้รับประโยชน์มากมายเพราะนั่นเราก้เอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นวิถีชีวิต” (ผู้อำนวยการ A101,5:143)

ในช่วงกิจกรรมยามเช้า นักเรียนเข้าแถวก่อนเข้าห้องเรียน นักเรียนทุกคนจะได้อ่านดุอาอ์ และรับฟังคำแนะนำ ตักเตือนจากผู้บริหารและครูเพื่อส่งเสริมให้มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ปฏิบัติสิ่งดีละเว้นสิ่งที่ไม่ดี โดยการเริ่มต้นเช้าวันใหม่ของวันด้วยการรำลึกถึงพระองค์เจ้าอัลลอฮ์ ตะอาลา นับเป็นความจำเริญของชีวิต และการได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ด้วยความเมตตาจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการขัดเกลาจิตใจให้ดียิ่งขึ้น

“การตักเตือนในยามเช้า เหมือนเป็นช่วงเวลาทอง” (ครู F201,28:17)

“อัตลักษณ์ของเราคือ เมื่อเจอกันเราจะให้สลาม ก็จะมีสัมผัสมือหญิงหญิงชายชาย ตอนเช้าแถวเราจะร้องเพลงชาติและอ่านดุอายามเช้าและจะมีบางช่วงครูเวรจะสอนดุอาอ์เพิ่มเติมนิดหน่อย แล้วก็มีการอ่านอัลกุรอานตอนเช้าคุณครูจะ ออกมาพูดหน้าแถวเป็นความรู้ด้านศาสนาหรือการตักเตือนกันแล้ว เรียนเสร็จก็จะพักรับประทานอาหารเราก็จะละหมาดก็จะละหมาดซุฮริพร้อมกันทางด้านอาหารนักเรียนสามารถจัดเตรียมมาจากที่บ้านได้แต่ทางโรงเรียนก็มีขายซึ่งก็เป็นอาหารทะเลทั้งหมดสามารถเลือกได้ตามใจเลยอยากกินร้านไหน เมื่อละหมาดซุฮริเสร็จจะขึ้นเรียนอีก 3 คาบ และก็จะละหมาดอัศริ อยู่โรงเรียนนี้ได้ละหมาด ที่โรงเรียน 2 เวลา คือ ซุฮริกับอัศริ ช่วงเวลาละหมาดอัศริเป็นเวลาที่สั้นและคาบเกี่ยวกับการเดินทาง โรงเรียนอยากจะมีส่วนช่วยผู้ปกครองให้ได้มากที่สุด บวกกับเวลาที่เราทำได้โดยที่นักเรียนไม่มีปัญหากลับรถรับส่ง แต่ก็จะมีบางครั้งที่เวลาละหมาดอัศริเลื่อนออกไป จะเป็นกรณีพิเศษ โรงเรียนก็จะประกาศเน้นย้ำให้นักเรียนกลับไปละหมาดที่บ้าน” (ครู F201,28:11)

“กิจกรรมยามเช้าหลังเคารพธงชาติจะมีการอ่านอัลกุรอานสลับกันไปในอนุชอัมมา ญุซที่ 30 สลับกันไปเรื่อย ๆ จนเด็ก ป.1 ป.2 ก็ท่องติดปากได้ซูเราะฮ์สั้น ๆ วันพุธจะมีการนำเสนอเกี่ยวกับหะดีษเกี่ยวกับมารยาทของนักเรียน นักเรียนควรปฏิบัติตัวอย่างไร ทำอันนี้ได้ไม่ได้ ดีไม่ดี จะมีทุกวันพุธ แล้วก็วันศุกร์ จะมีการจัดนักเรียนไปละหมาดวันศุกร์ที่มีสยิดก็ตั้งแต่ ป.6 ถึง ม.3 ตอนเย็นก็จะมีสอนอัลกุรอานให้ฟรี ใครที่ต้องการมาเรียนก็มาเรียนได้เลยช่วงเวลาหลังเลิกเรียนแล้วเวลา 3 โมง 10 ถึง 4 โมง 20 เรียนอ่านอัลกุรอานไม่มีค่าใช้จ่าย” (ครู G201,30:18)

“อ่านดุอาอ์ ยามเช้า เข้าแถวร้องเพลงชาติ บางวันก็จะมีบทความยามเช้าที่เกี่ยวกับโครงการ เพราะ เขาขึ้นไปก็จะเป็นโฮมรูมตอนเช้า คุณครูจะถามสิ่งที่มอบหมายอมัลดีร์บียะห์ (การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาตนเองด้านคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม) ให้เด็กไปทำในแต่ละวัน เช่น ให้นักเรียนมุซาคาเราะฮ์ฮีมานเกี่ยวกับดวงตา หลังจากนั้นก็จะขึ้นคาบเรียน ในแต่ละวันจะเรียนตามปกติ

แต่จะเรียนคาบละ 35 นาที ก่อนขึ้นคาบเรียนเราจะอ่านคู่มือ ตรีปิยะห์ประจำวัน ในแต่ละสัปดาห์จะมีเกี่ยวกับโครงการด้วย มันจะมีวันตรีปิยะ (กิจกรรมบรรยายศาสนธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม) นักเรียนก็จะไปนั่งฟังเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ แล้วก็จะมีวันที่เป็นการปฏิบัติ เวลาพักเบรกและเวลาพักอาหารเที่ยง นักเรียนจะอ่านคู่มือก่อนและหลังรับประทานอาหารและอาบน้ำละหมาดเพื่อเตรียมตัวละหมาด เมื่อละหมาดเสร็จแล้วก็เตรียมตัวเข้าห้องเรียนจนถึงโฮมรูมก่อนกลับบ้านในแต่ละวันจะต้องมีการเรียนอัลกุรอาน" (ครู E203,26:8)

ในด้านอาหารกลางวันของนักเรียน การจัดเตรียมอาหารหรือร้านค้าภายในโรงเรียน โรงเรียนให้ความสำคัญกับการคัดเลือกวัตถุดิบและกระบวนการประกอบอาหารที่หะลาลตามหลักศาสนาอิสลาม รวมถึงการปฏิบัติตนให้ดีของแม่ครัวด้วย

"โรงเรียนจัดเตรียมไว้ให้แล้ว ก็ระวังมาก เกี่ยวกับเนื้อสัตว์ที่จะมาประกอบอาหาร ทางผู้บริหารจะไปดูด้วยตัวเองก่อนเลือกวัตถุดิบ ในการประกอบอาหารที่โรงเรียน เช่น เนื้อสัตว์ เนื้อไก่ ผู้บริหารก็จะไปตรวจสอบผ่านโรงเชือดด้วยตัวเองเพื่อดูความถูกต้องในการเชือด และให้ความสำคัญกับอัมล (การปฏิบัติ) ของแม่ครัวที่จะประกอบอาหารด้วย" (ครู E203,26:9) โดยอัมลของแม่ครัวหมายถึง ครูได้ให้ความหมายว่า "คือ การปฏิบัติตนเช่น การ ละหมาด ความสะอาด" (ครู E203,26:10)

"อาหารนักเรียนสามารถจัดเตรียมมาจากที่บ้านได้แต่ทางโรงเรียนก็มีขายซึ่งก็เป็นอาหารหะลาลทั้งหมดสามารถเลือกได้ตามใจเลยอยากกินร้านไหน" (ครูF201,28:13)

ผู้ประกอบการและนักเรียนต่างมีความสบายใจต่อการจัดให้มีอาหารหะลาลของโรงเรียน

"มันคุ้นใจในการกินว่าเป็นหะลาลอยู่แล้ว มันแน่นอนเราไม่ต้องคิดเยอะในการเลือกกินด้วยโรงเรียนของเรามันหะลาลอยู่แล้วไม่ต้องคิด" (นักเรียน A502,54:2)

"ที่นี่เป็นจะมีหอพักทั้งหญิงและชายแล้ว ก็นักเรียนไปกลับ ถ้าเป็นนักเรียนหอพักเขาก็จะได้ทานอาหาร 3 มื้อ ที่โรงเรียนจัดไว้ให้ ถ้านักเรียนไปกลับก็จะเป็นมื้อเที่ยง ไม่ต้องซื้อ อาจจะมีซื้อจำพวกขนม แล้วจะมีสหกรณ์ก็จะเตรียมเงินมาซื้อหรือผลไม้ที่มาจากขายในโรงเรียน ถูกหลักการอิสลามหะลาล" (ผู้ประกอบการ C401,44:7-9)

2.8.2 การให้งานตรีปิยะห์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียน และเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครที่ได้ศึกษาทั้งหมดให้ความสำคัญกับงานตรีปิยะห์เป็นอย่างมาก ผู้บริหารหลายท่านมักจะกล่าวอยู่เสมอว่า ตรีปิยะห์คือหัวใจหลักของโรงเรียน คือหัวใจหลักของการสร้างบุคลิกภาพแห่งคุณธรรมให้กับผู้เรียน อันจะทำให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของการดำเนินชีวิตในแบบผู้ศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา

โดยการตรึงปีละแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอิสลามภายใต้โครงการตรึงปีละซึ่งจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนที่สองคือการบูรณาการเนื้อหาของหัวข้อตรึงปีละที่กำหนดผนวกเข้ากับการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั่วไป รวมถึงในกิจวัตรประจำวันที่ปฏิบัติที่โรงเรียนด้วย โดยทั้งสองส่วนจะดำเนินการไปพร้อมกันตลอดปีการศึกษา งานตรึงปีละมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อันจะทำให้นักเรียนมีความศรัทธามั่นในศาสนาอิสลาม มีวินัยในการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัด โดยงานตรึงปีละไม่เพียงแต่จะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังคงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองด้วยเพื่อให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

โดยครูหัวหน้างานฝ่ายตรึงปีละของโรงเรียนแห่งหนึ่งได้กล่าวถึงโครงการตรึงปีละของโรงเรียนว่า กิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการต้องดำเนินการเชิงรุก ใช้วิธีการที่หลากหลาย คำนึงถึงความเหมาะสมของรูปแบบการจัด โดยเริ่มจากการกำหนดแผนงาน ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน มีการสื่อสารกับครูทุกคน มีไฟล์สำหรับการตรึงปีละหนึ่งนาที่เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในช่วงกิจกรรมโฮมรูมและก่อนการจัดการเรียนการสอนทุกคาบ มีการมอบหมายอะมัลหรือการปฏิบัติประจำวันให้กับครูและนักเรียนตามหัวข้อที่กำหนด มีภาพประชาสัมพันธ์ วิดีโอ รวมถึงบทความที่จะส่งให้ผู้ปกครองทางช่องทางออนไลน์ เช่น ทางไลน์ OA ของโรงเรียน โดยสื่อทุกประเภทที่นำมาจัดกิจกรรมหรือการเผยแพร่จำเป็นต้องผ่านการพิจารณา จากทีมตรึงปีละ หัวหน้าวิชาการ และผู้บริหารทุกครั้ง สิ่งสำคัญที่ทางโรงเรียนเน้นย้ำเป็นอย่างมากคือการติดตามการละหมาดของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนทุกคนละหมาดครบทุกเวลา ด้วยความเชื่อมั่นว่า ถ้าการละหมาดดี การงานอื่น ๆ ก็จะไปด้วย ในส่วนสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือจากผู้ปกครอง บางโรงเรียนได้จัดให้มีสมุดบันทึกการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง โดยในสมุดดังกล่าว จะมีการบันทึกข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน ตารางเรียนของนักเรียน ปฏิทินการศึกษา แบบบันทึกการขาด ลา ของนักเรียน บันทึกการมาสายของนักเรียน วิธีการหรือคำแนะนำในการใช้สมุดบันทึกนี้ บันทึกการละหมาดประจำวัน บันทึกการอ่านอัลกุรอานประจำวัน บันทึกการตะอ์ลิมประจำวัน บันทึกการบ้าน บันทึกของผู้ประจำชั้นและผู้ปกครอง คำอธิบายโครงการหรือกิจกรรมตรึงปีละต่าง ๆ ที่ถูกจัดเรียงในสมุดตามช่วงเวลาที่กำหนดตามปฏิทินการศึกษา มีคำถามประจำสัปดาห์และคำถามประจำโครงการเพื่อให้ผู้ปกครองช่วยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนและบันทึกผลการสังเกต มีการบันทึกโบนัสความดี ตามประเภทต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ การให้เกียรติครูและผู้อาวุโส มารยาททั่วไป ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และจิตอาสา นอกจากนี้ยังมีตารางประเมินตนเองด้านอัค

ถ้าเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม และการประเมินตนเองด้านระเบียบวินัย และการรวมเวลาที่เหมาะสมประจำภาคเรียน จุดเด่นของสมุดบันทึกการสื่อสารนี้อีกประการคือ ในแต่ละหน้าบันทึกการบ้านในแต่ละวัน จะมีคำสอนทางศาสนา เป็นการนำเสนอความหมายของอัลกุรอาน อัลหะดีษ หรือข้อคิดสั้น ๆ เพื่อการตรึงใจ 1 นาทีก่อนเริ่มการเรียนรู้ในคาบเรียน โดยสำหรับนักเรียน ป.1 ให้ผู้ปกครองอ่านคำสอนให้นักเรียนฟัง ส่วนนักเรียน ป.2 ขึ้นไป ให้นักเรียนอ่านคำสอนให้ผู้ปกครองฟัง โดยมีให้อ่านทุกวันเพราะคำสอนจะปรากฏในทุกหน้าของสมุดการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง และครูประจำวิชา ก็จะอ่านก่อนเริ่มต้นบทเรียนทุกคาบเรียนทุกชั้น ในทุก ๆ วันด้วย

ตัวอย่างกิจกรรมตรึงใจ เช่น กิจกรรมต้อนรับเปิดเทอม กิจกรรมละหมาดที่สมบูรณ์ กิจกรรมอีดและกูราน กิจกรรมอัลลอฮ์ของฉัน กิจกรรมฮะยาห์ กิจกรรมอัลกุรอาน กิจกรรมฉันรักอัลลอฮ์ กิจกรรมมุสลิมมีสังคมและปลอดภัย กิจกรรมมุสลิมกับกีฬา กิจกรรมปลอดเสียงเพลง ดนตรีเปียโน กิจกรรมรักซอฮาบะฮ์ กิจกรรมอาหารทะเล กิจกรรมรณรงค์เตรียมตัวสอบปลายภาคเรียน ดังกล่าวนี้นเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในชุดเวลาผู้เรียนผ่านงานตรึงใจของโรงเรียนแห่งนี้

ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง กล่าวถึงงานตรึงใจไว้ว่า

“ตรึงใจคือหัวใจหลักของโรงเรียนนะครับ เพราะว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่องานตรึงใจเป็นลำดับแรก” (ผู้อำนวยการ E101,8:94)

“การนำศาสนามาใช้กับการตรึงใจของเด็ก ๆ” (ผู้อำนวยการ A101,5:64)

“เป้าหมายสูงสุดเลยคือเราต้องการสร้างผู้นำออกสู่สังคม เด็กโรงเรียน C จะต้องมีพื้นฐานในการเป็นผู้นำ นั่นคือความคาดหวังสูงสุดจะเป็นผู้นำด้านอะไรก็เรื่องหนึ่ง ก็คือเป็นผู้นำจะเป็นผู้นำด้านศาสนา ผู้นำด้านวิชาการ ผู้นำด้านเศรษฐกิจการค้าอะไรก็แล้วแต่ เพราะภาวะความเป็นผู้นำ มันคือภาวะที่จะต้องถูกสร้างโดยการตรึงใจไม่ใช่การสร้างโดยใช้องค์ความรู้ การตรึงใจคือการปฏิบัติลงมือทำเลย ส่วนความรู้ถ้าเขามีวินัยถ้าเขามี Soft skill ที่ดี มีความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ อหฺมัดมัน เป็นเครื่องมือ ในการบอกให้คนทำความดี ดีกว่าจะเป็นเครื่องมือทำให้คนยับยั้งไม่ทำความชั่ว เพราะฉะนั้นถ้าเขามีสิ่งเหล่านี้อยู่เนี่ย เขาสามารถใช้ชีวิตได้ แม้ว่าไม่มีความรู้ เขาสามารถใช้ชีวิตได้ แต่การมีความรู้มันเป็นเรื่องที่อิสลามส่งเสริม เพราะฉะนั้นถ้าเขาจะเป็นผู้นำทางวิชาการเขาก็ต้องมีความรู้ทางวิชาการ ถ้าเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจเขาก็ต้องไปเรียนด้านเศรษฐกิจ ถ้ามีความพร้อม ด้านตรึงใจถูกหล่อหลอมมาอย่างดี การศึกษาหาความรู้มันเป็นเรื่องเล็ก สำหรับเขาและมันไปเอง เด็กจะไปโดยอัตโนมัติเพราะด้วยกับตัวเขาเองอยู่ในกรอบที่มีวินัยจะไปได้เองอัตโนมัติ เจอความลำบากเขาก็จะอดทนได้” (ผู้อำนวยการ C101,6:282)

ในส่วนที่เชื่อมโยงกับงานหอพักดูแลนักเรียน ผู้บริหารเห็นความสำคัญของงานตริปิยะฮ์ว่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนรักษาวินัยในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม โดยผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวถึงบางส่วนจากสภาพของพฤติกรรมนักเรียนระหว่างที่บ้านกับที่โรงเรียนว่าอาจมีความแตกต่างกันด้วยปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกัน กล่าวคือ เมื่ออยู่ที่โรงเรียนนักเรียนมีตารางกิจวัตรประจำวันที่ชัดเจนและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดซึ่งอาจตรงข้ามกับที่บ้าน แต่การที่นักเรียนได้รับการฝึกฝนจะผลดีต่อการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ที่บ้าน อย่างไรก็ตามการเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ผู้ปกครองและการกวดขันยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อวินัยที่คงทนในพฤติกรรมที่ได้รับการขัดเกลามาจากที่โรงเรียนแล้ว

“ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าผู้ปกครองทำไม่ได้ เด็กก็จะดูจากพ่อแม่ และตัวเองก็ถูกเคี่ยวเข็ญมาจากในระบบโรงเรียนหอพัก พอกลับไปอยู่ที่บ้านไม่มีใครเตือนแรก ๆ ก็อาจจะติดจากโรงเรียนไปหน่อยหนึ่ง 4-5 วัน...” (ผู้อำนวยการ C101,6:223)

“...ในทางหลักการศาสนาเรื่องนี้ยังงั้นมันเป็นเรื่องปกติเพราะฮิมาอันมีขึ้นมีลง มันจะขึ้นลงด้วยการปฏิบัติ เราถึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการตริปิยะฮ์” (ผู้อำนวยการ C101,6:224)

“เราใช้ โมเดลการบริหารจัดการแบบ 3 ดาว ดาวที่ 1 คือ ดาว ตริปิยะฮ์ ขัดเกลา อบรม บ่มเพาะ เรื่องของ Soft Skill ทั้งหมด เรื่องของวินัย เรื่องของการปฏิบัติตามกฎระเบียบ เรื่องของกิจวัตรประจำวัน อยู่ในหัวข้อตริปิยะฮ์ ในระบบหอพักจะเน้นว่าเด็ก เด็กที่บ้านอยู่ไกลกว่า 10 กิโลเมตร เราออกกฎเลยว่าจะต้องมาอยู่หอพักเท่านั้น แล้วก็ดาวที่ 2 คือ ดาว ตะฮ์ลิม แปลว่าความรู้ เมื่อเด็กมีความพร้อมภายในแล้วเรามั่นใจว่า เรื่องตะฮ์ลิม เรื่องการศึกษาเนี่ย มันเป็นเรื่องไม่ยากและสำหรับเด็ก คำก็จะชวนชวนของตัวเอง ส่วนดาวที่ 3 สุดท้ายก็คือ ดาว ตัมกีน หมายถึงการนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กคนนั้น เขาไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในบ้าน และในสังคมทั่วไป” (ผู้อำนวยการ C101,6:104)

นอกจากการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตริปิยะฮ์โดยตรง เช่น กิจกรรมซีเราะฮ์ตุลนบี เพื่อศึกษาชีวประวัติ จริยวัตร ของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัมอันจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เห็นคุณค่า และนำมาปฏิบัติในวิถีชีวิต รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับงานตริปิยะฮ์ยังได้มีส่วนสอดแทรกไปในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยบางโรงเรียนได้กำหนดไว้ 5 ประการสำหรับการตริปิยะฮ์ที่จะต้องสอดแทรกไปในทุกกิจกรรม ได้แก่เรื่อง 1) ความสะอาด 2) การให้เกียรติผู้อื่น 3) การมีคำพูดที่ดี 4) การมีอمانةฮ์ 5) การให้สลาม ดังที่ผู้บริหารได้กล่าวไว้ว่า

“ตริปิยะฮ์จะแบ่ง 2 ส่วน จะมีตริปิยะฮ์ ระยะยาวกับระยะสั้น ระยะยาวก็คือสิ่งที่โรงเรียนมุ่งเน้นมีอยู่ 5 เรื่อง” (ผู้อำนวยการ C101,6:206)

และครูในโรงเรียนดังกล่าวได้กล่าวในประเด็นงานตรียะยะว่า “ก็จะมีกิจกรรมของกลุ่มพัฒนาผู้เรียน ยกตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ วันแม่ วันครูกีฬา สี่ เข้าค่าย รวมถึงการจัดตามกลุ่มสาระต่าง ๆ อันนี้อันที่ 1 อีกอันหนึ่งก็คือเป็นกิจกรรมของฝ่ายตรียะยะ เช่น กิจกรรมสี่เราะ ตุลาคมปี กิจกรรมเกี่ยวกับอัลฮะยาอะความละฮายา กิจกรรมเกี่ยวกับวันภาษาอาหรับโลก ก็สอดแทรกเกี่ยวกับศาสนา กิจกรรมเกี่ยวกับการเชิดมัลล(การปฏิบัติ) ว่าเด็กนักเรียนมีมัลลพื้นฐานอิบาดะฮ์มากน้อยแค่ไหน เราบอกเลยว่า นักเรียนคนนี้ไม่ได้ เรื่องการละหมาด เด็กคนนี้ไม่ได้ เรื่องการอ่านคำในสุญูด เด็กคนนี้อาบน้ำละหมาดยังไม่ครอบคลุม เด็กคนนี้ยังตะยังมุ่มไม่เป็น เด็กคนนี้ยังอาบน้ำว่าญิบไม่ได้ เด็กบางคนเป็นมุสลิม (มุสลิมใหม่) มาไม่มีพื้นฐานเราก็จะรู้เราจะมาสอดแทรก ประสานกับครูประจำชั้นในการดูแลต่อไปแล้วก็หลัก ๆ เลย นอกจากนี้จะมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับ 5 ตรียะยะ ความสะอาด การให้เกียรติ คำพูดที่ดี อمانةฮ์ และการให้สลาม ในทุก ๆ กิจกรรมจะต้องสอดแทรกห้าอันนี้ไปให้ได้ เช่น กิจกรรมวันวิทยาศาสตร์ การให้เกียรติ เช่น อิบน์ ญาบิร บิน ฮายาน เป็นนักวิทยาศาสตร์เขาให้เกียรติกับครูผู้สอนของเขา ให้เกียรติกับพ่อแม่ของเขา การกำเนิดมนุษย์มาเป็นจุดหนึ่งให้เด็กรู้ว่าทำไมเราต้องให้เกียรติพ่อแม่ด้วยแล้วก็เอากุรอานมาประยุกต์ใช้” (ครู C202,19:7)

“เช่นกิจกรรมกีฬาเด็ก ๆ ก็รู้ว่าการให้เกียรติฝั่งตรงข้ามเป็นอย่างไร การเล่นกีฬาในอิสลามเป็นอย่างไรบ้าง รู้แพ้ชนะรู้ภัยรู้ในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดประมาณนี้ เช่นวันนี้เราจะจัดกิจกรรมวันครูพอดีเลยก็ถ้าหากว่ามีโอกาสก็อยากจะให้ดูด้วยช่วงบ่ายเข้าพบคาบ 7 คาบ 8 ช่วงเวลา 13:50 น เป็นต้นไปจะมีการอัญเชิญพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจะมีนะเศฮ์ด (การให้คำแนะนำ การให้คำตักเตือน) หรือตัจฮิบบ(การบรรยายศาสนธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม) นักเรียนเกี่ยวกับพระองค์ที่สาม หลังจากนั้นก็มีกีฬาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนซึ่งเราให้ครูอยู่ที่มหนึ่งนักเรียนอยู่ที่มสองสุดท้าย ครูจะเตรียมของขวญมา 2 ชิ้นเพื่อมอบให้นักเรียนด้วย และเราก็จะเชิญเด็กนักเรียนแต่ละห้องมาพูดความในใจโดยที่เราไม่ได้เตรียมกันมาก่อนเลยให้บอกมาเลยว่ารู้สึกอย่างไรกับครูของคุณบ้าง ต้องการให้เด็กได้พูดอย่างเป็นธรรมชาติไม่ต้องเตรียมสคริปต์ เราจะปลูกฝังการตรียะฮ์ในกิจกรรมการเข้าแถวตอนเช้า และหลังละหมาดจะมีทีมสภานักเรียนที่อยู่วิชาการอิสลามศึกษา ออกมาทำการนะเศฮ์ดน้อง ๆ เช่น ในสัปดาห์เป็นเรื่องของการให้เกียรติ ครูก็จะพูดเกี่ยวกับการให้เกียรติทุกวัน สัปดาห์ถัดไปจะเป็นในเรื่องของความสะอาด จะรณรงค์ในเรื่องของความสะอาด ไม่ว่าจะเป็ความสะอาดภายนอกหรือภายใน ภายนอกก็จะเป็นในเรื่องการใช้คำพูดที่มันสะอาด การไม่บูลลี่เพื่อน เสื้อผ้า หน้า ผม ถุงเท้า ความสะอาดภายใน ก็เช่น สิ่งที่ได้กระทำออกมา” (ครู C202,19:8)

ในขณะที่บางโรงเรียนกรมการสถานศึกษามีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อการดำเนินงานฝ่ายงานตรียะยะ โดยมีการประชุมและวางแผนร่วมกันสำหรับการดำเนินงานด้านตรียะยะตลอดปีการศึกษา

“พูดถึงเรื่องฝ่ายตรียะยะ ตรียะยะคือหัวใจหลักของโรงเรียนนะครับเพราะว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่องานตรียะยะเป็นลำดับแรก การตรียะยะเนี่ยก็จะมีครูผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบหัวหน้าฝ่ายหนึ่งคนฝั่งชาย แล้วก็ฝั่งหญิงอีกสองท่านนะครับ คอยดูแลฝั่งหญิง และฝ่ายตรียะยะจะขึ้นตรงกับ

กรรมการสถานศึกษาเมอลานา (ผู้รู้ด้านศาสนา) นะครับ แต่ว่าพรูฟหรือว่าตรวจทานก็จะมาทางผมก่อน จะมาตรวจงานงาน แต่ว่าอนุมัติจะไปทางกรรมการโรงเรียน ในกรณีที่กรรมการรับผิดชอบตรงนี้ ไม่อยู่เดินทางไปต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ ผมก็จะรับมาช่วยดูแลให้ งานตริบียะฮ์จะวางแผนกันตลอดทั้งปี ช่วงนี้ช่วงปลาย ก็จะเริ่มวางแผนกันแล้วว่าจะมีทิศทางเป้าหมาย หรือว่าจะสรุปงานอะไรกัน แล้วก็จะมีการวางแผนในปีการศึกษาอย่างไร จะมีโครงการหรือกิจกรรมอะไร ที่จะมาสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายของทางด้านงานตริบียะฮ์ จะเป็นช่วงของปลายปีแบบนี้ประมาณสัปดาห์ สอง สัปดาห์จะคุยกันแล้ว ปฏิทินการศึกษาปีหน้าเริ่มออกแล้วจะมีแผนงานของฝ่ายตริบียะฮ์อะไรบ้าง ก็จะเริ่มคุยกัน แล้วก็พอเปิดปีการศึกษาขึ้นมาจะครับ ครูจะมาปฏิบัติหน้าที่ก่อนนักเรียน ประมาณ 2 สัปดาห์กว่าๆ ตรงนั้นก็มาพูดคุยเพิ่มเติมว่าจะมีอะไร” (ผู้อำนวยการ E101,8:95)

ด้วยการให้ความสำคัญของการตริบียะฮ์ผ่านการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้ปกครองเกิดการรับรู้ เห็นความสำคัญ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้ปกครองเล่าว่า

“คือมันไม่ใช่แค่การเรียนในบทเรียนหรือว่าเรียนจากหนังสือไหนก็ได้คะ ที่ไหนก็มี แต่ว่าการตริบียะฮ์คือการปลูกฝังทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดในแรกเริ่มของเด็กเลยอะคะ หลังจากนั้นผ่านการพูดจากคุณครู การให้ลงมือทำ เพราะว่าแต่ละโครงการ เขาก็จะมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน แล้วแต่เลย ทางคุณครูแต่ละระดับชั้น เขาก็จะมีกิจกรรมอะไรให้นักเรียนทำบ้างอย่างนี้อะคะ ฉะนั้นเด็กเขาจะได้ทั้งฟัง ทั้งเห็น ทั้งลงมือ ทั้งดู อย่างนี้อะคะ มันก็จะเหมือนชิมอะคะ ค่อย ๆ ชิม การตริบียะฮ์มันไม่ใช่การทำวันนี้เห็นผลวันนี้ แต่มันคือการปลูกฝังอบรมขัดเกลาคือทั้งหมด ชั้นตอนอบรมขัดเกลาที่ใช้เวลานั้นทางโรงเรียนเหมือนมันค่อยๆ ชิมในตัวเด็ก มันไม่ได้เห็นผลวันนี้วันพรุ่งนี้ แต่ว่าวันหนึ่งวันที่ลูกเราโตจะเห็น เรียนคือเรียนแล้วก็รู้ใช้ใหม่คะ นี่คือมันค่อยชิม ชิมไปในตัวของเขากลับมาในรูปของการปฏิบัติ” (ผู้ปกครอง E402,48:14)

2.9 คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามในการปฏิบัติงานเป็นหลักสำคัญของการทำงานของบุคลากร

สิ่งหนึ่งที่พบได้อย่างชัดเจนจากการสนทนากับบุคลากรหลาย ๆ ท่าน คือบุคลากรมีการนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทใดก็ตาม โดยให้ความสำคัญกับการตั้งเจตนาให้มีบริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นลำดับแรก ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่จะทำให้มีความมั่นคงต่อการทำงานด้วยความมุ่งมั่น จากการการศึกษาพบว่า คุณธรรมและจริยธรรมที่บุคลากรใช้การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 13 ประการ ได้แก่ 1) การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) การมีอمانةหรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) การมีความซื่อสัตย์เพื่อการยอมรับเชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมติ 4) การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี 5) การซื่อสัตย์เพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน 6) การใช้หลักอัลฮัดดีลเพื่อให้ความธรรมต่อบุคคล 7) การทำงานเป็นญะมาอะฮ์หรือการทำงานเป็นทีม 8) การใช้หลัก

มูญาหะดะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในงานอย่างทุ่มเทและการมีอดทนเพื่อการปฏิบัติ ที่เป็นเลิศ 9) การใช้ความเป็นพี่น้องและการให้อภัยเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดี การนะซีฮะฮ์เพื่อการตักเตือนกัน แนะนำกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์ 10) การมูรอเกาะบะฮ์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ 11) การมีอิศติกอมะฮ์ในการทำงานเพื่อการรักษาวินัย ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน 12) การทำงานด้วยความรัก ความเมตตาและอดทน และ 13) การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน

2.9.1 การมีเจตนาที่มีความอิคลาศเป็นความบริสุทธิ์ใจในการทำงานเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา

ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ทุกคนให้ความสำคัญกับการตั้งเจตนาที่แน่วแน่ในการทำงาน โดยให้เจตนามีความอิคลาศหรือบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา โดยพยายามปรับปรุงความคิด การกระทำให้สอดคล้องกับเจตนา นั้น ด้วยความศรัทธาว่าเราทุกคนจะได้รับการตอบแทน จากอัลลอฮ์ ตะอาลา ตามที่ได้เจตนาไว้

“คนที่ทำงานในส่วนพัฒนาเยาวชนหรือการทำงานศาสนาเนี่ย เรื่องแรกเลย คือความอิคลาศ หรือความบริสุทธิ์ใจ ในเรื่องของการทำงานและเจตนารมณ์ที่ชัดเจน เพราะว่าแน่นอนการทำงานกับ เด็กและเยาวชน การศึกษาเนี่ยมันใช้เวลานานถึงจะเห็นผล มันเป็นงานที่น่าเบื่อ จำเจ ถ้าคนที่ไม่มีความบริสุทธิ์ใจที่จะทำเพื่อเยาวชนการศึกษาจริง ๆ จะอยู่ลำบาก สองคือเรื่องความมุ่งมั่นที่จะ เห็นความสำเร็จ คือทุกคนจะเป็นเหมือนกันหมด ที่ว่าเราไม่อาจจะบอกได้ว่า ณ วันนี้เราสอน ความสำเร็จแค่รูปแบบคะแนน แต่เป้าหมายจริง ๆ คือเด็กโตมาด้วยความมั่นคงในชีวิต เป็นคนดี เค้าจะไปเป็นคนเก่งที่ไหนแต่เค้าต้องเป็นมุสลิมที่ดี คือเป้าหมายที่คนทำงานด้านนี้ต้องมีเหมือน ๆ กัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:147)

“ต้องมีเป้าหมายมีเจตนาเพื่อพัฒนาเด็กเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา จริง ๆ อย่างมองปัจจัยอื่นเป็น สรรณะ มันจะมีพลังที่จะทำต่อไป คนที่มาที่นี้มาด้วยหัวใจ ดังนั้นหัวใจหลักเลยคือการมีเจตนาเพื่อ อัลลอฮ์ บางคนปัจจัยน้อยเขาก็อยู่ได้เพราะเขายังคงรักษาเจตนารมณ์ของเขา” (ครู D201,22:14)

“หัวใจสำคัญเลยคือเพื่ออัลลอฮ์ คือ ตั้งแต่ก้าวแรกเลยว่าเหนียต (ความตั้งใจ) ของเรา คือ ความพึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา” (ครู E204,27:16)

“อันดับ 1 เลยก็คือคุณต้องมีเจตนาที่ดี หรือเหนียตเพื่ออัลลอฮ์ โรงเรียน D เด็กที่ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เด็กบางคนอาจจะมีความรอบคอบที่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่เมื่อมาอยู่ที่นี่ ครูต้องมีความอดทน ต้องมองเด็กให้เป็นลูกเป็นหลาน แล้วมองบุคลากรในการทำงานเป็นครอบครัว ของผมรวมไปถึง ผู้ปกครองที่บ้านเขาด้วยต้องรับรู้ในเรื่องความทุกข์สุขของเด็ก แม้ว่าจะมากหรือน้อยก็ตามเด็กสามารถ พูดคุยกับเราได้ เราจะพูดอยู่ตลอดเวลาว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของครู แต่ในเรื่องของการเรียนเธอคือลูก

ศิษย์ แต่เมื่อจบการเรียนแล้ว เธอคือลูกหลานของครูเธอคือครอบครัวเดียวกับครู รวมถึงผู้ปกครองที่บ้านเธอด้วย” (ครูD202,23:17)

ครูหลายท่านได้กล่าวถึงเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการทำงานในด้านการศึกษามีความปรารถนาที่จะให้เยาวชนเป็นบ่าวที่ดีของพระเจ้า ปฏิบัติในสิ่งที่พระเจ้าทรงบัญญัติใช้ ละเว้นในสิ่งที่ทรงห้าม และแบ่งปันเผยแผ่ความดีงามไปเพื่อมนุษยชาติเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุข นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลระบบงานมักดับ ผู้เป็นส่วนประสานสำคัญให้งานนวัตกรรมทางด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาและอัลกุรอาน จากโรงเรียนแห่งหนึ่งเผยแพร่ออกไปยังชุมชนมุสลิมทั่วประเทศเพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กล่าวถึงความห่วงใยต่อเยาวชนมุสลิมรวมถึงครอบครัวมุสลิมในประเทศไทยในเรื่องการนำศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต การได้ทำงานด้านการศึกษาอิสลามนับเป็นการแบ่งปัน เผยแผ่ความดีงามให้ขยายออกไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ใกล้ชิดคำสอนของศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ได้กล่าวถึงเป้าหมายสำคัญประการแรก คือความตั้งใจทำงานเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา โดยมีความหวังต่อการตอบแทนผลบุญรูปแบบต่อเนื่อง แม้เสียชีวิตไปแล้วยังคงได้รับความดีงามต่อเนื่อง และมีความหวังต่อการได้รับอภัยโทษจากพระองค์ รวมถึงมีความหวังว่าพระองค์อัลลอฮ์ ตะอาลา จะทรงดูแล คุ่มครองลูกหลานให้ดำรงไว้ซึ่งการเป็นคนดี ยืนหยัด ปฏิบัติตนตามครรลองของอิสลาม

“ทำให้เด็กคนหนึ่งเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ค่ะ” (ครูE203,26:19)

“อันดับที่หนึ่ง คือการที่เรากลับไปหาอัลลอฮ์ ตะอาลา และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือญาริยะฮ์ ฝมเองที่ทำอยู่ได้ทุกวันนี่ก็คือการมีความหวังจากอัลลอฮ์ ตะอาลา ว่าพระองค์จะอภัยโทษให้กับเรา หลังจากที่เรเสียชีวิตไปแล้ว อันดับสอง ก็คืออัลลอฮ์ ตะอาลา จะรักษา ชูรริยาตดวงศวานของเรา ลูกหลานของเรา ให้ยืนหยัดในศาสนาให้ได้ อันดับสามก็คือว่า ทำงานตรงนี้ต้องเป็นห่วงอุมาต (ประชาชาติ) เป็นห่วงเด็ก ด้วยกับงานตะฮ์วะฮ์ (การเผยแผ่) และงานตะฮ์ดีม (การสอน,การถ่ายทอดความรู้) ตรงนี้” (เจ้าหน้าที่ E202,37:15)

ผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของการตั้งเจตนาให้บริสุทธิ์ต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เสมอ โดยมีมุมมองว่าแรกเริ่มในการทำงานทุกคนอาจมีเจตนาที่ดีอยู่แล้วแต่ระหว่างการทำงานอาจมีเรื่องราวต่าง ๆ เข้ามากระทบจิตใจ ความรู้สึก ตรงนี้มีผลต่อการดำรงเจตนาเดิมไว้ โดยพยายามรักษาเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลาอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความพยายาม ทบทวน ชัดเกล้าเจตนารมณ์ของตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การงานต่าง ๆ เป็นที่พึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา

“อันดับแรกก็พยายามขัดเกลาเหนียวต (ความตั้งใจ) ของตนเองเพื่อความพึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา” (ผู้อำนวยการ E101,8:174)

2.9.2 การมีอمانة มีสติยะห์ เพื่อความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบในงาน

สิ่งที่ได้รับการเน้นย้ำเกี่ยวกับการทำงานของผู้บริหาร ครูและเจ้าหน้าที่ทุกคนในโรงเรียนฯ คือ การรักษามานะห์ต่อการทำงานตามที่รับมอบหมายให้ดีที่สุด ด้วยความศรัทธาว่าทุก ๆ อمانةนั้นจะได้รับการตอบแทนและได้รับการสอบสวนในการปฏิบัติจากอัลลอฮ์ ตะอาลา บุคลากรทุกท่านจึงปฏิบัติงานอย่างมีอمانةเต็มความสามารถ

“หลักอمانة คือทุกคนมีอمانةอยู่กับตัวนะ ทำอะไรก็ขอให้ถึงด้วยโรงเรียนของเราที่ไม่ใช่โรงเรียนเอกชนเต็มตัว เป็นของมัสยิด เราก็รับเงินเดือน จากเด็กมา รับอمانةเค้ามาก็ควรสอนให้เต็มที่” (ผู้อำนวยการ G101,10:27)

“คุณธรรม อย่างแรกเลยก็คืออمانةอันนี้สำคัญที่สุด เขาบอกว่าอمانةคือความรับผิดชอบ ทุก ๆ ความรับผิดชอบต้องถูกสอบสวน ก็เลยเป็นสิ่งที่ให้เราทำอะไรทุกอย่างก็ต้องคำนึงถึงตรงนี้ ว่าต้องทำในสิ่งที่เรารับผิดชอบให้ดีที่สุดนะคะ อีกอันหนึ่งคือเขาเรียกว่าอะไร มาฮับบะฮ์ มาฮับบะฮ์ คือความรัก รักระหว่างกันของการร่วมงานกัน ความรักของเราต่อเพื่อนร่วมงาน ความรักของเราต่อองค์กร อะไรอย่างนี้ ที่โรงเรียนจะสนับสนุนให้มีเกิดขึ้น เรียกว่ามาฮับบะฮ์ ก็เป็นจุดสูงสุด แล้วก็จริง ๆ แนวทางสำคัญที่ใช้สำหรับเราในการประกอบอาชีพเราก็คือแนวทางของท่านศาสดาอันนี้ก็น่าจะเป็นหลัก ๆ ของที่นี่” (ครู E201,24:16)

“การนำอิสลามมาใช้ การมีอمانةสำคัญมาก เป็นสิ่งระหว่างเรากับพระเจ้า มันต่างกับคำว่าน้ำที่ท่วมไป ครูจะต้องดูแลเด็ก 45 นาที เต็มเวลา อย่างบางทีครูเข้าแทน เราก็คุยกับเด็กตลอด ครูบางคนจริงจัง บางคนก็ต่างกัน” (รองผู้อำนวยการ A102,14:4)

“เราเป็นมุสลิมสิ่งที่ติดตัวมาเลยคือ อمانةความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ จริยธรรมที่เอามาใช้คืออمانة ความซื่อตรง เทียงตรง ความรับผิดชอบที่มีต่อวิชาที่สอนและหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริม มีความโอบอ้อมอารี ความถ่อมตน ทำตัวให้เป็นแก้วที่น้ำไม่เต็ม ถึงแม้ผมจะอยู่มานาน แต่การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ผมก็ต้องถ่อมถ่อม” (ครู B201,16:7)

“ความสำคัญของการเป็นครูนะคะ จุดสูงสุดของความเป็นครูมันก็ต้องอยู่ที่นักเรียนใช่ปะคะ คุณภาพของนักเรียน การประสบความสำเร็จในด้านการเรียนของผู้เรียน อันนี้คือหัวใจสูงสุดของความ เป็นครู ครูที่สอนเสมอว่าครูที่เก่งอะก็คือครูที่สามารถพัฒนาเด็กอ่อนได้ คือเด็กที่เก่งอยู่แล้วยังเิงเราสอนเขา เขาก็เก่งอยู่ดีใช่ปะคะ แต่สำหรับเด็กที่นักเรียนอ่อนอย่างนี้ ถ้าจุดสูงสุดของเราก็คือสามารถพาเขาก้าวออกมาจากตรงนั้นได้ การพัฒนานักเรียนอ่อนเป็นสิ่งที่นี่ให้ความสำคัญมาก นั่นก็คือจุด แต่ใช้คำว่าอะไรมัน ก็คือจุดสูงสุดของคุณภาพของครู” (ครู E201,24:15)

“เรื่องตรงเวลา มีอمانةฮ์ในทุกงานตามที่ได้รับมอบหมาย” (ครู E201,27:15)

“ครูจะต้องนึกถึงอمانةฮ์คะ นึกถึงความไว้วางใจ ที่เราได้รับมอบหมายให้ดูแลนักเรียนคะ ครูจะต้องมีความเสียสละ และครูจะต้องไม่อยู่กับที่ เขาจะต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอคะ” (ครูE202,25:21)

“ก็จะเป็นในเรื่องของระเบียบ เช่น การส่งงาน จะสอนเรื่องการมีอمانةฮ์ ถ้าครูให้ส่งวันนี้ นักเรียนก็ต้องส่งวันนี้ เพราะอمانةฮ์เป็นสิ่งสำคัญ การเป็นครูที่ต้องเป็นตัวอย่าง เป็นคนนำ แล้วก็เดินไปละหมาดพร้อม ๆ กัน หรือจะเป็นในช่วงการถือศีลอด ครูจะแนะนำชักชวน ทั้งการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน และการถือศีลอดสุนนะฮ์สำคัญต่างๆ” (ครู F202,29:3)

“สำหรับตัวครูจะเน้นเรื่องอمانةฮ์เป็นที่หนึ่ง เราเป็นครูต้องมีอمانةฮ์มาก เราต้องไปก่อนนักเรียน กลับก็กลับทีหลัง เข้าสอนให้ตรงเวลา เลิกให้ตรงเวลา เราต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนก็เป็นเรื่องแรกที่ครูยึด” (ครู F202,29:5)

“ถ้าในส่วนของเรื่องการเงิน เป็นคนที่เขาเรียกว่าอะไร เอ่อ ชื่อสัตย์อย่างนี้นะคะ” (ครู F301,38:3)

“ภาษาอาหรับใช้คำว่าอمانةฮ์ ความรับผิดชอบ ก็คือการสอนไม่ว่าคุณจะสอนมากี่ปีแล้ว การเตรียมตัวก่อนที่จะสอนเนี่ยผมมองว่ามันสำคัญที่สุด บางทีคนไม่ได้เตรียมตัวเลยคิดว่าฉันได้แล้ว ถึงเวลาจริง ๆ มันอาจจะเกิดการพลาดได้ไปเน้นอ่านหนังสือ เข้าไปก็ไปเปิดหนังสือให้เด็กอ่าน ไปอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มันไม่มีการเตรียมเนื้อหามาก่อน การที่เตรียมเนื้อหามาก่อนมาสอนเด็กอย่างน้อยมันเหมือนการเล่านิทานให้เด็กฟังเราค่อยข้อมูลมา แล้วเด็กก็จะจำในสิ่งที่สำคัญ ๆ ได้เหมือนบางทีเด็กฟังเรื่องอะไรเนี่ย เขาจะจำดีกว่ามานั่งเปิดหนังสือแล้วมา让孩子เปิดหน้านั่นนะ อ่านบรรทัดนี้นะ ผมมองว่าอمانةฮ์ในการรับผิดชอบหน้าที่สำคัญที่สุดควรใส่ใจในเรื่องนี้น้อย” (ครู G201,30:25)

“ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่าง เอ่อ ให้ลุล่วงอย่างเรียบร้อยในหน้าที่ของเรา” (เจ้าหน้าที่ F201,38:11)

“ผมจะยึดอمانةฮ์และการให้ ที่นี้เป็นมุลนิธิผมจะมองว่ามุลนิธิควรจะได้อะไร ให้ 10 ไม่ใช่ทำ 10 เราอาจจะต้องทำมากกว่านั้นเพราะมันก่อเกิดประโยชน์ให้กับผู้ปกครองและชุมชน ผมจะคิดเผื่อตลอดว่าผมจะทำงานให้กับมุลนิธิเพราะว่าผมคิดว่าสิ่งที่จะได้มันมากกว่า มันก็มีความสุข เพราะว่าเรามองมุลนิธิ ที่จะสื่อก็คือว่ามันไม่ใช่แค่เราให้เพราะหน้าที่ แต่เราให้สิ่งที่ดีกับองค์กรและเราก็จะได้สิ่งที่ดีตามมา อินชาอัลลอฮ์ ถ้าคิดแบบนี้ก็มีความสุข ไม่ได้คิดว่าทำงานเท่ากับเงินเดือนที่ให้ ซึ่งผมก็ได้คุยกับคุณครูหลาย ๆ ท่าน เขาก็มีแนวคิดแบบนี้เพราะเขาไม่ได้มีเงินได้ เหมือนเอกชนทั่ว ๆ ไปเพราะคุณครูที่อยู่ที่นี่ เพราะถ้าไม่ได้คิดลักษณะนี้ก็จะอยู่ได้ไม่นานเพราะว่าองค์กรมุลนิธิไม่มีเงิน ที่ชัดเจน เราอยู่ข้างในเราก็ต้องให้เหมือนกัน อันนี้ในส่วนของผมนะ” (ครู B202,17:19)

2.9.3 การต้อัดเพื่อการยอมรับ การเชื่อฟัง

การดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียน จะมีผู้นำหรือหัวหน้างานในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานและการปกครอง เรียกว่า อะมีร์ กระบวนการหาข้อสรุปหรือมติต่าง ๆ จะให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือระหว่างกัน หรือการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็น กล่าวคือไม่มีกิจการใดที่จะได้ข้อสรุปของการทำงาน จนกว่าจะมีการปรึกษาหารือกันและทำที่ดีที่สุด อะมีร์จะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร การน้อมรับ การยอมรับ การเชื่อฟังหรือผู้นำ เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรโรงเรียนบริบทนี้ ไม่เพียงแต่การยอมรับและดำเนินการตามมติดังกล่าว ยังรวมถึงการให้เกิดเกียรติค่าตัดสินใจและไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดในองค์กร ทุกคนต้องร่วมมือ ร่วมใจกัน ทำงานตามเป้าหมายเดียวกัน หากพบอุปสรรคหรือสิ่งที่จะต้องแก้ไข ก็จะมีการปรึกษาหารือกัน ได้ข้อสรุปแล้วก็ดำเนินการต่อไป

“การบริหารโดยเบื้องต้นที่จะต้องมิอะมีร์ มิเฮด มีหัวหน้างานที่จะเป็นคนที่กำหนดทิศทางและการประสานงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:72)

“คณะกรรมการโรงเรียนการทำงานเป็นญะมาอะฮ์ เป็นทีมเวิร์ค ระบบต้อัด เข้าใจใหม่ครบ ระบบญะมาอะฮ์ ระบบต้อัด เชื่อฟังผู้นำ ระบบการมุชอวรัต การปรึกษาหารือกัน เพราะว่าทุกเรื่องเลย โรงเรียน E. จะย้อนมาสู่การประชุมหมดเลย อยากให้มีบะรอกัตก็ต้องมุชอวเราะฮ์กัน เพราะนั่นตัวหลักที่ผมคิดว่าทำให้ โรงเรียน E.เข้มแข็ง คือตรงนี้ คณะกรรมการบริหาร ระบบมุชอวเราะฮ์ ระบบต้อัดการเชื่อฟังผู้นำ และกระบวนกรนำเอาศาสนานำ พอเราเอาศาสนานำความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ตะอาลา ก็มีมายังพวกเรา” (ผู้อำนวยการ E101,8:113,8:115 ,8:120)

“ที่นี้ให้ความสำคัญมากก็คือเรื่องการต้อัดหรือว่าการเชื่อฟัง ในมติที่ประชุมหรือว่าคำตัดสินต่าง ๆ ที่มาจากการประชุมถึงแม้ว่า คือจริง ๆ เวลาประชุมแสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติโครงการต่าง ๆ อย่างนี้ เราอาจจะเห็นแย้งกัน แต่ว่าโอเค พอเรานึกถึงคำว่าต้อัด การเชื่อฟังคือทุกอย่างก็จบ คืออะไรตัดสินมาแล้ว ว่าให้ทำแบบนี้ ถึงแม้ว่ามันจะไม่ถูกใจเรา แต่ว่ามันมีบารอกัตใช้คำว่า บารอกัต คือความเป็นสิริมงคลเนี่ยมันมาจากการประชุมมา จากการศึกษาหารือ ก็ปฏิบัติตามนะคะ ก็ทุกคนก็เชื่อฟัง” (ครู E201,24:20)

“การทำงานไม่ค่อยมีเรื่องอึดอัดใจ โดยจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันตลอด มีหลักในการทำงานคือไม่มีวงเล็กในวงใหญ่ หากในการประชุมข้อเสนอของเราไม่ถูกยอมรับให้เรากล่าวอัลฮัมดุลิลลาฮ์ (การสรรเสริญต่อพระองค์) และหากถูกยอมรับให้กล่าวอัชดัสม์ฟิรุลลอฮ์ (การขออภัยโทษต่อพระองค์) คือถ้ามีปัญหาอะไร เราก็คุยให้จบกันในที่ประชุม เราพูดคุยกันบ่อย และมีการตัดสินใจโดยอะมีร์ ผู้นำว่ายังไงก็คือทุกอย่างจบ สำหรับครู ครูเชื่อว่าถ้าเราตามผู้นำเนี่ยเวลาเกิดปัญหาอะไร ผู้นำจะเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งในคุณยานี้ (โลกนี้) และอาคิเราะฮ์(โลกหน้า) ด้วย อะไรที่ไม่ผิดต่อหลักการ

เดียว พอเวลาใกล้งานแล้วลืม พอมันลืมปั๊บ มันก็เป็นภาระงานด้วย เพราะว่าเวลาเตรียมงานมีน้อย แต่ถ้าเป็นเอกสารเนี่ยเราก็สามารถทบทวนดูได้ ก็คือจะไม่ค่อยมีปัญหา” (ครู B202,17:20)

ในด้านการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานผู้บริหารจะใช้หลักการเป็นผู้ประสานที่ดี ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย มีการปรึกษาหารือ ให้ได้สร้างความเข้าใจต่อกัน ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

“เพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเตือนต่อน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างาน สุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้าน่าร้องไห้แล้ว ขออภัยกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ทำให้ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

“ถ้าหากว่าเราเป็นผู้ประสาน ทางศาสนาก็นุญาตให้พูดบางอย่างที่ไม่เป็นจริงเพื่อให้คนทั้งสองคนเค้านัดกันได้ศาสนาก็นุญาต เช่น เค้าน่าคุยกัน เราก็บอกคนนั้นเค้าฝากสลามมาถึงด้วยนะ โดยส่วนใหญ่เค้าคุยกันได้อยู่แล้ว แต่บางทีอาจมีคนคอยช่วยเหลือ โดยหลักศาสนาก็ห้ามโกรธกันเกินสามวัน เราพยายามหาข้อยุติ” (ผู้อำนวยการ A101,5:130)

“กรณีเกิดปัญหาถ้าเป็นฝ่ายกับฝ่ายใช้หลักการตะบัยยะฮู ในเบื้องต้นและจบด้วยการชูรอ ทั้งสองฝ่ายที่มีข้อขัดแย้งก็ได้นำเสนอตัวเองและเราก็สร้างความเข้าใจระหว่างกัน” (ครูA203,15:22)

2.9.5 การมีระบบชูรอ การมุเซาเราะฮ์ เพื่อการปรึกษาหารือในการดำเนินงาน

การดำเนินงานทุกกิจการของโรงเรียนจะต้องผ่านระบบการชูรอ มีการมุเซาเราะฮ์ เพื่อการปรึกษาหารือกัน ผ่านการประชุมตั้งแต่ระดับผู้บริหาร หัวหน้างาน รวมถึงการทำงานในแต่ละฝ่าย โดยเชื่อว่าการได้ปรึกษาหารือกันก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใดเป็นความจำเริญจากอัลลอฮ์ ตะอาลา พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า อันจะทำให้การดำเนินงานทุกอย่างประสบความสำเร็จผ่านไปด้วยดี

“ทุกการทำงานมันต้องมีชูรอ มีการประชุม กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ คือทีมงานทั้งหมดต้องเห็นภาพตรงกันก่อนว่าเราจะเดินไปทางไหน แล้วปัญหามันอยู่ยังไง แล้วจะแก้ไปทางไหน นี่คือการบริหาร โดยเบื้องต้นที่จะต้องมื่อะมีร์ มีเฮด มีหัวหน้างานที่จะเป็นคนที่กำหนดทิศทางและการประสานงาน หลักการการดีกว่าเพื่อการดูแลความนึกคิดและการปฏิบัติของตนเอง” (ผู้อำนวยการ A101,5:132)

“ระบบชูรอขึ้นมาก่อน เขาเรียกว่า บ้านเราเรียกว่ากรรมการสถานศึกษา ทางศาสนาเราเรียกว่าคณะชูรอ อันนี้ถือว่าเป็นแนวคิดอิสลามเลย เพราะว่ากูรออันก็บอกไว้ “วะอัมรุลฮุซุมชูรอบายนะฮุซุม” และภารกิจหรือว่างานต่าง ๆ ของมุสลิมก็คือการชูรอ การมีคณะชูรอหรือว่าการปรึกษาหารือในระหว่างพวกเขา เพราะฉะนั้นถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน E เลย” (ผู้อำนวยการ E101,8:15)

“โรงเรียน E จะย้อนมาสู่การประชุมหมดเลย” (ผู้อำนวยการ E101,8:118)

“อยากให้มีบะรอกัต(ความจำเริญ)ก็ต้องมุเซาเราะฮ์(การปรึกษาหารือ)กัน” (ผู้อำนวยการ E101,8:119)

“ผู้บริหารจะมาประชุมกันทุกวันจันทร์ มานั่งคุยกันเพื่อแก้ปัญหา หรือวางแผนในวันข้างหน้า ในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอน หรือศาสนา เพราะทุกกลุ่มสาระจะสอดแทรก ศาสนาเข้าไปด้วย” (ผู้อำนวยการ G101,10:18)

“เราต้องสื่อสารกันตลอด พี่ชอบการประชุมกลุ่มเล็ก จะประชุมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ประชุม ครูอนุบาล 6 คน ประชุมครู ป.ต้น 6 คน เราก็คุยกันแบบพี่น้องให้จบตรงนี้เลย แล้วค่อยประชุมกลุ่มใหญ่อีกที” (รองผู้อำนวยการ A102,14:7)

“อ้อซุรอ การปรึกษาหารือ เราไม่ใช่ระบบเผด็จการ ถ้าจะให้ครูคนนี้ทำอะไร ก็ถามกันว่าทำ ไหวไหม มันก็จะอยู่ด้วยกันได้ เข้าใจกัน” (ผู้อำนวยการ F101,9:44)

“ในความเป็นวิถีอิสลาม เน้นอนเป็นการมุเซวาระวะฮีย์ เป็นการระดมสมอง ระดมความคิด กัน ครูหลายท่านอาจจะมีความคิดที่แตกต่างกันไปเราไม่ได้เรียกว่าขัดแย้งอาจจะสอนไป 1 เดือน แล้วแต่สำหรับกับเด็กไม่โอเคนะ เด็กได้ไม่เท่าที่ควรแล้วก็จะมีการปรับเปลี่ยนปรับปรุงแลกเปลี่ยนซึ่ง กันและกันเมื่อรู้ถึงปัญหาแล้ว เราก็มาปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น” (ครู D202,23:8)

“ที่นี้ก็คือมีอะไร เราก็มาคุยกัน มามุเซวรัตกัน มาปรึกษาหารือกัน มาดูว่าตรงนี้เราต้องแก้กันแบบ ไหน คนนั้นเห็นว่ายังไง คนนี้เห็นว่ายังไง แล้วที่นี้ มีระบบซุรอกัน เราก็เสนอ ๆ กัน สุดท้ายก็ให้ระบบซุรอในการ ตัดสิน การนำระบบของซุรอในอิสลามมาใช้ขอครับ” (เจ้าหน้าที่ E301,36:11)

2.9.6 การใช้หลักอัลอัลด์เพื่อความยุติธรรม

ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความยุติธรรมในการดำเนินงาน ให้ความสำคัญและสิทธิของ บุคลากรอย่างไม่บกพร่อง ด้วยทักษะการบริหารต่าง ๆ และต้องดำเนินการในกิจการงานของ โรงเรียนด้วยความโปร่งใส ในขณะที่เดียวกันครูต้องให้ความสำคัญยุติธรรมกับผู้เรียนทุกคน แสดงออกต่อ ผู้เรียนด้วยความรัก และเมตตาอย่างเป็นธรรมกับทุกคน

“เราทำด้วยความยุติธรรม เปิดเผยโปร่งใส ไม่ได้ว่ามีไบแอส หรือว่ามีทัศนคติทางลบกับครู คนใดคนหนึ่ง” (ผู้อำนวยการ C101,6:167)

“พยายามไม่เอาอารมณ์ของตนเองมาคิดว่าคนนั้นไม่ค่อยมาปรึกษา แล้วเราจะมองเค้าในเชิง ลบ อันนี้ก็ต้องให้ความสำคัญธรรมกับทุกคน” (ผู้อำนวยการ E101,8:138)

“เพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเตือนต่อหน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างาน สุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้าต่างร้องไห้แล้ว ขอมอ์ฟกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ทำให้ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

“ที่เชื่อมั่นว่า การที่เราเดินดู ดีกว่าการที่เราฟังจากคนใดคนหนึ่ง ถึงแม้เราจะมีสายชั้น ป.ต้น มีหัวหน้ากับรองหัวหน้า สายชั้น ป.ปลาย หัวหน้าคน รองหัวหน้าคน และสายชั้นอนุบาล หัวหน้าคน และรองคน ทั้งหกคนนี้มีผล ในเรื่องการประเมินในครูที่เขารับผิดชอบ บางทีมี จะดูหัวหน้าประเมิน

ยังไ้แต่ส่วนใหญ่เขาก็เห็นเหมือนเรา แต่บางครั้งก็มองต่างกันอย่างมาด เพื่อให้เกิดความหลากหลาย ความยุติธรรม” (รองผู้อำนวยการ A102,14:3)

“การใส่ใจกับเด็ก การมีความยุติธรรม การไม่ดูถูกเด็ก มันทำให้เด็กเนี่ยมีอะไรมาบอกเรา ได้ กับเพื่อนครู ส่วนมากเราคุยกันในที่ประชุมจบในที่ประชุมแล้วตกลงกันแล้วในที่ประชุมว่ามีอะไรก็ แล้วแต่ที่เกี่ยวกับเรื่องงานจะต้องแบ่งแยกระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวและจะไม่เอาเรื่องนี้มายุ่ง กันเป็นที่ตกลงกันแล้ว” (ครู G201,30:26)

“ต้องมีความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลาใจ ต้องรักในอาชีพของครู ต้องมีความอดทน มีความพยายาม มีความยุติธรรมกับเด็ก และต้องรู้จักการแนะนำ แนะนำเด็กไปในทางที่ดี ได้อันนี้คือ สำคัญที่สุดและ ต้องเป็นแบบอย่างให้กับเด็กรักเด็กเหมือนรักลูกตัวเอง สอนนักเรียนเหมือนกับสอนลูก ตัวเอง และการรู้จักเด็กแต่ละคนเพื่อที่เราจะพัฒนาเขาได้ถูกต้อง” (ครู G202,31:19)

2.9.7 การใช้หลักภาวะมาอะฮ์เพื่อการทำงานเป็นทีม

โรงเรียนให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นภาวะมาอะฮ์ หรือการทำงานเป็นทีมตามคำสอน ของศาสนา การทำงานในลักษณะภาวะมาอะฮ์เป็นการทำงานแบบร่วมมือกัน พึ่งพาอาศัยกัน ทุกคนมีความสำคัญต่อความสำเร็จของงาน โดยทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจใช้ความสามารถของตนเอง ทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งร่วมกันไว้

“แล้วแต่ issue ที่เรากำหนด ดูว่าวิเคราะห์ว่าการศึกษาไปในทางไหน มีอะไรบ้างที่ครูต้องรู้ การเสริมพลังเชิงบวก การทำงานเป็นทีม การนำศาสนามาใช้กับการตักเตือนของลูก ๆ” (ผู้อำนวยการ A101,5:28)

“มันต้องอาศัยทีมเวิร์คสำคัญมากเลย” (ผู้อำนวยการ C101,6:233)

“ไม่ใช่ตัวผมหรอก ผมว่ามันก็ส่วนหนึ่งนะ แต่ส่วนที่สำคัญคือทีมเวิร์ค ผมอาจจะมีไอเดีย ผม อาจจะมีแนวคิด ผมอาจจะมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นไม่มอง ผมพยายามจะมองทุกอย่างให้เป็นปัญหา ก่อน แล้วเอามานั่งคุยกันว่าอย่างนี้ใช่ปัญหาใหม่ ถ้าใช่ก็ต้องแก้ ถ้าไม่ใช่ก็ปล่อยผ่าน ถ้าแก้ จะแก้ ยังไงอาจารย์ช่วยเสนอหน่อยอะไรแบบนี้ เราจะเป็นคนหลัด (คนนำ) ในเรื่องของกระบวนการคิดนำ แล้วก็ให้ทุกคนมาช่วยกันแชร์ ช่วยกันตกผลึก ช่วยกัน แลกเปลี่ยน เพราะว่าถ้ามันไม่มีคนหลัดเนี่ย ปัญหาของทุกปัญหาเท่าที่สังเกตมันไม่มีคนนำ” (ผู้อำนวยการ C101,6:234-235)

“จุดแข็งของที่นี่ คือ คณะกรรมการโรงเรียน การทำงานเป็นภาวะมาอะฮ์ เป็นทีมเวิร์ค ระบบ ต่ออัต (เชื้อฟัง)” (ผู้อำนวยการ E101,8:113)

2.9.8 การมีมูญาหะตะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นเพียรพยายามอย่างทุ่มเทและการมีอิติกอนเพื่อการปฏิบัติอย่างเป็นเลิศ

สิ่งสำคัญของการทำงานในด้านการศึกษา การพัฒนาคน หรือการทำงานศาสนา คือ ความมูญาหะตะฮ์ ความมุ่งมั่น ตั้งใจ พยายามอย่างทุ่มเทเพราะผลลัพธ์ของการทำงานด้านการศึกษาคือเป็นที่ทราบดีว่าใช้เวลาานกว่าจะเห็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะในบางโรงเรียนที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน การปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนผู้บริหาร ครูและเจ้าหน้าที่ จะใช้หลักมูญาหะตะฮ์ในการปฏิบัติงานในทุกสภาวะการณ์และการมีหลักอิติกอนเพื่อการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ปฏิบัติอย่างเป็นเลิศ

“คนที่ทำงานในส่วนพัฒนาเยาวชนหรือการทำงานศาสนาเนี่ย เรื่องแรกเลย คือความอดทนหรือความบริสุทธิ์ใจ ในเรื่องของการทำงานและเจตนาธรรมที่ชัดเจน เพราะว่าแน่นอนการทำงานกับเด็กและเยาวชน การศึกษาเนี่ยมันใช้เวลาานถึงจะเห็นผล มันเป็นงานที่น่าเบื่อ จำเจ ถ้าคนที่ใจไม่นิ่งไม่มีความบริสุทธิ์ใจที่จะทำเพื่อเยาวชนการศึกษาจริง ๆ จะอยู่ลำบาก สองคือเรื่องความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ คือทุกคนจะเป็นเหมือนกันหมด ที่ว่าเราไม่อาจจะบอกได้ว่า ณ วันที่ที่เราสอนความสำเร็จແ่รูปแบบคะแนน แต่เป้าหมายจริง ๆ คือเด็กโตมามีความมั่นคงในชีวิต เป็นคนดี แ่จะไปเป็นคนเก่งที่ไหนแต่เค้าต้องเป็นมุสลิมที่ดี คือเป้าหมายที่คนทำงานด้านนี้ต้องมีเหมือน ๆ กัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:147)

“ก็ผ่านช่วงวิกฤตมาอย่างช้า ๆ เพราะว่า มันมีเรื่องที่จะต้องโฟกัสเลยเข้ามา คือเรื่องของสภาพคล่องทางการเงิน สองเรื่องของการปฏิรูปหรือแก้ไขเรื่องของระบบงานวิชาการทั้งระบบ และที่สำคัญที่สุดคืองานด้านกิจการนักเรียน” (ผู้อำนวยการ C101,6:20)

“เป็นการทำงานครั้งแรกในชีวิตที่ไม่รู้สึกว่ตื่นนอนมาแล้วไม่ยอมไปทำงาน ไม่เคยมีเลยแม้แต่ครั้งเดียว คือรู้สึกว่างานนี้มันทำท่าย มันมีเรื่องให้เราได้คิดได้ทำอยู่ตลอดเวลา” (ผู้อำนวยการ C101,6:253)

“ครูต้องทำมากกว่า เพราะการสร้างจิตสำนึกไม่ใช่เรื่องง่าย สร้างพฤติกรรมในเรื่องของศาสนา ถึงแม้เป็นเด็กในครอบครัวมุสลิมแต่ไม่ได้ถูกกล่อมเกลาก็หลุด” (ผู้อำนวยการ A101,5:88)

“เรามีความตั้งใจที่มั่นคง ทำให้เรา ส่งผลให้พฤติกรรมของเรามีความมุ่งมั่นที่จะทำให้ดี” (เจ้าหน้าที่ D301,35:11)

“หลักสำคัญ คือ ความตั้งใจและการปฏิบัติอย่างดี” (เจ้าหน้าที่ G301,40:7)

“คือเราพอใจระดับหนึ่ง หากมองผลลัพธ์เชิงปริมาณ นักเรียน 99 เปอร์เซนต์ ไปต่อได้และเด็กก็ยังมีพัฒนา เราไม่ต้องการเพียงแค่นั้น จริงที่ว่าเข้ามหาวิทยาลัยได้ทุกคน การเข้ามหาวิทยาลัยเป็นไปได้เข้ารอบแรกตั้งแต่พอร์ทนั่นคือสิ่งดีที่เพิ่มขึ้นไปอีก ณ จุดนี้ก็คิดที่จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ ขณะเดียวกัน

เรื่องคุณธรรม จริยธรรมที่ติดตัวนักเรียนไป ภาพลักษณ์ที่เราหล่อหลอมไป การให้เด็กอ่านอัลกุรอาน เมื่อเขาจบไปแล้ว เข้าร่วมมหาวิทยาลัยเค้าต้องใช้ชีวิตความเป็นมุสลิมได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้ากับทุกคนได้ เป็นตัวตนของตนเอง อยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข มีความรู้ความสามารถ ไม่ด้อยกว่าเด็กคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะมุสลิม หรือไม่มุสลิมก็ตาม ตรงนี้ก็สะท้อนตั้งแต่รุ่นแรก ๆ แล้ว ว่าเด็กที่จบสามารถออกไปใช้ชีวิตได้ ทุกวันนี้มีทุกคณะ ลูกศิษย์บางคนเป็นดอกเตอร์ เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ก็เห็นว่าเค้าเริ่มต้นมาจากที่โรงเรียนนี้ ที่เรียนมาตั้งแต่ ม.1 จบ ม.6 และไปตามวิถีของเค้า เราจะเห็นว่าเค้ายังคงมีอุปนิสัยดีระ ใช้ชีวิตของการเป็นมุสลิมที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ในองค์กรไหนก็ตาม นี่ก็เป็นสิ่งที่เราเห็นว่าเป็นความสำเร็จของการเรียนที่สอนทั้งสองอย่างไปพร้อม ๆ กัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:133)

ครูหลายท่านได้กล่าวถึงความมุ่งมั่น พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ทางการสอนและการจัดการเรียนรู้ การสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพที่แตกต่างของตัวนักเรียน ต้องพยายามรู้จักใจของนักเรียน ครูต้องพยายามดำรงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การตรงต่อเวลา การเป็นนักเรียนรู้

“ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องที่ดี ให้นักเรียนได้เห็น อย่างเช่น การตรงต่อเวลา ถ้าเราทำได้ เวลาเด็ก ๆ เขาเข้าเรียน เขาก็จะเข้าเรียนตรงเวลาเพราะเขารู้ว่าครูคนนี้ตรงเวลา” (ครู F201,29:17)

“เข้าใจความแตกต่างของผู้เรียน วันนี้อาจมีอารมณ์แบบนี้ พรุ่งนี้อาจจะมีอารมณ์อีกอย่างหนึ่ง เราถึงจะเข้าถึงหัวใจเขาได้ ต่อให้เขาไม่มีความรักที่จะอยากเรียนวิชานี้ แต่สักวันหนึ่งเขาจะชอบ” (ครู A201,13:17)

“ครูไม่ใช่ผู้ให้อย่างเดียว แต่เป็นผู้รับด้วย รับในสิ่งที่ยังไม่รู้ และเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน ครูต้องไม่อายที่นักเรียนจะรู้มากกว่า เราต้องมาศึกษาเพิ่มเติมและต่อยอดในสิ่งที่นักเรียนได้รู้” (ครู B202,17:26)

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานธุรการได้กล่าวถึงความมุ่งมั่นในการทำงานไว้ว่ามีความปรารถนาที่จะพัฒนาสังคมมุสลิม เมื่อเขามีความรู้ มีความสามารถ มีโอกาสที่จะช่วยเหลืองานเพื่อสังคมมุสลิมได้ เขาจึงตั้งใจและทุ่มเททำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด

“หลัก ๆ ก็คือเหมือนอยากพัฒนาสังคมพัฒนาอิสลามนะครับ เหมือนตั้งแต่ช่วงเรียนเนี่ย ก็มีออกกิจกรรมออกค่ายอาสา ค่ายภาคฤดูร้อน กับกลุ่มเยาวชนมุสลิมต่าง ๆ เคยเข้าร่วมกับยุวมุสลิมของ กทม. โดยสำนักงานกลางของคณะกรรมการกลางประจำ กทม. นะครับ แล้วก็ได้เข้าไปอยู่ร่วมตรงนั้นและได้เห็นอะไรหลาย ๆ อย่าง แล้วก็หลังจากจบปริญญาตรี ก็ได้ไปเรียนปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยอาลีฟา ประเทศอินเดีย ที่นั่นมันอีกแบบหนึ่ง ซึ่งต่างกับสังคมไทยอจิงให้มุมมองมุมมองกว้างขึ้นเพราะว่าในสังคมอินเดียที่เป็นอยู่ด้วยกับความขัดแย้ง ที่โน่นมีความรุนแรงกว่าที่ไทย

เยอะ ชาวฮินดูกับมุสลิมแทบจะอยู่กันด้วยกันไม่ได้ แต่ที่นู่น ในที่ผมไปอยู่ในอาลีกาเขาอยู่ด้วยกันได้ ในมหาวิทยาลัยเขาก็ให้เกียรติกับทุกศาสนา มันทำให้มุมมองของผมกับการดำเนินชีวิตมองว่า คือทุกคนมันก็มีหลักของตัวเอง แต่ละศาสนามันต้องมีหลักของตัวเองอยู่ เรายึดถือแบบนี้เราก็ปฏิบัติตามแบบนี้ แล้วก็ในเมื่อผมกลับมาเนี่ยผมก็เลยมีความตั้งใจว่าเราจะต้องช่วยเหลือสังคมมุสลิม ช่วยเหลือนักเรียน ช่วยเหลือเด็ก ๆ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ ในวันข้างหน้าซึ่งตอนนี้ถ้าเรามีโอกาส เราก็ต้องทำมันเหมือนได้รับการปลูกฝังมาจากทางรุ่นพี่ ทางอาจารย์หลายคนที่ผมเคยปรึกษาเวลามีปัญหา เวลาที่มีอยากจะทำกิจกรรมรุ่นกิจกรรมนี้ เขาก็ให้คำปรึกษามาวิธีทำแบบนี้แบบนี้ เวลาเราอยาก จะพัฒนาเราต้องเริ่มจากตรงนี้ มันทำให้เหมือนเราได้แทรกซึมพวกจิตอาสาจิตอาสาอะไรพวกนี้เข้ามาเวลาผมมาอยู่ในจุดกลางของสังคมตรงนี้ มาปฏิบัติหน้าที่ตรงนี้แล้วมีโอกาสได้ช่วยเหลือเด็ก เพราะว่าอย่างธุรการเนี่ย 1 เกี่ยวกับเอกสารเด็ก ๆ เกี่ยวกับผลการเรียนเด็ก เวลาจะไปต่างประเทศเนี่ยคือเราพยายามจะ support เด็กแบบส่งเสริม มีเวลาเด็กปรึกษาเหมือน ๆ ที่รู้จักกัน เขาก็จะถามเราว่าที่นี่ต้องการเอกสาร เราก็จะก็จะพยายาม เนื่องจากตอนไปเรียนได้เกิด connection มีผู้ใหญ่หลายคนที่เราสามารถโทรปรึกษาได้ เวลาที่มีคำถามแล้ว ก็สามารถโทรสอบถามผู้ใหญ่หลายท่านได้ ก็เหมือนตอนอยู่อาลีกาที่มีผู้ใหญ่ที่เป็นจิตอาสาหลายคนเวลามีปัญหามาเนี่ย ผมก็จะต่อสายถึงดอกเตอร์ เวลาเจอปัญหาเนี่ยเราควรจะดำเนินการอย่างไร เราควรจะช่วยเหลือเด็กได้อย่างไร มีหนทางอย่างไรบ้าง มันทำให้เด็กได้ไปต่อ มันทำให้เด็กได้ไปเรียนรู้ในสิ่งที่เด็กสนใจต่อไปนะครับ” (เจ้าหน้าที่ E301,36:8)

2.9.9 การมีความเป็นพี่น้อง การให้อภัยและการตักเตือนกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์

จริยธรรมและคุณธรรมอิสลามที่ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ใช้ในการทำงานร่วมกัน คือการตระหนักถึงความเป็นพี่น้องในสายเชือกแห่งความศรัทธาเดียวกัน ปฏิบัติต่อกันเปรียบเสมือนคนในครอบครัว ในยามที่มีความคับข้อง หมองใจ จะรีบพูดคุยเพื่อยุติปัญหาให้เร็วที่สุด คุณลักษณะที่สำคัญของบุคลากรอีกประการคือการมีหัวใจที่เมตตา ให้อภัยต่อกัน และพยายามไม่ให้มีผลกระทบกับการทำงานและผลประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการตักเตือนกันที่เป็นประโยชน์ ให้คำแนะนำที่ดีต่อกันเสมอ

“เพื่อให้ความเป็นธรรม เช่น ไปเตือนต่อหน้าเพื่อนครูด้วยกัน เคยมีครูทะเลาะกับหัวหน้างานสุดท้ายเอาศาสนามาพูด เอาความเป็นพี่น้องมาพูด เอาผลประโยชน์ของส่วนรวม เค้ต่างร้องไห้แล้วยอมอภัยกัน เพราะการแตกแยกก็ไม่ทำให้ได้ประโยชน์” (ผู้อำนวยการ E101,8:147)

“สมมุติว่าเราข้องใจกับเพื่อนเรา ต้องคุยเปิดใจ ศาสนาเราบอกว่า ถ้าไม่คุยกัน 3 วันจะบาป เราก็จับหลักการตรงนี้ ก็ต้องรู้จักคำว่าให้อภัย (ให้อภัย) เปิดใจ คือเราจะไม่มีการพิถนะฮ์กัน เหมือนกับที่เราไม่ชอบอะไร ก็ให้ตักเตือนกันโดยตรงกับเด็กเนี่ยจะง่ายกว่า ตักเตือน ตรงนั้นเลย เราจะไม่มีการเอาเรื่องคนนี้ ไปนินทาคนนั้นให้ฟัง ไม่มีกันว่าข้างหน้าอีกอย่าง ลับหลังอีกอย่าง คือ

พยายามเอาเรื่องศาสนา จะไม่มีการพิถนะย์ จะไม่มีการเอาเรื่องคนอื่น ไม่อยากให้เกิดความแตกแยกกัน เราจะเอาความรักมาใช้ ความเป็นพี่น้องมาใช้” (ครู G202,31:22)

“หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน บรรยากาศการทำงานเหมือนพี่น้องกัน อย่างที่เค้าบอกว่ามุสลิมคือพี่น้องกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เหมือนคนในครอบครัว” (ผู้อำนวยการ A101,5:14-15)

“อันดับ 1 เลยก็คือคุณต้องมีเจตนาที่ดี หรือเหนียวเพื่ออัลลอฮ์ โรงเรียน D เด็กที่ไม่เรียบร้อย เปอร์เซนต์ เด็กบางคนอาจจะมีความประพฤติที่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่เมื่อมาอยู่ที่นี่ ครูต้องมีความอดทน ต้องมองเด็กให้เป็นลูกเป็นหลาน แล้วมองบุคลากรในการทำงานเป็นครอบครัว ของผมรวมไปถึงผู้ปกครองที่บ้านเขาด้วยต้องรับรู้ในเรื่องความทุกข์สุขของเด็ก แม้ว่าจะมากหรือน้อยก็ตามเด็กสามารถพูดคุยกับเราได้ เราจะพูดคุยตลอดว่าพวกเขาดีคือลูกหลานของคุณ แต่ในเรื่องของการเรียนเธอคือลูกศิษย์ แต่เมื่อจบการเรียนแล้ว เธอคือลูกหลานของคุณเธอคือครอบครัวเดียวกับครู รวมถึงผู้ปกครองที่บ้านเธอด้วย” (ครูD202,23:17)

“ก็คือการมองนักเรียนให้เป็นครอบครัวเดียวกันเราก็จะปฏิบัติกับเขาเหมือนกับที่เราปฏิบัติกับคนในครอบครัวของเรา” (ครู D202,23:18)

“ความเป็นพี่น้อง เช่น ถ้ามีงานหนึ่งผมก็จะถามว่าใครพร้อมที่จะทำ และเราก็ช่วยกัน ทำคนเดียวไม่สำเร็จ” (ครูA201,13:11)

“เราเป็นโรงเรียนบูรณาการมีทั้งศาสนาและสามัญและแน่นอนว่าต้องมีศาสนาและสามัญ บางครั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มันเลยออกกรอบศาสนา คุณครูที่เป็นศาสนาก็จะคอยเตือนคุณครูสามัญ เราเรียกว่าการตักเตือนซึ่งกันและกัน” (ครู D202,23:9)

“จะมีในเรื่องการตักเตือนการได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นญะมาอะฮ์ ซึ่งสิ่งนี้ก็เป็นหลักคำสอนของศาสนาเหมือนกันที่ส่งเสริมให้ทำอะไรร่วมกัน ปรึกษาหารือกัน ทั้งในส่วนที่เป็นการทำงานทั่วไป แล้วก็ทั้งการปฏิบัติศาสนกิจ และการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้ที่พบเห็น” (ครู F201,28:7)

2.9.10 การใช้หลักมูรอเกาะห์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ

หนึ่งในบทบาทสำคัญของคณะผู้บริหารและหัวหน้างานคือการใช้หลักมูรอเกาะห์เพื่อการตรวจสอบ ติดตาม ผลการดำเนินงาน นับเป็นความรับผิดชอบหรืออمانةสำคัญเช่นกัน เพราะการตรวจสอบ การติดตามงานอยู่เสมอจะทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบกระตือรือร้น เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติตนและปฏิบัติงาน พัฒนาให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย แก้ไขปัญหาได้ทันเวลา

การติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนจากคณะครู (ที่ปรึกษา) ของโรงเรียน

“โรงเรียนเราเป็นมูลนิธิ มูลนิธินี้จะใหญ่กว่าเพื่อนเลย มีผู้รับใบอนุญาต มีท่านผู้สนับสนุนโรงเรียน มีตัวแทนผู้ปกครองที่อยู่ในแนวคิดเดียวกับเรา คนที่สนับสนุนทางโรงเรียนมา แต่ครูที่จะเข้ามาโรงเรียนประจำมีอยู่ 3 ท่านเรียกว่า มาทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วันถึง 4 วัน 2 ท่านจะมาบ่อยมาก ก็จะเรียกผมเข้าไปพบรายงาน อีก 1 ท่าน จะดูเรื่องอาคารสถานที่” (ผู้อำนวยการ E101,8:71)

การติดตามการดำเนินงานตามฝ่ายจากหัวหน้างาน

“จะมีหัวหน้าช่วงชั้น และหัวหน้ากลุ่มสาระจะคอยกำกับ ติดตาม การสอน แล้วมาวิเคราะห์ จุดบกพร่อง แจ้งเพื่อพัฒนาแก้ไข ถ้าสี่เดือนผ่านก็จะบรรจุให้เลย แต่ถ้าไม่ผ่านเราก็จะแจ้งก่อน คนที่จบครุมาก็ไม่ใช่ว่าจะเป๊ะทุกคนเช่นกัน บุคลิกบางอย่างต้องกำกับดูแล” (ผู้อำนวยการ A101,5:128-129)

“จะประชุมกันกำหนดการอย่างชัดเจน เพื่อติดตามงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:58)

“ฝ่ายหัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้ากลุ่มสายงาน และก็ติดตามการทำงานของเขา” (ผู้อำนวยการ C101,6:127)

การติดตามการดำเนินงานจากผู้อำนวยการโรงเรียน

“ผมเดินไปแล้วผมไปเจอกลอนหลุดประตุมกก็จะบันทึกในไดอารี่ของผม การเปิดแอร์ทิ้งไว้ หรือว่ารองเท้าวางไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ผมก็จะจดไว้แล้วก็ถ้ามีโอกาสก็จะเชิญ VP (หัวหน้างานตามช่วงชั้น) มาว่ามีแบบนี้แบบนี้ ให้ VP แก้ไขปัญหาที่ครูในตึกแล้วก็วันสองวันก็มารายงานผล” (ผู้อำนวยการ E101,8:70)

“ส่วนการอบรมบางคน หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการจะพิจารณาว่าควรพัฒนาในเรื่องใด อาจมีการอบรมมาบุคคลส่งมา หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการก็จะพิจารณาว่าใครเหมาะสม โรงเรียนก็จะซัพพอร์ตในเรื่องค่าใช้จ่าย หรือความสะดวกในด้านเวลาการทำงาน” (ผู้อำนวยการ A1010,5:67)

“ผู้บริหารจะประชุมร่วมกันทุก ๆ วันจันทร์ของสัปดาห์โรงเรียนนี้เหมือนกับแยกเป็น 3 โรงเรียน โรงเรียนหนึ่ง 500 โรงเรียนนั้นมี 800 โรงเรียนนั้นมีอีก 600 คน ผู้บริหารก็จะมาคุยกันแล้วก็นำเสนองานต่าง ๆ ปัญหาที่เจอในแต่ละสัปดาห์เพื่อให้ทีมได้ทราบและช่วยกัน แก้ปัญหาในงานความคืบหน้าในแต่ละงานต่อไป” (ผู้อำนวยการ A101,5:118)

“ใน 1 ปีการศึกษา คือ การทำแบบประเมินตนเองเทอมละ 1 ครั้ง เทอมละ 1 ครั้งเป็นแบบประเมินที่มีเป้าหมายมุ่งเน้นที่จะให้ครูสะท้อนหรือสรุปว่าสิ่งที่ตัวเองทำสำเร็จใน 1 เทอมมีอะไรบ้าง สิ่งที่เขาทำสำเร็จสิ่งที่เขาทำสำเร็จไม่ได้หมายความว่าความว่างานรูทีนที่ได้รับมอบหมายให้ไปทำ แต่สิ่งที่ทำสำเร็จ เช่น มันจะต้องจับต้องได้เช่น เช่น เขาสอนคณิตศาสตร์ ม. 1 มีนักเรียน 25 คน Before and

After นักเรียน ผลการเรียนนักเรียนเป็นยังไง นักเรียนเข้าใจตัวชีวิตใหม่ มีการประเมินทดสอบก่อนเรียน โอเค นักเรียนรู้ 95% หลังจากสอนและนักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น 80% ต้องรายงานออกมาเป็นแบบประเมินตัวเอง เสร็จแล้ว ในด้านอื่น ๆ แล้วแต่ว่าเขาดูแลเรื่องอะไรงานเขาก็จะถูก ระบุตรงนี้ มันคือผลสัมฤทธิ์สิ่งที่เขาทำสำเร็จ” (ผู้อำนวยการ C101,6:160)

2.9.11 การมีหลักอภิสติกอมะธ เพื่อความมีวินัย ความสม่ำเสมอในการทำงาน

ผู้บริหารและครูปฏิบัติงานตามปฏิทินการศึกษา ตามกำหนดที่วางแผนร่วมกัน โดยจะรักษาวินัย ความสม่ำเสมอต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานให้ดี เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามแผนหรือกำหนดการที่วางไว้

“ผู้บริหารจะประชุมร่วมกันทุก ๆ วันจันทร์ของสัปดาห์” (ผู้อำนวยการ A101,5:57)

“ครูจะมีการประชุมอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง” (ผู้อำนวยการ A101,5:119)

“ผู้บริหารจะมาประชุมกันทุกวันจันทร์ มานั่งคุยกันเพื่อแก้ปัญหา หรือวางแผนในวันข้างหน้าในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดการเรียนการสอน หรือศาสนา เพราะทุกกลุ่มสาระจะสอดแทรกศาสนาเข้าไปด้วย” (ผู้อำนวยการ G101,10:18)

“สำหรับตัวครูจะเน้นเรื่องอمانةยี่เป็นที่หนึ่ง เราเป็นครูต้องมีอمانةยี่มาก เราต้องไปก่อนนักเรียน กลับก็กลับทีหลัง เข้าสอนให้ตรงเวลา เลิกให้ตรงเวลา เราต้องเป็นตัวอย่งที่ดีให้กับนักเรียนก็เป็นเรื่องแรกที่ครูยี่ดี” (ครู F202,29:5)

“...ในแต่ละอาคารก็จะมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการเรียกว่า VP ดูแลโดยภาพรวม แต่ว่า HOD อย่างหมวดภาษาไทยเลย หัวหน้าหมวดของทุก ๆ หมวดเราเรียกว่า HOD (Head Of Department) ก็แบ่งงานเป็นหมวดจัดการตั้งแต่ระดับชั้นประถม ป. 3 ไปจนถึงชั้นมัธยม 6 นะคะ ก็แบ่งเป็นรายวิชาไปทุก ๆ วิชาที่จะก็จะมี head หรือ HOD ของตัวเองนะคะทุก ๆ นโยบายในเรื่องของการศึกษาเรื่องวิชาการต่าง ๆ นะคะ เราก็จะรับมาจากผู้บริหารนะคะ ก็จะมีคณะผู้บริหารรวมถึงมาจากการประชุมต่าง ๆ ที่เป็นข้อตกลงหรือมติในการประชุมนะคะ และทุก ๆ อาทิตย์เราก็จะมีการประชุมฝ่ายวิชาการนะคะ ช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดีทุกวัน รับนโยบายแนวทางหรือว่าร่วมกันแก้ปัญหาวิชาการอะไรก็แล้วแต่เราก็จะนำไปสู่กระจายคุณครูแต่ละหมวดวิชาโดย head หรือว่า HOD ตรงนี้อะคะ แล้วก็ในส่วนงานนอกจากรับนโยบายจากผู้บริหารมาแล้วนะคะ เราก็จะดูในส่วนในเรื่องการพัฒนาครูในทุก ๆ เดือนแล้วก็ต้องวางแผนการเข้านิเทศคุณครูนะคะเพื่อพัฒนากายภาพหรือคุณภาพทางการสอนของคุณครูให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนะคะ นอกจากนั้นก็มีส่วนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของเด็กมันก็จะมีการเชื่อมโยงกันเวลาเราเข้าไปนิเทศคุณภาพการสอนของครูแล้วก็ต้องเข้าไปเช็คความสามารถเชิงวิชาการของนักเรียนด้วยแล้วก็ทุก ๆ ภาคเรียน ทุก ๆ การสอบอย่างนี้คะ ก็จะมีการนำคะแนนของเด็กมาวิเคราะห์นะคะเป็นรายวิชาเป็นรายห้องแยกกันไปก่อนตามหมวดจริง ๆ เราต้องมีการสรุปเด็กอ่อนมีกี่คนอ่อนเรื่องอะไรมีการสรุปเป็น pattern ที่ชัดเจน เอาคะแนนของเด็กมานั่ง

วิเคราะห์แล้วก็จัดว่าเป็นกลุ่ม กลุ่มนี้เป็นเด็กอ่อนนะกลุ่มนี้เป็นเด็กที่เฝ้าระวังอย่างนี้นะคะ หลังจากวิเคราะห์ภายในหมวดแล้วก็จะนำไปประชุมในด้านวิชาการนะคะกับคณะที่เป็น HODของแต่ละหมวด แล้วก็ผู้บริหารนะคะเพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาที่พูดคุยกับผู้ปกครองที่จะให้ความร่วมมือด้วย” (ครู E201,24:30)

“คุณครูที่สอนอัลกุรอาน โรงเรียนจะให้คุณครูพัฒนาอยู่ตลอดแม้จะมีการอ่านที่ดีอยู่แล้ว ไม่มีการหยุดพัฒนาเลย โรงเรียนได้เชิญวิทยากรจากต่างประเทศที่นำหลักสูตรนูรอณี กออีตะฮ์มาเลย อยู่กับเราหนึ่งเดือน หลังจากนั้นเราจะมี การอ่านกับเค้าทุกวันกับวิทยากร ถ้ามีการขาดเรียนอาจไม่ได้สอนวิชานี้” (ครู E204,27:13)

“ทุกวันศุกร์ก็จะมี การอ่านซูเราะฮ์กะหิฟตอนเช้า ซึ่งหะดีษนบีบอกว่า นี่คือนิสัยที่นบีทำแล้วมันได้รับประโยชน์มากมายเพราะนั่นเราก็เอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นวิถีชีวิต” (ผู้อำนวยการ A101,5:143)

2.9.12 การทำงานด้วยความรัก ความเมตตา และความอดทน

ครูหลายท่านกล่าวถึงการปฏิบัติงานด้วยความรัก ความเมตตา และความอดทนว่าจะช่วยให้ทำงานได้อย่างมีความหมาย มีความสุขและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีมุมมองว่าการได้ทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตนับเป็นโปรดปรานจากพระเจ้า การดำรงเจตนาที่บริสุทธิ์ต่อการทำงานเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานได้รับความจำเริญจากพระองค์ การเป็นครูคือการสร้างคนให้สมบูรณ์ทั้งจิตวิญญาณ จิตใจและร่างกาย ผ่านการให้ความรู้ การอบรมขัดเกลาบุคลิกภาพตามแนวทางอิสลาม จำเป็นจะต้องปฏิบัติงานด้วยความรักทั้งในตำแหน่งคัมภีร์ งาน และเพื่อนร่วมงาน มีความเมตตาต่อผู้เรียน และมีความอดทนต่อการทำงาน

“ใจต้องรักในอาชีพ รักในงานสอน รักในศิษย์ที่อยากเห็นเขาเติบโตไปแบบมีอีหม่าน (มีความศรัทธา) เราไม่ใช่มาสอนวิชาความรู้อย่างเดียว เราสอนการเป็นมุสลิมที่ดีด้วยมันค่อนข้างหนัก และไม่เหมือนกับโรงเรียนสามัญ เราต้องรู้จักบูรณาการการสอน เช่น การที่นักเรียนหญิงเขาไปคุยกันในห้องน้ำและเสียงดัง เราก็จำเป็นต้องสอนเลยด้วยคำพูดที่ดี” (รองผู้อำนวยการ A102,14:11)

“การมอบสิ่งที่ดีที่สุดให้กับนักเรียน คือสิ่งที่เรามี สิ่งที่เราได้มา การศึกษา ประสบการณ์กับอีกอันหนึ่งก็คือสิ่งที่ปัจจุบัน เรายังไม่ได้เรียนมันควรจะหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้รู้เท่าทันปัจจุบัน แล้วก็นำมาให้นักเรียนเพิ่ม ไม่ใช่เป็นครูที่รู้และประสบการณ์แค่ปริญญาตรีที่จบมาและนำเสนอให้นักเรียนทุกปีทุกปีเพราะไม่ได้ใช้หนังสือเล่มเดิมมาสอน แต่เราเปิดหนังสือเล่มใหม่ ๆ ให้นักเรียนได้อ่านได้เข้าใจในส่วนของผมที่ทำอยู่ตอนนี้” (ครู B202,17:25)

“หลัก ๆ เลยจะเป็นในเรื่องของความรักในอาชีพ ความอดทน อันนี้สำคัญมากเพราะการเป็นครูคือการสร้างคน หากครูจะคิดว่าเด็กคนนึงจะเติบโตมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดี เรายังมีส่วนด้วยที่ทำให้เขาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีเพราะฉะนั้นการอดทนการบ่มเพาะ การปลูกฝังเป็นสิ่งสำคัญมาก รวมถึงการ

ติดตามเพราะบางที่การทำงานที่มันไม่เกิดผล เราจะรู้สึกท้อ การอดทนและรักในอาชีพคือหัวใจสำคัญที่สุดของการเป็นครู” (ครู C202,19:20)

“เมตตาของเราต้องพิเศษ ต้องถึงเด็กและได้ใจเด็กด้วย เราต้องเข้าถึง เขาให้ได้ เด็กวัยนี้ด้วยกับสภาพที่เขาเจอเหมือนกับว่าถ้าเราต้องการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเขา เราต้องเข้าถึงเขา แล้วค่อยมองไปถึงปัญหาและทำให้เขาเห็น สะท้อนให้เขาเห็นว่ามันเป็นแบบนี้ เราสามารถที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองได้ บอกชี้แนะแนวให้เขา แนวทางให้เขา การใช้ชีวิตทักษะชีวิตหรือบางคนมีปัญหาเยอะ แม่เสียชีวิตอยู่กับพ่อ อาจจะมีปัญหาเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวเขาอยู่กับพ่อ พ่อไม่เหมือนแม่ ก็อาจจะอยู่แบบไม่สะอาด ครูก็ต้องเข้าไปสอนทักษะชีวิตเขาความเป็นอยู่ การซักผ้าก็ต้องเรียนรู้ถึงขนาดนั้นเลย สำหรับครูที่นี่ เด็กที่เราไปดูก็จะเป็นเด็กหอเพราะที่นี่ 80% เป็นเด็กหอ 20% เป็นเด็กไปกลับ โรงเรียนเรามีโครงการเยี่ยมบ้านเด็ก ถ้าเด็กคนไหนมีปัญหาเราจะเข้าถึงผู้ปกครองอย่างล่าสุดจะมีเด็กคนนึงอยู่ ม.6 แล้วที่บ้านมีพ่อเป็นโรคหัวใจ สมอองตืบ แม่หาเลี้ยงคนเดียว มีน้องอีกหลายคนที่ต้องดูแลและเด็กตอนนี้อยู่ ม.6 เขาก็ขอออนแฮนด์ อาจารย์ผมต้องช่วยแม่ชายของ มาโรงเรียนไม่ได้ ผมขอออนแฮนด์ได้ใหม่คือเราให้โอกาสถึงกับให้ครูเอางานให้เพื่อที่จะให้เขาจบ ม.6 ตอนนี้เขาเหลืออีกเทอมมันก็จะจบ ม.6 แล้วก็พยายามผลักดันให้เขาให้จบ ให้โอกาสเขาตามคอนเซ็ปต์ของโรงเรียนเลย เด็กคนไหนที่มีปัญหาเรื่องพฤติกรรมโรงเรียนก็ให้โอกาสปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในเมื่อคุณปรับเปลี่ยนไม่ได้ โรงเรียนก็จะหาวิธีการในชั้นตอนหนึ่ง จะให้เขาอยู่ในส่วนไหนประมาณนั้น ถ้าเกิดอยู่ที่นี้และสร้างปัญหา ก็อาจจะย้ายไปนักเรียนแลกเปลี่ยนให้ไปอยู่โรงเรียนอื่นสัก 1 สัปดาห์ 2 สัปดาห์ คือวิธีการแก้ เพราะเขาเปลี่ยนสถานที่พฤติกรรมเขาอาจจะเปลี่ยนขึ้น แต่ล่าสุดก็มีลักษณะนี้เหมือนกันเด็กมีปัญหาทะเลาะวิวาทเอาไม่อยู่ทำยังไง ย้ายไปอยู่อีกโรงเรียนหนึ่งผลลัพธ์ที่ได้กลับมาอัลฮัมดุลิลลาฮ์คะ พอเด็กกลับมาแล้วมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นเพราะว่าที่เขาไปอยู่เหมือนกับเขาจะเข้มข้นเรียนฮาฟิซอัลกุรอานต้องตื่นตามเวลา แต่อยู่ที่นี้เด็ก ๆ ต้องถูกกระตุ้นโดยครูหอ” (ครู C203,20:3)

“คุณธรรม อย่างแรกเลยก็คืออمانةอันนี้สำคัญที่สุด เขาบอกว่าอمانةก็คือความรับผิดชอบ ทุก ๆ ความรับผิดชอบต้องถูกสอบสวน ก็เลยเป็นสิ่งที่ให้เราทำอะไรทุกอย่างก็ต้องคำนึงถึงตรงนี้ ว่าต้องทำในสิ่งที่เรารับผิดชอบให้ดีที่สุดนะคะ อีกอันหนึ่งคือเขาเรียกว่าอะไร มาฮับบะฮ์ มาฮับบะฮ์ คือความรัก รักระหว่างกันของการร่วมงานกัน ความรักของเราต่อเพื่อนร่วมงาน ความรักของเราต่อองค์กร อะไรอย่างนี้ ที่โรงเรียนจะสนับสนุนให้มีเกิดขึ้น เรียกว่ามาฮับบะฮ์ ก็เป็นจุดสูงสุด แล้วก็จริง ๆ แนวทางสำคัญที่ใช้สำหรับเราในการประกอบอาชีพเราก็คือแนวทางของท่านศาสดาอันนี้ก็น่าจะเป็นหลัก ๆ ของที่นี่” (ครู E201,24:16)

“ต้องเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาจริงๆ เพราะเด็กที่นี่ สมัยนี้ก็เข้าใจนะคะ ช่วงอายุของครูกับการดำเนินชีวิตกับเด็กสมัยนี้ค่อนข้างจะแตกต่างกันมาก หนึ่งคือเราต้องเข้าใจเด็กก่อน ถ้าแสดงแบบนี้เขาต้องการอะไรเราต้องทำอะไร แต่ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่เราพบก็คือ เด็กไม่สามารถแยกกับปัญหาครอบครัว ออกจากการเรียนได้เพราะเขามีปัญหาทางครอบครัว มันก็ทำให้ผลการเรียนของเขาตกลง ดังนั้นพอครูเข้าใจปัญหาเขา เราก็ต้องหาวิธีแก้คือไปเข้าถึงเขา บางทีเขาอยู่กับโทรศัพท์เยอะ การ

เข้าถึงเขาค่อนข้างที่จะยาก ถ้าเราไม่ได้เล่น facebook ก็จะไม่ยากมากที่จะรู้จักเขา ว่าคนนี้มีปัญหาอะไร มีนิสัยอย่างไร มีบุคลิกอย่างไร เป็นอะไรที่ยากมาก ดังนั้นต้องเข้าใจ เข้าถึงจริงๆ ถึงจะรู้ปัญหาของเขา และสามารถแนะนำเขาได้ อย่างบางคนมีปัญหาทางบ้านเนี่ย เขาก็ไม่สามารถแยกออกจากกับเรื่องของการเรียนได้ มีพฤติกรรมต่อต้านในกฎระเบียบ เช่น อยากจะนอน เราก็จะมีการให้แนะนำพูดคุยกับเด็ก ๆ ว่าปัญหาทางบ้านก็คือปัญหาของผู้ใหญ่ ส่วนเรามีหน้าที่เอาการเรียนก็ให้กำลังใจ” (ครู C204,21:14)

“ต้องมีความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา ใจ ต้องรักในอาชีพของครู ต้องมีความอดทน มีความพยายาม มีความยุติธรรมกับเด็ก และต้องรู้จักการแนะนำ แนะนำเด็กไปในทางที่ดี ได้อันนี้คือสำคัญที่สุดและ ต้องเป็นแบบอย่างให้กับเด็กรักเด็กเหมือนรักลูกตัวเอง สอนนักเรียนเหมือนกับสอนลูกตัวเอง และการรู้จักเด็กแต่ละคนเพื่อที่เราจะพัฒนาเขาได้ถูกต้อง” (ครู G202,31:19)

2.9.13 การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น

หนึ่งในคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามที่ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ ของโรงเรียนให้ความสำคัญคือการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กันและกัน โดยเฉพาะการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนที่เป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้และเลียนแบบ ไม่ว่าจะเป็นการละหมาด การถือศีลอด การอ่านอัลกุรอาน การใช้คำพูด การแสดงความคิดเห็น การแต่งกาย การเข้าสอนตรงเวลา การรักษาคำพูด การมีความรับผิดชอบ (อمانةฮ์) โดยมีความเชื่อมั่นว่าการเป็นแบบอย่างที่ดีมีความสำคัญมากกว่าคำสั่งสอน จึงทำให้ทุกคนตระหนักถึงการปฏิบัติตนดี ทั้งในด้านความนึกคิด คำพูด และการกระทำ ในทุกอิริยาบถ

“เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน ถ้าเราทำสิ่งไหน เราก็สามารถสอนเขาได้อย่างเต็มที่ การสอนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ทำให้เด็กเข้าใจในเนื้อหา เข้าใจนักเรียน” (ครู F201,28:24)

“ครูที่ดีในแง่ของผมเนี่ยคือการเป็นแบบอย่างไม่ใช่แค่การสอน ครูจะต้องเป็นแบบอย่าง ไม่ใช่แค่สอนอย่างเดียว จะให้เด็กนับ 1 ครูต้องนับ 1 ได้ และรู้ความหมายของหนึ่งด้วย อันดับที่ 2 ครูต้องมีคุณธรรมนะครับ” (ครู D202,23:19)

“สำหรับตัวครูจะเน้นเรื่องอمانةฮ์เป็นที่หนึ่ง เราเป็นครูต้องมีอمانةฮ์มาก เราต้องไปก่อนนักเรียน กลับก็กลับทีหลัง เข้าสอนให้ตรงเวลา เลิกให้ตรงเวลา เราต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนก็เป็นเรื่องแรกที่ครูยึด” (ครู F202,29:5)

“ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องที่ดี ให้นักเรียนได้เห็น อย่างเช่น การตรงต่อเวลา ถ้าเราทำได้ เวลาเด็ก ๆ เขาเข้าเรียน เขาก็จะเข้าเรียนตรงเวลาเพราะเขารู้ว่าครูคนนี้ตรงเวลา” (ครู F201,29:17)

“สำคัญคือครูต้องเป็นแบบอย่างให้กับเด็ก คือสำคัญในเวลาที่เราจะพูด จะบอกอะไรกับเด็ก ถ้าเราไม่ทำเป็นแบบอย่าง เขาบอกว่าการพูดไม่สำคัญเท่ากับการกระทำให้เด็กเห็น เด็กดูว่าครูปฏิบัติอย่างไร เขาก็จะปฏิบัติตาม” (ครู G202,31:14)

“ส่วนของผมนะคือในตัวเราเนียต้องเป็นแบบอย่างให้ดีที่สุด” (เจ้าหน้าที่ A302,33:10)

“ผมต้องการจะฝึกหัวหน้าฝ่าย ผมก็จะเอาหัวหน้าฝ่ายแต่ละฝ่ายมารวมด้วยช่วงแรก ๆ ให้นั่งดูสังเกตการณ์ เวลาผมถาม ผมถามอย่างไร ตอนนี้อยู่ปล่อยให้เขาถามเองแล้ว เรานั่งดู ต่อไปแล้วเค้าจะต้องพีดแบ็กกลับมาว่าครูคนนีเนีย ถ้าจะมอบหมายงานในโรงเรียนทำอะไรได้บ้าง นอกจากบทบาทการสอนเนีย มีอะไรอย่างอื่นอีกไหมที่ จะสามารถมอบหมายให้กับครูคนนี้ได้ จากสิ่งที่เขารายงาน ประเมินตนเองมา แต่ว่าการประเมินตนเองของเขาเนีย มันไม่สามารถจะนำมาเป็นข้อสรุป 100% นะ เอามาเป็นส่วนเป็นส่วนประกอบในการสรุปซึ่งการนิเทศเอะไรต่าง ๆ เนียมันจะเป็นหลายด้านแต่เป็นส่วนประกอบในการสรุปซึ่งการนิเทศเอะไรต่าง ๆ เนียมันจะเป็นหลาย ๆ ส่วนที่มาดูพร้อมกัน...” (ผู้อำนวยการ C101,6:165-166)

“เราทำด้วยความยุติธรรม เปิดเผยโปร่งใส ไม่ได้ว่ามีไบแอส หรือว่ามีทัศนคติทางลบกับครูคนใดคนหนึ่ง” (ผู้อำนวยการ C101,6:165-167)

2.10 ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติที่แสดงถึงการสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาอย่างคุณภาพจำเป็นต้องมีการร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งที่บ้านโรงเรียน และมัสยิด ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวว่า

“การร่วมมือกันทุกฝ่าย บรม.ต้องไปด้วยกัน คือบ้าน โรงเรียน มัสยิดต้องไปด้วยกันทั้งหมด” (ผู้อำนวยการ G101,10:47)

อันจะส่งผลให้การดำเนินงาน การพัฒนาและการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจการงานของโรงเรียน ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนผ่านบทบาทภายนอกสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ครู และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจัดประสบการณ์เรียนรู้ในห้องเรียน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เมื่อโรงเรียนรับการยอมรับ ความไว้วางใจ ความพึงพอใจจากชุมชน ต่อการจัดการศึกษาและการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน จึงส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาต่อ ผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า

“โรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเด็กและเหมือนเป็นแหล่งที่พุ่มพักให้เขาเป็นคนคืออย่างนี้มันอยู่ที่ตรงนี้” (ผู้ปกครอง C401,44:30)

ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวถึงความภาคภูมิใจที่ได้รับการไว้วางใจจากชุมชนในการจัดการศึกษาให้กับบุตร

“ภูมิใจในเรื่องปากต่อปาก เราอยู่ในชุมชนนี้ เจอผู้ปกครองหลากหลาย พอพูดถึงโรงเรียนไว้วางใจที่จะส่งลูกหลานให้มาเรียนที่นี่ ถึงแม้บางครั้งผู้ปกครองจะอยู่ไกลเกือบมินูรี แต่ก็ยังส่งลูกมาเรียนที่นี่” (ผู้อำนวยการ D101,7:65)

และด้วยอัตลักษณ์ของบางชุมชนที่มีความเข้มแข็งในวิถีอิสลาม จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ชุมชนที่นี่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่เน้นในเรื่องศาสนาเป็นหลัก จะเห็นว่ารอบ ๆ บริเวณนี้มีแต่มัสยิด มีแต่โรงเรียนสอนศาสนาศูนย์จริยธรรม เมื่อก่อนนี้เด็ก ๆ เล็กเรียนจากนี้ เดินไปมัสยิด ไปเรียนอัลกุรอานในละแวกใกล้ ๆ เคียงกัน ทั้งที่โรงเรียนเราก็สอนแต่ว่าพ่อแม่เขาก็ให้เรียนอีก” (ผู้อำนวยการ F101,9:36)

2.10.1 การช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน

ผู้บริหารได้ให้ข้อมูลว่าความร่วมมือของชุมชนเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษาของโรงเรียน ตั้งแต่การแรกเริ่มของก่อตั้งจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ที่ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ทั้งด้านความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน ในขณะเดียวกันผู้ปกครองก็รับรู้และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

“คนที่มาช่วยวางพื้นฐานของโรงเรียนเราในช่วงแรกๆ ก็คือคนในกลุ่มโต๊ะอวัซฮ์และอาจารย์ประเสริฐ มัสฮารี เป็นคนมาช่วยวางให้โรงเรียน E ครบ มาวางหลักสูตร มาวางอะไรให้” (ผู้อำนวยการ E101,8:11)

“ภูมิใจต่อการเจริญเติบโตของโรงเรียน G. จากที่มีอาคารเดียว ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีอะไรแต่ด้วยความร่วมมือของชุมชนแล้วก็คนที่มีความจิตศรัทธาบริจาค โรงเรียนสร้างขึ้นมาได้ด้วยกับเงินบริจาคทั้งหมดเพราะทางมัสยิดก็ไม่มีเงินที่จะมาซัพพอร์ตตรงนี้ แม้กระทั่งอาคารนี้ก็ขอรับบริจาค ขนาดเป็นคนต่างศาสนิกเขาก็บริจาคเพราะเขาคิดว่าคืนให้กับสังคม” (ผู้อำนวยการ G101,10:36)

“ถือว่ามัสยิดลดต้นทุนค่าห่มเรื่องการศึกษาใช้ได้เลย เป็นแบบอย่างที่ดีเลย” (ผู้ปกครอง G401,64:8)

“ที่นี่เป็นส่วนหนึ่งของมัสยิดด้วย นโยบายก็จะมีกรรมการดูแลด้วย ค่าให้ความสำคัญ” (ผู้ปกครอง G401,64:9)

2.10.2 การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนในเครือและชุมชน

นอกจากการได้รับความร่วมมือกับชุมชนแล้วโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่ วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ได้มีส่วนช่วยพัฒนาโรงเรียนในเครือและพัฒนาชุมชนผ่านบทบาท ของผู้บริหารและครูในโรงเรียน การพัฒนาโรงเรียนในเครือข่ายก็เพื่อพัฒนางานด้านวิชาการผ่าน การพัฒนาครู และสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของโรงเรียนในเครือข่าย ใน ด้านการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนผู้บริหารและครูหลายท่านมีบทบาทภายนอกสถานศึกษา หลากหลาย เช่น การเป็นผู้บรรยายศาสนธรรม (คอเต็บ) ของมัสยิด การเป็นนายกสมาคม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย การเป็นรองประธานโครงการอบรมผู้สนใจ อิสลาม การเป็นวิทยากรเผยแพร่ศาสนาอิสลามให้กับผู้สนใจอิสลาม การเป็นวิทยากรในเรื่องการ บริหารและการจัดการศึกษา การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนอิสลาม ศึกษา นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อจัดประสบการณ์เรียนรู้ นอก ห้องเรียนและเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนด้วย

บทบาทของบุคลากรที่ต่อชุมชน

ผู้บริหารและครูหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทภายนอกสถานศึกษาที่มีต่อชุมชน เช่น การ เป็นนายกสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือและพัฒนากระบวนการบริหารรวมถึงบุคลากรของโรงเรียนในเครือข่ายผ่านการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ การเป็นรองประธานโครงการอบรมผู้สนใจอิสลามทำหน้าที่เผยแพร่อิสลาม การเป็นวิทยากร ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้กับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ การเป็นผู้บรรยายศาสนธรรม(คอเต็บ)ของมัสยิด การเป็นคณะกรรมการของมัสยิด การเป็นสมาชิก ฝ่ายต่างประเทศของโรงเรียนสอนศาสนาเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับการศึกษา รวมถึงทุนการศึกษาให้นักเรียน การเป็นผู้แปลหนังสือที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา ดังกล่าวนี้อัน เป็นงานที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนและ สมาชิกในชุมชนทั้งสิ้น

“จะมีกิจกรรมอยู่สองส่วน คือพัฒนาครูในเครือนี้ กับแข่งขันกีฬาโรงเรียนในเครือ การพัฒนา เชิงวิชาการ การแข่งขันเชิงวิชาการ” (ผู้อำนวยการ A101,5:109)

“ที่นี่เป็นสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามด้วยผมเป็นนายกสมาคมอยู่ ผมจัดอบรม ครูของผม ก็ชวนครูที่อยู่ในเครือมาด้วย จะสอบถามโรงเรียนในเครือว่าต้องการอบรมเรื่องอะไร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน” (ผู้อำนวยการ A101,5:31)

“องค์กรของมูลนิธิ ผมเป็นรองประธานโครงการอบรมผู้สนใจอิสลาม ซึ่งทำงานเผยแพร่ อิสลามให้กับผู้สนใจ ทำมา 20 กว่าปีแล้ว คือผมเรียนจบอักษร ก็มาทำงานที่ ก่อนมาเป็นครูที่นี่

ทำงานค่ายเยาวชน สอนมุอัลลัฟ ตอนนี้อยู่ในโครงการมุอัลลัฟมีคนมาสมัครเรียน หมั่นกว่าคน มีคนมาเข้ารับอิสลามทีนี้เป็นพันคน ทุกวันอาทิตย์จะมาสอนทีนี้ มีนักศึกษาที่มาเรียนประมาณร้อยกว่าคนถึงสองร้อยคน ก็เป็นบทบาทหนึ่งในเรื่องงานเผยแพร่กับองค์กร” (ผู้อำนวยการ A101,5:109)

“เป็นวิทยากรที่มหาวิทยาลัยที่เค้าเชิญไป ในเรื่องการจัดการเรียนแบบบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา การบริหารจัดการ” (ผู้อำนวยการ A101,5:111)

“ผมเป็นคอบเต็บ เป็นฝ่ายวิชาการ เป็นครูใหญ่ของโรงเรียนสอนจริยธรรมประจำมัสยิด” (ผู้อำนวยการ E101,8:165)

“ผมเป็นกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือสังคม อย่างสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย ผมก็เป็นกรรมการฝ่ายกีฬา และกีฬามวยโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามอย่างเดียวผมเป็นรองประธานชมรม ก็เป็นกรรมการฝ่ายเทคโนโลยีในสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ มีหลายบทบาท ล่าสุดก็เป็นคณะทำงานของสมาคมนักเรียนเก่าของชาอุดีอาระเบีย อยู่ ที่มัสยิดอัลหุดา” (ผู้อำนวยการ F101,9:61)

“ตอนนี้อยู่ที่ไปคุตบะฮ์ ให้กับทางมัสยิดด้วย มัสยิดก็เข้าโรงเรียนด้วย อินชาอัลลอฮ์ (หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์) เราจะเพิ่มบทบาทมากยิ่งขึ้น” (ผู้อำนวยการ E101,8:123)

“มีค่านึงพี่ชายบอกไว้ว่า พี่ชายผมนะ อย่าเพิ่งไปไหนนะอยู่ช่วยกันก่อน (เสียงสั้น) ผมก็จบคอมไซน์มาจะไปตรงนั้นตรงนี้ก็ไม่ได้ แต่คำพูดนี้แหละที่ทำให้ผมต้องอยู่ตรงนี้ บอกว่าให้อยู่ช่วยกันไปก่อนมันก็คือโรงเรียนของเรา ในชุมชนของเราช่วยกันบริหารกันไปก่อน แล้วผมก็เป็นกรรมการมัสยิดด้วย” (ผู้อำนวยการ G101,10:57)

“เป็นฝ่ายต่างประเทศของโรงเรียนนานาชาติ ด้านการติดต่อประสานงาน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทุนการศึกษา เปิดโลกทัศน์ให้นักเรียนที่สนใจ การคุตบะฮ์ (บรรยายศาสนธรรม) ตามมัสยิดบ้าง จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุดรธานี” (ครู A101,15:21)

“เป็นวิทยากรนักปราชญ์ธรรมที่มีมัสยิด 4 มัสยิด สอนผู้ใหญ่ตามมัสยิด งานแปลหนังสือที่มองว่าเด็กควรจะรู้” (ครู D201,22:20)

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างสัมพันธ์ต่อชุมชน

ผู้บริหารได้กล่าวถึงการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

“ในชุมชนนี้บางบ้านลูกเขาอ่านกุรอานไม่ได้ เขาก็มาถามครูช่วยหาเด็กไปสอนกุรอานตามบ้าน เด็กโรงเรียนเราไปสอน หรือเดือนบวช (เดือนเราะมะฎอน) บางบ้านเขามีการจัดละหมาดตะรอเวียห์ ก็เอาเด็กของเราไป เป็นสิ่งที่โรงเรียนสนับสนุนให้เด็กนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชุมชนและอีกอย่างหนึ่งเขาสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ เรียนมาไปใช้กับชุมชนที่บ้านของเขา เช่น ตอนปิดเทอมเขา

เป็นแกนหลักในการจัดค่ายในชุมชนของเขาที่บ้าน หรือไม่ก็ตามมัสยิดที่เขาจัดค่าย เขาก็จะขอเด็กโรงเรียนเรา เช่นปีนี้ขอเด็กโรงเรียนเรา 5 คน แต่เป็นพี่เลี้ยง ก็คือนำวิชาที่เรียนมาไปสอนน้อง ๆ เยาวชน” (ผู้อำนวยการ F101,9:50)

“ส่วนจุดเด่นของที่นี่อีกอันหนึ่งก็คือ เด็กที่นี่ ที่เรียนสายศิลป์ ชานาวิทย์ ม.4 ม.5 ม.6 นอกจากเกณฑ์ผ่านวัดจากเรื่องสอบผ่านอะไรต่าง ๆ แล้ว จะต้องปฏิบัติกิจกรรมอีก 5 กิจกรรม” (ผู้อำนวยการ C101,6:115) 1) ต้องเรียนการเป็นครูสอนวิชาอัลกุรอานและวิชาอิสลามศึกษา (ผู้อำนวยการ C101,6:116) “วิธีการสอนอัลกุรอานจะสอนให้เด็กอ่านกุรอานสอนอย่างไร วิธีการอย่างไร สอนวิชาอิสลามศึกษาสอนอย่างไร เราจะมีการกำหนดเป็นรายชั่วโมงให้เขาเรียน แต่ส่วนใหญ่จะสอนที่เดียวเลย 1 สัปดาห์ สอนที่โรงเรียนแล้วก็มีครูมาประเมินผ่านไม่ผ่าน หลังจากนั้นอันที่ 2) ต้องไปสอนนักเรียนน้องๆ ในโรงเรียนอย่างน้อย 3 คน หรือสอนเด็กในชุมชน นี้ถือว่าโรงเรียนกับชุมชนก็ต้องมีความร่วมมือกัน โรงเรียนก็ให้ชุมชน ชุมชนก็ให้โรงเรียนความร่วมมือที่เราให้ก็คือสอนนี้ ส่วนว่าเขาจะเอาหรือไม่เอาอีกเรื่องหนึ่ง อันที่ 3) ก็คือเด็กชั้นนี้จะต้องไปออกค่ายค่ายฤดูร้อนในฐานะของผู้จัดนะหรือไม่ก็เป็นวิทยากรไม่ใช่พี่เลี้ยง เอาความรู้ที่ได้เรียนมาของการเป็นครูอัลกุรอาน สอนอิสลามศึกษา เอาไปใช้ แต่ถ้าจัดไม่ได้ก็ต้องไปเข้าค่ายพัฒนาภาวะผู้นำ อันที่ 4) คือต้องแปลตำรา หนังสือประวัติศาสตร์นับเป็นภาษาอาหรับ ในช่วงแรกคนละ 1 บท หลัง ๆ มาจัดเป็นกลุ่ม 3 คนต่อ 1 บทแล้วก็มาดูว่าใครทำตรงไหน ตรงไหนมา อันสุดท้าย 5) ก็คือออกจัดโปรแกรมเยี่ยมเยียนคนในชุมชนที่เป็นคนอนาถา คนยากจนคนป่วยอะไรอย่างนี้ ไปกันกลุ่มละไม่เกิน 3 คน อันนี้คือตัววัดเกณฑ์ผ่านไม่ผ่านด้วย” (ผู้อำนวยการ C101,6:286)

2.11 การพัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุวิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร บางแห่งมีการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับพื้นฐานของสถานศึกษาพร้อมทั้งผลิตแบบเรียนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรใช้ในโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2546 และ 2551 โดยพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาอิสลามอย่างมีคุณภาพจากการศึกษาดูงานการจัดการศึกษาจากต่างประเทศร่วมด้วย เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินเดีย อาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพ ใช้ในชื่อที่เรียกว่า “ระบบมกัاتب” ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาภาคบังคับขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นการตักเตือนให้เกิดการปฏิบัติ มีรูปแบบการบริหารและจัดการอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน การดำเนินงานในระบบมกัاتبนี้จะมีโครงสร้างการบริหารงาน หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน และให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 5 ประการ ที่

จะทำให้โรงเรียนที่นำระบบมักัดบไปใช้ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ระบบการบริหารจัดการที่ดี 2) หลักสูตรและหนังสือเรียนที่ชัดเจน 3) วิธีการสอนที่เป็นมาตรฐาน 4) การดัดปรับเนื้อหา การปฏิบัติ และ 5) การติดตามช่วยเหลือ ระบบมักัดบนี้ได้รับความสนใจ เป็นที่รู้จัก เป็นที่ยอมรับ และแพร่ขยายมากยิ่งขึ้นจากการที่ผู้คนที่เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนทั้งด้านความรู้และการปฏิบัติตนที่เป็นผลสะท้อนจากการศึกษาและการดัดปรับเนื้อหาตามหลักสูตร และจากการนำเสนอระบบมักัดบไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นชุมชนมุสลิมทั่วประเทศผ่านการทำงานอย่างมุ่งมั่นของคณะทำงาน

ผู้บริหารกล่าวว่า

“เราผลิตตำราเองด้วย อิสลามศึกษาที่ว่าใช้หลักสูตรของซาห์แอฟริกาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง” (ผู้อำนวยการ E101,8:105)

ในด้านความเป็นมาของระบบมักัดบในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลงานระบบมักัดบให้ข้อมูลว่าเริ่มจากผู้บริหารไปศึกษาดูงานระบบและการสอนอัลกุรอาน สอนศาสนาอิสลามในต่างประเทศ เช่น ประเทศแอฟริกาใต้ ประเทศอินเดีย โดยมักัดบในต่างประเทศมีมาหลายร้อยปีแล้ว คือมีการสอนอัลกุรอาน สอนศาสนา ไปพร้อมกับการดัดปรับเนื้อหาเด็ก ๆ บางพื้นที่อาจมีการสอนอัลกุรอานอย่างเดียว หรือบางพื้นที่มีการสอนศาสนาอย่างเดียว หลังจากผู้บริหารไปดูงานแล้วมีความเห็นว่าเป็นประโยชน์ ควรมีการนำระบบมักัดบรวมถึงหลักสูตรการสอนต่าง ๆ มาปรับใช้กับการสอนศาสนาในประเทศไทย จึงได้มีการจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนผ่านการศึกษาค้นคว้าจากผู้ทรงความรู้ทางศาสนาหลายท่านเพื่อให้มีเนื้อหาและรูปแบบการสอนที่ถูกต้องตรงกับหลักชะรีอะฮ์อิสลาม เมื่อหลักสูตรและแบบเรียนเสร็จสมบูรณ์แล้ว ได้จัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาใช้ในโรงเรียน E ตั้งแต่เป็นศูนย์การเรียน ด้วยกับปณิธานด้านการเผยแผ่อิสลาม โรงเรียนมีนโยบายเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปขยายให้กับโรงเรียนอื่นด้วยโดยมีแนวคิดว่าจะนอกจากการดูแลการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาในรั้วโรงเรียนแล้ว ยังจำเป็นต้องดูแลการเรียนอัลกุรอานและการสอนศาสนาออกรั้วโรงเรียนด้วย โดยผู้ที่สนใจสามารถมาปรึกษาหรือศึกษาดูงานจากทางโรงเรียนได้ ในช่วงแรกที่มีการเผยแพร่แนะนำเสนอระบบและรูปแบบการสอนของมักัดบไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ผ่านคณะกรรมการมัสยิด ผ่านพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ยังไม่ได้ผลตอบรับดีเท่าที่ควร เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีบริบทของการศึกษาศาสนาที่เฉพาะของพื้นที่นั้น ๆ อยู่ก่อนแล้ว ขณะที่บางพื้นที่เปิดรับ นำไปใช้และดำเนินงานตามระบบและการสอนของมักัดบเรื่อยไปจนกระทั่งผลลัพธ์ของการจัดการเรียนการสอนศาสนาด้วยระบบมักัดบปรากฏชัดเชิงประจักษ์ผ่านบุคลิกภาพด้านมารยาทของผู้เรียนที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจน เช่น มีการสละม นั่งดีม นั่งกิน มีมารยาทที่ดีต่อครู การรักษาการ

ละหมาด ซึ่งแสดงถึงการได้รับการตรัสบีเยาะห์ (กระบวนการอบรม ชัดเกล้า) ผู้ปกครองเห็นผลลัพธ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงมีการเล่าสู่กันฟังปากต่อปาก ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการขยายระบบมักัดบออกไปเรื่อย ๆ เจ้าหน้าที่เล่าว่า

“โรงเรียนเขาก็ได้มีนโยบายเกี่ยวกับ การนำหลักสูตรไปกระจายคือนำไปขยายให้กับโรงเรียนอื่น ๆ เราอย่าดูแต่ในรั้วโรงเรียนของเราอย่างเดียว เราต้องดูแลรอบนอกด้วย โรงเรียนอื่นก็สามารถมาดูงานเราได้ ดูหลักสูตร มาขอคำแนะนำในด้านต่าง ๆ ความเป็นที่มาของหลักสูตรมักัดบ ช่วงนั้นก็ล้มลุกคลุกคลานกัน ทางโรงเรียนก็ส่งผมไปดูงานที่นู่น ที่นี้ ที่ต่างประเทศอะไรต่าง ๆ นานา ได้ไปพอสมควรกลับมาก็ได้มานั่งคุยกันกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็เปิดโอกาสให้เราได้ทำ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ตั้งแต่จบมาปี 2009 ปีนี้ 2022 ประมาณ 13 ปีก็นับรวมในส่วนที่เป็นครูในโรงเรียนนี้ด้วย” (เจ้าหน้าที่ E302,37:1)

การนำหลักสูตรมักัดบไปใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ มี 4 รูปแบบ คือ 1) การนำหลักสูตรมักัดบไปใช้ในการเรียนการสอนในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนจากโรงเรียนปกติ สถานที่เรียนอาจเป็นที่มัสยิดหรือบ้าน ซึ่งการจัดแบบนี้จะนำระบบมักัดบเข้าไปใช้เต็มรูปแบบ คือมีระบบบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีวิธีการสอน มีการตรัสบีเยาะห์ มีการติดตามช่วยเหลือ 2) คือการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนสามัญ ซึ่งจัดในโรงเรียนที่นำไปใช้ จะนำระบบมักัดบเข้าไปใช้ในส่วนหลักสูตร วิธีการสอน การตรัสบีเยาะห์ การติดตามช่วยเหลือ ส่วนระบบการบริหารจัดการจะเป็นตามบริบทของโรงเรียน 3) คือมักัดบสำหรับโรงเรียนฮาฟิซอัลกุรอาน และ 4) เป็นหลักสูตรมักัดบสำหรับผู้ใหญ่ เจ้าหน้าที่เล่าว่า

“โรงเรียนสามัญที่นำหลักสูตรของเราไปใช้ ในมิติเดียวกันเราใช้หลักสูตร วิธีการสอน การตรัสบีเยาะห์ การติดตามการช่วยเหลือ เราเอาใส่ไว้ในโรงเรียนสามัญแต่ในส่วนระบบเรามีแล้ว ไม่จำเป็นต้องเอาไปใส่ ในส่วนของโรงเรียนสามัญเราก็จะมีผู้รับผิดชอบจังหวัด ในส่วนที่เป็นโรงเรียนสามัญเนี่ยก็จะมี HODT ก็คือ Head of Tarbiyah Department ตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ใช้หลักสูตรเรา แล้วคนที่ดูแล HODT อยู่ในโรงเรียน E ก็จะมีคนหนึ่ง มีโอกาสก็สามารถสัมภาษณ์เขาได้ครับ ซึ่ง รายละเอียดในโรงเรียนสามัญเนี่ยก็จะไม่เยอะเท่ากับโรงเรียนมักัดบเท่าไหร่นะเนื่องจากว่าโรงเรียนสามัญเขา setting อะไรไว้แล้วพอสมควรไม่ว่าจะเป็นระบบอาคารโต๊ะที่นั่ง” (เจ้าหน้าที่ E302,37:9)

โดยมักัดบ (สถานที่เรียนศาสนาและอัลกุรอาน) ที่เกิดขึ้นในลักษณะการเรียนการสอนในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนมีระบบในการดำเนินงานสรุปจากคู่มือการตรัสบีเยาะห์เด็กและวิธีพัฒนาการศึกษา โดยญัมอียะตุ้ลมะกะตีบ (2559) ได้ดังนี้

- 1) มีสถานที่ อาจเป็นมัสยิด บ้านหรือห้องเช่า ห้องเรียนของโรงเรียนสามัญ
- 2) มีขั้นตอนของการเปิดมักัดบ จะเริ่มต้นโดยคณะทำงานเข้าเยี่ยมและพูดคุยกับอิหม่าม คณะกรรมการมัสยิด ผู้รู้ในพื้นที่เพื่อกระตุ้นการรับรู้ถึงสภาพของมุสลิมในปัจจุบันและการ

พาไปดูมกัฒบัตันแบบ การพูดในวันศุกร์ เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ความจำเป็นและคุณค่าของหลักสูตร และระบบมกัฒบัตัน ความสำคัญของการตรปียะษั หน้าทีของพ่อแมในดลนบุดร

3) มีการประชาสัมพันธัด้วยวิธีการต่าง ๆ ใ้บอรด์ประชาสัมพันธัของมัสยิด การใช้โทรศัพทโทรบอกหรือการส่งข้อความ

4) มีการรับสมัครครู ทีมีคุณสมบัติเป็นอาลิม (ผู้มีความรู้ด้านศาสนา) หรือ ฮาฟิซ (ผู้ท่องจำอัลกุรอาน) หากไม่เป็นอาลิมหรือฮาฟิซจะต้องอ่านอัลกุรอานได้ถูกต้องและมีการแต่งกายตามซุนนะฮั ซึ่งครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องผ่านการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตร ระบบ และวิธีการสอนอะมัลตรปียะษั เพื่อให้สอนได้ตามระบบ โดยวิธีการการรับสมัครครู คณะกรรมการติดต่อศูนย์มกัฒบัตันและมูอาวีนพื้นที่เพื่อสรรหา หากคณะกรรมการต้องการหาครูเองควรมีอุลามาอะฮั(ผู้มีความรู้ด้านศาสนา) หรือมูอาวีนพื้นที่มาทดสอบการอ่านอัลกุรอานของครูก่อน และแต่งตั้งให้เป็นครูเมื่อผ่านการอบรมเรียบร้อยแล้ว มีการรายงานผลที่ศูนย์มกัฒบัตัน ให้ค่าครองชีพทีเหมาะสมให้กับครูทุกคน ช้้นค่าครองชีพจากผลงานของปีทีผ่านมา และต้องทำข้อตกลงกับครูว่าควรสอนให้จบปีการศึกษา เพื่อไม่กระทบกับการเรียนของนักเรียน การเข้าอบรมครูครบ 5 วัน ความพร้อมในการปรับปรุงการอ่านอัลกุรอานของตนเอง การขอลาภิจและลาป่วย

5) มีการรับสมัครนักเรียน มีระบบการรับสมัคร มีกำหนดเวลาที่แน่นอน โดยเปิดรับสมัครล่วงหน้า 1-2 เดือน ก่อนวันเปิดภาคเรียน ทางมกัฒบัตันจะต้องแจ้งผู้ปกครองให้ทราบถึงค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และค่าเครื่องแบบเป็นต้น รับสมัครเด็กทีมีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป สำหรับเด็กผู้หญิงอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป แยกสถานที่เรียนและสอนด้วยครูผู้หญิง ครูผู้หญิงสามารถสอนนักเรียนชายทีมีอายุระหว่าง 6 – 12 ปี ผู้ปกครองจำเป็นต้องกรอกข้อมูลในใบสมัครให้ครบถ้วนเพื่อทำให้ผู้รับผิดชอบมกัฒบัตันรู้ถึงข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนได้เป็นอย่างดี ในส่วนการจัดชั้นเรียนให้จัดตามอายุ และแยกชาย / หญิง ทีใช้เกณฑ์อายุตามชั้นของโรงเรียนสามัญ จำนวนนักเรียนไม่เกิน 20-25 คน และแก้ไขปัญหากรณีครูไม่พอตามความเหมาะสม

6) มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานของมกัฒบัตัน ได้แก่ หนังสือเรียน กระเป่า (เพื่อให้ผู้เรียนให้เกียรติต่อหนังสือศาสนา) กระดาน โต๊ะเรียนทีมีน้ำหนักเบา

7) มีการจัดสภาพแวดล้อมของมกัฒบัตัน ได้แก่ ชุดเครื่องแบบนักเรียนทีส่งเสริมทำให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญและเกิดความรักต่อการแต่งกายตามซุนนะฮั การรักความสะอาด รวมถึงปัจจัยทีส่งผลต่อการเรียนรู้และสร้างระเบียบวินัย เช่น ระบบแสงสว่าง อากาศถ่ายเท น้ำดื่มทีอาบนำ้ละหมาด ห้องนำ้ทีควรแยกชาย-หญิง ช้้นวางรองเท้า

8) มีการจัดเวลาเรียน มีปฏิทินการศึกษา โดยมีจำนวนวันเรียน 200 วัน (10 เดือน) แบ่งเป็น 2 ภาคเรียน จัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 100 นาที มีจำนวนวันทบทวนภาคเรียนละ 15 วัน มีวันสอบภาคเรียนละ 10 วัน มีวันหยุดตลอดปีการศึกษา ประมาณ 155 วัน เช่น การหยุดระหว่างปลายเดือนชะฮ์บาน ถึงช่วงต้นเดือนเซาวาล ประมาณ 40 วัน การหยุดอีดิลอัฎฮาและวันดีฮรีค ประมาณ 5 วัน หยุดหลังสอบปลายภาคเรียนที่ 2 ประมาณ 30 วัน หยุดประจำสัปดาห์ตลอดปีประมาณ 80 วัน

9) มีการจัดเก็บค่าบำรุงการศึกษา ช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองและนักเรียนถึงความเสียสละเพื่อความรู้ศาสนา ช่วยฝึกฝนสามารถบริหารตนเองได้ โดยปรึกษาหารือกันเพื่อกำหนดจำนวนค่าบำรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ออกใบเสร็จและทำบัญชีด้วยความโปร่งใส

10) มีการประชุมผู้ปกครองและการเยี่ยมผู้ปกครอง โดยการประชุมผู้ปกครองจัดประชุมให้มือน้อย 4 ครั้งต่อปีการศึกษา แบ่งเป็นแบบรวม 2 ครั้งและแบบรายบุคคล 2 ครั้ง เพื่อให้ผู้ปกครองทราบพฤติกรรมและผลการเรียนของผู้เรียน และเน้นถึงหน้าที่ของผู้ปกครองที่มีต่อผู้เรียน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในบ้าน การเป็นแบบอย่างที่ดี การสอนละหมาดการอ่านดุอาอ์ต่าง ๆ การปฏิบัติต่อลูกด้วยความเมตตา

11) มีการสอบ ทางมัคตบจะแบ่งการสอบเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การทดสอบย่อย (วิชาท่องจำ) การสอบภาคปฏิบัติ และการสอบภาคทฤษฎี แต่ละประเภทจะมีวิธีการตามระเบียบ โดยครูจะต้องตระหนักในการให้คะแนนนักเรียนด้วยความยุติธรรม

11) มีการประกาศผลสอบ ครูจะให้คำชมเชยและข้อที่ควรปรับปรุง ผู้ปกครองควรมารับด้วยตนเอง

12) มีการจัดงานประจำปี เพื่อให้ผู้คนได้เกิดการตื่นตัว ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนา ผ่านการวางแผนการจัดงานที่ชัดเจนรอบคอบตามหลักศาสนาอิสลาม มีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งเป็นเนื้อหาในหลักสูตร มีการมอบรางวัล เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ผู้เรียนได้พัฒนาต่อไป โดยการจัดงานประจำปีต้องจัด 1 ครั้งต่อปี หลังสอบปลายภาคเรียนที่ 2

โดยระบบการดำเนินงานดังกล่าวนี้จะเหมือนกันทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่เล่าว่า

“อย่างเด็กที่อยู่เชียงใหม่ กับเด็กที่อยู่กรุงเทพฯ เนี่ยวันนี้เขาเรียนบทเรียนเดียวกันมีกล่องคาบสอนเดียวกันเราวางระบบไว้ทั้งประเทศเนี่ยจะเหมือนกันเพราะเรามีประสบการณ์ ว่าเด็ก ๆ บางคนเนี่ยพ่อแม่เขาเป็นข้าราชการและเขาย้ายพื้นที่มาจากที่ใต้ วิ่งไปลำปาง เด็กคนนี้เขาเป็นลูกตำรวจเขาเคยเรียนมัคตบที่ได้แล้วพอเขาไปที่ลำปาง เขาก็มาถามว่าที่ลำปางมีมัคตบไหม ก็ไปเจอมัคตบที่ลำปาง

มีมักดับอยู่และเขาบอกว่า เขาออกมาจากที่ใต้ทอม 2 พอดีจะมาเรียนที่ลำปางเนียได้ไหม เขาก็โทร มาก็เลยตอบไป ว่ามาได้เลย เพราะที่ลำปางเขาก็สอนเหมือนที่ได้นั้นแหละ ที่ผมจะบอกอาจารย์ ก็คือ ว่าด้วยกับความสะดวกกับระบบกับผู้เรียนต่าง ๆ ที่เราได้วางเอาไว้มันทำให้การขยายงานมันง่าย” (เจ้าหน้าที่ E302,37:12)

ด้านโครงสร้างการบริหารงานระบบมักดับ เริ่มต้นจากคณะผู้บริหารหรือเรียกว่าคณะชูรอ ลำดับต่อมาจะเป็นผู้ดูแลพื้นที่ตามภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ลำดับต่อมา เป็นผู้ดูแลงานในแต่ละจังหวัด ลำดับต่อมาจะเป็นผู้ให้การนิเทศหรือเรียกว่ามูอาวิน ลำดับต่อมาเป็นหัวหน้ามักดับ ลำดับต่อมาเป็นครู โดยหัวหน้ามักดับจะทำงานร่วมกับมูอาวินเพื่อ มีการพูดคุยกันทุกเดือน เดือนละครั้งหรือสองครั้งเพื่อการประเมินผล แก้ปัญหา และพัฒนา ในทุก ด้านนับเป็นการดูแล ให้คำแนะนำ และส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานให้สะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่า

“บนสุดเลยก็จะเป็นคณะผู้บริหาร หรือที่เรียกว่า ชูรอ มี 3 ท่าน รองลงมาจากชูรอก็จะเป็น สุวัยส์ คนดูแลภาค รับผิดชอบภาค อย่างเช่นในภาคใต้ จังหวัดในภาคใต้เราก็จะมีคนดูแลคนนึง อย่าง ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคอีสานเนีย ก็จะมีคนดูแลอีกคนหนึ่ง สองคนนี้เขาก็จะคอยคุย กับผู้บริหารหรือชูรอตลอด วาระการประชุม การวางแผนวางนโยบายต่าง ๆ นานา หลังจากภายใต้ ของ 2 ท่านนี้ ก็จะมีผู้รับผิดชอบจังหวัดต่างหาก ผู้รับผิดชอบในแต่ละจังหวัด นราธิวาส ยะลา บัตตานี นราธิวาส สงขลา อะไรต่าง ๆ นานา แบบนี้แต่ละจังหวัดก็จะมีขึ้นมาอีก 1 คน ภายใต้เขาและภายใต้ ผู้รับผิดชอบจังหวัดเนียจะมีนิเทศศึกษานิเทศบางจังหวัดผู้รับผิดชอบจังหวัดภายใต้เขามีประมาณ 7 คน 8 คนบางพื้นที่มี 5 คน บางพื้นที่มี 6 คนศึกษานิเทศเนียหรือมูอาวิน จะดูแลครูอีกทีนึง” (เจ้าหน้าที่ E302,37:6)

“ใน 1 มูอาวินจะดูแล 5 อย่างด้วยกัน ด้านระบบ ด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอน ด้านการ ตรีบียะฮ์และด้านการติดตามช่วยเหลือ ในด้านการติดตามช่วยเหลือเนียเขาก็จะมีทีมงานของเขา เช่น ศูนย์หรือว่า Center ผู้รับผิดชอบมักดับเนียจะมีเซ็นเตอร์อยู่ สมมุติว่าในเขตบางกะปิของเราเนีย มี มัสยิดอยู่ 5 มัสยิด ที่นี้ใน 5 มัสยิดเนียจะมีหัวหน้าของมักดับ 1 คน เราเรียกว่า Center โดย Center มักดับจะทำงานร่วมกับมูอาวิน เป็นพี่เลี้ยงให้เขาเดือนละครั้งหรือเดือนละ 2 ครั้ง อะไรประมาณนี้เขา จะมานั่งคุยกันเพื่อจะประเมินผลแล้วก็แก้ไขปัญหาในส่วนที่เขาดูแลอยู่แล้วก็พัฒนาใน 3 หัวข้อหลักๆ คือ ประเมิน แก้ไขปัญหา แล้วก็พัฒนา ไม่ว่าจะเป็นในด้านของระบบ ในด้านของวิธีการสอน ในด้าน ของหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการตรีบียะฮ์ ในแต่ละมักดับเราจะมีกรรมการด้วย 2 ท่านหรือ 3 ท่านขึ้นมา เพื่อที่จะมาเป็นตัว support ให้กับครูด้วยในแง่ของระบบเนีย เราจะแบ่งให้กรรมการ รับผิดชอบ เช่น ในเรื่องของกระดานดำ กระดาน White board ไฟฟ้า พัดลม สิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ ยูนิฟอร์มเอเย เราจะมีกรอบรมให้กับกรรมการมักดับนั้น ๆ ว่าจะต้องมีหน้าที่ทำอะไรบ้าง ใน

ส่วนของครู เขาจะรับผิดชอบในเรื่องการสอนอย่างเดียวแล้วก็การตักเตือนก็ก็จะแบ่งประมาณนี้”
(เจ้าหน้าที่ E302,37:7)

นอกจากนี้ในเครือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุมวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร บางแห่งก็มีการนำหลักสูตรของระบบมัคด็บบไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนด้วย ดังที่ ผู้บริหารโรงเรียนหนึ่งได้กล่าวว่า

“โรงเรียน C ก็ใช้ของโรงเรียน E เอาของมัคด็บบเข้ามา” (ผู้อำนวยการC101,6:76)

โดยในด้านหนึ่งที่สะท้อนถึงความมุ่งมั่นตั้งใจต่อการเผยแพร่ศาสนาไปยังพื้นที่ต่าง ๆ คือทางโรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางของระบบมัคด็บบ ได้จัดสรรงบประมาณของการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อการแบ่งปัน การดูแล การดำเนินงานในระบบมัคด็บบนี้ด้วย ดังที่ผู้บริหารเล่าว่า

“ตรงนี้ใช้หลักสูตรของเรา แล้วเวลาจัดอบรมต่างๆ เราจะมีจัดอบรม ไม่ใช่ว่าเขาใช้หลักสูตรเรา แล้วปล่อยเลย เราจะมีการจัดอบรมทุกปีแล้วก็ปีนวาระต่างๆด้วย ถ้าเป็นรายละเอียดก็จะเป็นที่เมลาเนา (ผู้รู้ด้านศาสนา) เราจัดอบรม บางทีจัดอบรมเป็นร้อยคน บางทีจะมี 5 วัน ค่าอาหารกลางวันเราไม่ได้เก็บเลย ค่าวิทยากรไม่ได้เก็บเลยนะครับ แล้วก็เรามีอาคารมัคด็บบชั้น 3 M302 สำหรับผู้ชายที่เดินทางมาเราก็จะมีห้องให้พักแต่ก็อาจจะนอนรวมกันแล้วก็ผู้ซักผ้าให้สำหรับคนที่มาอบรม 5 วัน 3 วัน อันนี้ค่าใช้จ่ายตรงนี้ก็ถือว่าเป็นการแบ่งปัน ก็บางทีมีการไปจัดที่สงขลา ไปจัดอบรมในส่วนภูมิภาค เราก็จะมีค่าใช้จ่ายนะครับ ก็จะมีอบรมที่นราธิวาส ตามต่างจังหวัด จังหวัดตรังอะไรพวกนี้เราก็จะจัดเป็นวาระ เป็นการอบรมค่าใช้จ่ายเหล่านี้เราก็ใช้ค่าใช้จ่ายของเราเองไม่ได้เรียกเก็บจากผู้คนเลยนะครับ แล้วก็เรามีคนที่ดูแลการดำเนินงานต่าง ๆนี้” (ผู้อำนวยการ E101,8:101)

2.12 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร

การมีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรเป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญของทำหน้าที่ของผู้ปกครอง จากการศึกษาพบว่าผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการเอาใจใส่ ดูแลบุตรหลานเป็นอย่างดี ตามครรลองของศาสนาอิสลาม โดยมีมุมมองว่าบุตรเป็นของขวัญจากพระเจ้า เป็นอمانةหรือสิ่งที่พระเจ้าได้มอบหมายให้ดูแลให้ดี ผ่านการเลี้ยงดูทั้งด้านจิตวิญญาณ จิตใจและร่างกายให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดี ผู้วิจัยพบประเด็น 3 ประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตร 1) มุมมองและการปฏิบัติตนในหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ปกครองที่มีต่อบุตรโดยมีมุมมองว่าบุตรคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้า ต้องดูแลให้ดีตามครรลองของอิสลาม 2) การสร้างบรรยากาศอิสลามภายในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวัน 3) ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อการจัดการศึกษาในบรรยากาศวิถีอิสลามและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในด้านมุมมองและการปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบนี้ ผู้ปกครองมองถือว่าการดูแลลูกเป็นอمانةหรือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่พระเจ้าประทานให้มาดูแล โดยจะต้องปฏิบัติ

ตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุตรได้เห็น โดยเฉพาะการดำรงตนให้ดีตามหลักศาสนาอิสลาม การพูดคุย เอาใจใส่ ให้คำแนะนำ คำตักเตือนด้วยความรัก ให้ความใกล้ชิด เข้าใจความคิดความรู้สึกของบุตร สนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่บุตรมีความถนัดหรือสนใจ ดูแลเรื่องอาหารที่หะลาลของบุตร ปฏิบัติวินัยและความรับผิดชอบ สร้างเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน เลือกโรงเรียนที่ดีให้กับบุตร และให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี โดยดังกล่าวนี้จะต้องมีความสม่ำเสมอต่อดูแลเอาใจใส่บุตรด้วย ในด้านการจัดบรรยากาศวิถีอิสลามภายในบ้าน มีการปฏิบัติละหมาดร่วมกัน ถือศีลอดร่วมกัน การกล่าวดูอาห์ การปฏิบัติตนมารยาทตามแบบอย่างท่านนบี การรักษาความสะอาด การอ่านหนังสือศาสนาพร้อมกันและพูดคุยกันเพื่อเพิ่มพูนความศรัทธา ในด้านการรับรู้และความคิดเห็นของผู้ปกครองที่ต่อการจัดการศึกษาบรรยากาศวิถีอิสลามและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน ผู้ปกครองรับรู้และมีความพึงพอใจต่อการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการการอิสลาม ได้เรียนรู้บทบัญญัติทางศาสนาพร้อมกับการได้ปฏิบัติ ทำให้ปฏิบัติด้วยความเข้าใจและถูกต้อง ผู้ปกครองรับรู้การดำเนินงานของโรงเรียนจากการนำเสนอข้อมูลจากทางโรงเรียนทางช่องทางโซเชียล หรือเอกสารต่าง ๆ การพูดคุยกับบุตรในทุก ๆ วันเมื่อกลับมาถึงบ้าน และพึงพอใจต่อกฎระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียนโดยมองว่า ระเบียบต่าง ๆ ก็มีพื้นฐานจากข้อกำหนดทางศาสนาและความเหมาะสมกับบริบทแล้ว

2.12.1 ลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าต้องดูแลให้ดีตามครรลองของอิสลาม

ผู้ปกครองมีมุมมองว่าลูกคืออمانة หรือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่พระเจ้าทรงมอบให้มาดูแล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ตามครรลองของศาสนา โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่จำเป็นจะต้องให้ลูกมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการศาสนา เพื่อปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดี และมีความรู้ความสามารถหรือทักษะชีวิตที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการเป็นแบบอย่างที่ดี การสื่อสารกันด้วยความรักและความเข้าใจ การเอาใจใส่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิด ให้อ่านอัลกุรอานให้ลูกฟัง รู้จักอัลกุรอาน รู้จักอัลฮาดิษ การส่งเสริมสนับสนุนความชอบหรือความถนัดของลูก การมีกติกามารยาท การให้ความเคารพต่อสิทธิของกันและกัน การมีวินัยและความรับผิดชอบ ความสม่ำเสมอที่ให้เวลากับลูก รวมถึงการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี ผู้ปกครองกล่าวว่า

“ลูกคืออمانة ที่พระเจ้ามอบให้มา หน้าทีของเราก็คือพาเขาไปถึงฝั่งให้ได้ หน้าทีเราก็คือดูแล ปรองคองเค้าให้อยู่ศาสนาให้ได้ และอยู่ในสังคมนี้ให้ได้ นะฟาเกาะฮ์ (การดูแลเลี้ยงดู) ของเค้า” (ผู้ปกครอง G401,64:15)

“การเรียนการสอนเสริม คุณยายให้เข้าร่วมทุกครั้ง ถ้าเขาต้องการ เช่น การอ่านกุรอ่าน อะไรก็ได้ที่เขาชอบอย่างเช่น เทควันโด วាយน้ำ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่จำเป็น สำหรับตรงนี้ แต่เรื่องวิชาการ ถ้าเขามีความอ่อนเราก็จะหาครูหรือว่าหาทักษะที่จะมาเสริมอะไรเขาตรงนี้นะคะ (ผู้ปกครอง A401,41:10)

“เราพยายามปลูกฝังความรับผิดชอบให้เด็ก ๆ” (ผู้ปกครอง A402,42:8)

“เราต้องเป็นแบบอย่าง” (ผู้ปกครอง A402,42:9)

“เราต้องเป็นโค้ชให้เขา เราต้องแนะนำเขาได้ เราต้องบอกเขาได้ แล้วเราต้องตอบเขาได้ เราต้องมีคำถามในระหว่างทาง หลักการเลี้ยงลูกของเรา หนึ่งเราได้รับสิ่งมอบหมายอันนี้มาแล้วลูกของเรา เราอยากให้ลูกเราไปในทิศทางไหน เด็กเล็ก เขาไม่รู้หรือว่าข้างหน้ามีอันตรายหรือไม่ เราต้องคอย ๆ ปรับซึมเขาให้ตกเข้ามา เช่น เราอยากให้เขาเรียนวิเศษเราก็ต้องรู้ก่อนว่าเขาชอบแนวไหน เราต้องอยู่กับเขา เราอย่าไปทิ้งเขา จะไปไหนมาไหนกลับบ้าน ต้องมีกรอบระยะเวลา ต้องดูเวลา ต้องมีการโทรคุยกันพ่อแม่ ต้องเป็นที่ปรึกษาได้ พ่อแม่ต้องไม่เอาแต่ดูค่าหรือเขียนดี หรือต้องคุยกันด้วยเหตุผล เสมอ หนึ่งต้องมีเส้นนี้พ่อ นั่นลูกเขตรองนี้ คุยกันได้แต่ถ้าก้าวล่วงมากไม่ใช่ คนละบทบาทเพราะว่าถูกสั่งสอนมาแบบนี้เหมือนกัน เราก็รับไม่ได้ หรือเราคุยกันเราต้องใส่ใจ เราต้องดูแลเขา เราต้องเทคแคร์เขา เราต้องพูดคุยกับเขา เขาอยากเรียนรู้อะไรเราต้องการอะไร เราต้องเสริม เราต้องให้เขาก่อน แล้วก็แลกกัน Goal ข้างหน้าคืออะไร ไปตรงนี้ เพราะอะไร อยากเป็นแบบไหน ให้แล้วไม่เรียนก็ได้นะ ไม่ว่าเราสร้างทุกอย่างขึ้นมาเองเราก็จะสอนเขาทุกอย่างอยู่ในรถก็คุยกับเขา ถ้าถามว่าเราเหนื่อยไหม เห็นไหมทุกอย่างสร้างมากับมือ ก็คือเป็นการบูรณาการร่วมกันมากกว่า ถ้าถามว่าเหนื่อยไหมเสาร์อาทิตย์ไม่มีเวลาให้ตัวเอง เหนื่อยมากนะ อย่างตอนเช้าเนี่ยกับข้าวอะไรรับรองได้ไม่มีอดไปไหนมาไหนไม่มีอดอยากได้อะไรก็บอก (ผู้ปกครอง A402,42:44)

“การเลี้ยงดู อمانةฮัความรับผิดชอบของผู้ปกครอง คือถามว่าเด็กไปเรียนเนี่ย มันพินหน้าทีของผู้ปกครองใหม่ ไม่พิน เราต้องคอยอบรม กำชับ สั่งสอนด้วย ให้เขาได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้เขาตรงต่อเวลา ให้เขาต้องมีความรับผิดชอบ ถ้าผู้ปกครองไม่ทำต่อให้เขาไปอยู่ในโรงเรียนที่ดีแค่ไหน มันก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงเพราะว่าสถาบันแรกผมก็ต้องยอมรับว่าครอบครัวว่าพ่อแม่เป็นไอดอลของลูกทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง ถ้าลูกกลับมาแล้วเรา เราเป็นตัวอย่างให้ลูกไม่ได้ ลูกกลับมาแล้วต้องมาอยู่ในครอบครัวที่มีปัญหาหรือขาดการอบรมเลี้ยงดู มันก็ไม่ส่งผลดีแล้วในการเรียนของเขา ฉะนั้นพ่อแม่ต้องรับผิดชอบ (ผู้ปกครอง B401,43:12)

“ตั้งแต่เด็ก เราก็พยายามให้ลูกเรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน คือเรามองลูกเรายังมองไม่ออก ตัวเด็กเองเขาก็ยังไม่รู้ว่าเขาถนัดหรือว่าเขาชอบอะไร แม่พยายามบอกว่าให้เขาเรียนรู้ อยากจะเรียนอะไรเรียนเสริมอะไรเรียน อะไรอย่างนี้ให้เรียนหลาย ๆ ด้าน ลูกก็มาบอก วันสองวันเราไม่รู้หรือคะ เรียนไปเรื่อย ๆ ก่อนแล้วก็วันใดวันหนึ่งที่เขาบอก แม่ก็จะพยายามผลักดันให้เขาในสิ่งที่เขาถนัดด้วย” (ผู้ปกครอง C401,44:21)

“ที่ประชุมผู้ปกครองทางผู้บริหารจะให้ผู้ปกครองช่วยออกแบบการเรียนของนักเรียน เช่น เวลาเรียนควรที่จะอยู่ที่เท่าไร หรือวิธีการจัดการในการสอนในรูปแบบที่ผู้ปกครองคิดว่าไม่หนัก กับนักเรียนเองหรือว่าไคกับนักเรียนประมาณนั้นนะคะ ผู้ปกครองก็จะมีส่วนช่วยส่วนช่วยตรงนี้ได้เยอะเลยอะคะ ตรงนี้มา ก็การ feedback หรือการตอบรับของผู้ปกครองหลายคน ก็คือทางผู้บริหาร ทางผู้บริหารเขาจะนำเข้ามาแล้วก็น่าจะเป็นการประชุมแล้วนำมาตรงนี้ ก็คือสรุปออกมา เช่น วิชาอาชีพ เมื่อก่อนไม่เคยมี จากทางที่ผู้ปกครองเสนอ เสนอกันเข้ามาผู้บริหารเขาก็สังเกตเห็นเขาก็เลยจัดวิชาชีพ ขึ้นมา ก็เลยจะเรียนกันในวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันที่นักเรียนไม่มีการเรียนการสอน ก็จะเป็นการเรียนการสอน แบบง่าย ๆ กับสิ่งที่ชอบสิ่งที่เขาเลือกชุมนุมไหนอะไรไหนเป็นวิชาชีพ เป็นทางเลือกให้กับนักเรียนอีก ค่ะ” (ผู้ปกครอง C402,45:8)

“คืออันดับแรกคือเราต้องให้ความรักเขา ให้ความใส่ใจเขา รับฟังเขาครับ รับฟังเขาบางทีเด็ก สมัยนี้นะครับ คือเขาจะเป็นตัวของเขาเอง แล้วก็อีกอย่างหนึ่ง คือเขามีอะไรเขาก็จะคุยกับเพื่อน เขาจะไม่คุยกับพ่อแม่ เราก็ต้องมีความใกล้ชิดเพิ่มมากขึ้น” (ผู้ปกครอง D402,46:16)

“ในสวนสำคัญก็คือการที่เราให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในทุก ๆ เรื่องคะ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมผู้ปกครองในแต่ละครั้งหรือว่าการขอความร่วมมือให้ทางบ้าน ช่วยตรวจสอบหรือว่ามี โครงการอะไรก็แล้วแต่ นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนให้ใหม่คะ เพื่อส่งเสริมและก็พัฒนาเด็กคนหนึ่งให้เขานั้นเจริญเติบโตให้เขาไปสู่สังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ วันนี้ผู้ปกครองต้องเสียสละเวลาอะคะ บางทีเราถึงงานนะคะ แล้วก็บางทีเราก็อาจจะมีคิดว่ามันไม่จำเป็นแต่จริง ๆ มันเป็นเรื่องที่จำเป็นในการที่เราจะเสียสละเวลาของเราให้ ให้กับชีวิตนั้น ๆ ที่กำลังจะเติบโต โดยการที่เราให้เวลากับลูกเสียสละเวลาในการที่จะอ่านสมุดจดการบ้านแม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ พยายามให้เวลาให้มากที่สุดจนกระทั่งวันหนึ่งเขาเติบโตออกไปด้วยความสมบูรณ์ อินชาอัลลอฮ์ เขาก็จะอยู่ในสังคมที่เป็นแบบนี้ได้คะอินชาอัลลอฮ์ (หากอัลลอฮ์ประสงค์)” (ผู้ปกครอง E401,47:16)

“ความสม่ำเสมอ ตรงนี้ความสม่ำเสมอของคนเป็นแม่ บางทีมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยว บางทีมีหลายงานนะคะ ถ้าเราอยากจะทำสนับสนุนและก็ปลูกฝังลูกจริง ๆ ความสม่ำเสมอเหมือนกับที่บอกอะคะ การศรับียะฮ์มันก็ใช้ความสม่ำเสมอเหมือนกันนะคะ ไม่ว่าจะเราจะทำอะไร เราก็จะสำเร็จได้ด้วย ความสม่ำเสมอ วันนี้เราทำ พรุ่งนี้ไม่ทำ อีกวันทำ คือเด็กเขาก็ไม่สามารที่จะเรียนรู้ได้ ไม่สามารที่จะรับเข้าไปในตัวของเขาได้ ไม่สามารที่จะรับรู้อะไรได้แบบที่มันเปลี่ยนไป เปลี่ยนมา แต่ถ้าเมื่อไหร่เวลาที่เรามัวแต่อยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็แล้วแต่ เราจะเห็นผลของมัน ยิ่งเรามัวแต่อยู่กับสิ่งนั้นมาก ๆ เราก็จะเห็นผลสำเร็จเร็ว และก็เห็นผลสำเร็จที่มันยั่งยืนมัน ก็เลยคิดว่าหัวใจของความสามารที่จะไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การให้การศึกษา กับลูกหรือว่าการทำงานด้านไหนก็แล้วแต่ ความสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่สำคัญ” (ผู้ปกครอง E402,48:5)

“ต้องช่วยกันสองฝ่ายทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน” (ผู้ปกครอง F402,50:28)

“ใส่ใจแล้วก็อบรมสำคัญมากถ้าขาด 2 สิ่งนี้ละเสร็จเลย ใส่ใจแล้วก็คอยถามคอยดูสอดส่องดูแลดูแลที่สำคัญ บางทีลูกกับพ่อแม่เขาไม่ได้คุยกัน ถามลูกสาวว่าเด็กนักเรียน ม.1 เขาไม่คุยกับพ่อแม่แล้วนะตั้งแต่เขาอยู่ ม.1 จริง ๆ แล้วม.1 เนี่ย เป็น ม.ที่คุยกับแม่อยู่เนะเพิ่งจะมารอบเดือนเอง แต่เด็กสมัยนี้ไม่คุยแล้วเรื่องมารอบเดือนฉันก็ไปดูใน YouTube ก็ได้ปวดท้อง ปวดไหล่ ฉันหาหมอดูไม่ต้องถามแม่ พอไปถึงปู่ เฮ้ยเขาไม่คุยกันแม่ ก็ติดมือถือเหมือนกัน แม่ติดมือถือพ่อติดมือถือ ถามใครจะคุยกับ ลูกไม่มีใครคุยกับเขา แล้วถ้าเป็นสมัยก่อนก็จะชะงัดแล้ว เมื่อไหร่ลูกจะบอก เธอกลับมาจะหิว ฉันก็เตรียมอะไรให้เธอกินละ ทำกับข้าวไว้ กินอะไรก่อนไหม ขนมหวานไหม แต่ถ้าเด็กสมัยนี้จะกลับมาทำให้อายุถึงเวลาปิดประตูเล่นโซเชียลทั้งคืน” (ผู้ปกครอง F402,50:31)

“เวลามาประชุมอะไรอย่างนี้คะครูก็จะให้กรอกข้อมูลความคิดเห็นว่าจะต้องอยากจะทำอะไรบ้าง อะไรอย่างนี้คะ ผู้ปกครองก็ได้เขียนข้อเสนอแนะไปอะคะ” (ผู้ปกครอง G402,52:11)

“การเอาใจใส่ของแม่สำคัญมาก ต้องคอยหมั่นถามเขา วันนี้ไปโรงเรียนเจออะไรบ้าง อะไรที่งานยังไม่เสร็จบ้าง แล้วก็เจอเพื่อนแบบไหนบ้าง แล้วก็คุณครูว่าบ้างคะ อะไรอย่างนี้คือเราต้องใส่ใจถามเขาทุกวันนะคะ ก็พยายามกระตุ้นให้เขาได้ ถ้างานไม่เสร็จก็กระตุ้นให้เขาได้ทำงาน ถ้าพฤติกรรมไม่ดีก็ต้องสอนเขาบอกเขาว่าเราอยู่ในกลุ่มสังคมแบบนี้กับเพื่อนแบบนี้เราต้องปฏิบัติตัวอย่างไง อย่าเอาเปรียบเขา ต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” (ผู้ปกครอง G402,52:17)

2.12.2 การสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามภายในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวัน

ผู้ปกครองกล่าวถึงบรรยากาศในบ้านที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่มั่นคง ผู้ปกครองต้องมีความรับผิดชอบในการดูแลบุตรอย่างเต็มความสามารถ ทั้งด้านจิตวิญญาณ จิตใจ และร่างกาย บรรยากาศอิสลามในบ้านจะเป็นอัตลักษณ์ของบ้านมุสลิม บรรยากาศวิถีอิสลามภายในบ้านจะหลอมรวมผ่านกิจวัตรประจำวันตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ เช่น การละหมาด การถือศีลอด มารยาทแบบอิสลาม การกล่าวคุอาฮ์ในอิริยาบถต่าง ๆ การปฏิบัติสิ่งที่ดีและละเว้น ออกห่างสิ่งที่ห้ามตามบทบัญญัติทางศาสนา โดยนำคำสอนจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์นบีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

“วิถีอิสลามของเรา มันก็คือตั้งแต่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เราอยู่กับครอบครัวใหญ่ ที่เดียวกัน คนละหลัง มันขึ้นอยู่กับว่า ต่อให้เราสอนอย่างไรก็ตาม ถ้าพ่อแม่ไม่ทำก็สอนเค้าไม่ได้ เพราะนั้น ถึงเวลาละหมาด ถึงเวลาถือศีลอด สิ่งที่เราเห็นก็อยู่ในกรอบของศาสนาตามวิถีของเรา อบรมสั่งสอนเสียใจมา ไม่มีการแตกแยกว่าห้ามสูบบุหรี่นะแต่พ่อสูบบุหรี่ เหล้าไม่ดื่มแต่พ่อดื่ม เฮ้ยไม่ได้นะต้องละหมาดแต่ถึงเวลาพ่อไม่ละหมาด ไม่มีประโยชน์ หรือแม้กระทั่งการเรียนศาสนาอย่าไปคาดหวังว่าเด็กจะได้ทั้งหมดเด็กในห้องตั้งเท่าไร พอถึงบ้านเค้าก็รู้ว่าต้องเรียนศาสนาต่อ จริง ๆ เด็กอยู่ที่

พ่อแม่ทั้งหมด ในการจัดสรรหาให้เค้า จะหวังโยนโคมไปที่โรงเรียนนั่นคือไม่มีความรับผิดชอบของพ่อแม่ (ผู้ปกครอง A402,42:10)

“อย่างคุณแมก็ต้องทำงาน คุณพ่อก็ต้องทำงาน ลูกกลับมาก็คือว่า ถ้าเขาละหมาดอัศรี มาจากที่โรงเรียนแล้ว เราก็ไม่ต้องห่วงแล้ว คือเขาก็มาทำการบ้าน เรามีเวลารับประทานอาหารด้วยกันเสร็จ มักรีบเราก็ละหมาดร่วมกัน แล้วลูกก็อาจจะมีการเสริมด้วยการอ่านนุรอ่านเพิ่มเติมนะคะ จากคุณครูบ้าง อย่างพ่อแม่มีลูกหลายคนอย่างนี้ อย่างลูกที่เรียนที่นี้แล้ว เราก็ไม่ต้องห่วงแล้วเพราะโตแล้วแต่ลูกประณเญีย แมก็ยังมีการให้เรียนเสริมอีกทุกวัน วันละครึ่งชั่วโมงก็เป็นเรื่องปกติของทางบ้าน” (ผู้ปกครอง C401,44:17)

“เราก้ทำมาตั้งแต่ลูกคนโตยังเล็ก ๆ ไซ้ใหม่คะ คือการที่เราได้อ่านคุณค่าอำมาลต่าง ๆ แล้วก็ประวัติของบรรดาซอฮาบะฮ์ (บรรพชนในในสมัยท่านนบีได้พบเห็นการปฏิบัติของท่านนบี) ของบรรดานบีเพื่อให้ปลูกฝังให้ลูก ๆ คะ มีความรักต่อท่าน นบี คีอลลิลลอสุอะลยิวะซัลลัมและปลูกฝังให้เขานั่นรู้จักถึงกฎของอัลลอฮ์ตะอาลา ที่วันนี้อัลลอฮ์ ตะอาลา ส่งเราให้เกิดมา ไม่ใช่แค่เป้าหมายที่เราจะมาใช้ชีวิตในดunya (โลกนี้) อย่างเดียว เป้าหมายของเราคือโลกหน้าไซ้ใหม่คะเพราะฉะนั้นเราพยายามสร้างให้มีบรรยากาศ เราพยายามที่จะพูดให้เขาฟังถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ตะอาลา พูดถึงสุนนะฮ์ของท่านนบีแล้วก็พยายามที่จะใช้ชีวิตเหมือนกับที่บรรดาซอฮาบะฮ์ได้ปฏิบัติมานะคะ ก็พยายามที่จะอ่าน มันจะมีหนังสือต่าง ๆ มากมายเลยคะให้อ่านถึงประวัติต่าง ๆ หรือคุณค่าต่าง ๆ ให้ลูก ๆ ของเราได้รับรู้ไซ้ใหม่คะ เหมือนโครงการอีกอย่างหนึ่งของโรงเรียนก็คือในเดือนเราะมะฎอนไซ้ใหม่คะ เด็ก ๆ เขาก็จะมีความเหมือนกระตือรือร้นในการที่เขาจะถือศีลอดหรือว่าแม้กระทั่งอ่านอัลนุรอ่านเพราะว่าหนึ่งก็คือทางโรงเรียนได้พูด ได้พูดกับเขาจนกระทั่ง เขามีความอยากที่จะทำตั้งแต่เล็ก ๆ ยังอ่านนุรอ่านไม่ได้เขาก็ยังมีความอยาก นั่นก็คือมันเชื่อมโยงกันนะคะ พอโรงเรียนสอนที่บ้านรับมาแล้วก็เหมือนมันเชื่อมโยงกันมันก็เลยทำให้ของเราอะคะง่ายในการที่เขาจะปฏิบัติคะ อัลฮัมดุลิลละฮ์ มันก็เป็นผลดีพอมันตรงกันไซ้ใหม่คะพอเวลาโรงเรียนวางโครงการต่าง ๆ ตรงกับที่บ้านมันก็อัลฮัมดุลิลละฮ์ ทุกอย่างมันก็เลยดูสมมุ (เรียบง่าย) แต่นั่นมันก็มาจากความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ตะอาลา ด้วยคะ มันทำให้ทุกอย่างง่ายตายคะอัลฮัมดุลิลละฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:11)

“หลังละหมาดอีชานะคะ เราก้จะมีการอ่านหนังสือหะดีษหรืออัลนุรอ่านนะคะ เกี่ยวกับคุณค่าความดีทุกวันหลังละหมาดอีชาแล้ว ก็พยายามที่จะพูด เรื่องอัลลอฮ์อยู่ตลอดเวลาไม่ใช่แค่เฉพาะในเวลาหลังอีชาคือความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ พูดกับลูกทุกวัน เมื่อดื่นมาพยายามที่จะอ่านดูอาห์ให้ลูก ให้ทุกชั้นตอนมีอัลลอฮ์ ที่เราจะคุยกับเขาตลอดเวลา เวลาที่เราให้อาหารเขา ตอนเช้า บอกเขาอัลลอฮ์ให้ริสกีเรามา ขอคุณอัลลอฮ์นะ อะไอย่างนี้อะคะ ก็พยายามที่จะพูดกับลูกตลอดเวลา แล้วก็ดูอาห์ไหนที่เป็นกิจวัตรประจำวัน ก็อ่านให้เขา เขาก็จะอ่านกับเรา ถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ตะอาลา ตลอดเวลา พูดให้ลูกรู้จักขอบคุณอัลลอฮ์ พูดให้ลูกรู้จักถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ พูดให้รู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมาจากอัลลอฮ์ แล้วก็ชวนเขาละหมาดตามเวลา เขามาละหมาดกับเราอย่างน้อยถ้าเขายังเล็กอย่างน้อยหนึ่งเวลาที่เขาจะต้องรู้ว่าเวลานี้เขาต้องมา ละหมาดกับแม่ ก็พยายามฝึกให้ลูกที่

จะรู้จักซุนนนะฮ์นบีว่าในทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวันท่านนบีทำแบบไหน เวลาจะนอนนบีนอนแบบไหน เวลาจะกิน เวลาจะดื่มบิ๊นังดื่ม ดื่มน้ำมือขวา กินข้าวมือขวา ไม่ยืน ไม่เดินดื่มค๊ะ ก็จะประมาณนี้ “ (ผู้ปกครอง E402,48:19)

“เราพยายามที่จะละหมาดร่วมกันทั้งบ้านค๊ะเพราะว่าลูกก็เรียนรู้อาหนึ่ง (ละหมาดคนเดียว) เท่านั้นนะ แต่ถ้าละหมาดกันเยอะ ๆ หลาย ๆ คนมันจะดีกว่า ก็พยายามที่จะเรียกละหมาดพร้อมกันทั้งบ้าน ที่บ้านอยู่กัน 4 คนนะค๊ะ ก็จะพยายามละหมาดด้วยกันพอเขาจะฝึก น้องเป็นผู้ชายพยายามเป็นผู้นำ ฝึกน้องให้อาซานที่บ้าน ให้อีกอมะฮ์ ก็พอเขาจะฝึกให้น้องชายเป็นอิหม่ามให้พี่ พี่ม.1 แล้วก็ตัวพี่เอง บางทีเขาอ่านกุรอานได้เยอะกว่าน้อง บางทีน้องเป็นอิหม่ามนำออะ แล้วน้องอ่านผิดบางคำพอละหมาดเสร็จ พี่เขาจะบอกอันนี้อ่านผิดนะ ต้องอ่านใหม่ อันนี้ที่เขามาจากที่นี่ แล้วไปบอกน้อง ก็มีละหมาดซุบฮิลละหมาดพร้อมกันตอนเช้า ในวันหยุดเสาร์อาทิตย์อะไรอย่างนี้ พี่เขาก็จะเอากุรอานมาเปิดให้ลูกฟัง บางทีก็สอนศาสนาเล็ก ๆ ที่เป็นการดำเนินชีวิตเล็ก ๆ น้อย ๆ พี่กับแม่เป็นครูก็จริง แต่ไม่ได้เรียนศาสนาเล็กซึ่งความรู้ก็ไม่ได้มากมายเหมือนกับการดำเนินชีวิตนะค๊ะสอนลูกเรา” (ผู้ปกครอง F401,49:1)

“เวลาละหมาดร่วมกันแล้ว ก็มาละศีลอดร่วมกัน ทานข้าวสุโหโร (การรับประทานอาหารในช่วงก่อนดวงอาทิตย์ขึ้นเพื่อเตรียมถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน) อะไรอย่างนี้ แล้วก็อ่านกุรอาน ถ้าเรียนที่นี่เขาต้องอ่านอยู่แล้ว เขาต้องกลับไปท่องใหม่ค๊ะ แล้วก็ฟังว่าอันนี้ผิดอันนี้ถูก แม่ต้องรู้ด้วยนะ ไม่ใช่ทำให้ลูกเรียนอย่างเดียว แม่ควรเรียนมาด้วย ต้องควรเป็นด้วย แล้วก็การละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดคนตาย) กับญาติพี่น้อง เขาก็ไปปฏิบัติกับญาติพี่น้อง ไม่ใช่ในบ้านอย่างเดียว ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานคนเสียชีวิต งานเกิดอากิเกาะฮ์ (การจัดเลี้ยงเพื่อขอบคุณพระเจ้าที่ประทานบุตรให้ครอบครัว) (ผู้ปกครอง F402,50:23)

2.12.3 ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อการจัดการศึกษา บรรยากาศวิถีสلامและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน

ผู้ปกครองส่วนใหญ่รับรู้การจัดการศึกษาบรรยากาศอิสลามของโรงเรียนผ่านการประชาสัมพันธ์จากโรงเรียนทางช่องทางต่าง ๆ บางโรงเรียนมีการสร้างความร่วมมือต่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผ่านการใช้สมุดสื่อสารกับผู้ปกครองในการประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยให้ผู้ปกครองลงชื่อรับทราบต่อการจัดโครงการและกิจกรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการพูดคุยของนักเรียนกับผู้ปกครองเมื่อกลับมาถึงบ้าน ผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในบรรยากาศวิถีสلامที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีความศรัทธาต่อพระเจ้า เป็นผู้ที่ยึดมั่นผูกพันกับศาสนา นักเรียนได้ละหมาด ได้ถือศีลอดร่วมกัน ได้มีโอกาสละหมาดคนตาย และการละหมาดซุนนนะฮ์ต่าง ๆ มีการอ่านอัลกุรอาน มีการอ่านดุอาอ์ นักเรียนได้รับคำแนะนำซึ่งเป็นคำแนะนำ คำตักเตือนที่เป็นประโยชน์ในทุก ๆ วัน มีการทักทายกันด้วยการ

سلامตามมารยาทของมุสลิม มีกระบวนการตีระเบียบนักเรียนเพื่ออบรม ชัดเกล้า ปลูกฝังมารยาทที่ดั่งตามแบบอิสลามเพื่อให้นักเรียนมีบุคลิกภาพของการเป็นมุสลิมที่ดี ผู้ปกครองมีความยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจด้วยการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อนักเรียนและครอบครัวโดยมองว่าพื้นฐานของระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียนก็วางอยู่บนการปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามหลักการของศาสนา เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมของผู้ชายและผู้หญิงตามหลักการศาสนา การไม่นำสิ่งที่หะรอม (สิ่งต้องห้ามตามบัญญัติทางศาสนา) เข้ามาในโรงเรียน

“ถ้าหากว่าในเด็กเล็ก ๆ ไซ้ใหม่คะ ก็จะปลูกฝังให้เขานั้นรู้จักกับอัลลอฮ์ไซ้ใหม่คะ อย่างเช่น ถ้าในเด็กเล็ก ๆ เนี่ยนะ ในทุก ๆ วันลูก ๆ ก็จะกลับมาพูดไซ้ใหม่คะ อย่างเช่น ความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ตะอาลา เช่น อัลลอฮ์ของฉัน สร้างดวงดาว สร้างท้องฟ้า เพราะว่าเป็นกิจกรรมที่เด็กจะต้องพูด ปลูกฝังให้เขารู้จักอัลลอฮ์และรักอัลลอฮ์ ชุบฮานะฮฺวะตาอาลา โดยที่เห็นถึงความยิ่งใหญ่ที่อัลลอฮ์ให้ในรอบตัวเขา ก็ในเด็กโตไซ้ใหม่คะ เขาก็จะปลูกฝังให้มีความละเอียดอ่อนคะ ในเด็กโตจะปลูกฝังเรื่องความละเอียด เช่น เขาจะมีโครงการ เรื่องโครงการ อ่า ความละเอียดไซ้ใหม่คะ เด็กผู้หญิงก็ต้องมีการปกปิดเอวรัด(ส่วนของร่างกายที่ต้องปกปิดตามบัญญัติศาสนา)อย่างสมบูรณ์จะออกไปไหนโดยที่ไม่มีผู้ปกครองหรือทำอะไรโดยที่ผู้ปกครองต้องรู้ ต้องขออนุญาตผู้ปกครองในการที่เขาจะออกไปไหนคะ ในเด็กเล็กก็จะพูดถึงปลูกฝังให้เขานั้นรู้จักรักและเชื่อในคำสั่งของอัลลอฮ์ พอเขาปลูกฝังตั้งแต่เล็ก ๆ พอเขาเริ่มโต ก็จะเป็นอีกสเปคหนึ่ง หมายถึงในเด็กเล็กก็แบบนี้ ซึ่งช่วงนี้เป็นไซ้เซียลไซ้ใหม่คะ เขาก็จะมีเรื่องโครงการรู้ทันภัยสื่อ เขาก็จะมีมาหลายโครงการให้ผู้ปกครองได้รู้รับอะคะ เขาก็จะมีเหมือนตอนแรก ก็จะเป็นบทความให้เราอ่านไซ้ใหม่คะ แล้วก็ผู้ปกครองเซ็นรับทราบอันดับต่อมาคือให้เด็ก ๆ ได้ลงมือทำ ในการที่เขาจะวาดหรือว่าจินตนาการอะไรของเขาอย่างนี้จะอะคะ คือเด็ก ๆ ก็จะมีส่วนร่วมในแต่ละโครงการต่อเนื่องมาตลอดอะคะ” (ผู้ปกครอง E401,47:5)

ผู้ปกครองได้เล่าถึงการรับรู้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ท่านได้เล่าว่า

“ในเรื่องของกรูอ่านเขาจะเป็นกิจกรรมอ่านกรูอ่านตอนเช้าทุกเช้า ใครมาส่งลูกก็จะได้ยินทุก ๆ วัน การอ่านกรูอ่านตอนเช้า มีการนำการสอน นะซีฮัต (การให้คำแนะนำ การตักเตือน)” (ผู้ปกครอง E402,50:10)

“...ตามวิถีแห่งอิสลามเนี่ยก็คือปลูกฝังความศรัทธานะคะ ปลูกฝังอีมานให้กับลูก ๆ ของเราไซ้ใหม่คะ เวลาที่เขาจะออกไปต่อสู้กับสังคมอย่างเช่น ลูกบางคนที่จะต้องไปในรั้วมหาวิทยาลัยเนี่ยคะ เขาก็จะสามารถที่จะคลุมฮิญาบ ในลูกผู้หญิงสามารถที่จะคลุมฮิญาบได้ อย่างโดยที่เขาไม่ต้องรู้สึกละเอียดอ่อนการที่เขาจะเข้าสังคมที่ไม่ใช่สังคมมุสลิม เหมือนกับที่โรงเรียนแห่งนี้อะคะ ปลูกฝังให้เขามีความเกรงกลัวกับอัลลอฮ์ ชุบฮานะฮฺวะตาอาลาไซ้ใหม่คะและก็รักในการที่เขาจะเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ ในการที่เขาจะเผยแพร่ว่าสิ่งที่เขาได้เรียนรู้มาให้กับเพื่อนที่อยู่รั้วมหาวิทยาลัยได้คะ นี่คือนะสิ่งที่ได้มาจากโรงเรียนด้วยอะ อัลฮัมดุลิลลาฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:3)

“คือมันไม่ใช่แค่การเรียนในบทเรียนหรือว่าเรียนจากหนังสือไหนก็ได้คะ ที่ไหนก็มี แต่ว่า การตัวบียะคือการปลูกฝังทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดในแรกเริ่มของเด็กเลยอะคะ หลังจากนั้นผ่านการพูด จากคุณครู การให้ลงมือทำ เพราะว่าแต่ละโครงการ เขาก็จะมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน แล้วแต่เลย ทาง คุณครูแต่ละระดับชั้น เขาก็จะมีกิจกรรมอะไรให้นักเรียนทำบ้างอย่างนี้อะคะ ฉะนั้นเด็กเขาจะได้ทั้งฟัง ทั้งเห็น ทั้งลงมือ ทั้งดู อย่างนี้อะคะ มันก็จะเหมือนชิมอะคะ ค่อย ๆ ชิม การตัวบียะมันไม่ใช่การทำ วันนี้เห็นผลวันนี้ แต่มันคือการปลูกฝังอบรมขัดเกลาคือทั้งหมด ชั้นตอนอบรมขัดเกลาที่ใช้เวลา ตอน นั้นทางโรงเรียนเหมือนมันค่อย ๆ ชิมในตัวเด็ก มันไม่ได้เห็นผลวันนี้วันพรุ่งนี้ แต่ว่าวันหนึ่งวันที่ถูกเรา โตจะเห็น เรียนคือเรียนแล้วก็รู้ใช้ใหม่คะ นี่คือมันค่อยชิม ชิมไปในตัวของเขากลับมาในรูปของการ ปฏิบัติ” (ผู้ปกครอง E402,48:14)

“เขาได้อยู่ในบรรยากาศจริง ๆ ไม่ใช่แค่จากกรที่เขาได้เรียนกับหนังสืออย่างเดียว การที่ได้ เรียนเดี๋ยวก็ลืมคะ แต่ว่าถ้าหากว่าอยู่ในบรรยากาศ มันรายล้อมเขาอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเขาเดินไป ตรงไหนของแล้ว เขาก็จะเจอบอร์ด บอร์ดในโครงการทำให้เกียรติพ่อแม่ บอร์ดโครงการละหมาด สวยงาม เวลาคุณครูพูดในชั้นเรียน คุณครูก็พูดถึงคุณค่าของการละหมาด คุณครูอยู่ในห้องเรียน คุณครูก็พูดถึงความสำคัญ ของการบริโภคอาหารทะเลสด กลับมาบ้านเขาก็ทำการบ้านที่คุณครูบอกว่า ให้มาดูอาหารที่บ้านว่ามีอะไรบ้างที่เป็นอาหารทะเลสด และก็เป็นอาหารที่มีประโยชน์คือมันก็จะวน ๆ อยู่อย่างนี้คะใน 1 สัปดาห์หรือบางโครงการ ก็แล้วแต่ 2-3 สัปดาห์เลยก็มี เป็นโครงการใหญ่ที่โรงเรียน ต้องการให้ความสำคัญมาก ๆ อย่างเช่น การละหมาดมันทำให้เด็กได้อยู่ในบรรยากาศของการ ตัวบียะ (ขัดเกลา) จริง ๆ” (ผู้ปกครอง E402,48:16)

“มีการจัดการวิถีอิสลามเข้ามา การละหมาดคนตาย การละหมาดอาบน้ำละหมาดที่ถูกต้อง การห่อศพวิธีฝังศพอย่างเจี๋ย เขาสอนหมดทุกอย่างเลย เป็นตัวหนังสือก่อนแบบสอนแบบทฤษฎีก่อน นะคะ แล้วก็มาสอนแบบปฏิบัติให้เห็น ในเด็กี่รู้ซึ่งเลยซึ่งเราเห็นแล้ว ก็หลาย ๆ ครั้งที่มีการโพสต์ทาง เฟซหรือกิจกรรมอะไรที่สอดแทรกอิสลามทุก ๆ กิจกรรมจะเป็นการเปิดพิธีด้วยการอ่านกุรอาน ไม่ว่าจะ การนะซีฮัต (การให้คำแนะนำ การตักเตือน)จากครูสอนศาสนานะคะ...” (ผู้ปกครอง C402,45:5)

ในด้านมุมมองต่อกฎระเบียบของโรงเรียน ผู้ปกครองกล่าวว่า

“ผมว่าโอเคนะ คือ ในสังคมมันต้องมีกฎระเบียบ กติกาที่วางไว้ คุณต้องยอมรับในกฎกติกาที่ สถานที่แต่ละสถานที่วางไว้ กฎบ้านก็มีกฎบ้าน กฎโรงเรียนก็มีกฎโรงเรียน” (ผู้ปกครอง A402,42:5)

“การแต่งกายเขาก็โอเคทำตามเอาระยะ (ส่วนของร่างกายที่ต้องปกปิดตามบัญญัติศาสนา) นะ ผู้ชายกางเกงขายาว ผู้หญิงก็คลุมฮิญาบ แขนยาวเป็นรูปแบบของเขาครับ เขาก็ปรับตามสภาพผม เห็นแล้ว ก็ฟาสีก็ทำตามหลักการอิสลามก็ไม่มีปัญหาเรื่องนั้น” (ผู้ปกครอง D401,46:6)

“กฎระเบียบทุกอย่างมันก็คือตรงกับที่ทางบ้านอยากให้มันเป็นแบบนี้อยู่แล้วอะอัลฮัมดุลิล ละฮ์” (ผู้ปกครอง E401,47:10)

“มีความรู้สึกพอใจแล้วก็ยินดีที่จะปฏิบัติตามในสิ่งที่โรงเรียนเขาตั้งเป็นกฎระเบียบสำหรับเรา แล้วก็ครอบครัวเรานะคะ ก็คือยังอยู่ในระดับที่โอเคค่ะ เรายินดีและเข้าใจในเหตุผลกฎระเบียบที่ออกมาตรงนี้เพราะอะไร ก็เข้าใจอะค่ะ ก็เลยคิดว่ามันเหมาะสม ในแต่ละเวลา และสถานที่” (ผู้ปกครอง E402,48:17)

2.13 การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญ ในกรุงเทพมหานครบางแห่งมีการดูแลนักเรียนในลักษณะโรงเรียนประจำ มีการบริหารจัดการหอพักเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนดังกล่าวนี้จะเป็นนักเรียนหอพัก ด้วยระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนอยู่ไกลกันมากกว่า 10 กิโลเมตร รวมถึงความพร้อมของครอบครัวในการดูแลดูแลบุตรหลานเพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณความเป็นมุสลิม การปฏิบัติศาสนกิจ และการปฏิบัติตามหลักศาสนาให้ถูกต้องเพื่อให้เป็นการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้บริหารมองเห็นความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องได้รับการดูแลด้วยระบบหอพักที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สามัญ ศาสนาพร้อมกับการปฏิบัติ มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ ที่จะหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานชีวิตต่อไป

“ในระบบหอพักจะเน้นว่าเด็กที่บ้านอยู่ไกลกว่า 10 กิโลเมตร เราออกกฎเลยว่าจะต้องมาอยู่หอพักเท่านั้น” (ผู้อำนวยการ C101,6:106)

“ระบบหอพักคือระบบที่เหมาะสมที่สุด เรียนรู้อะไรไปปฏิบัติเลย” (ผู้อำนวยการ C101,6:225)

“โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสกับนักเรียน มีโอกาสไปเยี่ยมบ้าน พื้นที่ต่าง ๆ เขาลำบากจริง ๆ ก็เลยบอกว่าการที่เราจะเข้าถึงศักยภาพเด็ก มันค่อนข้างจะต้องใช้แรงงานสนับสนุนค่อนข้างเยอะ เพราะเด็กไม่เหมือนกัน” (ครู C203,20:2)

2.13.1 กิจวัตรประจำวันสร้างระเบียบวินัย และบุคลิกภาพให้นักเรียนหอพัก

กิจวัตรประจำวันของนักเรียนหอพัก จะกำหนดการที่ชัดเจน ติดไว้ที่หอพัก โดยครูหอพัก จะเริ่มปฏิบัติงานหลังเลิกเรียนในแต่ละวัน นักเรียนหอพักทุกคนจะปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันตามเวลาที่กำหนด ตั้งแต่ตื่นนอน จนกระทั่งเข้านอน กิจวัตรที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติในแต่ละวัน เช่น การตื่นนอนตามเวลา การละหมาดพร้อมกันทั้ง 5 เวลา การอ่านกุรอ่าน การท่องจำอัลกุรอ่าน การดูอัล การอ่านอัลซุฮร (บทรำลึก การสรรเสริญ การขอพรต่อพระเจ้า) การรับประทานอาหาร การรักษาหรือพูดคุยกันให้คำแนะนำตักเตือนกัน การปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวัน การเข้าห้องเรียน

การทบทวนบทเรียน การทำกิจกรรมในวันเสาร์อาทิตย์ ฯลฯ โดยนักเรียนแสดงความคิดเห็นว่าการอยู่หอพักทำให้ตนเองมีระเบียบวินัย ละเอียดตรงเวลา รู้จักการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ได้ ได้ฝึกความอดทน ในด้านผู้ปกครองได้กล่าวถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันซ้ำ ๆ กันทุกวันของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความเคยชินต่อการรักษากิจวัตรที่ได้ปฏิบัติไปตลอดแม้กลับบ้านแล้ว เช่น ในเรื่องการละหมาดในเวลาซุบฮิ ซึ่งเป็นการละหมาดเวลาแรกในเวลาเช้า นักเรียนบางคนตื่นก่อนผู้ปกครองแล้วเป็นผู้ปลุกผู้ปกครองด้วย การที่นักเรียนตระหนักถึงสิ่งที่จะต้องรับประทานอาหารที่สะอาดตามบัญญัติศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารเล่าว่า

“ส่วนในตัวหอพักก็จะมีเขียนไว้เลยว่ากิจวัตรประจำวันของนักเรียนมีอะไรบ้าง เริ่มต้นตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอนทุกชั่วโมงจะถูกเขียนไว้หมด ตื่นนอนก็โหมง อาบน้ำก็โหมง กินข้าวก็โหมง เข้านอนก็โหมง ในระหว่างคาบเรียนระหว่างที่ 1-2 มาคาบ 3 คาบแถวเข้าแถวเสร็จทำอะไร ขึ้นเรียนต่อเขียนไว้หมดจนกระทั่งโรงเรียนเลิก โรงเรียนเลิกเสร็จหลังเลิกโรงเรียน เด็กทำอะไรจนกระทั่งเข้านอนก็โหมง (ผู้อำนวยการ C101,6:207)

นักเรียนเล่าเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันดังนี้

“เขาจะปลุกละหมาดตั้งแต่ ตีสี่ห้าสิบ ก็คือเขาจะปลุกให้ แบบด้วยความที่ในห้องเราอยู่กัน 3 คน เราก็ต้องบริหารเวลาเพื่อที่จะแบบอาบน้ำให้ทันหรือว่าแต่งตัวให้ทันอะไรแบบนี้ค่ะ เสร็จแล้วก็สลับกันต่อพอลหลังจากนั้นประมาณ ตีสี่สามสิบ ก็จะลงไปละหมาดซุบฮิ ช่วงนี้ละหมาดซุบฮิ ก็ละหมาดซุบฮิเสร็จ ก็จะขึ้นมาแต่งตัวพอลประมาณ หกโมงยี่สิบ เขาก็จะเรียกรวม รวมข้างล่างเพื่อจะเช็คเพื่อไปโรงเรียน ก็จะมากินข้าว กินข้าวเช้า อยู่นั่นนั่นเสร็จก็ เจ็ดโมงสามสิบ เรียกเข้าแถวเพื่อที่จะไปเรียนคาบแรกอะคะ ก็คือคาบเรียนอัลกุรอาน แล้วก็เรียนไปจนถึงประมาณเที่ยง เขาก็จะพัก เขาจะมีพักเบรดสิบห้านาทีด้วย ช่วงประมาณ เก้าโมงห้านาที ถึง เก้าโมงยี่สิบนาที ก็สิบห้านาทีค่ะ ขึ้นไปเรียนคาบต่อไป แล้วก็ช่วงประมาณเที่ยง เที่ยงพอดีอะคะ เขาก็จะพักเบรกให้กินข้าว ทำภารกิจส่วนตัวนู่นนี่นั่น อาบน้ำ ละหมาดเตรียมตัวเพื่อที่จะไปละหมาดด้วยละหมาดดุฮรี ประมาณเที่ยงห้าสิบนาที เขาจะเรียกรวมเข้าแถวเพื่อที่จะไปละหมาดบ่ายโมงครึ่ง พอละหมาดเสร็จเขาก็จะปล่อยมา ถ้ามีเวลาว่างก็จะตามอัธยาศัยพอยี่สิบห้าเขาก็จะเปิดนาซิดเพื่อที่เรียกนักเรียนทุกคนขึ้นไปบนอาคารเรียนเพื่อที่จะเรียนในคาบบ่ายอะคะ ก็จะเรียนจนถึงบ่ายสามสี่สิบประมาณนี้คะ ก็จะปล่อยให้เด็กไปละหมาดอัสรี” (นักเรียน C501,57:1)

“เราจะละหมาดอัสรีพร้อมกันที่สุเหร่าละหมาดเสร็จ ก็ปล่อยให้เด็กหอกลับหอ เด็กไปกลับก็จะกลับบ้านกัน ก็อยู่หลังหอ จากนั้นมากินข้าวเย็นก็ประมาณห้าโมงครึ่ง เขาก็จะเรียกเด็กทุกคนลงมาข้างล่างเพื่อที่จะไปกินข้าวเย็น พอกินข้าวเย็นเสร็จก็กลับไปละหมาดมักริบ สำหรับผู้หญิงให้กลับไปละหมาดที่หอ ผู้ชายก็เหมือนกันคะ หลังละหมาดเขาก็จะปล่อยตามอัธยาศัย สี่ทุ่มเด็กต้องเข้าหอเพื่อที่จะเตรียมตัวนอนได้แล้ว” (นักเรียน C501,57:2)

“ช่วงมักริบ อีซา เราก็จะละหมาดด้วยกัน จะมีห้อง เขาเรียกรวมเขาจะเรียกเป็นชั้น ๆ มีทั้งหมด 4 ชั้น” (นักเรียน C501,57:3)

“ส่วนผู้ชายก็ไปละหมาดที่มัสยิด” (นักเรียน C501,57:4)

“กิจวัตรประจำวันก็จะเริ่มด้วยตั้งแต่ 4:30 น หรือตอนเช้าละหมาดซุบฮิพร้อมกันที่สุเหร่า มีการอ่านกุรอาน การซิกิรุลลอฮ์ อ่านอัลซการ แล้วต่อจากนั้นก็จะเป็นช่วงเวลาของเรียนกีรอตีของโรงเรียน” (นักเรียน C502,58:2)

นักเรียนได้กล่าวถึงสิ่งที่ได้จากการอยู่พัก คือ การได้รับการตักเตือน การได้ละหมาดตรงเวลา การได้ฝึกท่องจำอัลกุรอาน การปรับตัวต่อการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น การอดทน และการรักษาระเบียบวินัย

“เด็กได้การฮาลาเกาะห์ อ่านกุรอานก็จะฝึกให้เราได้อ่านกุรอานครบ ทางหอพักก็จะมีการบังคับให้ต้องซุเราะฮ์อะไรแบบนี้ล่ะครับ เด็กไปกลับก็จะไม่เหมือนเด็กที่อยู่หอพักครับต่างกัน” (นักเรียน C502,58:4)

“ที่หนูได้เรียนรู้คือการอยู่ร่วมกันผู้อื่น ก็คือบางที่เราอาจจะต้องปรับตัวเพื่อที่จะเข้าไปอยู่กับสังคมคนหลาย ๆ คน หนูอาจจะนิสัยแต่หนูก็ต้องปรับตัวให้ได้เพื่อที่อยู่กับคนอื่น คือความอดทน มีระเบียบวินัยบ้างอะไรอย่างนี้ละ” (นักเรียน C501,57:11)

“การอยู่หอพักเราก็จะละหมาดตรงเวลามีวินัยมากขึ้นนะครับ ให้ตรงต่อเวลาล่ะ” (นักเรียน C502,58:5)

“เด็กที่นี่ก็จะเป็นช่วงมัธยมก็จะมีความเป็นวัยรุ่นเข้ามาตามช่วงอายุของเขาก็ควรจะได้รับการตักเตือน บางที่เขาอาจจะไม่ออกกรอบบ้างทำอะไรบ้างนั่นนั่น ก็จะมีอาจารย์มาคอยตักเตือนไว้แบบนี้ไม่ถูกนะแบบนี้ไม่ได้ละ” (นักเรียน C501,57:13)

2.13.2 งานตักเตือน งานปกครอง และความร่วมมือของผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการสร้างคุณธรรมและวินัยที่ยั่งยืนให้กับนักเรียนหอพัก

การจัดการระบบหอพักจำเป็นต้องทำงานร่วมกับระหว่างฝ่ายตักเตือนและฝ่ายปกครองของโรงเรียน โดยฝ่ายตักเตือนจะทำหน้าที่หลักในการขัดเกลา ปรับปรุง พัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้ครองตนให้ปฏิบัติดีได้ ในขณะที่ฝ่ายปกครองจะทำหน้าที่ในการระมัดระวัง ระวังพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ผ่านการออกกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรักษาระเบียบวินัย โดยทางโรงเรียนจะเน้นย้ำที่มาตรการการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดเหตุเป็นสำคัญ แม้ว่าทางโรงเรียนจะมีการแบ่งฝ่ายการทำงานที่ชัดเจนแต่ในด้านงานปกครองนี้มีแนวคิดว่าคุณทุกคนทำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครองได้ กล่าวคือ เมื่อเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนที่ไม่เหมาะสม ครูทุกคน

สามารถเข้าให้คำแนะนำ ตักเตือนได้ทันที และช่วยกันสอดส่องดูแลด้วยความรักและความเมตตา และปัจจัยสำคัญของการสร้างวินัยที่ยั่งยืนให้ผู้เรียน คือการร่วมมือของผู้ปกครองในการเป็นแบบอย่างที่ดี การดูแล เอาใจใส่ ตักเตือนให้นักเรียนรักษากิจวัตรต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติที่โรงเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านด้วย เช่น การละหมาด การเข้านอน การตื่นนอน การอ่านอัลกุรอาน การอ่านฮัจการ การอ่านคูอาห์ การทบทวนบทเรียนรวมถึงมารยาทต่าง ๆ ด้วย

“ปกครองกับตักเตือนทำงานร่วมกัน “ฐู บูน” เป็นลักษณะปกครองคือฐู ตักเตือนคือ บูน (ผู้อำนวยการ C101,6:203)

“ตักเตือนทำอย่างไรก็ได้ให้เด็กเปลี่ยนแปลง ปกครองนี่ยเป็นการเข้าไประงับ นโยบายของเราคือเราต้องระงับเหตุทันทีที่พบเหตุ จะไม่ปล่อยให้เด็กทำผิดแล้วไปไล่ลงโทษ (ผู้อำนวยการ C101,6:204)

“เรามี Concept ที่ว่าถ้าครูทุกคนทำหน้าที่เหมือนครูฝ่ายปกครอง เราจะไม่พบเห็นเด็กทำผิดเลยเพราะเด็กเห็นครูทุกคน เด็กจะเกิดความกังวล อ้าเดียวคนนี้ก็ดู เดี่ยวคนนี้ก็ดู เดี่ยวคนนี้ก็เตือนแต่โดยตำแหน่งจะมีไม่กี่คน” (ผู้อำนวยการ C101,6:185)

“หัวหน้าฝ่ายปกครองที่เป็นระดับชั้น ม.ต้น ชาย 1 หญิง 1 ม.ปลาย ชาย 1 หญิง 1 ในดูแลนักเรียนทั้งโรงเรียน” (ครู C204,21:6)

“ส่วนมากฝ่ายปกครอง ก็จะเป็นการคาดโทษ การระงับเหตุ แต่ก่อนที่จะมาถึงฝ่ายปกครองนี่ย ถ้าเป็นความผิดระดับน้อยระดับต้น จะมีฝ่ายตักเตือนที่เข้ามาช่วยเหลือก่อน เช่นนักเรียนพูดคำหยาบครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 ก็จะมีใบเหลืองให้กับคุณครู คุณครูก็จะเขียนมาว่านักเรียนคนนี้พูดหยาบและได้ทำการตักเตือนแล้วเช่นการกล่าว อัสดัสม์ฟิรุลลอฮ์ (การกล่าวขอภัยโทษต่ออัลลอฮ์) 100 ครั้ง เป็นจำนวน 3 ครั้งแล้ว ก็จะส่งนักเรียนให้ฝ่ายตักเตือนอบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษ...” (ครู C204,21:7)

“เราจะแบ่งความผิดออกเป็น 3 ระดับ ระดับต้นก็คือระดับเบา ระดับปานกลาง และระดับรุนแรง ถ้ารุนแรงในครั้งเดียวก็เชิญผู้ปกครองเลย” (ครู C204,21:8)

“ระดับเบา เช่น การพูดคำหยาบ นอนหลับในห้องเรียนบ่อยครั้ง ก่อความในในห้องเรียน ระดับกลางก็จะเป็นการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของครู การปลอมลายเซ็นของครูโดยเอกสารนั้นไม่ได้มีความสำคัญ เช่น การบ้านเขาส่งซ้ำแต่ว่าเขาเซ็นแทนคุณครู ถ้าร้ายแรงก็จะเป็นพวกเกี่ยวกับยาเสพติด หยาบคายต่อครูบาอาจารย์ การโดดเรียนหรือออกนอกสถานที่” (ครู C204,21:9)

“โดยพื้นฐานก็จะเป็นเหมือนหอพักทั่ว ๆ ไป คือ ห้ามออกข้างนอกในเวลาที่กำหนด ไม่ใช่โทรศัพท์นอกจากวันอาทิตย์ที่เขานุญาต จะกลับบ้านของนักเรียน ก็คือ 1 ครั้งต่อเดือน ก่อนการ

กลับบ้านเนี่ยเขาก็จะมีการท้วงท้วงเราเฮ้ย ถ้าหากว่าไม่ได้ เขาก็จะยื่นระยะเวลาการกลับบ้านไปอีก ในส่วนการเป็นอยู่จะมีเวร แล้วก็เราจะใช้ระบบบ้าน ให้คะแนนตามบ้านไป” (ครู C204,21:13)

“ระบบหักคะแนนก็คือว่ามันจะถูกระบุไว้เลยว่าการทำผิด 1 2 3 4 5 ถือว่าเป็นความผิดระดับเล็ก ความผิดระดับกลาง ความผิดระดับใหญ่ แต่ละความผิดจะถูกหักคะแนน 1 2 3 4 5 นักเรียนที่ถูกสะสมคะแนนผิดเกินกว่าที่โรงเรียนกำหนด เช่น ถูกหักคะแนนถึง 50% ออกหนังสือเตือน ถูกหักคะแนน 60% เชิญผู้ปกครองอะไรแบบนี้” (ผู้อำนวยการ C101,6:214)

“ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าผู้ปกครองทำไม่ได้ เด็กก็จะดูจากพ่อแม่ และตัวเองก็ถูกเชิญเชิญมาจากในระบบโรงเรียนหอพัก พอกลับไปอยู่ที่บ้านไม่มีใครเตือนแรก ๆ ก็อาจจะติดจากโรงเรียนไปหน่อยหนึ่ง 4-5 วัน...” (ผู้อำนวยการ C101,6:223)

“...ในทางหลักการศาสนาสอนเรื่องนี้ยังไม่ว่ามันเป็นเรื่องปกติเพราะอิมานมีขึ้นมีลง มันจะขึ้นลงด้วยการปฏิบัติ เราถึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการศรัทธาเฮ้ย” (ผู้อำนวยการ C101,6:224)

ผู้ปกครองจำเป็นต้องให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้าน ผู้บริหารและครูมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะพัฒนาความรู้ คุณธรรม ทักษะชีวิตของนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ เพียงแต่ขอให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ผู้เรียนรักษาการปฏิบัติศาสนกิจ การอ่านกุรอาน การกล่าวดุอาอ์ รวมถึงระเบียบวินัยต่าง ๆ ตามที่ได้ถูกฝึกมาจากระบบหอพักเพื่อให้มีวินัยที่ยั่งยืน

2.13.3 การมีครูผู้ดูแลหอพักโดยเฉพาะ

ผู้บริหารได้กล่าวถึงประสบการณ์การบริหารจัดการงานหอพักด้านครูผู้ดูแลหอพัก ที่เคยให้ครูผู้สอนมาดูแลงานหอพักด้วย แล้วให้ครูหอพักไปสอนด้วย แม้จะจัดเป็นช่วงเวลาในการดูแลก็ยังคงเป็นงานที่หนัก ซึ่งความพยายามปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนางานให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า การที่ครูหอพักได้ดูแลงานหอพักอย่างเดียวคือวิธีที่เหมาะสมที่สุด

“ครูหอพักดูแลเรื่องหอพักอย่างเดียว” (ผู้อำนวยการ C101,6:208) “เราผ่านประสบการณ์เอาครูสอนมาดูแลหอพักด้วย เอาครูหอพักไปสอนด้วยมันหนัก ครูสอนก็หนักอยู่แล้วและเลิกสอนก็ต้องมาดูแลหอพักอีก” (ผู้อำนวยการ C101,6:210) “เราเคยจัดหอพักแบบ 1-3 กะ พอเลิกสอนปุ๊บมาดูแลหอพักตั้งแต่ 4 โมงเย็นถึงทุ่มหนึ่ง พอทุ่มหนึ่งจะเป็นครูอีกรอบหนึ่งถึงสี่ทุ่ม เสาร์อาทิตย์ 3 กะ เราเคยจัดมาทุกอย่าง สุดท้ายแล้ว ดีที่สุดก็คือครูหอพักดูแลหอพักอย่างเดียว” (ผู้อำนวยการ C101,6:211) “ตอนนี้โรงเรียนเล็ก เด็กไปละหมาดอาศัร แล้วก็ขึ้นหอ ครูหอพักก็มาทำงานแล้ว” (ผู้อำนวยการ C101,6:209)

“ครูหอพักดูแลเรื่องอะไรบ้าง ดูแลเรื่องการปกครองเด็ก ให้อยู่ในระเบียบวินัย จะใช้กิจกรรมอะไรอีกเรื่องหนึ่ง ติดตามในเรื่องของการทำเวรประจำวันความสะอาด ซึ่งครูหอพักติดตามด้วย ครูเวรก็

จะมีการขึ้นตรวจด้วยเหมือนกันแล้ว ก็จะมีระบบหักคะแนนในหอพักตั้งไว้” (ผู้อำนวยการ C101,6:212)

2.13.4 การมุ่งสร้างนักเรียนหอพักให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนได้

ผู้บริหารและผู้ปกครองได้กล่าวถึงผลลัพธ์ของระบบการจัดการหอพักว่าไว้ว่าผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ไปปฏิบัติและใช้ทักษะ ความสามารถที่ได้จากฝึกฝนไปสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชนได้

“อย่างน้อยในช่วงชีวิตหนึ่งเขายังได้เรียนรู้ได้ปฏิบัติ เมื่อกลับไปบ้าน มีหลายท่านที่ได้เสนอว่านักเรียนก็เป็นอย่างที่โรงเรียนได้จัดสรรแล้วแหละ แถมยังไปชักชวนคนที่บ้านด้วย คือสิ่งที่โรงเรียนทำเนี่ย ไม่ใช่แค่ตัวเด็กแต่ยังไปถึงครอบครัว แต่บางคนก็ไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการใช้ภาวะผู้นำของตัวเองในการช่วยเหลือผู้อื่น” (ผู้อำนวยการ C101,6:226)

“เรียนฝึกปฏิบัติแล้วเขาก็จะต้องคิดหรือทำเป็นนิจ ทำเป็นอาชีพมปกติอยู่แล้วเขากลับบ้านไปเขาก็ทำ อยู่โรงเรียนนี้ เขาได้ทั้ง 5 เวลา โดยเฉพาะเวลาซุบฮิ เขาอยู่กับผู้ปกครอง ผู้ปกครองอาจจะนอนยังไม่ตื่นบ้างแต่เขาก็สามารถที่จะปลุกผู้ปกครองให้มาละหมาดได้ เวลาละหมาดดุฮริเนี่ยเขาก็จะสามารถทำที่โรงเรียนได้ เสาร์อาทิตย์เนี่ยเวลาเสียอาซานเขาก็จะลุกขึ้นทำโดยปริยาย โดยที่ผู้ปกครองไม่ต้องเรียกเขา บางที่ซุบฮินี้แหละที่เป็นปัญหาหน่อยก็อาจจะมีการสลับกัน เราตื่นก่อนเราก็จะปลุกเขา ถ้าเขาตื่นก่อนเขาก็จะปลุกผู้ปกครอง เขาเหมือนกับฝึกมา ตรงนี้เป็นผลมาจากโรงเรียน” (ผู้ปกครอง C402,45:13)

2.14 วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม

ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่มีมุมมองว่าการทำงานดำเนินเป็นตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้ประชุมร่วมกัน ทุกคนมีเป้าหมายในการทำงานทิศทางเดียวกัน ทำงานด้วยความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย ให้ความสำคัญกับความมุ่งมั่น ตั้งใจทำงานอย่างมีคุณภาพเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กรเป็นในลักษณะครอบครัว ที่ปรึกษาหารือพูดคุยกันแบบพี่น้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย โดยรวมแล้วไม่ค่อยพบปัญหาต่อกันโดยพยายามแยกให้ได้ระหว่างเรื่องของงานกับเรื่องของคน หรือหากพบปัญหาใด ๆ ก็พยายามหาทางออกแก้ปัญหาทันที มีบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้เกียรติกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา

“บรรยากาศการทำงานเหมือนพี่น้องกัน อย่างที่เค้าบอกว่ามุสลิมคือพี่น้องกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เหมือนคนในครอบครัว” (ผู้อำนวยการ A101,5:15)

“วัฒนธรรมองค์การของเราคือการถอด (การน้อมรับ การเคารพการตัดสินใจของผู้นำ) เราถูกพูดคุยด้วยกับหลักศาสนา จนกระทั่งว่าจะอะไรที่ไม่ผ่านการประชุมจะถือว่ามันไม่มีบะรอกัต(ความจำเริญ) กลายเป็นวัฒนธรรมองค์การของเราแล้ว ที่จะต้องเติมที่กับคำตัดสิน หรือสิ่งที่ผ่านการประชุมมาแล้ว แล้วก็การมีศานานำ ด้วยแนวคิดทางศาสนา และการจูนอัพแนวคิดกับคนในโรงเรียนให้มีทิศทางเดียวกัน การพยายามในหนทางของอัลลอฮ์ ตรงนี้เป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง แต่ก็ยังคงต้องพัฒนาเรื่อยไปนะครับ” (ผู้อำนวยการ E101,8:124)

“เราดูแลแบบครอบครัวกฎระเบียบก็มีตามกระทรวงกำหนด แต่ว่าเราจะคุยกันมากกว่าไปคูตรงนี้ให้เพิ่มมากขึ้น แต่เราก็วางหน้าที่กันไว้ ทุกคนก็ทำตามหน้าที่ ก็มีบางครั้งทีบัพพองไปแต่เราจะไม่มีการตำหนิกัน ค่อยๆ ช่วยกันให้ปรับปรุงเป็น วัฒนธรรมองค์การแบบครอบครัว” (ผู้อำนวยการ F101,9:62)

“ที่นี่เป็นแบบครอบครัว มีอะไรก็คือช่วยเหลือกันคุยกันได้ตลอดคุยกับ ผอ. ได้โดยตรง” (ผู้อำนวยการ G101,10:43)

“ความเป็นพี่น้อง ไม่แบ่งแยก ยกตัวอย่างเช่น ท่านผู้อำนวยการมีการศึกษาที่สูงกว่า มีตำแหน่งที่สูงกว่า แต่เราก็สามารถพูดคุยกับท่านได้ และท่านก็ให้เกียรติเรา ทำอะไรก็ช่วยเหลือกัน” (ครู A101,13:7)

“เวลาทำงานทุกคนไม่ทิ้งกัน” (ครู A101,13:7)

“เนื่องจำนวนบุคลากรไม่เยอะ เราก็จะรู้จักทุกคนเลย เราจะรู้ที่มาที่ไป รับผิดชอบ เราอยู่ที่นี้แบบครอบครัว อันที่จริงมันก็คุยกันได้ เช่น การสั่งงานเมื่อไหร่ แต่เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดเราก็จำเป็นต้องทำ แต่ว่าบรรยากาศมันก็เป็นแบบครอบครัว ผู้บริหารก็ไม่ได้มีกำแพงที่ว่าเป็นผู้บริหาร ไม่ได้ที่ว่า จะเข้าผู้บริหารยากหลายขั้นตอน คือครูแต่ละคน สามารถเข้าไปพูดคุยได้ผู้บริหารเหมือนเป็นที่ปรึกษาให้กับครู” (ครู B202,17:21)

“จะอยู่กันเป็นแบบพี่น้องครอบครัว เหมือนเด็กที่มาอยู่ที่นี่เปรียบเสมือนลูกหลาน” (ครู C201,18:16)

“เพื่อนร่วมงานก็อยู่กันแบบพี่น้องซะมากกว่าไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งฝ่าย ถ้ามีปัญหาอะไรทุกคนก็จะพูดคุยกัน ถ้าเพื่อนไม่ส่งงาน ก็รายงานตามความเป็นจริงก็คือต้องแยกระหว่างเรื่องงานกับเรื่องเพื่อน” (ครู C201,18:17)

“เรารู้สึกว่าทุกคนรู้หน้าที่ของตนเองและก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน” (ครู C202,19:15)

“ผู้บริหารปกครองแบบ พ่อปกครองลูก แบบพี่น้อง แบบเครือญาติกัน ผู้บริหารระดับสูง จากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน ซ้ายไปขวา ขวาไปซ้าย เราอยู่กันแบบพี่น้อง มีอะไรที่เราไม่สบายใจ เรา

ก็จะพูดคุยกัน และจบท้ายด้วยการให้อภัยซึ่งกันและกันขออภัย (อภัย) เพราะการทำงานมันมีเรื่องที่ต้องขัดแย้งกันบ้างอยู่แล้ว” (ครู D202,23:21)

“การทำงานจะรีบเร่ง จะอะไรแข่งกับเวลา แต่เราก็มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนะคะ มีการปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ คือทุก ๆ งานต้องผ่านกระบวนการพูดคุยนะคะ เราเรียกว่าการประชุมเนี่ยมีนะคะ ก็ดีอะ มันบอกไม่ถูกอะ ว่ามันจะใช้ให้คำนิยามว่าอะไรแต่ว่าถึงแม้ว่าทำงานหนักเหนื่อยแต่เราก็ได้มีการพูดคุยกันเสมอ” (ครู E201,24:12)

“บรรยากาศของการทำงานนะคะ คือเราค่อนข้างที่จะทำจริงจังคะ ไม่ใช่ค่อนข้าง คือเราทำอย่างจริงจังคะ แล้วก็พยายามที่จะเอ่อ สร้างความจริงจัง ให้เกิดขึ้นกับครูและนักเรียนนะคะ เพื่อที่ว่าเขาเนี่ยจะได้ผลิตมุสลิมอย่างมีคุณภาพดีที่สุดในส่วนบรรยากาศของการทำงานในด้านของผู้ร่วมงานผู้บริหารนะคะ ก็จะเป็นไปในรูปแบบของมุสลิมคะ ซึ่งที่สัมผัสได้นะคะคือมีปัญหากันน้อยมาก จะมีการประชุมการปรึกษาหารือกันนะคะ การมุเซาะเราะฮ์ (ปรึกษาพูดคุย)กัน ซึ่งมีบารากัต(ความจำเริญ) มีสิริมงคล มีซุนนะฮ์นบียอยู่แล้วนะคะ ทุกอย่างคิดว่ามีความโปร่งใสนะคะ ถ้าหากว่ามีปัญหาอะไรเนี่ยเราก็จะแสดงความคิดเห็นแล้วในสุดท้ายก็มีการตัดสินนะคะ” (ครู E202,25:31)

“การทำงานไม่ค่อยมีเรื่องอึดอัดใจ โดยจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันตลอด มีหลักในการทำงานคือไม่มีวงเล็บในวงใหญ่ หากในการประชุมข้อเสนอของเราไม่ถูกยอมรับให้เรากล่าวอัลฮัมดุลิลลาฮ์ (การสรรเสริญต่อพระองค์) และหากถูกยอมรับให้เรากล่าวอัชชัมฟีรุลลอฮ์ (การขออภัยโทษต่อพระองค์) คือถ้ามีปัญหาอะไร เราก็คุยให้จบกันในที่ประชุม เราพูดคุยกันบ่อย และมีการตัดสินโดยอะมีร์ ผู้นำว่ายังไงก็คือทุกอย่างจบ สำหรับครู ครูเชื่อว่าถ้าเราตามผู้นำเนี่ยเวลาเกิดปัญหาอะไร ผู้นำจะเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งในดูนยานี้ (โลกนี้) และอาคิเราะฮ์(โลกหน้า) ด้วย อะไรที่ไม่ผิดต่อหลักการคุณครูทุกคนก็จะตามพร้อมที่จะตาม เพราะเมื่อเราให้เกียรติใครสักคนมาเป็นผู้นำ เราก็ต้องยอมรับในการตัดสินของเขา” (ครู E203,26:13)

“พี่ ๆ ก็ช่วยประคองความรู้สึกเราให้ไปต่อได้ด้วยการนำศาสนาเข้ามา” (ครู F201,28:6)

“เป็นครูประจำชั้นนักเรียนหญิงล้วน เค้าก็จะเหมือนลูก เหมือนน้อง เหมือนครอบครัว กันเอง หากนักเรียนมีเรื่องอะไรเดือดร้อน เราพร้อมที่จะให้ปรึกษาทุกเรื่อง ก็จะบอกเด็ก ๆ ทุกครั้งว่าปรึกษาคุณครูได้ตลอด ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มีเรื่องอะไรที่บาดหมางกันก็ให้อภัยซึ่งกันและกัน เพราะมุสลิมคือพี่น้องกัน ก็จะสอนแบบนี้กับเด็ก” (ครู F202,29:4)

“อยู่แบบพี่น้องมีอะไรก็ช่วยเหลือกันจะไม่มีคำว่าเจ้านายกับลูกน้องจะมีคำว่าพี่กับน้องมีอะไรก็คุยกันได้ เช่นกับ ผอ.แบบนี้เรามีอะไรเราปรึกษากันได้ เราไว้วางใจกันได้เหมือนพี่คนหนึ่งถ้าศาสนาของเรา เราไม่มีคำว่าเจ้านายกับลูกน้อง เราจะใช้คำว่าพี่น้องมุสลิมด้วยกัน เพราะฉะนั้นเวลาทำงานก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แล้วผู้ปกครองก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีอะไรก็สามารถมาคุยกับครูได้โดยตรงหรือพบผู้บริหารได้โดยตรงเลย” (ครู G202,31:13)

“คืออัลฮัมดุลิลลาห์แล้วละ ก็กล่าวได้เลยค่ะว่าในการทำงานทุกวันก็มีความสุขทุกวัน”
(เจ้าหน้าที่ F302,39:8)

“เราอยู่ในระบบแบบนี้การใช้ชีวิตของเราเนี่ย เราไม่ต้องกังวลอะไรเลย เราปฏิบัติศาสนกิจของเราได้เต็มที่อยู่แล้ว ละหมาดก็ได้ ละหมาดตรงตามเวลา ได้ละหมาด ได้ถือศีลอด ได้ทำเกี่ยวกับศาสนาของเรา โดยที่แบบไม่ต้องมาพะวงหน้าพะวงหลังเลยว่าจะเสียเวลางานหรือเปล่าอะไรอย่างนี้”
(เจ้าหน้าที่ G301,40:11)

“หากมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น ก็จะไม่ถูกปล่อยไว้ค่ะ คือเราจะมีแก้การแก้ไขปัญหาทันทีค่ะ” (ครู E202,25:19)

ตอนที่ 3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญใน กรุงเทพมหานคร

แนวคิด แนวปฏิบัติ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษากับวิถีอิสลามที่ชัดเจน นอกจากนี้การถ่ายทอดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ยังสะท้อนถึงความสำคัญของโรงเรียนที่บริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหาร รวมถึงความสำคัญต่อชุมชนและสังคม ผ่านการให้ความหมายตามการรับรู้จากประสบการณ์ ความผูกพันที่มีต่อโรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงการดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม การได้ทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กรและความสุขสงบในหัวใจ รวมถึงบุคลากรมีความภาคภูมิใจต่อการทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านการพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมโดยนับว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่

3.1 การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความรู้สึกและความคิดเห็นว่า การดำรงอยู่ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีความสำคัญจำเป็นต่อครอบครัวมุสลิม เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิม โดยชาวมุสลิมมีความศรัทธาต่อพระเจ้าและมีการปฏิบัติตนตามบัญญัติของศาสนาโดยเฉพาะด้านการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงด้านอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่มีต่อพระเจ้า หน้าที่ของตนเองที่ต่อบุคคลอื่น การวางแผนและมารยาทในแบบอิสลามตั้งแต่

ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน กล่าวคือมีวิถีชีวิตที่ยึดมั่นผูกพันกันอิสลาม โดยมีท่านนบีมุฮัมมัด คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้บุตรหลานมีศาสนาหรือคุณธรรม อิสลามในหัวใจเป็นลำดับแรก อาจกล่าวได้ว่าการที่บุตรหลานเติบโตและดำรงตนตามแนวทางของ ศาสนาเป็นเป้าหมายสำคัญ และเป็นความสำเร็จที่งดงามของการทำหน้าที่ผู้ปกครอง จาก การศึกษาจึงเห็นได้ว่าบ้านและโรงเรียนจะมีความพยายามให้ความรู้และฝึกฝนให้เด็ก ๆ มีการ ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยมีความคิดว่าในช่วงวัยเด็ก เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และ เลียนแบบ จำเป็นจะต้องให้ความรู้และคุณธรรมที่ดีงามตามหลักการศาสนา รวมถึงการเป็น แบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ผ่านการสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามทั้งในบ้านและโรงเรียน ใน ขณะเดียวกัน เด็ก ๆ และเยาวชน ก็จำเป็นรู้จักและเข้าใจสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้ดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวถึงการเรียนศาสนาควบคู่กับสามัญในโรงเรียนว่าเป็นการสร้าง โอกาสทางการศึกษาทั้งในด้านสายสามัญและในด้านศาสนาในระดับที่สูงขึ้น คุรบางท่านให้ข้อมูล ว่าการได้เรียนศาสนาควบคู่สามัญในโรงเรียนผ่านการบูรณาการเวลาในแต่ละวัน ทำให้นักเรียน บางคนไม่ต้องกลับมาเรียนในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนแล้ว เพราะปัจจุบันสภาพการเดินทางใน กทม. ฯ ช่วงเย็นหลังเลิกเรียนค่อนข้างใช้เวลานานตามสถานการณ์ของการจราจรในช่วง ดังกล่าว จึงอาจเป็นเหตุสำคัญทำให้นักเรียนบางคนไม่มีเวลาเรียนศาสนาในช่วงเย็นได้ เป็นผลทำ ให้ไม่มีความรู้ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศาสนา ซึ่งการได้เรียนทั้งศาสนาและสามัญใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญในช่วงเวลาเรียนปกติ จะได้รับความรู้ควบคู่การ ปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้วุฒิการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญจึงเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนทั้งใน ด้านวิถีชีวิต ด้านการศึกษาต่อทั้งสามัญและศาสนา และการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

“ผมมองว่าสำคัญมาก เนื่องจากว่า การดำเนินชีวิตของคนยุคนี้ เร่งรีบ หากย้อนไปสมัยก่อน ไม่มีโรงเรียนควบคู่แบบนี้ เราเรียนโรงเรียน สหฐ. เด็กเรียนก็ไปเรียนอัลกุรอาน เรียนฟัรฎูฮ์ที่มัสยิด ตอนเย็น แต่ว่าตอนนี้ การจราจรอย่างที่เห็น เช่น ผมกลับถึงบ้านถึงมัฆริบ (ช่วงค่ำหลังดวงอาทิตย์ลับ ขอบฟ้า) นักเรียนไม่มีโอกาสได้เรียนฟัรฎูฮ์อื่น แต่การได้เรียนควบคู่ในระบบจึงเป็นผลดีเป็นทางเลือกให้ ผู้ปกครอง จำนวนนักเรียน 60-70% ที่นักเรียนไม่สามารถกลับไปเรียนที่มัสยิด หรือบาลาเศาะห์ได้ทัน และไม่คอยรู้เรื่องศาสนา นักเรียนก็ได้จากที่นี่แหละครับ” (ครู A203, 15:18)

“จะเห็นได้ว่าเค้ายังคงรักษาอิสลาม ทำงานที่ไหนก็แล้วแต่จะพกสะนะอะดะฮ์ (ผ้าปูสำหรับการ ละหมาด) ไป พอถึงเวลาละหมาดตรงไหนก็แล้วแต่ เค้าก็ปูผ้าละหมาดได้เลย นักเรียนที่จบไปที่นี่เขามี

คุณธรรม เมื่อทำงานในองค์กรใดก็มีความจำเริญ เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจ ตั้งแต่ในอดีตมาแล้ว ยุคกรุงศรีอยุธยา พระยาฯ ก็เป็นมุสลิม มีความซื่อสัตย์ ก็เป็นที่ไว้ใจ” (ครู A203,15:19)

“ถ้าเขาเติบโตมาอยู่ในโรงเรียนเป็นแบบนี้ใช่ไหมคะ โรงเรียนที่สอนศาสนา สอนสามัญ ในวิถีศาสนาเนี่ยคะ มันก็ทำให้เขาเนี่ยรู้จักกับอัลลอฮ์ ลำดับหนึ่งเลยใช่ไหมคะ มีความเชื่อกับอัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลา มีความมั่นใจกับอัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลาใช่ไหมคะ มันก็ทำให้ชีวิตของเราเนี่ยคะ ที่สุดของคนเป็นแม่หรือว่าครอบครัวใช่ไหมคะ ก็คือการที่ลูกได้อยู่ในหนทางของศาสนาใช่ไหมคะ ไม่ว่าจะทำอะไรหรือ ว่าเขาจะไปอยู่ที่ไหน สิ่งที่เขาทำคือความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ในหัวใจนั้น อินชาอัลลอฮ์ เขาก็จะปลอดภัย นี่ก็คือสิ่งที่เราให้เป็นความหมาย มันเป็นเรื่องที่ทำให้เราเนี่ยภูมิใจแล้วก็ดีใจ ก็คือการที่เขาได้รู้จักกับอัลลอฮ์ให้ความสำคัญใช่ไหมคะ ไม่ว่าจะทำอะไร เขามองเขาคิดอยู่เสมอว่า อัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลา มองเห็นไม่ว่าเขาจะทำอะไรหรืออะไร เขาก็มีความละเอียดในการที่เขาจะทำในสิ่งที่มันขัดต่อหลักการศาสนา ใช่ไหมคะนั่น ก็คือมันมีความหมายกับชีวิตของคนเป็นพ่อเป็นแม่ ก็คืออินชาอัลลอฮ์ (หากอัลลอฮ์ประสงค์) คะ ลูกได้อยู่ในหนทางที่ถูกต้องใช่ไหมคะ วันหนึ่งมันเหมือนกับที่เราพยายามที่จะหว่านเมล็ดพืชออกไปใช่ไหมคะ ตอนเราหว่านเราอาจจะยังไม่รู้ว่ามันจะเป็นยังไง พอเวลาเขาเจริญเติบโตขึ้นมางอกงามแล้วเนี่ย ออกดอกออกผลเนี่ยคะ มันก็จะทำให้เราเห็น มันคือความหมายของเรา เราได้เห็นลูกเจริญเติบโตงอกงามมาในหนทางของอิสลามนะคะ ได้จบออกมาจากโรงเรียนแห่งนี้ บางคนตอนนี้ก็กลับมาเป็นครูที่นี่ บางคนใช่ไหมคะ ไปทำงานเป็นโปรแกรมเมอร์จบจากโรงเรียน E ไปเป็นโปรแกรมเมอร์อีก 1 คนนะคะ กำลังศึกษาที่ต่างประเทศก็มี นั่นก็คือเหมือนกับสิ่งที่โรงเรียนปลูกฝังทำให้ลูกของเราไปอยู่กระจายไปทั่วสังคมโดยที่เขาไม่รู้ อัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลา อยู่ในหัวใจนั้นคือมันเป็นความหมายที่สุดแล้วคะในชีวิตอัลฮัมดุลิลละห์” (ผู้ปกครอง E401,47:19)

“ถ้าเป็นคนดีสังคมก็จะออกไปในรูปแบบที่ดีๆ” (ผู้ปกครอง D401,46:15)

“เพราะเด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า วันนี้อะคะคือเด็กเขาบริสุทธิ์ในสิ่งที่เขาเข้ามา ในสิ่งที่เขาเรียนรู้มาคือเขาพร้อมจะปฏิบัติดีกับความบริสุทธิ์ของเขา จันวันนี้สิ่งที่เขาเรียนรู้มาจากที่ โรงเรียนเขาเอากลับไปบอกคุณพ่อคุณแม่เขา วันนี้เขาบอกคุณพ่อคุณแม่ให้ช่วยเช็คละหมาดให้เขาหน่อย คุณพ่อคุณแม่ก็เริ่มตระหนักแล้ว เราละหมาดหรือยัง วันนี้ลูกให้เราเช็คละหมาดสำคัญและมีผลมาก ๆ เลยคะกับการที่เขาถูกมาอยู่ในบรรยากาศของอิสลาม ลูกเอากลับไปบอกคนที่บ้านเอากลับไปบอกคุณตาคุณยาย ดีไม่ดึนะแบบนี้อะคะ มันคือการฝึกให้เขาเนี่ยกล้าที่จะบอกความดี กล้าที่จะและชักชวนสู่ความดี ถ้าเขาไม่ได้รับการฝึกมาหรือว่าถ้าเขาไม่ได้รับบรรยากาศนั้นมา เขาก็ไม่ได้มีความคิดแบบนี้ ก็ไม่ได้มีความรู้สึกเหมือนเขาอยากบอกที่บ้าน ที่บ้านละหมาดหรือยังอย่างนี้อะคะ หรือว่าเมื่อไหร่ที่เขาได้รับสิ่งนี้จากโรงเรียน เขาพร้อมที่จะไปบอกคนที่บ้านเขาตลอดเวลา เด็กคือความบริสุทธิ์จริง ๆ และเราก็เห็นแบบนั้นเวลาที่เรทำอะไรผิดพลาด ลูกเราจะเตือนเราทันทีทำไม่แม่ถึงไม่นั่งดื่มน้ำอะ เนี่ยสิ่งเล็กๆ แต่เรามองว่ามันมีผลกระทบที่ยิ่งใหญ่มากบางที่ผู้ปกครองไม่ทันได้คิด คิดว่าไม่เป็นไรยื่นดื่มได้ไม่เป็นไร แต่พอลูกบอกแม่ทำไมแม่ไม่นั่งดื่มน้ำ เราได้คิดได้ เปลี่ยนแปลงเราก็ที่นั่งดื่มแบบนี้อะคะ

เพราะฉะนั้นในจุดเล็ก ๆ สำหรับครอบครัวคือสังคมเล็ก ๆ เริ่มต้นที่บ้าน ฉะนั้นคิดว่าถ้าตรงนี้มีมันมีผลไปกับรอบ ๆ ชุมชนสังคมระดับประเทศมันมีผลมากกว่าที่เขาได้ไปเรียนในโรงเรียนที่มีระบบการเรียนการสอนแบบนี้” (ผู้ปกครอง E402,48:21)

“วันนี้ถ้าลูกเราอยู่ในโรงเรียนที่เขาดูแล หมายถึงว่าความปลอดภัยทางด้านร่างกายมันก็มีอะไรรักษา แต่เราไม่มีทางรู้ว่าลูกเราจะได้รับอะไรบ้างเรื่องของความคิด ความคิดเป็นสิ่งที่อยู่ข้างในและยิ่งลูกกำลังจะโตอย่างนี้เราคาดเดาอะไรเขาไม่ได้เลยล่ะ ถ้าเราไม่ได้ไปศาสนาให้เป็นพื้นฐาน เขาก็พร้อมกระจายออกไปแบบไม่ถูกที่ถูกต้อง แต่วันนี้ถ้าเราเอาศาสนาเอาเรื่องอื่นมาเป็นตัวเริ่มต้นเนี่ย ก็คือเขาก็จะอยู่ในร่องในรอยที่ควรจะเป็น” (ผู้ปกครอง E402,48:24)

“สังคมทุกวันนี้กำลังขึ้นทุกวัน คนจะเน้นให้ลูกเก่ง แต่ผมเน้นให้ลูกดีให้มีศาสนาก่อนประการแรก เพราะหลักการอิสลามเราบอกไว้ชัดเจนอยู่แล้วว่าประการแรกที่ถูกสอบสวนก่อนก็คือเรื่องละหมาด ผมเชื่อว่าถ้าเค้ามีศาสนาไปอยู่ที่ไหนก็อยู่ได้ เค้าจะยืนหยัดในหลักการ” (ผู้ปกครอง G401,64:4)

“บริเวณหนองจอกประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมเยอะแต่โรงเรียนที่เป็นบูรณาการจริง ๆ ที่สอนสามัญควบคู่กับศาสนาก็มีเพียงไม่กี่โรงเรียนไม่ใช่แค่การแต่งกายแต่มีวิชาหลักสูตรทางศาสนาเข้าไป ก็เป็นทางเลือก เมื่อเด็กอยู่ในโรงเรียนศาสนาเด็กก็จะรู้ในการปฏิบัติตัวตั้งแต่การทักทายคำพูดรวมถึงมารยาทการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน เขาจะรู้ว่าเวลานี้จะต้องละหมาดช่วงนี้ ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไรซึ่งโรงเรียนก็จะแบ่งเบาภาระผู้ปกครองตรงนี้” (ครู F201,28:23)

“การจบบูรณาการมันจะคล้ายกับนมมี 2 ปี” (ครู C202,19:22)

“ครูก็จะมีกรยกตัวอย่างทำนบปีสามารอยู่ในโลกคุณยา (โลกนี้) และท่านก็ไปอยู่ในโลกอาคีเราะฮ์ (โลกหน้า) อย่างสมบูรณ์แบบ ผลของการอยู่ในโลกคุณยามันจะส่งผลต่อการเป็นอยู่ในโลกอาคีเราะฮ์” (ครู 202,23:16)

“ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของศาสนาหรือการเข้าสังคมเพราะที่นี้ก็คือสังคมนะ เป็นไทยพุทธของเราก็จะเป็นไทยมุสลิมอยู่ตรงนี้ แต่ก็เออ เขาอยู่ด้วยกันได้ นี่แหละคะ พหุสังคมที่จะสามารถอยู่ด้วยกันได้นะคะ ถ้าเป็นมุสลิมแบบแยกออกไปเลย งานศาสนาอย่างเดียวอย่างนี้เราคิดว่า นักเรียนหลาย ๆ คนอาจจะช้าหรือขาดทุนเหมือนกับว่าถ้าเราเรียนควบคู่กันไปดีกว่านะคะ เขาจะได้อยู่ในสังคมได้ด้วย แล้วก็ศาสนาเขาก็จะไม่ทิ้งด้วย” (ผู้ปกครอง C402,45:12)

“เขาได้เรียนศาสนาโดยที่เขาไม่ทิ้งสามัญ หรือว่าเขาเรียนสามัญเขาก็ไม่ได้ทิ้งศาสนาด้วยนะคะ เป็นการควบคู่กันไป ถ้ามองว่าผลดีเกิดขึ้นแน่นอนหนึ่งเรื่องเป็นเวลา แล้วก็ในเรื่องของการโอกาสที่เขาจะได้ไปเรียนต่อต่างประเทศในเรื่องของการได้ภาษา ความรู้ทางศาสนาด้วยตรงนี้ เรามั่นใจว่าทางโรงเรียนอย่างนี้เขาสนับสนุนแน่นอน อย่างน้อย ถ้าเขาเข้าใจในเรื่องของภาษา เขารู้เนื้อหาในคัมภีร์ว่าอัลลอฮ์ห้ามอะไร ใช้อะไร เขาก็จะศึกษา เขาก็จะทำไป” (ผู้ปกครอง C402,45:17)

“ผมเองนะครับได้ส่งลูกเรียนในโรงเรียน D ผมก็มีความภูมิใจอย่างหนึ่งคือเขาสามารถนำผมละหมาดได้ อิสลามสูงสุดเนี่ยถ้ามีลูกชาย ถ้าลูกชายสามารถนำละหมาดได้เป็นอันมาผม ได้อ่านกุรอานให้ฟังได้ มันถือเป็นความสุขสูงสุด” (ผู้ปกครอง D401,46:17)

ในด้านการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ที่โรงเรียนไปใช้ครอบครัวกับชุมชน

“เขาสามารถนำศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เด็กเรียนที่นี่กลับไปก็ได้ไปสอนอัลกุรอานได้ไปอาซานในมัสยิดชุมชน” (ครู F201,28:23)

“เขาก็สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนจากโรงเรียนกลับไปปฏิบัติ อยู่ที่นี่เขาอ่านอัลกุรอานได้นะ ละหมาดเป็นนะ เมื่อกลับไปบ้านเขาก็ไปอ่านให้แม่ฟัง คนเป็นพ่อเป็นแม่เขาก็ภาคภูมิใจอย่างน้อย ส่งลูกมาเรียนที่มีศาสนา ลูกกลับไปปฏิบัติพ่อแม่ก็ได้ผลประโยชน์ด้วย” (ครู F202,29:16)

“โรงเรียนที่สอนแบบนี้เป็นบูรณาการได้ 2 อย่าง ในมุมมองของผมดี ดีกับทุกคนเพราะว่าโรงเรียนแบบนี้จะได้สอนตามหลักการของศาสนาอะไรแบบนี้” (เจ้าหน้าที่ A302,33:13)

“ผมคิดว่าถ้าโรงเรียนสอนศาสนาแบบบูรณาการมีอยู่แบบนี้มันทำให้ส่งเสริมพฤติกรรมของคน แล้วก็เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอิสลามแบบนี้ ในอีกรูปแบบหนึ่งที่ผมอยู่ในวิทยาลัยผมสอนอยู่ก็มีศาสนาพุทธด้วย มีคริสเตียน แล้วก็อิสลาม ผมเคยถามเด็กว่าทำไมมาเรียนที่เป็นอิสลามบูรณาการ เขามองว่าอิสลามไม่ตี้มไม่กินเหล้า ไม่เที่ยวไม่เตร็ดเตร่อยู่ในหลักการอิสลาม เขาอยากได้รูปแบบของอิสลาม มุสลิมจะสอนให้มีการให้เกียรติกัน ไม่ก้าวร้าว เขาดูแล้วไม่ตีกัน ไม่ทะเลาะกันอะไรแบบนี้ เขาก็ดูแล้ว เขาก็อยากให้ลูกหลาน เข้ามาเรียน อันที่ 2 คือส่วนมากก็คือมีเพื่อนฝูงที่เป็นมุสลิมอยากจะมาอยู่กับเพื่อน ๆ ลักษณะแบบนี้” (ผู้ปกครอง D401,46:14)

“เป็นเหมือนโอกาสที่เราจะได้เรียนรู้ เราได้อยู่วิถีที่สอดคล้องกับความศรัทธาของเรา ถึงเวลาก็ละหมาด กินอาหารที่หะลาล ก็เป็นความสบายใจของผู้ปกครองในการใช้ชีวิต” (ผู้ปกครอง C401,44:11)

“หนึ่งเลยคือสิ่งที่คนเราจะอยู่ในสังคมได้อย่างอยู่รอดปลอดภัยเนี่ยก็คือการมีศาสนา ศาสนาจะเป็นเกราะคุ้มกันเขาอย่างมาก เขาได้เรียนรู้ศาสนา ได้รู้วิถีปฏิบัติ เขารู้วิธีการแต่งกาย การปกปิดสิ่งต้องสงวนต่าง ๆ นานา เขาจะเรียนรู้หมด ตรงนี้จะเป็นเกราะคุ้มครองเขาอย่างหนึ่งอยู่แล้ว สองคือชีวิตในครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องใส่ใจดูแลเขา ก็เป็นเกราะอีกอันหนึ่งที่เขาก็จะสามารถหันกลับมาคุยกับพ่อแม่เป็นที่ปรึกษาเขา ไม่ใช่มาปรึกษาเพื่อนอะไรแบบนี้ สามคือเขาคิดเป็น ต้องคิดให้เป็น ไม่ใช่เข้าไปเชื่อสิ่งที่เขาพูดมาในวัยเดียวกันพูด ประสบการณ์มาจากตรงไหน แล้วสิ่งที่เขาพูดมาจากตรงไหน คุณต้องไปหาแหล่งให้ใจ” (ผู้ปกครอง A402,42:13)

“การมีอยู่มีความสำคัญมาก การมีอยู่ของโรงเรียนศาสนาควบคู่สามัญมีความสำคัญมากคือมันเป็นแหล่งที่ช่วยบ่มเพาะนักเรียนเยาวชนให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้องจริง ๆ ถ้าเราจะเห็นโดยส่วนใหญ่ สมมุติเข้าไปโรงเรียนเย็นกลับมาเรียนที่เป็นแยกต่างหากถูกใหม่คะ เขาเรียกว่าโรงเรียนฟิรดูอีน

แถวบ้านเราก็เรียกโรงเรียนแขกอะไรแบบนี้ แต่ว่าก็ไม่เกิน 2-3 ชั่วโมงที่เขาจะอยู่แบบนั้น แต่การมีอยู่ของโรงเรียนแบบนี้เด็กจะได้ซึมซับสิ่งที่เป็นบรรยากาศของอิสลามทั้งวันเลย ตั้งแต่เขาย่ำเท้าเหยียบเท้าลงมาเข้ามาในโรงเรียน จนถึงกลับบ้านอะคะ บรรยากาศสภาพแวดล้อมนั้นคือเป็นอิสลามหมดเลย ฉะนั้นมันจะหล่อหลอมให้เขา เป็นมุสลิมที่มีคุณภาพอันนี้สำคัญ แล้วเราก็มองว่าทุกวันนี้พ่อแม่ก็คาดหวังกับการเป็นมุสลิมของเด็กด้วย บางทีเราต้องเข้าใจว่าเขาอาจไม่มีเวลาให้ ขนาดนั้นก็อาจจะแบบโรงเรียนเป็นอีกความคาดหวังหนึ่งของผู้ปกครองที่จะทำให้ลูกของเขาเป็นคนที่มีความรู้ทางด้านทั้งทางโลกและทางธรรม” (ครู E201,24:27)

“มุมมองนะโรงเรียนแบบนี้อาจจะเพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้นเพราะอะไร เพราะว่าคือ ก็ต้องบอกว่าสังคมใหญ่ข้างนอกเนี่ย ทุกวันนี้มันเหมือนกับอะไรอะ มันน่ากลัวมันอะไรก็ไม่รู้อะ มีเรื่องที่ไม่ดีอะไรอย่างนี้ เราก็มองว่าคนที่พ่อแม่ก็ต้องพยายามหาโรงเรียนในลักษณะเนี่ย เป็นตัวเลือกหนึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะเลือกให้มีการเรียนการสอนคือให้ลูกตัวเองเข้ามาอยู่ในการเรียนการสอนอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบนี้เพิ่มขึ้น ถ้ามว่าแล้วโรงเรียนจะเป็นยังไงในขณะเดียวกันโรงเรียนเองต่อไปก็จะต้องมีการพัฒนาหรือว่าก้าวทันกับยุคสมัยเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกันก็ต้องยอมรับว่าคือถ้าโลกไปถึงขนาดนั้นแล้วเราจะย่ออยู่กับที่ อันนี้ก็อาจจะอยู่ยากแต่ถ้ามันจะพัฒนาไปด้วยกัน เราจะเป็นสถานที่ที่ก้าวอยู่ในโลกได้ทั้ง 2 แบบ ทั้งโลกที่เป็นเรื่องราวของคุณธรรม เรื่องของความมุ่งมั่นต้องควบคู่กันอะคะ แล้วก็ต้องอยู่ให้ทันต้องก้าวทันโลก อันนี้คือโรงเรียนศาสนาสามัญที่ควบคู่กันที่ ควรจะเป็นนะจะต้องไปได้ทั้งสองทาง” (ครู E201,24:22)

“อย่างน้อย ๆ จบไปจากตรงนี้ผลลัพธ์คือ 1) คือวิชาการ 2) สามารถดำรงตนให้อยู่ในกรอบของศาสนาได้แม้ว่าจะไปอยู่ในที่ไหนก็ตามเป็นผลลัพธ์สำคัญอีกอันหนึ่ง” (ครู E201,24:25)

“ตัวครูได้อยู่ในบรรยากาศสภาพแวดล้อมของอิสลามทำให้เราไม่ได้หลุดออกไปนอกกรอบของศาสนาต้องยอมรับว่าทุกคนที่อยู่มาที่นี้ก็คือ ยึดอยู่ในกรอบของศาสนา ในเรื่องระบบที่ชัดเจนในเรื่องของการประเมิน ทุก ๆ ประเมินจากงานที่เราทำทุกส่วน พอมันมีความชัดเจน มีเรื่องความชอบธรรม มีเรื่องอะไรต่าง ๆ ตรงนี้ ที่ได้พูดไปมันก็มาทำให้ได้ผลลัพธ์นะ” (ครู E201,24:26)

3.2 การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ

การให้ความหมายต่อการทำงานของผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า มีความยินดีและสุขใจต่อการทำงานด้านการศึกษาด้านการศึกษาในบรรยากาศอิสลามเพราะงานด้านการศึกษาคืองานสำคัญที่สร้างเด็กมุสลิมให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้และคุณธรรม แม้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาจะใช้เวลานาน แต่ผลลัพธ์นั้นมีคุณค่า งามงามและเป็นพลังใจให้บุคลากรทุกคนเสมอ ความมุ่งมั่นตามเจตนารมณ์ ความพยายามและความอดทนในการแก้ไขและพัฒนางาน จึงเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงดำรงอยู่กับการทำงาน

นี่ การเป็นครูในบริบทวิถีอิสลามเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของมุสลิมของบุคลากร เพื่อหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้มีศรัทธาและวิถีชีวิตตามแนวทางของอิสลาม ส่งผลให้บุคลากรที่ทำงานมีจิตใจแจ่มใส มีความรักต่องาน มีความสุขในการทำงาน รู้สึกสงบปลอดภัย และมีความมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังกายอย่างเต็มความสามารถ โดยมีความเห็นเกี่ยวกับการทำงานว่าในด้านปัจจัยของเงินเดือนที่ได้รับเป็นสิ่งสำคัญแต่การมีสุขภาพใจที่ดีเป็นสำคัญมากกว่าสุขภาพใจที่ดีคือหัวใจที่อิมเอม รับรู้ได้ว่าเจตนาและการกระทำของตนเป็นไปตามตามวิถีทางแห่งศรัทธาและได้รับความจำเริญจากพระเจ้าผ่านการมีสุขภาพที่ดี ครอบครัวที่อบอุ่นเข้าใจกันมิตรภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการใช้เวลาบนทางเดียวกับเป้าหมายของชีวิต จากการศึกษาในประเด็นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่านิยามหนึ่งของการ “ความสุขของการทำงาน” คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป

ผู้บริหารได้ให้ความหมายต่อการทำงานในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญตามการรับรู้และประสบการณ์ชีวิตความผูกพันกับโรงเรียน ผู้บริหารเล่าว่า

“เป็นการทำงานครั้งแรกในชีวิต ที่ไม่รู้สึกว่าตื่นนอนมาแล้วไม่อยากไปทำงาน ไม่เคยมีเลยแม้แต่ครั้งเดียว คือรู้สึกว่างานนี้มันทำทนาย มันมีเรื่องให้เราได้คิดได้ทำอยู่ตลอดเวลา” (ผู้อำนวยการ C101,6:253)

“...มองว่ามันเป็นการตอบรับของอัลลอฮ์ ที่เราร้องขอจากพระองค์ เพราะฉะนั้นมันคืออمانةที่เราจะต้องดูแล” (ผู้อำนวยการ C101,6:245)

“ในแง่ของความหมายชีวิตก็คือ เป็นภารกิจที่อัลลอฮ์ได้เลือกให้” (ผู้อำนวยการ E101,8:178)

“ผมมองว่าที่นี่ช่วยรักษาผมด้วย ที่นี่เป็นเกราะดูแลผมและครอบครัวหลาย ๆ อย่างที่เราได้ดูแลครอบครัวเรา ได้นำแนวทางของที่นี่ไปใช้ การรับแขก การแต่งกาย การกินอยู่ การทำอัมล(การปฏิบัติ) การละหมาดตะฮัจญุด การทำสิ่งซุนนะฮ์ การประพฤติตน การพูดคุยเรื่องศาสนากับคนที่บ้าน การสละมาบกับคนที่บ้าน ถือว่ามันมีผลสะท้อนกลับจากที่โรงเรียนมาที่บ้านด้วย” (ผู้อำนวยการ E101,8:158)

“การได้เป็นครูสอนลูกหลานมุสลิมเป็นสิ่งที่เราภูมิใจมาก เราเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานของมุสลิมมีความเจริญก้าวหน้า เด็กเหมือนต้นกล้าที่เราค่อย ๆ ปลูกเค้าขึ้นมา ด้วยการฝังคุณธรรม ที่แอบภูมิใจครูอนุบาลแทนผู้ปกครองนะ ตอนไปนั่งฟังการสอนของครูอนุบาล คือเด็กได้รู้ศาสนาตั้งแต่สามขวบ อ่านกุรอานได้” (รองผู้อำนวยการ A102,14:12)

ครูได้ให้ความหมายต่อการทำงานในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่ วิชาสามัญตามการรับรู้และประสบการณ์ชีวิตความผูกพันกับโรงเรียน ครูเล่าว่า

“อันดับแรกเลยคือรักก็ มันไม่ได้เป็นในเรื่องของเงิน ๆ ทอง ๆ อย่างเดียวแต่มันคือทุกอย่าง สุขภาพ หมายถึงพี่น้อง หมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึงความสุขทางกายทางใจ และรวมไปถึงเงิน ทอง...” (ครู A201,13:1)

“แต่ก่อนเรามีเม็ดเงินที่มากกว่านี้ แต่เมื่อพิจารณาเงินเหลือแล้ว เราไม่มีเหลือ ใช้เดือนต่อ เดือน มันคือข้อดีที่เราได้อยู่ที่นี่ เป็นประสบการณ์ตรงที่ใครไม่เจอไม่เข้าใจ คำเรียกปริมาณเม็ดเงิน กับ ปริมาณความสุขมันสวนทางกัน ซึ่งความสุขมันมากกว่าแถมยังเหลือทรัพย์ด้วย แล้วให้คนอื่นได้ อีกตั้งหาก” (ครู A201,13:2)

“คุณธรรม อย่างแรกเลยก็คืออمانةอันนี้สำคัญที่สุด เขาบอกว่าอمانةก็คือความ รับผิดชอบ ทุก ๆ ความรับผิดชอบต้องถูกสอบสวน ก็เลยเป็นสิ่งที่ให้เราทำอะไรทุกอย่างก็ต้องคำนึงถึง ตรงนี้ ว่าต้องทำในสิ่งที่เรารับผิดชอบต่อได้ดีที่สุดนะคะ อีกอันหนึ่งคือเขาเรียกว่าอะไร มาฮับบะฮ์ มา ฮับบะฮ์ คือความรัก รักระหว่างกันของการร่วมงานกัน ความรักของเราต่อเพื่อนร่วมงาน ความรักของเราต่อองค์กร อะไรอย่างนี้ ที่โรงเรียนจะสนับสนุนให้เกิดขึ้น เรียกว่ามาฮับบะฮ์ ก็เป็นจุดสูงสุด แล้วก็ จริง ๆ แนวทางสำคัญที่ใช้สำหรับเราในการประกอบอาชีพเราก็คือแนวทางของท่านศาสดาอันนี้ก็ น่าจะ เป็นหลัก ๆ ของที่นี่” (ครู E201,24:16)

“อยู่แล้วสบายใจ อย่างแรกนะคะ ความสบายใจที่นี้ ความเป็นโรงเรียนแบบนี้ เราไม่รู้ว่าจริง ๆ ก็ยังไม่เคยอยู่ที่อื่นหรอกนะ ก็อยู่ที่นี้ตั้งแต่เริ่มการทำงาน คือเรามองว่าที่นี้อยู่แล้วทำงานสบายใจ การทำงานในที่ที่สบายใจก็ทำให้สุขภาพจิตดี คือมันไม่มีการแข่งขันกัน สำหรับตัวคุณนะคะ ในเรื่องต่าง ๆ นอกจากจะพัฒนาตัวเอง อันที่ 2 เรื่องของความปลอดภัยในองค์กรอะคะ เรามองว่าที่นี้มีความ รัศมุนมากในเรื่องของความปลอดภัย ที่นี้แล้วครอบครัวเป็นไงอะ พอครอบครัวรู้ว่าเราทำงานแล้ว สบายใจแล้วก็มีความปลอดภัย เขาก็มีความสุขอะ แบบการที่เราได้ทำงานที่นี้ครั้งแรก ๆ ที่เข้ามาที่นี้ ในช่วงของการปรับตัวก็ลำบากนะคะเพราะว่างานหนัก คุณแม่เองเคยถามว่าอยากออกใหม่ ออกจาก ที่นี้ไปอยู่ที่อื่นที่มันสบายกว่านี้ คือทำงานหนักน้อยกว่านี้ไหมก็บอกว่าไม่ เพราะว่าเรารู้สึกว่ามันอยู่แล้ว มันจะสบายใจประมาณนี้อะคะ ก็สำคัญมากเราเองก็เลือกที่นี้จะเป็นที่ ที่เราจะพาลูกของเราเข้ามา เรียนเข้ามาอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบนี้ด้วย” (ครู E201,24:28)

“ก็เป็นความรู้สึกที่มีความสุขในการทำงานได้ถ่ายทอดวิชาความรู้แล้วก็ได้ขัดเกลาจิตใจของเด็กๆไปพร้อมๆกันด้วย” (ครู C201,18:24)

“เจตนารมณ์ก็คือต้องการพัฒนาเด็กมุสลิม จริง ๆ ผมมองว่าเด็กมุสลิมจริง ๆ เขาเป็นเด็ก ฉลาด แต่คนที่จะเป็นต้นแบบหรือจะให้ความรู้เขาเข้าใจบริบทอะไรต่าง ๆ มันต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องจริง ๆ และเขาสามารถที่จะสร้าง เด็กเราเนี่ยให้มีองค์ความรู้ที่เขาเข้าใจหลักการของศาสนาอย่างแท้จริงได้

แต่มันยาก ผมมาที่นี่ผมตั้งใจจะพัฒนาเด็กมุสลิมอย่างเดียว ให้เป็นเด็กมุสลิมที่มีคุณภาพ มีศักยภาพ ใน ส่วนอื่น ๆ ผมไม่ค่อยมองเท่าไร แล้วก็ให้เด็กได้รับรู้ แบบบูรณาการไม่ใช่ทางศาสนาอย่างเดียว หรือสามัญอย่างเดียว แต่ให้ได้ทั้ง 2 ทางไปด้วยกัน เพื่อพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรม แล้วก็ให้เขามีแนวทางในการพัฒนาตนต่อไป ผลลัพธ์ที่ผมเห็นคือเด็กไม่ใช่จบไปแล้วเป็นเพียงครูศาสนา แต่สามารถเป็นล่ามได้สามารถกลับมาสอนภาษาอาหรับได้ แล้วก็ไปทำงานตามบริษัทส่งออกได้เขาสามารถเอา ภาษาไปต่อยอดได้ บางคนก็ไปเปิดแปลภาษา บางคนก็ไปเปิดร้านอาหารที่เป็นแถบชาวอาหรับบางคนก็ได้ไปเป็นกูกเดือนละ 70,000-80,000 บาทเพราะเขาได้ภาษา เรียนที่นี้เนี่ย จบไปแล้วมันได้ ศาสนาได้สามัญด้วยเรียกง่าย ๆ คือได้ทั้งทางโลกและทางธรรม” (ครู D201,22:12)

“ครูมีค่าตอบแทนไม่ได้มากซึ่งผมทำงานองค์กรอื่นนะค่อนข้างสูงในระดับปริญญาโท ผมอยู่ที่นี้เนี่ย ผมเห็นเด็กของผมจบไปแล้วมีงานทำ ผู้ปกครองได้กลับมาชมในเรื่องของลูกหลานเขามี คุณธรรมจริยธรรม ละเอียด ผมมีความสุขที่ได้อยู่ที่นี้ตรงนี้ อินชาอัลลอฮ์ คิดว่าเราได้อยู่กับอัลลอฮ์ ได้ละหมาดครบ 5 เวลา บริบทเป็นพี่น้องมุสลิมด้วยกัน แต่ก็มีคุณครูที่เป็นพุทธอยู่ร่วมด้วยกันได้ กล่าวคือ เหนียต (เจตนาหรือความตั้งใจ) เห็นผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายและมีความสุขนะครับที่ได้อยู่ที่นี้ มันอิมเอบในหัวใจครับ” (ครู D202,23:22) “เราก็คงที่จะอยู่ด้วยกับเหนียตความตั้งใจของเรา ที่รู้เสมอว่าเราอยู่ที่นี้เพื่ออะไร” (ครู D202,23:23)

“ความสำคัญกับชีวิตของครูนะคะ ก็คือ อย่างแรกเลยคะคือมีความสบายใจคะ แล้วก็ได้ผล บุญคะ แล้วเราก็ได้ทำเพื่อศาสนาเรา ได้ให้เด็ก ๆ มุสลิมที่เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งหรือปฏิบัติตาม แบบอย่างของท่านนบี ส่งผลต่อครอบครัวของเราคือเราได้ทำในสิ่งที่ดี เราได้ เราได้ทำ เอ้อ ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดีอย่างนี้ใช่ไหมคะ ก็อินชาอัลลอฮ์คะ ครอบครัวของเราก็สบายใจนะคะ อัลลอฮ์ จะตอบแทนสิ่งดี ๆ ให้กับครอบครัวของเราคะ (ครู E202,25:25) “แล้วเราก็ทำให้ชีวิตของเด็กมุสลิมอะ คะ มีศาสนานะคะ แล้วก็ให้เขาเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นมุสลิมที่ดีใช้ชีวิตที่ดีหรือเป็นผู้นำให้กับมุสลิมในอนาคตอะคะ” (ครู E202,25:26)

“ครูหวังในความเมตตาของอัลลอฮ์ว่าสิ่งที่เราสอนเด็กไปมันจะคืนกลับมากับตัวครูเองในเรื่อง ของศาสนา จากอัลลอฮ์ ด้วยอัลลอฮ์ และเพื่ออัลลอฮ์คะ” (ครู E203,26:24)

“ครูหวังว่าจะได้รับความดีงามทั้งในดunya (โลกนี้) และอาคิเราะฮ์ (โลกหน้า) เหมือนกับ ดุอาอ์ที่เราดุอาอ์กันประจำ “ร็อบบะนาอาดีนาฟิดدunya สะชะนะฮ์ วะฟีลาอาคิเราะฮ์สะชะนะฮ์” คิดว่า สิ่งที่ดีๆ เราได้รับขณะที่เป็นครูอยู่ในโรงเรียนนี้ คือได้ความดีทั้งดunya (โลกนี้) อาคิเราะฮ์ (โลกหน้า) เลย” (ครู E204,27:18)

“เป็นความหมายที่มีต่อชีวิตของคุณครู ทำให้ใช้ชีวิตแบบที่พอดี เกิดความสงบใจ และที่สำคัญได้พัฒนาตนเองก็เพื่อที่จะพัฒนาเด็กต่อไป ถ้าในขณะเดียวกันตัวของเราก็มีความหมายสำหรับเด็กด้วย” (ครู C202,19:27)

3.3 การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษ ด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความ ภาคภูมิใจในชีวิต

การมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้าน
การศึกษาอิสลาม หรือประสบการณ์ในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อ
ตนเองทำให้บุคคลกรปฏิบัติงานด้วยเจตนาที่มั่นคง มีความมุ่งมั่นอย่างมีความหมาย โดยตระหนัก
ว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ และเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต นับเป็นการให้ความสำคัญและ
มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อร่างสร้างไว้เพื่อประโยชน์คนรุ่นหลัง โดยเป็นผู้สืบสาน
ดำรงรักษาเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อไปอย่างเต็มศักยภาพด้วยรูปแบบการจัดการที่
เหมาะสมกับการบริหารและการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

“มันเป็นความผูกพัน ผมเติบโตมาตรงนี้ ผมเป็นเด็ก ๆ ผมวิ่งเล่นอะไรกันอยู่ แล้วผู้หลัก
ผู้ใหญ่จะบอกกับเราตลอดว่า เนี่ยคือสิ่งที่ทุกคนต้องคอยดูแลรักษา มันเป็นงานศาสนาที่สืบต่อกันมา”
(ผู้อำนวยการ A101, 5:136)

“ผมมาได้รับผิดชอบในด้านการศึกษา งานมูลนิธิมันมีงานบรรเทาสาธารณภัย งานเผยแพร่
อะไรอยู่ด้วย มันเป็นคนมีเมตตาที่ผู้ใหญ่ที่ก่อตั้งมูลนิธิมองไว้ว่ามันควรก้าวต่อไป แล้วเราก็เห็นว่
การศึกษานี้แหละมันยังยืนที่สุดกับการพัฒนาเด็ก ๆ เราก็เลยทำงานสานต่อเจตนารมณ์ เรื่องนี้ก็เป็น
หลักการศาสนาอยู่แล้วที่ส่งเสริมให้เราดูแลการพัฒนาเด็กที่บอกว่าให้เรียนรู้ตั้งแต่ในแปล จนถึงหลุม
ฝังศพ บอกว่าถ้าต้องการคุณยากก็ต้องศึกษาเรื่องคุณยา ถ้าต้องการอาคิเราะฮ์ก็ศึกษาเรื่องอาคิเราะฮ์
แต่หากต้องการทั้งสองอย่าง ก็ให้ศึกษาทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ไปพร้อม ๆ กัน เพราะนั่นการสอนเด็กที่
อยู่ในโรงเรียนทั้งศาสนาและสามัญ ก็คือตอบสนองต่อเจตนารมณ์ที่ศาสนาได้บอกไว้ คำจะเติบโตไปรู้
ศาสนาแล้วทำมาหากินไม่ได้มันก็ไม่ใช่ความสำเร็จที่เด็กยุคนี้ แต่ถ้าหากว่าเก่งทุกเรื่องแต่ไม่รู้ศาสนา
เอาตัวเองไม่รอดในอาคิเราะฮ์ มันก็คือความล้มเหลวทั้งในโลกหน้าหรืออาคิเราะฮ์ เพราะนั่นที่เราสร้าง
คำต้องทำมาหากิน ใช้ชีวิตอยู่ได้ ขณะเดียวกันคำก็ต้องพาครอบครัวคำให้ไปสู่อาคิเราะฮ์รอดพ้นการ
ลงโทษได้” (ผู้อำนวยการ A101, 5:148)

“ผมมีพื้นฐานทางศาสนาจากครอบครัวเขาก็จะอยู่ในแนวทางของศาสนา ซึ่งในความ
ปรารถนาของแม่ผม เขาอยากจะให้ผมไปเรียนทางด้านศาสนา...” (ผู้อำนวยการ D101, 7:97,1)
“...ถ้ามีโอกาสอยู่ในสังคมที่เป็นมุสลิมได้ ชีวิตหนึ่งเราได้เติมเต็มสิ่งที่สามัญแล้ว ก็รู้แล้วปริญาโท
เมื่อนอกเรารู้แล้ว แต่สิ่งที่อยู่ในใจเราก็คือถ้าเราอยู่ในสังคมอิสลาม เราจะช่วยเขาได้บ้างช่วยเด็ก
อิสลามให้พัฒนา คิดว่าเราช่วยตรงนี้ได้ เราก็รู้สึกภูมิใจ” (ผู้อำนวยการ D101, 7:97,3)

“คือจริง ๆ ผมโตมา ก็อยู่ในโรงเรียนศาสนาแบบนี้อยู่แล้วเป็นเป้าประสงค์ของคุณพ่อ ท่าน
อยากให้เรียนศาสนา คือเรียนไปแล้วเราเป็นมุสลิม อะไรที่เป็นเรื่องของศาสนา อัลลอฮ์ให้ คือไม่ใช่ว่า

จะมีอะไรมากมายแต่อัลลอฮ์ให้เราอยู่ในร่มเงาของศาสนา และเราก็สามารถอยู่ได้ปฏิบัติตัวใช้ชีวิตเข้ากับสังคมทั่วไปรอบด้านหรือว่าชุมชนได้ด้วยการศึกษา ก็คือจะไม่ไปไหน (เสียงสั้น) ก็คือจะรับใช้ศาสนาอยู่ตลอดซึ่งอัลมัรสุมอาจารย์อิหมรอม มะกูดี ท่านก็อยู่ในจุดนี้จนกระทั่งท่านเสีย ท่านก็เป็นครูที่สอนศาสนาอยู่ที่นี้ ก็เป็นความภาคภูมิใจ ถ้ามว่าทำไมไม่ไปทำธุรกิจ ถ้าเราจะไปทางนั้นก็ได้อะไร แต่ที่เราเดินทางมาตรงนี้แล้ว อยู่ในศาสนา อัลฮัมดุลิลลาฮ์ ดีที่สุด” (ผู้อำนวยการ F101,9:59)

“มีคำหนึ่งที่ชายบอกไว้ว่า พี่ชายผมนะ อย่าเพิ่งไปไหนนะอยู่ช่วยกันก่อน (เสียงสั้น) ผมก็จบคอมฯขึ้นมาจะไปตรงไหนตรงนี้ก็ได้อะไร แต่คำพูดนี้แหละที่ทำให้ผมต้องอยู่ตรงนี้ บอกว่าให้อยู่ช่วยกันไปก่อนมันก็คือโรงเรียนของเรา ในชุมชนของเราช่วยกันบริหารกันไปก่อน แล้วผมก็เป็นกรรมการมัธยมด้วย” (ผู้อำนวยการ G101,10:57)

“ต้องมีเป้าหมายมีเจตนาเพื่อพัฒนาเด็กเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา จริง ๆ อย่ามองปัจจัยอื่นเป็นสรณะ มันจะมีพลังที่จะทำต่อไป คนที่มาที่นี้มาด้วยหัวใจ ดังนั้นหัวใจหลักเลยคือการมีเจตนาเพื่ออัลลอฮ์ บางคนปัจจัยน้อยเขาก็อยู่ได้เพราะเขายังคงรักษาเจตนารมณ์ของเขา” (ครู D201,22:14)

“ตอนเรียนผมก็ตั้งใจที่จะจบมาเป็นครูสอนศาสนาอยู่แล้วนะครับ เพราะมีหะดีษที่บอกว่าคนที่สอนคนที่เรียนอัลกุรอานคือคนที่ประเสริฐในหมู่มนุษย์ ดังนั้นใครก็ตามที่เรียนทางด้านศาสนา มาจุดประสงค์เขาก็คือ ต้องการที่จะเป็นครูอยู่แล้ว ประมาณนี้ เหมือนสืบสานศาสนาต่อ คนที่เรียนศาสนาจะมีอุดมคติในการที่จะสืบสานต่ออยู่แล้วอย่างที่เราทราบกัน ก็คืออย่างที่เรารับกันคนที่สอนศาสนายังได้ผลบุญต่อในขณะที่เขาเสียชีวิตไปแล้วก็คือจะมองโลกอาคิเราะฮ์ (โลกหน้า) มากกว่าโลกดุนยา (โลกนี้)” (ครู G201,30:28)

“เราสามารถใช้ความรู้ที่เราได้เรียนมา ได้มีเด็กสืบสานความรู้ต่อไปจากเรา และสามารถนำความรู้ที่ได้จากเราไปต่อยอด ไปสอนต่อมันเป็นอะไรที่มีค่ามาก ๆ เพราะว่าการที่คนหนึ่งจะได้รับความรู้มันไม่ใช่ได้กันง่าย ๆ และการที่เราจะถ่ายทอดให้กับคน ๆ หนึ่ง คนที่เขารับของเราไป ก็ต้องมีความมุ่งมั่นจริง ๆ เพราะฉะนั้น มีความหมายต่อชีวิตของเราก็คือได้ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมา เด็กมุสลิมบางคนไม่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียนศาสนา อ่านอัลกุรอานมิได้แต่เขาได้เข้าที่นี้เพราะว่าที่นี้เปิดโอกาสให้ แม้ว่าอัลกุรอานไม่ได้ ผมก็ลงไปสอนให้ทั้ง ๆ ที่ดูเหมือนไม่น่าจะเป็นผม เพราะอยากให้เขาได้รับความรู้ บางทีที่เขาไปเป็นล่ามกันนะ ไม่ใช่เพราะว่าเขาอยากเป็นนะ การเป็นนักวิชาการศาสนาเนี่ยมันต้องเข้าใจจริง ๆ แล้วบางคนจบภาษามากก็ไม่ใช่ว่าจะสอนศาสนาได้ ภาษากับศาสนาไม่เหมือนกันนะ ถึงแม้ว่าจะเป็นภาษาอาหรับเหมือนกัน ภาษาพูดกับภาษาหนังสือไม่เหมือนกันบางคนพูดได้แต่สอนศาสนาไม่ได้ เพราะฉะนั้นคนที่ได้ศาสนาเนี่ย เขาก็อยากจะทำสอนวิชาความรู้นี้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่นมากที่สุด คนที่มีความรู้แต่ไม่มีโอกาสได้เผยแพร่ความรู้ในด้านศาสนาถือว่าขาดทุน แต่คนที่ใช้ความรู้ไปเพื่อตัวเราเอง เพื่อคนอื่นด้วยเป็นคนที่ดีจริงหลักการศาสนาเขาว่าอย่างนั้น” (ครู D201,22:15)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารการศึกษาวិถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านแนวคิด แนวการปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research รูปแบบการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary review and analysis) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 57 คน จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ 7 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน รวมทั้งหมด 57 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face) จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online Platform) จำนวน 21 คน โดยบทนี้นำเสนอสรุปผลและอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผล

จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่าการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารการศึกษาที่วางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ บนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมที่เป็นผลสะท้อนจากแนวคิด แนวปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐาน

สำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่ วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่ามีความคิดสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร : โรงเรียนมีการนำหลักการอิสลามและจริยธรรมการปฏิบัติงานในอิสลามมาเป็นพื้นฐานผนวกกับการบริหารทั่วไป ทั้งด้านแนวคิดการบริหารจัดการงาน การใช้นโยบาย รวมถึงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในโรงเรียนมีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมเพื่อรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบ และความมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม เช่น การใช้หลักซารีอะฮ์ อิสลามเป็นสิ่งที่กำกับความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน การใช้หลักการซุรอในการ บริโภคอาหารหรือ การใช้หลักอัลอ์ดัลในการให้ความยุติธรรม การใช้หลักการตออัตในการเคารพมติ การประชุมพร้อมรับการตัดสินใจของผู้นำ การใช้หลักอามานะฮ์ในความซื่อสัตย์ต่อความรับผิดชอบใน งาน การใช้หลักการญะมาอะฮ์ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การใช้หลักมูรอกอบะฮ์ในการ ตรวจสอบ การกำกับ การติดตามงาน การใช้หลักความเป็นพี่น้องในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน โดยผู้บริหารจำเป็นต้องมีโมโนทัศน์ของการบริหารการศึกษา ให้เป็นไปตามครรลองของศาสนา

2. การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการ ความรู้ มีภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่าง สันติสุข : โรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของการศึกษา และมีกลยุทธ์ไปสู่ เป้าหมายที่ชัดเจน มีการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์กับวิชาสามัญ มี กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นการเสริมสร้างคุณธรรม พร้อมกับการฝึกฝนให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะชีวิต ในด้านต่าง ๆ จนเกิดสมรรถนะ มีภาวะความเป็นผู้นำและสร้างประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชนได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข บรรยากาศภายในโรงเรียนส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลัก คุณธรรมทางศาสนา มีความโดดเด่นในด้านการให้ความสำคัญกับกระบวนการตรึงะฮ์นักเรียน เพื่อขัดเกลาบุคลิกภาพ พัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมให้มีบุคลิกภาพที่ดีงามในแบบอิสลาม ผู้บริหารต้องใช้ทักษะการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสม มีความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาใน หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ทั้งด้านศาสนาและสามัญ มีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของ โลกการศึกษา โดยเฉพาะมีความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เพื่อให้การจัดการศึกษา เป็นไปตามความมุ่งหมายของโรงเรียน

3. การก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิต ของมุสลิมสู่การแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม : ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้

กล่าวถึงความจำเป็นมาของการก่อตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญใน กรุงเทพมหานครไว้ว่า การก่อตั้งสถาบันเป็นเจตนารมณ์ร่วมกันของบรรพบุรุษ มีความปรารถนาที่จะให้ลูกหลานได้รับการศึกษาอิสลาม มีความศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีความรู้ทางศาสนา และปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามแนวทางอิสลาม โดยมีความรู้และทักษะชีวิตที่สำคัญเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพสุจริต รวมถึงอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างสันติสุข จากการศึกษาแบ่งความเป็นมาของโรงเรียนได้ 4 รูปแบบ 1) จากโรงเรียนพหุวิชาที่จัดสอนศาสนาให้กับเยาวชนระดับประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนเฉพาะในช่วงเวลาเย็นหลังนักเรียนกลับจากการเรียนสามัญสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 2) จากโรงเรียนที่สอนศาสนาในระดับมัธยมศึกษาหรือที่เรียกว่าการเรียนศาสนาระดับอิบติดาอีย (มัธยมศึกษาตอนต้น) และการเรียนศาสนาระดับชานาเวีย (มัธยมศึกษาตอนปลาย) ที่เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบเต็มเวลาตามระบบโรงเรียน นักเรียนที่ จบ ป.6 ขึ้นไปสามารถศึกษาต่อได้และเมื่อนักเรียนจบการศึกษาด้านศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วจะได้วุฒิการศึกษาที่สามารถนำไปใช้เพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทางด้านศาสนาในต่างประเทศได้ โดยโรงเรียนในลักษณะนี้อาจเปรียบเทียบกับการศึกษาแบบปอเนาะหรือมัดรอซะฮ์ที่มีระบบความเป็นโรงเรียน สู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 3) จากศูนย์การเรียนที่เปิดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาสู่ไป สู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 4) เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งในลักษณะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญตั้งแต่แรก โดยแต่ละโรงเรียนมีการเพิ่มขยายหลักสูตรและพัฒนากิจการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาแบ่งตามระดับชั้นที่เปิดการสอนได้ 5 รูปแบบ 1) ระดับชั้นอนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 2) ระดับชั้นอนุบาล 1- มัธยมศึกษาปีที่ 6 3) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 4) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญใน กรุงเทพมหานคร มีพลวัตรและเจริญเติบโตตามความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน : ในด้านบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงานคือ ผู้บริหารและครูต้องมี ความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ในการทำงาน มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ ต้องมีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมี

ความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ รวมถึงมีความรู้และความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาทั้งด้าน ศาสนาและสามัญโดยเฉพาะการจัดการศึกษาแบบบูรณาการเป็นอย่างดี ผู้บริหารเป็นผู้นำทางความคิด มีความเป็นมิตร ให้ความสำคัญกับบริหารแบบมีส่วนร่วม ภูมิความรู้ในเรื่องที่สอนเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน ออกแบบการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม มีการบริหารชั้นเรียนได้ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนทั้งคำพูดและการปฏิบัติตนเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามความมุ่งหมาย

5. การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลานเป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี : ด้านความปรารถนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะให้บุตรหลานได้รับความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้าตามแนวทางของศาสนา ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความไว้วางใจและคาดหวังว่ากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยขัดเกลาจิตวิญญาณของเยาวชนให้เป็นผู้มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามครรลองของศาสนา มีระเบียบวินัยในชีวิต ไปพร้อมกับการได้เรียนวิชาสามัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การศึกษาต่อระดับสูงขึ้น รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขด้วยความเชื่อมั่นของผู้ปกครองที่ว่า การดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของคุณธรรมอิสลามจะส่งผลให้ได้รับความพึงพอใจ และความเมตตาจากอัลลอฮ์ ตะอาลา อันจะทำให้การดำเนินชีวิตได้รับความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เมื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลามผู้ปกครองไว้วางใจและให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

5.1.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นการดำเนินงานทางการบริหารการศึกษานบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาโดยรวมพบว่ามีแนวปฏิบัติสำคัญสรุปได้ดังนี้

1.การบริหารจัดการที่สอดคล้องหลักการอิสลามในการดำเนินงาน :ดำเนินงานต่าง ๆ ภายใต้วิสัยทัศน์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีนโยบายทางหลักการศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งกำกับระเบียบ นโยบายต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีเอกภาพ

ตามอัตลักษณ์การจัดการศึกษาวิถีอิสลามอย่างมีคุณภาพ มีคณะครูเป็นที่ปรึกษาและใช้ระบบการชูรอ (การปรึกษาหารือ) เป็นหลักสำคัญของการบริหาร โรงเรียนมีการดำเนินการวางแผนงาน การจัดองค์กร การจัดบุคลากร การใช้อำนาจตามบทบาท การกำกับติดตาม การประสานงาน การรายงาน รวมถึงการจัดการงบประมาณตามบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ

2. การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียน ผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน: โรงเรียนกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรสอดคล้องกับพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 โดยคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ โดยผู้อำนวยการจะดูแลการบริหารวิชาการเป็นหลัก และการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน รวมถึงเจ้าหน้าที่ ส่วนผู้จัดการมีหน้าที่ดูแลการบริหารด้านงบประมาณและการบริหารงานทั่วไป การจัดโครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการบริหารของแต่ละโรงเรียนมีความยืดหยุ่นตามบริบทที่แตกต่างกันไป โดยการจัดโครงสร้างตามความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพิจารณาทั้งด้านกายภาพ เช่น การใช้อาคารสถานที่ จำนวนบุคลากร รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ และพิจารณาถึงกระบวนการขับเคลื่อนภายในที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ เช่น รายละเอียดเฉพาะของงาน บุคลิกภาพของคนทำงาน ความรู้ความสามารถของคนทำงาน บางโรงเรียนมีการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาดูแลงานบริหารแต่ละฝ่ายเพื่อให้การบริหารดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

2.1) การกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจนจัดตามบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้างาน ประกอบด้วย หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าช่วงชั้นหรือหัวหน้าตึก หัวหน้าครูประจำชั้น หัวหน้ากลุ่มสายงาน หัวหน้าฝ่ายหอพัก หัวหน้างานตริปิยะฮ์หรือฝ่ายส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน หัวหน้างานฝ่ายปกครองหรือฝ่ายส่งเสริมระเบียบวินัย

2.2) การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น โรงเรียนส่วนใหญ่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานมีการแบ่งการบริหารเป็นช่วงชั้น บางโรงเรียนกล่าวถึงงานช่วงชั้นว่ามีการจัดตั้งทีมใช้ชื่อว่า “ทีมวีพี” VP ซึ่งย่อมาจาก Vice Principle ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าช่วงชั้นหรือหัวหน้าตึกที่แบ่งตามช่วงชั้น ดูแลนักเรียนด้านการมาเรียน พฤติกรรม ดูแลครูด้านการปฏิบัติหน้าที่ การประสานกับผู้ปกครอง ดูแลความพร้อมด้านอาคารสถานที่ โดยประสานงานตรงกับผู้อำนวยการโรงเรียน จากประเด็นของการดูแลงานตามช่วงชั้นมีแนวปฏิบัติที่โดดเด่นกล่าวคือ

มีบางโรงเรียนนำนักเรียน ป.6 จัดเป็นช่วงชั้นไปพร้อมกับนักเรียนมัธยมศึกษา โดยโรงเรียนมองว่า ป.6 ส่วนใหญ่บรรลุนิติภาวะเช่นเดียวกับนักเรียนมัธยมศึกษาจากกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่โตเป็นหนุ่มสาวตามศาสนบัญญัติแล้ว แล้วนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ดูแล และได้รับการจัดกิจกรรม การอบรม ชัดเกล้าที่เหมาะสมกับช่วงวัย

2.3) การจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยบางโรงเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานในฝ่ายวิชาการในด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่ามีการจัดตั้งทีมใช้ชื่อ “ทีมเอชโอดี” HOD ชื่อเต็มคือ Head Of Department ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ดูแลงานวิชาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดูแลครูใหม่ร่วมกับทีมเทรนนิ่ง ดูแลการนิเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีหน้าที่เป็นผู้ประเมินร่วมกับผู้อำนวยการในการทดลองสอนของผู้มาสมัครเป็นครู เป็นประสานงานโดยตรงกับผู้อำนวยการโรงเรียน

2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานช่วงชั้นและการบริหารงานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ จะทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพตามขอบข่ายงานที่กำหนด เช่น งานฝ่าย VP กับงานฝ่าย HOD กล่าวคือ ฝ่าย HOD จะทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ ดูแลหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การนิเทศการสอนของครู การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ฝ่าย VP จะทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน การปฏิบัติงานของครู การสนับสนุนให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ ดูแลความพร้อมด้านอาคารสถานที่อุปกรณ์ โดยทุกภาคเรียนฝ่ายงานทั้งสองจะนำผลการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนกัน เรียนรู้กัน นำครูในทีมที่มีผลการปฏิบัติงานที่ดี เหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างมาแบ่งปันวิธีการทำงานของครู และมีการมอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจให้กับครูที่ได้มาแบ่งปัน

2.5) การวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของครู ก่อนเปิดภาคเรียน โดยโรงเรียนให้ความสำคัญกับการวางแผน การเตรียมความพร้อมของครูก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อให้ดำเนินงานเป็นไปตามแนวการปฏิบัติของโรงเรียน โดยชี้แจงนโยบาย ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน การทบทวนงานให้กับครู หรือเป็นการประชุมนิเทศสำหรับครูใหม่ โดยเฉพาะในด้านการผนวกหลักการทางศาสนากับการดำเนินงาน โดยบางโรงเรียนมีการกำหนดใช้นโยบายด้านหลักการศาสนาที่ชัดเจน เรียกว่า “Shariah Policy”

2.6) การจัดตั้ง “ทีมเทรนนิ่ง” หรือคณะทำงานเฉพาะที่ดูแลการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนของครูใหม่ เพื่อพัฒนาครูใหม่และครูที่ต้องพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน โดยบางโรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนทั้งครูใหม่และครูเก่า เริ่มปฏิบัติงานก่อนเปิด

ภาคเรียนสองสัปดาห์ในสองสัปดาห์นี้ โรงเรียนจะจัดอบรมทบทวนงานและนโยบายด้านหลักการอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในโรงเรียน อาจเรียกได้ว่าเป็นการปฐมนิเทศครูใหม่ไปในตัว แต่กรณีระหว่างภาคเรียนมีครูใหม่เข้ามายังไม่ผ่านการปฐมนิเทศข้างต้น ทางโรงเรียนจะมี “ทีมเทรนนิ่ง” ทำหน้าที่ดูแลครูใหม่ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน โดยทีมเทรนนิ่ง จะเป็นครูที่ชำนาญการในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ทีมเทรนนิ่งจะดูแลครูเก่าที่เห็นควรต้องพัฒนางานด้วย

2.7) การกำหนด “งานเทรนเนอร์” เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยบางโรงเรียนนอกจากมีการกำหนดงานหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อดูแลงานวิชาการในแต่ละวิชาแล้ว ยังจัดให้มีครูผู้ทำหน้าที่เทรนเนอร์เพื่อรักษามาตรฐานการทำงานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตลอดอีกด้วย โดยเทรนเนอร์ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา กระตุ้น ทบทวนงาน กำกับ ติดตาม งานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการโรงเรียน

3) การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม ด้วยมุมมองที่ว่าทุกคนมีบุคลิกการทำงานที่แตกต่างกัน มีศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ในแบบของตนเอง โดยให้ใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงาน และต้องคำนึงถึงเป้าหมายงานเป็นสำคัญ จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

3.1) การคัดเลือกครูที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม โดยกระบวนการรับครู โรงเรียนส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการสำรวจการคงอยู่ของครูในช่วงปลายปี เพื่อเตรียมความพร้อมให้มีครูผู้สอนมีเพียงพอในปีการศึกษาถัดไป เมื่อมีความจำเป็นต้องเปิดรับสมัครจะประกาศให้บุคคลทั่วไปรับทราบ ผู้สมัครจะผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยการสัมภาษณ์ และการทดลองสอน เมื่อคณะกรรมการประเมินความเหมาะสม ครูจะได้รับเข้าปฏิบัติงานระยะเวลาหนึ่งก่อนการบรรจุเป็นครูของโรงเรียนในสังกัด โดยหลักเกณฑ์สำคัญในคัดเลือก คือ ครูทุกคนต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู มีความรู้ ความสามารถจัดการเรียนการสอนในวิชาที่สอน และอยู่ร่วมกันในบรรยากาศโรงเรียนวิถีอิสลามได้ กรณียังไม่มีใบประกอบวิชาชีพครู แต่มีความสามารถในการสอน โรงเรียนจะรับเข้ามาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ ขณะเดียวกันครูใหม่จะต้องปฏิบัติงานตามระเบียบและดำเนินการให้มีใบประกอบวิชาชีพครูระยะเวลาตามที่กำหนด

3.2) การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามและการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ โดยโรงเรียนมีการจัดการพัฒนาครู แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นการจัดภายในองค์กร

ผ่านการจัดอบรม การนิเทศ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคนิคการสอน การควบคุมชั้นเรียน โดยดูความจำเป็นในด้านที่ต้องพัฒนา หรือการนำกรณีศึกษาตามบริบทของโรงเรียนเป็นที่ตั้งแล้วมาร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขสถานการณ์ ส่วนต่อมาก็คือการศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ การได้รับการอบรมหน่วยงานภายนอก โดยทั้งสองส่วนนี้ผู้บริหารพิจารณาความเหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาตามเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ครูแต่ละท่านยังมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเองอยู่เสมอ

4) การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความประสบความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารใช้ทักษะการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความสุขในการทำงานและทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการบริหารที่มีกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม ให้โอกาสบุคลากรได้มีส่วนร่วมต่อการบริหาร มีเป้าหมายของงานเป็นที่ตั้ง มีความยืดหยุ่นในวิธีการ และการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

4.1) การบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม โดยผู้บริหารจะให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในองค์กร สร้างค่านิยมที่ให้ความเคารพซึ่งกัน ให้โอกาสครูได้พัฒนาความเป็นผู้นำ และพยายามให้ความเป็นธรรมต่อทุกคน ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขไปทางที่ดี

4.2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา ทั้งจากบุคลากรในโรงเรียนและจากชุมชน ผ่านการประชุม แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

4.3) การบริหารที่เน้นเป้าหมายแต่ยืดหยุ่นในวิธีการ โดยโรงเรียนมีการวางแผนร่วมกัน การมอบหมายงาน และการติดตามงานเพื่อประเมินงานสู่การพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยผู้บริหารมีแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับกระบวนการแบบเดิม ให้อิสระในด้านวิธีการโดยดำเนินงานตามความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงบุคลิกภาพและความถนัดของแต่ละคน

4.4) การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ผู้บริหารจะมองเห็นปัญหา มุ่งมั่นแก้ไข และจะสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ปัญหาหลาย ๆ เรื่อง ได้รับการแก้ไขตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

5) การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน โดยการบริหารด้านงบประมาณ การเงินและการทำบัญชีจะเป็นหน้าที่หลักของงานผู้จัดการ การบริหารการเงินเน้นให้โรงเรียนอยู่ได้ ผู้ปกครองอยู่ได้ ไม่มุ่งเน้นด้านกำไรมาก มีการจัดสรรเงินบางส่วนเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่กำพร้า นักเรียนที่ยากจนและให้ความยืดหยุ่นในการจ่ายค่าเทอมแบบผ่อนชำระได้ บางโรงเรียนยังสามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการแบ่งปัน ในส่วนการดำเนินการนำนวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างเป็นระบบไปใช้ยังโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำมัสยิดหรือในชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศได้ โดยผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงินและบัญชีต้องมีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความรอบคอบ เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจและในด้านกระบวนการทำงานที่ต้องโปร่งใสตรวจสอบได้

6) การสั่งการ การส่งเสริมสนับสนุน การกำกับ ติดตาม การรายงานผ่านหัวหน้างาน โดยผู้บริหารมีการกำกับ ติดตาม การรายงานโดยตรงของผู้ปฏิบัติงาน ในตำแหน่งทั่วไปและตำแหน่งของหัวหน้างาน ทำให้การดำเนินต่าง ๆ อยู่บนความรับผิดชอบ และเป็นจริง มีการแก้ปัญหาได้ทันเวลาเพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการกำกับ ติดตาม การรายงานนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วย

7) การบูรณาการทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผนวกวิถีอิสลาม เป็นไปเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่กับการมีความรู้ ความสามารถทางวิชาการเพื่อการประกอบอาชีพอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุข โดยมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวคือมีหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงมีการบูรณาการอิสลามเข้ากับการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ ด้วย โดยเมื่อผู้เรียนเรียนครบตามหลักสูตรทางโรงเรียนจะได้รับวุฒิการศึกษาสองใบสำหรับการศึกษาต่อทางด้านสามัญและการศึกษาต่อทางด้านศาสนาจากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

7.1) การบูรณาการอิสลามด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มีการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วยรายวิชาพื้นฐานและรายวิชาเพิ่มเติม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) และรายวิชาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยโรงเรียนมีการประชุมครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน และให้การบูรณาการอิสลามเป็นเกณฑ์หนึ่งของการนิเทศการสอนด้วย ในด้านกระบวนการจัดการศึกษา พบรูปแบบที่น่าสนใจ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนบางแห่งให้ข้อมูลว่ากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนมุ่งเน้นไปที่ศาสตร์อัลอิสลาม เพื่อผลิตบุคคลคุณภาพออกสู่สังคม โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 ตาฮ์ (ت) โดยตาฮ์หมายถึงพยานะหนึ่งในภาษาอาหรับ ตาฮ์ในที่นี้เป็นพยานะต้นของคำสำคัญที่เป็นกระบวนการจัดการศึกษาของที่นี่ ประกอบด้วย ตาฮ์ ตร์บียะฮ์ (تربيه) เพื่อการขัดเกลาจิตวิญญาณให้มีคุณธรรมและปฏิบัติดี ตาฮ์ ตะอิลิม (تعلم) เพื่อให้การศึกษา ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และ ตาฮ์ ตัมกิน (تمكين) เพื่อการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของผู้เรียนให้สามารถ สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน สังคม ประเทศชาติได้ต่อไป

7.2) การเรียนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน โดยโรงเรียนให้ความสำคัญกับการเรียนวิชาศาสนาและนำความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น การละหมาด การถือศีลอด การอ่านอัลกุรอาน การท่องจำอัลกุรอาน การอ่านดุอาอ์ มารยาทต่างๆ ตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด คือลดละลดฮุละลัยฮิวะชัลลัม โดยมีการจัดกิจกรรมที่นำความรู้มาใช้ได้จริง เช่น การพานักเรียนไปเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชน มีการกล่าวบทดุอาอ์ต่าง ๆ การพานักเรียนไปละหมาดญะนาซะฮ์ การขอดุอาอ์ให้คนตาย โรงเรียนมีความพยายามในการจัดตารางการเรียนการสอนที่คำนึงธรรมชาติวิชาและธรรมชาติของผู้เรียน พยายามพัฒนาบุคลากรครูผู้สอนด้านศาสนาให้มีความรู้และเทคนิคการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

7.3) การสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้ม โดยโรงเรียนจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 และความพิเศษในการเรียนหลักสูตรอิสลามในระดับมัธยมปลาย บางแห่งก็คือ การเรียนวิชาทางด้านศาสนาและภาษาอาหรับเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านนี้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ โดยการส่งไปอบรม เรียนรู้ จากสถาบันอื่น ๆ เพื่อมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาและภาษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครที่เปิดสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่แล้วจะเปิดสอนสายการเรียนศาสนาและภาษาอาหรับแบบเข้ม กล่าวคือ หนังสือ ตำรา สื่อการสอนต่าง ๆ จะใช้เป็นภาษาอาหรับทั้งหมด นักเรียนที่เลือกสายการเรียนนี้ จะได้รับการพัฒนาอย่างเข้มทั้งด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านการใช้ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ เพื่อให้พร้อมต่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาต่อในต่างประเทศ

7.4) การผลิตสื่อการสอนที่คำนึงถึงหลักการศาสนา โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาและองค์ประกอบของสื่อการสอน รวมถึงรูปแบบของการนำเสนอ ในบางโรงเรียนจะมีการคัดกรองสื่อการสอนทุกประเภทโดยหัวหน้ากลุ่มสาระก่อนนำไปใช้กับผู้เรียนเสมอ

7.5) การบูรณาการอิสลามด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามผนวกเข้ากับกิจกรรมชมรมต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมเพื่อสังคมสาธารณประโยชน์ โดยจัดรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

8) การมุ่งเน้นงานตริปิยะห์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

8.1) กิจวัตรประจำวันช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา โดยโรงเรียนออกแบบกิจวัตรประจำวัน ตั้งแต่เช้าจนกระทั่งเลิกเรียนที่สอดคล้องวิถีชีวิตของมุสลิม เช่น การกล่าวดูอาห์ การอ่านอัลกุรอาน การละหมาด การปฏิบัติตนตามมารยาทอิสลาม การรับประทานอาหารที่สะอาด การบูรณาการอิสลามไปพร้อมกับการเรียนรู้ในทุกรายวิชาและทุกกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น

8.2) การให้งานตริปิยะห์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียนและเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้ จากการศึกษางานตริปิยะห์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคืองานออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามภายใต้โครงการตริปิยะห์ ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการการละหมาดสมบูรณ์ เพื่อให้นักเรียนรู้ประวัติของบัญญัติการละหมาด รู้คุณค่าของการอาบน้ำละหมาดและการละหมาด อาบน้ำละหมาดและปฏิบัติละหมาดได้ถูกต้อง สวยงามตามสุนนะฮ์ มีความรักและหวงแหนการละหมาด สามารถบอกต่อ รวมถึงเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ ส่วนที่สองคืองานบูรณาการเนื้อหาของหัวข้อตริปิยะห์ที่กำหนดผนวกเข้ากับการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั่วไป รวมถึงในกิจวัตรประจำวันที่ปฏิบัติที่โรงเรียนด้วย โดยทั้งสองส่วนจะดำเนินการไปพร้อมกันตลอดปีการศึกษา

9) คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามในการปฏิบัติงานเป็นหลักสำคัญของการทำงานของบุคลากร โดยบุคลากรมีการนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทใดกับใครก็ตาม ให้ความสำคัญกับการตั้งเจตนาให้มีบริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นลำดับแรก ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่จะทำให้จิตใจมีความมั่นคงต่อการทำงานด้วยความมุ่งมั่น จากการการศึกษาพบว่าคุณธรรมและจริยธรรมที่บุคลากรใช้การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 13 ประการ ได้แก่ 1) การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) การมีอمانةหรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) การมีความต่ออัตเพื่อการยอมรับเชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมติ 4) การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี 5) การซื่อสัตย์เพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน 6) การใช้หลักอัลอิดลเพื่อให้ความธรรมต่อบุคคล 7) การทำงานเป็นญะมาอะฮ์หรือการทำงานเป็นทีม 8) การใช้หลักกฏูฮาอะดะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในงานอย่างทุ่มเทและการมีอิติกอนเพื่อการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 9) การใช้ความเป็นพี่น้องและการให้อภัยเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดี การนะซีฮะฮ์เพื่อการตักเตือนกัน แนะนำกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์ 10) การมูรอเกาะบะฮ์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ 11) การมีอิสติกอมะฮ์ในการทำงานเพื่อการรักษาวินัย ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน 12) การทำงานด้วยความรัก ความเมตตาและอดทน และ 13) การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน

10) ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

10.1) การช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน โดยชุมชนให้การส่งเสริมสนับสนุนกิจการงานของโรงเรียน ทั้งในด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถของบุคลากร และด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานจัดการศึกษา ซึ่งชุมชนและผู้ปกครองให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาวิถีอิสลามอย่างคุณภาพ ได้รับการดำเนินงาน เห็นผลงานของโรงเรียน จึงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี มีการร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และมัสยิด

10.2) การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยโรงเรียนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนผ่านบทบาทภายนอกสถานศึกษาที่หลากหลายของผู้บริหารโรงเรียน ครู เช่น การเป็นกรรมการมัสยิด การเป็นผู้บรรยายศาสนธรรม(คุตบะฮ์)ในโอกาสวันศุกร์ การเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านศาสนาหรือด้านการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการอิสลาม และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจัดประสบการณ์นอกห้องเรียนทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โรงเรียนได้รับการยอมรับ ความไว้วางใจจากชุมชน ชุมชนมี

ความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียน จึงส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานในโรงเรียน

11) การเผยแพร่แนวคิดกรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ โดยโรงเรียนบางแห่งมีการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับพื้นฐานของสถานศึกษาพร้อมทั้งผลิตแบบเรียนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรใช้ในโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2546 และ 2551 โดยพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาอิสลามอย่างมีคุณภาพ จากการศึกษาดูงานการจัดการศึกษาจากต่างประเทศร่วมด้วย เช่น ประเทศเซาท์แอฟริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินเดีย อาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพ ใช้ในชื่อที่เรียกว่า “ระบบมกัตบ” ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาภาคบังคับขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นการตรึงบียะฮ์ให้เกิดการปฏิบัติ มีรูปแบบการบริหารและจัดการอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน การดำเนินงานในระบบมกัตบนี้จะมีโครงสร้างการบริหารงาน หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน และให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 5 ประการ ที่จะทำให้โรงเรียนที่นำระบบมกัตบไปใช้ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ระบบการบริหารจัดการที่ดี 2) หลักสูตรและหนังสือเรียนที่ชัดเจน 3) วิธีการสอนที่เป็นมาตรฐาน 4) การตรึงบียะฮ์สู่การปฏิบัติ และ 5) การติดตามช่วยเหลือ ซึ่งระบบมกัตบนี้ได้รับความสนใจ เป็นที่รู้จัก เป็นที่ยอมรับและแพร่ขยายมากยิ่งขึ้นจากการที่ผู้คนได้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนทั้งด้านความรู้และการปฏิบัติที่เป็นผลสะท้อนจากการศึกษาและการตรึงบียะฮ์ตามหลักสูตร เช่น การรักษารละหมาด มารยาทต่อพ่อแม่ มารยาทต่อครู การสละม การกล่าวดูอาห์ การนั่งตีม นั่งรับประทานอาหาร การมีความซื่อสัตย์รักษาคำพูด และจากการนำเสนอระบบมกัตบไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นชุมชนมุสลิมทั่วประเทศผ่านการดำเนินงานอย่างมุ่งมั่นของคณะทำงาน

12) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

12.1) ลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าที่ทรงมอบให้ดูแลอย่างดีตามครรลองของอิสลาม โดยผู้ปกครองมีมุมมองว่าการดูแลลูกเป็นอمانةฮ์หรือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่พระเจ้าประทานให้มาดูแล โดยจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุตรได้เห็น โดยเฉพาะการดำรงตนให้ดีตามหลักการศาสนาอิสลาม การพูดคุย การเอาใจใส่ การให้คำแนะนำ คำตักเตือนด้วยความรัก การให้ความใกล้ชิด พยายามทำความเข้าใจความคิดความรู้สึกของบุตร

การสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่บุตรมีความถนัดหรือสนใจ ดูแลเรื่องอาหารของบุตร ปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบ สร้างเป้าหมายของความสำเร็จร่วมกันโดยจะต้องให้ความสม่ำเสมอต่อดูแลเอาใจใส่บุตร เลือกโรงเรียนที่ดีให้กับบุตรและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี

12.2) การสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวันเพื่อให้นักเรียนมีความศรัทธาที่มั่นคง มีการปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักการศาสนา โดยมีการปฏิบัติละหมาดร่วมกัน ถือศีลอดร่วมกัน การกล่าวดุอาอ์ การปฏิบัติตนมารยาทตามแบบอย่างท่านนบี การรักษาความสะอาด การอ่านหนังสือศาสนาร่วมกันและพูดคุยกันเพื่อเพิ่มพูนความศรัทธา

12.3) ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนเป็นอย่างดี โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่รับรู้การจัดการศึกษาบรรยากาศอิสลามของโรงเรียนผ่านการประชาสัมพันธ์จากโรงเรียนทางช่องทางต่าง ๆ บางโรงเรียนมีการสร้างความร่วมมือต่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผ่านการใช้สมุดสื่อสารกับผู้ปกครองในการประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยให้ผู้ปกครองลงชื่อรับทราบต่อการจัดโครงการและกิจกรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการพูดคุยของนักเรียนกับผู้ปกครองเมื่อกลับมาถึงบ้าน ผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในบรรยากาศวิถีอิสลามที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีความศรัทธาต่อพระเจ้า เป็นผู้ที่ยึดมั่นผูกพันกับศาสนา นักเรียนได้ละหมาด ได้ถือศีลอดร่วมกัน ได้มีโอกาสละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดคนตาย) และการละหมาดซุนนะฮ์ต่าง ๆ มีการอ่านอัลกุรอาน มีการอ่านดุอาอ์ นักเรียนได้รับคำแนะนําสีฮะฮ์ซึ่งเป็นคำแนะนำ คำตักเตือนที่เป็นประโยชน์ในทุก ๆ วัน มีการทักทายกันด้วยการสลามตามมารยาทของมุสลิม มีกระบวนการตักเตือนนักเรียนเพื่ออบรมขัดเกลา ปลูกฝังมารยาทที่ดีงามตามแบบอิสลามเพื่อให้นักเรียนมีบุคลิกภาพของการเป็นมุสลิมที่ดี ผู้ปกครองมีความยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจด้วยการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อนักเรียนและครอบครัวโดยมุมมองว่าพื้นฐานของระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียนก็วางอยู่บนการปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามหลักการของศาสนา เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมของผู้ชายและผู้หญิงตามหลักการศาสนา การไม่นำสิ่งที่หะรอม (สิ่งต้องห้ามตามบัญญัติทางศาสนา) เข้ามาในโรงเรียน

13) การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย โดยโรงเรียนบางแห่งที่มีการดูแลนักเรียนในลักษณะโรงเรียนประจำ มีการบริหารจัดการหอพักเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนดังกล่าวนี้จะเป็นนักเรียนหอพัก ด้วยระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนอยู่ไกลกันมากกว่า 10 กิโลเมตร

รวมถึงความพร้อมของครอบครัวในการดูแลดูแลบุตรหลานเพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณ ความเป็นมุสลิม การปฏิบัติศาสนกิจ และการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้บริหารมองเห็นความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องได้รับการดูแลด้วยระบบหอพักที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สามัญ ศาสนาพร้อมกับการปฏิบัติ มีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ที่จะหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานชีวิตต่อไป จากการศึกษาพบประเด็นสรุปได้ดังนี้

13.1) กิจวัตรประจำวันสร้างระเบียบวินัยและบุคลิกภาพให้นักเรียนหอพัก โดยกิจวัตรประจำวันของนักเรียนหอพัก จะกำหนดการที่ชัดเจน ติดไว้ที่หอพัก โดยครูหอพักจะเริ่มปฏิบัติงานหลังเลิกเรียนในแต่ละวัน นักเรียนหอพักทุกคนจะปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันตามเวลาที่กำหนด ตั้งแต่ตื่นนอน จนกระทั่งเข้านอน กิจวัตรที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติในแต่ละวัน เช่น การตื่นนอนตามเวลา การละหมาดพร้อมกันทั้ง 5 เวลา การอ่านนุรอาน การท่องจำอัลกุรอาน การดูอาห์ การอ่านอัลซกาบ (บทรำลึก การสรรเสริญ การขอพรต่อพระเจ้า) การรับประทานอาหาร การปรึกษาหารือพูดคุยกันให้คำแนะนำตักเตือนกัน การปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวัน การเข้าห้องเรียน การทบทวนบทเรียน การทำกิจกรรมในวันเสาร์อาทิตย์ ฯลฯ โดยนักเรียนแสดงความคิดเห็นว่าการอยู่หอพักทำให้ตนเองมีระเบียบวินัย ละหมาดตรงเวลา รู้จักการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ได้ ได้ฝึกความอดทน ในด้านผู้ปกครองได้กล่าวถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันซ้ำ ๆ กันทุกวันของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความเคยชินต่อการรักษากิจวัตรที่ได้ปฏิบัติไปตลอดแม้กลับบ้านแล้ว เช่น ในเรื่องการละหมาดในเวลาซุบฮิ ซึ่งเป็นการละหมาดเวลาแรกในเวลาเช้า นักเรียนบางคนตื่นก่อนผู้ปกครองแล้วเป็นผู้ปลุกผู้ปกครองด้วย การที่นักเรียนตระหนักถึงสิ่งที่จะรับประทานจะต้องเป็นอาหารที่สะอาดตามบัญญัติศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

13.2) งานตำรวจะฮ์ งานปกครองและความร่วมมือของผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการสร้างคุณธรรมและวินัยที่ยั่งยืนให้กับนักเรียนหอพัก โดยการจัดการระบบหอพักจำเป็นต้องทำงานร่วมกับระหว่างฝ่ายตำรวจะฮ์และฝ่ายปกครองของโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่าฝ่ายตำรวจะฮ์จะทำหน้าที่หลักในการขัดเกลา ปรับปรุง พัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้ครองตนให้ปฏิบัติดีได้ ในขณะที่ฝ่ายปกครองจะทำหน้าที่ในการระมัดระวัง ระวังพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ผ่านการออกกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรักษาระเบียบวินัย โดยทางโรงเรียนจะเน้นย้ำที่มาตรการการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดเหตุเป็นสำคัญ แม้ว่าทางโรงเรียนจะมีการแบ่งฝ่ายการทำงานที่ชัดเจนแต่ในด้านงานปกครองนี้มีแนวคิดที่ครูทุกคนทำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครองได้

กล่าวคือ เมื่อเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนที่ไม่เหมาะสมครูทุกคนสามารถเข้าให้คำแนะนำ ตักเตือนได้ทันที และช่วยกันสอดส่องดูแลด้วยความรักและความเมตตา และปัจจัยสำคัญของการสร้างวินัยที่ยั่งยืนให้ผู้เรียน คือการร่วมมือของผู้ปกครองในการเป็นแบบอย่างที่ดี การดูแล เอาใจใส่ ตักเตือนให้นักเรียนรักษากิจวัตรต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติที่โรงเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านด้วย เช่น การละหมาด การเข้านอน การตื่นนอน การอ่านอัลกุรอาน การอ่านอัลฮักร การอ่านดุอาอ์ การทบทวนบทเรียน รวมถึงมารยาทต่าง ๆ

13.3) ครูหอพักจะดูแลงานหอพักโดยเฉพาะ โดยเริ่มปฏิบัติงานหลังนักเรียนเลิกเรียนช่วงเย็น การที่ครูหอพักได้ดูงานหอพักอย่างเดียวไม่ได้สลับสอนในช่วงภาคกลางวันทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ข้อค้นพบนี้เกิดจากความพยายามปรับปรุงแก้ไขงานของผู้บริหารเพื่อพัฒนาให้งานหอพักดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

13.4) การมุ่งสร้างนักเรียนหอพักให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน โดยผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติในทุกวัน ไปปฏิบัติเมื่ออยู่ที่บ้าน และใช้ทักษะความสามารถที่ได้ฝึกฝนไปสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้

14) วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม โดยผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าการดำเนินงานดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้ประชุมร่วมกัน ทุกคนมีเป้าหมายในการทำงานที่ทิศทางเดียวกัน ทำงานด้วยความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย ให้ความสำคัญกับความมุ่งมั่น ตั้งใจทำงานอย่างมีคุณภาพเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นในลักษณะครอบครัว ปรีกษาหาหรือพูดคุยกันแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายโดยรวมแล้วไม่ค่อยพบปัญหาต่อกันโดยพยายามแยกให้ได้ระหว่างงานกับคน หรือหากพบปัญหาใด ๆ ก็พยายามหาทางออกแก้ปัญหาทันที มีบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้อภัยกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา

5.1.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิด แนวปฏิบัติ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษากับวิถีอิสลามที่ชัดเจน นอกจากนี้การถ่ายทอดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนถึงความสำคัญของโรงเรียนที่บริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหาร รวมถึงชุมชนและ

สังคม ผ่านการให้ความหมายตามการรับรู้จากประสบการณ์ ความผูกพันที่มีต่อโรงเรียน ใน
 สรุปรประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม โดยผู้ให้ข้อมูล
 สะท้อนความรู้สึกและความคิดเห็นว่า การดำรงอยู่ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่
 วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีความสำคัญจำเป็นต่อครอบครัวมุสลิม เพราะเป็นการจัด
 การศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิม โดยชาวมุสลิมมีความ
 ศรัทธาต่อพระเจ้าและมีการปฏิบัติตนตามบัญญัติของศาสนาโดยเฉพาะด้านการปฏิบัติศาสนกิจ
 รวมถึงด้านอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่มีต่อพระ
 เจ้า หน้าที่ของตนเองที่ต่อบุคคลอื่น การวางตนและมารยาทในแบบอิสลามตั้งแต่ตื่นนอน
 จนกระทั่งเข้านอน กล่าวคือมีวิถีชีวิตที่ยึดมั่นผูกพันกันอิสลาม โดยมีท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอ
 ฮุอะลัยฮิวะซัลลัม เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้บุตรหลานมีศาสนาหรือคุณธรรม
 อิสลามในหัวใจเป็นลำดับแรก อาจกล่าวได้ว่าการที่บุตรหลานเติบโตและดำรงตนตามแนวทางของ
 ศาสนาเป็นเป้าหมายสำคัญและเป็นความสำเร็จที่ดงามของการทำหน้าที่ผู้ปกครอง จาก
 การศึกษาจึงเห็นได้ว่าบ้านและโรงเรียนจะมีความพยายามให้ความรู้และฝึกฝนให้เด็ก ๆ มีการ
 ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยมีความคิดว่าเป็นช่วงวัยเด็ก เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และ
 เลียนแบบ จำเป็นจะต้องให้ความรู้และคุณธรรมที่ดงามตามหลักการศาสนารวมถึงการเป็น
 แบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ผ่านการสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามทั้งในบ้านและโรงเรียน ใน
 ขณะเดียวกัน เด็ก ๆ และเยาวชน ก็จำเป็นรู้จักและเข้าใจสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมรอบตัว
 เพื่อให้ดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวถึงการเรียนศาสนาควบคู่กับสามัญในโรงเรียนว่าเป็นการสร้าง
 โอกาสทางการศึกษาทั้งในด้านสายสามัญและในด้านศาสนาในระดับที่สูงขึ้น ระบุว่าท่านให้ข้อมูล
 ว่าการได้เรียนศาสนาควบคู่สามัญในโรงเรียนผ่านการบูรณาการเวลาในแต่ละวัน ทำให้นักเรียน
 บางคนไม่ต้องกลับมาเรียนในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนแล้ว เพราะปัจจุบันสภาพการเดินทางใน
 กรุงเทพฯ ฯ ช่วงเย็นหลังเลิกเรียนค่อนข้างใช้เวลานานตามสถานการณ์ของการจราจรในช่วง
 ดังกล่าว จึงอาจเป็นเหตุสำคัญทำให้นักเรียนบางคนไม่มีเวลาเรียนศาสนาในช่วงเย็นได้ เป็นผลทำ
 ให้ไม่มีความรู้ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศาสนา ซึ่งการได้เรียนทั้งศาสนาและสามัญใน
 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญในช่วงเวลาเรียนปกติ จะได้รับความรู้ควบคู่การ

ปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้วุฒิการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญจึงเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนทั้งในด้านวิถีชีวิต ด้านการศึกษาต่อทั้งสามัญและศาสนา และการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

2) การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ โดยการให้ความหมายต่อการทำงานของผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า มีความยินดีและสุขใจต่อการทำงานด้านการศึกษาในบรรยากาศอิสลามเพราะงานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สร้างเด็กมุสลิมให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้และคุณธรรม แม้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาจะใช้เวลานาน แต่ผลลัพธ์นั้นมีคุณค่า งดงามและเป็นพลังใจให้บุคลากรทุกคนเสมอ ความมุ่งมั่นตามเจตนารมณ์ ความพยายามและความอดทนในการแก้ไขและพัฒนางาน จึงเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงดำรงอยู่กับการทำงานนี้ การเป็นครูในบริบทวิถีอิสลามเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของมุสลิมของบุคลากร เพื่อหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้มีศรัทธาและวิถีชีวิตตามแนวทางของอิสลาม ส่งผลให้บุคลากรที่ทำงานมีจิตใจแจ่มใส มีความรักต่องาน มีความสุขในการทำงาน รู้สึกสงบปลอดภัย และมีความมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังกายอย่างเต็มความสามารถ โดยมีความเห็นเกี่ยวกับการทำงานว่าในด้านปัจจัยของเงินเดือนที่ได้รับเป็นสิ่งสำคัญแต่การมีสุขภาพใจที่ดีเป็นสิ่งสำคัญมากกว่า สุขภาพใจที่ดีคือหัวใจที่อิมเอม รับรู้ได้ว่าเจตนาและการกระทำของตนเป็นไปตามตามวิถีทางแห่งศรัทธาและได้รับความจำเริญจากพระเจ้าผ่านการมีสุขภาพที่ดี ครอบครัวที่อบอุ่นเข้าใจกัน มิตรภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการใช้เวลาบนทางเดียวกับเป้าหมายของชีวิต จากการศึกษาในประเด็นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่านิยามหนึ่งของ “ความสุขของการทำงาน” คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป

3) การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความภาคภูมิใจของชีวิต โดยการมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้านการศึกษาอิสลามหรือการมีประสบการณ์ในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อตนเอง ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีความหมาย โดยตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ และเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต นับเป็นการให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อร่างสร้างไว้เพื่อประโยชน์คนรุ่นหลัง โดยผู้ปฏิบัติเปรียบได้กับเป็นผู้

สืบสานและดำรงรักษาเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อไปด้วยการทำงานอย่างเต็มศักยภาพในรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมการบริหารและการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุ้วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

5.2.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: ฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุ้วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ด้านแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุ้วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานของการวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยนำเข้าสู่ที่สำคัญที่สุดของระบบโรงเรียน ฯ จากการศึกษาผู้วิจัยแบ่งแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคุ้วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ได้ 5 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดด้านการบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร : โรงเรียนมีการนำหลักการอิสลามและจริยธรรมการปฏิบัติงานในอิสลามมาเป็นพื้นฐานผนวกกับการบริหารทั่วไป ทั้งด้านแนวคิดการบริหารจัดการงาน การใช้นโยบาย รวมถึงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในโรงเรียนมีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมเพื่อรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบและความมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม เช่น การใช้หลักซอฮ์อ์อิสลามเป็นสิ่งกำกับความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน การใช้หลักการซอฮ์อ์ในการปรึกษาหารือ การใช้หลักอัลอ์ดีในการให้ความยุติธรรม การใช้หลักการตอฮ์ดีในการเคารพมติการประชุมยอมรับการตัดสินใจของผู้นำ การใช้หลักอามาเนฮ์ฮ์ในความซื่อสัตย์ต่อความรับผิดชอบในงาน การใช้หลักการญะมาอะฮ์ฮ์ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การใช้หลักมูรอคอบะฮ์ฮ์ในการตรวจสอบ การกำกับ การติดตามงาน การใช้หลักความเป็นพี่น้องในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน โดยผู้บริหารจำเป็นต้องมีโมโนทัศน์ของการบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามครรลองของศาสนา โดยมีอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังคำสอนจากอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลญุอาซิยะฮ์ อายะฮ์ที่ 20 ความว่า “อัลกุรอานนี้เป็นแสงสว่างแก่มวลมนุษยย์และเป็นแนวทางที่ถูกต้องและความเมตตาแก่หมู่ชนที่มีความเชื่อมั่น” และในซูเราะฮ์อัลอะหฺซาบ อายะฮ์ที่ 21 ความว่า “โดยแน่นอน ในรอซูลของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 1431H) ซึ่งสอดคล้องกับ

ศาสตราจารย์ ดร. อะหมัด อิบรอฮีม อบูซัน (2553) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การบริหารจัดการในอิสลาม เกี่ยวกับการบริหารจัดการในอิสลาม ไว้ว่า การบริหารจัดการในอิสลามมีเป้าหมายเพื่อการภักดีตต่อพระผู้เป็นเจ้า โดยปฏิบัติตามบัญญัติอิสลาม การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับโลก การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเคาะลีฟะฮ์บนหน้าแผ่นดิน การสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเสมอภาค มีการวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกับสังคม (เปลี่ยนสังคม) ดำเนินการซุรอและความร่วมมือกัน (เปลี่ยนแปลงมนุษย์) การจัดเตรียมความพร้อมของวัตถุ (การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ) การจัดระบบและการบริหารจัดการ (มีความยืดหยุ่น) ผ่านการจัดเตรียมความพร้อมของมนุษย์และทรัพยากร การยึดหลักจริยธรรมอันสูงส่งของคนงาน การวางแผน การจัดระบบ การฝึกฝน การกำกับดูแล และการติดตาม การสร้างสังคมที่มีบทบาทและการเชื่อฟัง ระบบการบริหารจัดการในรูปแบบอิสลาม ที่ให้สวัสดิการขั้นพื้นฐานแก่ปัจเจกบุคคลทุกคน และสร้างสังคมที่มีความยุติธรรม และเสมอภาคอย่างแท้จริง การจัดการในอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคม ให้ความสำคัญต่อกฎเกณฑ์และกฎระเบียบการดำรงชีวิตทั้งในด้านความสัมพันธ์ต่อพระเจ้า ด้านความสัมพันธ์ต่อมนุษย์ และความสัมพันธ์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อมทั้งหมด โดยหน้าที่แรกขององค์การ คือ การจัดเตรียมสภาพที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของบุคคลในฐานะผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เปิดโอกาสให้บุคคลปฏิบัติตามหลักการของอัลลอฮ์ที่ระบุในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด คืออัลลิลลอฮุอะดัยฮิวะซัลลัม เพื่อให้ทุกกิจกรรมงานของการดำเนินชีวิต ทุกคำพูดและการกระทำ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และหลักการที่พระองค์กำหนดไว้ในฐานะเป็นวินัยของการดำเนินชีวิตของมุสลิม เมื่อบุคคลในองค์การมีจิตสำนึกต่อการเป็นผู้ปฏิบัติดีในฐานะบ่าวของพระเจ้า ปฏิบัติงานต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่รำลึกว่าพระองค์มีอยู่เสมอ บุคคลนั้นจะมีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติสิ่งที่ควรอย่างเคร่งครัดและออกห่างหรือระมัดระวังตนเองไม่ให้ละเมิดกฎระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลให้องค์การดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย การจัดการในอิสลามให้ความสำคัญต่อสิทธิของผู้ปฏิบัติงาน โดยเมื่อองค์การได้เลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ไว้ใจได้ เข้าทำงานแล้ว จะต้องให้ค่าตอบแทนด้วยความเป็นธรรม ไม่บังคับขู่เข็ญให้บุคคลทำงานเหนือความสามารถของเขา การจัดการในอิสลามให้ความสำคัญกับหลักซุรอและความร่วมมือในการจัดการ จากคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “และกิจการของพวกเขา มีการปรึกษาหารือระหว่างพวกเขา” (ซูเราะห์อัลซุรอ อายะห์ที่ 38) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 1431H) ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญบรอน (2551, น.51-55) ได้กล่าวถึง ประชัญญาและคุณลักษณะของการบริหารการศึกษาในอิสลาม ไว้ว่า การบริหารการศึกษาตามมโนทัศน์อิสลามเป็นกระบวนการนำพาสมาชิกของสังคมโรงเรียนสู่การมีชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

การบริหารการศึกษาในอิสลามมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักการศาสนาและความศรัทธา ส่วนหนึ่งของคุณลักษณะของการบริหารการศึกษาในอิสลาม คือ การบริหารการศึกษาในอิสลาม วางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่มาจากแหล่งที่มาหลัก 2 แหล่ง คืออัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี มุฮัมมัด การบริหารการศึกษาในอิสลามเกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและสถาบันให้ความสำคัญกับความต้องการทางสังคมและจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลที่แตกต่างกัน และการบริหารการศึกษาในอิสลามมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับได้ตามสภาพการณ์ของชุมชนแต่ยังคงไว้ซึ่งหลักการเดิม กล่าวคือ มีอิสลามฐานแนวคิดหลักของการบริหารจัดการ ในส่วนด้านกระบวนการดำเนินงาน ก็ให้เป็นตามความเหมาะสมของสถานการณ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มูนิเราะห์ สาและอาแระ (2561) พบว่า การบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 23 ตัวชี้วัด ได้แก่ หลักอัคราก (หลักคุณธรรม) มี 11 ตัวชี้วัด หลักออบาเดาะห์ (หลักการจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์) มี 6 ตัวชี้วัด และหลักซุรอ (หลักการมีส่วนร่วม) มี 6 ตัวชี้วัด Sakinah, Ahmad, Hairuddin Cikka, Yulan Tiarni Legistia, และ Jumahir (n.d.) กล่าวถึงหลักการบริหารจัดการศึกษาอิสลามว่า หลักการบริหารจัดการศึกษาอิสลามเป็นหลักแห่งความจริง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการคิดสำหรับ กระบวนการวางแผน จัดระเบียบ เป็นผู้นำควบคุมบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางอิสลาม หลักการบริหารจัดการ การศึกษาอิสลามมีสาระสำคัญได้แก่ หลักการแบ่งงาน หลักความรับผิดชอบ หลักการของความ เป็นระเบียบและวินัย หลักความสามัคคีและหลักความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ หลักการทั้งหมด นี้จะต้องนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องในสถาบันการศึกษา Mujamil (2001) กล่าวถึงหลักการจั ดการการศึกษาอิสลามเป็นการผสมผสานระหว่างศาสตร์สองศาสตร์ คือการจัดการและการศึกษา อิสลาม โดยการจัดการศึกษาอิสลามเป็นกระบวนการในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา อิสลามในลักษณะอิสลามโดยการจัดการทรัพยากรการเรียนรู้และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาอิสลามอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2) แนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับ วิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคม ได้อย่างสันติสุข : โรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของการศึกษา และมีกลยุทธ์ ไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน มีการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์กับวิชา สามัญ มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นการเสริมสร้างคุณธรรม พร้อมกับฝึกฝนให้ผู้เรียนพัฒนา ทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ จนเกิดสมรรถนะ มีภาวะความเป็นผู้นำและสร้างประโยชน์ให้กับ

ครอบครัว ชุมชนได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข บรรยายภาพภายในโรงเรียนส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมทางศาสนา มีความโดดเด่นในด้านการให้ความสำคัญกับกระบวนการ تربีเยษน์นักเรียนเพื่อขัดเกลาบุคลิกภาพ พัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมให้มีบุคลิกภาพที่ดีงามในแบบอิสลาม ผู้บริหารต้องใช้ทักษะการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสม มีความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาในหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ทั้งด้านศาสนาและสามัญ มีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษา โดยเฉพาะมีความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามความมุ่งหมายของโรงเรียน สอดคล้องกับที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ซอลีซะห์ หนะยีสะมะแอ (2563, น.27-28) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม ในหนังสือ มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม สรุปได้ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจจักรวรรดิหรือการศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างชาติที่เข้มแข็ง การศึกษาอิสลามเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างคนดีและสร้างสังคมที่ดีบนพื้นฐานหลักคำสอนของอิสลาม การศึกษาอิสลามเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับค่านิยมอิสลามที่วางอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ การศึกษาอิสลามเป็นรากฐานที่ท่านศาสนทูต ได้ใช้ในการสร้างประชาชาติมุสลิมในโลกนี้ เป็นการศึกษาที่ทำให้อิสลามปรากฏอยู่ และแสดงบทบาทที่สร้างสวรรค์เพื่อชีวิตของมนุษยชาติและอารยธรรมของมนุษย์บนโลกนี้ การศึกษาอิสลามเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสังคม การศึกษาอิสลามเป็นกระบวนการพัฒนาปัจเจกบุคคลสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านสติปัญญา จิตวิญญาณ ร่างกาย และสังคม เพื่อทำหน้าที่บ่าวที่ดีของพระเจ้า ผ่านการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ศรัทธาและปฏิบัติศาสนาอิสลาม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตในทุกมิติ การศึกษาอิสลามเป็นกระบวนการเตรียมปัจเจกบุคคล พัฒนาให้มีศักยภาพ เพื่อสร้างและพัฒนาสังคมให้มีการเป็นอยู่ที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า การศึกษาอิสลามเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการฟื้นฟูความเป็นเลิศและอัตลักษณ์อิสลามของประชาชาติทั้งในด้านความคิดการกระทำและเจตคติในวิถีอิสลาม และการศึกษาเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างระบบระเบียบทางสังคมที่มีความเป็นเอกภาพและเป็นสากล Arif Arifuddi (2008) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาอิสลามจำเป็นต้องสรุปหลักการของการศึกษาอิสลามและขั้นตอนการปฏิบัติในการการบรรลุวิสัยทัศน์การศึกษา กล่าวคือ การผลิตคนที่ศรัทธาและยำเกรงอัลลอฮ์ ตะอาลา มีบุคลิกที่สูงส่ง มีบุคลิกภาพที่เป็นอิสระ ชัยน ฉลาด สร้างสรรค์ มีทักษะ มีความเป็นมืออาชีพ มีความรับผิดชอบและมีประสิทธิผล ดังนั้นแนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบควิชาสามัญ จึงเป็นการเตรียมความพร้อมเยาวชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และ

โลกหน้า ผ่านการให้ความรู้ ความเข้าใจในศาสนาและวิชาสามัญ เพื่อหล่อหลอมเยาวชนมุสลิมมีอิสลามเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิต และมีโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นทั้งด้านศาสนาและสามัญ เพื่อให้บุคคลากรที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

3. แนวคิดการก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมสู่การแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม : ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงความจำเป็นมาของการก่อตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครไว้ว่า การก่อตั้งสถาบันเป็นเจตนารมณ์ร่วมกันของบรรพบุรุษ มีความปรารถนาที่จะให้ลูกหลานได้รับการศึกษาอิสลาม มีความศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีความรู้ทางศาสนา และปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามแนวทางอิสลาม โดยมีความรู้และทักษะชีวิตที่สำคัญเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาต่อ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพสุจริต รวมถึงอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างสันติสุข จากการศึกษาแบ่งความเป็นมาของโรงเรียนได้ 4 รูปแบบ 1) จากโรงเรียนพหุวิชาที่จัดสอนศาสนาให้กับเยาวชนระดับประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนเฉพาะในช่วงเวลาเย็นหลังนักเรียนกลับจากการเรียนสามัญสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 2) จากโรงเรียนที่สอนศาสนาในระดับมัธยมศึกษาหรือที่เรียกว่าการเรียนศาสนาระดับอิมติดาอีย (มัธยมศึกษาตอนต้น) และการเรียนศาสนาระดับชานาอีย (มัธยมศึกษาตอนปลาย) ที่เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบเต็มเวลาตามระบบโรงเรียน นักเรียนที่ จบ ป.6 ขึ้นไปสามารถศึกษาต่อได้และเมื่อนักเรียนจบการศึกษาด้านศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วจะได้วุฒิการศึกษาที่สามารถนำไปใช้เพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทางด้านศาสนาในต่างประเทศได้ โดยโรงเรียนในลักษณะนี้อาจเปรียบเทียบกับการศึกษาแบบปอเนาะหรือมัดรอซะฮ์ที่มีระบบความเป็นโรงเรียน สู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 3) จากศูนย์การเรียนที่เปิดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาสู่ไป สู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในเวลาต่อมา 4) เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งในลักษณะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญตั้งแต่แรก โดยแต่ละโรงเรียนมีการเพิ่มขยายหลักสูตรและพัฒนาการจัดการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาแบ่งตามระดับชั้นที่เปิดการสอนได้ 5 รูปแบบ 1) ระดับชั้นอนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 2) ระดับชั้นอนุบาล 1- มัธยมศึกษาปีที่ 6 3) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 4) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร มีพลวัตรและเจริญเติบโตตามความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับความจำเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนาอิสลามในหลายแห่งดังที่ พรพรวรรณ โปร่งจิตร (2562) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลง หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม กรณีศึกษา โรงเรียนประทีปศาสน์(ปอเนาะบ้านตาล) จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่กล่าวถึงการก่อตั้งของสถาบัน เมื่อ ปี พ.ศ.2484 โดยฮัจยียะโกบ พิศสุวรรณ ภายใต้การสนับสนุนของฮัจยีเดช พิศสุวรรณ อิหม่ามมัสยิดบ้านจำปาขอม มีวิสัยทัศน์ ในด้านการศึกษาที่ใช้ความรู้ด้านศาสนา มาพัฒนาสังคมมุสลิม อบรมลูกศิษย์โดยมุ่งเน้น เป้าหมายสู่ความสำเร็จด้วยคติพจน์ที่ว่าลูกศิษย์นั้นจะต้องประสบความสำเร็จในชีวิต หากไม่สามารถเรียนวิชาการศาสนาชั้นสูงจนสามารถเป็นผู้รู้ทางศาสนาได้ ก็ต้องประสบความสำเร็จใน อาชีพการงาน และหากประสบความสำเร็จทั้งสองด้านก็จะเป็นเรื่องดี โดยโรงเรียนปอเนาะบ้าน ตาลสนับสนุนให้นักเรียนที่มีความสามารถทางวิชาการได้ศึกษาต่อในสถาบันอื่นทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะบ้านตาลสามารถกลับมาเป็นผู้นำในสังคม มุสลิมและเป็นผู้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาแบบปอเนาะในภูมิภาคอื่นของตนได้ เช่นในจังหวัดกระบี่ สงขลา พัทลุง เป็นต้น ในขณะที่นักเรียนที่ไม่โดดเด่นด้านวิชาการก็ได้ความรู้ศาสนาขั้นพื้นฐานและ เรื่องวิชาชีพ ในเวลาต่อมา ปี พ.ศ.2510 โรงเรียนปอเนาะบ้านตาลมีความเปลี่ยนแปลงในด้านการ จัดการเรียนการสอนภายหลังจากฮัจยีอิสมาแอล พิศสุวรรณ เดินทางกลับจากการศึกษาที่นครมัก กะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ท่านได้วางระบบการจัดการศึกษาภาคพหุภูมิ (การศึกษาวិชาการ ศาสนาภาคบังคับ) ในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยใช้หลักสูตรของสมาคมครูสัมพันธ์และได้เป็น ต้นแบบของการจัดระบบการศึกษาให้กับจังหวัดอื่น ๆ ด้วย ซึ่งต่อมาโรงเรียนมีพัฒนาการการ ขยายหลักสูตรมาอย่างต่อเนื่อง ผลของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การจัดหลักสูตรการเรียนการ สอนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ มีจัดการศึกษาใน 3 สาขาวิชาประกอบด้วย วิทยาศาสตร์ วิชาสามัญและวิชาชีพ ส่งผลให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษามีความรู้ด้านศาสนาและด้านสามัญเพื่อ ใช้ในการดำเนินชีวิตจะสามารถรักษาอัตลักษณ์ของอิสลามไว้ได้ โดยในด้านแนวคิดของความ เป็นมาของสถาบันที่ถูกก่อตั้งบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธา รวมถึงพลวัตต่างๆที่เกิดขึ้น แนวคิดนี้เปรียบเสมือนข้อเตือนใจให้กับผู้ปฏิบัติได้ทบทวนอุดมการณ์ของการมีชีวิตและการ ทำงานของตนสู่จิตสำนึกแห่งการปกป้อง ดูแล และพัฒนาสถาบันรวมถึงสานต่อการทำงานเพื่อ พัฒนาเยาวชนมุสลิมให้มีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมต่อไป

4.แนวคิดที่ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มี เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถี ชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ ตน : ในด้านบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงานคือ ผู้บริหารและครูต้องมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอา

ลา ในการทำงาน ดังหะดีษ ความว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลาย (ขึ้นอยู่กับ) กับการเจตนา และแท้จริง สำหรับทุกคนนั้น (คือ) สิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้” บันทึกโดยบุคอรีห์และมุสลิม ผู้บริหารและครูมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ ต้องมีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ รวมถึงมีความรู้และความเข้าใจต่อการจัดการศึกษาทั้งด้าน ศาสนาและสามัญโดยเฉพาะการจัดการศึกษาแบบบูรณาการเป็นอย่างดี ผู้บริหารเป็นผู้นำทางความคิด มีความเป็นมิตร ให้ความสำคัญกับบริหารแบบมีส่วนร่วม ครูมีความรู้ในเรื่องที่สอน เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน ออกแบบการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม มีการบริหารชั้นเรียนได้ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนทั้งคำพูดและการปฏิบัติตนเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามความมุ่งหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟาฏีนา วงศ์เลขา (2560, น.139) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามในประเทศไทย ในส่วนองค์ประกอบคุณภาพด้านปัจจัยนำเข้า ด้านผู้บริหาร ประกอบด้วยผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาอิสลามที่ชัดเจน ให้ความสำคัญในหลักการจัดการศึกษาอิสลาม มีความเข้าใจการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม มีทักษะการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความเสียสละ อุทิศตน มุ่งมั่นที่จะบริหารจัดการศึกษาอิสลามอย่างเต็มศักยภาพ มีความสนใจใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการศึกษาอิสลาม และมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ

5. การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลานเป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี : ด้านความปรารถนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะให้บุตรหลานได้รับความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้าตามแนวทางของศาสนา ดังบทดุอาอ์ที่มุสลิมจะขอพรต่ออัลลอฮ์ ตะอาลาเสมอ ซึ่งปรากฏในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 201 ความว่า “โอ้พระเจ้าของเรา โปรดประทานให้แก่พวกเรา ซึ่งสิ่งที่ดีงามในโลกนี้และสิ่งที่ดีงามในปรโลกและโปรดคุ้มครองพวกเราให้พ้นจากลงโทษแห่งไฟนรกด้วยเถิด” ด้วยความตระหนักของผู้ปกครองมุสลิมที่มีความศรัทธาว่าความสำเร็จของชีวิตที่แท้จริงคือการมีชีวิตที่อยู่ดำรงอยู่บนความพอพระทัยของอัลลอฮ์ ตะอาลา อันจะได้รับความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าที่เข้าพำนักในสวนสวรรค์ของพระองค์ ในเรื่องของการดูแลครอบครัวอิสลามให้ความสำคัญต่อหน้าที่ของผู้ปกครองที่ต่อบุตรเป็นอย่างดี ดังคำสอนในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ฮัดดะฮ์ อายะฮ์ที่ 6 ความว่า “โอ้บรรดาผู้

ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก” เห็นได้ว่า มโนทัศน์ในการดูแลบุตรสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนา ดังนั้นผู้ปกครองจึงให้ความไว้วางใจ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และคาดหวังว่ากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยขัดเกลาจิตวิญญาณของเยาวชนให้เป็นผู้มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามครรลองของศาสนา มีระเบียบวินัยในชีวิต ไปพร้อมกับการได้เรียนวิชาสามัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข การเลือกโรงเรียนที่มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต มีบรรยากาศการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมวิถีอิสลาม เป็นความพยายามประการหนึ่งเกี่ยวกับการสร้างสภาพแวดล้อมตามความศรัทธาให้กับบุตรหลาน สอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ต้องตระหนักและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ญัมฮียะตุลมะกาตีบ (2559, น. 6-14) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนการสอนศาสนาและการตักเตือนสำหรับเด็กว่าผู้ปกครองมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อลูก ๆ และจะได้รับการสอบสวนจากพระเจ้าเกี่ยวกับทุกหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องดูแล โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่มีศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็น ดังคำสอนจากหะดีษ ความว่า “เด็ก ๆ เกิดมาในสภาพที่บริสุทธิ์ จนกระทั่งพ่อแม่ทั้งสอง ทำให้เขาเป็นยะฮูดีย์ (ยิว) นัศรอเนีย (คริสเตียน) หรือมะยูซีย์ (บุชญาไฟ)” บันทึกลงโดยบุคอรียฺ ดังนั้นการที่เด็กจะเติบโตมาเป็นมุสลิมที่ดี มีความรู้ มีบุคลิกภาพตามครรลองของศาสนาอย่างมั่นคงนั้นจำเป็นที่พ่อแม่ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ต่อการสร้างสภาพแวดล้อมรอบตัวทั้งในบ้านและการคัดเลือกโรงเรียนที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงการเอาใจใส่ต่ออุปนิสัยของเพื่อน ๆ ของลูกด้วย ดังคำสอนของหะดีษ ความว่า “อุปนิสัยของคน ๆ หนึ่ง จะคล้ายตามเพื่อนของเขา ดังนั้นท่านทั้งหลายจงพิจารณาว่าใครคือคนที่จะคบหาด้วย” อาอิชะฮ์ ฮัมดาน (2555, น. 214 - 217) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการที่พ่อแม่จะต้องดูแลเอาใจต่อการศึกษาเลือกคบเพื่อนที่ดีของลูกด้วย พ่อแม่ควรสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนที่จริงใจและเคร่งครัดศาสนา เป็นผู้ที่ศรัทธา ยึดมั่นในหลักการของอิสลาม และเป็นคนที่รักษาขอบเขตที่อัลลอฮ์ ตะอาลา ทรงกำหนดไว้ รวมถึงปฏิบัติตามแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด เนื่องด้วยเพื่อนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดและพฤติกรรมของลูกเช่นกัน ดังคำสอนจากหะดีษ ความว่า “อุปมาเพื่อนที่ดีและเพื่อนที่ไม่ดีดังคนพกพาน้ำหอมกับช่างตีเหล็ก ซึ่งคนพกพาน้ำหอมนั้น เขาอาจจะแบ่งปันน้ำหอมให้แก่ท่าน หรือไม่ท่านก็อาจจะขอซื้อน้ำหอมจากเขา หรือไม่ท่านก็จะได้สูดกลิ่นหอมของน้ำหอมจากเขา ส่วนช่างตีเหล็กนั้น ถ้าเขาไม่ทำให้เสื้อของท่านไหม้ก็อาจจะทำให้ท่านได้กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์จากเขา” บันทึกลง

โดยบุคคลอื่น 5534 และมุสลิม 2628 ดังนั้นแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามส่วนหนึ่งจึงเป็นความตระหนักถึงการดูแลการศึกษาของเยาวชนมุสลิมให้เติบโตตามแนวทางของอิสลามซึ่งสอดคล้องคล้อยกับคำนิยามของความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าตามความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครอง

5.2.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: กระบวนการดำเนินงานทางการบริหารการศึกษานบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ด้านแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นกระบวนการสำคัญที่ขับเคลื่อนงานระบบของโรงเรียนให้ดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาโดยมีการสอดแทรกหลักการอิสลามในทุกกระบวนการของการดำเนินงาน จากการศึกษาพบแนวปฏิบัติ 14 ประการ อภิปรายผลได้ดังนี้

- 1.การบริหารจัดการที่สอดแทรกหลักการอิสลามในการดำเนินงาน โดยแนวการปฏิบัติหรือการดำเนินงานต่าง ๆ อยู่ภายใต้วิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนของการจัดการศึกษา โดยมีนโยบายทางหลักการศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งกำกับระเบียบ นโยบายต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีเอกภาพตามอัตลักษณ์การจัดการศึกษาวิถีอิสลามอย่างมีคุณภาพ มีคณะครูเป็นที่ปรึกษาและใช้ระบบการซุรอเป็นหลักสำคัญของการบริหาร โรงเรียนมีการดำเนินการวางแผนงาน การจัดองค์กร การจัดบุคลากร การใช้อำนาจตามบทบาท การกำกับติดตาม การประสานงาน รวมถึงการจัดการงบประมาณตามบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น.187-190) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาในอิสลามไว้ สรุปได้ดังนี้ การบริหารการศึกษาในอิสลามจะถูกกำหนดโดยโลกทัศน์อิสลามที่มีรากฐานจากความศรัทธาในพระเจ้า มีการนำสิ่งที่มีอยู่ในอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ในกิจกรรมทางการบริหาร การบริหารการศึกษาในอิสลามเป็นการปฏิบัติที่เป็นอิบาดะฮ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระเจ้า โดยหลักการพื้นฐานของการบริหารให้ความสำคัญกับความต้องการของบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ สัจธรรม รวมถึงวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ความสำเร็จของผู้บริหารจะมองทั้งในส่วนโลกนี้และโลกหน้า กฎระเบียบต่าง ๆ จะอยู่ภายใต้มาตรฐานแห่งคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ โดยการบริหารการศึกษาจะต้องคำนึงถึงบริบทของสภาพแวดล้อมและปรับได้ตามสถานการณ์เพื่อสร้างความสมดุลในการบริหาร การบริหารการศึกษาในอิสลามให้ความสำคัญกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม หรือการซุรอ โดยวิธีการปรึกษาหารือกัน การให้ความยุติธรรม การควบคุมตน (มูรอกอบะฮ์) และความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (มุฮาซาบะฮ์) โดยทำงานด้วยความตั้งใจอย่างทุ่มเท และการบริหารการศึกษาใน

อิสลามจะมีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมโดยเฉพาะในเรื่องการสั่งใช้ให้ทำสิ่งที่ดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย ไพศาล เต็งหิรัญ (2563) ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของซูรอในอิสลามว่า ซูรอ มีความหมายกว้าง แต่ความหมายโดยสรุปคือการรักษาหรือ ซูรอ เป็นกระบวนการสำคัญที่ถูกระบุในอัลกุรอานและสุนนะฮ์อย่างมากมาย สรุปความสำคัญได้ดังนี้ ซูรอเป็นสิ่งที่ถูกใช้ให้ปฏิบัติและเป็นองค์ประกอบของศาสนา เป็นคุณลักษณะของผู้ศรัทธากล่าวคือ เรื่องใดเรื่องหนึ่งจะยังไม่ถูกตัดสินจนกว่าจะมีการรักษาหรือกันก่อน ซูรอเป็นสิ่งต้องนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในทุกบทบาทโดยเฉพาะการนำไปใช้ในการปกครองและการบริหาร รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ซูรอกับการนำมาใช้ในการครองเรือน อิสลามให้ความสำคัญกับการรักษาหรือกันในรอบครัว ระหว่างสามี ภรรยา และบรรดาลูก ๆ เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น เข้มแข็ง ซูรอใช้เพื่อให้เกิดเป็นคำสอนได้ ซูรอใช้เพื่อนำสิ่งที่ดีต้องปฏิบัติ โดยซูรอเป็นหลักการที่ชัดเจนมีความสำคัญต่อแนวคิดและการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของผู้ศรัทธา ซึ่งหลักการซูรอไม่ได้กำหนดรูปแบบเฉพาะจึงมีแนวปฏิบัติที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์และความต้องการที่หลากหลายของสังคม

2. การกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานผ่านการจัดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน โดยโรงเรียนกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรสอดคล้องกับพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 โดยคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ โดยผู้อำนวยการจะดูแลการบริหารวิชาการเป็นหลัก และการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน รวมถึงเจ้าหน้าที่ ส่วนผู้จัดการมีหน้าที่ดูแลการบริหารด้านงบประมาณและการบริหารงานทั่วไป การจัดโครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการบริหารของแต่ละโรงเรียนมีความยืดหยุ่นตามบริบทที่แตกต่างกันไป โดยการจัดโครงสร้างตามความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพิจารณาทั้งด้านกายภาพ เช่น การใช้อาคาร สถานที่ จำนวนบุคลากร รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ และพิจารณาถึงกระบวนการขับเคลื่อนภายในที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ เช่น รายละเอียดเฉพาะของงาน บุคลิกภาพของคนทำงาน ความรู้ความสามารถของคนทำงาน บางโรงเรียนมีการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาดูแลงานบริหารแต่ละฝ่ายเพื่อให้การบริหารดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จากการศึกษาพบในประเด็นของการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานผ่านการจัดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน ดังนี้ 2.1) การกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจนจัดตามบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้างาน

ประกอบด้วย หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าช่วงชั้นหรือหัวหน้าตึก หัวหน้าครูประจำชั้น หัวหน้ากลุ่มสายงาน หัวหน้าฝ่ายหอพัก หัวหน้างานตริปิยะหรือฝ่ายส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน หัวหน้างานฝ่ายปกครองหรือฝ่ายส่งเสริมระเบียบวินัย 2.2) การจัดคณะทำงานเพื่อดูแลงานตามช่วงชั้น 2.3) การจัดคณะทำงานเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2.4) การทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายอย่างเต็มศักยภาพ 2.5) การวางแผน การทบทวนนโยบายทางศาสนา รวมถึงระเบียบปฏิบัติของบุคลากร 2.6) การจัดตั้งทีมเทรนนิ่งหรือคณะทำงานเฉพาะที่ดูแลการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนของครูใหม่ เพื่อพัฒนาครูใหม่และครูที่ต้องพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน 2.7) การกำหนด “งานเทรนเนอร์” เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยบางโรงเรียนนอกจากมีการกำหนดงานหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อดูแลงานวิชาการในแต่ละวิชาแล้ว ยังจัดให้มีครูผู้ทำหน้าที่เทรนเนอร์เพื่อรักษามาตรฐานการทำงานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตลอดอีกด้วย โดยเทรนเนอร์ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา กระตุ้น ทบทวนงาน กำกับติดตาม งานของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการโรงเรียน อองอาจ นัยพัฒน์ (2561, น.44-54) ได้กล่าวถึง ลักษณะขององค์การภายใต้ฐานคติตามกรอบโครงสร้าง สรุปได้ว่า การจัดโครงสร้างองค์การสามารถพิจารณาได้สองมิติ คือมิติเชิงโครงสร้างและมิติเชิงบริบท โดยมิติเชิงโครงสร้างสะท้อนถึงการจัดวาง องค์ประกอบภาระงาน กิจกรรม และบุคคล ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือการแบ่งงานกันทำโดยพิจารณาการปฏิบัติงานเฉพาะด้านให้บรรลุพันธกิจตามเป้าหมายขององค์การแบ่งตามความชำนาญการส่วนบุคคลและวิชาชีพ แบ่งฝ่ายตามความเหมาะสมของบริบท มีสายบังคับบัญชา มีความเป็นทางการ และมีการมอบอำนาจตามลำดับชั้น ในด้านมิติเชิงบริบท เป็นปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างขององค์การ เช่น ขนาดขององค์การ กลยุทธ์และเป้าหมาย เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และลักษณะของบุคคล

3. การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตามวิถีอิสลาม ด้วยมุมมองที่ว่าทุกคนมีบุคลิกการทำงานที่แตกต่าง มีศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ในแบบของตนเอง โดยให้ใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงาน และต้องคำนึงถึงเป้าหมายงานเป็นสำคัญ จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้ 3.1) การคัดเลือกครูที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตามตามวิถีอิสลาม โดยกระบวนการรับครูโรงเรียนส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการสำรวจการคงอยู่ของครูในช่วงปลายปี เพื่อเตรียมความพร้อมให้มีครูผู้สอนมีเพียงพอในปีการศึกษาถัดไป เมื่อมีความจำเป็นต้องเปิดรับสมัครจะประกาศให้

บุคคลทั่วไปปรับทราบ ผู้สมัครจะผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยการสัมภาษณ์ และการทดลองสอน เมื่อคณะกรรมการประเมินความเหมาะสม ครูจะได้รับเข้าปฏิบัติงานระยะเวลาหนึ่งก่อนการบรรจุ เป็นครูของโรงเรียนในสังกัด โดยหลักเกณฑ์สำคัญในคัดเลือก คือ ครูทุกคนต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู มีความรู้ ความสามารถจัดการเรียนการสอนในวิชาที่สอน และอยู่ร่วมกันในบรรยากาศ โรงเรียนวิถีอิสลามได้ กรณียังไม่มีใบประกอบวิชาชีพครู แต่มีความสามารถในการสอน โรงเรียนจะรับเข้ามาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ ขณะเดียวกันครูใหม่จะต้องปฏิบัติงานตามระเบียบ และดำเนินการให้มีใบประกอบวิชาชีพระยะเวลาตามที่กำหนด 3.2) การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามและการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ โดยโรงเรียนมีการจัดการพัฒนาครู แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นการจัดภายในองค์กร ผ่านการจัดอบรม การนิเทศ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เทคนิคการสอน การควบคุมชั้นเรียน โดยดูความจำเป็นในด้านที่ต้องพัฒนา หรือการนำกรณีศึกษาตามบริบทของโรงเรียนเป็นที่ตั้งแล้วครูร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขสถานการณ์ ส่วนต่อมาก็คือ การศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของโรงเรียนอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ การได้รับการอบรมหน่วยงานภายนอก โดยทั้งสองส่วนนี้ผู้บริหารพิจารณาความเหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาตามเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ครูแต่ละท่านยังมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอยู่เสมอ ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้กระบวนการอิสลามานูวัตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศมาเลเซีย โดย ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ และ คณะ (2552) ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะที่คาดว่าจะประโยชน์สำหรับการจัดการศึกษาของประเทศไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับครูผู้สอน สรุปได้ดังนี้ “ครูผู้สอนเป็นตัวแปรผันที่สำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการอิสลามานูวัตร์หรือการจัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานของหลักการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนธรรมและคุณธรรมจริยธรรม การคัดเลือกครูผู้สอนเพื่อจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการพิจารณาความสามารถทางด้านวิชาการ การส่งเสริมพัฒนาครูโดยเฉพาะในการสอนที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่และครูผู้สอนต้องตระหนักถึงการบูรณาการหลักคุณธรรมจริยธรรมผนวกเข้ากับการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ (2563, น.269-272) ได้ประมวลคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะอิสลาม ไว้เป็น 4 ด้าน สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัว 1.1) การผูกพันใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ เช่น การมีอิสลามเป็นเป้าหมายชีวิต การมีความอึดลาต (บริสุทธิ์ใจ) และตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ การปฏิบัติสิ่งที่ดีและละเว้นสิ่งที่ห้ามเนื่องด้วยความศรัทธามั่นในพระเจ้า และการมีอمانةหรือความ

รับผิดชอบ 1.2 บุคลิกลักษณะอันไม่มีที่ติ เช่น การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไป การมีบุคลิกภาพในแบบอิสลามทั้งความคิด คำพูด การแสดงออก การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตาและอ่อนโยน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนและบุคคลอื่น การมีความยุติธรรม การมีวินัยและตรงต่อเวลา การมีความซื่อสัตย์รักษาความจริง 2) คุณลักษณะทางด้านวิชาการ เช่น มีความรู้ความเข้าใจในอิสลาม การมีความสามารถในการอ่านและท่องจำอัลกุรอาน มีความเข้าใจด้านการศึกษาและความรู้ทั่วไป 3) คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ เช่น มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู 4) คุณลักษณะด้านสังคม เช่น มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้คน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จริงใจต่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลือชุมชน

4. การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความประสบความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารใช้ทักษะการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความสุขในการทำงานและทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการบริหารที่มีกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม ให้โอกาสบุคลากรได้มีส่วนร่วมต่อการบริหาร มีเป้าหมายของงานเป็นที่ตั้ง มีความยืดหยุ่นในวิธีการและการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้

4.1) การบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม โดยผู้บริหารจะให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในองค์กร สร้างค่านิยมที่ให้ความเคารพซึ่งกัน ให้โอกาสครูได้พัฒนาความเป็นผู้นำ และพยายามให้ความเป็นธรรมต่อทุกคน ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขไปทางที่ดี

4.2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา ทั้งจากบุคลากรในโรงเรียนและจากชุมชน ผ่านการประชุม แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

4.3) การบริหารที่เน้นเป้าหมายแต่ยืดหยุ่นในวิธีการ โดยโรงเรียนมีการวางแผนร่วมกัน การมอบหมายงาน และการติดตามงานเพื่อประเมินงานสู่การพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยผู้บริหารมีแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับกระบวนการแบบเดิม ให้อิสระในด้านวิธีการโดยดำเนินงานตามความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงบุคลิกภาพและความถนัดของแต่ละคน

4.4) การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ผู้บริหารจะมองเห็นปัญหา มุ่งมั่นแก้ไข และจะสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ปัญหาหลาย ๆ เรื่อง ได้รับการแก้ไขตรงจุดและมีประสิทธิภาพ โดยการปฏิบัติด้านมนุษยสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอน

ของศาสนา อิสลามให้ความสำคัญกับมารยาททางสังคมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จาก คัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน” (ซูเราะฮ์อัลหุญุรฺ อายะฮ์ที่ 10) และจากหะดีษ ท่านนบีมุฮัมมัดได้กล่าว ความว่า “ความเป็นปึกแผ่น ความเมตตากรุณา และความรักของผู้ศรัทธาเป็นเสมือนเรือนร่างเดียวกัน หากส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายได้รับบาดเจ็บ ร่างกายทั้งหมดก็จะรู้สึกปวดและเจ็บไข้จนไม่อาจข่มตาหลับได้” (บันทึกโดย บุคอรี) เมื่อองค์กรมุสลิมนำคำสอนของศาสนามาปฏิบัติใช้ก็ย่อมช่วยให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดี เกิดความเคารพนับถือซึ่งกันและกันและทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ Muslim และ Garianto (2022, p.57) ได้กล่าวถึงการจัดการเกี่ยวกับการสื่อสารในการบริหารการศึกษาอิสลามไว้ว่า การสื่อสารควรเป็น สิ่งที่สำคัญสำหรับผู้จัดการศึกษาอิสลาม การสื่อสารที่ดีไม่เพียงแต่จะช่วยหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด หรือความเป็นปรปักษ์เท่านั้น แต่ยังช่วยประสานปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ในการ ทำงานให้สอดคล้องกัน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาสถาบันการศึกษาด้วย

5. การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน โดยการบริหารด้าน งบประมาณ การเงินและการทำบัญชีจะเป็นหน้าที่หลักของงานผู้จัดการ การบริหารการเงินเน้นให้ โรงเรียนอยู่ได้ ผู้ปกครองอยู่ได้ ไม่มุ่งเน้นด้านกำไรมาก มีการจัดสรรเงินบางส่วนเป็นทุนการศึกษา ให้กับนักเรียนที่กำพร้า นักเรียนที่ยากจนและให้ความยืดหยุ่นในการจ่ายค่าเทอมแบบผ่อนชำระได้ บางโรงเรียนยังสามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการแบ่งปัน ในส่วนการดำเนินการนำนวัตกรรม หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างเป็นระบบไปใช้ยังโรงเรียนเอกชนสอน ศาสนาอิสลาม ศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำมัสยิดหรือในชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศได้ โดยผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงินและบัญชีต้องมีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความรอบคอบ เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจและในด้านกระบวนการทำงานที่ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ ในด้านความรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ สอดคล้องกับคำสอนของหะดีษ ความว่า “พึงรู้เถิด พวกท่านทั้งหลายมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบและพวกท่านจะถูกสอบสวนในสิ่งที่ รับผิดชอบ ดังนั้นผู้นำจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลและเขาจะถูกสอบสวนต่อผู้ที่เขา รับผิดชอบดูแล” (บันทึกโดย บุคอรี) ในด้านการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับคำ สอนของอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 2 ความว่า “และพวกเจ้าจงช่วยเหลือกันในเรื่องที่ เป็นคุณธรรมและความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาปและเป็นศัตรูกัน” ในด้านการ บริจาค คำสอนจากอัลกุรอานซูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ 261 ความว่า “อุปมาบรรดาผู้ที่ บริจาคทรัพย์ของพวกเขาในทางของอัลลอฮ์นั้น ดังอุปมาเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่งซึ่งงอกขึ้นเป็นเจ็ดรวง

ซึ่งในแต่ละระวางนั้นมีร้อยเมล็ด และอัลลอฮ์นั้นจะทรงเพิ่มพูนแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์อีก และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงกว้างขวาง ผู้ทรงรอบรู้”

6. การสั่งการ การส่งเสริมสนับสนุน การกำกับ ติดตาม การรายงานผ่านหัวหน้างาน โดยผู้บริหารมีการกำกับ ติดตาม การรายงานโดยตรงของผู้ปฏิบัติงาน ในตำแหน่งทั่วไปและ ตำแหน่งของหัวหน้างาน ทำให้การดำเนินต่าง ๆ อยู่บนความรับผิดชอบ และเป็นจริง มีการแก้ปัญหาได้ทันเวลาเพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการกำกับ ติดตาม การรายงานนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วย อาจกล่าวได้ว่าการกำกับ ติดตาม เป็นความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา เนื่องด้วยเป็น กระบวนการที่มีผลต่องาน และพฤติกรรมของคนทำงานด้วย ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ได้กล่าว ความว่า “พวกท่านทุกคนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในหน้าที่ และพวกท่านทุกคน จะต้องถูกสอบถามถึงผู้ที่อยู่ในการดูแล” (บันทึกโดยบุคอรี) อิศมาอีลลูตฟี จะปะเกีย (2015, น. 41-42) ได้กล่าวถึงหะดีษดังกล่าวว่า อันนะวะวีย์ อธิบายว่า “คำว่า อับ-รอออี ในหะดีษนั้น หมายถึง ผู้ดูแลที่มีหน้าที่รับผิดชอบและมุ่งมั่นอย่างจริงจังเพื่อให้ภารกิจที่รับมาบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์ ใน ความหมายที่ว่า ทุก ๆ คนที่รับหน้าที่ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดจะต้องมีความยุติธรรม (ไม่บกพร่อง) ใน หน้าที่และต้องดูแลจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ ของบุคคลที่อยู่ในการดูแลทั้งในเรื่องศาสนาและทาง โลกของเขา” (บันทึกโดยมุสลิม)

7. การบูรณาการทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนผนวกวิถีอิสลาม เป็นไปเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมอิสลามเป็น พื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่กับการมีความรู้ ความสามารถทางวิชาการเพื่อการประกอบอาชีพ อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุข โดยมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษาตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวคือมีหลักสูตรสถานศึกษาที่ บูรณาการระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรอิสลามศึกษาตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงมีการบูรณาการอิสลามเข้ากับการจัดการเรียนการ สอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ ด้วย โดยเมื่อผู้เรียนเรียนครบตามหลักสูตรทางโรงเรียนจะ ได้รับวุฒิการศึกษาสองใบสำหรับการศึกษาต่อทางด้านสามัญและการศึกษาต่อทางด้านศาสนา จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้ 7.1) การบูรณาการอิสลามด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มี การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วยรายวิชาพื้นฐานและรายวิชาเพิ่มเติม ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) และ

รายวิชาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยโรงเรียนมีการประชุมครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน และให้การบูรณาการอิสลามเป็นแกนหนึ่งของการนิเทศการสอนด้วย ในด้านกระบวนการจัดการศึกษา พบรูปแบบที่น่าสนใจ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนบางแห่งให้ข้อมูลว่า กระบวนทัศน์ของการจัดการศึกษาของโรงเรียนมุ่งเน้นไปที่ศาสตร์อัลอิสลาม เพื่อผลิตบุคคลคุณภาพออกสู่สังคม โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 ตาอ์ (ت) โดยตาอ์หมายถึง พญานะหนึ่งในภาษาอาหรับ ตาอ์ในที่นี้เป็นพญานะต้นของคำสำคัญที่เป็นกระบวนทัศน์ของกระบวนการจัดการศึกษาของที่นี่ ประกอบด้วย ตาอ์ ตัรบียะฮ์ (تربيه) เพื่อการขัดเกลาจิตวิญญาณให้มีคุณธรรมและปฏิบัติดี ตาอ์ ตะอ์ลีม (تعلم) เพื่อให้การศึกษา ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และ ตาอ์ ตัมกีน (تمكين) เพื่อการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของผู้เรียนให้สามารถ สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน สังคม ประเทศชาติได้ต่อไป 7.2) การเรียนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน โดยโรงเรียนให้ความสำคัญกับการเรียนวิชาศาสนาและนำความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น การละหมาด การถือศีลอด การอ่านอัลกุรอาน การท่องจำ อัลกุรอาน การอ่านดุอาอ์ มารยาทต่างๆ ตามแบบอย่างของท่านนบี มุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม โดยมีการจัดกิจกรรมที่นำความรู้มาใช้ได้จริง เช่น การพานักเรียนไปเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชน มีการกล่าวบทดุอาอ์ต่าง ๆ การพานักเรียนไปละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดคนตาย) การขอดุอาอ์ให้คนตาย โรงเรียนมีความพยายามในการจัดตารางการเรียนการสอนที่คำนึงธรรมชาติวิชาและธรรมชาติของผู้เรียน พยายามพัฒนาบุคลากรครูผู้สอนด้านศาสนา ให้มีความรู้และเทคนิคการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย 7.3) การสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้ม โดยโรงเรียนจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 และความพิเศษในการเรียนหลักสูตรอิสลามในระดับมัธยมปลาย บางแห่งก็คือ การเรียนวิชาทางด้านศาสนาและภาษาอาหรับเป็นภาษาอาหรับทั้งหมด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านนี้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ โดยการส่งไปอบรม เรียนรู้ จากสถาบันอื่น ๆ เพื่อมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาและภาษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครที่เปิดสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่แล้ว จะเปิดสอนสายการเรียนศาสนาและภาษาอาหรับแบบเข้ม กล่าวคือ หนังสือ ตำรา สื่อการสอนต่าง ๆ จะใช้เป็นภาษาอาหรับทั้งหมด นักเรียนที่เลือกสายการเรียนนี้จะได้รับการพัฒนาอย่างเข้มทั้งด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านการใช้ภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ เพื่อให้พร้อมต่อ

การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาต่อในต่างประเทศ 7.4) การผลิตสื่อการสอนที่คำนึงถึงหลักการศาสนา โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาและองค์ประกอบของสื่อการสอน รวมถึงรูปแบบของการนำเสนอ ในบางโรงเรียนจะมีการคัดกรองสื่อการสอนทุกประเภทโดยหัวหน้ากลุ่มสาระก่อนนำไปใช้กับผู้เรียนเสมอ 7.5) การบูรณาการอิสลามด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามผนวกเข้ากับกิจกรรมชมรมต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมเพื่อสังคมสาธารณประโยชน์ โดยจัดรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ตามบริบทของแต่ละโรงเรียน Abdul Malik Karim Amrullah และ Iffatun Najihah (2022, p.150) ได้กล่าวถึงขอบเขตของการบริหารการศึกษาอิสลามในด้านการบริหารหลักสูตรว่าผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสำคัญมาก เพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม ผู้อำนวยการควรรู้เกี่ยวกับแนวคิดของหลักสูตรอย่างรอบคอบและสามารถปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับภาวะที่บังคับใช้ได้ สิ่งสำคัญที่สุดคือสามารถปรับหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนได้ ต้องสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนสอดคล้องกับ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2559, น. 220-221) ที่กล่าวถึงหน้าที่ทางการจัดการเรียนการสอนและการอบรมขัดเกลาที่มีความเกี่ยวข้องกับครูผู้สอนโดยวางอยู่บนแนวคิดตะอ์ลิมเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดตัรบียะฮ์ กระบวนการจิตวิญญาณและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้มีวินัยที่คงทนและบุคลิกภาพที่ดั่งงามตามแบบอิสลาม แนวคิดตะอ์บิ เป็นเรื่องการพัฒนากุศลิกภาพที่พึงประสงค์ที่เป็นผลจากตะอ์ลิมและตัรบียะฮ์ ซึ่งครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการทางการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

8. การมุ่งเน้นงานตัรบียะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้ 8.1) กิจวัตรประจำวันช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา โดยโรงเรียนออกแบบกิจวัตรประจำวัน ตั้งแต่เข้าจนกระทั่งเลิกเรียนที่สอดแทรกวิถีชีวิตของมุสลิม เช่น การกล่าววุดอฮ์ การอ่านอัลกุรอาน การละหมาด การปฏิบัติตนตามมารยาทอิสลาม การรับประทานอาหารที่หะลาล การบูรณาการอิสลามไปพร้อมกับการเรียนรู้ในทุกสาขาวิชาและทุกกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น 8.2) การให้งานตัรบียะฮ์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียนและเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้ จากการศึกษางานตัรบียะฮ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคืองานออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามภายใต้โครงการตัรบียะฮ์ ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการการละหมาดสมบูรณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนรู้ประวัติของบัญญัติการละหมาด รู้คุณค่าของการอาบน้ำละหมาดและการละหมาด อาบน้ำละหมาดและปฏิบัติละหมาด

ได้ถูกต้อง สวยงามตามสุนนะฮ์ มีความรักและห่วงใยการละหมาด สามารถบอกต่อ รวมถึงเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ ส่วนที่สองคืองานบูรณาการเนื้อหาของหัวข้อตัมบียะฮ์ที่กำหนดผนวกเข้ากับการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั่วไป รวมถึงในกิจวัตรประจำวันที่ปฏิบัติที่โรงเรียนด้วย โดยทั้งสองส่วนจะดำเนินการไปพร้อมกันตลอดปีการศึกษา การตัมบียะฮ์เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นต่ออิสลามและปฏิบัติศาสนกิจได้ครบถ้วนสม่ำเสมอ

ไมชาเวาะ ซุนรัศ (2557) ได้ศึกษาวิธีการตัมบียะฮ์นักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร พบว่าวิธีการตัมบียะฮ์นักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคารมี 6 วิธี ได้แก่ 1) การใช้เรื่องราวจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ 2) การเป็นแบบอย่างที่ดี 3) การสนทนา 4) การฝึกแบบค่อยเป็นค่อยไปจนเกิดความเคยชิน 5) การลงโทษ และ 6) การทำคำขวัญ ในส่วนการตัมบียะฮ์ด้วยวิธีการฝึกฝนแบบค่อยเป็นค่อยไปจนเกิดความเคยชิน จะมีทั้งด้านความรับผิดชอบต่อการทำอะมัลอิบาดะฮ์ ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของการเรียน และด้านการทอญำและนำอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผ่านการใช้ตาราง 24 ชั่วโมง การจัดกิจวัตรให้มีการทำอะมัลตามสถานการณ์ การสนทนาตัวต่อตัวกับนักเรียนหรือการสนทนาแลกเปลี่ยนเป็นกลุ่ม และหากกรณีนักเรียนละเมิดกฎระเบียบจะมีการตัมบียะฮ์ด้วยการลงโทษด้วยวิธีที่เหมาะสมตามประเภทความผิด ข้อค้นพบเกี่ยวกับการดำเนินงานของงานตัมบียะฮ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ อาหมีน ดาราพงศ์ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการนำกระบวนการตัมบียะฮ์ อิสลามียะฮ์มาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิชาการ 2) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 3) ด้านการสร้างแรงจูงใจ 4) ด้านประวัติศาสตร์ เป็นการนำชีวประวัติของบุคคลมาวิเคราะห์ ถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติ 5) ด้านการสัจซัดเตอนและการลงโทษ 6) ด้านการนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นได้ว่าการตัมบียะฮ์จะเข้าไปบูรณาการในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียน

9. คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามในการปฏิบัติงานเป็นหลักสำคัญของการทำงานของบุคลากร โดยบุคลากรมีการนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามมาใช้ในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทใดก็ตาม ให้ความสำคัญกับการตั้งเจตนาให้มีบริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นลำดับแรก ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่จะทำให้จิตใจมีความมั่นคงต่อการทำงานด้วยความมุ่งมั่น จากการการศึกษาพบว่าคุณธรรมและจริยธรรมที่บุคลากรใช้การปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 13 ประการ ได้แก่ 1) การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) การมีอمانةหรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) การมีความซื่อสัตย์เพื่อการยอมรับเชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมติ 4) การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี 5) การซื่ออกันเพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน

พยายามต่ออัลลอฮ์ 2) การแข่งขันเป็นการดำเนินแข่งขันกันอย่างเป็นธรรมและสุจริต สนับสนุนให้
 ความร่วมมือกันบนความเป็นพี่น้อง (อุคูวะฮ์) มีความยุติธรรม (อัดล์) ใช้การปรึกษาหารือกัน (ชู
 รร) ในการสร้างสมรรถนะทางการแข่งขัน 3) ความโปร่งใสเป็นการทำงานที่ซื่อสัตย์ทั้งคำพูดและ
 การกระทำ 4) ความรับผิดชอบไว้วางใจได้เป็นการทำงานด้วยความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ
 อย่างเคร่งครัด รักษาสัญญา ตระหนักเสมอว่าการได้รับมอบหมายเป็นหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อหวังใน
 ความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ 5) ยุติธรรมเป็นการทำงานที่คำนึงถึงความเหมาะสม มีความ
 เที่ยงตรงและความพึงพอใจ 6) อิห์ซานเป็นหลักการควบคุมตนเองโดยระลึกอยู่เสมอว่าทุกการงาน
 ที่ทำอัลลอฮ์ทรงเห็น จะได้รับการตรวจสอบจากพระองค์ 7) ความเมตตา เป็นคุณลักษณะของ
 บุคคลในการปฏิบัติงานที่มีความรัก ความเข้าใจ ห่วงใยผู้อื่น ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความอ่อนโยน
 และคำนึงถึงความเป็นพี่น้อง อิสมาอีลลูตี จะปะเกีย (2015, น.25-40) ได้กล่าวถึงครูหรือผู้ทำ
 หน้าที่อบรมและฝึกฝนคนอื่น ตามวิธีการอบรมแบบอิสลามด้วยความรู้และการปฏิบัติอย่างแท้จริง
 ให้เป็นความหมายของคำว่า “มุอัลลิม ร็อบบานีฮีน” โดยกล่าวว่า “เรามีความจำเป็นอย่างใหญ่
 หลวงต่อมุอัลลิม ร็อบบานีฮ์ เพราะพวกเขาเหล่านี้คือแกนนำหลักและเหมือนโรงงานที่คอยผลิตคน
 คุณภาพที่มีคุณค่าแก่สังคมและประเทศชาติสืบไป” โดยคุณลักษณะหลักของมุอัลลิม ร็อบบานีฮ์
 จะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) พะฮัม เป็นความเข้าใจในความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอัลกุรอานและซุน
 นะฮ์ รวมถึงความรู้ในสาขาเฉพาะทาง 2) อะมัล เป็นการปฏิบัติตามความรู้ที่ได้มาจากวะหฺยูเพื่อ
 สร้างบุคลิกภาพแบบอิสลามและชีวิตที่ดี 3) ตักวาและค็อชยะฮ์ คือความยำเกรงต่ออัลลอฮ์และ
 ความรู้สึกที่คอยห้ามมิให้ทำบาปกับอัลลอฮ์ 4) คัดก์ คือ ความจริงจัง 5) อะมานะฮ์ คือความ
 รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และเชื่อถือไว้วางใจได้ 6) ตับลีหม เป็นการถ่ายทอดสารอิสลามแก่ผู้อื่น 7)
 พะฎอนะฮ์ คือไหวพริบและเฉลียวฉลาด 8) อัคลาทที่มีเกียรติ คือการมีจรรยาบรรณที่สอดคล้อง
 กับคำสอนของอัลลอฮ์และซุนนะฮ์ของท่านนบี ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม 9) อุดทนและควบคุม
 อารมณ์ให้หนึ่ง 10) เอ็นดู/รักใคร่ห่วงใย/เอาใจใส่รับผิดชอบ ด้วยความศรัทธาและวิถีชีวิตของ
 บุคลากรมุสลิมที่มีความผูกพันกับหลักการของศาสนาทำให้มีแนวทางการปฏิบัติตนและการ
 ปฏิบัติงานตามคำสอนของศาสนา ตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างทาง
 จริยธรรมอันดีงามสำหรับบรรดาผู้ศรัทธา จากคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “โดยแน่นอน ในรอซูล
 ของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว สำหรับผู้ที่หวัง(จะพบ)อัลลอฮ์และวันปรโลก
 และรำลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมาก” (ซูเราะฮ์อัลอะหฺซาบ อายะฮ์21)

10. ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน โดยโรงเรียนเอกชนสอน
 ศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติที่แสดงถึงความร่วมมือกัน

ระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน โดยให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาอย่างคุณภาพ จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และมัสยิด ส่งผลถึงการดำเนินการพัฒนา ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจการงานของ โรงเรียน ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนผ่านบทบาทภายนอก สถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ครู และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจัดประสบการณ์เรียนรู้ นอกห้องเรียนและเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โรงเรียนจึงได้รับการยอมรับ ความไว้วางใจจากชุมชน ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียน จึงส่ง บุตรหลานเข้ามาศึกษาต่อ และด้วยอัตลักษณ์ของบางชุมชนที่มีความเข้มแข็งในวิถีอิสลาม จึงมี ส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ 10.1) การช่วยเหลือ สนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน โดยชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจการงานของโรงเรียน ทั้ง ในด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถของบุคลากร และด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่อการ ดำเนินงานจัดการศึกษา ซึ่งชุมชนและผู้ปกครองให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาวิถีอิสลาม อย่างคุณภาพ ได้รับรู้การดำเนินงาน เห็นผลงานของโรงเรียน จึงให้ความร่วมมือในการจัด การศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี มีการร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และมัสยิด 10.2) การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยโรงเรียนมีส่วนร่วมต่อ การพัฒนาชุมชนผ่านบทบาทภายนอกสถานศึกษาที่หลากหลายของผู้บริหารโรงเรียน ครู เช่น การ เป็นกรรมการมัสยิด การเป็นผู้บรรยายศาสนธรรม(คุตบะฮ์)ในการละหมาดวันศุกร์ การเป็น วิทยากรให้ความรู้ด้านศาสนาหรือด้านการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการอิสลาม และการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจัดประสบการณ์เรียนรู้ นอกห้องเรียนทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับ ชุมชน โรงเรียนได้รับการยอมรับ ความไว้วางใจจากชุมชน ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการจัด การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียน จึงส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน ชูชาติ พ่วงสม จิตร (2560) ได้กล่าวถึง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า มีความสำคัญดังนี้ ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง และ ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วม โดย ทั้งสองฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามบทบาทที่เหมาะสม โดยบทบาทของโรงเรียนต่อชุมชน คือการให้ การศึกษาแก่บุคลากรในชุมชน และบทบาทของชุมชนต่อโรงเรียน คือการมีส่วนร่วมกำหนดทิศ ทางการจัดการศึกษา การให้ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมถึงการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนด้วย โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนมีสองแนวทาง คือการสร้างความสัมพันธ์โดยตรง ผ่านการนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน หรือนำ ชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน และการสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อม ผ่านการพัฒนาบุคลากรให้มีมนุษย์

สัมพันธ์ที่ดี ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาปรับปรุงโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัยเป็นที่ประทับใจสำหรับผู้มาเยี่ยมเยือน Abdul Malik Karim Amrullah และ Iffatun Najihah (2022, p.150) ได้กล่าวว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนว่ามีสำคัญต่อการบริหาร การศึกษาอิสลาม เป็นผลดีที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนมีความเชื่อมโยงกับชุมชน เกิดการ ประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอด แบ่งปันกับสถาบันอื่น ๆ ได้ง่าย เกิดการช่วยเหลือ ส่งเสริมกันในงานด้าน การจัดการศึกษาให้พัฒนายิ่งขึ้น

11. การจัดทำและเผยแพร่นวัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนา อิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ โดยโรงเรียนบางแห่งมีการจัดทำหลักสูตร อิสลามศึกษาภาคบังคับพื้นฐานของสถานศึกษาพร้อมทั้งผลิตแบบเรียนอิสลามศึกษาตาม หลักสูตรใช้ในโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรและแบบเรียนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลาม ศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2546 และ 2551 โดยพัฒนา หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาอิสลามอย่างมีคุณภาพ จากการศึกษา ศึกษานการจัดการศึกษาจากต่างประเทศร่วมด้วย เช่น ประเทศเซาท์แอฟริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินเดีย อาจกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มี ประสิทธิภาพ ใช้ในชื่อที่เรียกว่า “ระบบมกัตบ” ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการจัดการเรียนการสอน อัลกุรอานและศาสนาภาคบังคับขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นการตรึงยะฮ์ให้เกิดการปฏิบัติ มีรูปแบบ การบริหารและจัดการอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน การดำเนินงานในระบบมกัตบนี้จะมีโครงสร้างการ บริหารงาน หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน และให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 5 ประการ ที่จะทำให้ โรงเรียนที่นำระบบมกัตบไปใช้ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ระบบการบริหารจัดการที่ ดี 2) หลักสูตรและหนังสือเรียนที่ชัดเจน 3) วิธีการสอนที่เป็นมาตรฐาน 4) การตรึงยะฮ์สู่การ ปฏิบัติ และ 5) การติดตามช่วยเหลือ ซึ่งระบบมกัตบนี้ได้รับความสนใจ เป็นที่รู้จัก เป็นที่ยอมรับ และแพร่ขยายมากยิ่งขึ้นจากการที่ผู้คนได้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนทั้งด้านความรู้และ การปฏิบัติตนที่เป็นผลสะท้อนจากการศึกษาและการตรึงยะฮ์ตามหลักสูตร เช่น การ รักษาการละหมาด มารยาทต่อพ่อแม่ มารยาทต่อครู การสละม การกล่าวดูอาห์ การนั่งดื่ม นั่ง รับประทานอาหาร การมีความซื่อสัตย์ รักษาคำพูด และจากการนำเสนอระบบมกัตบไปยังพื้นที่ ต่าง ๆ ที่เป็นชุมชนมุสลิมทั่วประเทศผ่านการทำงานอย่างมุ่งมั่นของคณะทำงาน

ในคู่มือตรึงยะฮ์เด็กและวิธีการพัฒนาการศึกษาโดย ญัมอียะตุ้ลมะกาตีบ (2559) ได้ กล่าวถึงโครงสร้างและระบบการติดตามช่วยเหลือของระบบมกัตบ ประกอบด้วย คณะกรรมการ ครูใหญ่ มุอาวินพื้นที่ ศูนย์มกัตบและมุอาวินส่วนกลาง โดยได้ระบุความสำคัญและขอบข่ายงานไว้

ชัดเจน เช่น ครูใหญ่ควรเป็นครูที่มีความสามารถในการสอนที่ดี มีประสบการณ์ ยอมรับระบบ ชอบช่วยเหลือและบริการ มีมารยาทดี ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ครูใหญ่จำเป็นต้องรู้จักสภาพพื้นที่ของตนและมีความบริสุทธิ์ต่อหน้าที่ ส่วนมูอาวินคือผู้ช่วยเหลือในด้านระบบและการเรียนการสอน ซึ่งมาจากศูนย์มักัดบเป็น โดยคุณลักษณะของมูอาวินพื้นที่ ประกอบด้วย 1) อิคลาศ (ความบริสุทธิ์ใจ) 2) อมานะฮ์ (ความรับผิดชอบ) 3) ตออะฮ์ (การเชื่อฟัง) 4) ตัรตีบ (การทำตามขั้นตอน) 5) มะฮับบะฮ์ (มีความเมตตา ความสงสาร) 6) ฟิเกร (ความเป็นห่วง) 7) กุรบาน (การเสียสละ) โดยระบบมักัดบมีการกำหนดความพยายามที่มีต่อครู เช่น การพัฒนาครูให้มีคุณภาพ ความพยายามกับกรรมการและผู้บริหารโรงเรียน เช่น การสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าความสำคัญและวิธีการสู่ระบบมาตรฐาน ความพยายามกับนักเรียน เช่น การเจตนาว่าเด็กคือสิ่งที่มีคุณค่าดูแลด้วยความรัก ความเอ็นดู การให้เด็กตระหนักถึงการมีศาสนาตลอดการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังมีความพยายามกับผู้ปกครอง และความพยายามของคนทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าความพยายามกับทุกภาคส่วนล้วนแล้วแต่มีผลโดยตรงต่อการสร้างการศึกษาและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสลามให้กับเด็กเพื่อให้มีความรู้ ความตระหนัก และปฏิบัติตนตามแนวทางอิสลามได้อย่างถูกต้อง เห็นได้ว่าการจัดทำและเผยแพร่วัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ ในรูปแบบของระบบมักัดบสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความเพียรพยายามของกลุ่มบุคลากรทางการศึกษาศาสนาอิสลามที่มีเจตนารมณ์ของการจัดการการศึกษาศาสนาอิสลามให้เป็นระบบและมีคุณภาพเพื่อพัฒนาให้เยาวชนมุสลิมได้มีความรู้ ผ่านการเรียนรู้และนำศาสนาไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำได้อย่างถูกต้อง รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงความมั่งคั่งของการช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างองค์กรผ่านกระบวนการทำงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งอิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาโดยเฉพาะการเรียนการสอนศาสนาและการตักบียะฮ์สำหรับเด็กเพราะถือว่าเป็นกุญแจสำคัญในการนำพาให้บุคคลรู้จักพระเจ้า มีความศรัทธาที่มั่นคง ปฏิบัติตนได้สอดคล้องกับค่านิยมอิสลาม

12. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้ 12.1) ลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าที่ทรงมอบให้ดูแลอย่างดีตามครรลองของอิสลาม โดยผู้ปกครองมีมุมมองว่าการดูแลลูกเป็นอمانةหรือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่พระเจ้าประทานให้มาดูแล โดยจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุตรได้เห็น โดยเฉพาะการดำรงตนให้ดีตามหลักการศาสนาอิสลาม การพูดคุย การเอาใจใส่ การให้คำแนะนำ คำตักเตือนด้วยความรัก การให้ความใกล้ชิด พยายามทำความเข้าใจความคิดความรู้สึกของบุตร การสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่บุตรมีความถนัดหรือสนใจ ดูแลเรื่องอาหารของบุตร ปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบ สร้าง

เป้าหมายของความสำเร็จร่วมกันโดยจะต้องให้ความสม่ำเสมอต่อดูแลเอาใจใส่บุตร เลือกรักรเรียนที่ดีให้กับบุตรและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี 12.2) การสร้างบรรยากาศศรัทธาอิสลามในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวันเพื่อให้นักเรียนมีความศรัทธาที่มั่นคง มีการปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักการศาสนา โดยมีการปฏิบัติละหมาดร่วมกัน ถือศีลอดร่วมกัน การกล่าวดุอาอ์ การปฏิบัติตนมารยาทตามแบบอย่างท่านนบี การรักษาความสะอาด การอ่านหนังสือศาสนา ร่วมกันและพูดคุยกันเพื่อเพิ่มพูนความศรัทธา 12.3) ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนเป็นอย่างดี โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่รับรู้การจัดการศึกษาบรรยากาศอิสลามของโรงเรียนผ่านการประชาสัมพันธ์จากโรงเรียนทางช่องทางต่าง ๆ บางโรงเรียนมีการสร้างความร่วมมือต่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผ่านการใช้สมุดสื่อสารกับผู้ปกครองในการประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยให้ผู้ปกครองลงชื่อรับทราบต่อการจัดโครงการและกิจกรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการพูดคุยของนักเรียนกับผู้ปกครอง เมื่อกลับมาถึงบ้าน ผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในบรรยากาศอิสลามที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีความศรัทธาต่อพระเจ้า เป็นผู้ที่ยึดมั่นผูกพันกับศาสนา นักเรียนได้ละหมาด ได้ถือศีลอดร่วมกัน ได้มีโอกาสละหมาดคนตาย(ญะนาซะฮ์) และการละหมาดซุนนะฮ์ต่าง ๆ มีการอ่านอัลกุรอาน มีการอ่านดุอาอ์ นักเรียนได้รับคำแนะน้าซึ่งเป็นคำแนะนำ คำตักเตือนที่เป็นประโยชน์ในทุก ๆ วัน มีการทักทายกันด้วยการสลามตามมารยาทของมุสลิม มีกระบวนการตักเตือนนักเรียนเพื่ออบรม ชัดเกล้า ปลูกฝังมารยาทที่ตรงตามแบบอิสลามเพื่อให้นักเรียนมีบุคลิกภาพของการเป็นมุสลิมที่ดี ผู้ปกครองมีความยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจด้วยการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อนักเรียนและครอบครัว โดยมุมมองว่าพื้นฐานของระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียนก็วางอยู่บนการปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามหลักการของศาสนา เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมของผู้ชายและผู้หญิงตามหลักการศาสนา การไม่นำสิ่งที่ไม่สะอาด (สิ่งต้องห้ามตามบัญญัติทางศาสนา) เข้ามาในโรงเรียน สอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยอิสลามให้ความสำคัญกับการสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง การเลี้ยงดูบุตรให้ดีตามครรลองของศาสนาและให้บุตรดูแลพ่อแม่ด้วยความอ่อนโยน จากคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน เราะฮ์อัลตะฮูรีม อายะฮ์ที่ 6 ความว่า “ โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก” พ่อแม่ทุกคนมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรให้มีศาสนา เพื่อให้บุตรมีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้ ความรับผิดชอบดังกล่าวถูกเน้นย้ำทั้งจากคัมภีร์อัลกุรอานและบทพระดำรัสมากมาย พระดำรัสจากท่านนบีมุฮัมมัด ความว่า “ท่านทุกคนเป็นผู้ดูแลและท่านทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ใต้การปกครองพวกท่านทั้งหลาย” (บันทึกโดย

บุคอรียะฮ์และมุสลิม) จากหะดีษ ความว่า “ท่านทั้งหลายจงให้เกียรติบรรดาลูกของพวกท่าน และอบรมบ่มนิสัยพวกเขาให้มีมารยาทที่ดีงามเพราะแท้จริง บรรดาลูกของพวกท่านเป็นของขวัญแก่พวกท่าน” (บันทึกโดย อิบน์มาญะฮ์) “บุรุษนั้นเป็นผู้ปกป้องครอบครัวของเขา และคนที่อยู่ในการดูแลของเขา ส่วนสตรีนั้นเป็นผู้ปกครองครอบครัวของสามีและมีหน้าที่รับผิดชอบผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของเธอ” (บันทึกโดยบุคอรียะฮ์และมุสลิม) จึงจะเห็นได้ว่าผู้ปกครองมีความพยายามที่จะเลี้ยงดูบุตรหลานตามแนวทางของอิสลามผ่านการบรรยายภาคในบ้านให้เป็นอิสลาม มีการละหมาด การอ่านอัลกุรอาน การเรียนรู้เรื่องราวของศาสนา ปฏิบัติตนตามมารยาทอิสลาม ขณะเดียวกันก็เลือกโรงเรียนที่มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับครอบครัวด้วย การเลี้ยงดูบุตรหลานให้ดีเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ขณะเดียวกันอิสลามได้เน้นย้ำให้บุตรดูแลพ่อแม่ให้ดีเช่นกัน จากคัมภีร์ อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลอิสรออุ อายะห์ ที่ 23-24 ความว่า “และพระเจ้าของเจ้าบัญชาว่า พวกเจ้าอย่าเคารพสักผู้ใดนอกจากพระองค์เท่านั้น และจงทำดีต่อบิดามารดา เมื่อผู้ใดในทั้งสองหรือทั้งสองบรรลุล่วงวัยชราอยู่กับเจ้า ดังนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสองว่า อูฟ และอย่าขู่เข็ญท่านทั้งสองและจงพูดแก่ท่านทั้งสองด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตนเนื่องจากความเมตตา และจงกล่าวว่า ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย” สอดคล้องกับ มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัลซอลิฮีย (2565) กล่าวไว้ในหนังสือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร ที่กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้ 1) การเลี้ยงดู 2) การจัดการเรียนรู้ในบ้าน 3) การร่วมมือกับโรงเรียน ประกอบด้วย การสื่อสาร การเป็นอาสาสมัคร การตัดสินใจ การนิเทศ 4) การร่วมมือกับชุมชน และ 5) การพัฒนาตนเองด้านการศึกษาของครอบครัว ซึ่งผู้ปกครองมีระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมายและปัจจัยในแต่ละรูปแบบที่มีจุดเด่น และจุดอ่อนที่แตกต่างกัน ตามศักยภาพของผู้ปกครอง นอกจากนี้ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ส่งผลต่อประโยชน์โดยตรงกับนักเรียน ด้วยเป็นการสนับสนุนความสำเร็จในการเรียนรู้ การสนับสนุนความพร้อมในการเข้าโรงเรียนของเด็ก เป็นการเสริมสร้างทางสังคมและอารมณ์ที่ดีของเด็ก เป็นการป้องกันการออกจากโรงเรียนกลางคัน เป็นการป้องกันการใช้ความรุนแรง เป็นการลดการถูกลั่นแกล้งของบุตรในโรงเรียน ทั้งยังเป็นการส่งเสริมความเป็นเลิศหรือคุณลักษณะพิเศษของบุตรด้วย

13. การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย โดยโรงเรียนบางแห่งมีการดูแลนักเรียนในลักษณะโรงเรียนประจำ มีการบริหารจัดการหอพักเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนดังกล่าวนี้

จะเป็นนักเรียนหอพัก ด้วยระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนอยู่ไกลกันมากกว่า 10 กิโลเมตร รวมถึงความพร้อมของครอบครัวในการดูแลดูแลบุตรหลานเพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณ ความเป็นมุสลิม การปฏิบัติศาสนกิจ และการปฏิบัติตามหลักศาสนาให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้บริหารมองเห็นความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องได้รับการดูแลด้วยระบบหอพักที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สามัญ ศาสนาพร้อมกับการปฏิบัติ มีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ ที่จะหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานชีวิตต่อไป จากการศึกษาพบประเด็นดังนี้ 13.1) กิจวัตรประจำวันสร้างระเบียบวินัยและบุคลิกภาพให้นักเรียนหอพัก โดยกิจวัตรประจำวันของนักเรียนหอพัก จะกำหนดการที่ชัดเจน ติดไว้ที่หอพัก โดยครูหอพักจะเริ่มปฏิบัติงานหลังเลิกเรียนในแต่ละวัน นักเรียนหอพักทุกคนจะปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันตามเวลาที่กำหนด ตั้งแต่ตื่นนอน จนกระทั่งเข้านอน กิจวัตรที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติในแต่ละวัน เช่น การตื่นนอนตามเวลา การละหมาดพร้อมกันทั้ง 5 เวลา การอ่านกุรอาน การท่องจำอัลกุรอาน การดุอาอ์ การอ่านอัลซกาบ (บทรำลึก การสรรเสริญ การขอพรต่อพระเจ้า) การรับประทานอาหาร การปรึกษาหารือพูดคุยกันให้คำแนะนำตักเตือนกัน การปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวัน การเข้าห้องเรียน การทบทวนบทเรียน การทำกิจกรรมในวันเสาร์อาทิตย์ ฯลฯ โดยนักเรียนแสดงความคิดเห็นว่าการอยู่หอพักทำให้ตนเองมีระเบียบวินัย ละหมาดตรงเวลา รู้จักการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ได้ ได้ฝึกความอดทน ในด้านผู้ปกครองได้กล่าวถึงการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันซ้ำ ๆ กันทุกวันของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความเคยชินต่อการรักษากิจวัตรที่ได้ปฏิบัติไปตลอดแม้กลับมาบ้านแล้ว เช่น ในเรื่องการละหมาดในเวลาซุบฮิ ซึ่งเป็นการละหมาดเวลาแรกในเวลาเช้า นักเรียนบางคนตื่นก่อนผู้ปกครองแล้วเป็นผู้ปลุกผู้ปกครองด้วย การที่นักเรียนตระหนักถึงสิ่งที่จะรับประทานจะต้องเป็นอาหารที่หะลาลตามบัญญัติศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี 13.2) งานตริบียะฮ์ งานปกครองและความร่วมมือของผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการสร้างคุณธรรมและวินัยที่ยั่งยืนให้กับนักเรียนหอพัก โดยการจัดการระบบหอพักจำเป็นต้องทำงานร่วมกับระหว่างฝ่ายตริบียะฮ์และฝ่ายปกครองของโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่าฝ่ายตริบียะฮ์จะทำหน้าที่หลักในการขัดเกลา ปรับปรุง พัฒนาจิตวิญญาณ และพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อให้ครองตนให้ปฏิบัติดีได้ ในขณะที่ฝ่ายปกครองจะทำหน้าที่ในการระมัดระวัง ระวังพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ผ่านการออกกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรักษาระเบียบวินัย โดยทางโรงเรียนจะเน้นย้ำที่มาตรการการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดเหตุเป็นสำคัญ แม้ว่าทางโรงเรียนจะมีการแบ่งฝ่ายการทำงานที่ชัดเจนแต่ในด้านงานปกครองนี้ไม่มีแนวคิดว่าคุณทุกคนทำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครองได้กล่าวคือ เมื่อเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนที่ไม่เหมาะสมครูทุกคน

สามารถเข้าให้คำแนะนำ ตักเตือนได้ทันที และช่วยกันสอดส่องดูแลด้วยความรักและความเมตตา และปัจจัยสำคัญของการสร้างวินัยที่ยั่งยืนให้ผู้เรียน คือการร่วมมือของผู้ปกครองในการเป็นแบบอย่างที่ดี การดูแล เอาใจใส่ ตักเตือนให้นักเรียนรักษากิจวัตรต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติที่โรงเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านด้วย เช่น การละหมาด การเข้านอน การตื่นนอน การอ่านอัลกุรอาน การอ่านอัลฮัการ การอ่านดุอาอ์ การทบทวนบทเรียนรวมถึงมารยาทต่าง ๆ 13.3) ครูหอพักจะดูแลงานหอพักโดยเฉพาะ โดยเริ่มปฏิบัติงานหลังนักเรียนเลิกเรียนช่วงเย็น การที่ครูหอพักได้ดูงานหอพักอย่างเดียวไม่ได้สลับสอนในช่วงภาคกลางวันทำให้การดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ข้อค้นพบนี้เกิดจากความพยายามปรับปรุงแก้ไขงานของผู้บริหารเพื่อพัฒนาให้งานหอพักดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด 13.4) การมุ่งสร้างนักเรียนหอพักให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน โดยผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติในทุกวัน ไปปฏิบัติเมื่ออยู่ที่บ้าน และใช้ทักษะ ความสามารถที่ได้ฝึกฝนไปสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้ สอดคล้องกับประธาน ชันธยศ (2566) ที่ศึกษาการบริหารงานดูแลหอพักนอนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงงานกิจวัตรประจำวันของนักเรียนประจำที่ช่วยส่งเสริมทักษะด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และทักษะการดำรงชีวิตของนักเรียน ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมในแต่ละวัน ครูหรือผู้ปฏิบัติมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะดำรงชีวิตให้กับนักเรียน และปลูกฝังจิตสำนึกการอยู่ร่วมกัน และเสริมสร้างคุณธรรมโดยการจัดหอนอนนักเรียน มีแนวทาง 5 ประการ คือ โรงเรียนมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดนักเรียนเข้าหอนอนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ได้แก่ หอนอนชายแบ่งเกณฑ์ตามช่วงอายุ พัฒนาการและศักยภาพและหอนอนหญิงใช้ระบบคละ 2) การจัดหอนอนได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการเข้าอยู่และลาออกอย่างเป็นระบบและชัดเจนและจัดให้มีพี่เลี้ยงดูแลร่วมครูหอนอน หอนอนละ 2 คน ตลอด 24 ชั่วโมง 3) จัดให้มีครูผู้ช่วยประจำหอนอน ทำหน้าที่ปรึกษาและปฏิบัติหน้าที่ให้คำแนะนำและดูแลนักเรียน กรณีครูหอนอนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ 4) ผู้บริหารกำกับติดตามและดูแลอย่างสม่ำเสมอ และ 5) กิจกรรมหอพักนอนเชื่อมความสัมพันธ์ ความสามัคคีของครูและนักเรียนรุ่นพี่ รุ่นน้องในหอพักนอน

14. วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม โดยผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าการดำเนินงานดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้ประชุมร่วมกัน ทุกคนมีเป้าหมายในการทำงานทิศทางเดียวกัน ทำงานด้วยความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย ให้ความสำคัญกับความมุ่งมั่น ตั้งใจทำงานอย่างมีคุณภาพเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นในลักษณะ

ครอบครัว ปรึกษาหารือพูดคุยกันแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย โดยรวมแล้วไม่ค่อยพบปัญหาต่อกันโดยพยายามแยกให้ได้ระหว่างงานกับคน หรือหากพบปัญหาใด ๆ ก็พยายามหาทางออกแก้ปัญหาทันที มีบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้อภัยกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา จากคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลหุญุร้อต อายะฮ์ที่ 10 ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกลเกลียดประนีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้าและจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิดเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสะดวก” โดยบรรยากาศมีผลกระทบต่อทัศนคติพฤติกรรมการทำงานและมีบทบาทต่อประสิทธิภาพขององค์การ สเตียร์ (Steers) อ้างถึงใน ฉวีวรรณ เอี่ยมพญา (2559, น. 18) กล่าวถึง องค์การที่มีบรรยากาศองค์การสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การและเป้าหมายส่วนตนของผู้ปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของการทำงานก็จะเป็นในทางบวก เกิดความร่วมมือบรรยากาศทำให้เกิดความแตกต่างของบุคคลในองค์การสองประเด็น คือ ความพึงพอใจในงาน (job satisfaction) และผลการปฏิบัติงาน (job performance) นอกจากนี้บรรยากาศองค์การมีความสำคัญต่อผู้บริหารและบุคคลอื่นในองค์การด้วยเหตุผล 3 ข้อ 1) บรรยากาศบางแบบทำให้ผลการปฏิบัติงานอย่างไรอย่างหนึ่งดีกว่าบรรยากาศแบบอื่น ๆ 2) ผู้บริหารมีอิทธิพลต่อบรรยากาศของตน 3) ความเหมาะสมระหว่างบุคลากรและองค์การ อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์การ เป็นอัตลักษณ์ขององค์การอย่างหนึ่งที่สร้างความผูกพันและมั่นคงในระบบสังคมโรงเรียน เป็นสิ่งที่เสริมสร้างและกำหนดแบบของเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การได้ วัฒนธรรมและบรรยากาศขององค์การหนึ่งมีผลกระทบต่อการจัดโครงสร้างการทำงาน กระบวนการบริหาร รวมถึงการปฏิบัติของบุคลากรในองค์การและประสิทธิภาพขององค์การด้วย ซึ่งสิ่งที่สร้างสรรค์ มีการดำรงรักษา และเปลี่ยนแปลงได้

อาจกล่าวได้ว่าแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบศูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นกระบวนการสำคัญที่ขับเคลื่อนงานระบบของโรงเรียนให้ดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยมีการสอดแทรกหลักการอิสลามในทุกกระบวนการของการดำเนินงาน โดยรวมแล้วสามารถแบ่งแนวปฏิบัติที่ค้นพบทั้ง 14 ประการเป็น 5 กระบวนการย่อย ได้ดังนี้ 1) กระบวนการทางการบริหาร มีแนวปฏิบัติประกอบด้วย 1.1) การบริหารจัดการที่สอดแทรกหลักการอิสลามในการดำเนินงาน 1.2) การกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานผ่านการจัดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน 1.3) การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงานทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม 1.4) การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุ

และความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 1.5) การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน 1.6) การกำกับ ติดตาม การรายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงานโดยในกระบวนการบริหารนี้มีความสอดคล้องหลายประการกับมุมมองการบริหารทั่วไป เช่น แนวคิดหน้าที่ทางการบริหาร 7 ประการ (POSDCoRB) ของ Gulick and Urwick, 1937 ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดอัตรากำลัง (Staffing) การชี้นำ (Directing) การประสานงาน (Coordination) การรายงาน (Reporting) การจัดการงานงบประมาณ (Budgeting) (วิโรจน์ สารรัตน์, 2555; สุนทร โคตรบรรเทา, 2560)

2) กระบวนการทางการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน มีแนวปฏิบัติประกอบด้วย 2.1) การบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2.2) การมุ่งเน้นงานตริปิยะห์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน 2.3) การจัดทำและเผยแพร่วัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ 2.4) การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย 3) กระบวนการรักษาความมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม มีแนวปฏิบัติ ประกอบด้วย 3.1) การนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามเป็นหลักสำคัญของการทำงาน 4) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย 4.1) ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชนผ่านการช่วยสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน และการมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนในเครือและชุมชน 4.2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร 5) กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของการทำงานขององค์กร ประกอบด้วย 5.1) วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม โดยทุกคนมีเป้าหมายของการทำงานสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร มีวัฒนธรรมการทำงานที่มีความรับผิดชอบสูง จริงจังในการทำงาน แต่ในขณะเดียวกันก็มีปฏิสัมพันธ์กับแบบครอบครัว

5.2.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: เสี่ยงสะท้อนผ่านการให้ความหมายที่มีต่อการจัดการศึกษาวิถีอิสลามและความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาแนวคิด แนวปฏิบัติ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษากับวิถีอิสลาม นอกจากนี้การถ่ายทอดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลยังสะท้อนถึงความสำคัญของโรงเรียนที่บริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหาร รวมถึงชุมชนและสังคม ผ่านการ

ให้ความหมายตามการรับรู้จากประสบการณ์ ความผูกพันที่มีต่อโรงเรียน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม โดยผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความรู้สึกและความคิดเห็นว่า การดำรงอยู่ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร มีความสำคัญจำเป็นต่อครอบครัวมุสลิม เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิม โรงเรียนมีหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านศาสนาและสามัญ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของการศึกษาทั้งสองด้าน สร้างโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งทางด้านศาสนาและสามัญ นอกจากนี้การจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงบรรยายภาควิถีอิสลามภายในโรงเรียน ยังช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแบบอิสลาม มีวิถีชีวิตที่มั่นคงต่อความศรัทธา ปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง และปฏิบัติเป็นมุสลิมที่ดี ด้วยโดยพื้นฐานแล้วชาวมุสลิมเป็นผู้ที่ศรัทธาต่อพระเจ้าและมีการปฏิบัติตนตามบัญญัติของศาสนาโดยเฉพาะด้านการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงด้านอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่มีต่อพระเจ้า หน้าที่ของตนเองที่ต่อบุคคลอื่น การวางตนและมารยาทในแบบอิสลามตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน กล่าวคือมีวิถีชีวิตที่ยึดมั่นผูกพันกับอิสลาม โดยมีท่านนบีมุฮัมมัดคือลัลลุลอฮูอะลยิอะซัลลัม เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้บุตรหลานมีศาสนาหรือคุณธรรมอิสลามในหัวใจเป็นลำดับแรก อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาที่บุตรหลานเติบโตและดำรงตนตามแนวทางของศาสนาเป็นเป้าหมายสำคัญและเป็นความสำเร็จที่งดงามของการทำหน้าที่ผู้ปกครอง จากการศึกษาจึงเห็นได้ว่าบ้านและโรงเรียนจะมีความพยายามให้ความรู้และฝึกฝนให้เด็ก ๆ มีการปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยมีความคิดว่าในช่วงวัยเด็ก เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และเลียนแบบ จำเป็นจะต้องให้ความรู้และคุณธรรมที่ดั่งงามตามหลักการศาสนา รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ผ่านการสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามทั้งในบ้านและโรงเรียน ในขณะเดียวกัน เด็ก ๆ และเยาวชน ก็จำเป็นต้องรู้จักและเข้าใจสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้ดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวถึงการเรียนศาสนาควบคู่กับสามัญในโรงเรียนว่าเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งในด้านสายสามัญและในด้านศาสนาในระดับที่สูงขึ้น คุรุบางท่านให้ข้อมูลว่าการได้เรียนศาสนาควบคู่สามัญในโรงเรียนผ่านการบูรณาการเวลาในแต่ละวัน ทำให้นักเรียนบางคนไม่ต้องกลับมาเรียนในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนแล้ว เพราะปัจจุบันสภาพการเดินทางใน

กรุงเทพ ฯ ช่วงเย็นหลังเลิกเรียนใช้เวลาานด้วยสถานการณ์ของการจราจรในช่วงดังกล่าว จึงอาจเป็นเหตุสำคัญทำให้นักเรียนบางคนไม่มีเวลาเรียนศาสนาในช่วงเย็นได้ เป็นผลทำให้ไม่มีความรู้ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศาสนา ซึ่งการได้เรียนทั้งศาสนาและสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่สามัญในช่วงเวลาเรียนปกติ จะได้รับความรู้ควบคู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้วุฒิการศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญจึงเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนทั้งในด้านวิถีชีวิต ด้านการศึกษาต่อทั้งสามัญและศาสนา และการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ในด้านการดำรงอยู่ของสถาบันในบริบทของความเป็นสถาบันการศึกษาวิถีอิสลามสอดคล้องกับ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต และ นุมาน หะยีมะแซ (2553) ที่กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันการศึกษาของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า สถาบันการศึกษาของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่ควบคู่มาอย่างช้านานและยังถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่มีอาจแยกออกจากกันได้

2. การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ การให้ความหมายต่อการทำงานของผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า มีความยินดีและสุขใจต่อการทำงานด้านการศึกษาในบรรยากาศอิสลามเพราะงานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สร้างเด็กมุสลิมให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้และคุณธรรม แม้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาจะใช้เวลานานแต่ผลลัพธ์นั้นมีคุณค่า งดงามและเป็นพลังใจให้บุคลากรทุกคนเสมอ ความมุ่งมั่นตามเจตนารมณ์ ความพยายามและความอดทนในการแก้ไขและพัฒนางาน จึงเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงดำรงอยู่กับการทำงานนี้ การเป็นครูในบริบทวิถีอิสลามเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของมุสลิม เพื่อหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้มีศรัทธาและวิถีชีวิตตามแนวทางของอิสลาม ทำให้บุคลากรที่ทำงานมีจิตใจแจ่มใส มีความรักต่องาน มีความสุขในการทำงาน รู้สึกสงบปลอดภัย และมีความมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังกายอย่างเต็มความสามารถ โดยมีความเห็นว่าความเมตตาและความจำเริญที่ได้รับจากพระเจ้าไม่เพียงแต่เงินเดือนที่ได้รับแต่ยังรวมถึงการมีสุขภาพกาย สุขภาพใจ และจิตวิญญาณที่ดีเป็นสำคัญ คือหัวใจที่อิมเอมรับรู้ว่าเจตนาและการกระทำของตนตามวิถีทางแห่งศรัทธาได้รับความจำเริญจากพระเจ้าผ่านการมีสุขภาพที่ดี ครอบครัวที่อบอุ่นเข้าใจกัน มิตรภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการใช้เวลาบนทางเดียวกับเป้าหมายของชีวิต ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าความสุขของการทำงาน คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป อดอง นัยพัฒน์ (2561, น. 87) ได้กล่าวถึง

ผลประโยชน์ขององค์กรจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการจำเป็นขององค์กรและบุคคลสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า เมื่อบุคคลพบว่างานในองค์กรที่มีความหมายและรู้สึกพึงพอใจ จะตั้งใจปฏิบัติงานอย่างดี องค์กรจะได้บุคคลที่ปฏิบัติงานด้วยความสามารถที่เป็นเลิศและได้พลังงานตามที่ต้องการ โดยงานที่มีความหมายจะเป็นพลังจูงใจให้บุคคลทำงานสำเร็จได้ด้วยตนเอง ซึ่งบุคคลจะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่ได้มีมูลเหตุมาจากการตอบแทนในรูปแบบเงินเดือนหรือการยกย่องชมเชยเท่านั้น แต่ขึ้นกับงานที่ทำมีคุณค่า น่าสนใจ มีความหมายตามการรับรู้ของบุคคล โดยเฉพาะสำหรับผู้มีวุฒิภาวะสูงและได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานครบถ้วนแล้ว

3. การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านการพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความภาคภูมิใจในชีวิต โดยการมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้านการศึกษาอิสลามหรือการมีประสบการณ์ชีวิตในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อตนเอง ทำให้บุคคลกรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีความหมาย โดยตระหนักว่างานที่ทำเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นงานที่มีเกียรติและเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต นับเป็นการให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อร่างสร้างไว้เพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง โดยผู้ปฏิบัติเปรียบได้กับเป็นผู้สืบสานและดำรงรักษาเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อไปด้วยการทำงานตามความสามารถอย่างเต็มศักยภาพในรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมการบริหารและการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ความตระหนักของบุคคลที่มีต่อความรับผิดชอบดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอนของอิสลามในด้านการเป็นผู้ปฏิบัติดีและเชิญชวนผู้อื่นให้ปฏิบัติดีด้วย จากคัมภีร์อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัลอะอิมรอน อายะฮ์ที่ 104 ความว่า “และจงให้มีขึ้น ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี ไซ้ให้กระทำการที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการที่มีชอบช่นเหล่านี้คือผู้ได้รับความสำเร็จ” โดยผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน แม้เมื่อเขาเสียชีวิตไปแล้ว หากความดีที่เขาได้เคยสอนหรือบอกกล่าวถูกปฏิบัติอยู่ เขาผู้นั้นก็จะยังคงได้รับผลบุญความดีนั้นเสมอ นี่เป็นคำสอนของอิสลาม และจากหะดีษ ความว่า “เมื่อมนุษย์คนหนึ่งเสียชีวิตลง อะมัล (การปฏิบัติ) ความดีของเขาก็สิ้นสุดลงด้วย นอกจากสามสิ่งนี้ 1) การปฏิบัติอะมัลที่ดีซึ่งผู้อื่นได้รับประโยชน์จากมัน (แม้ว่าเขาจะเสียชีวิตไปแล้ว) 2) ความรู้ที่ผู้อื่นได้รับประโยชน์ 3) ลูกหลานที่ดีที่จะขอดุอาอ์ให้แก่เขา” (บันทึกโดยมุสลิม) ดังนั้นด้วยความศรัทธาและการมีเป้าหมายของการดำเนินชีวิตเป็นไปเพื่อพระเจ้า การตระหนักถึงหน้าที่สำคัญที่มีต่อพระเจ้าในการเป็นผู้เชิญชวนผู้อื่นให้ปฏิบัติดีและห้ามมิให้ทำสิ่งที่ไม่ดี การเป็นบุตรที่ดีโดยปฏิบัติสิ่งที่ดีผลบุญความดีย่อมส่งถึงพ่อแม่ด้วย และการเป็นผู้ส่งต่อความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นมุสลิมที่มีคุณภาพ

โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องศาสนาเป็นความปรารถนาต่อการได้รับการตอบแทนความดีจากพระเจ้า ซึ่งเป็นความสำเร็จของการดำเนินชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า การทำงานบนฐานศรัทธาดังกล่าวส่งผลให้บุคคลมีความรักต่องาน มีความรักต่อองค์กร มองเห็นคุณค่า มีความภาคภูมิใจต่อการทำงานในทุก ๆ และยังคงทำงานด้วยอุดมการณ์นี้สืบต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กรวิถีอิสลาม และการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญ รวมถึงจริยธรรมอิสลามที่บุคลากรใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างความเข้าใจพื้นฐานต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบันที่มีกระบวนการผลิตผู้บริหารการศึกษา ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาในบริบทนี้ได้ เช่น ลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาในโรงเรียนวิถีอิสลาม คุณลักษณะของผู้บริหารและครูในบริบทของโรงเรียนวิถีอิสลาม การจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียนวิถีอิสลาม การจัดโครงการและกิจกรรมในบริบทของโรงเรียนวิถีอิสลาม การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในบริบทของโรงเรียนวิถีอิสลาม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ผ่านมุมมองแบบองค์รวม มีหลากหลายประเด็นทางการบริหารที่มีรายละเอียดหรือลักษณะเฉพาะในบริบทของวิถีอิสลาม ซึ่งการศึกษาในครั้งต่อไปอาจเลือกบางประเด็นทางการบริหารที่สนใจนำไปศึกษาในเชิงลึกต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Abdul Malik Karim Amrullah, และ Iffatun Najihah. (2022, JUNE). Islamic education administration and the art of managing it. *Jurnal Idaarah*, VI(1).
- Ali Akhmadi, Hendryadi, Suryani, La Ode Sumail, และ Pujiwati, A. (2023). Islamic work ethics and employees' prosocial voice behavior: The multi-role of organizational identification. *Cogent Social Sciences*, 9(1).
- Arif Arifuddi. (2008). *Introduction to islamic Education*. Jakarta: Kultura.
- Budi Winasis, Murtadlo, และ Mudjito. (2018, August). Religious-Based on Education Management Process at Junior High School "YIMI" Gresik and Muhammadiyah 12 Gresik, Indonesia. *International Journal of Scientific & Engineering Research* 9(8), 379-384.
- Ibn Majah. Mishkat al-Masabih-Knowledge. สืบค้นจาก <https://sunnah.com/mishkat:218>
- Lunenburg, F. C. (2007). *Educational administration : concepts and practices* (5th ed): Belmont : Thomson/Wadsworth.
- Mujamil, Q. (2001). *Management of islamic Education*. Yogyakarta: Erlangga.
- Muslim, และ Garianto. (2022). Spectrum of islamic education management. *RJIEM: ROQOOBA Journal of islamic education management*, 2(1).
- Sakinah, Ahmad, Hairuddin Cikka, Yulan Tiarni Legistia, และ Jumahir. (n.d.). Principles of islamic education management. *Novateur Publication*.
- Zakat กองทุนชะกาตบัยตุ้ลมาล จ.เชียงใหม่. (2565). กองทุนชะกาตบัยตุ้ลมาล จังหวัดเชียงใหม่. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064343636163>
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ: กองทุนสง่า รุจิระอัมพร
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2535). วัฒนธรรมอิสลาม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กองทุนสง่า รุจิระอัมพร.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2543). การถ่ายทอดวัฒนธรรมอิสลามของครอบครัวชาวไทยมุสลิม ใน กรุงเทพมหานคร (งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2543-2544).
- โยธิน แสงดี, และ สุณัฐ วงศ์สายเชื้อ. (2546, กรกฎาคม - กันยายน). วิธีการและขั้นตอนรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 16(3), 511-524.

ไพศาล เต็งหิรัญ. (2563, มกราคม-มิถุนายน). ความหมายและความสำคัญของชู้รอในอิสลาม.

วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 17(1).

ไมชาเร้าะ ซุนรักษ์. (2557). วิธีการตักบียะฮุนักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาการ. (ปริญญานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.

2550. (2550, 8 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา (เล่มที่ 124 ตอนที่ 27ก, น.29 - 33).

สืบค้นจาก

<http://backoffice.onec.go.th/uploaded/Category/Laws/RuleMetDistEdMnt2550-02-12-2010.pdf>

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. สืบค้น

จาก <http://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1699>

คณิตา ชันธชัย. (2561). แนวทางการบริหารจัดการวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีอิสลาม. (ปริญญานิพนธ์
ปริญญาดุซฎิบบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก [http://ir-](http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/259/1/g561150001.pdf)

[thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/259/1/g561150001.pdf](http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/259/1/g561150001.pdf)

จันทร์ศมภ์ ภูติอริยวัฒน์. (2560, มกราคม - มิถุนายน). ธรรมชาติในการบริหารการศึกษากับความเป็นเลิศในผลลัพธ์ด้านบุคลากร. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 14(26), 104 - 117.

จันทร์ธานี สงวนนาม. (2553). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3, [ฉบับพิมพ์ซ้ำ]). กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.

ฉวีวรรณ เขียมพญา. (2559). บรรยากาศของศรัทธาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของคนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 (วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม). สืบค้นจาก [http://irthesis-](http://irthesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1026/1/56252308%20ฉวีวรรณ%20เขียมพญา.pdf)

[ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1026/1/56252308%20ฉวีวรรณ%20เขียมพญา.pdf](http://irthesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1026/1/56252308%20ฉวีวรรณ%20เขียมพญา.pdf)

ชาย โพธิ์สิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อมรินทร์
พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2560, พฤษภาคม-สิงหาคม). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน.

E-Journal, Silpakorn University, 10(2).

ชอลียะห์ หะยีสะมะแอ. (2563). มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม (พิมพ์ครั้งที่ 3). สงขลา: บั๊คตู้ล พริน
ติ้ง.

- ซอเลียะห์ หะยีสะมะแอ, และ คณะ. (2552). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้กระบวนการอิสลามานวัตกรในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศมาเลเซีย: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.
- ญัมอียะตุ้ลมะกาตีบ. (2559). คู่มือตำรับยะสุเด็กและวิธีพัฒนาการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงเรียนอิกเราะฮ์สามัญศึกษา.
- นาอีม วงศ์เสงี่ยม. (2563). คู่มือละหมาด ฉบับโครครวญ. กรุงเทพฯ: บ้านมุสลิม.
- นาอีม วงศ์เสงี่ยม. (2564). บทรำลึกถึงอัลลอฮ์ ยามเช้าและยามเย็น (ฉบับพกพา). กรุงเทพฯ: บ้านมุสลิม.
- นาอีม วงศ์เสงี่ยม. (2565). คู่มือมุสลิมเบื้องต้น ฉบับสามัญประจำบ้าน. กรุงเทพฯ: บ้านมุสลิม
- นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2559). การจัดการศึกษาในอิสลาม แนวคิดสู่การปฏิบัติ. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2560, มกราคม - มิถุนายน). จริยธรรมงานอิสลาม : การปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมเชิงระบบ. วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 8(1), 1-17.
- บรรจง บินกาซัน. (2555). อิสลามสำหรับผู้เริ่มสนใจอิสลาม. กรุงเทพฯ: อิสลามิกเพรส.
- ประเสริฐ มัสซารี, และ นุชบา แดงวิจิตร. (2555). รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ : กรณีศึกษาโรงเรียนอิสลามสันติชน. กรุงเทพฯ: สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย.
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์, และ ประสพชัย พสุนนท์. (2559, ตุลาคม - ธันวาคม). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ, 29(2), 31-48.
- ประธาน ชันธยศ. (2566, กรกฎาคม - สิงหาคม). การบริหารงานดูแลหอพักนอนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5(4).
- พงษ์เทพ จันทสุวรรณ. (2558, พฤษภาคม-สิงหาคม). The functions of the exutive Chester I. Barnard, 1938. วารสารคมนักวิจัย, 20(2), 172-176.
- พงษ์กฤตย์ นามปพนอังกูร. (2564). ธรรมาภิบาล : หัวใจของการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจันทรเกษม, 16(1), 1-14.
- พรพรวรรณ ไปร่งจิตร. (2562, สิงหาคม 2562 - กรกฎาคม 2563). การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม กรณีศึกษา โรงเรียนประทีปศาสน์ (ปอเนาะบ้านตาล) จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 44, 108-

126.

พระครูสังฆรักษ์ไชยรัตน์ ชยรัตน. (2558, กรกฎาคม - ธันวาคม). การบริหารการศึกษา. วารสาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยเขต, 4(2), 321-325.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 116 ตอนที่ 74ก, น. 1 - 23). สืบค้นจาก

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2542/A/074/1.PDF>

พัชรา วาณิชวสิน. (2560). การพัฒนาภาวะผู้นำ : จากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

พิชญาภา ยืนยาว. (2557). พื้นฐานของการศึกษา [เอกสารประกอบการสอน]. นครปฐม: คณะครู ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

พิมพ์พร จารุจิตร. (2559). ภาวะผู้นำกับการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. อุตรธานี: คณะครู ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

ฟาฏินา วงศ์เลขา. (2560). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามในประเทศไทย. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swudis/Ed_Adm_M/Fatina_W.pdf

มนัส บุญชม. (2555). การพัฒนาระบบบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่วิชาสามัญ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/63961/1/Manat%20Boonchom.pdf>

มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-สุชัยมีน. (2553). หลักความเชื่อของมุสลิม (ซูฟฮัม อุษมาน, ผู้แปล). ปัตตานี: สำนักส่งเสริมการวิจัยและเขียนตำรา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.

มุฮัมมัด บิน ศอลิห์ อัล-สุชัยมีน. (2557). อธิบายพื้นฐานหลักการศรัทธา ซัรฮ์ อุษูลุลอีมาน (อบูยูซรอ อีสมาอีล อะหมัด, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สถานทูตซาอุดีอาระเบีย ประจำประเทศไทย.

มูนีเราะห์ สาละอาเร. (2561). การบริหารโรงเรียนตามหลักการบริหารจัดการที่ดีในอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี). สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/11929/1/TC1509.pdf>

มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2565). กองทุนชะกาตและการกุศล มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย. <https://www.facebook.com/islamiccenterthailand>

มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัลซอลลีฮี. (2565). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร. ปัตตานี:
คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มุฮัมหมัดอัสมิ อามูบากา. (2553). ไตรวิถีแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับ
ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎี
บัณฑิต). (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก

<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/21200>

ยูซุฟ กือรฎอวี. (2554). หะลาละและหะรอมในอิสลาม (บรรจง บินกาซัน, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์
หนังสืออิสลาม.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542.
(2542, 10 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 116 ตอนที่ 63ง, น.24 - 31). สืบค้นจาก

<http://www.dmr.go.th/download/10.pdf>

วัฒน์ชัย เนสะและ. (2561). การวิเคราะห์องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำตาม
หลักการอิสลามของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี). สืบค้นจาก

<https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/13504/1/TC1604.pdf>

วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 8).
กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ.

ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน. (2551). การบริหารการศึกษาในอิสลาม (นิเลาะ แวอูเซ็ง, ผู้แปล).
ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ศิริพงษ์ เสาภายน. (2556). หลักและกระบวนการบริหารการศึกษาทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ จำกัด.

สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย. (2554). ทำเนียบโรงเรียนเอกชนสอน
ศาสนาอิสลามทั่วประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงเรียนอิสลามสันติชน.

สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย. (2560). พระบรมราชโบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10. สืบค้นจาก <https://www.attth.org/พระบรมราชโบายการศึกษา/>

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (1431H). พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็น
ภาษาไทย. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวเราะฮ์: ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

สาโรช บัวศรี. (2549). การศึกษาและจริยธรรม ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี. กรุงเทพฯ:

คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และงานยุทธศาสตร์เพื่อการ

พัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพฯ: พริก
หวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรอิสลามศึกษา
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักปฏิรูปการศึกษา. (2545). ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542. กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.

สุเทพ ปาลสาร. (2555). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). (มหา
วิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น).

สุนทร โคตรบรรเทา. (2560). การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี(ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

หนูไกร มาเชค. (2559). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). (มหาวิทยาลัย
บูรพา, ชลบุรี). สืบค้นจาก http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/55810281.pdf

องอาจ นัยพัฒน์. (2561). การวิจัยสถาบัน : เครื่องมือพัฒนาสถาบันสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพฯ: ศูนย์
หนังสือฟ้าลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล, และ ธีรวัฒน์ จันทิก. (2559). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง : เปลี่ยนความทำ
ทนายมุ่งสู่ความสำเร็จขององค์กรอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการ *Veridain E-
Journal, Silpakorn University* ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(1), 845-860.

อะฟีฟ อับดุลพัตตาฮู ฎ็อบบาเราะฮู. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮู (พิมพ์ครั้งที่ 2)
(ชากีร์นุญมาเลิศ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

อะหมัด สมะดี. (2552). การทำฮัจญ์และอุมเราะฮ์ตามบทบัญญัติอิสลาม. สงขลา: มูลนิธิเพื่อ
การศึกษาและพัฒนาสังคม.

อะหมัด สมะดี. (2564). ท่านนบีละหมาดอย่างไร (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สีขาว.

อะหมัด อิบรอฮีม อบูซัน. (2553). การบริหารจัดการในอิสลาม (ฮ. เจ๊ะโด, ผู้แปล). สงขลา: ไอคิว
มีเดีย.

- อาหมีน ดาราพงศ์. (2560). ตั้รปิยะสุ อิสลามียะสุ และการนำมาปรับใช้ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อาอิชะฮ์ ฮัมดาน. (2555). โรงเรียนมุอุมิน เลี้ยงด้วยรัก พุ่มพักด้วยอีหม่าน (อบุมุฮัมมัด, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สลาม.
- อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, และ นูมาน หะยีมะแซ. (2553). ทฤษฎีใหม่สถาบันการศึกษามุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้. สงขลา: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สลาตันการวิจัยและวิชาการ.
- อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2558). ปรัชญาการศึกษาอิสลาม. หาดใหญ่: บรรลือการพิมพ์.
- อิสมาอีลลุดฟี จะปะกียา. (2015). มุอัลลิม ร็อบบานีย์ ครูผู้สร้างประชาชาติ (มันศูร อัลดุลลอฮ์ และ ซุฟอัม อุษมาน): มหาวิทยาลัยฟาฏอนี สมาคมเครือข่ายโรงเรียนคุณภาพอิสลาม.

MF-04-version-2.0

วันที่ 18 ต.ค. 61

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 346/2565E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาว ศิริญา คนชื่อ

สังกัด: คณะศึกษาศาสตร์

- เอกสารที่รับรอง:
1. แบบเสนอโครงการวิจัย
 2. โครงการวิจัย
 3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
 4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 15 กันยายน 2565
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 15 กันยายน 2565
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 15 กันยายน 2565
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 15 กันยายน 2565

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิตรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-346/2565

วันที่ให้การรับรอง : 15/09/2565

วันหมดอายุใบรับรอง : 15/09/2566

ภาคผนวก ข
แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัย

สำหรับ

เรื่อง การศึกษาการบริหารการศึกษาวិถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

A STUDY OF EDUCATION ADMINISTRATION OF ISLAMIC WAY IN PRIVATE SCHOOL SIMULTANEOUSLY
TEACHING ISLAMIC AND GENERAL EDUCATION IN BANGKOK: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH STUDY

ผู้วิจัย/ผู้สัมภาษณ์ นางสาวศิริญา คนชื่อ นิสิตปริญญาโท

หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบที่ 1 การสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face)

สถานที่สัมภาษณ์.....

แบบที่ 2 การสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online platform) โดยใช้โปรแกรม ZOOM / Google Meet

วันและเวลาการสัมภาษณ์เชิงลึก

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....

เกริ่นนำ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ และเพื่อศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ โดยข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผ่านมุมมองแบบองค์รวม (Wholistic View) ทั้งด้านแนวคิด แนวปฏิบัติ รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา และหวังว่าข้อค้นพบสำคัญบางประการจะสามารถเป็นแนวทางต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่อื่น ๆ หรือโรงเรียนที่สนใจ ตามบริบทที่เหมาะสม ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีการประสบการณ์ตรงต่อการจัดการศึกษาผ่านการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ข้าพเจ้าจึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัยสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารสถานศึกษา

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
 ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ทำงานด้านการบริหาร.....ปี
 ระดับการศึกษา.....สาขา.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามหลัก (Main Question) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งโรงเรียนเป็นอย่างไร (พอสังเขป)
2. วิสัยทัศน์และพันธกิจของการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างไร
3. ลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนของท่านเป็นอย่างไร
4. หัวใจสำคัญของการบริหารศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญของท่านคืออะไร
5. โรงเรียนมีการบริหารจัดการการองค์กรอย่างไร
6. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเป็นอย่างไร
7. การบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนเป็นอย่างไร
8. การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนเป็นอย่างไร
9. การบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนเป็นอย่างไร
10. ท่านมีการนำคุณธรรม จริยธรรมอิสลามมาใช้กับการบริหารงานในโรงเรียนอย่างไร
11. คุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้บริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนนี้เป็นอย่างไร
12. วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศขององค์กรของท่านเป็นอย่างไร
13. จุดแข็ง จุดที่ควรพัฒนา โอกาส และอุปสรรคของการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างไร
14. ผลลัพธ์ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนท่านเป็นอย่างไร
15. ท่านมีมุมมองต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในอนาคตเป็นอย่างไร
16. การบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญมีความสำคัญต่อชีวิตของชาวมุสลิมและสังคมอย่างไร
17. การเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ในบริบทของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญมีความหมายต่อชีวิตของท่านอย่างไร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนของท่าน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัยสำหรับครู

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
 ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ทำงานด้านการศึกษา.....ปี
 ระดับการศึกษา.....สาขา.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามหลัก (Main Question) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครู

1. การปฏิบัติตนของครูในบริบทของการบริหารการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญเป็นอย่างไร
2. การบริหารงานในฝ่ายงานของท่านเป็นอย่างไร มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะในบริบทของโรงเรียนอย่างไร
3. ท่านมีการนำคุณธรรม จริยธรรมอิสลามมาใช้ในการบริหารงานในฝ่ายและการปฏิบัติงานอย่างไร
4. หลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนรู้ในวิชาที่ท่านรับผิดชอบเป็นอย่างไร
5. กิจกรรมของนักเรียนในแต่ละวันมีอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กับวิถีอิสลามอย่างไร
6. การพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนเป็นอย่างไร
7. ท่านได้รับการพัฒนาตนเอง พัฒนางานและการพัฒนาวิชาชีพจากโรงเรียนอย่างไร
8. ท่านคิดว่าวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศขององค์กรของท่านเป็นอย่างไร
9. ผลลัพธ์ของการบริหารงานในฝ่ายและการปฏิบัติงานของท่านเป็นอย่างไรบ้าง
10. หัวใจสำคัญในการเป็นครูของท่านคืออะไร
11. ท่านมีมุมมองต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในอนาคตเป็นอย่างไร
12. การบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวมุสลิมและสังคมอย่างไร
13. การได้ปฏิบัติงานของท่าน ในบริบทของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนแห่งนี้มีความหมายต่อชีวิตของท่านอย่างไร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนของท่าน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัยสำหรับเจ้าหน้าที่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
 ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ทำงานในโรงเรียนนี้.....ปี
 ระดับการศึกษา.....สาขา.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามหลัก (Main Question) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่

1. การปฏิบัติงานของท่านในบริบทของการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามในโรงเรียนแห่งนี้เป็นอย่างไรมีลักษณะเฉพาะในบริบทหรือไม่ อย่างไร
2. การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนส่งผลการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงานของท่านอย่างไร
3. ท่านมีการนำคุณธรรม จริยธรรมอิสลามมาใช้ในการปฏิบัติงานของท่านอย่างไร
4. หลักสำคัญที่ทำให้ท่านมีความมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติงานได้อย่างดีคืออะไร
5. ท่านคิดว่าวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศขององค์กรของโรงเรียนนี้เป็นอย่างไร
6. มุมมองต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในอนาคตเป็นอย่างไร
7. การได้ปฏิบัติงานของท่านในบริบทการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนแห่งนี้มีความหมายต่อชีวิตของท่านอย่างไร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนของท่าน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัยสำหรับผู้ปกครอง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครอง

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
 ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ที่มีต่อโรงเรียน.....ปี
 ระดับการศึกษา.....สาขา.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามหลัก (Main Question) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง

1. ท่านมีหลักการพิจารณาเลือกโรงเรียนให้กับบุตรหลานอย่างไรบ้าง
2. จากประสบการณ์และการรับรู้ของท่านเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งนี้เป็นอย่างไ
3. ท่านมีความคิดเห็นต่อหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างไร
4. ท่านมีความคิดเห็นต่อระเบียบ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างไร
5. ท่านมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างไร
6. การส่งเสริมบรรยากาศอิสลามในบ้านของท่านเป็นอย่างไ
7. ท่านมีมุมมองต่อการบริหารการศึกษาวีถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในอนาคต
 เป็นอย่างไ
8. การบริหารการศึกษาวีถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มีความสำคัญต่อชีวิตของ
 ชวามุสลิมและสังคมอย่างไร
9. การบริหารการศึกษาวีถีอิสลามของโรงเรียนแห่งนี้มีความหมายต่อชีวิตของท่านและครอบครัวของท่านอย่างไร
10. หัวใจสำคัญของการทำหน้าที่ผู้ปกครองที่มีต่อชีวิตและการศึกษาของบุตรคืออะไร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวีถีอิสลามในโรงเรียนจากการรับรู้ของท่าน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อการวิจัยสำหรับนักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....
 ศึกษาในโรงเรียนเป็นเวลา.....ปี ระดับชั้น.....
 แผนการเรียน.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามหลัก (Main Question) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์นักเรียน

1. ขอให้ท่านเล่าถึงกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติในแต่ละวัน
2. ท่านได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไรบ้าง ท่านมีความรู้สึกต่องานที่ได้รับมอบหมายอย่างไร
3. ท่านคิดว่าการได้ศึกษาในโรงเรียนแห่งนี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านอย่างไร
4. ท่านคิดว่าการบริหารการศึกษาวิถีสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวมุสลิมและสังคมอย่างไร
5. ท่านคิดว่าการบริหารการศึกษาวิถีสลามของโรงเรียนแห่งนี้มีความหมายต่อชีวิตของท่านและครอบครัวของท่านอย่างไร

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาวิถีสลามในโรงเรียนจากการรับรู้ของท่าน

ประวัติผู้เขียน

ผลงานตีพิมพ์

ศิริัญญา คนชื้อ. (2567, มกราคม - กรกฎาคม). การศึกษาการบริหาร
การศึกษาวិถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชา
สามัญ ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา. วารสาร
บริหารการศึกษา มศว, 21(40).

